

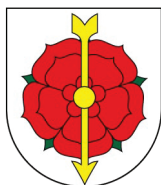
Liptov 2030

**STRATEGICKÝ ROZVOJOVÝ DOKUMENT
PRE ÚZEMIE UDRŽATEĽNÉHO MESTSKÉHO
ROZVOJA RUŽOMBEROK – LIPTOVSKÝ MIKULÁŠ**

Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja
mesta Liptovský Mikuláš do roku 2030

Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja
mesta Ružomberok do roku 2030

Integrovaná územná stratégia
UMR Liptov 2030

Obsah

Úvod	4	Skupina obcí: Bešeňová, Liptovská Teplá.....	121	
Prihovory.....	6	Skupina obcí: Lisková, Turík.....	122	
Riešiteľský tím	9	Skupina obcí: Galovany, Gôtovany, Vlachy	122	
ANALYTICKÁ ČASŤ		Skupina obcí: Liptovská Sielnica, Prosiek, Liptovský Trnovec, Bobrovník.....	123	
1. VŠEOBECNÁ ANALÝZA.....	12	Skupina obcí: Liptovské Sliače, Štiavnička, Likavka, Ivachnová ...	123	
1.1. Administratívne usporiadanie a sídelná štruktúra	12	4. SWOT ANALÝZA ZA ÚZEMIE UMR LIPTOV	124	
1.2. Prírodné danosti regiónu Liptov	13	5. TRENDY ROZVOJA.....	127	
1.3. Pôdne pomery.....	14	VZDELÁVANIE, EKONOMIKA A INOVÁCIE.....	127	
1.4. Demografické pomery.....	15	ŽIVOTNÉ PROSTREDIE	127	
1.5. Hospodárenie samospráv	23	INFRAŠTRUKTÚRA	128	
1.6. Manažérske zhrnutie.....	24	SOCIÁLNA STABILITA.....	128	
2. ANALÝZA DÁT PODĽA TEMATICKÝCH OBLASTÍ	26	IDENTITA A SEBESTAČNOSŤ	129	
2.1. Vzdelávanie, ekonomika a inovácie	26	STRATEGICKO-PROGRAMOVÁ ČASŤ		
2.1.1. Školstvo a práca s mládežou.....	26	PRIORITA 1: Vzdelávanie, ekonomika a inovácie	135	
2.1.2. Inovácie.....	38	Strategický cieľ 1.....	135	
2.1.3. Trh práce.....	38	Špecifický cieľ 1.1	135	
2.1.4. Podnikanie a prosperita.....	44	Opatrenie 1.1.1.....	136	
2.2. Životné prostredie	48	Opatrenie 1.1.2.....	136	
2.2.1. Integrovaný manažment krajiny a územné plánovanie ...	48	Opatrenie 1.1.3.....	137	
2.2.2. Krajinná a mestská zeleň a verejné priestranstvá.....	52	Opatrenie 1.1.4.....	137	
2.2.3. Odpadové hospodárstvo.....	53	Špecifický cieľ 1.2	137	
2.2.4. Vodný manažment	57	Opatrenie 1.2.1.....	138	
2.2.5. Ovzdušie.....	58	Opatrenie 1.2.2.....	138	
2.2.6. Pôda a lesy	59	Opatrenie 1.2.3.....	138	
2.2.7. Ochrana prírody a krajiny	61	Špecifický cieľ 1.3	139	
2.2.8. Environmentálne vzdelávanie, výchova a osвета.....	64	Opatrenie 1.3.1.....	139	
2.3. Infraštruktúra.....	65	Opatrenie 1.3.2.....	140	
2.3.1. Dopravná infraštruktúra	65	Špecifický cieľ 1.4	140	
2.3.2. Preprava osôb.....	68	Opatrenie 1.4.1.....	140	
2.3.3. Technická a energetická infraštruktúra.....	69	Opatrenie 1.4.2.....	140	
2.3.4. Moderná samospráva a digitálna infraštruktúra	75	Špecifický cieľ 1.5	141	
2.3.5. Informačná infraštruktúra	76	Opatrenie 1.5.1.....	141	
2.4. SOCIÁLNA STABILITA	77	Opatrenie 1.5.2.....	141	
2.4.1. Sociálne služby a sociálna pomoc.....	77	Opatrenie 1.5.3.....	141	
2.4.2. Zdravotná starostlivosť	82	Špecifický cieľ 1.6	142	
2.4.3. Bývanie	85	Opatrenie 1.6.1.....	142	
2.4.4. Bezpečnosť a civilná ochrana	86	Opatrenie 1.6.2.....	142	
2.5. IDENTITA A SEBESTAČNOSŤ.....	89	Špecifický cieľ 1.7	143	
2.5.1. Identita a atraktivita regiónu.....	89	Opatrenie 1.7.1.....	143	
2.5.2. Kultúra	90	Opatrenie 1.7.2.....	143	
2.5.3. Šport	97	Špecifický cieľ 1.8	144	
2.5.4. Cestovný ruch.....	99	Opatrenie 1.8.1.....	144	
2.5.5. Cezhraničná a medzinárodná spolupráca.....	104	Opatrenie 1.8.2.....	145	
2.6. MANAŽÉRSKE ZHRNUTIE	106	Opatrenie 1.8.3.....	145	
Školstvo a práca s mládežou	106	Opatrenie 1.8.4.....	145	
Ekonomika, inovácie a podnikanie	106	PRIORITA 2: Životné prostredie.....		146
Životné prostredie	108	Strategický cieľ 2	146	
Doprava	110	Špecifický cieľ 2.1.....	146	
Technická infraštruktúra	111	Opatrenie 2.1.1	147	
Sociálne veci, zdravotníctvo a bývanie.....	112	Opatrenie 2.1.2	147	
Kultúra.....	113	Špecifický cieľ 2.2.....	148	
Šport.....	114	Opatrenie 2.2.1	148	
Identita a sebestačnosť.....	114	Opatrenie 2.2.2	148	
Cestovný ruch	114	Opatrenie 2.2.3	149	
Medzinárodná a cezhraničná spolupráca.....	115	Špecifický cieľ 2.3.....	149	
3. ZÁVERY ZA TEMATICKÉ A ÚZEMNÉ STRETNUTIA S ODBORNOU VEREJNOSŤOU	116	Opatrenie 2.3.1	150	
Tematická oblasť: ŠKOLSTVO	116	Opatrenie 2.3.2	150	
Tematická oblasť: SOCIÁLNA OBLASŤ	116	Opatrenie 2.3.3	150	
Tematická oblasť: ŽIVOTNÉ PROSTREDIE.....	117	Špecifický cieľ 2.4	151	
Tematická oblasť: DOPRAVA.....	117	Opatrenie 2.4.1	151	
Tematická oblasť: CESTOVNÝ RUCH.....	118	Opatrenie 2.4.2	151	
Tematická oblasť: BEZPEČNOSŤ A CIVILNÁ OBRANA	118	Špecifický cieľ 2.5.....	152	
Tematická oblasť: KULTÚRA	118	Opatrenie 2.5.1.....	152	
Tematická oblasť: ŠPORT	119	Opatrenie 2.5.2	152	
Tematická oblasť: TECHNICKÁ INFRAŠTRUKTÚRA.....	119	Opatrenie 2.5.3	153	
Tematická oblasť: ENERGETIKA	119			
Tematická oblasť: PODNIKATEĽSKÝ SEKTOR	120			
Stretnutia so starostami obcí za územie UMR Liptov	121			
Skupina obcí: Demänovská Dolina	121			

Špecifický cieľ 2.6.....	153	Opatrenie 5.1.2.....	171
Opatrenie 2.6.1.....	153	Opatrenie 5.1.3.....	171
Opatrenie 2.6.2.....	154	Opatrenie 5.1.4.....	172
PRIORITA 3: Infraštruktúra.....	155	Špecifický cieľ 5.2.....	173
Strategický cieľ.....	155	Opatrenie 5.2.1.....	173
Špecifický cieľ 3.1.....	155	Opatrenie 5.2.2.....	173
Opatrenie 3.1.1.....	156	Opatrenie 5.2.3.....	174
Opatrenie 3.1.2.....	157	Špecifický cieľ 5.3.....	174
Opatrenie 3.1.3.....	157	Opatrenie 5.3.1.....	174
Opatrenie 3.1.4.....	157	Opatrenie 5.3.2.....	175
Opatrenie 3.1.5.....	158	Opatrenie 5.3.3.....	175
Opatrenie 3.1.6.....	158	Špecifický cieľ 5.4.....	176
Špecifický cieľ 3.2.....	159	Opatrenie 5.4.1.....	176
Opatrenie 3.2.1.....	159	Opatrenie 5.4.2.....	176
Opatrenie 3.2.2.....	159	Opatrenie 5.4.3.....	177
Opatrenie 3.2.3.....	159	Opatrenie 5.4.4.....	177
Špecifický cieľ 3.3.....	160	Špecifický cieľ 5.5.....	178
Opatrenie 3.3.1.....	160	Opatrenie 5.5.1.....	178
Opatrenie 3.3.2.....	161	Opatrenie 5.5.2.....	178
PRIORITA 4: Sociálna stabilita.....	162	REALIZAČNO-FINANČNÁ ČASŤ	
Strategický cieľ.....	162	Východiská realizačnej časti.....	182
Špecifický cieľ 4.1.....	162	Proces implementácie a vyhodnocovania PHSR jadrových	
Opatrenie 4.1.1.....	163	miest na roky 2023-2030.....	182
Opatrenie 4.1.2.....	163	Proces implementácie a vyhodnocovania IÚS UMR	
Opatrenie 4.1.3.....	164	Liptov 2030.....	182
Opatrenie 4.1.4.....	164	Systém monitorovania PHSR a IÚS UMR Liptov	
Opatrenie 4.1.5.....	164	na roky 2023-2030.....	183
Opatrenie 4.1.6.....	164	Akčné plány PHSR a zásobník projektov UMR Liptov.....	184
Opatrenie 4.1.7.....	164	Kooperačná rada udržateľného mestského rozvoja	
Špecifický cieľ 4.2.....	165	UMR Liptov.....	186
Opatrenie 4.2.1.....	165	Východiská finančnej časti.....	187
Opatrenie 4.2.2.....	166	Zhodnotenie programového obdobia EŠIF 2014-2020.....	187
Opatrenie 4.2.3.....	166	Programové obdobie EŠIF 2021-2027.....	187
Špecifický cieľ 4.3.....	166	Komunitárne programy a finančné iniciatívy Európskej únie.....	187
Opatrenie 4.3.1.....	166	INTERREG Poľsko – Slovensko 2021-2027.....	189
Opatrenie 4.3.2.....	167	INTERREG Slovensko – Česko 2021-2027.....	190
Opatrenie 4.3.3.....	167	Národné operačné programy.....	190
Špecifický cieľ 4.4.....	167	PRÍLOHY	
Opatrenie 4.4.1.....	168	PRÍLOHA 1: Prehľad indikátorov.....	194
Opatrenie 4.4.2.....	168	PRÍLOHA 2: UMR Zásobník hodnotenia projektov.....	202
Opatrenie 4.4.3.....	168	PRÍLOHA 3: Osoby participujúce na príprave strategického	
PRIORITA 5: Identita a sebestačnosť.....	170	dokumentu.....	203
Strategický cieľ.....	170	VÝCHODISKOVÉ DOKUMENTY.....	206
Špecifický cieľ 5.1.....	170	VYSVETLENIE POUŽITÝCH SKRATIEK.....	207
Opatrenie 5.1.1.....	171		

ÚVOD

Na základe poučenia z najlepších postupov iných členských štátov EÚ a vzhľadom na nízku mieru čerpania EFRR prostredníctvom IROP v rokoch 2014-2020, ako aj na nízku schopnosť riešiť základný problém pretrvávajúcich regionálnych rozdielov budú v programovom období EÚ 2021-2027 na území Slovenska využívané nové decentralizované nástroje **integrovaného územného prístupu** k implementácii fondov EÚ – integrovaná územná stratégia (IÚS) a integrované územné investície (IÚI) pre vyššie územné celky (na úrovni NUTS3) a pre 18 vybraných miest a ich tzv. územia udržateľného mestského rozvoja (UMR) ako **strategicko-plánovacie regióny** (SPR), medzi ktoré na území Žilinského samosprávneho kraja okrem Žiliny a Martina patrí aj UMR Ružomberok – Liptovský Mikuláš, ktoré tvoria dve jadrové mestá a 16 obcí (ďalej ako UMR Liptov). Tieto dve štruktúry sú navzájom koordinované na regionálnej úrovni prostredníctvom regionálnych rád pre partnerstvo.

Decentralizovaný implementačný model IÚS a IÚI je v súlade so znením:

- ✿ Nariadenia Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2021/1060 z 24. júna 2021, ktorým sa stanovujú spoločné ustanovenia o Európskom fonde regionálneho rozvoja, Európskom sociálnom fonde plus, Kohéznom fonde, Fonde na spravodlivú transformáciu a Európskom námornom, rybolovnom a akvakultúrnom fonde 12 a rozpočtové pravidlá pre uvedené fondy, ako aj pre Fond pre azyl, migráciu a integráciu, Fond pre vnútornú bezpečnosť a Nástroj finančnej podpory na riadenie hraníc a vízovú politiku („všeobecné nariadenie EÚ“);
- ✿ Nariadenia Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2021/1058 z 24. júna 2021 o Európskom fonde regionálneho rozvoja a Kohéznom fonde („nariadenie EFRR/KF“);
- ✿ Nariadenia Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2021/1057 z 24. júna 2021, ktorým sa zriaďuje Európsky sociálny fond plus (ESF+) a zrušuje nariadenie (EÚ) č. 1296/2013 („nariadenie ESF+“);
- ✿ Nariadenia Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2021/1059 z 24. júna 2021 o osobitných ustanoveniach týkajúcich sa cieľa Európska územná spolupráca (Interreg) podporovaného z Európskeho fondu regionálneho rozvoja a vonkajších finančných nástrojov („nariadenie EÚS“);
- ✿ Nariadenia Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2021/1056 z 24. júna 2021, ktorým sa zriaďuje Fond na spravodlivú transformáciu („nariadenie FST“);
- ✿ Zákona č. 539/2008 Z. z. Zákon o podpore regionálneho rozvoja;
- ✿ Zákona č. 121/2022 Z. z. o príspevkoch z fondov Európskej únie;
- ✿ Delegovaného nariadenia Komisie (EÚ) č. 240/2014 o európskom kódexe správania pre partnerstvo v rámci európskych štrukturálnych a investičných fondov (týka sa Rady partnerstva);
- ✿ Metodiky tvorby programov PHRSR 2020, verzia 1. 0. 4.

Implementácia týchto nástrojov sa riadi Jednotným metodickým rámcom pre prípravu integrovaných územných stratégií a investícií v SR v programovom období 2021-2027 a ďalšími usmerneniami, metodickými materiálmi a pokynmi Ministerstva investícií, regionálneho rozvoja a informatizácie SR (MIRR), Riadiaceho orgánu (RO) a Sprostredkovateľských orgánov Programu Slovensko, prípadne ďalších orgánov zapojených do implementácie prostriedkov EÚ na území SR, z ktorých vychádza spracovanie tohto strategického dokumentu.

Tento strategický dokument (ďalej strategický dokument rozvoja Liptov 2030) je špecifický v tom, že v sebe integruje dve stratégie mestského rozvoja, tzv. Programy hospodárskeho a sociálneho rozvoja mesta Ružomberok a mesta Liptovský Mikuláš na roky 2023-2030 (ďalej ako PHSR jadrových miest) a jednu integrovanú územnú stratégiu UMR Liptov na roky 2023-2030 (ďalej ako IÚS UMR Liptov 2030). Ide o pozitívny krok smerom k spoločnému definovaniu priorít rozvoja a investícií, zosúladieniu procesov plánovania a implementácie opatrení rozvoja na území prirodzeného regiónu Liptov. Je navrhnutý tak, aby bol prirodzene napojený na Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja Žilinského samosprávneho kraja 2021+ a Integrovanú územnú stratégiu Žilinského samosprávneho kraja 2021+ realizovanej na území prirodzeného regiónu Liptov, aby dochádzalo k prirodzeným synergickým efektom spolupráce socioekonomických partnerov na území prirodzeného regiónu Liptov.

Dve stratégie mestského rozvoja, tzv. Programy hospodárskeho a sociálneho rozvoja mesta Ružomberok a mesta Liptovský Mikuláš na roky 2023-2030 a integrovaná územná stratégia UMR Liptov na roky 2023-2030, majú totožnú analytickú a strategicko-programovú časť a líšia sa v realizačno-finančnej časti akčnými plánmi vychádzajúcimi zo zásobníkov projektov.

Pri spracovaní tohto strategického dokumentu naplno využijeme princípy tvorby integrovaných územných stratégií (IÚS) odporúčané Európskou komisiou:

- ✿ **Vyvážené partnerstvo a transparentnosť:** rešpektovanie Európskeho kódexu správania pre partnerstvo v rámci EŠIF, t. j. úzka spolupráca medzi orgánmi verejnej správy, hospodárskymi a sociálnymi partnermi v území a subjektmi, ktoré zastupujú občiansku spoločnosť na regionálnej a miestnej

úrovni, a to počas celého procesu tvorby a realizácie stratégie mestského rozvoja dvoch jadrových miest a integrovanej stratégie územného rozvoja UMR (aj vrátane monitorovania a hodnotenia);

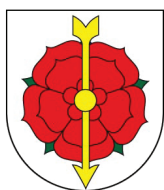
- ✿ **Koncentrácia a prioritizácia:** zameranie sa na limitovaný identifikovaný počet stanovených priorit a ich riešenie a prioritizácia opatrení/projektov vzhľadom na ich relevantnosť pre udržateľný rozvoj v území (významnosť a dopad na riešenie stanovených priorit) a realizovateľnosť (časová, finančná);
- ✿ **Previazanosť** priorit/opatrení strategického dokumentu s PHSR Žilinského samosprávneho kraja a s PHSR obcí (prípadne skupiny obcí) na území UMR Liptov, t. j. stratégie mestského rozvoja jadrových miest a stratégia rozvoja UMR Liptov musia byť kritériom pre posúdenie a prioritizáciu projektov v zásobníku projektov;
- ✿ **Postavenie jadrových miest** ako koordinátorov pre vypracovanie a realizáciu integrovanej územnej stratégie UMR Liptov. Po dohode obidvoch jadrových miest, ktoré financujú prípravu tohto strategického dokumentu, je koordinátorom pre koordináciu UMR Liptov Mesto Ružomberok, ktoré zriaďuje Technický sekretariát UMR Liptov.

Územie udržateľného mestského rozvoja Ružomberok – Liptovský Mikuláš (ďalej ako UMR Liptov) bolo zriadené v zmysle článku 7. Nariadenia Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 1301/2013 zo 17. decembra 2013 o Európskom fonde regionálneho rozvoja ako súčasť Regionálnej integrovanej územnej stratégie (RIÚS). Jeho pôsobenie je zadefinované v Štatúte zo dňa 29. 12. 2020 pre územie 2 jadrových miest a 16 obcí. Je základnou strategickou plánovacou jednotkou (SPR) pre integrovaný územný rozvoj UMR Liptov.

Jadrové mestá	Obce UMR Liptov okresu Liptovský Mikuláš	Obce UMR Liptov okresu Ružomberok
Liptovský Mikuláš Ružomberok	1. Vlachy 2. Liptovská Sielnica 3. Liptovský Trnovec 4. Gôtovany 5. Galovany 6. Demänovská Dolina 7. Prosiek 8. Bobrovník	9. Liptovské Sliache 10. Likavka 11. Lisková 12. Liptovská Teplá 13. Štiavnička 14. Bešeňová 15. Ivachnová 16. Turík

Liptovský Mikuláš

Ružomberok

Bešeňová

Bobrovník

Demänovská dolina

Galovany

Gôtovany

Ivachnová

Likavka

Liptovská Sielnica

Liptovská Teplá

Liptovské Sliache

Liptovský Trnovec

Lisková

Prosiek

Štiavnička

Turík

Vlachy

Vážení obyvatelia regiónu Liptov,

doba, ktorú žijeme nie je jednoduchá. Zvlášť samosprávy stoja dnes pred výzvami, ktoré im prináša zmena legislatívy, meniace sa podmienky vo svete, ekonomická či energetická kríza. Dôsledná analytická činnosť, strategické plánovanie a spolupráca v mestách a obciach sú dnes preto aktuálne viac ako inokedy.

V rukách držíte pilotný strategický dokument, ktorý má potenciál zmeniť a modernizovať charakter nášho regiónu na nasledujúce desaťročia. Materiál je výsledkom veľmi dobrej spolupráce Ružomberka, Liptovského Mikuláša a zapojených obcí regiónu. Nad budúcim smerovaním nášho regiónu rozmýšľalo 150 odborníkov z rôznych oblastí a čo mimoriadne oceňujem, do prípravy bola zapojená aj široká verejnosť.

K naplneniu strategických cieľov, ktoré si dokument vytýčil, bude nepochybne potrebná spolupráca nielen miest a obcí, ale aj štátu či Európskej únie. Aj z tohto dôvodu sa v dokumente nachádzajú prehľadne spracované položky, ktorých financovanie bude v nasledujúcich rokoch závisieť práve od podpory Európskych fondov.

Liptov v obklopení krásnej prírody, bohatý svojou históriou, zvykmi a tradíciami je náš spoločný poklad, o ktorý sa treba starať. Našou spoločnou víziou je posunúť Liptov ešte viac smerom k vytvoreniu skutočne moderného, prosperujúceho a atraktívneho regiónu. Práve strategické plánovanie územia rozvoja regiónu je tým, čo nám v našich cieľoch pomôže a myšlienky pretaví do realizácie prospešných projektov.

Ďakujem všetkým, ktorí sa do prípravy Strategického rozvojového dokumentu pre územie mestského rozvoja Ružomberok – Liptovský Mikuláš zapojili. V rukách držíme návod na to, ako urobiť náš región krajším miestom nielen pre obyvateľov, ale aj pre jeho návštevníkov. Veľmi si prajem, aby sa nám všetko, čo sme si naplánovali, spoločne podarilo. Všetkým nám v tom držím palce!

JUDr. Ľubomír Kubáň,
primátor mesta Ružomberok

Milé dámy, milí páni,

región Liptova sa po rokoch znovu raz spojil. Tentokrát s cieľom, o ktorom sa dozviete v nasledujúcich riadkoch. Dali sme dokopy pracovný tím z oboch liptovských okresov, ktorý v spolupráci s odborníkmi na regionálny rozvoj vytvoril strategický dokument pre územie udržateľného mestského rozvoja Ružomberok – Liptovský Mikuláš na roky 2023-2030. Je podkladom pre budúcnosť regiónu, ktorý má vytvoriť predpoklady pre jeho ďalší rozvoj tak v strategických centrách, ako aj v obciach na spojnici týchto významných liptovských miest.

Stojíme pred strategickou investíciou, ktorá je jednou z najvýraznejších eurofondových podpôr a odhaduje sa na 25 miliónov eur. Aby sme mohli tieto financie použiť na vzdelávanie, životné prostredie, infraštruktúru, inovácie či sociálnu stabilitu, bolo potrebné vypracovať dokument, ktorého úvodom je práve tento príhovor. Do prípravy kvalitného dokumentu sa zapojilo vyše 150 odborníkov, ktorí doň vložili svoje vedomosti a schopnosti, načúvajúc pritom hlasu laickej verejnosti. Tá neváhala prispieť svojim pohľadom.

Výsledkom je dielo, ktoré v sebe zahŕňa analýzu potenciálu územia, pomenúva potreby jeho obyvateľov, pozostáva zo strategickej a programovej časti, z implementačnej i finančnej oblasti, načrtáva víziu a hlavný cieľ pre mestá Ružomberok a Liptovský Mikuláš. Verím, že obrovské nasadenie tvorcov tohto dokumentu vhodne zúročíme, aby Liptov aj v budúcnosti zostal miestom pre kvalitný život.

Ing. Ján Blcháč, PhD.

primátor mesta Liptovský Mikuláš

Vážení čitatel',

dostáva sa Vám do rúk dokument, ktorý je jedinečný nielen svojím obsahom, ale najmä spôsobom a formou, ako vznikol. Tento strategický dokument je spoločným dielom a odzrkadlením bohatých odborných a životných skúseností nielen kvalifikovaného expertného tímu a odborníkov z miest Ružomberok a Liptovský Mikuláš, ale najmä schopných, angažovaných a inšpiratívnych ľudí z oblasti kultúry, športu, životného prostredia, infraštruktúry, sociálnej či zdravotnej starostlivosti, školstva a podobne. Všetci títo participujúci ľudia prispeli svojou aktívnou účasťou, návrhmi, podnetmi či pripomienkami do vytvorenia spoločnej vízie a stratégie, ktorej cieľom je ukázať smer, cestu, formy a nástroje ako napomôcť rozvoju nášho domova, nášho krásneho Liptova.

Toto poďakovanie preto patrí všetkým tým, ktorí sa s úprimnou snahou akokoľvek zapojili do tvorby strategického dokumentu LIPTOV 2030.

Osobitné poďakovanie patrí vedeniu a zástupcom miest Ružomberok a Liptovský Mikuláš, a to najmä za ich vzájomnú dohodu a múdre rozhodnutie pripraviť tento spoločný strategický dokument pre jadrové mestá Liptova. Napomôže to hlbšej previazanosti či integrácii cieľov, opatrení a aktivít nielen na úrovni samosprávy, ale aj na úrovni celého územia udržateľného mestského rozvoja prepájajúceho územie medzi spomenutými mestami.

Ďakujem Miestnej akčnej skupine Dolný Liptov za rozhodnutie dodávateľsky zrealizovať všetky manažérske a organizačné procesy súvisiace s tvorbou strategického dokumentu a najmä za vytvorenie profesionálneho a odborného riešiteľského tímu pod vedením hlavnej riešiteľky, Ing. Ivety Niňajovej, PhD., ale aj ostatným kľúčovým expertom a členom riešiteľského tímu.

Prajem si, aby sa princíp participácie minimálne v rozsahu, v akom bol realizovaný pri tvorbe tejto stratégie, stal štandardom aj pri ďalších procesoch či už v oblasti spravovania vecí verejných, alebo v rámci ďalšieho vývoja našej spoločnosti na Liptove.

S úctou

Ing. Rastislav Horvát
garant projektu

RIEŠITEĽSKÝ TÍM

Hlavná riešiteľka a spracovateľka:

Ing. Iveta Niňajová, PhD.

- ☼ Odborníčka na regionálny rozvoj, strategický a destinačný manažment

Garant projektu:

Ing. Rastislav Horvát

- ☼ Štatutár MAS Dolný Liptov (a odborník na regionálnych rozvoj, strategický a projektový manažment v oblasti EÚ fondov)

Spoluriešitelia a členovia expertnej skupiny:

prof. RNDr. Mária Kozová, CSc., Katolícka univerzita v Ružomberku – profesorka

- ☼ Odborníčka pre oblasti: regionálny rozvoj a životné prostredie

Ing. Jozef Bašary, Komunálne služby Mesta Ružomberok – riaditeľ

- ☼ Odborník pre oblasť: odpadové hospodárstvo

Ing. Darina Bartková, OOCR Región Liptov – výkonná riaditeľka

- ☼ Odborníčka pre oblasť: cestovný ruch

Ing. Gabriel Lengyel, Mestský úrad Liptovský Mikuláš – vedúci odboru dopravy, životného prostredia a výstavby

- ☼ Odborník pre oblasti: životné prostredie, doprava, cyklodoprava a energetika

Mgr. Simona Pelikán, Mestský úrad Liptovský Mikuláš – odbor rozvoja mesta

Konzultanti a odborná spolupráca:

Ing. Jana Tkáčiková, Mesto Ružomberok – referát projektov a grantov

Ing. Jana Kormaniková, Mestský úrad Liptovský Mikuláš – vedúca odboru rozvoja mesta

Spracovateľský tím/Spracovatelia:

Ing. Tatiana Biskupičová, koordinátorka projektu

Ing. Lenka Straková, PhD., analytička

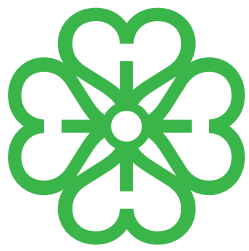
Mgr. Matúš Demko, komunikácia a PR

Ing. Katarína Čižmáriková, MAS Dolný Liptov – ekonomická podpora

Ing. Veronika Mikulková, MAS Dolný Liptov – administratívna podpora

Jazyková úprava:

RNDr. Mgr. Andrea Krátka, PhD.

ANALYTICKÁ ČASŤ

ANALYTICKÁ ČASŤ

1. VŠEOBECNÁ ANALÝZA

1.1. Administratívne usporiadanie a sídelná štruktúra

Z pohľadu administratívneho usporiadania bol región Liptov v stredoveku spolu s Oravou a Turcom súčasťou Zvolenskej župy. V 30-tych rokoch 14. storočia vznikla samostatná Liptovská stolica, ktorá existovala až do 20. storočia. V roku 1677 sa Liptovský Mikuláš stal jej trvalým sídlom, čo ovplyvnilo jeho ďalší rozvoj, výstavbu, spoločenský a priemyselný rozmach.

Dnes je región Liptov administratívne rozdelený na dva okresy (okres Liptovský Mikuláš a okres Ružomberok) a je súčasťou Žilinského samosprávneho kraja. **S rozlohou 1341,03 km² je okres Liptovský Mikuláš najrozsiahlejším okresom Žilinského kraja, jeho rozloha zaberá 19,7% rozlohy kraja. Okres Ružomberok má rozlohu – 646,83 km².**

Prirodzený región Liptov tvoria 3 mestá (Liptovský Mikuláš, Liptovský Hrádok a Ružomberok) a 78 obcí, z čoho 54 obcí (69%) administratívne spadá pod okres Liptovský Mikuláš.

V roku 2020 sa predstavitelia miest Ružomberok a Liptovský Mikuláš dohodli na vytvorení územia UMR v oblasti Liptova s cieľom získať podporu špecifickej alokácie z ERDF pre programové obdobie 2021-2027. Po sérii stretnutí so zástupcami miestnych samospráv a socioekonomických partnerov spadajúcich do príslušného územia bolo podpísané MEMORANDUM O SPOLUPRÁCI na príprave Integrovannej územnej stratégie udržateľného mestského rozvoja „Ružomberok – Liptovský Mikuláš“.

Územie UMR predstavuje špecifický strategicko-plánovací región. V tomto dokumente sa UMR RK-LM označuje aj pomenovaním UMR Liptov. UMR Liptov tvoria katastrálne územia miest Ružomberok a Liptovský Mikuláš a týchto navzájom katastrálne susediacich obcí:

1. Obec Likavka	7. Obec Liptovské Sliače	13. Obec Liptovská Sielnica
2. Obec Lisková	8. Obec Ivachnová	14. Obec Liptovský Trnovec
3. Obec Turík	9. Obec Bobrovník	15. Obec Vlachy
4. Obec Liptovská Teplá	10. Obec Demänovská Dolina	16. Obec Prosiek
5. Obec Bešeňová	11. Obec Galovany	
6. Obec Štiavnička	12. Obec Gôtovany	

Jadrové mestá sú Ružomberok a Liptovský Mikuláš a majú v UMR Liptov rovnocenné postavenie.

Obe mestá sú z hľadiska platnej Koncepcie územného rozvoja SR (KURS2011) klasifikované ako **centrá osídlenia druhej úrovne** ležiace na žilinsko-podtatranskej rozvojovej osi 1. stupňa. Spolu s mestom Dolný Kubín na Orave tvoria liptovskomikulášsko-ružomersko-dolnokubínske ťažisko osídlenia druhej úrovne. Svojou veľkosťou patria medzi **stredne veľké mestá** slovenského osídlenia.

Prvá písomná zmienka o meste Liptovský Mikuláš pochádza z roku 1286 a o meste Ružomberok z roku 1233 ako o mieste na dôležitej obchodnej križovatke európskeho významu.

Mesto Liptovský Mikuláš leží v nadmorskej výške 576 m.n.m. a administratívne sa skladá z **15 mestských častí**: Andice, Benice, Bodice, Demänová, Il'anova, Liptovská Ondrašová, Okoličné, Palúdzka, Ploštin, Podbreziny, Stošice, Vitálišovce, Vrbica-Nábřežie, Staré Mesto a Svätý Štefan. Bezprostredne susedí s tromi obcami zaradenými medzi UMR Liptov: Liptovský Trnovec, Galovany, Demänovská Dolina.

Mesto Ružomberok leží v nadmorskej výške 494 m.n.m. a administratívne ho tvorí **6 mestských častí**: Hrboltová, Biely Potok, Černová, Vlkolíneč, Rybárpole a Ružomberok-Staré Mesto. Bezprostredne susedí s tromi obcami zaradenými medzi UMR Liptov: Likavka, Štiavnička a Lisková.

Samosprávne funkcie **v meste Liptovský Mikuláš** vykonáva primátor mesta a dvaja zástupcovia primátora. V mestskom zastupiteľstve pracuje 25 poslancov. Pri mestskom zastupiteľstve pracuje 10 odborných komisií s členmi z radov poslancov aj neposlancov.¹ Problematika regionálneho rozvoja je agendou Komisie územného rozvoja a výstavby. Mestská rada bola vytvorená ako poradný orgán mesta. Mestský úrad v Liptovskom Mikuláši zamestnával k 31. 12. 2021 celkovo 241 zamestnancov, kým k 31. 12. 2015 to bolo 232 zamestnancov. V oblasti školstva je mesto zriaďovateľom: 11 materských škôl, 6 základných škôl, 1 detských jasí, 1 Základnej umeleckej školy, 1 Centrum voľného času. Mesto zriaďuje 5 organizácií v zriaďovateľskej pôsobnosti: 2 príspevkové organizácie (Verejnoprospešné služby mesta Liptovský Mikuláš a Informačné centrum mesta Liptovský Mikuláš) so 150 zamestnancami a 3 rozpočtové organizácie (Dom kultúry, Múzeum Janka Kráľa, Zariadenie pre seniorov a domov sociálnych služieb mesta Liptovský Mikuláš) so 48 zamestnancami. Mesto Liptovský Mikuláš je členom 13 partnerských organizácií: Oblastnej organizácie cestovného ruchu Región Liptov, Klastra Liptov, Euroregiónu Tatry, Združenia miest a obcí Slovenska, Združenia miest a obcí Liptova, Únie miest Slovenska, Spolku Martina Rázusa, Združenia MUDr. P. Straussa, OZ Živé námestie, OZ Liptovské droby, OZ Mikulášsky okrášľovací spolok,

¹ https://www.mikulas.sk/samosprava/zastupitelstvo/komisie_mestskeho_zastupitelstva_2018-_2022/

Združenia obcí – Cyklotrasa Liptovská Mara, Združenia obcí – Horný Liptov. Mesto k 1. 1. 2022 malo navrhnutý rozpočet na úrovni **32 miliónov EUR** v príjmovej časti, kým v roku 2015 to bolo 25,5 miliónov EUR.

Samosprávne funkcie v **meste Ružomberok** vykonáva primátor mesta a dvaja zástupcovia primátora. V mestskom zastupiteľstve pracuje 25 poslancov. Pri mestskom zastupiteľstve pracuje 7 odborných komisií s 57 členmi z radov poslancov aj neposlancov. Regionálny rozvoj je agendou Komisie pre územné plánovanie, výstavbu a dopravu. Mestská rada je funkčná a tvorí ju 5 poslancov mestského zastupiteľstva. Mestský úrad v Ružomberku zamestnáva k 31. 12. 2021 celkovo 89 zamestnancov a 33 mestských policajtov. K 31. 12. 2015 to bolo 84 zamestnancov a 35 mestských policajtov. Mesto zriaďuje 19 organizácií v zriaďovateľskej pôsobnosti v oblasti školstva: 10 materských škôl, 6 základných škôl, 1 ZUŠ, 1 Centrum voľného času, 1 detské jasle. Mesto má majetkovú účasť v 12 spoločnostiach, z toho v 8 obchodných spoločnostiach a 4 spoločnostiach nezapísaných v obchodnom registri: (1) Mestský basketbalový klub Ružomberok, s. r. o.; (2) Mestské lesy, s. r. o.; (3) Technické služby Ružomberok, a. s.; (4) Kultúrny dom Andreja Hlinku, a. s.; (5) Vodárenská spoločnosť Ružomberok, a. s.; (6) Mestský futbalový klub, a. s.; (7) Bypo s. r. o.; (8) CZT Ružomberok, s.r. o.; (9) REGIÓŇ LIPTOV Oblastná organizácia cestovného ruchu; (10) KLASTER LIPTOV Združenie cestovného ruchu; (11) Komunálne služby Mesta Ružomberok (príspevková organizácia); (12) Mestská knižnica Ružomberok (príspevková organizácia). Mesto Ružomberok je členom 6 partnerských organizácií: UMR Ružomberok Liptovský Mikuláš, MAS Dolný Liptov, Združenie miest a obcí Liptova, Ružomerské združenie mesta a obcí, ZMOS, Únia miest Slovenska. Mesto malo k 1. 1. 2022 navrhnutý rozpočet na úrovni **41382 000 EUR** v príjmovej časti. V roku 2015 to bolo 17443400 EUR. Rok 2015 bol volebným rokom, kedy sa menilo zloženie MsZ, preto rozpočet bol plánovaný len minimálne, nakoľko plán investícií bol ponechaný na nové zastupiteľstvo.

1.2. Prírodné danosti regiónu Liptov

Región Liptov leží na severe Slovenska a svojou severovýchodnou časťou sa dotýka slovensko-poľskej štátnej hranice. Má jednu z **najmalebnejších prírodných scenérií** v rámci Slovenska. Rozkladá sa v **Liptovskej kotline** ako západnej súčasť Podtatranskej kotliny na ploche 1987 km², pričom ho tvorí viacero dolinových celkov vychádzajúcich z Liptovskej kotliny smerom do Západných a Nízkych Tatier a Veľkej Fatry. Liptovská kotlina patrí k centrálnym karpatským vnútorným kotlinám, je odvodňovaná riekou Váh a obkolesená viacerými horstvami: na severe Vysokými Tatrami, Západnými Tatrami a Chočskými vrchmi, na severozápade Malou Fatrou, na juhu Nízkymi Tatrami a na juhozápade Veľkou Fatrou, čo tomuto regiónu vytvára výnimočné predpoklady pre **celoročný rozvoj cestovného ruchu**.

Podľa geomorfologického členenia Slovenska zasahuje územie Liptova do troch geomorfologických celkov v rámci fatransko-tatranskej geomorfologickej oblasti: Podtatranská kotlina (podcelok Liptovská kotlina), Nízke Tatry (podcelok Ďumbierske Tatry) a Veľká Fatra. Liptov je dostupný cez **tri horské sedlá**: Borové – Huty smerom od Dolného Kubína, Čertovica smerom od Brezna a Donovaly smerom od Banskej Bystrice.

V regióne Liptov pramení Čierny a Biely Váh, ktorých sútokom vzniká **najdlhšia rieka na Slovensku – rieka Váh**. Preteká územím oboch jadrových miest UMR Liptov. So svojimi prítokmi sa na západnom okraji intravilánu mesta Liptovský Mikuláš vlieva do **vodnej nádrže Liptovská Mara**, ktorej plocha hladiny dosahuje 21,6 km². Je najväčšou vodnou plochou v regióne Liptov. Priamo v meste Ružomberok sa do rieky Váh z južnej strany vlieva rieka Revúca. **Celkovo patrí územie Liptova k najvodnatejším oblastiam Slovenska**.

Región Liptov je bohatý na **minerálne a termálne vody**. Minerálne pramene sa koncentrujú pozdĺž tektonických zlomov na okraji Liptovskej kotliny a vytvárajú predpoklad dostatočného zásobovania územia pitnou vodou. Súčasťou prírodného bohatstva sú aj **bohaté geotermálne zdroje**, ktoré by vedeli byť významným udržateľným zdrojom energie pre región. Pri niektorých z nich vyrástli kúpeľné strediská: Liptovský Ján s najväčším zdrojom termálnej minerálnej vody s výdatnosťou 35 l/s, aquapark Tatralandia (v lokalite Ráztoky v katastrálnom území Liptovský Mikuláš), aquapark Bešeňová a kúpele Lúčky.

Voda formovala aj unikátny krasový systém Demänovských jaskýň. **Demänovský jaskynný systém**, vytvorený riečkou Demänovkou na pravej strane Demänovskej doliny v Nízkych Tatrách, je v súčasnosti **najdlhšou speleologicky prepojenou krasovou sústavou na Slovensku**. Dĺžka doposiaľ zameraných častí je 35,2 km. Pozostáva zo systému desiatich speleologicky prepojených jaskýň. Najvýznamnejšie z nich sú Demänovská jaskyňa slobody (8336 m) a Demänovská ľadová jaskyňa (2445 m), ktoré sú sprístupnené verejnosti.

Vyše 70% územia regiónu Liptov patrí pod veľkoplošné chránené územia, z ktorých do regiónu zasahujú až štyri národné parky. Prírodná atraktivita sa prirodzene odzrkadľuje aj v pestrosti a vzácnosti prírodných prvkov, flóry a fauny, ktorú treba chrániť. Rastlinné zloženie je usporiadané do niekoľkých výškových vegetačných stupňov: od oblastí polí a lúk po bukové a smrekové lesy (podhorský vegetačný stupeň), kosodrevinové porasty (kosodrevinový vegetačný stupeň), subalpínsky a alpínsky vegetačný stupeň. V extrémnych podmienkach alpínskych lúk rastie asi 300 druhov drobných odolných rastlín. Floristicky najbohatšie sú alpínske lúky na vápencoch Západných Tatier. Na rastlinstvo sú naviazané aj živočíšne druhy, ktoré tu nachádzajú potravu. V hustých lesoch žije veľa srnčej a jelenej zveri, diviakov, lišok, jazvecov, divých mačiek a drobných hlodavcov. Z väčších šeliem možno v Nízkych Tatrách stretnúť medveďa hnedého.

Pre unikátny krajinný pasienkový ráz je pozoruhodne zachovaným sídelným celkom tradičných zrubových domov **podhorská osada Vlkolínec**, ktorá je súčasťou mesta Ružomberok a v roku 1993 bola zapísaná do zoznamu **svetového dedičstva UNESCO**.

Územie Liptova je geomorfologicky členité, s **väčšími teplotnými rozdielmi**. Nižšie partie v doline Váhu patria do mierne teplej klimatickej oblasti s priemernou júlovou teplotou okolo 16°C a januárovou okolo -3°C. Okrajové a vyššie položené partie charakterizujú chladné klimatické oblasti, kde sa priemerná

júlová teplota pohybuje od 10 do 16°C, v najvyšších polohách Západných a Nízkych Tatier neprevyšuje 10°C. Klimatické pomery v Liptove charakterizuje i počet letných dní do roka (dní s maximálnou teplotou vzduchu 25°C a viac je v kotline len niečo vyše 30) a počet dní so snehovou prikrývkou (v Liptovskom Mikuláši 135, v pohoriach 160-180). Najviac zrážok padne v júni, júli a auguste (77-90 mm v centrálnej Liptovskej kotline). Najvyššie časti pohorí majú ročný zrážkový úhrn 1500 mm.

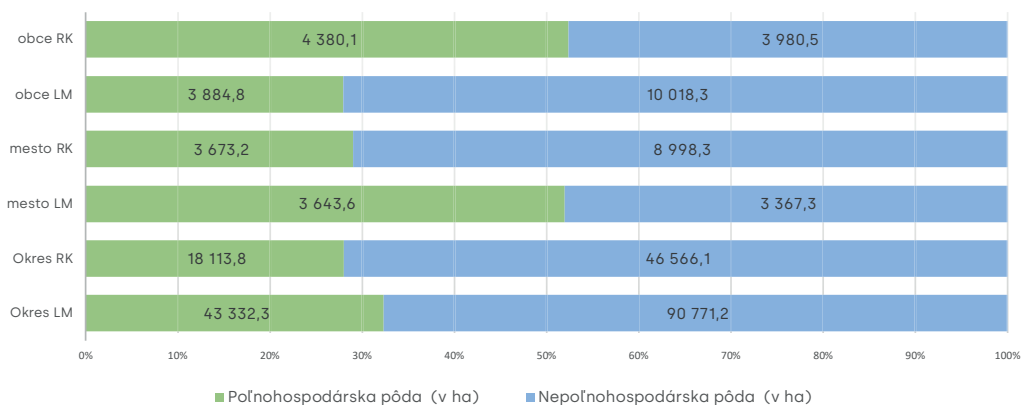
1.3. Pôdne pomery

Územie UMR Liptov sa rozprestiera na ploche s rozlohou **41946,13 ha**, čo predstavuje 21% rozlohy regiónu Liptov. Mesto Ružomberok sa rozprestiera na katastrálnych územiach Ružomberka a Hrboltovej na ploche 126,72 km² a mesto Liptovský Mikuláš na ploche 70,1 km². Mesto Ružomberok vlastní od roku 1993 Mestské lesy Ružomberok, s. r. o., ktoré hospodária na 6 954 ha.

Z celkovej výmery UMR Liptov tvorí 62,85% **nepoľnohospodárska pôda** (26 364 ha), ktorá má najvyššiu výmeru v meste Ružomberok (8 998,3 ha), v obci Demänovská Dolina (4 735,2 ha), v meste Liptovský Mikuláš (3 367,3 ha) a v obci Likavka (1 177,7 ha). Najmenej nepoľnohospodárskej pôdy majú na svojom území obce Štiavnička (49,6 ha) a Gôtovany (40,4 ha).

Poľnohospodárska pôda je najviac lokalizovaná v katastroch miest Ružomberok (3 673,2 ha) a Liptovský Mikuláš (3 884,8 ha). Z obcí UMR Liptov okresu Liptovský Mikuláš má najväčšiu výmeru poľnohospodárskej pôdy obec Liptovský Trnovec (785,9 ha) a z okresu Ružomberok obec Liptovské Sliače (1 179,4 ha). Najmenšiu výmeru poľnohospodárskej pôdy má obec Demänovská Dolina (49,7 ha) a obec Štiavnička (141,8 ha).

PODIEL POĽNOHOSPODÁRSKEJ A NEPOĽNOHOSPODÁRSKEJ PÔDY V REGIÓNE LIPTOV V ROKU 2020

Za sledované obdobie rokov 2015-2020 sa vyňatiami výmery poľnohospodárskej pôdy (najmä v kategórii Orná pôda a Trvalý trávnatý porast) **znižila o 76 ha** a navýšila sa nepoľnohospodárska pôda (najmä v kategórii Zastavaná plocha a nádvoria a Ostatná plocha; znižovala sa aj kategória Lesný pozemok), pričom najviac to bolo na území mesta Liptovský Mikuláš (27 ha), mesta Ružomberok (19 ha), v Likavke (8 ha), v Demänovskej Doline (6 ha) a v Liptovských Sliačoch (5 ha). V obci Bešeňová sa 4 ha pôdy preklasifikovali z nepoľnohospodárskej na poľnohospodársku pôdu.

Najväčšiu výmeru z poľnohospodárskej pôdy (64,8%) tvorila na základe údajov z roku 2020 kategória Pôda – trvalý trávnatý porast (10 092,8 ha), čo je po lesných pozemkoch druhá najväčšia výmera

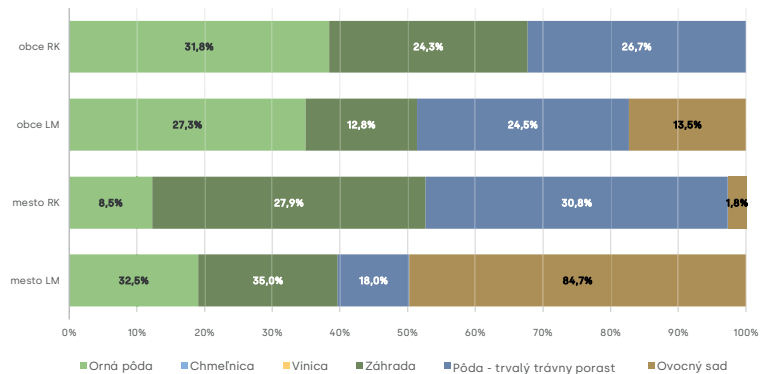
Údaje sú uvedené v ha	2020		2020		2020		2015		2015	
	Celková výmera územia obce	podiel	Nepoľnohospodárska pôda	Poľnohospodárska pôda	Celková výmera územia obce	Nepoľnohospodárska pôda	zmena 2020 - 2015	Poľnohospodárska pôda	zmena 2020 - 2015	
Mesto Liptovský Mikuláš	7 010,9	16,7%	3 367,3	3 643,6	7 010,9	3 340,6	26,7	3 670,4	-26,7	
Demänovská Dolina	4 784,8	11,4%	4 735,2	49,7	4 784,8	4 729,0	6,2	55,9	-6,2	
Liptovský Trnovec	2 745,1	6,5%	1 959,2	785,9	2 745,1	1 956,3	2,9	788,8	-2,9	
Liptovská Sielnica	1 723,8	4,1%	983,2	740,6	1 723,8	982,4	0,8	741,4	-0,8	
Galovany	1 292,4	3,1%	674,0	618,4	1 292,4	672,6	1,4	619,8	-1,4	
Prosiek	1 265,3	3,0%	723,8	541,4	1 265,3	723,4	0,4	541,8	-0,4	
Vlachy	1 122,2	2,7%	655,6	466,6	1 122,4	654,8	0,8	467,6	-0,9	
Bobrovník	678,0	1,6%	246,9	431,1	678,0	246,6	0,2	431,4	-0,2	
Gôtovany	291,4	0,7%	40,4	251,0	291,4	40,2	0,2	251,2	-0,2	
CELKOM	20 914,0	49,9%	13 385,6	7 528,4	20 914,2	13 345,9	39,7	7 568,3	-39,9	
Mesto Ružomberok	12 671,5	30,2%	8 998,3	3 673,2	12 671,5	8 979,0	19,3	3 692,5	-19,3	
Liptovské Sliače	1 959,6	4,7%	780,2	1 179,4	1 959,6	775,3	4,9	1 184,3	-4,9	
Likavka	1 826,1	4,4%	1 177,7	648,5	1 826,1	1 169,6	8,1	656,6	-8,1	
Lisková	1 594,6	3,8%	814,0	780,6	1 594,6	811,9	2,1	782,7	-2,1	
Liptovská Teplá	943,1	2,2%	219,2	723,9	943,1	218,5	0,7	724,7	-0,8	
Turík	826,7	2,0%	563,6	263,1	826,7	562,5	1,1	264,2	-1,1	
Ivachnová	589,4	1,4%	281,4	308,0	589,4	280,4	1,0	309,0	-1,0	
Bešeňová	429,7	1,0%	94,9	334,8	429,7	98,5	-3,6	331,2	3,6	
Štiavnička	191,4	0,5%	49,6	141,8	191,4	47,5	2,1	143,9	-2,1	
CELKOM	21 032,1	50,1%	12 978,8	8 053,3	21 032,1	12 943,1	35,8	8 089,1	-35,8	
ÚZEMIE UMR Liptov	41 946,1	100,0%	26 364,5	15 581,7	41 946,3	26 289,0	75,6	15 657,3	-75,6	
			62,85%	37,15%		62,67%	0,18%	37,33%	-0,18%	

2020													
údaje sú uvedené v ha	mesto LM	mesto RK	obce LM	obce RK	územie UMR Liptov	podiel	podiel	mesto LM	mesto RK	obce LM	obce RK	územie UMR Liptov	
Orná pôda	1 594,6	415,8	1 339,9	1 560,2	4 910,5	31,5%	11,7%	32,5%	8,5%	27,3%	31,8%	100,0%	
Chmeľnica					-								
Vinica					-								
Záhrada	182,9	145,7	67,0	126,7	522,3	3,4%	1,2%	35,0%	27,9%	12,8%	24,3%	100,0%	
Pôda - trvalý trávny porast	1 819,5	3 110,6	2 470,5	2 693,3	10 093,8	64,8%	24,1%	18,0%	30,8%	24,5%	26,7%	100,0%	
Ovocný sad	46,6	1,0	7,4		55,1	0,4%	0,1%	84,7%	1,8%	13,5%		100,0%	
Poľnohospodárska pôda - spolu (v ha)	3 643,6	3 673,1	3 884,8	4 380,1	15 581,7	100,0%	37,1%	23,4%	23,6%	24,9%	28,1%	100,0%	
Nepoľnohospodárska pôda													
	mesto LM	mesto RK	obce LM	obce RK				mesto LM	mesto RK	obce LM	obce RK		
Vodná plocha	555,4	115,0	1 867,7	103,0	2 641,0	10,0%	6,3%	21,0%	4,4%	70,7%	3,9%	100,0%	
Lesný pozemok	1 565,5	7 899,9	7 355,1	3 004,9	19 825,4	75,2%	47,3%	7,9%	39,8%	37,1%	15,2%	100,0%	
Zastavaná plocha a nádvorie	869,9	764,0	376,3	579,4	2 589,5	9,8%	6,2%	33,6%	29,5%	14,5%	22,4%	100,0%	
Ostatná plocha	376,5	219,5	419,2	293,2	1 308,5	5,0%	3,1%	28,8%	16,8%	32,0%	22,4%	100,0%	
Nepoľnohospodárska pôda - spolu (v ha)	3 367,3	8 998,3	10 018,3	3 980,5	26 364,5	100,0%	62,9%	12,8%	34,1%	38,0%	15,1%	100,0%	
CELKOM	7 010,9	12 671,5	13 903,1	8 360,6	41 946,1								

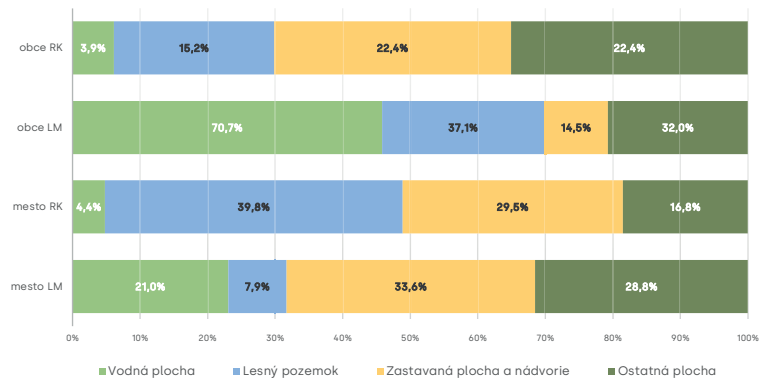
Zdroj: ŠÚSR, VBD_SK_WIN:pl5001rr

na území UMR Liptov, pričom najmenej je zastúpená v meste Liptovský Mikuláš. **Lesné pozemky s výmerou 19 825,4 ha zaberajú 47,3% celkovej výmery územia UMR Liptov**, najviac v meste Ružomberok a v obciach okresu Liptovský Mikuláš (najmä kataster obce Demänovská Dolina). Poľnohospodárska orná pôda (4 910,5 ha) zaberá 11,7% celkovej výmery územia UMR Liptov a je rovnomerne zastúpená v obciach obidvoch okresov a v meste Liptovský Mikuláš, pričom najmenej zastúpená je v meste Ružomberok. **Vodná plocha** (vodná nádrž Liptovská Mara) **s rozlohou 2 641 ha zaberá na území UMR Liptov 70,7% rozlohy obcí okresu Liptovský Mikuláš a pokrýva 6,3% výmery územia UMR Liptov**. Podobnú výmeru ako kategória Vodná plocha má na území UMR Liptov aj kategória Zastavaná plocha a nádvorie (2 589,5 ha), pričom najmenej zastúpená je v obciach okresu Liptovský Mikuláš.

PODIELY TYPOV POĽNOHOSPODÁRSKEJ PŮDY V UMR LIPTOV V ROKU 2020

PODIELY TYPOV POĽNOHOSPODÁRSKEJ PŮDY V UMR LIPTOV V ROKU 2020

1.4. DEMOGRAFICKÉ POMERY

V regióne Liptov žilo v roku 2013 viac ako 130 tisíc obyvateľov, kým v roku 2020 to bolo 128 711 obyvateľov. V pomere k rozlohe okresu má okres Liptovský Mikuláš druhú najnižšiu hustotu zaľudnenia v Žilinskom kraji na úrovni iba 54,1 obyvateľov/km². Demografický vývoj medzi rokmi 1999-2020 poukazuje na postupný úbytok obyvateľstva regiónu Liptov. **Počet obyvateľov v regióne Liptov aj meste Liptovský Mikuláš dosiahol vrchol v roku 1999** a v meste Ružomberok v roku 2000. **Odvtedy zaznamenávajú obidve mestá aj región Liptov každoročný pokles počtu obyvateľov** (priemerne 243 obyvateľov ročne).

Stav trvale bývajúceho obyvateľstva k 31. 12.

územie	1980	1996	1999	2000	2004	2008	2014	2018	2020	zmena 1996 - 2020	v %
Mesto Liptovský Mikuláš	24 250	33 711	33 844	33 773	32 930	32 687	31 593	31 194	30 808	-	2 903 -8,61%
obce UMR Liptov okresu LM		2 759	2 771	2 776	2 988	3 085	3 076	3 187	3 226		467 16,93%
Mesto Ružomberok		30 832	31 016	31 022	30 058	29 687	27 551	26 709	26 355	-	4 477 -14,52%
obce UMR Liptov okresu RK		11 366	11 348	11 349	11 523	11 691	12 114	12 340	12 444		1 078 9,48%
UMR Liptov		78 668	78 979	78 920	77 499	77 150	74 334	73 430	72 833	-	5 835 -7,42%
okres Liptovsk7 Mikuláš		74 736	74 649	74 555	73 549	73 289	72 513	72 305	72 054	-	2 682 -3,59%
okres Ružomberok		59 715	59 913	59 867	59 136	59 011	57 403	56 747	56 536	-	3 179 -5,32%
Región Liptov		134 451	134 562	134 422	132 685	132 300	129 916	129 052	128 590	-	5 861 -4,36%

Zdroj: ŠÚSR, VBD_DEM:om7010rr, vlastné spracovanie

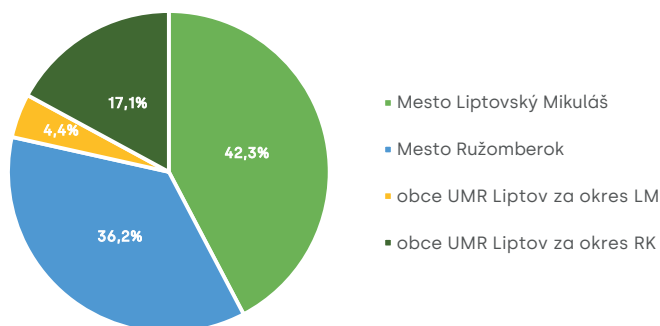
Predstavenie územia UMR Liptov z pohľadu počtu obyvateľov

K 31. 12. 2020 vykazovalo trvalý pobyt na analyzovanom území UMR Liptov **72 833 obyvateľov**, čo predstavuje 10,54%-ný podiel na počte obyvateľov Žilinského samosprávneho kraja a 56,64%-ný podiel na obyvateľstve regiónu Liptov. **Mestské obyvateľstvo tvorí z územia UMR Liptov 78,49%.**

Z celkového počtu obyvateľov sledovaného územia UMR Liptov tvoria samosprávy okresu Ružomberok 53,27% a samosprávy okresu Liptovský Mikuláš 46,73%.

Na základe počtu obyvateľov je v UMR Liptov zastúpených 68,63% obyvateľov okresu Ružomberok, pričom na mesto Ružomberok pripadá 36,19%, a 47,23% obyvateľov okresu Liptovský Mikuláš, pričom na mesto Liptovský Mikuláš pripadá 42,30%.

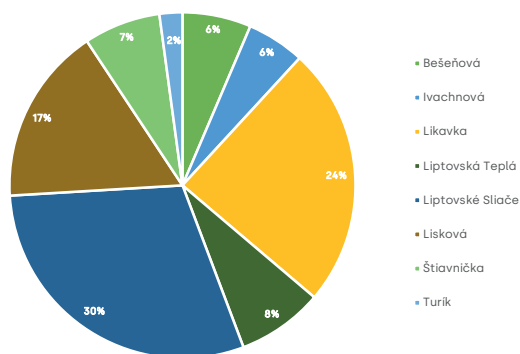
ROZDELENIE OBYVATEĽOV UMR LIPTOV ZA ROK 2020

Prehľad počtu obyvateľov za rok 2020						
Sledované územie	Počet obyvateľov	podiel na obyv. ZASK	podiel na regiónu Liptov	podiel na obyv. okresu LM	podiel na obyv. okresu RK	podiel na obyv. UMR Liptov
Žilinský samosprávny kraj	691 136	100%	x	x	x	X
Okres Liptovský Mikuláš	72 054	10,43%	56,03%	100%	X	X
Okres Ružomberok	56 536	8,18%	43,97%	x	100%	X
Región LIPTOV	128 711	18,63%	100%			
Mesto Liptovský Mikuláš	30 808	4,46%	23,96%	42,76%		42,30%
Mesto Ružomberok	26 355	3,81%	20,50%		46,62%	36,19%
16 obcí UMR Liptov	15 670	2,27%	12,19%			
Územie UMR Liptov celkom	72 833	10,54%	56,64%			
Obce UMR Liptov za okres LM	3 226	0,47%	2,51%	4,48%	x	4,43%
Obce UMR Liptov za okres RK	12 444	1,80%	9,68%	x	22,05%	17,09%
Územie UMR Liptov celkom	x	x	x	47,23%	68,63%	100,00%

Zdroj: ŠÚSR a vlastné spracovanie

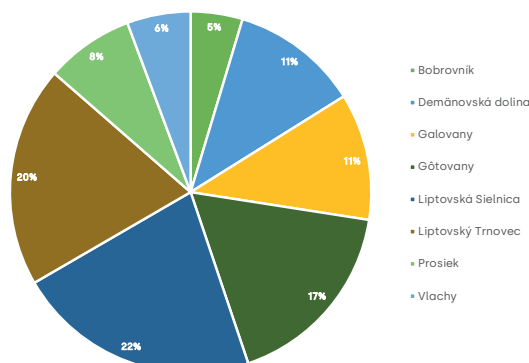
PODIEL OBYVATEĽSTVA OBCÍ UMR LIPTOV ZA OKRES RK V ROKU 2020

Poradie obcí v UMR Liptov za okres Ružomberok podľa počtu obyvateľov k 31. 12. 2020:

Liptovské Sliače	3 707
Likavka	3 031
Lisková	2 070
Liptovská Teplá	1 003
Štiavnička	893
Bešeňová	799
Ivachnová	675
Turík	266
Celkom	12 444

PODIEL OBYVATEĽSTVA OBCÍ UMR LIPTOV ZA OKRES LM V ROKU 2020

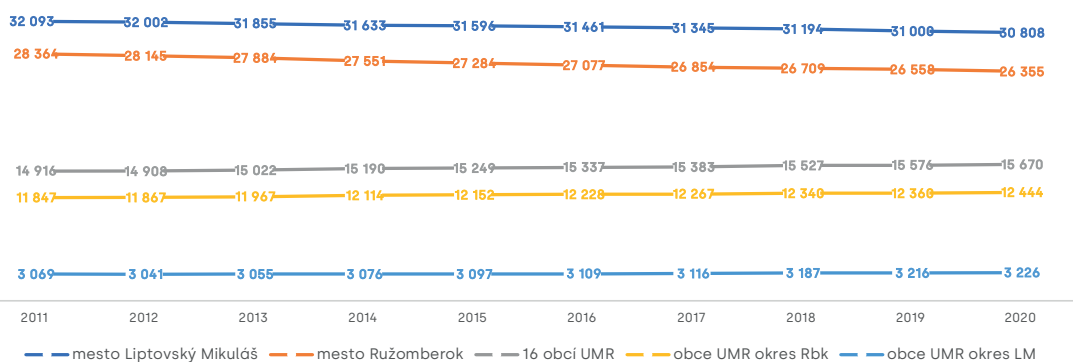

Poradie obcí v UMR Liptov za okres Liptovský Mikuláš podľa počtu obyvateľov k 31.12.2020:

Vlachy	609
Liptovská Sielnica	605
Liptovský Trnovec	549
Gôtovany	482
Demänovská dolina	218
Galovany	315
Prosiek	219
Bobrovník	129
Celkom	3 226

V obidvoch jadrových mestách mal za sledované obdobie rokov 2011 až 2020 počet obyvateľov klesajúci trend, kým v 16 obciach územia UMR Liptov rastúci.

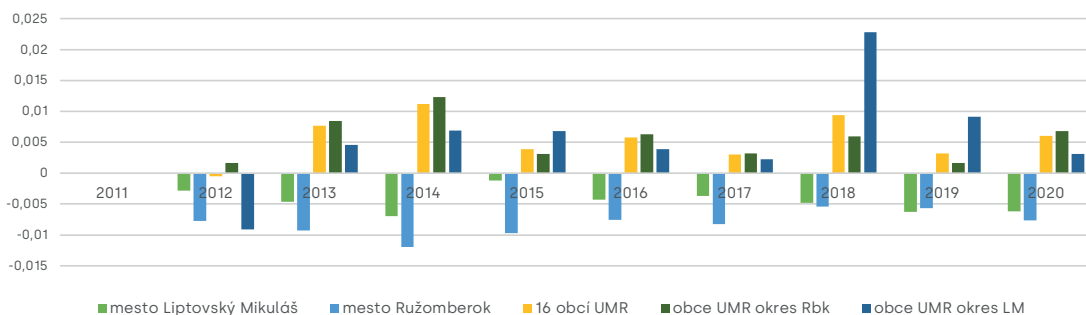
VÝVOJ POČTU OBYVATEĽOV NA ÚZEMÍ UMR LIPTOV ZA ROKY 2011 - 2020

Zdroj: ŠÚSR, v_om7010rr_00_00_00_sk

V meste Liptovský Mikuláš predstavuje index priemerného medziročného poklesu obyvateľov za sledované obdobie rokov 2011-2020 hodnotu 0,45%, kým v meste Ružomberok 0,81%. Najväčší pokles zaznamenali obidve mestá medzi rokmi 2013 a 2014. V roku 2020 bol v meste Liptovský Mikuláš tento medziročný pokles na úrovni 0,62% a v meste Ružomberok 0,76%. Index priemerného medziročného rastu počtu obyvateľov v 16 obciach UMR Liptov predstavoval 0,55%, a to aj v obciach okresu Ružomberok (0,55%), aj v obciach okresu Liptovský Mikuláš (0,56%). Najväčšia medziročná zmena v obciach okresu Ružomberok bola zaznamenaná medzi rokmi 2013 a 2014 o 1,23% a v obciach okresu Liptovský Mikuláš medzi rokmi 2017 a 2018 o 2,28%. V roku 2020 predstavoval index rastu v obciach okresu Ružomberok 0,68%, kým v obciach okresu Liptovský Mikuláš už len 0,31%.

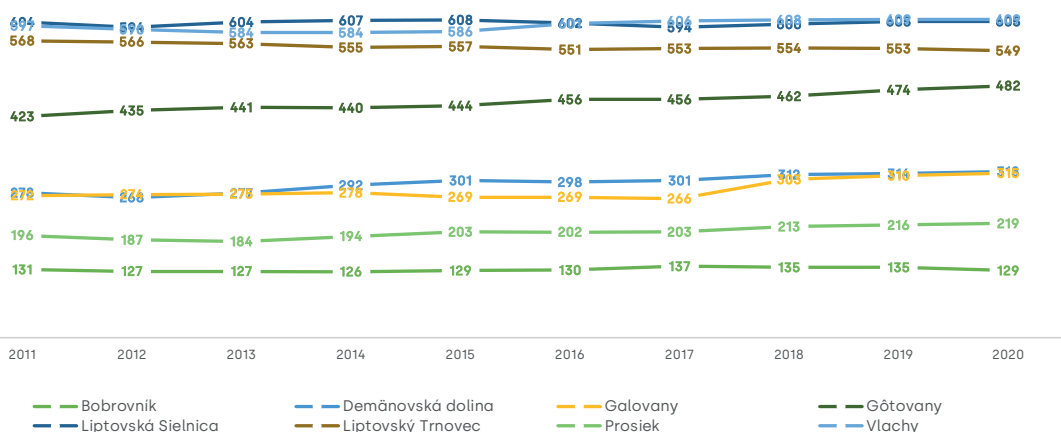
PERCENTUÁLNA MEDZIROČNÁ ZMENA POČTU OBYVATEĽOV ÚZEMIA UMR ZA ROKY 2011 - 2020

Zdroj: ŠÚSR, v_om7010rr_00_00_00_sk

V obciach okresu Liptovský Mikuláš zaznamenali najväčší priemerný medziročný nárast počtu obyvateľov nasledovné obce: Galovany priemerne medziročne o 1,74% (najviac v roku 2018 až o 13,9%), Demänovská Dolina o 1,54% (najviac v roku 2014 o 5,4%), Gôtovany o 1,47% (najviac v roku 2012 o 2,8% a v roku 2019 o 2,6%) a Prosiek o 1,29% (najviac v roku 2018 o 4,9%). Pokles počtu obyvateľov za sledované obdobie zaznamenali obce Bobrovník (priemerne medziročne o 0,13%) a Liptovský Trnovec (priemerne medziročne o 0,38%), ktoré sa stali skôr turistickými obcami ako obcami s trvalými obyvateľmi.

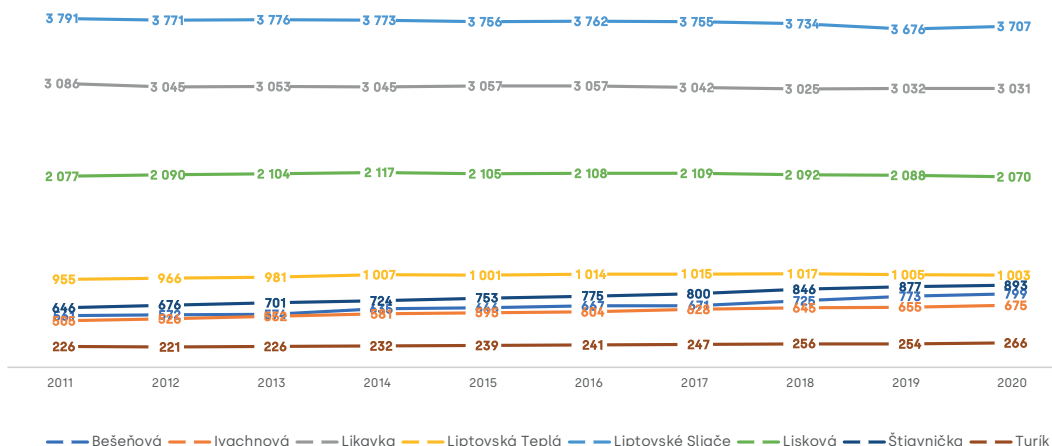
VÝVOJ POČTU OBYVATEĽOV ZA OBCE UMR LIPTOV V OKRESE LIPTOVSKÝ MIKULÁŠ ZA ROKY 2011 - 2020

Zdroj: ŠÚSR, v_om7010rr_00_00_00_sk

V obciach okresu Ružomberok zaznamenali najväčší priemerný medziročný nárast počtu obyvateľov nasledovné obce: **Bešeňová** priemerne medziročne o 4,06% (najviac v roku 2014 až o 10,6% a v roku 2018 o 8,8%), **Ivachnová** o 3,28% (najviac v roku 2014 o 5,3%), **Štiavnička** o 3,67% (najviac v roku 2018 o 5,8%) a **Turík** o 1,85% (najviac v roku 2020 o 4,7%). Pokles počtu obyvateľov za sledované obdobie zaznamenali obce Likavka (priemerne medziročne o 0,2%), Liptovské Sliache (priemerne medziročne o 0,25%) a Lisková (priemerne o 0,04%). Likavka sa stala skôr turistickou obcou ako obcou vhodnou pre trvalé bývanie.

VÝVOJ POČTU OBYVATEĽOV ZA OBCE UMR LIPTOV V OKRESE RUŽOMBEROK ZA ROKY 2011 - 2020

Zdroj: ŠÚSR, v_om7010rr_00_00_00_sk

Mestská časť	Trvalý pobyt		Prechodný pobyt
Podbreziny	7 564	25,0%	143
Vrbica - Nábřežie	7 392	24,4%	105
Staré Mesto	5 594	18,5%	105
Palúdzka	3 531	11,7%	51
Liptovská Ondrašová	1 623	5,4%	75
Okoličné	1 050	3,5%	10
Demänová	889	2,9%	16
Ploštín	526	1,7%	8
Iľanovo	519	1,7%	14
Neidentifikované	516	1,7%	0
Bodice	404	1,3%	12
Stošice	264	0,9%	2
Benice	144	0,5%	3
Vitálišovce	138	0,5%	2
Andice	136	0,4%	1
Celkom	30 290	100,0%	547

Zdroj: Evidencia MsÚ Liptovský Mikuláš k 30. 6. 2022

Zo 14 mestských častí mesta Liptovský Mikuláš sú mestskými časťami s najväčším počtom obyvateľov sídlisko Podbreziny, sídlisko Vrbica-Nábřežie a Staré Mesto, ktoré spoločne tvoria 67,8% obyvateľov mesta s trvalým pobytom. Zo 6 mestských častí mesta Ružomberok má MČ Ružomberok 77,7%-ný podiel na celkovom počte obyvateľov mesta Ružomberok.

Mestská časť	Muži	Ženy	Chlapci	Dievčatá	SPOLU	
Ružomberok	8370	9785	1421	1348	20924	77,7%
Rybárpole	617	659	159	152	1587	5,9%
Biely Potok	597	668	113	103	1481	5,5%
Černová	612	628	111	109	1460	5,4%
Neidentifikované	410	268	64	64	806	3,0%
Hrboltová	280	281	52	40	653	2,4%
Vkolínec	12	11	1	2	26	0,1%
Celkom	10898	12300	1921	1818	26937	
	40,5%	45,7%	7,1%	6,7%		

Zdroj: Evidencia MsÚ Ružomberok k 30. 6. 2022

Prirodzený pohyb obyvateľstva: Pri porovnaní počtu zomretých a počtu živonarodených za sledované obdobie rokov 2011-2022, a tým aj **prirodzeného prírastku obyvateľstva**, starne mesto Liptovský Mikuláš oveľa rýchlejšie ako mesto Ružomberok. Kým prirodzený prírastok v obciach UMR Liptov okresu Liptovský Mikuláš je približne vyrovnaný, tak v obciach UMR Liptov za okres Ružomberok je najvyšší, čo znamená, že sa tu rodí viac obyvateľov ako umiera. Za okres Ružomberok počet novonarodených detí rastie najviac v obciach Bešeňová, Ivachnová, Liptovské Sliache a Lisková a naopak klesá v obci Štiavnička. V obci Likavka prevláda počet zomretých nad počtom narodených. Z okresu Liptovský Mikuláš najviac starne obec Liptovský Trnovec a omladzuje sa obec Galovany.

Prirodzený pohyb obyvateľstva na území UMR Liptov v rokoch 2011-2020

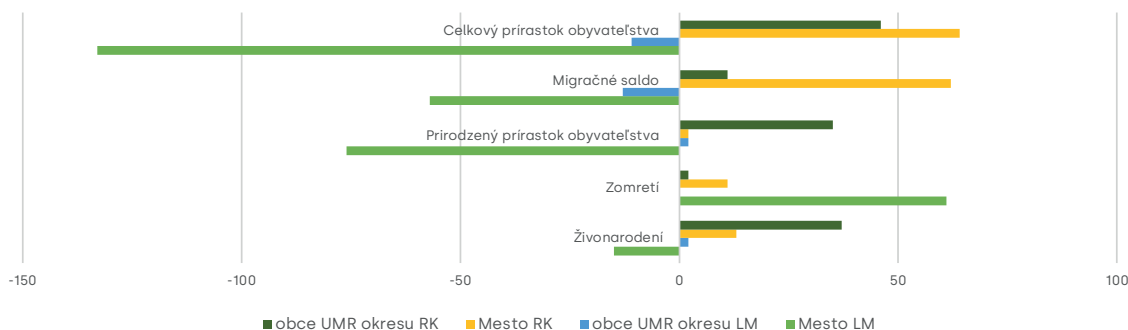
rok	Mesto LM			obce UMR okresu LM			Mesto RK			obce UMR okresu RK			UMR Liptov		
	2011	2020	zmena	2011	2020	zmena	2011	2020	zmena	2011	2020	zmena	2011	2020	zmena
Živonarodení	289	274	-15	28	30	2	249	262	13	105	142	37	671	708	37
Zomretí	286	347	61	40	40	0	263	274	11	170	172	2	759	833	74
Prirodzený prírastok obyvateľstva	3	-73	-76	-12	-10	2	-14	-12	2	-65	-30	35	-88	-125	-37
Migračné saldo	-62	-119	-57	33	20	-13	-253	-191	62	103	114	11	-179	-176	3
Celkový prírastok obyvateľstva	-59	-192	-133	21	10	-11	-267	-203	64	38	84	46	-267	-301	-34

Zdroj: ŠÚSR

Pri analýze **migračného salda**, ktoré hovorí o rozdiel medzi počtom prísťahovaných oproti počtu vystahovaných, je Liptovský Mikuláš mestom, kde za sledované obdobie rastie počet vystahovaných na úkor prísťahovaných. V meste Ružomberok tento trend, naopak, klesá. V obciach UMR Liptov obidvoch

okresov prevláda počet prisťahovaných na úkor vystťahovaných, aj keď v obciach okresu Liptovský Mikuláš tento trend klesá. Najviac prisťahovaných za obce UMR Liptov okresu Liptovský Mikuláš je v obciach Galovany a Gôtovany a najmenej v obciach Bobrovník a Vlachy. Za okres Ružomberok je najviac prisťahovaných v obci Liptovské Sliache a Bešeňová a najmenej v obciach Lisková a Štiavnička.

Bilancia obyvateľstva v rokoch 2011 - 2020

Ukazovateľ **hrubá miera celkového prírastku obyvateľstva** na území UMR Liptov v porovnaní so Žilinským krajom a Slovenskou republikou poukazuje na výrazný pokles obyvateľov mesta Liptovský Mikuláš a výrazný nárast obyvateľov v obciach UMR Liptov okresu Ružomberok, ktorý niekoľkonásobne prevyšuje priemer miery celkového prírastku obyvateľov Žilinského kraja a Slovenskej republiky.

Ukazovateľ roky	Hrubá miera živonarodenosti natalita (%)		Hrubá miera úmrtnosti mortalita (%)		Hrubá miera migračného salda (%)		Hrubá miera celkového prírastku obyv. (%)	
	2013	2020	2013	2020	2013	2020	2013	2020
Mesto Liptovský Mikuláš	8,48	8,87	8,74	11,23	-2,92	-3,85	-3,17	-6,21
Obce UMR okres LM (priemer)	11,62	10,43	11,96	14,23	4,76	4,61	4,42	0,81
Mesto Ružomberok	10,42	9,90	10,17	10,36	-9,57	-7,22	-9,32	-7,67
Obce UMR okres RK (priemer)	8,18	12,78	8,66	11,46	17,54	14,28	17,06	15,60
UMR Liptov (priemer)	9,68	10,50	9,88	11,82	2,45	1,96	2,25	0,63
Okres Liptovský Mikuláš	9,05	8,89	9,92	10,62	0,87	0,49	0,00	-2,25
Okres Ružomberok	9,28	9,95	10,34	11,41	-2,74	-0,67	-3,80	-2,14
Región Liptov (priemer)	9,17	9,42	10,13	11,02	-0,94	-0,09	-1,90	-2,20
Žilinský kraj	10,07	10,48	9,50	10,62	-0,14	-0,40	0,43	-0,54
Slovenská republika	10,13	10,38	9,62	10,82	0,44	0,80	0,94	0,35

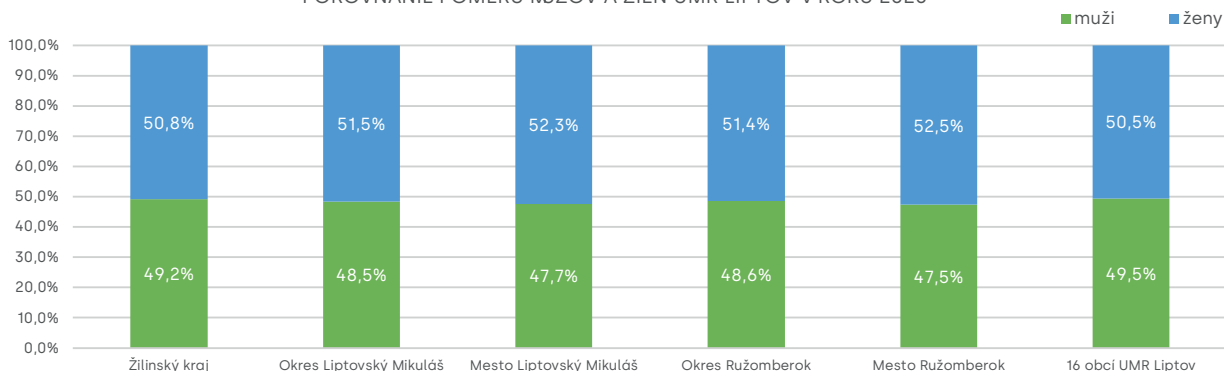
Zdroj: ŠÚSR, Prehľad stavu a pohybu obyvateľstva - SR-oblasť-kraj-okres, m-v [om7011rr]; vlastné spracovanie

Zloženie obyvateľstva podľa pohlavia: Mesto Liptovský Mikuláš má o 1,5% vyšší podiel žien ako Žilinský samosprávny kraj a o 0,8% vyšší podiel žien ako okres Liptovský Mikuláš, kým mesto Ružomberok má o 1,7% vyšší podiel žien ako Žilinský samosprávny kraj a o 1,1% vyšší podiel žien ako okres Ružomberok. **V oboch jadrových mestách UMR Liptov žije priemerne viac žien ako mužov**, kým 16 obcí územia UMR Liptov má približne rovnaký podiel mužov a žien ako Žilinský kraj.

	muži	ženy	muži	ženy
Žilinský kraj	339 838	351 298	49,2%	50,8%
Okres Liptovský Mikuláš	34 922	37 132	48,5%	51,5%
Mesto Liptovský Mikuláš	14 691	16 117	47,7%	52,3%
Okres Ružomberok	27 468	29 068	48,6%	51,4%
Mesto Ružomberok	12 513	13 842	47,5%	52,5%
16 obcí UMR	7 754	7 916	49,5%	50,5%

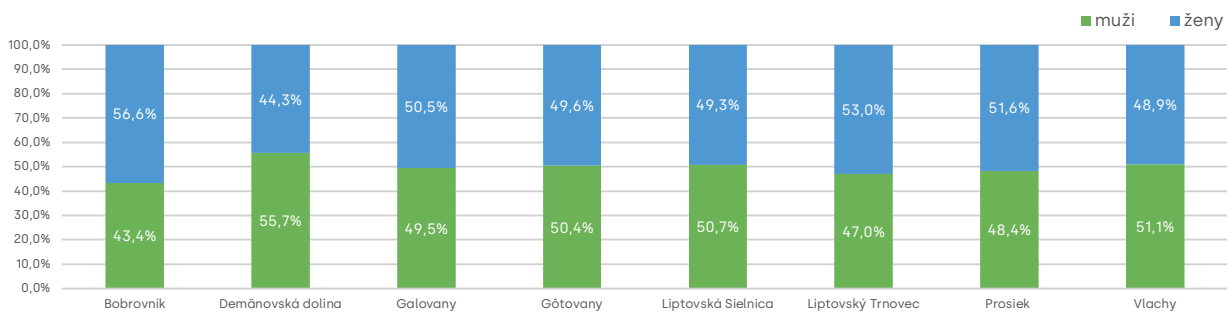
Zdroj: ŠÚSR, VBD_DEM:om7101rr

POROVNANIE POMERU MUŽOV A ŽIEN UMR LIPTOV V ROKU 2020

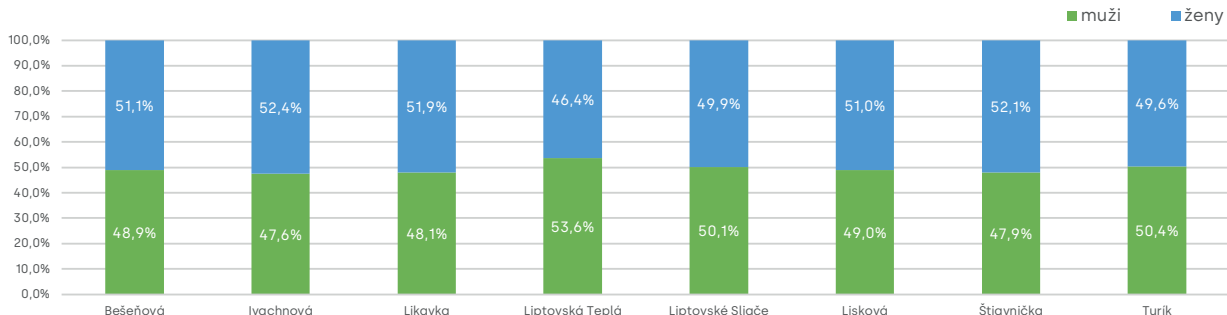
V okrese Liptovský Mikuláš má najväčší podiel žien na celkovom obyvateľstve obec Bobrovník (56,6%) a Liptovský Trnovec (53%), kým v podiele mužov dominuje obec Demänovská Dolina (55,7%) a Vlachy (51,1%).

POMER MUŽOV A ŽIEN UMR LIPTOV V OBCIACH OKRESU LM V ROKU 2020

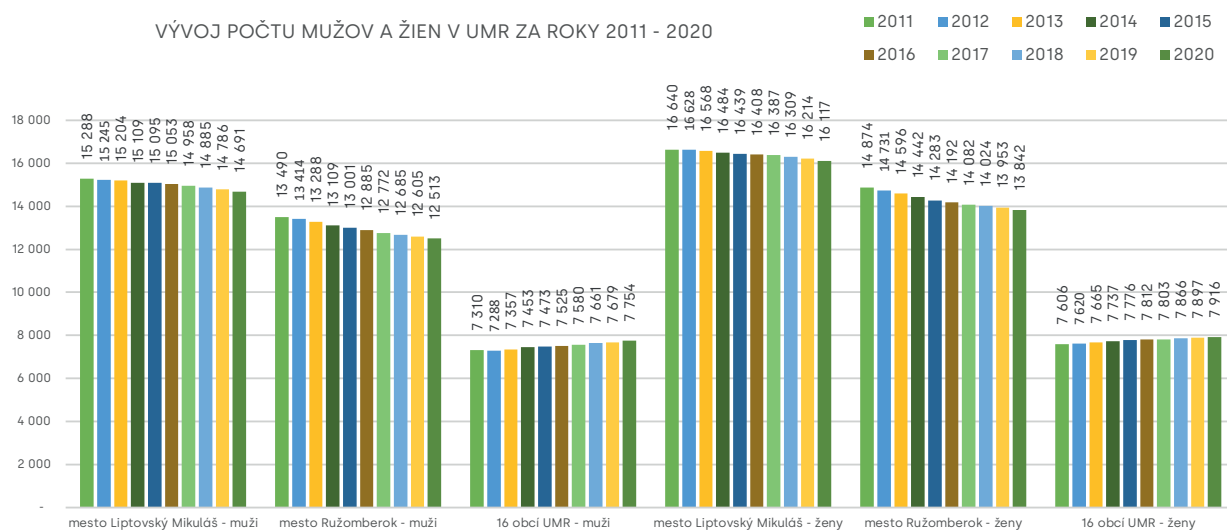
V okrese Ružomberok majú najväčší podiel žien na celkovom obyvateľstve obce Ivachnová (52,4%) a Štiavnička (52,1%) a mužov Liptovská Teplá (53,6%) a Turík (50,4%).

POMER MUŽOV A ŽIEN UMR LIPTOV V OBCIACH OKRESU LM V ROKU 2020

Počet mužov a žien kopíruje klesajúci trend obyvateľstva v mestách Liptovský Mikuláš a Ružomberok, a naopak, rastúci trend obyvateľstva v 16 obciach sledovaného územia UMR Liptov.

VÝVOJ POČTU MUŽOV A ŽIEN V UMR ZA ROKY 2011 - 2020

Zdroj: ŠÚSR, VBD_DEM:om7101rr

Národnostné zloženie obyvateľstva: Na základe údajov za rok 2020 na území UMR Liptov dominuje slovenská národnosť, pričom má 91,33%-ný podiel na obyvateľstve územia UMR Liptov, kým v 16 obciach UMR Liptov je to až na úrovni 96,3%. Obyvatelia inej národnosti ako slovenskej žijú skôr v jadrových mestách ako v obciach územia UMR Liptov.

Národnosť ² k 1. 1. 2021	SVK	CZE	MOR	ROM	HUN	POL	UKR	DEU	RUT	AUT	Ostatné
početnosť v UMR Liptov	66 517	760	53	796	139	145	86	66	42	43	4 186
%-ne zastúpenie v UMR Liptov	91,33 %	1,04 %	0,07 %	1,09 %	0,19 %	0,20 %	0,12 %	0,09 %	0,06 %	0,06 %	5,75 %

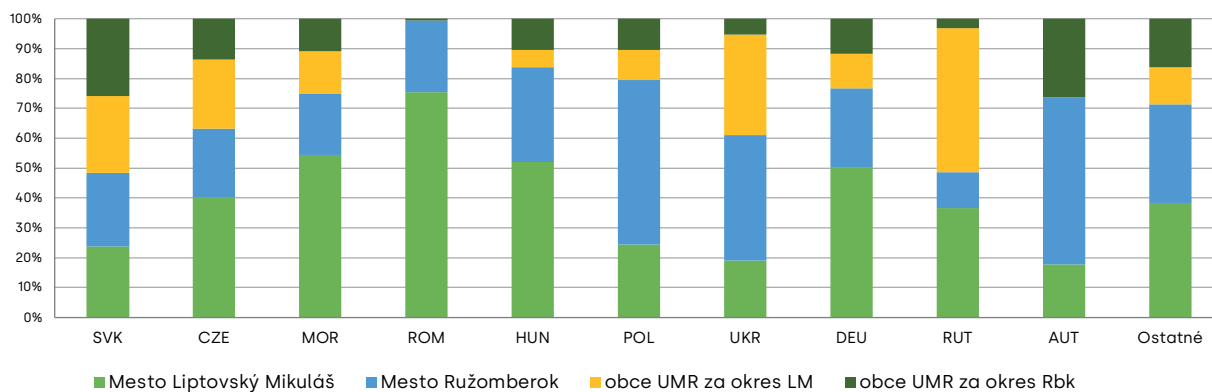
Zdroj: SODB 2021 - sčítanie obyvateľov, domov a bytov

Česká národnosť je tretia najpočetnejšia zo všetkých národností a je zastúpená v každej obci UMR Liptov na celom území UMR Liptov (1,04%). Najpočetnejšia je aj v meste Liptovský Mikuláš (1,46%), rovnako ako moravská národnosť (0,12%) a rómska národnosť. Rómska národnosť má v meste Liptovský

² Legenda: SVK = slovenská, CZE = česká, MOR = moravská, ROM = rómska, HUN = maďarská, POL = poľská, UKR = ukrajinská, DEU = nemecká, RUT = rusínska, AUT = rakúska

Mikuláš 2,03%-né zastúpenie, kým v meste Ružomberok len 0,65%. Obyvatelia najpočetnejšej **rómskej národnosti** (1,09%) žijú len v meste Liptovský Mikuláš a menej v meste Ružomberok, ale aj v obci Likavka (aj to však len 0,07%). **Maďarská národnosť** je najpočetnejšie zastúpená v meste Liptovský Mikuláš (0,28%), v meste Ružomberok (0,17%) a v obciach Štiavnička (0,22%), Liptovský Trnovec (0,18%) a Bešeňová (0,13%). **Poľská národnosť** je zastúpená najmä v meste Ružomberok (0,34%), v meste Liptovský Mikuláš (0,15%) a z obcí v Bobrovniku (0,78%), Liptovskej Teplej (0,2%), v Liptovskom Trnenci (0,18%) a v Bešeňovej (0,13%). **Ukrajinská národnosť** žije viac v Ružomberku (0,19%) ako v Liptovskom Mikuláši (0,09%) a z obcí viac v okrese Liptovský Mikuláš – v obci Gôtovany (0,41%), Vlachy (0,33%) a Liptovský Trnovec (0,18%) ako v okrese Ružomberok - v obci Bešeňová (0,13%) a Liptovská Teplá (0,1%). **Nemecká národnosť** je zastúpená viac v meste Liptovský Mikuláš (0,14%) ako v meste Ružomberok (0,7%) a z obcí je to Liptovská Sielnica (0,17%), Liptovská Teplá (0,10%), Liptovské Sliače (0,05%) a Lisková (0,05%). **Rakúska národnosť** je zastúpená viac v meste Ružomberok (0,10%) ako v meste Liptovský Mikuláš (0,03%), pričom v obciach okresu Liptovský Mikuláš nie je zastúpená vôbec, iba v 4 obciach okresu Ružomberok – najviac Turík (0,38%) a Liptovská Teplá (0,2%). **Rusínska národnosť** je v populácii UMR Liptov priemerne zastúpená len 0,06%, a to viac v meste Liptovský Mikuláš (0,09%) ako v meste Ružomberok (0,03%), ďalej v Liptovskej Sielnici (0,17%), vo Vlachochoch (0,49%) a v Liptovských Sliačoch (0,03%).

PODIEL NÁRODNOSTÍ NA CELKOVOM OBYVATEĽSTVE ZA ÚZEMIE UMR LIPTOV V ROKU 2020

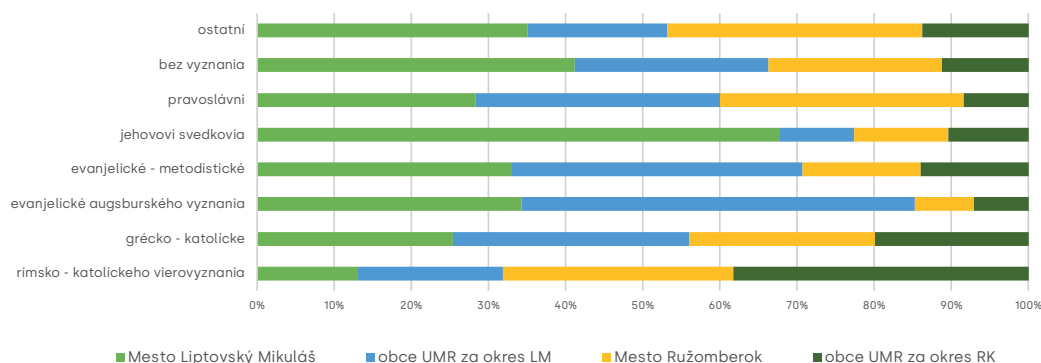
Zloženie obyvateľstva podľa vierovyznania: V meste Liptovský Mikuláš dominujú na základe údajov za rok 2020 obyvatelia bez vierovyznania (42,36%). U veriacej časti populácie je najpočetnejším vierovyznaním rímsko-katolícke vierovyznanie (27,1%) a nasleduje vierovyznanie evanjelické augsburského vyznania (18,98%), kým v meste Ružomberok je rímsko-katolícke vierovyznanie uvedené až u 62,37% veriaceho obyvateľstva a evanjelické augsburského vyznania len u 4,23% obyvateľov mesta. Bez vyznania je v meste Ružomberok o polovicu menej obyvateľov ako v Liptovskom Mikuláši (23,09%).

Vierovyznanie k 1. 1. 2021	rímsko - katolícke	grécko - katolícke	evanjelické augsburského vyznania	evanjelické - metodistické	Jehovovi svedkovia	pravoslávni	bez vyznania	ostatní
početnosť v UMR Liptov	36 420	588	8 356	70	321	150	21 522	6 048
%-né zastúpenie v UMR Liptov	49,57%	0,80%	11,37%	0,10%	0,44%	0,20%	29,29%	8,23%

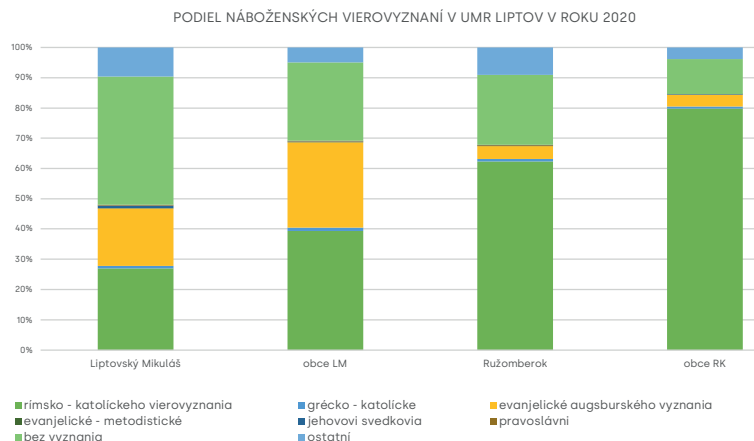
Zdroj: SODB 2021 - sčítanie obyvateľov, domov a bytov

Obce UMR Liptov majú vo všeobecnosti menej obyvateľov bez vyznania ako obidve jadrové mestá. V obciach okresu Liptovský Mikuláš to je 25,83% a v obciach okresu Ružomberok len 11,59%. Vo všetkých obciach okresu Ružomberok podobne ako v meste Ružomberok dominuje rímsko-katolícke vierovyznanie až u 79,78% obyvateľov, kým evanjelické vierovyznanie augsburského vyznania tu pokrýva len 3,92%. Najväčší podiel evanjelikov v obciach okresu Ružomberok je v Liskovej (9,61%). V obciach okresu Liptovský Mikuláš sa 28,25% obyvateľov hlási k evanjelickému vierovyznaniu augsburského vyznania (najviac v Galovanoch až 45,34%), kým k vierovyznaniu rímsko-katolíckemu 39,40% (najviac vo Vlachochoch 53,47% a v Prosieku až 50%). Svedkovia Jehovovi sú najpočetnejšie zastúpení v meste Liptovský Mikuláš

PODIEL VIEROVYZNANÍ NA CELKOVOM OBYVATEĽSTVE ZA ÚZEMIE UMR LIPTOV V ROKU 2020

(0,85%) a v Turíku (1,43%), pravoslávni v obciach okresu Liptovský Mikuláš (0,22%), v meste Ružomberok (0,24%) a v Bobrovníku (1,52%), evanjelické-metodistické vierovyznanie (0,13%) a grécko-katolícke vierovyznanie (1,01%) je prítomné v obciach okresu Liptovský Mikuláš. Grécko-katolíkov je najviac v Bobrovníku (3,03% obyvateľov). Z obcí okresu Liptovský Mikuláš má najviac obyvateľov bez vierovyznania Demänovská Dolina (42,59%) a Bobrovník (37,88%). Z obcí okresu Ružomberok má najviac obyvateľov bez vierovyznania Štiavnička (18,07%) a Bešeňová (15,83%).

Prevládajúce vierovyznanie	Obce okresu Liptovský Mikuláš	Obce okresu Ružomberok
Evanjelické obce	Galovany, Gôtovany	
Rímsko-katolícke obce	Demänovská Dolina, Liptovská Sielnica, Prosiek, Vlachs	Ivachnová, Turík, Bešeňová, Likavka, Liptovská Teplá, Lisková, Liptovské Sliache, Štiavnička
Vyvážené vierovyznanie	Bobrovník, Liptovský Trnovec	

Zdroj: vlastné spracovanie podľa ŠÚSR

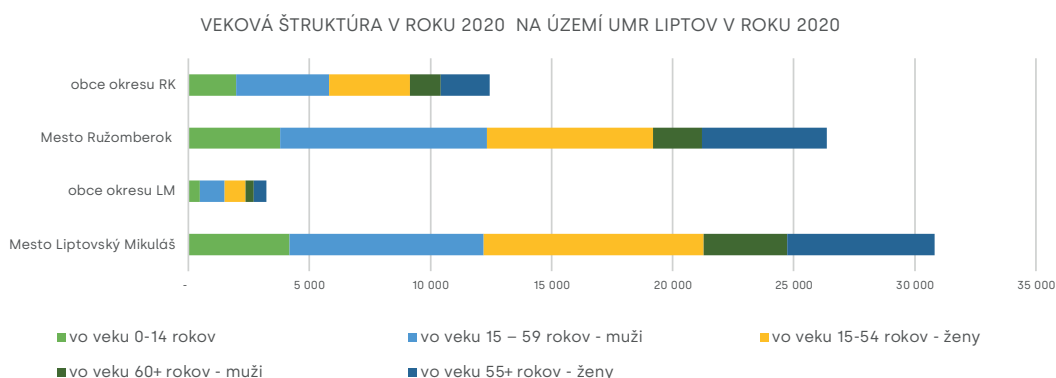
Vekové zloženie obyvateľstva: Podľa **Prognózy vývoja obyvateľstva do roku 2035³** z hľadiska vývoja počtu obyvateľov Slovenska v rokoch 2014-2035 budú oba okresy regiónu Liptov vystavené stálemu poklesu počtu obyvateľov a postupnému starnutiu obyvateľstva. Z hľadiska vekovej štruktúry obyvateľstva patria tieto okresy k najstarším okresom Slovenska (priemerný vek bude 47,5-50 rokov) a zároveň do roku 2035 budú patriť k okresom Slovenska s nízkym populačným potenciálom.

VEKOVÉ ZLOŽENIE k 1. 1. 2021	vo veku 0-14 rokov	vo veku 15-59 rokov – muži	vo veku 15-54 rokov – ženy	vo veku 60+ rokov – muži	vo veku 55+ rokov – ženy
početnosť v UMR Liptov	10 394	21 426	20 120	7 092	13 799
%-né zastúpenie v UMR Liptov	14,28%	29,43%	27,63%	9,74%	18,95%

Zdroj: ŠÚSR a SODB 2021 - sčítanie obyvateľov, domov a bytov

Deti vo veku do 14 rokov majú najväčší podiel v obciach okresu Ružomberok (15,83%) a viac v meste Ružomberok ako v meste Liptovský Mikuláš. V meste Ružomberok je o 6,5% viac mužov v produktívnom veku 15-59 rokov z celkového počtu obyvateľov mesta ako v meste Liptovský Mikuláš a o 3,5% menej žien vo veku 15-54 rokov ako v meste Liptovský Mikuláš. Mužov vo veku nad 60 rokov je o 3,5% z celkovej populácie mesta viac v meste Liptovský Mikuláš. Žien vo veku nad 55 rokov je takmer rovnaký podiel v oboch mestách.

Detí vo veku do 14 rokov je o 1% viac z celkovej populácie obcí v obciach okresu Ružomberok ako v obciach okresu Liptovský Mikuláš. Ostatné vekové kategórie majú približne rovnaký podiel na celkovej populácii územia miest daného okresu.

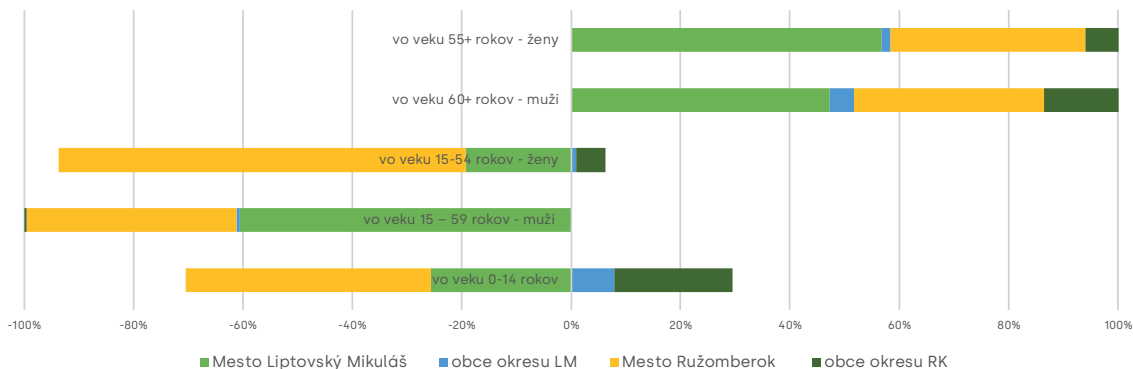

Zmena vekovej štruktúry obyvateľstva v rokoch 2011-2020: Populácia vo veku do 14 rokov pribúda od roku 2011 najmä v obciach, a to viac v obciach okresu Ružomberok ako okresu Liptovský Mikuláš. Po-productívny vek nad 60 rokov u mužov a nad 55 rokov u žien rastie najviac v meste Ružomberok a viac v obciach okresu Ružomberok ako Liptovský Mikuláš.

³ http://www.infostat.sk/vdc/pdf/Prognozna_okresy_SR_2035.pdf

Veková kategória	Mesto Liptovský Mikuláš	obce okresu LM	Mesto Ružomberok	obce okresu RK	UMR Liptov
vo veku 0-14 rokov	-147	45	-257	124	-235
vo veku 15-59 rokov – muži	-2571	-23	-1630	-15	-4 239
vo veku 15-54 rokov – ženy	-380	17	-1467	106	-1724
vo veku 60+ rokov – muži	952	90	700	273	2 015
vo veku 55+ rokov – ženy	1025	28	645	108	1 806
SPOLU	-1121	157	-2009	576	-2 397

VÝVOJ VEKOVEJ ŠTRUKTÚRY OBYVATEĽSTVA UMR LIPTOV ZA OBDOBIE ROKOV 2011 - 2020

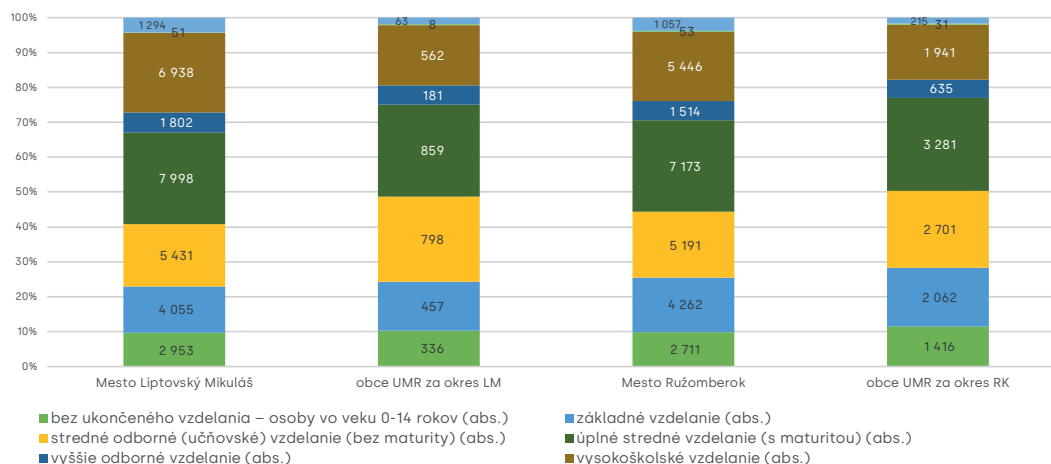
Zloženie obyvateľstva podľa vzdelania: Najviac vysokoškolsky vzdelaných ľudí má mesto Liptovský Mikuláš (22,73%) a najmenej obce okresu Ružomberok (15,8%).

Vzdelanostná úroveň k 1. 1. 2021	bez ukončeného vzdelania – osoby 0-14 rokov	základné vzdelanie	stredné odborné (učňovské) vzdelanie (bez maturity)	úplné stredné vzdelanie (s maturitou)	vyššie odborné vzdelanie	vysokoškolské vzdelanie	bez školského vzdelania – osoby 15+ rokov	nezistené
početnosť v UMR Liptov	7 416	10 836	14 121	19 311	4 132	14 887	143	2 629
%-né zastúpenie v UMR Liptov	10,09%	14,75%	19,22%	26,28%	5,62%	20,26%	0,19%	3,58%

Zdroj: SODB 2021 - sčítanie obyvateľov, domov a bytov

Vyššie odborné vzdelanie podobne ako úplné stredné vzdelanie je takmer rovnako zastúpené v mestách aj obciach obidvoch okresov. Stredné odborné vzdelanie bez maturity prevláda v obciach, a to najmä v obciach okresu Liptovský Mikuláš (24,45%), zatiaľ čo bez ukončeného vzdelania (11,53%) alebo len so základným vzdelaním (16,79%) je najviac obyvateľov v obciach okresu Ružomberok.

POMER VZDELANIA NA CELKOVOM OBYVATEĽSTVE UMR LIPTOV V ROKU 2020

1.5. HOSPODÁRENIE SAMOSPRÁV

Mesto Liptovský Mikuláš hospodáril za rok 2021 v rozpočtovom provizóriu s mesačným výdavkom na úrovni roku 2020 vo výške 2 650 517,37 EUR a celkovým rozpočtom na úrovni 30 262 774 EUR, pričom na finančné operácie vynakladalo 4,8% rozpočtu. Rozpočet mesta Ružomberok je 31 980 360 EUR. Mesto Ružomberok vynakladá 18% rozpočtu na kapitálové operácie týkajúce sa investícií. Celkový priemerný príjem jadrových miest na obyvateľa predstavuje 1074,5 EUR.

PREHĽAD PRÍJMOV JADROVÝCH MIEST UMR za rok 2021											
Obce	Bežný rozpočet	Kapitálový rozpočet	Finančné operácie	SPOLU	BR	KR	FO			počet obyvateľov	suma na obyv.
Mesto Liptovský Mikuláš	27 589 782,00 €	1 217 617,00 €	1 455 375,00 €	30 262 774,00 €	91,2%	4,0%	4,8%	100,0%		30 522	991,51 €
Mesto Ružomberok	25 240 346,00 €	5 742 138,00 €	997 876,00 €	31 980 360,00 €	78,9%	18,0%	3,1%	100,0%		27 407	1 166,87 €
CELKOM				62 243 134,00 €						57 929	
				PRIEMER							1 074,47 €

Zdroj: vlastné spracovanie podľa zverejnených informácií

ŠTRUKTÚRA VÝDAVKOV PROGRAMOVÉHO ROZPOČTU

Liptovský Mikuláš	rok 2021	podiel	Ružomberok	rok 2021	podiel	porovnanie RK / LM
1_Stratégia, manažment, kontrola	269 226	0,9%	Program 1: Plánovanie, manažment a kontrola	767 083	2,4%	497 857
2_Propagácia, prezentácia a cestovný ruch	414 167	1,4%	Program 2: Propagácia a marketing	346 292	1,1%	67 875
3_Interné služby mesta	3 311 971	10,9%	Program 3: Interné služby.	527 952	1,7%	2 784 019
4_Služby poskytované občanom	502 406	1,7%	Program 4: Služby občanom.	134 986	0,4%	367 420
5_Verejný poriadok a bezpečnosť	1 028 615	3,4%	Program 5: Bezpečnosť	1 475 254	4,6%	446 639
6_Odpadové hospodárstvo	1 811 139	6,0%	Program 6: Odpadové hospodárstvo	1 995 527	6,2%	184 388
7_Doprava	660 000	2,2%	Program 8 : Doprava	405 000	1,3%	255 000
8_Miestne komunikácie	929 741	3,1%	Program 7: Komunikácie	1 248 656	3,9%	318 915
9_Prostredie pre život	473 361	1,6%	Program 12: Prostredie pre život	876 306	2,7%	402 945
10_Verejné osvetlenie	242 372	0,8%		-	0,0%	242 372
11_Vzdelávanie a mládež	12 286 706	40,6%	Program 9: Vzdelávanie	13 965 062	43,7%	1 678 356
12_Šport	787 735	2,6%	Program 10: Šport	663 964	2,1%	123 771
13_Kultúra	1 327 821	4,4%	Program 11: Kultúra	562 643	1,8%	765 178
14_Bývanie a občianska vybavenosť a nebytové priestory	904 231	3,0%	Program 13: Bývanie	5 434 997	17,0%	4 530 766
15_Sociálne služby a sociálna pomoc	1 827 047	6,0%	Program 14: Sociálne služby	1 242 988	3,9%	584 059
16_Priemyselný park	-	0,0%		-	0,0%	-
17_Via účelové rozvojové projekty	2 089 153	6,9%		-	0,0%	2 089 153
18_Dlhová služba a nákup akcií	1 397 083	4,6%		-	0,0%	1 397 083
CELKOM				30 262 774	100,0%	1 717 226
				31 980 000	100,0%	2 333 290

Zdroj: vlastné spracovanie podľa zverejnených informácií

Programové rozpočty obidvoch jadrových miest majú podobnú štruktúru programov, čo uľahčuje porovnanie alokácie výdavkov medzi obidvomi mestami. Mesto Ružomberok vynakladá výrazne viac výdavkov na kategóriu Vzdelávanie (o 1,7 mil. EUR) a na Bývanie (o 4,5 mil. EUR) ako mesto Liptovský Mikuláš. V programe Bývanie je to podpora výstavby nájomných bytov a podpora IBV a HBV. V programe Vzdelávanie sú naplánované investičné akcie pre 4 základné školy: ZŠ Klačno, ZŠ Bystrická cesta, ZŠ Zarevúca a ZŠ Sládkovičova. Mesto Ružomberok tiež alokuje viac financií na Plánovanie a manažment, Bezpečnosť, Odpadové hospodárstvo, Komunikácie a Verejné priestranstvá (program 12).

PREHĽAD PRÍJMOV OBCÍ UMR za rok 2021											
Okres	Obce	Bežný rozpočet	Kapitálový rozpočet	Finančné operácie	SPOLU	BR	KR	FO		počet obyvateľov	suma na obyv.
Okres Liptovský Mikuláš	Vlachy	360 997,00 €	166 933,00 €	38 020,00 €	565 950,00 €	63,8%	29,5%	6,7%	100%	619	914,30 €
	Prosiek	181 234,92 €	- €	6 955,02 €	188 189,94 €	96,3%	0,0%	3,7%	100%	226	832,70 €
	Liptovský Trnovec	567 765,90 €	11 844,06 €	46 977,00 €	626 586,96 €	90,6%	1,9%	7,5%	100%	583	1 074,76 €
	Liptovská Sielnica	285 250,12 €	1 896,13 €	- €	287 146,25 €	99,3%	0,7%	0,0%	100%	605	474,62 €
	Gôtovany	281 725,00 €	- €	- €	281 725,00 €	100,0%	0,0%	0,0%	100%	471	598,14 €
	Galovany	143 217,63 €	- €	7 626,50 €	150 844,13 €	94,9%	0,0%	5,1%	100%	311	485,03 €
	Demänovská Dolina	1 015 720,00 €	- €	250 000,00 €	1 265 720,00 €	80,2%	0,0%	19,8%	100%	317	3 992,81 €
	Bobrovník	79 782,00 €	4 609,42 €	12 023,33 €	96 414,75 €	82,7%	4,8%	12,5%	100%	132	730,41 €
Okres Ružomberok	Turík	109 840,36 €	11 601,47 €	2 063,29 €	123 505,12 €	88,9%	9,4%	1,7%	100%	279	442,67 €
	Štiavnička	588 383,38 €	5 768,00 €	9 663,38 €	603 814,76 €	97,4%	1,0%	1,6%	100%	869	694,84 €
	Lisková	1 915 679,36 €	537,31 €	90 904,56 €	2 007 121,23 €	95,4%	0,0%	4,5%	100%	2061	973,86 €
	Liptovské Sliače	3 126 298,17 €	416 796,47 €	118 428,29 €	3 661 522,93 €	85,4%	11,4%	3,2%	100%	3718	984,81 €
	Liptovská Teplá	1 248 302,00 €	70 500,00 €	70 764,00 €	1 389 566,00 €	89,8%	5,1%	5,1%	100%	1031	1 347,78 €
	Líkačka	273 026,91 €	100 239,96 €	139 298,27 €	512 565,14 €	53,3%	19,6%	27,2%	100%	2987	171,60 €
	Ivačnová	311 545,00 €	- €	- €	311 545,00 €	100,0%	0,0%	0,0%	100%	680	458,15 €
	Bešeňová	1 802 090,00 €	- €	- €	1 802 090,00 €	100,0%	0,0%	0,0%	100%	657	2 742,91 €
CELKOM					13 874 307,21 €					15546	
					PRIEMER						892,47 €

Zdroj: vlastné spracovanie podľa zverejnených informácií

Na základe dostupných zverejnených údajov schválených rozpočtov obcí z územia UMR Liptov pripadá na každého obyvateľa obce UMR Liptov príjem **892 EUR** pri celkových príjmoch 16 obcí vo výške 13,9 milió- na EUR. Najväčší príjem na obyvateľa takmer na úrovni 4 tisíc EUR má obec Demänovská Dolina. Nasleduje obec Bešeňová s 2843 EUR, obec Liptovská Teplá s 1348 EUR a obec Liptovský Trnovec s 1074 EUR.

1.6. MANAŽÉRSKE ZHRNUTIE

- ☼ Mesto Ružomberok eviduje 6 mestských častí. Mesto Liptovský Mikuláš eviduje 15 mestských častí, čo historicky súvisí s postupným pričleňovaním obcí k mestu a budovaním sídlisk Podbreziny a Nábřežie.
- ☼ Žiadna z poradných komisií pri mestskom zastupiteľstve nemá v meste Liptovský Mikuláš pridelenú agendu regionálneho rozvoja. V meste Ružomberok je agenda regionálneho rozvoja súčasťou Komisie územného plánovania a výstavby.

- ✿ Mesto Liptovský Mikuláš malo v roku 2021 ročný rozpočet vo výške 30 262 774 EUR. Mesto Ružomberok malo v roku 2021 ročný rozpočet vo výške 31 980 360 EUR. 16 obcí UMR Liptov spravovalo v roku 2021 rozpočty v kumulatívnej výške 13,9 mil. EUR, čo predstavuje 43,4% rozpočtu mesta Ružomberok.
- ✿ Prírodné danosti regiónu Liptov (4 národné parky pokrývajúce 70% územia regiónu, Demänovské jaskyne, zachovalá rázovitá krajinná štruktúra v UNESCO lokalite Vlkolíneec), malebné prírodné scenérie a vysoká vodnatosť územia (rieka Váh, Liptovská Mara, geotermálna voda využívaná v aquaparkoch) ho predurčili k intenzívnemu rozvoju cestovného ruchu v zimnom aj letnom období. Až 70,7% rozlohy územia UMR Liptov pokrýva vodná plocha Liptovskej Mary a 47,3% výmery zaberajú lesné pozemky. Tieto prevládajú najmä v obci Demänovská Dolina a v meste Ružomberok, ktoré spravuje mestská spoločnosť Mestské lesy Ružomberok. Obec Demänovská Dolina lesy nevládni.
- ✿ Nárast záujmu po službách cestovného ruchu na Liptove v posledných rokoch vyvolal trend znižovania výmery poľnohospodárskej pôdy a lesných pozemkov a ich preklasifikovanie do kategórie Zastavané plochy a nádvoria, prípadne na Ostatné plochy, čo súvisí s rastúcou rekreačnou výstavbou.
- ✿ Aj vďaka rozvinutému cestovnému ruchu je obec Demänovská Dolina príjmom na obyvateľa jednou z najbohatších obcí na Slovensku. Podobne je na tom aj obec Bešeňová.
- ✿ Okresy Liptovský Mikuláš a Ružomberok sú priemerným vekom svojich obyvateľov (47,5-50 rokov) považované za najstaršie okresy na Slovensku.
- ✿ Mesto Liptovský Mikuláš starne rýchlejšie ako mesto Ružomberok, pričom mesto Ružomberok sa zasludňuje rýchlejšie ako mesto Liptovský Mikuláš.
- ✿ Až 78,4% obyvateľov UMR Liptov žije v mestách, kde sa výrazne prejavuje pokles počtu obyvateľov a starnutie populácie. Od roku 1996 je evidovaný postupný úbytok obyvateľov celého regiónu Liptov, a to priemerne o 243 obyvateľov ročne.
- ✿ Tých, ktorí na území UMR Liptov žijú v obciach, je štvornásobne viac v obciach okresu Ružomberok ako okresu Liptovský Mikuláš.
- ✿ Obyvateľstvo (najmä mladé rodiny) sa z miest sťahuje najmä do obcí okresu Ružomberok, a to najviac do obcí Bešeňová, Ivachnová, Galovany, Gôtovany, menej do obcí Štiavnička, Turík, Demänovská Dolina či Prosiek.
- ✿ Počet obyvateľov v obciach okresu Ružomberok výrazne prevyšuje priemerný rast miery celkového prírastku obyvateľov na Slovensku aj v Žilinskom kraji.
- ✿ Obce Bešeňová a Ivachnová vykazujú z tohto dôvodu nárast novonarodených detí, čo v budúcnosti zvýši nároky na školskú infraštruktúru najmä materských a základných škôl.
- ✿ Deti do 14 rokov prevládajú v obciach okresu Ružomberok a viac v meste Ružomberok ako Liptovský Mikuláš.
- ✿ Obec Galovany je vďaka prisťahovaným rodinám najviac omladzujúcou sa obcou okresu Liptovský Mikuláš.
- ✿ Vystahovávanie je zrejmé z obcí, ktoré sú poznačené intenzívnym cestovným ruchom, ako Likavka, Liptovský Trnovec či Bobrovník. V obci Likavka už dokonca prevláda počet zomretých nad narodenými a obec Liptovský Trnovec je najrýchlejšie starnúcou obcou v okrese Liptovský Mikuláš.
- ✿ V oboch jadrových mestách žije viac žien ako mužov a ich podiel na počte obyvateľov je nad priemerom Žilinského kraja.
- ✿ Prevažne ženskými obcami UMR Liptov sú obce Bobrovník, Liptovský Trnovec, Ivachnová a Štiavnička. Mužskými obcami sú obce Demänovská Dolina, Vlachy, Liptovská Teplá a Turík.
- ✿ Rómska národnosť je najpočetnejšia v meste Liptovský Mikuláš. Rómovia žijú aj v meste Ružomberok a zanedbateľne aj v obci Likavka (1 rodina). V ostatných 15 obciach UMR Liptov nie je rómska národnosť evidovaná.
- ✿ Obyvatelia iných národností ako dominantnej slovenskej žijú skôr v mestách ako v obciach.
- ✿ Najpočetnejšou národnosťou mimo slovenskej a rómskej na území UMR Liptov je česká národnosť.
- ✿ Národnosti ako ukrajinská, maďarská a poľská, ktorých príslušníci žijú v obciach UMR Liptov, sú evidované najmä v turistických obciach, kde obyvatelia pravdepodobne našli bývanie aj prácu v službách cestovného ruchu.
- ✿ V Liptovskom Mikuláši je 42,3% obyvateľov bez vierovyznania, Ružomberok eviduje 23,09% obyvateľov bez vierovyznania.
- ✿ Obyvatelia s vierovyznaním v meste Liptovský Mikuláš uprednostňujú evanjelickú cirkev augsburského vyznania, čo je 4x viac ako v Ružomberku. Až 62,4% obyvateľov mesta Ružomberok je rímskokatolíckeho vierovyznania, pričom v obciach okresu Ružomberok je tento podiel až 80%-ný.
- ✿ Vysokoškolsky vzdelaných obyvateľov je najviac v meste Liptovský Mikuláš, čo súvisí s dlhoročným pôsobením vojenského vysokého školstva v Liptovskom Mikuláši, a najmenej v obciach okresu Ružomberok.
- ✿ Obce okresu Liptovský Mikuláš majú najviac obyvateľov stredoškolského vzdelania bez maturity, čo pravdepodobne súvisí s poľnohospodárskym charakterom obcí a zamestnaním ich obyvateľov v minulosti najmä na obecných poľnohospodárskych družstvách.

2. ANALÝZA DÁT PODĽA TEMATICKÝCH OBLASTÍ

2.1. VZDELÁVANIE, EKONOMIKA A INOVÁCIE

2.1.1. Školstvo a práca s mládežou

Mestá Liptovský Mikuláš a Ružomberok sú centrami vzdelávania s pomerne širokou sieťou škôl a školských zariadení, ktoré sa vyznačujú dostatočnou kapacitou, dobrou dostupnosťou a špecializáciou na rôzne kategórie a formy štúdia. Zastúpené sú verejné, cirkevné i súkromné školy a školské zariadenia. Sieť stredných škôl v zriaďovateľskej pôsobnosti Žilinského kraja ponúka rôzne možnosti štúdia, od všeobecného na gymnáziách po odborné na stredných odborných školách (SOŠ).

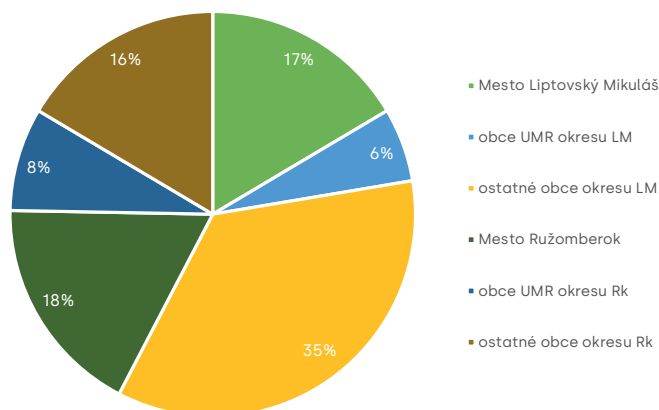
V jadrových mestách UMR Liptov pôsobia tri vysoké školy: Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika, Detašované pracovisko Elektrotechnickej fakulty Žilinskej univerzity (Inštitút Aurelia Stodolu) a Katolícka univerzita v Ružomberku.

Zariadenia predškolského vzdelávania: Materské školy sú vyberané rodičmi najmä z pohľadu voľných kapacít, dopravnej a časovej dostupnosti a kvality predškolského zariadenia.

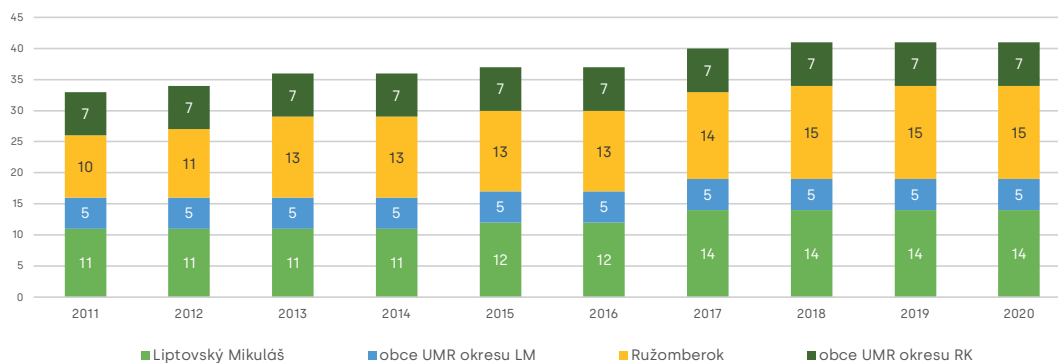
Podľa údajov ŠÚSR za rok 2020 sa na území UMR Liptov nachádzalo spolu **41 materských škôl**, kým v roku 2015 ich bolo o 4 menej a v roku 2011 o 8 menej. V roku 2020 tento počet tvoril 48,2% všetkých materských škôl v regióne Liptov v celkovom počte 85 materských škôl.⁴ **Materské školy nepribúdali v obciach UMR Liptov, ale v mestách, a to aj napriek populačnému rastu predovšetkým v obciach, čo súvisí so záujmom rodičov o umiestňovanie detí v zariadeniach v blízkosti práce.**

Materská škola sa nenachádzala v 4 obciach UMR Liptov: v obci Turík v okrese Ružomberok a v obciach Bobrovník, Demänovská Dolina a Galovany v okrese Liptovský Mikuláš.

PODIEL POČTU MATERSKÝCH ŠKÔL V REGIÓNE LIPTOV V ROKU 2020

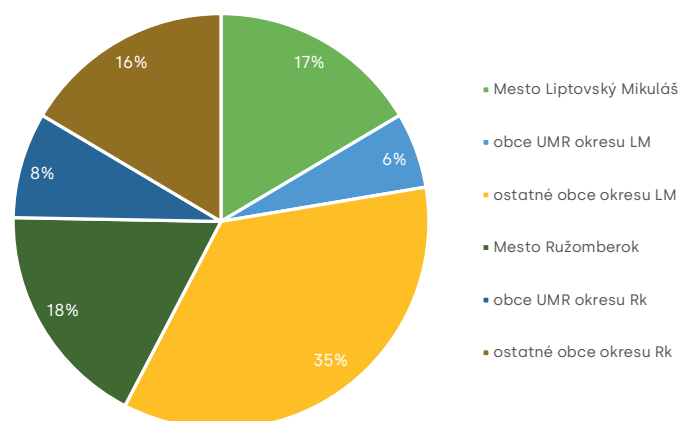
Vývoj počtu materských škôl za roky 2011 - 2020

Zdroj: ŠÚSR, sv5001rr_ukaz

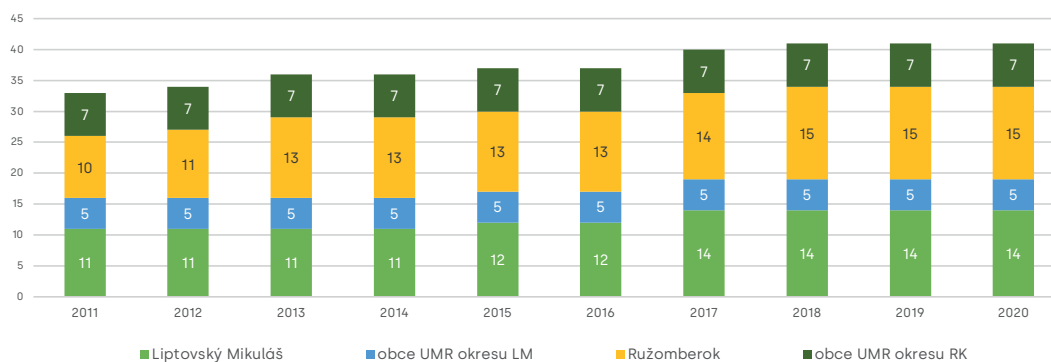
Priemerný počet žiakov na materskú školu predstavoval v roku 2020 v UMR Liptov 62 detí, kým v regióne Liptov to bolo 50 detí. Priemerný počet žiakov na materskú školu je vyšší v mestách (za rok 2020 to bolo 77 detí v meste Liptovský Mikuláš a 65 detí v meste Ružomberok) ako v obciach (za rok 2022 to bolo 22 detí za obce z okresu LM a 56 detí za obce okresu Rk), čo je dané veľkosťou a kapacitnými možnosťami objektov obcí. **Za obdobie rokov 2011-2020 je možné pozorovať pokles priemerného počtu detí umiestnených v mestských materských školách a nárast počtu v obecných materských školách.**

PODIEL POČTU MATERSKÝCH ŠKÔL V REGIÓNE LIPTOV V ROKU 2020

⁴ Údaje za región Liptov tvoria údaje za okres Liptovský Mikuláš a okres Ružomberok

Vývoj počtu materských škôl za roky 2011 - 2020

Zdroj: ŠÚSR, sv5001rr_ukaz

Prehľad o počtoch detí na konkrétnych materských školách: Najpočetnejšími materskými školami v zriaďovateľskej pôsobnosti miest sú na základe údajov za rok 2021 na území mesta Liptovský Mikuláš MŠ Čs. brigády a MŠ Agátová, v meste Ružomberok to je MŠ Riadok a MŠ Hrabovská.

Materská škola v meste Liptovský Mikuláš	rok 2021			zmena 2015 - 2021	
	počet žiakov	počet tried	deti na triedu	počet žiakov	počet tried
1 MŠ Agátová	148	7	21,1	0	0
2 MŠ Kláštorňá	63	3	21	0	0
3 MŠ A.Stodolu	111	5	22,2	0	0
4 MŠ Nábřežie 4. apríla	127	6	21,2	-13	0
5 MŠ Čs. Brigády	169	8	21,1	-14	0
6 MŠ Komenského	86	4	21,5	15	1
7 MŠ Palúčianska	38	2	19	0	0
8 MŠ Vranovská	79	4	19,8	2	0
9 MŠ Ondrašovská	45	2	22,5	-1	0
10 MŠ Demänovská	44	2	22	3	0
11 MŠ Okoličianska	41	2	20,5	3	0
12 MŠ Stonožka - súkromná					
SPOLU	951	45	21,1	-5	1

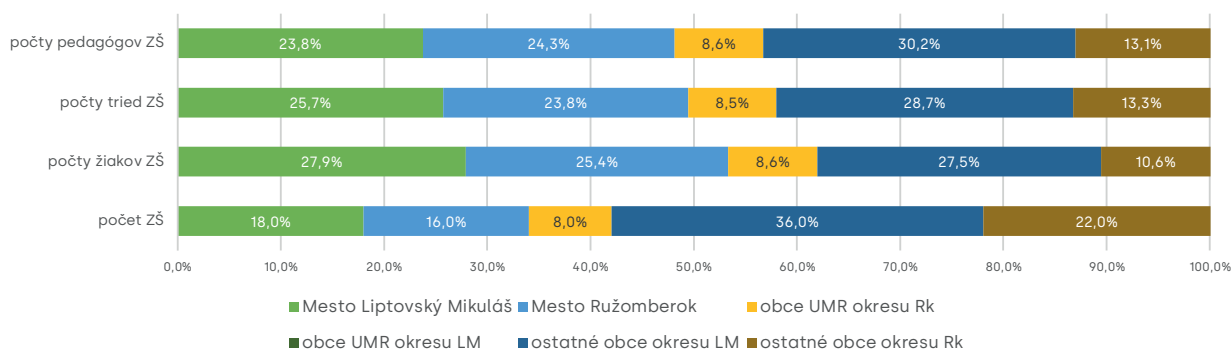
Zdroj: Interná evidencia MsÚ Liptovský Mikuláš

Materská škola v meste Ružomberok	rok 2021			zmena 2015 - 2021	
	počet žiakov	počet tried	deti na triedu	počet žiakov	počet tried
1 MŠ Bystrická cesta	67	3	22,3	3	0
2 MŠ A.Bernoláka	98	5	19,6	-10	0
3 MŠ Biely Potok	41	2	20,5	6	0
4 MŠ Černová	38	2	19	0	0
5 MŠ Hrabovská	109	5	21,8	-2	0
6 MŠ Klačno	62	3	20,7	-16	-1
7 MŠ Hrboltová	19	1	19	3	0
8 MŠ Riadok	121	6	20,2	0	0
9 MŠ Š. Moyzesa	85	4	21,3	-2	0
10 MŠ Za dráhou	99	5	19,8	-2	0
SPOLU	739	36	20,5	-20	-1
súkromné zariadenia	256			256	

Zdroj: Interná evidencia MsÚ Ružomberok

Základné školy: V roku 2020 pôsobilo na území UMR Liptov **21 základných škôl**, čo predstavuje 42% všetkých základných škôl regiónu Liptov s 327 triedami (58% regiónu Liptov), 6 445 žiakmi (61,9% regiónu Liptov) a 508 pedagógmi (56,7% regiónu Liptov). Index počtu žiakov na pedagóga predstavoval hodnotu 12,7.

PODIEL UKAZOVATEĽA ZA ZÁKLADNÉ ŠKOLY V REGIÓNE LIPTOV ZA ROK 2020

Zdroj: ŠÚSR, VBD_SK_WIN:sv5002rr

V obciach UMR okresu Liptovský Mikuláš nie sú zriadené žiadne základné školy, kým v obciach okresu Ružomberok sú zriadené 4 základné školy pre 1.-9. ročník (Likavka, Liptovská Teplá, Lisková a Liptovské Sliache). V meste Liptovský Mikuláš majú obyvatelia mesta k dispozícii mesta 9 základných škôl. V meste Ružomberok 8 základných škôl. Obidve mestá majú z toho jedno základnú školu pre 1.-4. ročník. Z obcí okresu Ružomberok nie sú zriadené základné školy v obciach Bešeňová, Ivachnová, Štiavnička a Turík. Bezprostredne susediace obce im umožňujú návštevu ich ZŠ, napr. Liptovská Teplá – Bešeňová.

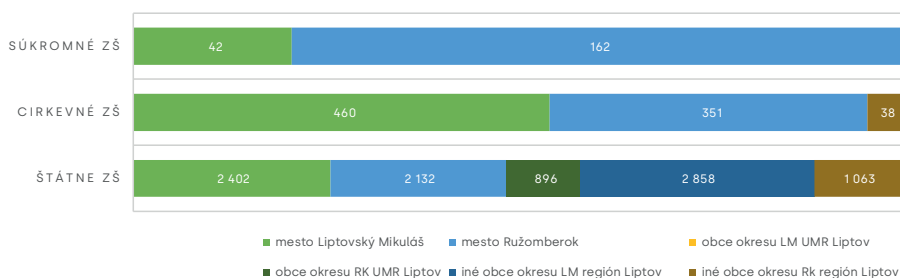
UKAZOVATEĽ zriaďovateľ ZŠ rok	POČTY ZŠ									POČTY TRIED															
	Štátne ZŠ			Cirkevné ZŠ			Súkromné ZŠ			CELKOM			Štátne ZŠ			Cirkevné ZŠ			Súkromné ZŠ			CELKOM			
	2011	2015	2020	2011	2015	2020	2011	2015	2020	2011	2015	2020	2011	2015	2020	2011	2015	2020	2011	2015	2020	2011	2015	2020	
mesto Liptovský Mikuláš	7	6	6	2	2	2			1	9	8	9	123	114	117	23	22	26				2	146	136	145
mesto Ružomberok	7	6	6	1	1	1	1	1	1	9	8	8	115	113	107	17	17	18	9	9	9	141	139	134	
obce okresu LM UMR Liptov																									
obce okresu RK UMR Liptov	4	4	4							4	4	4	57	52	48							57	52	48	
iné obce okresu LM región Liptov	15	15	18							15	15	18	158	150	162							158	150	162	
iné obce okresu Rk región Liptov	11	10	10	1	1	1				12	11	11	75	70	72	2	2	3				77	72	75	
región Liptov	44	41	44	4	4	4	1	1	2	49	46	50	528	499	506	42	41	47	9	9	11	579	549	564	
UMR Liptov	18	16	16	3	3	3	1	1	2	22	20	21	295	279	272	40	39	44	9	9	11	344	327	327	
podiel na regióne	40,9%	39,0%	36,4%	75,0%	75,0%	75,0%	100,0%	100,0%	100,0%	44,9%	43,5%	42,0%	55,9%	55,9%	53,8%	95,2%	95,1%	93,6%	100,0%	100,0%	100,0%	59,4%	59,6%	58,0%	

UKAZOVATEĽ zriaďovateľ ZŠ rok	POČTY ŽIAKOV ZÁKLADNÝCH ŠKÔL									POČTY PEDAGÓGOV														
	Štátne ZŠ			Cirkevné ZŠ			Súkromné ZŠ			CELKOM			Štátne ZŠ			Cirkevné ZŠ			Súkromné ZŠ			CELKOM		
	2011	2015	2020	2011	2015	2020	2011	2015	2020	2011	2015	2020	2011	2015	2020	2011	2015	2020	2011	2015	2020	2011	2015	2020
mesto Liptovský Mikuláš	2 348	2 310	2 402	392	432	460			42	2 740	2 742	2 904	181	165	171	35	35	38			4	216	200	213
mesto Ružomberok	2 193	2 074	2 132	327	358	351	104	143	162	2 624	2 575	2 645	180	169	174	27	28	27	16	15	17	223	212	218
obce okresu LM UMR Liptov																								
obce okresu RK UMR Liptov	1 038	949	896							1 038	949	896	86	81	77							86	81	77
iné obce okresu LM región Liptov	2 622	2 507	2 858							2 622	2 507	2 858	249	241	271							249	241	271
iné obce okresu Rk región Liptov	1 254	1 097	1 063	25	31	38				1 279	1 128	1 101	115	106	112	6	5	5				121	111	117
región Liptov	9 455	8 937	9 351	744	821	849	104	143	204	10 303	9 901	10 404	811	762	805	68	68	70	16	15	21	895	845	896
UMR Liptov	5 579	5 333	5 430	719	790	811	104	143	204	6 402	6 266	6 445	447	415	422	62	63	65	16	15	21	525	493	508
podiel na regióne	59,0%	59,7%	58,1%	96,6%	96,2%	95,5%	100,0%	100,0%	100,0%	62,1%	63,3%	61,9%	55,1%	54,5%	52,4%	91,2%	92,6%	92,9%	100,0%	100,0%	100,0%	58,7%	58,3%	56,7%

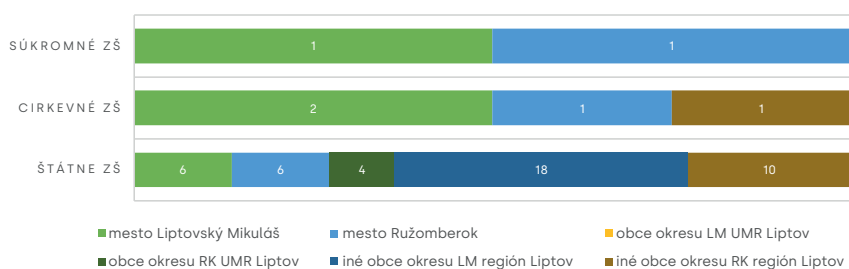
Zdroj: ŠÚSR, VBD_SK_WIN:sv5002rr

Na území UMR Liptov študovalo v roku 2020 priemerne až 307 žiakov na základnú školu s 20 žiakmi v triede. Tento údaj mal v roku 2011 hodnotu 291 žiakov na škole a 19 žiakov v triede. Mesto Liptovský Mikuláš vykazovalo priemerne 323 žiakov na škole a 20 žiakov v triede, mesto Ružomberok 331 žiakov na škole a 20 žiakov v triede a obce UMR Liptov v okrese Ružomberok 224 žiakov na škole a 19 žiakov v triede. **Priemerne na jednu triedu v regióne Liptov pripadol jeden pedagóg (18 pedagógov na jednu ZŠ), čo sa nezmenilo od roku 2011.** Na území UMR Liptov pripadlo na jednu ZŠ v roku 2020 celkovo 24 pedagógov, najviac v meste Ružomberok (až 27 pedagógov), kým v meste Liptovský Mikuláš to bolo 24 pedagógov. V obciach okresu Ružomberok v UMR Liptov to činilo 19 pedagógov a v obciach mimo územia UMR len 11 pedagógov.

POČTY ŽIAKOV ZÁKLADNÝCH ŠKÔL V REGIÓNE LIPTOV PODĽA ZRIAĐOVATEĽA ŠKOLY V ROKU 2020

ŠTRUKTÚRA ZÁKLADNÝCH ŠKÔL PODĽA ZRIAĐOVATEĽA V REGIÓNE LIPTOV V ROKU 2020

Zdroj: ŠÚSR, VBD_SK_WIN:sv5002rr

V regióne Liptov je v roku 2020 evidovaných 6 neštátnych základných škôl (12% počtu neštátnych škôl v regióne) s 58 triedami (10,3%) a počtom žiakov 1053 (10,1%) a 91 pedagógmi (10,2%), ktoré sú zriadené súkromným alebo cirkevným zriaďovateľom. **Päť z nich s 55 triedami sa nachádza v dvoch jadrových mestách UMR Liptov, čo predstavuje 23,8%-ný podiel na celkovej počte základných škôl v UMR Liptov.** Študuje tu 1015 študentov a pracuje 86 pedagógov.

UKAZOVATEĽ	POČTY ZŠ												POČTY TRIED											
	Štátne ZŠ			Cirkevné ZŠ			Súkromné ZŠ			CELKOM			Štátne ZŠ			Cirkevné ZŠ			Súkromné ZŠ			CELKOM		
	zriaďovateľ ZŠ	2011	2015	2020	2011	2015	2020	2011	2015	2020	2011	2015	2020	2011	2015	2020	2011	2015	2020	2011	2015	2020	2011	2015
mesto Liptovský Mikuláš	-	1	-	-	-	-	-	-	1	-	1	1	-	9	3	-	1	4	-	-	2	-	10	9
mesto Ružomberok	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	2	6	-	-	1	-	-	-	-	2	5
obce okresu LM UMR Liptov																								
obce okresu RK UMR Liptov														5	4								5	4
UMR Liptov	-	2	-	-	-	-	-	-	1	-	2	1	-	16	7	-	1	5	-	-	2	-	17	-
zmena za obdobie 2011 - 2020														-2		0								-17

UKAZOVATEĽ	POČTY ŽIAKOV ZÁKLADNÝCH ŠKÔL												POČTY PEDAGÓGOV											
	Štátne ZŠ			Cirkevné ZŠ			Súkromné ZŠ			CELKOM			Štátne ZŠ			Cirkevné ZŠ			Súkromné ZŠ			CELKOM		
	zriaďovateľ ZŠ	2011	2015	2020	2011	2015	2020	2011	2015	2020	2011	2015	2020	2011	2015	2020	2011	2015	2020	2011	2015	2020	2011	2015
mesto Liptovský Mikuláš	-	38	92	40	28	-	-	-	42	2	162	-	16	6	-	-	3	-	-	4	-	16	13	
mesto Ružomberok	-	119	58	31	7	-	-	39	19	-	49	70	-	11	5	1	1	-	1	2	-	11	6	
obce okresu LM UMR Liptov																								
obce okresu RK UMR Liptov	-	89	53	-	-	-	-	-	-	-	89	53	-	5	4	-	-	-	-	-	-	-	5	4
UMR Liptov	-	246	97	71	21	-	-	39	61	-	136	179	-	32	7	1	2	-	1	6	-	32	15	
zmena za obdobie 2011 - 2020														-149		92								-17

Zdroj: ŠÚSR, VBD_SK_WIN:sv5002rr

Celkovo sa za sledované obdobie rokov 2011-2020 na území UMR Liptov počet zariadení základných škôl znížil o jednu školu na 21 škôl a o 17 tried, pričom počet žiakov sa zvýšil len mierne o 43 detí. V meste Liptovský Mikuláš zostal počet základných škôl za sledované obdobie rokov 2011-2020 nezmenený (9 škôl), zanikla jedna trieda a pribudlo 164 detí. V meste Ružomberok bola zrušená jedna ZŠ a 7 tried (z toho 5 tried v období rokov 2015-2020), pričom počet žiakov vzrástol len mierne o 21 detí. V obciach okresu Ružomberok sa počet základných škôl zachoval na 4 zariadeniach, počet tried sa zredukoval o 9 tried, a to aj z dôvodu celkového poklesu počtu žiakov o 142 detí.

V UMR Liptov sa za sledované obdobie rokov 2011-2020 počet štátnych základných škôl znížil o 2 školy na 16 škôl, ale klesol až o 23 tried. Počet cirkevných škôl sa nezmenil (3 školy), ale pribudli im 4 triedy, a tiež pribudla jedna súkromná základná škola v meste Liptovský Mikuláš s dvomi triedami. **Evidentná je tendencia nárastu záujmu o neštátne zariadenia na úkor štátnych.** Nárast tried na neštátnych školách sa prejavil v poklese tried a pedagógov na štátnych školách. Celkovo sa v regióne UMR za sledované obdobie počet pedagógov znížil o 17 osôb. **Počty pedagógov a žiakov klesali najmä v období rokov 2011-2015, no v období 2015-2020 je najmä v mestách zaznamenaný ich opätovný nárast, kým v obciach okresu Ružomberok pokračuje pokles a redukcia tried.**

Prehľad o počtoch žiakov na konkrétnych základných školách: Najpočetnejšími základnými školami na základe údajov za rok 2020 sú v meste Ružomberok ZŠ Zárevúca a ZŠ Bystrická cesta, ktoré tvoria 59% všetkých žiakov základných škôl na území mesta Ružomberok. V Liptovskom Mikuláši najviac žiakov navštevuje ZŠ M. Rázusovej – Martákovskej na sídlisku Nábřežie.

V Liptovskom Mikuláši je priemer žiakov v školských kluboch v priemere 37,99%, najmenej v ZŠ Okoličianska (24,85%). V meste Ružomberok je priemer žiakov v školských kluboch 30,78%, najmenej v ZŠ Kľačno (20,7%).

Základná škola v meste Liptovský Mikuláš	rok 2021						zmena 2015 - 2021		
	počet žiakov	počet tried	deti na triedu	ŠKD	podiel žiakov v ŠKD	počet žiakov	počet tried	ŠKD	
1 ZŠ Janka Kráľa	435	20	21,8	186	42,76%	38	1	46	
2 ZŠ a MŠ Okoličianska	326	17	19,2	81	24,85%	-1	-1	6	
3 ZŠ Čsl. Brigády	442	23	19,2	180	40,72%	20	3	-5	
4 ZŠ Aurela Stodolu	0	0	0	0					
5 ZŠ M.R.Martákovskej	630	27	23,3	253	40,16%	89	2	32	
6 ZŠ Demänovská	436	22	19,8	162	37,16%	-34	0	-38	
7 Evanjelická ZŠ Biskupa Jura Janošku									
8 Súkromná ZŠ A.Pavla									
SPOLU	2269	109	20,8	862	37,99%	112	5	41	

Zdroj: Interná evidencia MsÚ Liptovský Mikuláš

Základná škola v meste Ružomberok	rok 2021					zmena 2015 - 2021		
	počet žiakov	počet tried	deti na triedu	ŠKD	podiel žiakov v ŠKD	počet žiakov	počet tried	ŠKD
1 ZŠ Školská Biely Potok	35	2	17,5	28	80,00%	-2	-1	4
2 ZŠ Andreja Hlinku Černová	169	9	18,8	69	40,83%	29	0	46
3 ZŠ Bystrická cesta	641	35	18,3	234	36,51%	26	-6	5
4 ZŠ Kľačno	405	22	18,4	84	20,74%	-18	2	9
5 ZŠ Sládkovičova	301	16	18,8	79	26,25%	3	-1	7
6 ZŠ Zárevúca	645	23	28	182	28,22%	-22	-8	0
SPOLU	2196	107	20,5	676	30,78%	16	-14	71

Zdroj: Interná evidencia MsÚ Ružomberok

Ziadateľ	Základná škola Márie Rázusovej- Martákovej	ZŠ a MŠ Okoličianska		
	Názov projekt	Suma dotácie	Názov projekt	Suma dotácie
Rok 2016	Hovorme o jedle	300,00 €		
Rok 2017	Propagácia a verej.prospeš. vzdel. činnosť ZŠ	2 400,00 €		
	Zatiaľ neviem, čo chcem	2 991,60 €		
	Enviro projekt-pestrá záhrada ktorá učí	1 722,00 €		
Rok 2018	Technická dielňa	18 519,56 €		
Rok 2019	Erasmus	12 650,00 €		
Rok 2021	Spolu múdrejší	1 350,00 €	Pomôž mi a ja to dokážem sám	44 049,60 €
	Letná škola	2 400,00 €		
	Spolu múdrejší 2	1 050,00 €		
	DOTÁCIA celkom	43 383,16 €		44 049,60 €

Zdroj: Interná evidencia MsÚ Liptovský Mikuláš

Prehľad o čerpaní dotácií za jednotlivé základné školy: Zo základných škôl na území mesta Liptovský Mikuláš sa najviac zapája do podávania žiadostí o granty ZŠ M. Rázusovej – Martákovej. V rokoch 2015-2020 majú zrealizovaných 9 dotačných projektov v celkovej sume 43 383,16 EUR. V roku 2021 bola úspešná aj ZŠ s MŠ Okoličianska, ktorá získala dotáciu pre projekt vo výške 44 049,60 EUR.

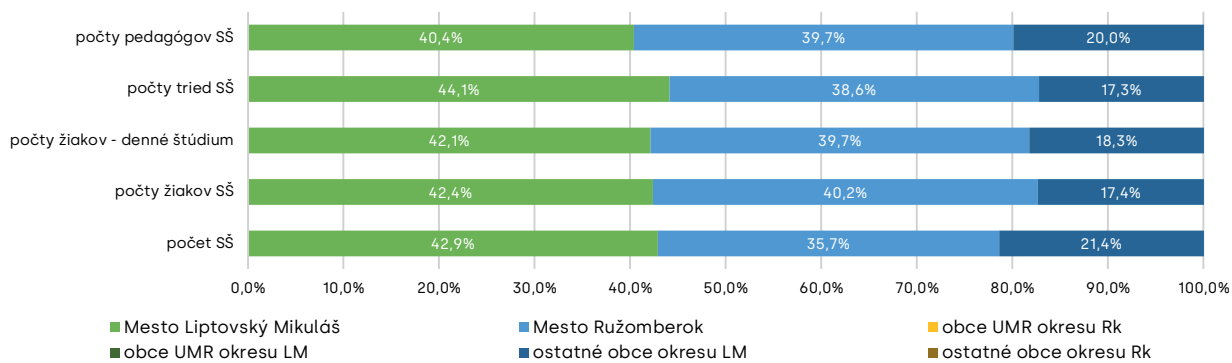
Základné školy na území mesta Ružomberok sú všetky aktívne v podávaní grantových žiadostí. Za sledované obdobie rokov 2015-2021 boli úspešní s 55 žiadosťami vo výške 258 806,16 EUR. Najúspešnejším žiadateľom je ZŠ Bystrická cesta, ktorej sa podarilo získať za sledované obdobie rokov 2015-2022 dotácie vo výške 97 915,56 EUR.

Ziadateľ	ZŠ Bystrická	ZŠ Kľačno	ZŠAH Černová	
	Názov projekt	Suma dotácie	Názov projekt	Suma dotácie
rok 2015	projekt SLSP	1 000,00 €	Didaktické prostriedky na výučbu AJ	4 281,84 €
Rok 2016			Moderné vzdel. a didakt. technika	2 201,28 €
			Patologické javy v šk.prostredí	2 440,63 €
Rok 2017	IT Academia 2017-2021 (IT Science Lab)	22 016,00 €	Akvárium, Mondí SCP	4 000,00 €
Rok 2018	Projekt Orange (učebné pomôcky)	1 000,00 €		
	Nadácia Mondí SCP	5 000,00 €		
	Nadácia SUPRA - rekonštrukcia telocvične	30 000,00 €		
Rok 2019	Nadácia Mondí SCP (učebné pomôcky)	1 000,00 €	Čitateľský kútik (Reiffelsen)	1 000,00 €
	SSE - výmena osvetlenia tried	2 500,00 €		
rok 2020	Nadácia Mondí SCP (učebné pomôcky)	1 000,00 €	Gesto pre mesto (Reiffelsen)	1 000,00 €
	Strategické partnerstvo Erasmus+	9 318,00 €		
	Oprava odbornej učebne fyziky EU projekt	12 781,56 €		
Rok 2021	Spolu múdrejší	10 050,00 €	Projekt Ovečka Ruženka	exkurzie
	Školský digit. koordinátor	2 250,00 €		
	DOTÁCIA celkom	97 915,56 €		14 923,75 €
				43 405,13 €
Ziadateľ	ZŠ Sládkovičova	ZŠ Biely Potok	ZŠ Zarevúca	
	Názov projekt	Suma dotácie	Názov projekt	Suma dotácie
rok 2015			Moderné vzdelávanie digitalizáciou predmetov	2 201,28 €
Rok 2016	Vybavenie telocvične pomôckami	2 650,00 €		
Rok 2017	Efektivita vyučovacej hodiny Jolly Phonic	1 000,00 €		
Rok 2018	Relaxačno-pohybová zóna	1 000,00 €	Mondí náš najlepší sused	500,00 €
	Zeleň v škole	500,00 €		
Rok 2019	Nemecky hravo a moderne	1 000,00 €	Mondí náš najlepší sused	500,00 €
	Technika hrou	1 000,00 €	MONDI - plynofikácia kotolne	15 000,00 €
	Anglicko-slovenský maratón	400,00 €		
rok 2020	Čítame radi	800,00 €	náter strechy, oprava dažďových zvodov, oprava strechy (Farský úrad Biely Potok)	12 000,00 €
	Spolu múdrejší 1	3 800,00 €		
	Pomáhajúce profesie v edukácii	28 298,44 €		
Rok 2021	Letná škola	1 200,00 €		
	Spolu múdrejší 2	4 200,00 €		
	Vyvíšené záhony – Mondí	500,00 €		
	DOTÁCIA celkom	46 348,44 €		30 201,28 €
				26 012,00 €

Zdroj: Interná evidencia MsÚ Ružomberok

Zariadenia stredných škôl: V roku 2020 pôsobilo na území UMR Liptov 11 zariadení stredného odborného školstva (78,6% všetkých stredných škôl regiónu Liptov) so 182 triedami (82,7% regiónu Liptov), 3 923 študentmi (82,6% regiónu Liptov) a 345 pedagógmi (80% regiónu Liptov). Index počtu študentov na pedagóga predstavoval hodnotu 11,37. Dennú formu štúdia využilo v UMR Liptov v roku 2022 celkovo 94% študentov, kým v roku 2011 to bolo 91% študentov.

PODIEL UKAZOVATEĽA ZA STREDNÉ ODBORNÉ ŠKOLY V REGIÓNE LIPTOV ZA ROK 2020

Zdroj: ŠÚSR, VBD_SK_WIN:sv5004rr

V obciach UMR okresu Liptovský Mikuláš aj okresu Ružomberok neboli dostupné žiadne zariadenia stredných škôl. V okrese Liptovský Mikuláš mimo územia UMR Liptov pôsobili v roku 2020 tri odborné stredné školy, a to v meste Liptovský Hrádok. V meste Liptovský Mikuláš bolo k dispozícii pre stredoškôľakov 6 zariadení a v meste Ružomberok 5 zariadení.

UKAZOVATEĽ	POČTY STREDNÝCH ŠKÔL												POČTY TRIED											
	Štátne SŠ			Cirkevné SŠ			Súkromné SŠ			CELKOM			Štátne SŠ			Cirkevné SŠ			Súkromné SŠ			CELKOM		
	2011	2015	2020	2011	2015	2020	2011	2015	2020	2011	2015	2020	2011	2015	2020	2011	2015	2020	2011	2015	2020	2011	2015	2020
mesto Liptovský Mikuláš	5	5	6	-	-	-	-	-	-	5	5	6	73	81	97	-	-	-	-	-	-	73	81	97
mesto Ružomberok	4	4	4	1	1	1	1	1	1	6	6	5	47	52	72	11	11	13	2	2	-	60	65	85
obce okresu LM UMR Liptov	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
obce okresu Rk UMR Liptov	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
iné obce okresu LM región Liptov	2	2	3	-	-	-	-	-	-	2	2	3	31	32	38	-	-	-	-	-	-	31	32	38
iné obce okresu Rk región Liptov	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
región Liptov	11	11	13	1	1	1	1	1	1	13	13	14	151	165	207	11	11	13	2	2	-	164	178	220
UMR Liptov	9	9	10	1	1	1	1	1	1	11	11	11	120	133	169	11	11	13	2	2	-	133	146	182
podiel na regióne	81,8%	81,8%	76,9%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	84,6%	84,6%	78,6%										81,1%	82,0%	82,7%

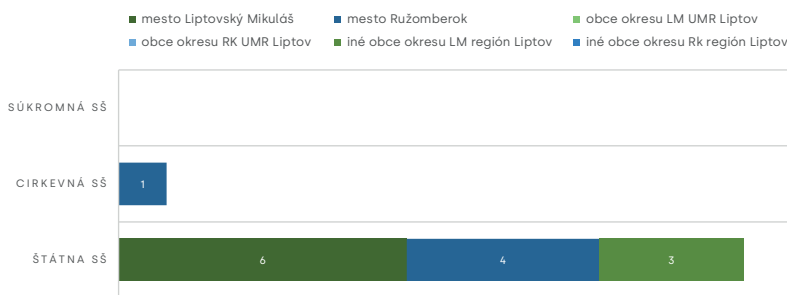
UKAZOVATEĽ	POČTY ŽIAKOV STREDNÝCH ŠKÔL												POČTY PEDAGÓGOV											
	Štátne SŠ			Cirkevné SŠ			Súkromné SŠ			CELKOM			Štátne SŠ			Cirkevné SŠ			Súkromné SŠ			CELKOM		
	2011	2015	2020	2011	2015	2020	2011	2015	2020	2011	2015	2020	2011	2015	2020	2011	2015	2020	2011	2015	2020	2011	2015	2020
mesto Liptovský Mikuláš	1 369	1 526	2 013	-	-	-	-	-	-	1 369	1 526	2 013	142	154	174	-	-	-	-	-	-	142	154	174
mesto Ružomberok	945	1 121	1 636	281	250	274	34	50	34	1 260	1 421	1 910	109	128	146	40	40	25	4	7	153	175	171	
obce okresu LM UMR Liptov	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
obce okresu Rk UMR Liptov	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
iné obce okresu LM región Liptov	691	758	826	-	-	-	-	-	-	691	758	826	68	69	86	-	-	-	-	-	-	68	69	86
iné obce okresu Rk región Liptov	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
región Liptov	3 005	3 405	4 475	281	250	274	34	50	34	3 320	3 705	4 749	319	351	406	40	40	25	4	7	363	398	431	
UMR Liptov	2 314	2 647	3 649	281	250	274	34	50	34	2 629	2 947	3 923	251	282	320	40	40	25	4	7	295	329	345	
podiel na regióne	77,0%	77,7%	81,5%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	79,2%	79,5%	82,6%	78,7%	80,3%	78,8%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	81,3%	82,7%	80,0%	

Zdroj: ŠÚSR, VBD_SK_WIN:sv5004rr

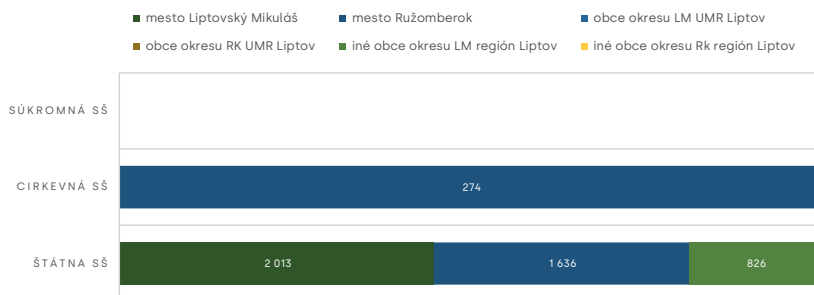
Na území UMR Liptov študovalo v roku 2020 priemerne až 357 študentov na strednú školu s 22 študentmi v triede. Tento údaj oproti roku 2011 vzrástol o 33,1%, kedy na školu pripadlo 239 študentov a na triedu 20 študentov. Mesto Liptovský Mikuláš vykazovalo priemerne 333 študentov na SOŠ a 21 študentov v triede, mesto Ružomberok 382 študentov na škole a 22 študentov v triede. Priemerne na jednu triedu v regióne Liptov pripadlo 1,4 pedagóga (31 pedagógov na jednu strednú školu) a tento údaj oproti roku 2011 vzrástol o 3 pedagógov. Na území UMR Liptov pripadlo na jednu strednú školu v roku 2020 rovnako 31 pedagógov, najviac v meste Ružomberok až 34 pedagógov, kým v meste Liptovský Mikuláš to bolo 29 pedagógov.

V regióne Liptov je v roku 2020 zriadená jediná neštátna stredná škola (7,1% všetkých stredných škôl v regióne Liptov) s 13 triedami (5,9%), 274 študentmi (5,8%) a 25 pedagógmi (5,8%), ktorá je zriadená cirkevným zriaďovateľom v meste Ružomberok.

ŠTRUKTÚRA STREDNÝCH ŠKÔL PODĽA ZRIAĐOVATEĽA V REGIÓNE LIPTOV V ROKU 2020

POČTY ŽIAKO V STREDNÝCH ŠKÔL V REGIÓNE LIPTOV PODĽA ZRIAĐOVATEĽA ŠKOLY V ROKU 2020

Zdroj: ŠÚSR, VBD_SK_WIN:sv5004rr

UKAZOVATEĽ	POČTY STREDNÝCH ŠKÔL												POČTY TRIED											
	Štátne SŠ			Cirkevné SŠ			Súkromné SŠ			CELKOM			Štátne SŠ			Cirkevné SŠ			Súkromné SŠ			CELKOM		
	2011	2015	2020	2011	2015	2020	2011	2015	2020	2011	2015	2020	2011	2015	2020	2011	2015	2020	2011	2015	2020	2011	2015	2020
mesto Liptovský Mikuláš	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	8	16	-	-	-	-	-	-	-	8	16
mesto Ružomberok	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1	-	5	20	-	-	2	-	-	2	-	5	20
obce okresu LM UMR Liptov	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
obce okresu RK UMR Liptov	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
UMR Liptov	-	-	1	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	13	36	-	-	2	-	-	2	-	13	36
zmena za obdobie 2011 - 2020	1	-	-	0	-	-	-1	-	-	0	-	-	49	-	-	2	-	-	-2	-	-	49	-	-

UKAZOVATEĽ	POČTY ŽIAKOV STREDNÝCH ŠKÔL												POČTY PEDAGÓGOV											
	Štátne SŠ			Cirkevné SŠ			Súkromné SŠ			CELKOM			Štátne SŠ			Cirkevné SŠ			Súkromné SŠ			CELKOM		
	2011	2015	2020	2011	2015	2020	2011	2015	2020	2011	2015	2020	2011	2015	2020	2011	2015	2020	2011	2015	2020	2011	2015	2020
mesto Liptovský Mikuláš	157	487	-	-	-	-	-	-	-	157	487	-	12	20	-	-	-	-	-	-	-	12	20	-
mesto Ružomberok	176	515	-	31	24	-	16	50	-	161	489	-	19	18	-	15	-	7	3	-	7	22	-	4
obce okresu LM UMR Liptov	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
obce okresu RK UMR Liptov	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
UMR Liptov	333	1 002	-	31	24	-	16	50	-	318	976	-	31	38	-	15	-	7	3	-	7	34	-	16
zmena za obdobie 2011 - 2020	1335	-	-	-7	-	-	-34	-	-	1294	-	-	69	-	-	-15	-	-	-4	-	-	50	-	-

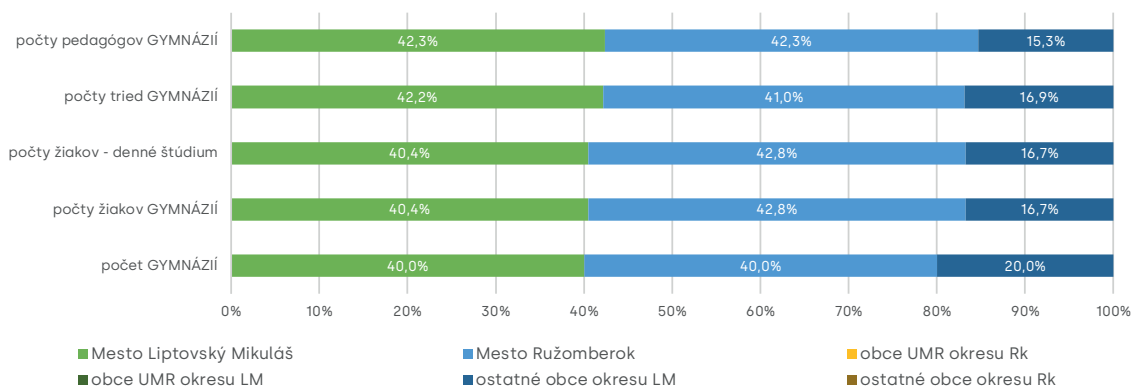
Zdroj: ŠÚSR, VBD_SK_WIN:sv5004rr

Celkovo sa za sledované obdobie rokov 2011-2020 na území UMR Liptov počet zariadení stredných škôl nezmenil a zostal na počte 11 stredných škôl. Narástol však počet ich tried o 49 tried z dôvodu nárastu počtu žiakov o 1335 študentov. Tempo rastu počtu študentov aj tried sa medzi rokmi 2015-2020 strojnásobilo. V meste Liptovský Mikuláš sa počet stredných škôl za sledované obdobie rokov 2011-2020 zvýšil o jednu školu (na 6 škôl), vzniklo 24 tried, pribudlo 644 študentov a 32 pedagógov. V meste Ružomberok sa počet škôl zredukoval o jednu školu (na 5 škôl), pričom pribudlo 25 tried, 650 študentov a 18 pedagógov.

Centrá odborného vzdelávania: V regióne pôsobí Centrum odborného vzdelávania a prípravy pre služby a gastronómiu pri **Hotelovej akadémii v Liptovskom Mikuláši**. Škola sa stala centrom pre služby a gastronómiu najmä vďaka skutočnosti, že je lokalizovaná v regióne so silne rozvinutým cestovným ruchom. V roku 2015 boli otvorené ďalšie dve nové centrá – obidve v Liptovskom Hrádku (teda mimo územia UMR Liptov): (1) Centrum odborného vzdelávania pre drevárstvo pri SOŠ drevárskej a (2) Centrum odborného vzdelávania pre lesníctvo pri SOŠ lesníckej J. D. Matejovie.

Gymnázia: V roku 2020 pôsobili na území UMR Liptov **4 gymnázia** (80% všetkých gymnázií regiónu Liptov) s 69 triedami (83,1% regiónu Liptov), 1830 študentmi (83,3% regiónu Liptov) a 160 pedagógmi (84,7% regiónu Liptov). Index počtu študentov na pedagóga predstavoval hodnotu 11,44. Na území UMR Liptov je štúdium na gymnáziu realizované len dennou formou.

PODIEL UKAZOVATEĽA ZA STREDNÉ ODBORNÉ ŠKOLY V REGÍONE LIPTOV ZA ROK 2020

Zdroj: ŠÚSR, VBD_SK_WIN:sv5003rr

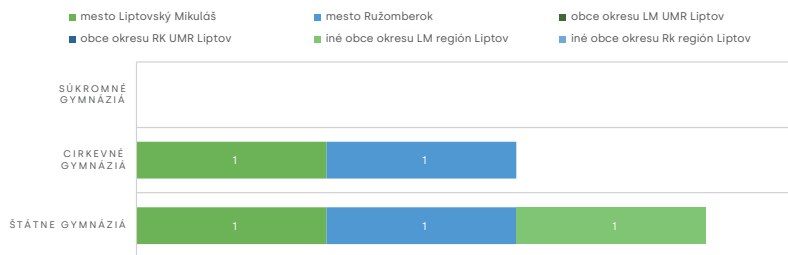
Štátne gymnázia sú umiestnené vo všetkých troch mestách Liptova vrátane jedného gymnázia v Liptovskom Hrádku, teda mimo územia UMR Liptov. V meste Liptovský Mikuláš aj v meste Ružomberok boli evidované po dve gymnázia, pričom v každom meste bolo jedno štátne v zriaďovateľskej pôsobnosti Žilinského samosprávneho kraja a jedno cirkevné.

UKAZOVATEĽ	POČTY GYMNÁZIÍ												POČTY TRIED GYMNÁZIÍ											
	Štátne SŠ			Cirkevné SŠ			Súkromné SŠ			CELKOM			Štátne SŠ			Cirkevné SŠ			Súkromné SŠ			CELKOM		
	2011	2015	2020	2011	2015	2020	2011	2015	2020	2011	2015	2020	2011	2015	2020	2011	2015	2020	2011	2015	2020	2011	2015	2020
mesto Liptovský Mikuláš	1	1	1	1	1	1	-	-	-	2	2	2	16	15	19	22	19	16	-	-	-	38	34	35
mesto Ružomberok	1	1	1	1	1	1	-	-	-	2	2	2	16	15	18	16	15	16	-	-	-	32	30	34
obce okresu LM UMR Liptov	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0
obce okresu RK UMR Liptov	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0
iné obce okresu LM región Liptov	1	1	1	-	-	-	-	-	-	1	1	1	8	10	14	-	-	-	-	-	-	8	10	14
iné obce okresu Rk región Liptov	-	-	-	-	-	-	1	1	-	1	1	0	-	-	-	-	-	-	6	4	-	6	4	0
región Liptov	3	3	3	2	2	2	1	1	-	6	6	5	40	40	51	38	34	32	6	4	-	84	78	83
UMR Liptov	2	2	2	2	2	2	-	-	-	4	4	4	32	30	37	38	34	32	-	-	-	70	64	69
podiel na regióne	66,7%	66,7%	66,7%	100,0%	100,0%	100,0%	0,0%	0,0%	0,0%	66,7%	66,7%	80,0%	80,0%	75,0%	72,5%	100,0%	100,0%	100,0%	0,0%	0,0%	0,0%	83,3%	82,1%	83,1%

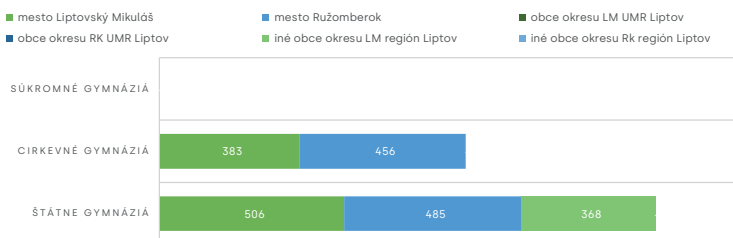
Zdroj: ŠÚSR, VBD_SK_WIN:sv5003rr

Na území UMR Liptov študovalo v roku 2020 na jednom gymnáziu priemerne až 458 študentov s 27 študentmi v triede. Tento údaj oproti roku 2011 vzrástol. Na školu vtedy pripadlo priemerne 411 študentov a na triedu 22 študentov. Mesto Liptovský Mikuláš vykazovalo priemerne 445 študentov na škole a 25 študentov v triede, mesto Ružomberok 471 študentov na škole a 28 študentov v triede. Priemerne na jednu triedu v regióne Liptov pripadlo 1,43 pedagóga (38 pedagógov na jedno gymnázium), pričom tento údaj oproti roku 2011 vzrástol o 8 pedagógov. Na území UMR Liptov v roku 2020 pripadlo na jedno gymnázium 40 pedagógov, rovnako ako v oboch mestách UMR Liptov.

ŠTRUKTÚRA GYMNAZIÍ PODĽA ZRIAĐOVATEĽA V REGIÓNE LIPTOV V ROKU 2020

POČTY ŽIAKOV GYMNAZIÍ V REGIÓNE LIPTOV PODĽA ZRIAĐOVATEĽA ŠKOLY V ROKU 2020

Zdroj: ŠÚSR, VBD_SK_WIN:sv5003rr

V regióne Liptov sú v roku 2020 zriadené dve cirkevné gymnázia (predstavujú 40% všetkých gymnázií v regióne Liptov) s 32 triedami (38,6%), 839 študentmi (38,2%) a 76 pedagógmi (40,2%). Jedno nešťátne súkromné gymnázium v obci okresu Ružomberok (teda mimo územia UMR) ukončilo svoju činnosť v roku 2015.

UKAZOVATEĽ zriaďovateľ ZŠ rok	POČTY GYMNAZIÍ												POČTY TRIED											
	Štátne SŠ			Cirkevné SŠ			Súkromné SŠ			CELKOM			Štátne SŠ			Cirkevné SŠ			Súkromné SŠ			CELKOM		
	2011	2015	2020	2011	2015	2020	2011	2015	2020	2011	2015	2020	2011	2015	2020	2011	2015	2020	2011	2015	2020	2011	2015	2020
mesto Liptovský Mikuláš	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	4	-	3	3	-	-	-	-	4	1
mesto Ružomberok	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	3	-	1	1	-	-	-	-	2	4
obce okresu LM UMR Liptov	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
obce okresu RK UMR Liptov	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
UMR Liptov	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	7	-	4	2	-	-	-	-	6	5
zmena za obdobie 2011 - 2020	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	5	-6	0	0	0	0	-1	-1	0	-1	-1	0

UKAZOVATEĽ zriaďovateľ ZŠ rok	POČTY ŽIAKOV GYMNAZIÍ												POČTY PEDAGÓGOV											
	Štátne SŠ			Cirkevné SŠ			Súkromné SŠ			CELKOM			Štátne SŠ			Cirkevné SŠ			Súkromné SŠ			CELKOM		
	2011	2015	2020	2011	2015	2020	2011	2015	2020	2011	2015	2020	2011	2015	2020	2011	2015	2020	2011	2015	2020	2011	2015	2020
mesto Liptovský Mikuláš	-	14	113	-	73	61	-	-	-	-	87	52	-	2	8	-	10	3	-	-	-	-	12	5
mesto Ružomberok	-	34	68	-	45	73	-	-	-	-	79	141	-	3	12	-	4	5	-	-	-	-	1	17
obce okresu LM UMR Liptov	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
obce okresu RK UMR Liptov	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
UMR Liptov	20	181	113	-28	12	134	-	-	-	-8	139	193	-5	20	20	-6	2	8	0	0	0	-11	18	22
zmena za obdobie 2011 - 2020	201	181	113	-16	12	134	0	0	0	185	139	193	15	20	20	-4	2	8	0	0	0	11	18	22

Zdroj: ŠÚSR, VBD_SK_WIN:sv5003rr

Celkovo sa za sledované obdobie rokov 2011-2020 na území UMR Liptov počet gymnázií nezmenil a zostal na počte 4. Medzi rokmi 2011-2015 bolo zrušených 6 tried a prepustených 11 pedagógov (najmä v Liptovskom Mikuláši na cirkevnom gymnáziu), aby sa z dôvodu nárastu študentov medzi rokmi 2015-2020 opäť otvorilo 5 tried a najalo 12 pedagógov (najmä na štátnom gymnáziu a cirkevnom gymnáziu v Ružomberku). Medzi rokmi 2011-2020 počet študentov vzrástol o 185 študentov, kým na cirkevných gymnáziách poklesol o 16, najviac v Liptovskom Mikuláši o 134 študentov.

Prehľad študentov za konkrétne stredné školy v okrese Liptovský Mikuláš a Ružomberok: V oboch mestách pôsobí gymnázium, Obchodná akadémia aj Stredná odborná škola polytechnická. Rozdiel v počtoch študentov je spojený s tým,

Stredná škola v meste Liptovský Mikuláš	rok 2021		zmena 2015 - 2021	Poznámka
	počet žiakov	počet žiakov		
1 Gymnázium M.M.Hodžu	400	400	-24	
2 Evanjelické gymnázium Juraja Tranovského				nepatrí pod ZASK
3 Obchodná akadémia	167	167	-16	
4 Stredná odborná škola zdravotnícka	364	364	100	
5 Stredná odborná škola obchodu a služieb				ukončená v r.2016
6 Hotelová akadémia	426	426	-183	
7 Stredná odborná škola polytechnická	176	176	24	
8 Stredná odborná škola stavebná	281	281	-126	
9 Odborné učilište internátne				nepatrí pod ZASK
SPOLU	1814	1814	-225	

Stredná škola v meste Ružomberok	rok 2021		zmena 2015 - 2021
	počet žiakov	počet žiakov	
1 Spojená škola	345	345	-156
2 Obchodná akadémia	189	189	-31
3 Gymnázium	367	367	-60
4 Stredná odborná škola polytechnická	184	184	-119
5 Škola úžitkového výtvarníctva	239	239	-39
SPOLU	1324	1324	-405

Zdroj: Interná evidencia Úradu Žilinského samosprávneho kraja

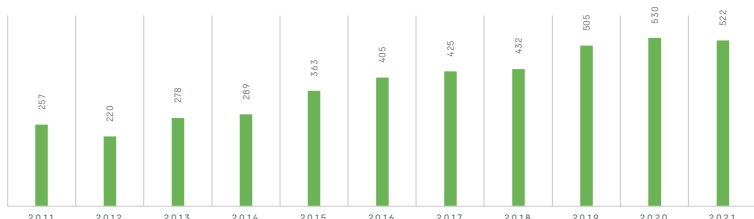
že zo špecializovaných stredných škôl pôsobia v Liptovskom Mikuláši tri stredné školy: Stredná škola stavebná, Hotelová akadémia a Stredná škola zdravotnícka. V Ružomberku je len jedna takáto špecializovaná stredná škola, a to škola úžitkového výtvarníctva.

Zariadenia vysokého školstva: Na území UMR pôsobia tri vysokoškolské pracoviská, pričom dve z toho v Liptovskom Mikuláši a jedno univerzitné v Ružomberku. V meste Liptovský Mikuláš do roku 2016 boli alokované dokonca až tri vysokoškolské pracoviská vrátane detašovaného pracoviska Bankovního inštitutu Vysoká škola Praha. V čase odchodu Bankovního inštitutu Vysoká škola Praha ho navštevovalo 161 študentov, kým v roku 2011 to bolo o 73% viac (597 študentov). **V roku 2011 na území UMR Liptov študovalo 8 790 študentov, kým v roku 2020 to bolo o 53% menej, len 4 141 študentov.**

Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika (AOS) pôsobí v Liptovskom Mikuláši od roku 2004 v samostatnom areáli. Je štátnou vysokou školou akreditovanou ako vzdelávacia a výcviková inštitúcia NATO. Nadviazala na Vysokú vojenskú technickú školu založenú v roku 1974 a poskytuje vzdelávanie na 8 katedrách (informatika, strojárstvo, elektronika, logistické zabezpečenie, spoločenské vedy a jazyky, telesná výchova a šport, bezpečnosť a obrana, vojenská taktika a operačné umenie). K 31. 12. 2021 pracovalo na AOS 239 zamestnancov.

Od roku 2011 počet študentov AOS postupne rástol a v roku 2022 dosiahol až 103%-né navýšenie oproti roku 2011 na 522 študentov, z ktorých takmer všetci sú ubytovaní na internátoch.

VÝVOJ POČTU ŠTUDENTO V AKADÉMIE OZBROJENÝCH SÍL M. R. ŠTEFÁNIKA V ROKOCH 2011 - 2021

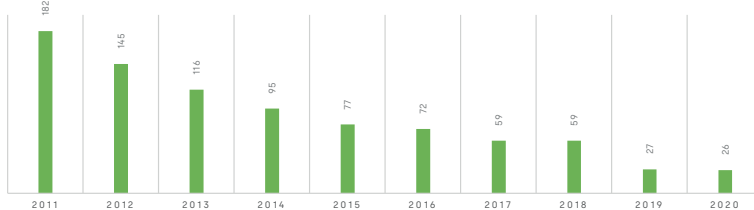

Zdroj: Interná evidencia AOS

Inštitút Aurela Stodolu Fakulty elektrotechniky a informačných technológií Žilinskej univerzity (IAS) pôsobí v Liptovskom Mikuláši od roku 2008, kedy Žilinská univerzita získala od mesta Liptovský Mikuláš dve budovy v priestoroch niekdajšieho Vojenského výskumného ústavu pod Hájom. K 31. 12. 2021 pracovalo na IAS 11 zamestnancov, z toho 5 vedeckých pracovníkov.

Počet študentov na IAS však dlhodobo postupne klesá. Oproti roku 2011 sa tento pokles v roku 2022 zastavil na 26 študentoch oproti pôvodným 182 študentom v roku 2011 študujúcich na jednom odbore "Komunikačné a informačné technológie" (pôvodne dvoch odboroch), a to len v dvoch študijných skupinách oproti pôvodným ôsmim skupinám. IAS predpokladá záujem o štúdium v 1. ročníku od 80 študentov. Žiadny študent v roku 2020 nevyužíval internát.

VÝVOJ POČTU ŠTUDENTO V INŠTITÚTU AURELA STODOLU V ROKOCH 2011 - 2020

Zdroj: Interná evidencia IAS

IAS je aj vedeckým pracoviskom, kde sa prevažne z grantových zdrojov realizujú vedecké projekty v oblastiach polovodičovo-dielektrické systémy a nelineárne optické javy v opto-vláknovom komunikačnom systéme. V súčasnosti prebieha na IAS riešenie grantového projektu zameraného **na fotokatalytické procesy rozkladu vody** v systéme polovodič-elektrolyt pre produkciu zeleného vodíka ako ťažiskového programu na riešenie energetických potrieb spoločnosti.

Katolícka univerzita v Ružomberku (KU) bola zriadená v roku 2000 v Ružomberku a je primárne zameraná na výuku humanitných študijných programov na 4 fakultách: pedagogickej, filozofickej, teologickej a fakulte zdravotníctva. Teologická fakulta má sídlo v Košiciach. KU zabezpečuje výučbu v dennej a externej forme vo viac ako 140 bakalárskych, magisterských a doktorandských študijných programoch. K 31. 10. 2021 mala KU 3 573 študentov, z toho bolo 362 cudzincov. Počet absolventov v akademickom roku 2020/2021 bol 976 študentov. KU uskutočňuje nielen pedagogickú, ale aj vedeckú činnosť v oblasti humanitných, pedagogických, prírodných, sociálnych a zdravotníckych vied a tiež v oblasti umenia, ekonómie a manažmentu. Na KU pracuje 455 zamestnancov, z toho 280 vysokoškolských učiteľov (údaj k 31. 10. 2021), vďaka čomu patrí medzi najväčších zamestnávateľov v meste. Významnú vzdelávaciu úlohu pre univerzitu zabezpečuje **Centrum celoživotného vzdelávania** a pre seniorov Univerzita tretieho veku, Univerzitné pastoračné centrum Jána Vojtaššáka v Ružomberku a moderná univerzitná knižnica otvorená v roku 2013 prístupná aj verejnosti. Je členom Medzinárodnej federácie katolíckych univerzít, Európskej federácie katolíckych univerzít a zároveň je signatárom listiny Magna Charta Uni-

VÝVOJ POČTU ŠTUDENTO V KATOLICKEJ UNIVERZITY V RUŽOMBERKU V ROKOCH 2011 - 2020

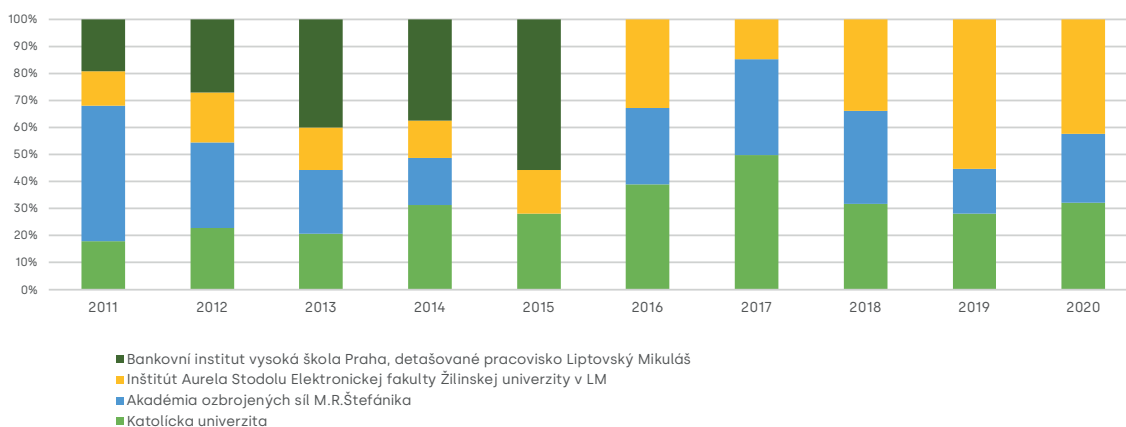
Zdroj: Interná evidencia Katolícka univerzita v Ružomberku

versitatum. Je tiež členom Partnerstva katolíckych univerzít, ktoré združuje katolícke univerzity strednej a východnej Európy a funguje **pod záštitou Nanovic Institute**, Notre Dame University z USA.

Od roku 2011 zaznamenala KU vo vývoji počtu študentov opačný trend ako Akadémia ozbrojených síl v Liptovskom Mikuláši. Ich počet za sledované obdobie rokov 2011-2020 klesol o 53% na 3 585 študentov, z čoho 23,3% (837 študentov) bolo ubytovaných na internáte, 11% nastupuje na magisterské štúdium a 0,8% (29 študentov) na doktorandské štúdium.

Úspešnosť jednotlivých vysokých škôl na území UMR Liptov je prepočítaná ako pomer počtu absolventov k počtu študentov. Na Katolíckej univerzite bola táto najvyššia v roku 2017, pričom od roku 2011 mala rastúcu krivku, ktorá po roku 2017 klesla a do roku 2020 sa vyvíjala kontinuálne. U AOS bol tento index najvyšší v roku 2011 a u IAS bol najvyšší v roku 2019.

VÝVOJ ÚSPEŠNOSTI ŠTÚDIA NA VŠ V UMR LIPTOV

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe internej evidencie univerzitných pracovísk

PRÍKLAD DOBREJ PRAXE v oblasti spolupráce vo vzdelávacom systéme s praxou

Ministerstvo obrany SR v spolupráci s Ministerstvom zdravotníctva SR a s Ústrednou vojenskou nemocnicou SNP Ružomberok – FN pripravuje projekt vybudovania národného centra a interdisciplinárneho pracoviska „**Centrum pre diagnostiku a liečbu infekčných ochorení (CEDLIO)**“ v spolupráci s Úradom hlavného lekára Ozbrojených síl SR v Ružomberku a partnerskými pracoviskami v krajinách NATO a EÚ. Jedným z cieľov CEDLIO je podporovať plnenie strategických úloh pri prevencii, potlačaní, diagnostike a liečbe príslušníkov ozbrojených síl a obyvateľstva v prípade vzniku biologických hrozieb, ale aj pri výskyte infekčných ochorení vyvolaných prirodzeným šírením. CEDLIO by malo byť zriadené v spolupráci so špičkovými univerzitnými pracoviskami, ako sú Mikrobiologický ústav Lekárskej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave, Prírodovedecká fakulta Univerzity Komenského v Bratislave, Fakulta chemickej a potravinárskej technológie STU v Bratislave a Fakulta zdravotníctva Katolíckej univerzity v Ružomberku. CEDLIO by malo byť pripravené svojou infraštruktúrou a odbornými kapacitami zabezpečovať **strategickú sebestačnosť biomedicínskych komodít nielen v regiónoch Orava a Liptov, ale zabezpečiť aj poskytnutie zdravotnej starostlivosti na území SR** a v prípade výskytu infekčných ochorení počas vojenských cvičení i na národnej a medzinárodnej úrovni. Jeho úlohou bude tiež vývoj nových prostriedkov a platforiem detekcie a monitoringu biologických faktorov pri zabezpečovaní ochrany armády aj civilného obyvateľstva. Rovnako by malo podporiť vzdelávanie špičkových odborníkov výskumnej a klinickej praxe. V rámci pedagogicko-výchovnej činnosti bude CEDLIO vykonávať pregraduálnu výchovu študentov Fakulty zdravotníctva Katolíckej univerzity Ružomberok (FZ KU) a postgraduálnu výchovu zdravotníckych pracovníkov vo všetkých nelekárskych študijných odboroch realizovaných na FZ KU, odborne vzdelávať a pôsobiť na príprave pregraduálneho a postgraduálneho vzdelávania zamestnancov Ústrednej vojenskej nemocnici SNP – FN v Ružomberku v spolupráci s FZ KU, CEDLIO a iné. Pracovisko by malo získavať granty v rámci výziev programu Horizont Európa a ďalších programov na mobilitu a študijné pobyty pre mladých výskumných pracovníkov, organizovanie vzdelávacích workshopov a na budovanie sietí inovatívnych školiacich sietí v spoločných doktorandských programoch. Základná investícia by sa mala realizovať z Programu Slovensko, prioritná os cieľa politiky 1 Konkurencieschopnejšia a inteligentnejšia Európa vďaka presadzovaniu inovatívnej a inteligentnej transformácie hospodárstva a regionálnej prepojenosti IKT. **Projekt je potrebné zaradiť medzi prioritné projekty v rámci Programu Slovensko ako jeden z kľúčových projektov integrovaných územných stratégií území udržateľného mestského rozvoja (UMR) miest Ružomberok – Liptovský Mikuláš.**

Zariadenia na voľný čas a záujmovú činnosť pre deti a mládež: Mesto Ružomberok eviduje 3 zariadenia na voľný čas a záujmovú činnosť pre deti a mládež, mesto Liptovský Mikuláš má jedno takéto zariadenie. V obciach UMR bolo za sledované obdobie rokov 2015-2020 vykazované jedno zariadenie v obci Liptovské Sliache.

V roku 2020 počet takýchto zariadení na území UMR Liptov predstavoval 55,6%-ný podiel na počte zariadení v regióne Liptov. **Región Liptov s 9 zariadeniami mal v roku 2020 11,5%-ný podiel na Žilinskom kraji.**

VOLNÝ ČAS	1996	2000	2010	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Mesto Liptovský Mikuláš	2	2	2	1	1	1	1	1	1	1
Mesto Ružomberok	1	1	2	3	3	3	3	3	3	3
obce UMR Liptov za okres LM	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
obce UMR Liptov za okres RK	0	0	3	2	1	1	1	1	1	1
okres LM	3	5	10	5	5	5	5	5	5	5
okres RK	2	1	10	5	4	4	4	4	4	4
UMR Liptov	3	3	7	6	5	5	5	5	5	5
Región Liptov	5	6	20	10	9	9	9	9	9	9
Žilinský kraj	20	24	139	84	81	81	80	79	78	78
podiel mestá na UMR Liptov	100,0%	100,0%	57,1%	66,7%	80,0%	80,0%	80,0%	80,0%	80,0%	80,0%
podiel UMR Liptov na región Liptov	60,0%	50,0%	35,0%	60,0%	55,6%	55,6%	55,6%	55,6%	55,6%	55,6%
podiel UMR Liptov na ZASK	25,0%	25,0%	14,4%	11,9%	11,1%	11,1%	11,3%	11,4%	11,5%	11,5%

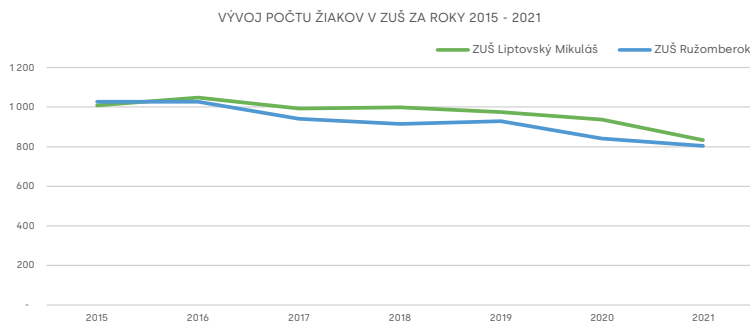
Zdroj: ŠÚSR, VBD_SK_WIN:ku5006rr

V obidvoch jadrových mestách sú z úrovne miest zriadené **základné umelecké školy** s rovnakým počtom odborov (tanečný, hudobný, výtvarný, literárno-dramatický). Štúdium sa organizuje ako individuálne a skupinové, končí sa záverečnou skúškou a zákonní zástupcovia žiakov prispievajú na čiastočnú úhradu nákladov spojených so štúdiom podľa platného VZN.

Základná umelecká škola J.Bellu Liptovský Mikuláš	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
počet žiakov	1 008	1 048	993	998	974	937	833
počet tried	37	37	37	37	34	39	33
počet odborov	4	4	4	4	4	4	4
Základná umelecká škola Ľudovíta Fullu Ružomberok	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
počet žiakov	1 027	1 027	941	915	929	840	804
počet tried	46	46	46	46	46	46	46
počet odborov	4	4	4	4	4	4	4

Zdroj: Interná evidencia MsÚ Liptovský Mikuláš a MsÚ Ružomberok

Kým v Liptovskom Mikuláši pripadá na jednu triedu 25 žiakov, v Ružomberku je to 17 žiakov. Na obidvoch ZUŠ počet žiakov medziročne klesá. Za sledované obdobie medzi rokmi 2015-2021 to bolo o 17,4% menej v Liptovskom Mikuláši a o 21,7% menej v Ružomberku pravdepodobne z dôvodu zriadenia súkromných umeleckých škôl a atraktívnosti štúdia. Počet tried v Ružomberku zostal nezmenený napriek medziročnému poklesu žiakov.

Zdroj: Interná evidencia MsÚ Liptovský Mikuláš

Centrá voľného času (CVCĽ) v zriaďovateľskej pôsobnosti obidvoch jadrových miest majú dlhoročnú tradíciu. Ich poslaním je podľa § 116 zákona č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) zabezpečovať výchovno-vzdelávaciu, záujmovú a rekreačnú činnosť detí, rodičov a iných osôb vo veku do 30 rokov v ich voľnom čase.

Centrum voľného času Liptovský Mikuláš	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
počet detí do 15 rokov	854	854	830	855	860	850	825	887
počet detí nad 15 rokov	38	38	11	25	31	35	26	10
počet detí s trvalým pobytom mimo mesta	109	129	102	112	122	132	145	150
počet záujmových útvarov	95	66	67	83	93	81	84	105
počet súťaží	116	116	102	129	102	125	64	55
počet detí zapojených do súťaží	10 848	10 848	11 000	12 717	12 622	14 300	2 116	1 500
Centrum voľného času Elán Ružomberok	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
počet detí do 15 rokov	1 409	1 329	1 312	1 333	1 644	1 733	1 435	1 213
počet detí nad 15 rokov	11	43	13	11	21	15	5	9
počet detí s trvalým pobytom mimo mesta	259	274	269	221	431	428	405	316
počet záujmových útvarov	120	117	114	120	144	153	127	113
počet súťaží	332	301	296	286	267	282	191	96
počet detí zapojených do súťaží	23 125	18 931	22 867	20 955	18 969	17 164	14 974	5 198

Zdroj: Interná evidencia MsÚ Ružomberok a MsÚ Liptovský Mikuláš

Na obidvoch CVČ prevláda počet detí a mládeže do 15 rokov, pričom viac detí je zapojených do aktivít CVČ Elán Ružomberok, kde v roku 2021 pôsobilo 113 záujmových útvarov (priemerne 10,7 dieťaťa na útvar), kým v Liptovskom Mikuláši to bolo 105 útvarov (priemerne 8,4 dieťaťa na útvar). Zatiaľ čo v Liptovskom Mikuláši sa na celkovom počte detí v CVČ podieľa 17% detí s trvalým pobytom mimo mesta, v Ružomberku je to 26% detí. Počet záujmových útvarov medziročne rastie len v Liptovskom Mikuláši.

CVČ Elán v Ružomberku organizuje viac súťaží ako CVČ Liptovský Mikuláš. Záujem detí o zapojenie do súťaží v rokoch 2020-2021 významne ovplyvnila pandémia.

Školské internáty pri stredných školách: Na území UMR Liptov spravuje Žilinský samosprávny kraj **dva školské internáty** s kapacitou **378 miest**. Jedným je Školský internát pri obchodnej akadémii Liptovský Mikuláš. K 15. 9. 2021 evidoval kapacitu 168 študentov s naplnenosťou 96% (t. j. 161 študentov, z čoho všetci boli študentmi Obchodnej akadémie) a poplatkom za ubytovanie 29 EUR. Druhým internátom je Školský internát pri Spojenej škole v Ružomberku. K 15. 9. 2021 evidoval internát kapacitu 210 študentov s naplnenosťou 97% (204 študentov, z čoho 187 študentov bolo študentmi Spojenej školy) a poplatkom za ubytovanie 30 EUR.

Systém duálneho vzdelávania: V zmysle Regionálnej stratégie výchovy a vzdelávania v stredných školách v Žilinskom samosprávnom kraji je jedným z hlavných cieľov odboru školstva a športu Žilinského samosprávneho kraja podpora vytvárania systému odborného vzdelávania a prípravy, ktorý zabezpečí jeho absolventom čo najúspešnejšie uplatnenie sa na trhu práce. Hlavnou prioritou odborného vzdelávania a prípravy na stredných odborných školách (SOŠ) sa stal **systém duálneho vzdelávania (SDV)**, ktorý je založený na realizácii odbornej prípravy a praktickej výučby schopnej adekvátne a pružne reagovať na požiadavky zamestnávateľov. V školskom roku 2022/2023 bolo do SDV na území Žilinského kraja zaradených 26 SOŠ v spolupráci so 162 zamestnávateľmi pre 1197 žiakov v 40 študijných a učebných odboroch.⁵ Ako uvádza prehľad nižšie, v regióne Liptov ponúkajú zapojenie do SDV **3 SOŠ v Liptovskom Mikuláši pre 18 zamestnávateľov**, a to v 8 odboroch so **77 učebnými miestami**, a **jedna SOŠ v Ružomberku pre jedného zamestnávateľa**, v jednom odbore s **10 učebnými miestami**, čo predstavuje 11,7% všetkých zapojených zamestnávateľov v kraji.

Prehľad stredných odborných škôl zaradených do Systému duálneho vzdelávania v školskom roku 2021/2022									
Okres	Stredná odborná škola	Počet odborov	Názov odboru v SDV	Počet učebných miest 2022 / 2023	Zamestnávateľ	Sídlo zamestnávateľa			
Liptovský Mikuláš	SOŠ polytechnická Liptovský Mikuláš	4	2413 K mechanik strojov a zariadení	4	TESLA L. Hrádok, a. s.	Liptovský Hrádok			
				8	ESOX-PLAST, s. r. o.	Liptoský Ján			
				4	Gergonne Slovensko, s. r. o.	Liptovský Mikuláš			
				3	Rettenmeier Tatra Timber, s. r. o.	Liptovský Hrádok			
			2412 K mechanik číslícovo riadených strojov	3	Rettenmeier Tatra Timber, s. r. o.	Liptovský Hrádok			
			4524 H agromechanizátor opravár	4	AGRIA L. Ondrej, a. s.	Liptovský Ondrej			
	2988 H mliekar a syrár	6	SAVENCIA Fromage & Dairy SK, a. s.	Liptovský Mikuláš					
	Hotelová akadémia Liptovský Mikuláš	3	6445 H kuchár	10	Tatry Mountain Resorts, a.s.	Demänovská dolina			
				10	Tatry Mountain Resorts, a.s.	Demänovská dolina			
				6444 H čašník servírka	1	Ivan Murdzik I. K. Z.	Závažná Poruba		
				6444 H čašník servírka	1	Ivan Murdzik I. K. Z.	Závažná Poruba		
			6442 K obchodný pracovník	1	Ivan Murdzik I. K. Z.	Závažná Poruba			
				6	CBA VEREX a.s.	Liptovský Mikuláš			
				6	COOP Jednota SD	Liptovský Mikuláš			
				4	Lidl Slovenská republika, v.o.s.	Bratislava			
				1	dm drogerie markt, s.r.o.	Bratislava			
				1	TESLA L. Hrádok, a. s.	Liptovský Hrádok			
	Obchodná akadémia, Liptovský Mikuláš	1	6317 M obchodná akadémia	0	Liptovské Kultúrne stredisko v Liptovskom Mikuláši	Liptovský Mikuláš			
				1	Občianske združenie Liptovskej nemocnice	Liptovský Mikuláš			
				0	Tomirtech, s.r.o.	Liptovský Mikuláš			
				1	Gergonne Slovensko, s. r. o.	Liptovský Mikuláš			
				1	Gajos s.r.o.	Liptovský Mikuláš			
				1	Stopercentná účtovná, s.r.o.	Liptovský Mikuláš			
0				Tatriaplus	Liptovský Mikuláš				
77				18 zamestnávateľov					
Ružomberok				SOŠ polytechnická, Ružomberok	1	2860 K chemik operátor	10	Mondi SCP, a.s.	Ružomberok
					1		10	1 zamestnávateľ	

Zdroj: Interná evidencia Úradu Žilinského samosprávneho kraja, www.mojastredna.sk

Systém celoživotného vzdelávania: V oblasti celoživotného vzdelávania dospelých pôsobí na Liptove niekoľko **jazykových škôl**. Najväčšou z nich v Liptovskom Mikuláši je súkromná jazyková škola VISTA a Inštitút jazykov a vzdelávania Liptovský Mikuláš. V Ružomberku sú známe jazykové školy Lingua Academia, Vzdelávacie centrum Joy a Jazyková škola ZARAZ.

Okrem vzdelávania jazykov je v Liptovskom Mikuláši etablovaná **Akadémia vzdelávania a mediačného poradenstva, n.o.** a **Akadémia vzdelávania Tatry, s. r. o.**, ktoré poskytujú viaceré requalifikačné kurzy, kurzy pre dospelých, jazykové kurzy či profesijný rozvoj pedagogických a odborných zamestnancov. Sú nástupníckymi subjektmi Akadémie vzdelávania, ktorá je najväčšou a najstaršou organizáciou celoživotného vzdelávania na Slovensku. Bola založená v roku 1952 a od roku 1995 pracovala ako nezávislé občianske združenie.

Pomerne aktívnym subjektom na poli celoživotného vzdelávania je **Centrum celoživotného vzdelávania Pedagogickej fakulty Katolíckej univerzity v Ružomberku**, ktoré vytvára podmienky pre funkčný systém celoživotného vzdelávania prioritne pre pedagogických a odborných zamestnancov a flexibilne reaguje na dopyt pedagogickej a odbornej praxe po vzdelávaní, zvyšovaní si profesionality a kariérneho rastu. Má v ponuke funkčné vzdelávanie, inovačné vzdelávanie, špecializačné vzdelávanie, doplnujúce pedagogické štúdium (DPŠ) a rozširujúce štúdium (RŠ).

⁵ www.mojastredna.sk

Práca s mládežou: V meste Liptovský Mikuláš do roku 2015 pôsobil **Klub mladých** ako otvorený priestor a platforma pre rozvoj potenciálu mladých ľudí žijúcich na Liptove, ktorý prepájal predstaviteľov aktívnych občianskych združení a neziskových organizácií z Liptovského Mikuláša a okolia organizovaním podujatí (Bambiriáda, Festival jeden svet), podporou dobrovoľníctva alebo cez činnosť Filmového klubu a fotoklubu. Pôsobila v nich aj Rada mladých, ktorá spolupracovala na projektoch študentského parlamentu.

V meste Ružomberok pôsobí od roku 2016 Mestský študentský parlament. V rámci svojej činnosti organizovali mestský študentský ples, aktivity pre rodiny a deti (Deti kvetov, Míľa pre mamu), športové turnaje vo floorbale a volejbale, aktivity pre seniorov (pečenie oblátok pred Vianocami), mestské remeselné trhy v synagóge (Ondrejský trh), knižné búdky, bazáre kníh a šatstva. **Fond na podporu talentovaných detí a mládeže Talentum** vznikol vo forme občianskej iniciatívy v roku 2019. Mestský študentský parlament ho inicioval, aby podporil tých, ktorí svoj talent z objektívnych príčin nevedia rozvíjať. Fond naďalej funguje a každoročne prispeje 10 talentom. Mladých Ružomberčanov tak finančne podporujú individuálni filantropi, Nadácia Supra a Mondici SCP, a.s.

Organizácie obidvoch jadrových miest spolupracovali s **Radou mládeže Žilinského kraja** a štátnou organizáciou **Iuventa**.

V obidvoch jadrových mestách pôsobí tiež **miestne združenie YMCA** (Kresťanské združenie mladých ľudí), ktoré je najstaršou a najväčšou celosvetovou mládežníckou organizáciou na svete. Z mimovládneho sektora je v meste Ružomberok navyše aktívne v oblasti práce s mládežou združenie eRko – hnutie kresťanských spoločenstiev detí a ASC Slovakia - združenie saleziánov-spolupracovníkov na Slovensku (združenie Ružomberok). **Od roku 1921 má v Ružomberku silnú tradíciu skautské hnutie.** Konkrétne tu pôsobí Slovenský skauting, 9. zbor Laca Krónera, Ružomberok.

2.1.2. Inovácie

Inováciám sa na úrovni obidvoch okresov Liptovský Mikuláš aj Ružomberok **zatiaľ nevenuje žiadna špecializovaná inštitúcia**. Podnikateľský sektor si rieši inovácie napojením sa na výskum a vývoj po svojej línii, resp. spolupracuje s výskumnými inštitúciami podľa zamerania inovácie a neinformuje samosprávu o týchto individuálnych aktivitách. Ani jeden z mestských úradov nemá v organizačnej štruktúre vytvorenú pracovnú pozíciu, ktorá by mala v agende podporu podnikania a inovácií.

Inováciám ako prístupu sa však systematicky venujú subjekty vysokého školstva, ktoré pôsobia na Liptove, čo je zhrnuté v časti 2. 1. 1 Školstvo a práca s mládežou.

Ochota pre zastrešenie **Inovačnej politiky Žilinského samosprávneho kraja** zo strany Úradu Žilinského kraja aj pre potreby jeho prirodzených regiónov vrátane Liptova sa javí ako možné riešenie, ktoré ocenia aj partnerské štruktúry na úrovni prirodzených regiónov. Tieto sa rady zaradia do kooperačných sietí so zameraním na inovácie týkajúce sa ich oblasti pôsobenia (napr. cestovný ruch, životné prostredie, doprava, cyklobilita a iné). **Inovačné centrum INOVIA** založené Žilinskou univerzitou, Úradom Žilinského kraja a Mestom Žilina by mohlo v budúcnosti na seba prevziať rolu koordinátora vytvárania a riadenia vzťahov s prirodzenými regiónmi za účelom implementácie inovačnej politiky Žilinského kraja.

2.1.3. Trh práce

Ekonomicky aktívne obyvateľstvo v regióne Liptov tvorilo v roku 2020 v okrese Liptovský Mikuláš 51% a v okrese Ružomberok 49,1%, pričom vykazuje rastúci trend. **Miera evidovanej nezamestnanosti**⁶ sa za sledované obdobie rokov 2013-2020 v obidvoch okresoch znižovala z úrovne 13,88% v roku 2013 na úroveň 4,6% v roku 2019, aj keď sa v roku 2020 na úrovni regiónu Liptov priemerne medziročne zvýšila na hodnotu 7,25% (nárast o 59,2%) z dôvodu pandémie a s tým spojeného znižovania počtu zamestnancov najmä v odvetví cestovného ruchu. Medziročný rast nezamestnanosti medzi rokmi 2019 a 2020 sa na úrovni Slovenskej republiky pohyboval na úrovni 53,9% a v Žilinskom kraji na úrovni 64,9%.

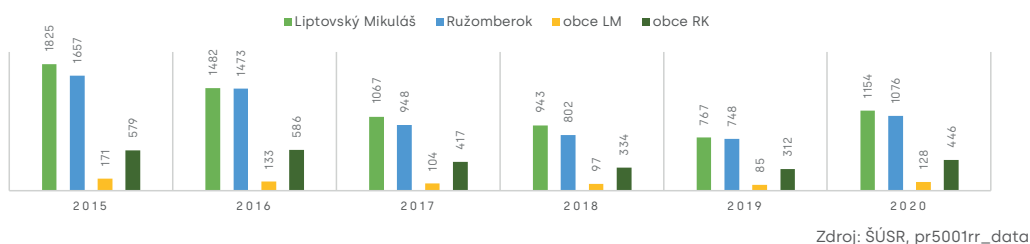
Ukazovateľ		2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Miera evidovanej nezamestnanosti (v %)	Okres LM	13,84	12,04	9,50	8,25	6,00	5,26	4,50	7,14
	Okres RK	13,92	11,87	9,98	8,76	5,62	4,98	4,61	7,36
	Žilinský kraj							3,96	6,53
	Slovenská republika							4,92	7,57
Ekonomicky aktívne obyvateľstvo	Okres LM	35 526	36 245	35 947	37 058	36 958	36 604	37 076	36 746
	Okres RK	26 989	27 203	27 154	28 082	28 182	27 595	27 903	27 763
Disponibilný počet uchádzačov o zamestnanie	Okres LM	4 918	4 365	3 414	3 058	2 217	1 927	1 670	2 625
	Okres RK	3 756	3 229	2 711	2 461	1 584	1 373	1 287	2 044
Celkový počet obyvateľov	Okres LM	72 592	72 513	72 450	72 452	72 339	72 305	72 216	72 054
	Okres RK	57 543	57 403	57 146	56 942	56 791	56 747	56 657	56 536
Podiel ekonomicky aktívnych obyvateľov	Okres LM	48,9%	50,0%	49,6%	51,1%	51,1%	50,6%	51,3%	51,0%
	Okres RK	46,9%	47,4%	47,5%	49,3%	49,6%	48,6%	49,2%	49,1%

Zdroj: ŠÚSR, VBD_SK_WIN:pr3108rr

⁶ Miera evidovanej nezamestnanosti je vypočítaná ako pomer disponibilných evidovaných uchádzačov o zamestnanie z ekonomicky aktívneho obyvateľstva.

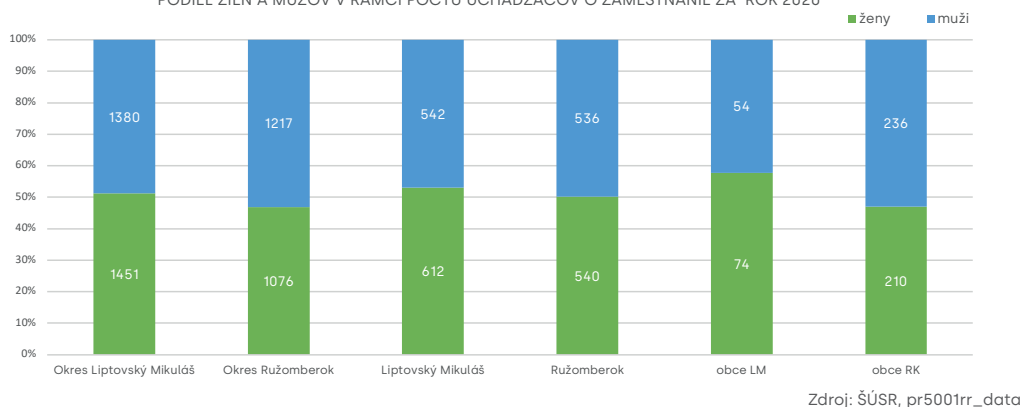
Uchádzači o zamestnanie: Za sledované obdobie rokov 2015-2022 sa na území UMR Liptov počet uchádzačov o zamestnanie do roku 2019 každoročne znižoval a celkovo klesol o 1428 osôb, čo predstavovalo 57,3% poklesu počtu uchádzačov o zamestnanie na území dvoch okresov regiónu Liptov. **K zmene došlo medzi rokmi 2019 a 2020, kedy sa počet uchádzačov o zamestnanie najmä z dôvodu nepriaznivej pandemickej situácie navýšil na území UMR Liptov o 892 uchádzačov, a to na území všetkých 18 samospráv, najviac však v meste Liptovský Mikuláš (387 uchádzačov).**

VÝVOJ POČTU UCHÁDZAČOV O ZAMESTNANIE NA ÚZEMÍ UMR LIPTOV ZA ROKY 2015 - 2020

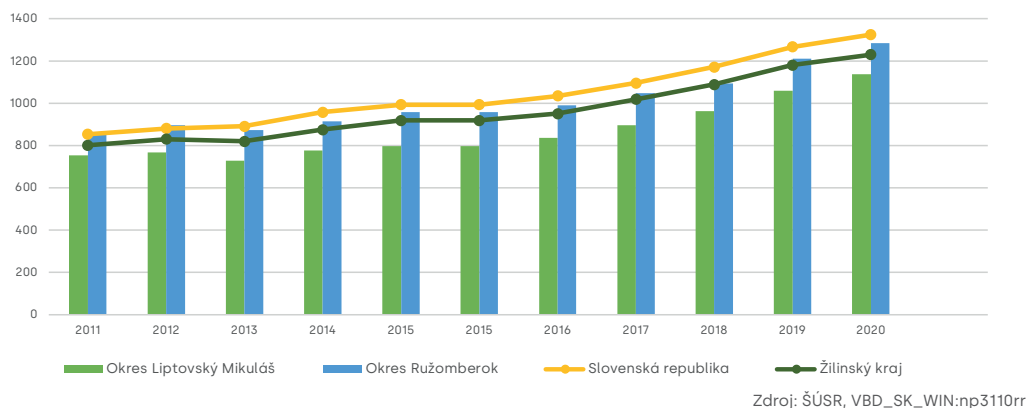
Priemerné tempo poklesu uchádzačov o zamestnanie za sledované obdobie rokov 2015-2020 na území UMR Liptov predstavovalo 5,6% ročne, pričom vyššie bolo u mužov (6,2%) ako u žien (5%). Ženy sa podieľali na tomto poklese 43,6%-ným podielom. Počet uchádzačov o zamestnanie sa za územie UMR Liptov v roku 2020 ustálil na počte 2804 osôb, z čoho bolo 1426 žien. Celkový pokles na úrovni 36,8% za sledované obdobie rokov 2015-2022 a priemerne 6,1% ročne bol vyšší v meste Liptovský Mikuláš ako v meste Ružomberok o 1,7%. V obciach okresu Liptovský Mikuláš bol celkový pokles o 2,1% vyšší ako v obciach okresu Ružomberok, a to na úrovni 25,1% (4,2% ročne). **Najviac uchádzačov o zamestnanie bolo v roku 2020 evidovaných v mestách:** 41% z územia UMR v meste Liptovský Mikuláš (1154 uchádzačov, z toho 53% žien) a 38% z územia UMR v meste Ružomberok (1076 uchádzačov, z toho 50,2% žien). Z obcí UMR okresu Liptovský Mikuláš bolo v roku 2020 najviac evidovaných nezamestnaných v obciach Gôtovany, Liptovská Sielnica a Liptovský Trnovec (po 26 osôb). V okrese Ružomberok je najviac uchádzačov v obci Liptovské Sliache (154 osôb), Likavka (98 osôb) a Lisková (74 osôb).

PODIEL ŽIEN A MUŽOV V RÁMCI POČTU UCHÁDZAČOV O ZAMESTNANIE ZA ROK 2020

Mzdové ohodnotenie: Ukazovateľom priemernej mesačnej nominálnej mzdy zamestnanca majú okresy Liptovský Mikuláš a Ružomberok v porovnaní k vývoju na Slovensku a v Žilinskom kraji odlišné postavenie.

VÝVOJ NOMINÁLNEJ MESAČNEJ MZDY ZAMESTANCA V EUR

Za sledované obdobie rokov 2011-2020 priemerná mesačná nominálna mzda zamestnanca v okresoch Ružomberok a Liptovský Mikuláš priemerne medziročne rastie o 4,6%, kým na Slovensku rastie o 5% a v Žilinskom kraji o 4,9%. V okrese Liptovský Mikuláš je **vyššie zaostávanie mesačnej nominálnej mzdy ako v okrese Ružomberok.**

Kým nominálne mzdy v okrese Ružomberok sú priemerne len o 3% nižšie ako na Slovensku, v okrese Liptovský Mikuláš sú nižšie až o 17%. Je to prejav naviazanosti ekonomiky v okrese Liptovský Mikuláš na odvetvie cestovného ruchu, ktoré sa dlhodobo potýka s nízkym oficiálnym mzdovým ohodnotením. V okrese Ružomberok je nízke zaostávanie nominálnej mzdy vďaka vyššiemu mzdovému ohodnoteniu u zamestnávateľa Mondy SCP, a.s. V porovnaní so Žilinským krajom je zaostávanie nominálnej mzdy v okrese Liptovský Mikuláš na priemernej úrovni 10%, kým nominálna mzda v okrese Ružomberok je o 4% vyššia ako je nominálna mzda v kraji, čo sa odráža aj na vyššej životnej úrovni v okrese Ružomberok.

Priemerná nominálna mesačná mzda zamestnanca (Eur)	2011	2012	2013	2014	2015	2015	2016	2017	2018	2019	2020		priemer	ročné tempo rastu	
Slovenská republika	853	881	891	957	993	993	1 034	1 095	1 171	1 266	1 324		1 042	43	5,0%
Žilinský kraj	801	830	820	875	918	918	950	1 018	1 088	1 180	1 229		966	39	4,9%
Okres Liptovský Mikuláš	754	767	729	776	797	797	836	896	963	1 058	1 138		865	35	4,6%
Okres Ružomberok	855	895	873	915	957	957	991	1 048	1 094	1 210	1 284		1 007	39	4,6%
okres Liptovský Mikuláš a SR	- 99	- 114	- 162	- 181	- 196	- 196	- 198	- 199	- 208	- 208	- 186		-177		
okres Liptovský Mikuláš a ZASK	- 47	- 63	- 91	- 99	- 121	- 121	- 114	- 122	- 125	- 122	- 91		-101		
okres Ružomberok a SR	2	14	- 18	- 42	- 36	- 36	- 43	- 47	- 77	- 56	- 40		-34		
okres Ružomberok a ZASK	54	65	53	40	39	39	41	30	6	30	55		41		
okres Liptovský Mikuláš a SR	-12%	-13%	-18%	-19%	-20%	-20%	-19%	-18%	-18%	-16%	-14%		-17%		
okres Liptovský Mikuláš a ZASK	-6%	-8%	-11%	-11%	-13%	-13%	-12%	-12%	-11%	-10%	-7%		-10%		
okres Ružomberok a SR	0%	2%	-2%	-4%	-4%	-4%	-4%	-4%	-7%	-4%	-3%		-3%		
okres Ružomberok a ZASK	7%	8%	6%	5%	4%	4%	4%	3%	1%	3%	4%		4%		

Zdroj: ŠÚSR, VBD_SK_WIN:np3110rr

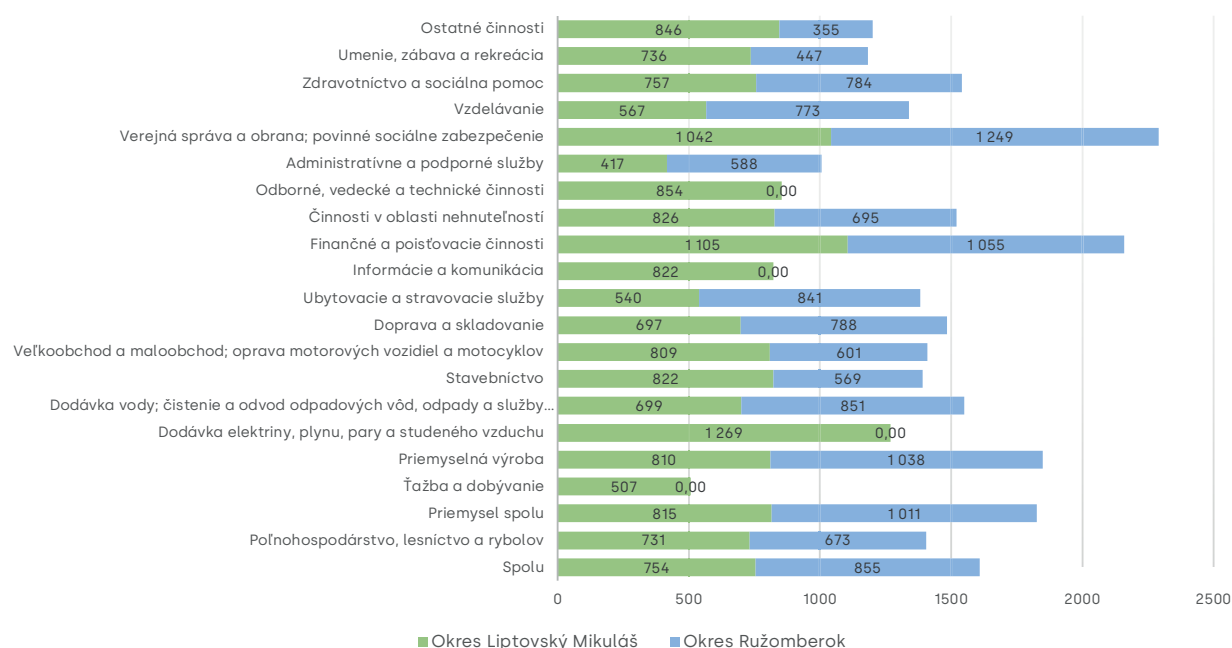
Ukazovateľ priemerná nominálna mzda za odvetvie odráža jeho výkonnosť. Ako ukazuje tabuľka nižšie, tak v okrese Liptovský Mikuláš, ako aj v okrese Ružomberok sú najsilnejšími odvetviami (1) **Verejná správa a obrana, povinné sociálne zabezpečenie** a (2) **Finančné a poisťovacie služby**, ktoré sa zaradili medzi top 5 odvetvia v oboch okresoch a sú zaradené aj medzi top 5 odvetví Žilinského kraja. Kým v okrese Ružomberok sa objavuje na dvoch miestach v top 5 odvetviach Priemyselná výroba a Priemysel spolu, prvé miesto medzi odvetviami v okrese Liptovský Mikuláš má odvetvie Dodávka elektriny, plynu, pary a studeného vzduchu. V okrese Liptovský Mikuláš sa na štvrtom mieste v top 5 nachádzajú Odborné, vedecké a technické činnosti a v okrese Ružomberok je v top 5 na piatom mieste odvetvie Dodávka vody, čistenie a odvod odpadových vôd, odpady, služby.

TOP 5 ODVETVIA S NAJVIŠŠÍMI PRIEMERNÝMI MZDAMI za rok 2020

okres Liptovský Mikuláš	okres Ružomberok	Žilinský kraj
Dodávka elektriny, plynu, pary a studeného vzduchu	Verejná správa a obrana, povinné sociálne zabezpečenie	Finančné a poisťovacie služby
1 269 €	1 249 €	1 327 €
Finančné a poisťovacie služby	Finančné a poisťovacie služby	Dodávka elektriny, plynu, pary a studeného vzduchu
1 105 €	1 055 €	1 274 €
Verejná správa a obrana, povinné sociálne zabezpečenie	Priemyselná výroba	Informácie a komunikácia
1 042 €	1 038 €	1 242 €
Odborné vedecké a technické činnosti	Priemysel spolu	Verejná správa a obrana, povinné sociálne zabezpečenie
854 €	1 011 €	945 €
Ostatné činnosti	Dodávka vody, čistenie a odvod odpadových vôd, odpady a služby	Priemysel spolu
846 €	851 €	895 €

Zdroj: ŠÚSR, VBD_SK_WIN:np3110rr

POMER PRIEMERNÝCH MIEZD V JEDNOTLIVÝCH ODVETVIACH V OKRESE LIPTOVSKÝ MIKULÁŠ VS. OKRES RUŽOMBEROK ZA ROK 2020

Zdroj: ŠÚSR, VBD_SK_WIN:np3110rr

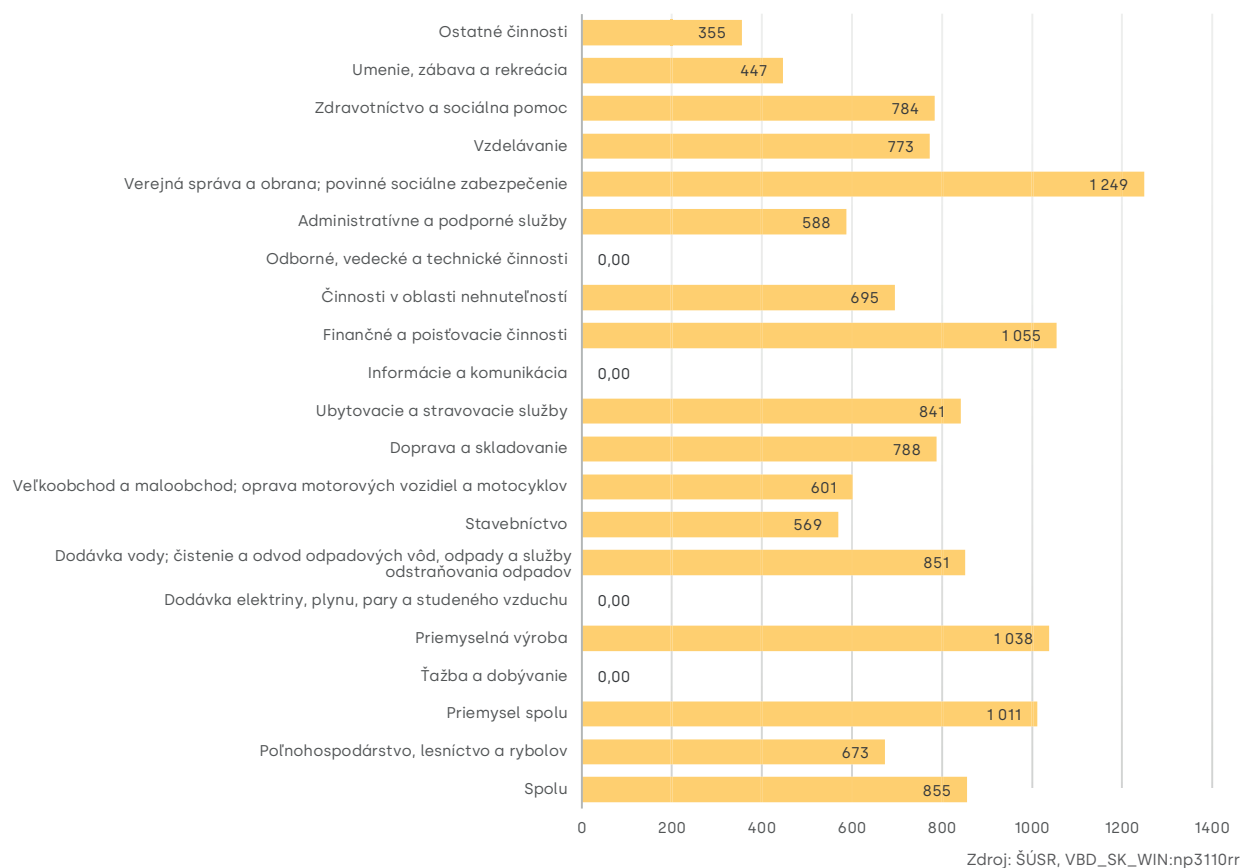
Vybrané odvetvia, ktoré súvisia s cestovným ruchom a majú dopad na rozvoj regiónov, sú porovnané v tabuľke nižšie. Stavebný rozvoj na hornom Liptove sa prejavil práve v odvetví Činnosti v oblasti nehnuteľností a Stavebníctvo, ktoré má v okrese Liptovský Mikuláš výrazne vyššie priemerné mzdy ako v okrese Ružomberok aj v Žilinskom kraji. Vyššie ako v okrese Ružomberok aj v Žilinskom kraji sú mzdy v odvetví Umenie, zábava, rekreácia. Vyššie ako v okrese Liptovský Mikuláš aj v Žilinskom kraji sú v okrese Ružomberok mzdy za odvetvie Priemysel spolu, za odvetvie Poľnohospodárstvo, lesníctvo a rybolov a za odvetvie Ubytovacie a stravovacie služby, a to aj napriek vyššej kapacite ubytovacích zariadení v okrese Liptovský Mikuláš. Môže to byť dané vyššou kategóriou a štandardom ubytovacích zariadení, ako aj vyššou kvalitou ubytovacích a stravovacích služieb v okrese Ružomberok než v okrese Liptovský Mikuláš.

VYBRANÉ ODVETVIA A ICH POROVNANIE za rok 2020

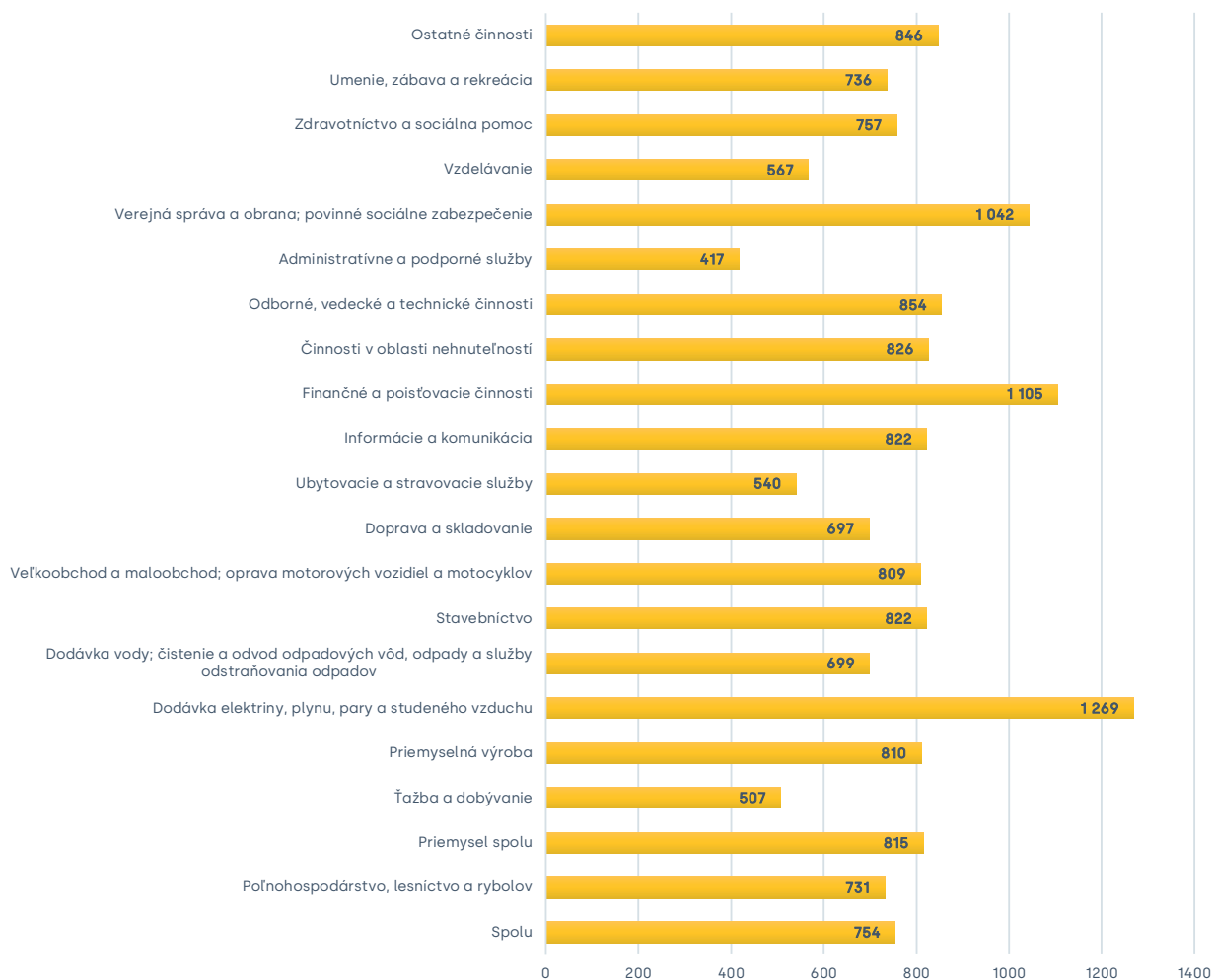
	okres LM	okres RK	Žilinský kraj
Priemysel spolu	815 €	1011 €	879 €
Umenie, zábava, rekreácia	736 €	447 €	640 €
Ubytovacie a stravovacie služby	540 €	841 €	536 €
Poľnohospodárstvo, lesníctvo, rybolov	673 €	731 €	707 €
Činnosti v oblasti nehnuteľností	826 €	695 €	681 €
Stavebníctvo	822 €	569 €	773 €

Zdroj: ŠÚSR, VBD_SK_WIN:np3110rr

PRÍEMERNÁ MZDY PODĽA ODVETVIA V OKRESE RUŽOMBEROK ZA ROK 2020

PRÍEMERNÁ MZDY PODĽA ODVETVIA V OKRESE LIPTOVSKÝ MIKULÁŠ ZA ROK 2020

Zdroj: ŠÚSR, VBD_SK_WIN:np3110rr

Priemerný evidenčný počet zamestnancov		2019	2020	2020/2019		2019	2020	2020/2019		2020	2020	2020	2020
Sektor	Odvetvie ekonomiky	LM		abs.	v%	RK		abs.	v%	región Liptov	región Liptov_ž	región Liptov	región Liptov_ž
Primárny sektor	Poľnohospodárstvo, lesníctvo a rybolov	902	802	- 100	-11,1%	335	198	- 137	-40,9%	1 000	28,3%		
	Ťažba a dobývanie	-	101	101	-	-	-	-	-	101		1 330	27,9%
Sekundárny sektor	Dodávka elektriny, plynu, pary a studeného vzduchu	246	229	- 17	-6,9%	259	-	- 259	-100,0%	229			
	Priemyselná výroba	6 023	5 717	- 306	-5,1%	2 261	2 292	31	1,4%	8 009	32,8%		
	Dodávka vody; čistenie a odvod odpadových vôd, odpady a služby odstraňovania odpadov	-	934	934	-	-	499	499	-	1 433	16,6%	10 311	29,2%
Terciárny sektor	Stavebníctvo	582	435	- 147	-25,3%	435	434	- 1	-0,2%	869	16,9%		
	Veľkoobchod a maloobchod; oprava motorových vozidiel a motocyklov	2 928	3 135	207	7,1%	1 630	2 946	1 316	80,7%	6 081	56,3%		
	Doprava a skladovanie	865	737	- 128	-14,8%	521	437	- 84	-16,1%	1 174	37,3%		
	Ubytovacie a stravovacie služby	1 120	660	- 460	-41,1%	-	-	-	-	660	0,0%		
	Informácie a komunikácia	479	507	28	5,8%	22	24	2	9,1%	531	40,9%	9 298	52%
	Finančné a poisťovacie činnosti	108	106	- 2	-1,9%	70	70	-	0,0%	176	83,5%		
	Činnosti v oblasti nehnuteľností	947	182	- 765	-80,8%	92	-	- 92	-100,0%	182			
	Administratívne a podporné služby	362	386	24	6,6%	158	108	- 50	-31,6%	494	29,6%		
Kvartérny sektor	Odborné, vedecké a technické činnosti	326	252	- 74	-22,7%	39	56	17	43,6%	308	45,1%		
	Verejná správa a obrana; povinné sociálne zabezpečenie	1 019	1 218	199	19,5%	1 780	1 689	- 91	-5,1%	2 907	44,5%	13 897	70%
	Vzdelávanie	3 144	3 305	161	5,1%	1 725	1 738	13	0,8%	5 043	83,2%		
	Zdravotníctvo a sociálna pomoc	1 464	1 441	- 23	-1,6%	2 440	2 699	259	10,6%	4 140	82,2%		
	Umenie, zábava a rekreácia	933	1 168	235	25,2%	214	331	117	54,7%	1 499	50,8%		

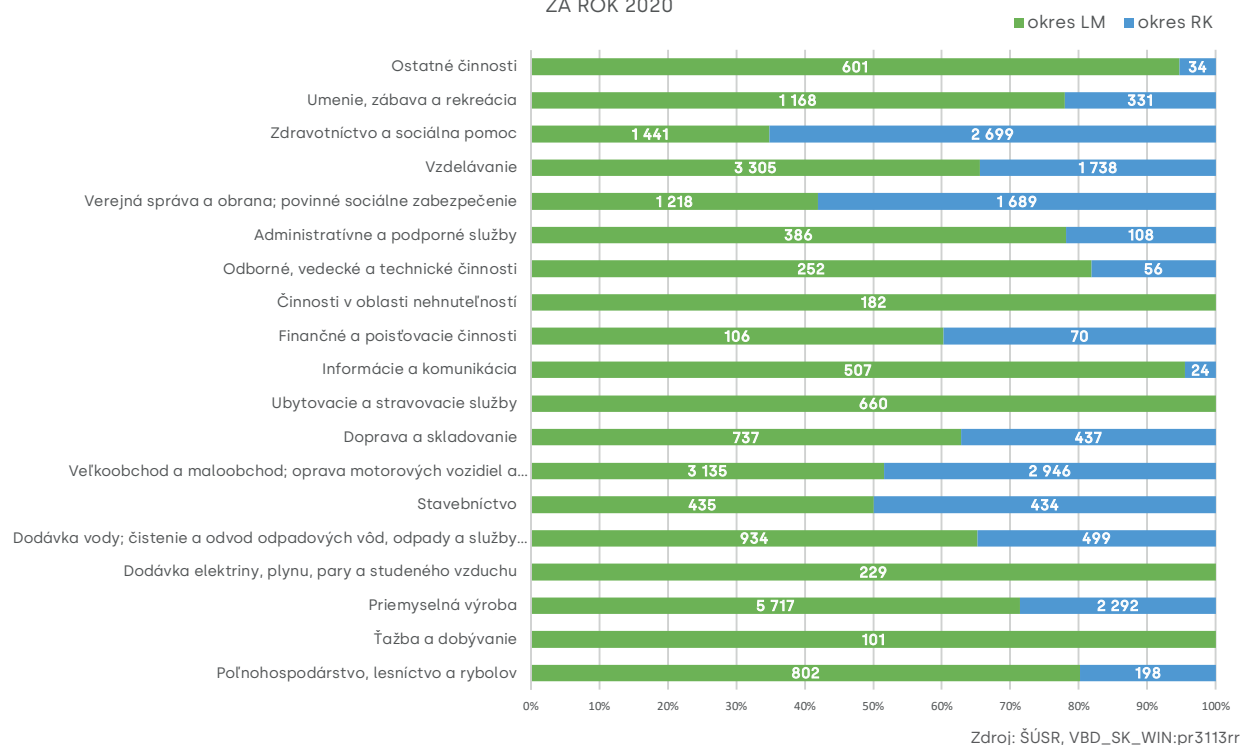
Zdroj: ŠÚSR, V BD_SK_WIN: np3113rr

Priemerný evidenčný počet zamestnancov za sektor ekonomiky		2015	2016	2017	2018	2020	2021	2020 / 2015		
								abs	v %	priemer
Okres Liptovský Mikuláš	primárny sektor	829	885	719	862	1 148	1 132	303	36,6%	6,1%
	sekundárny sektor	5 608	5 674	5 872	6 417	6 605	7 086	1478	26,4%	4,4%
	terciárny sektor	5 019	5 331	5 326	5 962	6 809	5 713	694	13,8%	2,3%
	kvartérny sektor	6 221	6 243	5 856	6 949	6 886	7 384	1163	18,7%	3,1%
Okres Ružomberok	primárny sektor	369	542	307	337	594	198	-171	-46,3%	-7,7%
	sekundárny sektor	2 710	2 615	2 629	2 574	2 696	3 225	515	19,0%	3,2%
	terciárny sektor	2 127	2 247	1 980	2 194	2 493	3 585	1458	68,5%	11,4%
	kvartérny sektor	5 131	4 933	5 273	5 656	6 198	6 513	1382	26,9%	4,5%

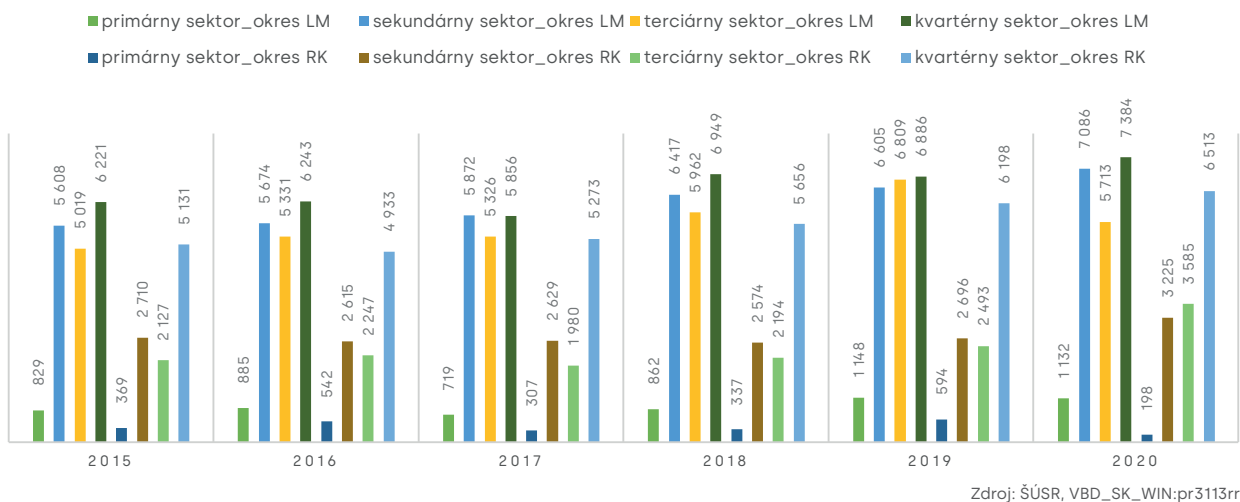
Zdroj: ŠÚSR, VBD_SK_WIN:pr3113rr

Primárny sektor vrátane odvetvia Poľnohospodárstva a lesníctva má na priemernom evidenčnom počte zamestnancov najväčší podiel v okrese Liptovský Mikuláš, pričom tento je vyšší ako v okrese Ružomberok. Za sledované obdobie rokov 2015-2020 rástol o 36,6% (6,1% ročne), kým v okrese Ružomberok poklesol o 46,3%. Medzi rokmi 2019 a 2020 však klesal aj v okrese Liptovský Mikuláš. Ako vidno z priloženej tabuľky, ide o odvetvie, v ktorom prevládajú medzi zamestnancami muži. Priemerný evidenčný počet zamestnancov za **sekundárny sektor** a za sledované obdobie rokov 2015-2020 rástol v oboch okresoch (o 4,4% ročne v okrese Liptovský Mikuláš a o 3,2% ročne v okrese Ružomberok), s výnimkou rokov 2019-2020 v okrese Liptovský Mikuláš. Ide tiež o odvetvia sektora, kde prevládajú skôr mužské profesie ako ženské. **Terciárny sektor**, kde sú približne rovnako zamestnaní muži aj ženy, v okrese Ružomberok vzrástol za sledované obdobie rokov 2015-2020 o 68,5% (11,4% ročne), a to najmä vďaka odvetviu Veľkoobchod a maloobchod; oprava motorových vozidiel a motocyklov, ktorý sa oproti roku 2015 strojnásobil. Toto odvetvie sa podieľalo aj na raste terciárneho sektora v okrese Liptovský Mikuláš, ktorý za sledované obdobie narástol o 13,8% (2,3% ročne). **V okrese Liptovský Mikuláš sa odvetvie Ubytovacie a stravovacie služby medzi rokmi 2019 a 2020 priemerným evidenčným počtom zamestnancov medziročne prepadlo o 41%.** Prepad o 81% medziročne zaznamenali v roku 2020 oproti roku 2019 aj Činnosti v oblasti nehnuteľností a mierne aj Doprava a skladovanie. Finančné a poisťovacie služby naviazané najmä na ženy sa vyvíjali kontinuálne. **Kvartérny sektor** rástol za sledované obdobie rokov 2015-2020 viac v okrese Ružomberok (o 26,9%) ako v okrese Liptovský Mikuláš (o 18,7%) a nezaznamenal pokles ani medzi rokmi 2019 a 2020. Ide o odvetvie, ktoré je najviac závislé na ženských profesiách, v prípade odvetví Vzdelávanie a Zdravotnícka a sociálna pomoc dokonca až na úrovni 80%.

PODIEL OKRESOV LIPTOVSKÝ MIKULÁŠ A RUŽOMBEROK NA PRIEMERNOM EVIDENČNOM POČTE ZAMESTNANCOV ZA ROK 2020

EVIDENČNÝ POČET ZAMESTNANCOV PODĽA SEKTOROV ZA OKRESY REGIÓNU LIPTOV V ROKOCH 2015 - 2020

Ako uvádza prehľad uvedený nižšie, najväčším zamestnávateľom v meste Ružomberok, v okrese Ružomberok aj v celom regióne Liptov je **Ústredná vojenská nemocnica SNP Ružomberok** s 1747 zamestnancami a druhým výrobca celulózy a papiera **Mondi SCP, a.s.** s 1288 zamestnancami. Tretím najväčším zamestnávateľom v regióne Liptov je **Tatry Mountain Resort, a. s.** s aktivitami v obci Demänovská Dolina s 1033 zamestnancami, pôsobiaci v segmente cestovného ruchu. V meste Liptovský Mikuláš je najväčším zamestnávateľom **COOP Jednota Liptovský Mikuláš s. d.** so 691 zamestnancami a nasleduje **Liptovská nemocnica s poliklinikou MUDr. Ivana Stodolu** so 683 zamestnancami.

Prehľad o 10 najväčších zamestnávateľoch v UMR Liptov za rok 2021							
Mesto Ružomberok		Okres Ružomberok		Mesto Liptovský Mikuláš		Okres Liptovský mikuláš	
Zamestnávateľ	Počet zamestnancov	Zamestnávateľ	Počet zamestnancov	Zamestnávateľ	Počet zamestnancov	Zamestnávateľ	Počet zamestnancov
Ústredná vojenská nemocnica SNP Ružomberok - fakultná nemocnica	1747	Ústredná vojenská nemocnica SNP Ružomberok - fakultná nemocnica	1747	COOP Jednota Liptovský Mikuláš, s. d.	691	Tatry Mountain Resort, a. s. (Demänovská dolina)	1033
Mondi SCP, a. s.	1288	Mondi SCP, a. s.	1288	Liptovská nemocnica s poliklinikou MUDr. Ivana Stodolu	683	COOP Jednota Liptovský Mikuláš, s. d.	691
Katolícka univerzita v Ružomberku	525	Katolícka univerzita v Ružomberku	525	CBA Verex, a. s.	423	Liptovská nemocnica s poliklinikou MUDr. Ivana Stodolu	683
Gate, a. s.	411	Gate, a. s.	411	SlovTan Contract Tannery, s. r. o.	346	ELTEK, s. r. o.	580
ARRIVA Liorbus a. s.	389	ARRIVA Liorbus a. s.	389	Savencia Fromage & Dairy SK, a. s.	301	IKEA Industry Slovakia, s. r. o. odštepny závod Jasná	559
Mesto Ružomberok	384	Mesto Ružomberok	384	Cestné stavby Liptovský Mikuláš, s. r. o.	279	CBA Verex, a. s.	423
SAFIRS, s. r. o.	197	Kúpele Lúčky	209	Mesto Liptovský Mikuláš	244	SlovTan Contract Tannery, s. r. o.	346
ENRICO PRODUKTIONS, s. r. o.	160	SAFIRS, s. r. o.	197	Akadémia ozbrojených síl generála M.M. Štefánika v LM	232	Savencia Fromage & Dairy SK, a. s.	301
Quehenbergerger	131	Národný endokrinologický a diabetologický ústav n.o	182	OZO, a. s.	230	SVI Slovakia, s. r. o.	283
Základná škola, Bystrická cesta	107	Likava - centrum sociálnych služieb	168	CD-Profil, s. r. o.	215	TESLA Liptovský Hrádok, a. s.	174
	5339		5500		3644		5073

Zdroj: Úrad práce, sociálnych vecí a rodiny, pobočka Ružomberok a pobočka Liptovský Mikuláš

2.1.4. Podnikanie a prosperita

Na základe dostupných informácií nedisponuje **žiadna** zo samospráv UMR Liptov ucelenou koncepciou podpory podnikania na svojom **území**. Zapájanie samospráv prebieha prostredníctvom investičnej prípravy území v rámci **priemyselných parkov** a s prevzatím verejno-prospešných investícií (ako je výstavba miestnych komunikácií, chodníkov, osvetlenia, inžinierskych sietí a i.) či výstavby nájomného bývania, prípadne prípravy pozemkov na IBV pre budúcich zamestnancov priemyselných parkov. Mesto Liptovský Mikuláš ani mesto Ružomberok nie sú vlastníkami žiadneho priemyselného parku na území ich miest. V databáze Ministerstva hospodárstva SR zverejnenej na stránke www.priemyselnaparkyslovenska.sk nemá okres Liptovský Mikuláš ani okres Ružomberok spomenutý **žiadny priemyselný park vhodný na investovanie**.

Jednou z foriem podpory podnikania na území UMR Liptov je **súkromno-verejné partnerstvo v oblasti cestovného ruchu**, ktoré koordinuje oblastná organizácia cestovného ruchu OOCR Región Liptov (nástupnícka organizácia Klastra Liptov) ako manažérska autorita systematického rozvoja odvetvia cestovného ruchu v obidvoch okresoch Ružomberok a Liptovský Mikuláš. Organizácia cestovného ruchu OOCR Región Liptov zvoláva pravidelné stretnutia podnikateľov v službách cestovného ruchu, kde vytvára priestor na diskusiu a zdieľanie skúseností pre podnikateľov spoločne so zástupcami samospráv a mimovládneho sektora. **Podobná iniciatíva na podporu podnikania a sektorové partnerstvo nie je zatiaľ v inom odvetví na Liptove vytvorená.**

Oblasti **sociálneho podnikania** sa na území UMR venuje obec Liptovská Teplá, ktorá má založený sociálny podnik na druhotné spracovanie odpadových pneumatík.

Jediným zdrojom údajov o podnikaní v obidvoch okresoch Liptovský Mikuláš a Ružomberok je Štatistický úrad SR. Jedným z údajov, ktoré ŠÚSR sleduje, je **vývoj počtu podnikov**. Kým v okrese Liptovský Mikuláš bolo v roku 2013 evidovaných 1984 podnikov, čo predstavovalo 11,3%-ný podiel na počte všetkých podnikov v Žilinskom kraji, v roku 2020 to už bolo o 1165 podnikov viac. Nárast počtu podnikov predstavoval 58,7%, ale podiel v Žilinskom kraji sa zmenil len o 0,2%. V okrese Ružomberok bolo v roku 2013 evidovaných 1182 podnikov s 6,8%-ným podielom na Žilinskom kraji a v roku 2020 o 509 podnikov viac (43,1%-ný nárast). **Kým v okrese Liptovský Mikuláš počet podnikov za sledované obdobie rokov 2013-2020 rástol vyšším tempom ako v Žilinskom kraji, v okrese Ružomberok bolo toto tempo pod priemerom rastu počtu podnikov v Žilinskom kraji.**

PODNIKY spolu	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	zmena 2013 - 2020	v %
Okres Liptovský Mikuláš	1 984	2 188	2 292	2 490	2 612	2 808	3 013	3 149	1 165	58,7%
Okres Ružomberok	1 182	1 292	1 316	1 382	1 402	1 475	1 592	1 691	509	43,1%
Región Liptov	3 166	3 480	3 608	3 872	4 014	4 283	4 605	4 840	1 674	52,9%
Žilinský kraj (ZASK)	17 508	19 125	20 150	21 680	22 507	23 930	25 946	27 307	9 799	56,0%
podiel okres LM na ZASK	11,3%	11,4%	11,4%	11,5%	11,6%	11,7%	11,6%	11,5%		
podiel okres RK na ZASK	6,8%	6,8%	6,5%	6,4%	6,2%	6,2%	6,1%	6,2%		
podiel región Liptov na ZASK	18,1%	18,2%	17,9%	17,9%	17,8%	17,9%	17,7%	17,7%		

Zdroj: ŠÚSR, VBD_SK_WIN:og3003rr

POČET PODNIKOV NA 1000 obyv.	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Okres Liptovský Mikuláš	27,33	30,17	31,64	34,37	36,11	38,84	41,72	43,70
Okres Ružomberok	20,54	22,51	23,03	24,27	24,69	25,99	28,10	29,91
Región Liptov	24,33	26,79	27,84	29,92	31,08	33,19	35,73	37,64
Žilinský kraj	25,36	27,70	29,18	31,38	32,57	34,61	37,52	39,51

V prepočte na tisíc obyvateľov vychádzalo v roku 2013 v okrese Liptovský Mikuláš 27,3 podnikov, čo bola nadpriemerná hodnota voči priemeru Žilinského kraja (25,4 podnikov na tisíc obyvateľov). V okrese Ružomberok to bolo 20,54 podniku. Nadpriemerné hodnoty si okres Liptovský Mikuláš v tomto ukazovateli zachoval aj v roku 2020, a to na úrovni 43,7 podniku, kým v okrese Ružomberok to bolo 29,91 podniku a v Žilinskom kraji 39,51 podniku na 1000 obyvateľov.

Za sledované obdobie rokov 2013-2020 tvoril súkromný sektor na celkovom počte podnikov v okrese Liptovský Mikuláš 99,5% a v okrese Ružomberok 99,7%. Počet zahraničných podnikov sa v oboch okresoch takmer zdvojnásobil, kým počet medzinárodných narástol za sledované obdobie viac v okrese Liptovský Mikuláš o 15 podnikov oproti 4 podnikom v okrese Ružomberok.

PODNIKY spolu	2013	2015	2018	2020	zmena	
					2013 - 2020	v %
Okres Liptovský Mikuláš	1 984	2 292	2 808	3 149	1 165	58,7%
súkromný sektor	1 972	2 279	2 798	3 138	1 166	59,1%
z toho zahraničné	142	118	234	280	138	97,2%
z toho medzinárodné	59	57	73	74	15	25,4%
Okres Ružomberok	1 182	1 292	1 475	1 691	509	43,1%
súkromný sektor	1 171	1 306	1 466	1 683	512	43,7%
z toho zahraničné	73	73	88	141	68	93,2%
z toho medzinárodné	27	22	20	31	4	14,8%

Zdroj: ŠÚSR, VBD_SK_WIN:og3003rr

Podniky podľa počtu zamestnancov		2015	2016	2017	2018	2019	2020	zmena	
								2015 - 2020	v%
	nezistené	864	1 103	1 124	1 240	1 338	1 422	558	64,6%
	0 - 49	1 377	1 339	1 436	1 518	1 626	1 679	302	21,9%
	50 - 249	44	42	44	42	40	39	-5	-11,4%
	250 a viac	7	6	8	8	9	9	2	28,6%
Okres Liptovský Mikuláš	celkom	2 292	2 490	2 612	2 808	3 013	3 149		
	nezistené	478	568	588	606	691	763	285	59,6%
	0 - 49	816	794	796	850	882	909	93	11,4%
	50 - 249	19	17	16	17	17	17	-2	-10,5%
	250 a viac	3	3	2	2	2	2	-1	-33,3%
Okres Ružomberok	celkom	1 316	1 382	1 402	1 475	1 592	1 691		
	nezistené	7 536	9 310	9 203	9 893	11 101	12 176	4 640	61,6%
	0 - 49	12 205	11 974	12 884	13 633	14 447	14 758	2 553	20,9%
	50 - 249	338	329	345	329	324	305	-33	-9,8%
	250 a viac	71	67	75	75	74	68	-3	-4,2%
Žilinský kraj (ZASK)	celkom	20 150	21 680	22 507	23 930	25 946	27 307		

Zdroj: ŠÚSR, VBD_SK_WIN:og3009rr

Podniky podľa počtu zamestnancov		2015		2020	
		absolútny počet	podiel (%)	absolútny počet	podiel (%)
	nezistené	864	37,7%	1 422	45,2%
	0 - 49	1 377	60,1%	1 679	53,3%
	50 - 249	44	1,9%	39	1,2%
	250 a viac	7	0,3%	9	0,3%
Okres Liptovský Mikuláš	celkom	2 292		3 149	
	nezistené	478	36,3%	763	45,1%
	0 - 49	816	62,0%	909	53,8%
	50 - 249	19	1,4%	17	1,0%
	250 a viac	3	0,2%	2	0,1%
Okres Ružomberok	celkom	1 316		1 691	
	nezistené	7 536	37,4%	12 176	44,6%
	0 - 49	12 205	60,6%	14 758	54,0%
	50 - 249	338	1,7%	305	1,1%
	250 a viac	71	0,4%	68	0,2%
Žilinský kraj (ZASK)	celkom	20 150		27 307	

Zdroj: ŠÚSR, VBD_SK_WIN:og3009rr

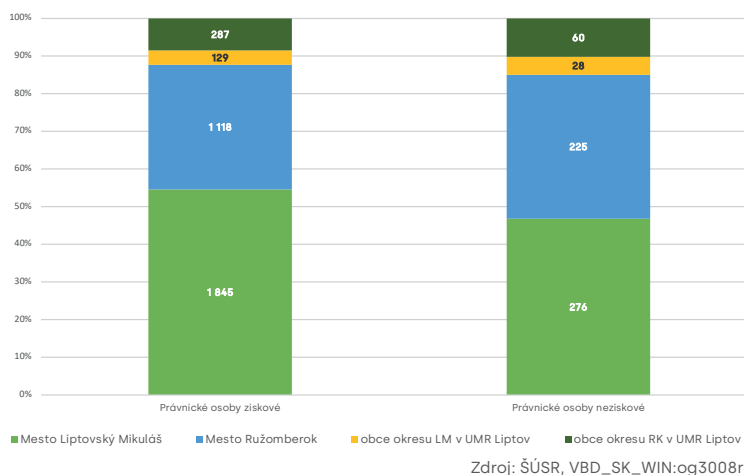
Za sledované obdobie rokov 2015-2020 kopirovala zmena počtu podnikov v regióne Liptov podľa kategórií počtu zamestnancov zmenu počtu podnikov na úrovni Žilinského kraja. Rast bol evidovaný v kategóriách s nezisteným počtom zamestnancov (priemerne o 61,9%) a v kategórii s 0-49 zamestnancami (priemerne o 18%). Podniky s 50-249 zamestnancami poklesli priemerne o 10,6% (o 7 podnikov za sledované obdobie v regióne Liptov). Podniky nad 250 zamestnancov vzrástli o 2 v okrese Liptovský Mikuláš a poklesli o jeden v okrese Ružomberok. Podiel podnikov s nezisteným počtom zamestnancov sa z úrovne priemerného 37,1%-ného podielu na celkovom počte podnikov v roku 2015 zmenil na 45%-ný podiel, a to najmä na úkor poklesu podnikov s 0-49 zamestnancami, pričom podiel podnikov s 50-249 zamestnancami sa zmenil z priemerných 1,7% na 1,1%.

PRÁVNICKÉ OSOBY: Právnické osoby (PO) sleduje Štatistický úrad SR ako dve samostatné kategórie: (1) právnické osoby ziskové a (2) právnické osoby neziskové, ktorých činnosť nie je naviazaná na podnikanie.

Počet právnických osôb za sledované obdobie rokov 2015-2020 na území UMR Liptov kontinuálne rástol. Celkovo sa ich počet navýšil o 1071 subjektov (o 37%). Ich najväčší počet (ziskových aj neziskových) je registrovaný v meste Lipt. Mikuláš, a to o 58% viac ako v meste Ružomberok, ale rast je za sledované obdobie v obidvoch mestách rovnaký (priemerne 6% ročne).

Najväčšie ročné tempo rastu (priemerne 11,8%) je v obciach UMR Liptov okresu Ružomberok. V obciach okresu Ružomberok je tento rast priemerne na úrovni 7%. V roku 2020 bol počet PO v obciach okresu Ružomberok dvojnásobný oproti obciam okresu Liptovský Mikuláš. Z obcí okresu Liptovský Mikuláš je v roku 2020 najväčší počet právnických osôb evidovaných v turistických obciach Demänovská Dolina (179 subjektov), Lipt. Sielnica (145 subjektov) a Lipt. Trnovec (125 subjektov). Pravdepodobne ide o subjekty z odvetvia cestovného ruchu. Z obcí okresu Ružomberok sú to Likavka (478 subjektov), Lipt. Sliache (382 subjektov) a Lisková (246 subjektov).

PODIEL ZISKOVÝCH A NEZISKOVÝCH PRÁVNICKÝCH OSÔB V UMR LIPTOV V ROKU 2020

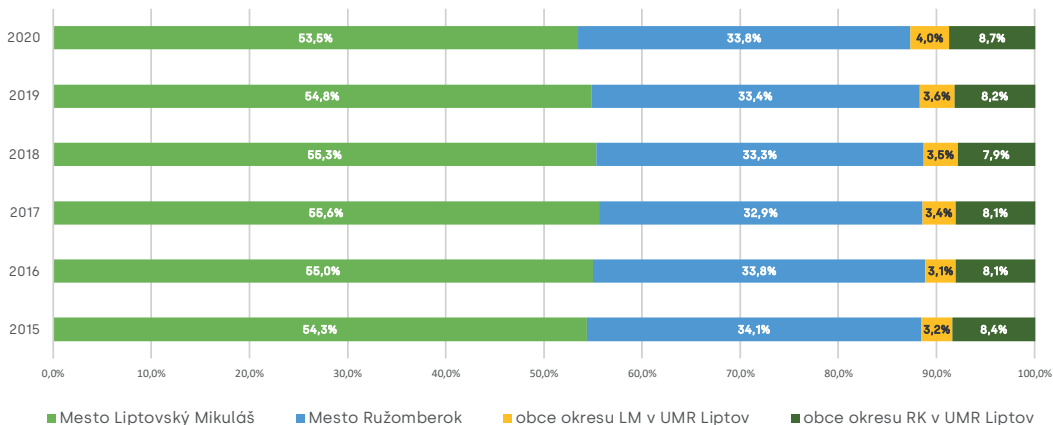
Zdroj: ŠÚSR, VBD_SK_WIN:og3008rr

Právnické osoby spolu	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Mesto Liptovský Mikuláš	1 574	1 712	1 859	1 970	2 081	2 121
Mesto Ružomberok	987	1 054	1 101	1 187	1 269	1 343
obce okresu LM v UMR Liptov	92	97	113	124	135	157
obce okresu RK v UMR Liptov	244	251	271	281	312	347
ÚZEMIE UMR celkom	2 897	3 114	3 344	3 562	3 797	3 968
absolútna medziročná zmena		217	230	218	235	171
% na medziročnú zmenu		7,49%	7,39%	6,52%	6,60%	4,50%

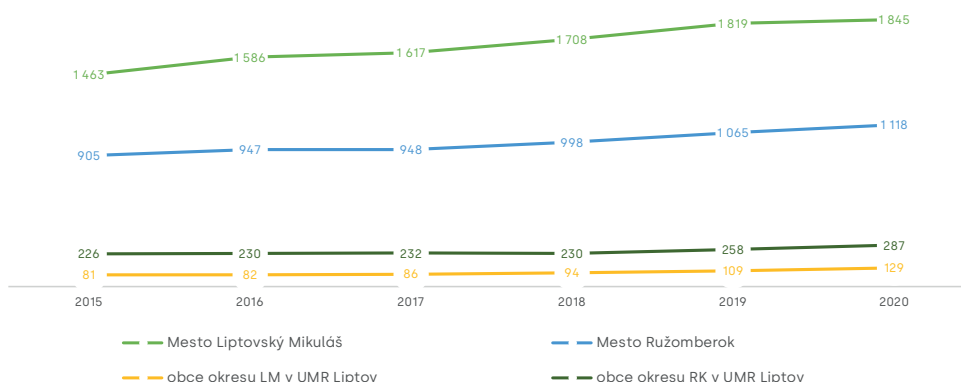
Právnické osoby spolu	2015	2016	2017	2018	2019	2020
UMR Liptov	2 897	3 114	3 344	3 562	3 797	3 968
Okres Liptovský Mikuláš	2 524	2 748	3 096	3 381	3 582	3 746
Okres Ružomberok	1 450	1 552	1 667	1 806	1 943	2 075
Región Liptov	3 974	4 300	4 763	5 187	5 525	5 821
Žilinský kraj	21 855	23 694	26 008	28 171	30 194	31 795
podiel UMR Liptov na regióne Liptov	72,9%	72,4%	70,2%	68,7%	68,7%	68,2%
podiel UMR Liptov na Žilinskom kraji	13,3%	13,1%	12,9%	12,6%	12,6%	12,5%

Zdroj: ŠÚSR, VBD_SK_WIN:og3006rr

PRÁVNICKÉ OSOBY NA ÚZEMÍ UMR LIPTOV V ROKOCH 2015 - 2022

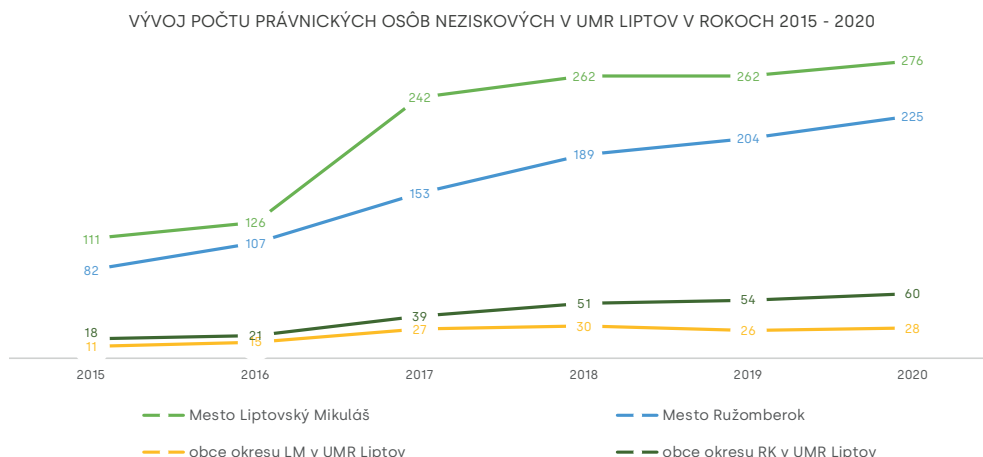

VÝVOJ POČTU PRÁVNICKÝCH OSÔB ZISKOVÝCH V UMR LIPTOV V ROKOCH 2015 - 2020

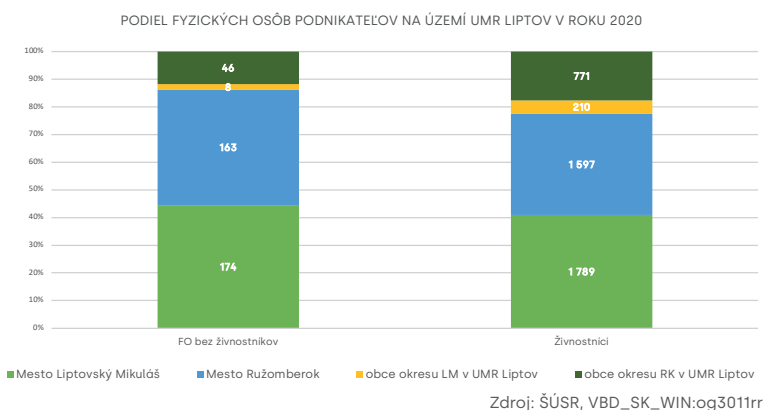
Právnické osoby v UMR Liptov v roku 2020 predstavovali 12,5% právnických osôb v Žilinskom kraji a 68,2% v regióne Liptov, pričom tento podiel sa priebežne medziročne znižoval.

Počet právnických osôb podnikateľov priemerne za sledované obdobie rokov 2015-2020 rástol 4,4%-ným tempom ročne, kým neziskové podnikateľské subjekty rástli tempom na úrovni 27,6% ročne. Najväčšie priemerné tempo rastu ziskových PO mali obce UMR Liptov v okrese Liptovský Mikuláš (9,9% ročne), u neziskových PO to bolo v obciach okresu Ružomberok až 38,9% ročne.

FYZICKÉ OSOBY podnikateľa: Fyzické osoby (FO) podnikateľov rozlišuje Štatistický úrad SR ako 2 samostatné kategórie: (1) živnostníci so živnostenským oprávnením a (2) fyzické osoby bez živnostenského oprávnenia, ktoré podnikajú ako slobodní umelci alebo samostatne hospodáriaci roľníci.

Na území UMR Liptov je najviac FO podnikateľov evidovaných v meste Liptovský Mikuláš. V roku 2020 tvorili FO podnikatelia z mesta Liptovský Mikuláš 41,3% počtu FO podnikateľov na území UMR Liptov, kým FO podnikatelia za mesto Ružomberok mali 37%-ný podiel. **Kým podiel mesta Ružomberok rastie, podiel mesta Liptovský Mikuláš klesá.** Obce okresu Ružomberok zastúpené v UMR Liptov evidovali takmer štyrikrát viac FO podnikateľov ako obce okresu Liptovský Mikuláš. V okrese Liptovský Mikuláš je to najviac v obciach Liptovská Sielnica, Ivachnová a Liptovský Trnovec a v okrese Ružomberok najviac v obciach Liptovské Sliache, Likavka a Lisková.

Na území UMR sa celkový počet fyzických osôb podnikateľov medzi rokmi 2015-2020 znížil o 2,7% (131 subjektov), pričom najväčší pokles nastal medzi rokmi 2020 a 2019 o 7,4% (380 subjektov), pravdepodobne z dôvodu negatívnych dopadov pandémie. Pokles sa prejavil najmä v meste Liptovský Mikuláš, kde sa počet subjektov medzi rokmi 2015-2020 kumulatívne znížil o 7,8% (165 subjektov), kým v meste Ružomberok to bolo len o 0,5% (8 subjektov). Obce územia UMR naopak zaznamenali nárast o 7,4% (42 subjektov), pričom v obciach okresu Ružomberok to bolo o 4,6% (36 subjektov).

Fyzické osoby podnikatelia na území UMR Liptov v roku 2020 predstavovali 9,1% právnických osôb v Žilinskom kraji a 56,4% v regióne Liptov, pričom tento podiel sa za obdobie rokov 2015-2020 medziročne nemenil.

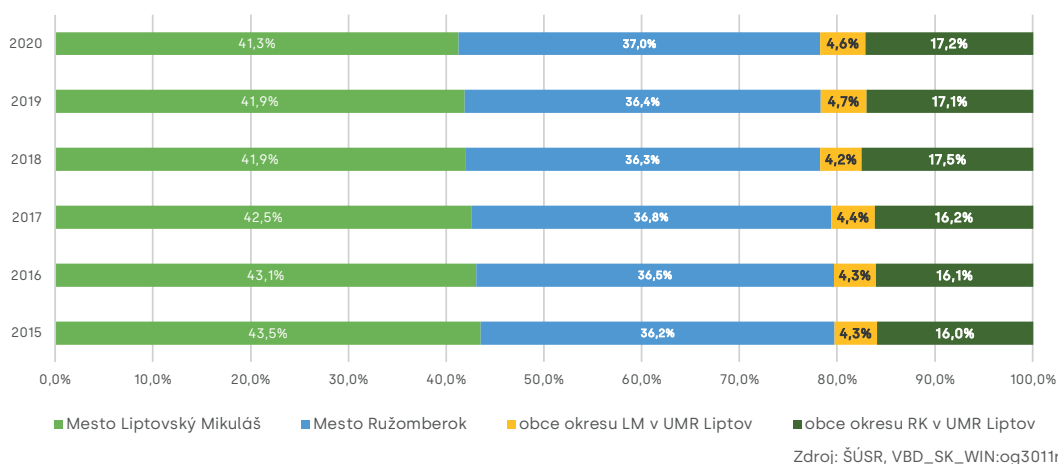
Pozitívne sa vyvíjal počet subjektov **fyzických osôb bez živnostenského oprávnenia**, ktorých počet medzi rokmi 2015-2020 vzrástol o 68 subjektov (21,2%), najviac v meste Ružomberok o 46 subjektov (39,3%) a v obciach okresu Ružomberok o 11 subjektov (31,4%). **Fyzické osoby so živnostenským oprávnením** za sledované obdobie rokov 2015-2020 kumulatívne klesli o 4,4% (199 subjektov), pričom v meste Ružomberok menej ako v meste Liptovský Mikuláš. V obciach územia UMR Liptov dokonca vzrástli o 32 subjektov, z toho 25 subjektov v obciach okresu Ružomberok.

Fyzické osoby podnikatelia (spolu)	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Mesto Liptovský Mikuláš	2 128	2 155	2 137	2 034	2 146	1 963
Mesto Ružomberok	1 768	1 828	1 850	1 763	1 865	1 760
obce okresu LM v UMR Liptov	212	216	223	206	239	218
obce okresu RK v UMR Liptov	781	804	814	851	874	817
ÚZEMIE UMR celkom	4 889	5 003	5 024	4 854	5 124	4 758
absolútna medziročná zmena		114	21	-170	270	-366
%-na medziročná zmena		2,33%	0,42%	-3,38%	5,56%	-7,14%

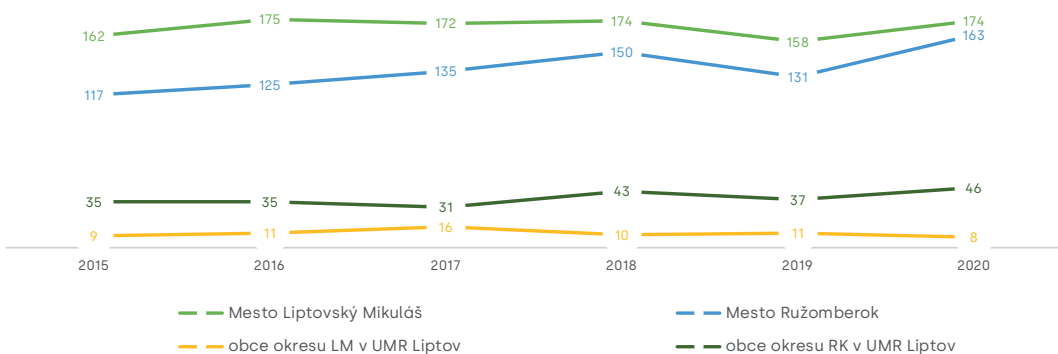
Fyzické osoby podnikatelia (spolu)	2015	2016	2017	2018	2019	2020
UMR Liptov	4 758	5 124	4 854	5 024	5 003	4 889
Okres Liptovský Mikuláš	4 809	4 878	4 848	4 646	4 919	5 001
Okres Ružomberok	3 672	3 782	3 792	3 712	3 945	3 675
Región Liptov	8 481	8 660	8 640	8 358	8 864	8 676
Žilinský kraj	52 287	53 771	53 767	52 697	55 643	53 556
podiel UMR Liptov na regióne Liptov	56,1%	59,2%	56,2%	60,1%	56,4%	56,4%
podiel UMR Liptov na Žilinskom kraji	9,1%	9,5%	9,0%	9,5%	9,0%	9,1%

Zdroj: ŠÚSR, VBD_SK_WIN:og3010rr

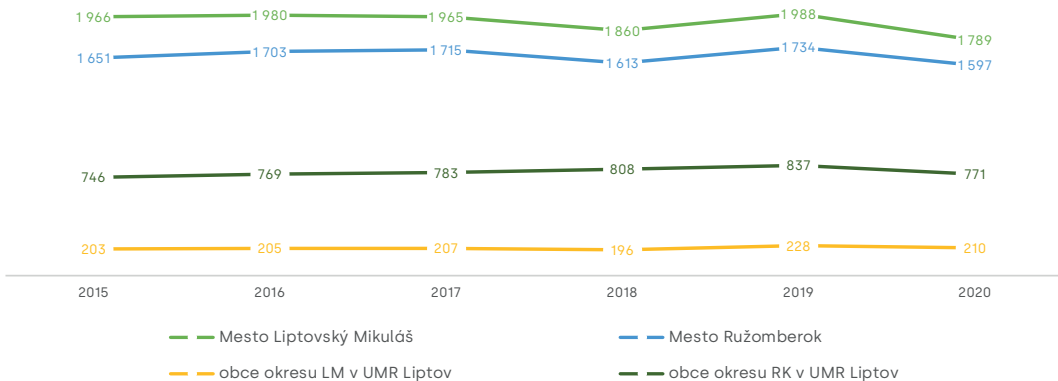
FYZICKÉ OSOBY PODNIKATELIA NA ÚZEMÍ UMR LIPTOV V ROKOCH 2015 - 2022

VÝVOJ POČTU FYZICKÝCH OSÔB BEZ ŽIVNOSTENSKÉHO OPRÁVNENIA NA ÚZEMÍ UMR LIPTOV V ROKOCH 2015 - 2022

VÝVOJ POČTU FYZICKÝCH OSÔB BEZ ŽIVNOSTENSKÉHO OPRÁVNENIA NA ÚZEMÍ UMR LIPTOV V ROKOCH 2015 - 2020

2.2. ŽIVOTNÉ PROSTREDIE

Vysoká ekologická hodnota krajiny regiónu Liptova predurčuje vysokú pripravenosť regiónu na požiadavky európskej Zelenej Dohody (Green Deal) na znižovanie negatívnych dopadov zmeny klímy na krajinu a ochranu biodiverzity (Fit 55 do roku 2030, uhlíková neutralita do roku 2050). Realita je však úplne opačná. Región Liptov zatiaľ nedáva vysokú prioritu implementácii konkrétnych „zelených“ riešení na zabezpečenie udržateľného rozvoja regiónu a ochranu prírody a krajiny ani mobilizácii dostupného ľudského kapitálu na koordináciu všetkých zložiek, ktoré zodpovedajú za kvalitu životného prostredia v regióne.

2.2.1. Integrovaný manažment krajiny a územné plánovanie

Územnoplánovacia dokumentácia zostavovaná podľa zákona č. 50/1976 o územnom plánovaní a stavebnom poriadku (stavebný zákon) je základným nástrojom územného rozvoja a starostlivosti o životné prostredie štátu, regiónov a obcí. Odvetvové koncepcie ústredných orgánov štátnej správy a koncepcie rozvoja obcí a iné programy týkajúce sa hospodárskeho, sociálneho alebo kultúrneho rozvoja musia byť v súlade so záväznými časťami územnoplánovacej dokumentácie. **Previazanosť územných plánov miest a obcí s ich Programom hospodárskeho a sociálneho rozvoja (PHSR) a miestnych sektorových koncepcií alebo stratégií je žiadúca.**

Územným plánovaním sa sústavne a komplexne rieši priestorové usporiadanie a funkčné využívanie územia, určujú sa jeho zásady, navrhuje sa vecná a časová koordinácia činností ovplyvňujúcich životné prostredie, ekologickú stabilitu, kultúrno-historické hodnoty územia, územný rozvoj a tvorbu krajiny v súlade s princípmi udržateľného rozvoja spojeného so šetrným využívaním zdrojov a zachovaním spoločenských hodnôt. Územnoplánovacia dokumentácia určuje regulatívy priestorového usporiadania a funkčného využívania územia. Spracováva sa pre stupeň celoštátny, regionálny, pre obce a časti obcí. Územné plány obcí vychádzajú z (1) Konceptie územného rozvoja Slovenska (KURS 2011)⁷ a z (2) Územného plánu vyššieho územného celku (VÚC), v našom prípade Žilinského kraja. Podrobnejšie rozpracovanie urbanizmu pre konkrétne časti mesta alebo obce rieši Územný plán zóny.

Podľa zákona č. 50/1976 Zb. Zákon o územnom plánovaní a stavebnom poriadku (stavebný zákon) § 27 ods. 3 schvaľuje územnoplánovacia dokumentáciu obec a jej záväzné časti vyhlasuje vo forme všeobecne záväzného nariadenia (VZN). Obec má povinnosť pravidelne, najmenej však raz za štyri roky, preskúmať schválený územný plán, či nie sú potrebné jeho zmeny alebo doplnky, alebo či netreba obstaráť nový územný plán. Toto pravidlo je dodržiavané najmä mestami.

Územné plánovanie ako základný nástroj pre **integrovateľný manažment krajiny** má strategický a kľúčový význam pre udržateľný rozvoj regiónu a zahŕňa lesohospodárstvo, vodohospodárstvo, poľnohospodárstvo, ochranu prírody, urbanizáciu, rekreáciu, energetické hospodárstvo a iné. Jeho význam sa však výrazne podceňuje a plne nereflektuje potreby územia. Veľkým problémom pre zachovanie krajinného rázu a konektivity krajiny v regióne Liptov je aj neúmerne rozsiahla, predovšetkým investičná výstavba viazaná na rekreačné oblasti chránenej prírody, ale tiež obce a mestá v podhorí.

Ako uvádza nižšie uvedený prehľad z 18 samospráv v UMR Liptov, len 4 samosprávy nemajú spracované územné plány, z toho 3 sú z okresu Ružomberok.

Prehľad o územnom plánovaní v 18 samosprávach UMR Liptov	
	<ul style="list-style-type: none"> ☼ Mesto Ružomberok, Mesto Liptovský Mikuláš ☼ Demänovská Dolina, Liptovský Trnovec, Liptovská Sielnica, Prosiek, Bobrovník, Galovany, Vlachy ☼ Likavka, Lisková, Liptovské Sliache, Štiavnička, Bešeňová
	<ul style="list-style-type: none"> ☼ Gôtovany ☼ Turík, Ivachnová, Liptovská Teplá

Zdroj: Vlastné spracovanie

Územný plán mesta Ružomberok bol spracovaný v máji 2012 a schválený VZN č. 3/2012. Dôvodom jeho obstarania po 14 rokoch bola potreba získania aktuálneho základného nástroja územného rozvoja, nakoľko dovtedy platný územný plán už nebol aktuálny a nezodpovedal platnej legislatíve. Schválený Územný plán mesta Ružomberok prešiel v období rokov 2013-2021 **šiestimi aktualizáciami** vo forme **Zmien a doplnkov územného plánu**.⁸

- ☼ V máji 2013 boli vypracované **Zmeny a doplnky č. 1** a schválené VZN č. 14/2013, ktoré aktualizovalo schválený územný plán o nové požiadavky a pripomienky, ktoré neboli známe v čase spracovania a prerokovania územného plánu. Napríklad do verejnoprospešných stavieb boli doplnené cyklotrasy a atletický štadión, zapracovaná bola aktualizovaná koncepcia rozvoja mesta v oblasti tepelnej energetiky, do záväzných regulatívov bola zahrnutá ochrana koridoru bývalej železničnej trate do Korytnice, doplnené do textu bolo tiež prepojenie Hrabova s cestou na Malinô Brdo a iné.
- ☼ V júli 2015 boli vypracované **Zmeny a doplnky č. 2** a schválené VZN č. 12/2015 z dôvodu zmeny trasy diaľnice D1 v katastrálnom území Hrboltová a v katastrálnom území obce Likavka vzhľadom na masívne zosuvy v pôvodnej trase diaľnice. Nová trasa nebola v súlade s územným plánom mesta Ružomberok a s územným plánom obce Likavka.
- ☼ V júli 2016 boli vypracované **Zmeny a doplnky č. 3** a schválené VZN č. 13/2016 z dôvodu potrieb zapracovať do schváleného územného plánu nové plochy pre rozvoj obytnej a rekreačnej funkcie, spodrobniť funkčné členenie niektorých plôch a doplniť regulatívy v záväznej časti územného plánu mesta. Zapracovaná bola napríklad nová hranica pamiatkovej zóny vyhlásená rozhodnutím MKSR 15. júla 2015, doplnené boli dve cyklotrasy a trasovanie cyklistického chodníka Hrabovská dolina podľa spracovanej projektovej dokumentácie, doplnené bolo trasovanie existujúcej komunikácie z Hrabova na Kalváriu, rozšírené boli plochy v Čutkovskej doline na agroturistiku, rozvoj cestovného ruchu a iné.
- ☼ V marci 2019 boli vypracované **Zmeny a doplnky č. 4** a schválené VZN č. 02/2019 z rovnakého dôvodu ako Zmeny a doplnky č. 3. Do územného plánu bola napríklad doplnená Cyklotrasa Milkov – Čutkovo, upresnený bol dojazd zjazdovej trate (R5) a rozsah rekreačnej plochy (R1) v Hrabove, upresnené bolo vedenie navrhovanej cyklotrasy pozdĺž železničnej vlečky v úseku od Mondí po Zápalkáreň, podľa poskytnutého podkladu bol vyznačený navrhovaný náučný chodník Biely Potok – Vlkošnica, v lokalite Smrekovica bol doplnený približovací vlek, lyžiarska zjazdovka a regulatív R5, v nadväznosti na už schválenú plochu parkoviška bola navrhnutá plocha pre vybavenosť návštevníkov Vlkošnica a pozdĺžne parkoviško pre 18 osobných automobilov.

⁷ <https://www.mindop.sk/ministerstvo-1/vystavba-5/uzemne-planovanie/dokumenty/uplne-znenie-kurs2001-v-znenie-kurs2011>

⁸ <https://www.ruzomberok.sk/uzemne-plany.html>

- ☼ V apríli 2019 boli vypracované **Zmeny a doplnky č. 5** a schválené VZN č. 02/2020, aby zapracovali do územného plánu malú plochu pre obytno-rekreačnú zónu. Plocha prepája rekreačnú plochu penziónu Gejdák s plochou rodinných domov pod lokalitou. Na riešenej ploche možno postaviť asi 60 rodinných a rekreačných domov pre približne 200 obyvateľov. Mesto tu vlastní pozemky s výmerou 75634,3 m².
- ☼ Boli vypracované **Zmeny a doplnky č. 6** a schválené VZN č. 08/2021, ktoré nie sú zverejnené na webovom sídle mesta.

V meste Ružomberok je zároveň vypracovaných **5 územných plánov zón**:

1. ÚPN-Z centrálnej mestskej zóny (CMZ) Ružomberok z 02/2016 (schválený VZN č. 7/2016) aktualizovaný Zmenami a doplnkami č. 1 v máji 2019 (schválený VZN č. 6/2019);
2. ÚPN-Z Biely Potok – Luhy z 06/2016 k individuálnej bytovej výstavbe (schválený VZN č. 11/2016);
3. ÚPN-Z Černová – Hríby z 06/2016 k individuálnej bytovej výstavbe (schválený VZN č. 13/2016);
4. ÚPN-Z PRLA Vlkošinec z 06/2020 k ochrane UNESCO lokality (schválený VZN č. 6/2020);
5. ÚPN-Z IBV Nad Dielcom z 06/2020 (schválený VZN č. 5/2020).

Územné plánovanie v meste Liptovský Mikuláš je dlhodobo ovplyvnené najmä intenzívnym záujmom o územný rozvoj v nasledujúcich lokalitách:

- ☼ Rozvoj rekreačného potenciálu mesta Liptovský Mikuláš v mestských častiach Demänová (vplyv lyžiarskeho strediska Jasná), Ráztoky a Liptovská Ondrašová (vplyv Liptovskej Mary a aquaparku Tatralandia);
- ☼ Rozvoj hromadnej bytovej výstavby (HBV) v mestských častiach Demänová a Palúdzka;
- ☼ Rozvoj individuálnej bytovej výstavby (IBV) v mestských častiach Demänová, Palúdzka a Okoličné – Stošice;
- ☼ Rozvoj občianskej vybavenosti v lokalite Kamenné pole.

Územný plán mesta Liptovský Mikuláš, ktorý nahradil pôvodne platný územný plán z roku 1996 aktualizovaný 15 zmenami a doplnkami, bol schválený uznesením mestského zastupiteľstva Liptovský Mikuláš č. 115/2010 dňa 16. 12. 2010 a jeho záväzná časť bola vyhlásená všeobecne záväzným nariadením mesta Liptovský Mikuláš **č. 7/2010/VZN** dňa 16. 12. 2010 s účinnosťou dňom 1. 1. 2011. Dôvodom jeho obstarania bola nutnosť reagovať na výsledky riešenia generelu dopravy mesta Liptovský Mikuláš, z ktorého v súlade so zámerom ZSR vyplynul návrh na zmenu trasy železničnej trate č. 180 v úseku Liptovský Mikuláš – Poprad – Tatry a vybudovanie novej železničnej stanice na tejto trati. Dôsledkom tohto zámeru mala byť výrazná zmena vnútornej organizácie mesta, ktorú je potrebné zohľadniť v ÚPN mesta. Zároveň spracovanie ÚPN mesta umožní vytvorenie jednotnej koncepcie rozvoja mesta so zohľadnením zámerov schválených v procese zmien a doplnkov ÚPN, ako i pripravovaných investičných aktivít. Schválený Územný plán mesta Liptovský Mikuláš prešiel v období rokov 2012-2021 **šiestimi aktualizáciami** vo forme **Zmien a doplnkov územného plánu.**⁹

- ☼ V septembri 2012 boli VZN č. 3/2012/VZN schválené **Zmeny a doplnky č. 1**, ktoré aktualizovali schválený územný plán o rozšírenie navrhovanej hranice skutočne zastavaného územia obce, ktoré vyplýva z rozvojovej plochy v katastrálnom území Demänová, v lokalite Demänová – Sever určenej pre rozvoj obytnej zástavby.
- ☼ V septembri 2013 boli VZN č. 7/2013/VZN schválené **Zmeny a doplnky č. 2**, ktoré aktualizovali schválený územný plán o to, aby v rozvojových územiach bola potreba obstarat' urbanistickú štúdiu, ktorá navrhne dopravnú a technickú infraštruktúru celého urbanistického bloku, ktorá bude podkladom pre vypracovanie územného plánu zóny. Z prípustných regulatívo urbanistických blokov bol vypustený heliport s rešpektovaním existujúcich heliportov na území mesta, a tiež aby zámer simulátora voľného pádu SUPERFLY TATRALANDIA bol považovaný za výškový akcent v území bez možnosti nadvýstavby.
- ☼ V marci 2015 boli VZN č. 4/2015/VZN schválené **Zmeny a doplnky č. 3**, ktoré rozšírili hranice skutočne zastavaného územia obce o rozvojové plochy v k. ú. Liptovský Mikuláš, Ploštín a Ráztoky, určených pre rozvoj športu a rekreácie, záhradkárskej osady a obytnej zástavby. Súčasťou bolo aj doplnenie v čl. 3, ods. 3.4 Zásad a regulatívo zachovania kultúrno-historických hodnôt o nasledovné znenie: „Pre akúkoľvek stavebnú alebo inú činnosť zasahujúcu do terénu musí byť oslovený KPÚ Žilina, ktorého stanovisko bude podkladom pre ohlásenie stavených prác, vydanie územného rozhodnutia a stavebného povolenia konkrétnych stavieb.“ V zásadách a regulatívo priestorového usporiadania a funkčného využívania územia sa (1) „koeficient zastavanosti“ nahradil pojmom „index zastavanej plochy“, (2) pre lokalitu č. 17 vymedzenú v ZaD č. 3 sa určila potreba spracovať ÚPN zóny resp. urbanistickú štúdiu a (3) Metodické usmernenie MDVRR SR, Odboru územného plánovania k zabezpečeniu plnenia uznesenia vlády SR č. 148/2014 k Stratégii adaptácie SR na nepriaznivé dôsledky klímy a z neho vyplývajúce adaptačné opatrenia boli zapracované do záväznej časti ÚPN.

⁹ https://www.mikulas.sk/samosprava/zakladne-dokumenty/uzemne_plany/uzemny-plan-mesta/

- ☉ V septembri 2016 boli VZN č. 12/2016/VZN schválené **Zmeny a doplnky č. 4**, ktoré súviseli s úpravami záväznej časti územného plánu tak, aby výstavba bioplynovej stanice nebola prípustnou.
- ☉ V júni 2017 boli VZN č. 03/2017/VZN schválené **Zmeny a doplnky č. 5**, ktoré zadefinovali maximálnu výšku pre vyhladkovú vežu v lokalite Háj – Nicovô na úroveň 20 m. Tiež boli spresnené definície drobnej výroba, drobná architektúra, priamy a nepriamy vplyv a fotovoltaická elektrárňa. V zásadách využitia územia sa upravila max. výška objektu na nároží Námestia osloboditeľov do 19,5 metra od úrovne podlahy 1. NP; v rekreačnom území v údolí Andického jarku (lokalita č. 12 vymedzená v ZaD č. 5) sa určilo, že umiestňovať stavby, zariadenia a infraštruktúru je možné len vo vzdialenosti minimálne 6 m od súvislej sprievodnej vegetácie vodného toku; určilo sa, že vyhladkovú vežu na vrchu Háj – Nicovô je možné navrhnuť tak, aby nebola v kolízii s krajinou dominantou, pylónom pamätníka; určilo sa, že v území v blízkosti koryta Smrečianky (lokalita č. 6 vymedzená v ZaD č. 5) je potrebné prepojiť navrhované funkčné využitie územia ako zmiešaného územia s prevahou zariadení pre šport a rekreáciu s doplnkovým využitím územia ako územia parkovo upravenej zelene; určilo sa, že pred realizáciou rozvojových lokalít navrhovaných v ZaD č. 5 v mestských častiach Benice, Andice, Bodice a Demänová je okrem napojenia na existujúce vodovodné potrubia potrebné zhodnotiť potrebu vybudovania nového vodojemu. Zadefinovali sa aj zásady pre umiestňovanie reklamných stavieb na území mesta. K prípustným funkciám územia poľnohospodársky využívaných plôch a krajinnej zelene a lesa boli doplnené prvky drobnej architektúry, pešie a cyklistické chodníky. Doplnili sa zásady a regulatívy pri riešení verejného dopravného vybavenia o posúdenie dopravnej výkonnosti cestnej siete a križovatiek, ako aj potreba hlučného posúdenia. Doplnili sa zásady postupov ochrany archeologických nálezísk. Pri umiestňovaní stavebných objektov sa stanovila povinnosť dodržať ochranné pásmo vodnej nádrže Liptovská Mara v šírke min. 10 m od zátopovej čiary; neumiestňovať žiadne pozemné stavby v ochrannom pásme vodnej stavby; v ochrannom pásme lesa nebudovať trvalé oplotenie; realizovať cyklotrasy v ochrannom lese a jeho ochrannom pásme len bez výrubov stromov a iné. Zastavané územie obce bolo rozšírené o rozvojové plochy v k. ú. Liptovský Mikuláš, Okoličné a Benice, určených pre rozvoj športu a rekreácie, občianskej vybavenosti a obytných stavieb. Rozšírili sa verejnoprospešné stavby dopravného vybavenia v časti Stavby cyklistickej dopravy o nový bod „DC2 – cyklistické chodníky v zmysle navrhovaného riešenia a podrobnejšej projektovej dokumentácie“. Verejnoprospešné stavby technickej infraštruktúry sa doplnili o nový bod „Protipovodňová ochrana POI – výstavba protipovodňových opatrení“ v zmysle navrhovaného riešenia a podrobnejšej projektovej dokumentácie na ostatnom území mesta.
- ☉ V auguste 2020 boli VZN č. 07/2020/VZN schválené **Zmeny a doplnky č. 6**, ktoré zadefinovali pojmy „plocha zastavaná budovami“ a „plocha stabilizovaného územia“. V zásadách využitia územia sa zadefinovalo, že v území v blízkosti koryta Smrečianky nemožno uvažovať s rozširovaním plôch pre výstavbu rodinných domov a prepojiť navrhované funkčné využitie územia ako zmiešaného územia s prevahou zariadení pre šport a rekreáciu, s doplnkovým využitím územia ako územia parkovo upravenej zelene, a že je potrebné rešpektovať existujúcu brehovú vegetáciu Smrečianky v rozsahu pobrežných pozemkov. Zaktualizovali sa odrážky popisujúce adaptačné opatrenia na nepriaznivé dôsledky zmeny klímy. Upravila sa zásada pre reguláciu reklamných stavieb o riešenie farebnosti. Doplnilo sa, že farebné riešenie vonkajších fasád objektov je potrebné odsúhlasiť s Útvárom hlavného architekta. Doplnili sa tiež špecifické regulatívy pre urbanistické bloky. Pre zmiešané územie s prevahou občianskej vybavenosti sa zadefinovali minimálne podiely plochy zelene na 20%. Určilo sa, ako postupovať na území m. č. Staré mesto v stanovených urbanistických blokoch pri výstavbe alebo prístavbe existujúcich objektov na prevádzky s potrebou 15 a viac parkovacích státí, kedy je nutné min. 70% z nich umiestniť v rámci pôdorysu objektu, resp. v podzemí. Spresnili sa podmienky rešpektovania ochranných pásiem rôzneho druhu.

V meste Liptovský Mikuláš je zároveň vypracovaných **5 územných plánov zón**:

1. **Územný plán pešej zóny v historickej časti mesta Liptovský Mikuláš** bol schválený uznesením mestského zastupiteľstva Liptovský Mikuláš č. 73/1998 dňa 12. 11. 1998 a jeho záväzná časť bola vyhlásená VZN mesta Liptovský Mikuláš č. 9/1998/VZN dňa 12. 11. 1998 s účinnosťou dňom 28. 11. 1998. Bol zaktualizovaný cez **Zmeny a doplnky č. 1 Územného plánu pešia zóna v historickej časti mesta Liptovský Mikuláš** – schválené uznesením mestského zastupiteľstva Liptovský Mikuláš č. 32/2016 dňa 17. 3. 2016 a jeho záväzná časť bola vyhlásená VZN mesta Liptovský Mikuláš č. 4/2016/VZN dňa 17. 3. 2016 s účinnosťou dňom 5. 4. 2016.
2. **Územný projekt pešia zóna Liptovský Mikuláš**, ktorého záväzná časť bola vyhlásená VZN mesta Liptovský Mikuláš č. 6/2000/VZN dňa 18. 5. 2000.
3. **ÚPN-Z centrálnej mestskej zóny (CMZ) Západ** – schválený VZN č. 8/2004 bol aktualizovaný Zmenami a doplnkami (schválenými VZN č. 6/2009) a Zmenami a doplnkami č. 3 ÚPN centrálnej mestskej zóny (CMZ) Západ, schválenými uznesením mestského zastupiteľstva Liptovský Mikuláš č. 63/2021 dňa 16. 6. 2021, pričom ich záväzná časť bola vyhlásená VZN mesta Liptovský Mikuláš č. 8/2021/VZN dňa 16. 6. 2021 s účinnosťou dňom 7. 7. 2021.
4. **ÚPN-Z Južné mesto – Kamenné pole** z 05/2015 – návrh bol verejne prerokovaný, t. č. nie je schválený.
5. **ÚPN-Z Ploštín** bol schválený uznesením mestského zastupiteľstva Liptovský Mikuláš č. 31/2018 dňa 12. 4. 2018 a jeho záväzná časť bola vyhlásená VZN mesta Liptovský Mikuláš č. 2/2018/VZN dňa 12. 4. 2018 s účinnosťou dňom 1. 5. 2018.

ÚPN-Z Trnovecká zátoka z 07/2019 k športovo-rekreačnej zástavbe bol schválený uznesením mestského zastupiteľstva Liptovský Mikuláš č. 22/2020 dňa 23. 4. 2020 a jeho záväzná časť bola vyhlásená všeobecne záväzným nariadením mesta Liptovský Mikuláš č. 3/2020/VZN dňa 23. 4. 2020 s účinnosťou dňom 12. 5. 2020. Bol aktualizovaný **Zmenami a doplnkami č. 1 ÚPN-Z Trnovecká zátoka** schválenými uznesením mestského zastupiteľstva Liptovský Mikuláš č. 41/2022 dňa 10. 3. 2022, pričom ich záväzná časť bola vyhlásená všeobecne záväzným nariadením 5/2022/VZN dňa 10. 3. 2022 s účinnosťou dňom 26. 3. 2022.

V meste Liptovský Mikuláš sú v platnosti **3 urbanistické štúdie**: (1) Urbanistická štúdia mestskej časti **Ilanovo**, (2) Urbanistická štúdia mestskej časti **Palúdzka** a (3) Urbanistická štúdia mestskej časti **Ploštín**.

Prebehli tiež **3 architektonicko-urbanistické súťaže**: (1) Pešia zóna mesta Liptovský Mikuláš, (2) Centrálna mestská zóna Západ, Liptovský Mikuláš a (3) Výhľadový bod Háj – Nicovô.

Nižšie uvedený prehľad písomne vybavených žiadostí o územnoplánovaciu informáciu v meste Liptovský Mikuláš poukazuje od roku 2016 do roku 2020 na veľmi čulý záujem o výstavbu v meste a jeho mestských častiach (nárast písomných žiadostí o 52,2%).

Počet písomne vybavených územnoplánovacích informácií vyžiadaných ročne v meste Liptovský Mikuláš

Rok	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Počet	276	349	412	389	413	420	342

Zdroj: Interná evidencia MsÚ Liptovský Mikuláš

PRÍKLAD DOBREJ PRAXE v oblasti územného plánovania

18. novembra 2020 bola vyhlásená **petícia za stavebnú uzáveru a reguláciu dopravy v Demänovskej doline**, ktorá od verejnosti získala **113 612 podpisov** a ako jedna z najúspešnejších environmentálnych petícií bola odovzdaná poslancom Národnej rady SR ako odstrašujúci príklad nedostatočného hájenia verejného záujmu na poli ochrany prírody a krajiny cez inštitút územného plánovania.

V Demänovskej doline sa nachádza jedna z najstarších národných prírodných rezervácií (NPR) na Slovensku s 5. stupňom ochrany (Národná prírodná rezervácia Demänovská dolina) a medzinárodne známe krasové územie tvorené systémom Demänovských jaskýň s celkovou dĺžkou takmer 80 km. Alogénny kontaktný kras patrí medzi najzraniteľnejšie krajinné systémy, pričom sa v ňom nachádzajú najdôležitejšie zdroje pitnej vody Liptovskej kotliny, ktoré využívajú desaťtisíce obyvateľov a návštevníkov Liptova. Demänovská dolina spolu s Jánskou dolinou tvorí jadro územia Národného parku Nízke Tatry a jej širokú územnú ochranu predstavujú okrem iného aj mokrade medzinárodného významu – lokalita RAMSAR Jaskyne Demänovskej doliny. Napriek uvedeným hodnotám a stupňom ochrany sa v Demänovskej doline čoraz viac stupňoval tlak človeka na toto územie rozsiahlou výstavbou rekreačných zariadení a ich infraštruktúry, zintenzívňujúcou sa cestnou premávkou a ťažbou drevnej hmoty. Tlak verejnosti bol účinný a obec Demänovská dolina v aktuálne spracovávanom novom územnom pláne plánuje zrušiť akékoľvek ďalšie rozvojové plochy určené na výstavbu bytovacích kapacít aj z dôvodu nedostatočných kapacít inžinierskych sietí.

2.2.2. Krajinná a mestská zeleň a verejné priestranstvá

Z koncepcného pohľadu na verejnú zeleň má mesto Liptovský Mikuláš z roku 2013 spracovanú inventarizáciu zelene v podobe Dokumentu starostlivosti o dreviny za jednotlivé mestské časti a vydané VZN č. 11/2020/VZN o verejnej zelene a ochrane drevín. V roku 2018 zverejnilo verejný obstarávanie na vypracovanie pasportu komunikácií a zelene v správe mesta Ružomberok, ktorý však nie je zverejnený na webovom sídle mesta. Mesto Ružomberok v roku 2018 prijalo VZN č. 06/2018 o udržiavaní čistoty, poriadku a ochrane verejnej zelene. Mesto Ružomberok má tiež spracovaný „Dokument starostlivosti o dreviny v meste Ružomberok“.

Na území mesta **Liptovský Mikuláš** je evidovaných 5 400 ha krajinnej zelene, z čoho celková rozloha verejne prístupnej sídelnej (mestskej) zelene je 96 ha (v roku 2015 to bolo 100 ha). V evidencii má mesto 9 verejných parkov s rozlohou 9,77 ha s 1293 kusmi stromov podľa pasportizácie, z čoho 611 (47%) je neošetrených. Zeleň pri bytovej zástavbe vo vnútroblokoch má výmeru 38,2 ha. Parková a sídlisková zeleň je doplnená mobiliárom a vybavením pre deti, najmä detskými ihriskami. Tých v meste Liptovský Mikuláš pribudlo od roku 2015 osem a momentálne ich mesto eviduje 34, z čoho 19 je oplotených. Na území mesta je evidovaná jedna alej so 75 stromami smerom na Háj – Nicovô.

Počet stromov na území **mesta Ružomberok** podľa poslednej pasportizácie z roku 2021 je celkovo 8092 ks z toho: listnatých stromov je 4600 ks, ihličnatých 3492 ks. Mesto Ružomberok sa stará o cca 70 ha verejného priestranstva, jedná sa o kosenie trávnatých porastov podľa spracovaného harmonogramu kosenia v mesiacoch máj až október. 7314 m² predstavuje údržba (strihanie, tvarovanie) živých plotov na verejných priestranstvách. Strihanie živých plotov prebieha 2x ročne. Parková a sídlisková zeleň je doplnená mestským mobiliárom (lavičky, mobilná zeleň, picie fontány, stojany na bicykle, smetné nádoby ai.) a detskými prvkami. Jeden detský areál disponuje jazierkom s jazierkovými rybami. Súčasťou verejnej zelene sú 4 fontány, ktoré sú v prevádzke od mája do októbra. Počet detských ihrísk je 76, z toho 51 má k dispozícii pieskovisko. Od roku 2018 pribudli na území mesta Ružomberok 2 úplne nové detské ihriská, jedno z nich má k dispozícii aj multifunkčný športový areál.

Praktická starostlivosť o mestskú zeleň (výsadby, záhony, kosenie, ošetrovanie stromov a krov, výruby a iné) v obidvoch jadrových mestách je realizovaná prostredníctvom príspevkovej organizácie Verejno-prospešné služby Liptovský Mikuláš a mestskej firmy Technické služby mesta Ružomberok, a. s.

Na území mesta Liptovský Mikuláš pôsobí od roku 1972 **Slovenský zväz záhradkárov** – základná organizácia s okresnou pobočkou Záhradné mesto Liptovský Mikuláš. Svoju okresnú pobočku má aj v meste Ružomberok, ktorá je pomerne aktívna. Na území Liptovského Mikuláša je evidovaných 13 záhradkárskejších osád.

Kategorizácia krajinej zelene na území mesta Liptovský Mikuláš nebola spracovaná. Išlo by o posúdenie ochranných brehových porastov Liptovskej Mary, sadu v Stošiciach a zachovalých brehových porastov vodných tokov na území mesta Liptovský Mikuláš. Charakteristický krajinný obraz mesta Liptovský Mikuláš dotvárajú aj záhradkárske osady a najmä ich drevinová vegetácia a hospodárske lesy na Háji – Nicovô, ktoré nie sú využívané ako lesy osobitného určenia. Vzhľadom na spoločenský význam týchto porastov je vhodné uvažovať nad kategorizáciou lesných porastov ako lesov osobitného určenia s podrobným vyšpecifikovaním ich hospodárskeho a rekreačného využívania, podobne ako o tom uvažujú viaceré mestské samosprávy na Slovensku, preto by mohlo aj mesto Ružomberok, ktoré je vlastníkom rozsiahlych mestských lesov.

PRÍKLAD DOBREJ PRAXE v starostlivosti o zeleň

Mesto Liptovský Mikuláš sa v marci 2019 zapojilo do inovatívneho projektu medzinárodnej spolupráce s názvom „**SALUTE – Integrované riadenie životného prostredia prostredníctvom malých zelených lokalít v urbanizovanom prostredí**“ financovaného z Programu nadnárodnej spolupráce INTERREG Stredná Európa 2014-2020. Vedúcim partnerom projektu bol Inštitút pre ekológiu priemyselných oblastí so sídlom v Katowiciach. Do projektu bolo zapojených 10 partnerov z Poľska, Nemecka, Talianska a Českej republiky. Hlavným cieľom projektu bola ochrana a rozvoj prírodných zdrojov integrovaným environmentálnym riadením zelenej a modrej infraštruktúry a skvalitnenie prostredia pre obyvateľov v mestách prostredníctvom tzv. zelenej akupunktúry, ktorá v mestách výrazne znižuje negatívne dopady zmeny klímy. Projekt sa zameriaval najmä na opustené a neudržiavané pozemky a verejné priestranstvá a podporoval na nich výsadbu prirodzenej vegetácie, teda pôvodných druhov vegetácie v mestských oblastiach za účelom obnovy biologickej rozmanitosti a prírodného dedičstva. Projekt riešil umiestnenie zelenej akupunktúry participatívne s občanmi, ktorí navrhovali lokality aj riešenia. Výstupom je akčný plán krokov v meste Liptovský Mikuláš na postupnú revitalizáciu rôznych mestských plôch zelenou akupunktúrou a modrou infraštruktúrou.

2.2.3. Odpadové hospodárstvo

Problematiku odpadového hospodárstva reguluje Zákon č. 79/2015 Z. z. o odpadoch a ďalšie vykonávacie predpisy – vyhlášky MŽP SR (Vyhláška č. 371/2015 Z. z., ktorou sa vykonávajú niektoré ustanovenia zákona o odpadoch, Vyhláška č. 365/2015 Z. z., ktorou sa ustanovuje Katalóg odpadov, a Vyhláška č. 366/2015 Z. z. o evidenčnej povinnosti a ohlasovacej povinnosti).

Región Liptov čakajú viaceré výzvy v oblasti ďalšieho rozvoja systému odpadového a obehového hospodárstva, od predchádzania vzniku odpadu po jeho zber, triedenie, likvidáciu a opätovné použitie (**Reuse & Recycle**). Mimoriadnou výzvou pre celý Žilinský kraj vrátane regiónu Liptov je problematika obehového hospodárstva najmä v časti nakladania s odpadmi. Pripravenosť Žilinského kraja plniť ciele EK v oblasti odpadov a nutnosť redukovat' skládkovanie do roku 2030 nie je dostatočná. Obidve mestá Liptovský Mikuláš a Ružomberok majú skládky momentálne uzatvorené a odpad vyvážajú do iných regiónov – mesto Liptovský Mikuláš do roku 2030 do Martina a mesto Ružomberok do Prešova. Väčšina obcí UMR Liptov skládkuje komunálny odpad prostredníctvom spoločnosti OZO, a. s. na regionálnej skládke pre Stredný Liptov v Partizánskej Ľupči. Mesto Ružomberok nevybudovalo novú skládku TKO v lokalite Hlinisko z dôvodu nedostatku finančných prostriedkov. Skládku TKO Ružomberok – Biela Púť bola uzatvorená. Mesto Liptovský Mikuláš skládku TKO na Veternej Porube uzatvorilo v roku 2014. Obidve mestá UMR Liptov majú v prevádzke vlastné mestské kompostárne.

Problematiké, podobne ako v celej SR, sa javí nedostatočné materiálové a predovšetkým energetické využívanie odpadov, ktoré vyžaduje moderné technológie, relatívne dlhú prípravu a náročnú prácu v oblasti akceptácie zariadení na energetické využívanie odpadov verejnosťou. Taktiež problematika prevencie vzniku odpadov na počiatku celého cyklu, predĺženie životného cyklu výrobkov a ich opätov-

Územie	Vyprodukovaný KO v tonách				Vyprodukovaný odpad na obyv. v kg			
	2019	2020	zmena	%	2019	2020	zmena	%
okres Liptovský Mikuláš	42 212,9	38 924,0	- 3 288,9	-7,8%	584,5	540,2	- 44,3	-7,6%
okres Ružomberok	30 389,4	31 816,1	1 426,7	4,7%	536,4	562,8	26,4	4,9%
región Liptov	72 602,3	70 740,1	- 1 862,2	-2,6%	563,4	550,1	- 13,2	-2,4%
Žilinský kraj	311 035,9	312 431,9	1 396,0	0,4%	449,9	460,6	10,7	2,4%
Slovenská republika					478,3	434,6	- 43,7	-9,1%
podiel regiónu Liptov na Žilinskom kraji	23,3%	22,6%						

Zdroj: ŠUSR, VBD_SK_WIN2:zp3801rr a vlastné spracovanie

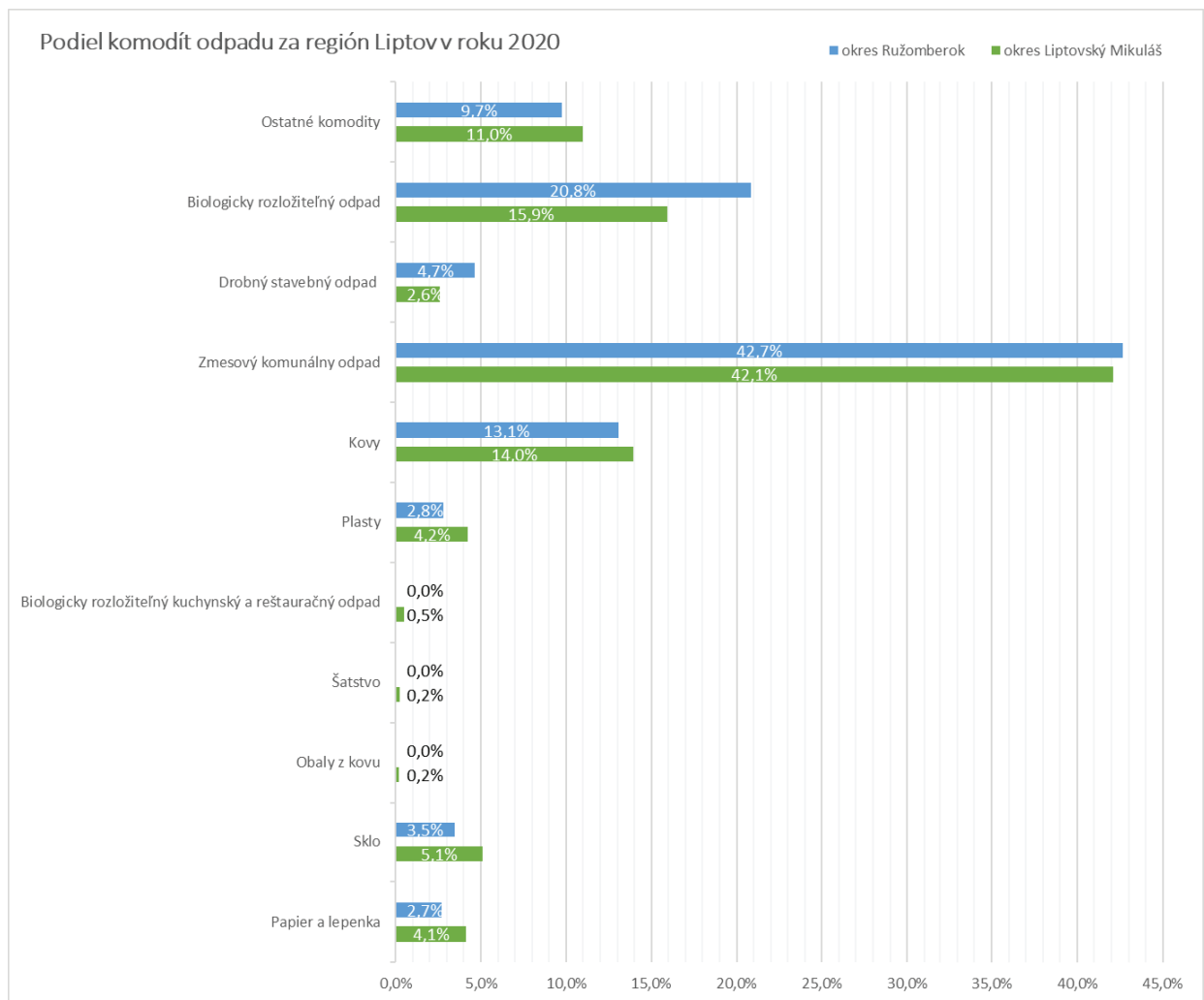
né použitie si bude vyžadovať zmenu prístupu. Slabou stránkou je aj nízky záujem kľúčových aktérov pri tvorbe a uplatňovaní produktov zo zhodnocovania odpadu (reuse, recycle), aj keď v prípade mladej generácie je táto téma čoraz viac populárna.

Región Liptov sa v roku 2020 množstvom vyprodukovaného komunálneho odpadu v Žilinskom kraji podieľal 22,6%, kým v roku 2019 to bolo 23,3%. V roku 2020 sa podľa ŠUSR v regióne Liptov vyzbieral odpad v objeme **70 740,1 ton**, čo bolo o 2,4% menej ako v roku 2019. V roku 2020 **množstvo vyprodukovaného komunálneho odpadu na obyvateľa v regióne Liptov predstavovalo 550,1 kg**, čo bolo o **89,6 kg (19,5%) viac ako v Žilinskom kraji** a o **115,5 kg (26,5%) viac ako na Slovensku**.

Pri porovnaní objemu vyzbieraného odpadu okresov regiónu Liptov sa v okrese Liptovský Mikuláš vyzbiera viac odpadu ako v okrese Ružomberok. V roku 2020 to bolo 55% objemu vyzbieraného odpadu v regióne Liptov, pričom v roku 2019 to bolo 58,1%. Okres Ružomberok na rozdiel od okresu Liptovský Mikuláš vyzbieral v roku 2020 o 4,7% odpadu viac ako v roku 2019. Išlo najmä o komoditu Biologicky rozložiteľný odpad a Drobný stavebný odpad. V najobjemnejšej komodite Zmesového komunálneho odpadu podobne ako v komodite Papier dosiahli pokles oproti roku 2019. V okrese Lipt. Mikuláš bol 7,8%-ný pokles vyzbieraného odpadu spôsobený významným poklesom odpadu v komodite Drobný stavebný odpad, Kovy a Zmesový komunálny odpad.

Množstvo komunálneho odpadu podľa druhov odpadu (v tonách)	okres Liptovský Mikuláš				okres Ružomberok				región Liptov				Žilinský kraj			
	2019	2020	zmena	%	2019	2020	zmena	%	2019	2020	zmena	%	2019	2020	zmena	%
Papier a lepenka	1 837,1	1 610,4	- 226,7	-12,3%	1 112,9	858,6	- 254,3	-22,9%	2 950,0	2 469,0	- 481,1	-16,3%	12 178,6	10 971,5	- 1 207,1	-9,9%
Sklo	1 879,9	1 975,8	96,0	5,1%	1 055,2	1 107,0	51,8	4,9%	2 935,0	3 082,8	147,8	5,0%	13 126,3	14 489,4	1 363,2	10,4%
Obaly z kovu	31,2	85,0	53,7	172,2%	10,3	12,7	2,4	23,6%	41,5	97,6	56,2	135,5%	526,0	955,7	429,7	81,7%
Šatstvo	10,9	91,5	80,6	739,7%	6,0	7,5	1,5	24,3%	16,9	99,0	82,1	485,2%	710,4	927,2	216,8	30,5%
Biologicky rozložiteľný kuchynský a reštauračný odpad	357,0	199,9	- 157,1	-44,0%	1,8	4,5	2,7	148,6%	358,8	204,3	- 154,4	-43,0%	422,8	444,4	21,6	5,1%
Plasty	1 555,4	1 651,2	95,7	6,2%	754,5	883,8	129,3	17,1%	2 309,9	2 534,9	225,0	9,7%	9 337,5	11 253,0	1 915,6	20,5%
Kovy	6 540,8	5 436,6	- 1 104,2	-16,9%	3 874,5	4 153,7	279,2	7,2%	10 415,3	9 590,3	- 825,0	-7,9%	54 468,7	52 799,0	- 1 669,7	-3,1%
Zmesový komunálny odpad	17 290,6	16 394,2	- 896,4	-5,2%	14 048,2	13 582,1	- 466,2	-3,3%	31 338,8	29 976,3	- 1 362,5	-4,3%	152 418,5	148 590,2	- 3 828,3	-2,5%
Drobný stavebný odpad	2 653,08	1 019,10	- 1 634,0	-61,6%	1 239,47	1 480,44	241,0	19,4%	3 892,55	2 499,54	- 1 393,0	-35,8%	9 428,2	7 136,7	- 2 291,5	-24,3%
Biologicky rozložiteľný odpad	5 225,89	6 195,89	970,0	18,6%	5 414,48	6 631,37	1 216,9	22,5%	10 640,37	12 827,26	2 186,9	20,6%	28 059,0	35 920,5	7 861,5	28,0%
Ostatné komodity	4 831,1	4 264,5	- 566,6	-11,7%	2 872,1	3 094,6	222,5	7,7%	7 703,2	7 359,1	- 344,1	-4,5%	30 360,0	28 944,4	- 1 415,6	-4,7%
Spolu	42 212,9	38 924,0	- 3 288,9	-7,8%	30 389,4	31 816,1	1 426,7	4,7%	72 602,3	70 740,1	- 1 862,2	-2,6%	311 035,9	312 431,9	1 396,0	0,4%
	58,1%	55,0%			41,9%	45,0%										

Zdroj: ŠUSR, VBD_SK_WIN2:zp3801rr a vlastné spracovanie

V obidvoch okresoch regiónu Liptov mala v roku 2020 na vyzbieranom odpade najväčší podiel komodita Zmesový komunálny odpad, ktorý v roku 2020 tvoril 42,1% vyzbieraného odpadu v okrese Liptovský Mikuláš a 42,7% v okrese Ružomberok. Druhou objemovo najväčšou komoditou bol Biologicky rozložiteľ-

ný odpad s 20,8%-ným podielom na celkovom vyzbieranom odpade v okrese Ružomberok, kým v okrese Liptovský Mikuláš bol tento podiel nižší, a to na úrovni 15,9%. Kovy tvorili tretiu najobjemnejšiu komoditu, pričom ich objem bol len o 0,9% väčší v okrese Liptovský Mikuláš ako v okrese Ružomberok. V okrese Liptovský Mikuláš sa v roku 2020 vytriedilo viac plastov, kovov, skla aj kuchynského odpadu ako v okrese Ružomberok, ktorý zas vyzbieral viac drobného stavebného odpadu.

Zber, prepravu a zneškodňovanie komunálneho odpadu v meste Ružomberok vykonávajú Technické služby, a. s. a v meste Liptovský Mikuláš Verejnoprospesné služby mesta (VPS).

Na základe dostupných údajov z výkazov pre ŠÚSR má najvyššiu mieru triedenia komunálnych odpadov na území UMR Liptov, čo je základným východiskom pre výpočet poplatku za uloženie odpadu na skládkach odpadu, obec Štiavnička (údaj za rok 2020 bol 61,1%). Z turistických obcí mala v roku 2021 najvyššiu mieru triedenia KO obec Likavka (60,3%), kým obec Demänovská Dolina len 26,71% a obec Liptovský Trnovec 26,16% (údaj za rok 2018). Mesto Liptovský Mikuláš v roku 2021 dosiahlo mieru o 2% viac ako mesto Ružomberok, ktorá však klesala, kým v Ružomberku rástla. **Za sledované obdobie rokov 2018-2021 miera triedenia komunálneho odpadu v Liptovskom Mikuláši vzrástla o 2,4%, kým v Ružomberku až o 20,8%.** Podobne rástla úroveň aj v obci Demänovská Dolina (20,26%). **Mesto Liptovský Mikuláš bolo v roku 2020 výrazne nad mierou triedenia KO v Žilinskom kraji a aj na Slovensku,** kým mesto Ružomberok v tomto ukazovateli zaostávalo za Žilinským krajom aj za Slovenskom.

Miera triedenia komunálneho odpadu	2018	2019	2020	2021	2021/2020		2021/2018		2020/2018	
					v abs.	v %	v abs.	v %	v abs.	v %
Mesto Liptovský Mikuláš	49,14%	49,22%	52,18%	50,33%	-1,85%	-3,5%	1,19%	2,42%	3,04%	6,19%
Bobrovník										
Demänovská dolina	22,21%	24,97%	22,15%	26,71%	4,56%	20,6%	4,50%	20,26%	-0,06%	-0,27%
Galovany										
Gôtovany										
Liptovská Sielnica										
Liptovský Trnovec	26,16%									
Prosiek										
Vlachy										
Mesto Ružomberok	40,25%	40,16%	43,98%	48,62%	4,64%	10,6%	8,37%	20,80%	3,73%	9,27%
Bešeňová				50,35%						
Ivachnová										
Likavka				53,25%						
Liptovská Teplá										
Liptovské Sliače				33,83%						
Lisková				60,30%						
Štiavnička			61,10%							
Turík			52,14%							
Žilinský kraj	40,09%	43,52%	45,96%						5,87%	14,64%
Slovenská republika	44,89%	45,61%	52,09%						7,20%	16,04%

Zdroj: Ročný výkaz o komunálnom odpade za obce za roky 2018-2021 dostupné na webových stránkach obcí UMR Liptov a ŠÚSR, zp3002rr_data

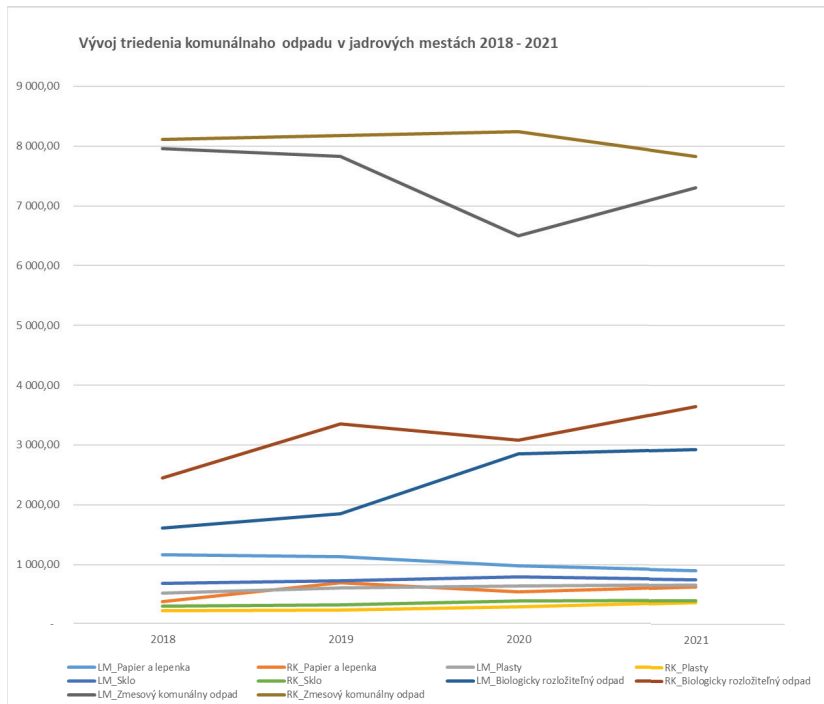
Množstvo komunálneho odpadu podľa druhov v tonách		Číslo z katalógu odpadov	2018	2019	2020	2021	porovnanie 2021 / 2018		porovnanie 2021 / 2020	
							v abs.	v %	v abs.	v %
Mesto Liptovský Mikuláš	Papier a lepenka	200101	1 165,32	1 135,48	978,84	900,98	- 264,34	-22,68%		
	Zmesový komunálny odpad	200301	7 959,80	7 823,46	6 498,37	7 306,10	- 653,70	-8,21%		
	Plasty	200139	523,53	610,56	646,31	658,40	134,87	25,76%		
	Sklo	200102	680,19	734,36	791,41	746,36	66,17	9,73%		
	Biologicky rozložiteľný odpad	200201	1 611,77	1 845,29	2 853,50	2 934,02	1 322,25	82,04%		
	CELKOM		19 689,91	22 168,19	18 764,69	18 462,58	-1 227,33	-6,23%		
Mesto Ružomberok	Papier a lepenka	200101	380,65	698,61	544,24	626,96	246,31	64,71%	82,72	15,20%
	Zmesový komunálny odpad	200301	8 111,14	8 179,36	8 239,18	7 832,78	- 278,36	-3,43%	406,40	-4,93%
	Plasty	200139	231,74	238,08	291,56	368,66	136,92	59,08%	77,10	26,44%
	Sklo	200102	308,61	330,10	387,18	398,00	89,39	28,97%	10,82	2,79%
	Biologicky rozložiteľný odpad	200201	2 453,23	3 351,29	3 085,47	3 647,94	1 194,71	48,70%	562,47	18,23%
	CELKOM		12 760,17	17 581,99	17 008,60	18 795,51	6 035,34	47,30%	1 786,90	10,51%
okres Liptovský Mikuláš	Papier a lepenka			1 837,14	1 610,43					
	Zmesový komunálny odpad			17 290,55	16 394,19					
	Plasty			1 555,41	1 651,15					
	Sklo			1 879,87	1 975,83					
	Biologicky rozložiteľný odpad			5 225,89	6 195,89					
	CELKOM			42 212,89	38 924,02					
okres Ružomberok	Papier a lepenka			1 112,89	858,55					
	Zmesový komunálny odpad			14 048,21	13 582,06					
	Plasty			754,50	883,77					
	Sklo			1 055,17	1 106,97					
	Biologicky rozložiteľný odpad			5 414,48	6 631,37					
	CELKOM			30 389,37	31 816,05					
podiel mesta LM na okrese LM	Papier a lepenka			61,8%	60,8%					
	Zmesový komunálny odpad			45,2%	39,6%					
	Plasty			39,3%	39,1%					
	Sklo			39,1%	40,1%					
	Biologicky rozložiteľný odpad			35,3%	46,1%					
	CELKOM									
podiel mesta RK na okrese RK	Papier a lepenka			62,8%	63,4%					
	Zmesový komunálny odpad			58,2%	60,7%					
	Plasty			31,6%	33,0%					
	Sklo			31,3%	35,0%					
	Biologicky rozložiteľný odpad			61,9%	46,5%					
	CELKOM			57,9%	53,5%					

Zdroj: Ročný výkaz o komunálnom odpade z obce za roky 2018- 2021 za mesto Liptovský Mikuláš a Ružomberok, ŠÚSR, VBD_SK_WIN2:zp3801rr a vlastné spracovanie

Kým mesto Ružomberok za sledované obdobie rokov 2018-2021 zvýšilo množstvo komunálneho odpadu o 47,3%, tak mesto Liptovský Mikuláš ho znížilo o 6,23%. V meste Ružomberok objemovo narástla najmä položka Biologicky rozložiteľného odpadu o 48,7% (1194,71 ton), ale rástli všetky komodity (papier, sklo, plasty). Hodnota zmesového komunálneho odpadu poklesla o 278,36 ton. Hodnota zmesového komunálneho odpadu v meste Liptovský Mikuláš poklesla viac, o 8,21% (653,7 ton), ale klesal aj vytriedený papier, a to o 22,68% (264,34 ton). Najviac v meste Liptovský Mikuláš narástla položka Biologicky rozložiteľného odpadu o 82% (1322,25 ton).

Kým mesto Ružomberok medzi rokmi 2020 a 2021 zvýšilo objem komunálneho odpadu o 10,5% (1786,9 ton), tak mesto Liptovský Mikuláš znížilo o 1,6% (302,11 ton). Najobjemnejšia položka Zmesový komunálny odpad v tomto období v meste Ružomberok poklesol o 4,93% a v meste Liptovský Mikuláš vzrástol o 12,43%.

Mesto Liptovský Mikuláš sa v roku 2019 podieľalo na vytriedení komodity Papier a lepenka v okrese Liptovský Mikuláš až 61,8% a 60,8% v roku 2020, kým mesto Ružomberok na okrese Ružomberok 62,8% a 63,4% v roku 2020. Zatiaľ čo Zmesový komunálny odpad v meste Liptovský Mikuláš tvoril v roku 2019 45,2% okresu Liptovský Mikuláš (v roku 2020 už len 39,6%), v meste Ružomberok na okrese Ružomberok až 58,2% (v roku 2020 už 60,7%). Biologicky rozložiteľný odpad tvoril v roku 2019 v meste Ružomberok až 61,9% tohto vytriedeného odpadu v okrese Ružomberok (v roku 2020 len 46,5%), kým mesto Liptovský Mikuláš 35,3% okresu Liptovský Mikuláš (v roku 2020 až 46,1%).

Zneškodňovanie zložiek odpadu k 31.3.2022		
Zložka odpadu	Mesto Liptovský Mikuláš	Mesto Ružomberok
Zmesový komunálny odpad	Brantner Fatra - skládka TKO Martin (zmluva do roku 2030)	
Inertný, búrací a výkopový materiál		<ul style="list-style-type: none"> Skládka TKO Ružomberok – Biela Púť lome v likvidácii Ružomberok – Vápenka
Sklo	VETROPACK Nemšová	SKLOOBAL Nemšová
Papier a lepenka	Brantner Poprad / Marián Ondík / Zberné suroviny Žilina	SCP a.s. Ružomberok
Biologicky rozložiteľný odpad	Mestská kompostáreň L.Mikuláš (VPS)	Mestská kompostáreň Ružomberok

Zdroj: Interná evidencia mestských úradov, informácie za obce UMR neboli poskytnuté

Ako uvádza tabuľka nižšie, **infraštruktúra odpadového hospodárstva na území UMR Liptov potrebuje výrazne posilniť najmä v obciach.**

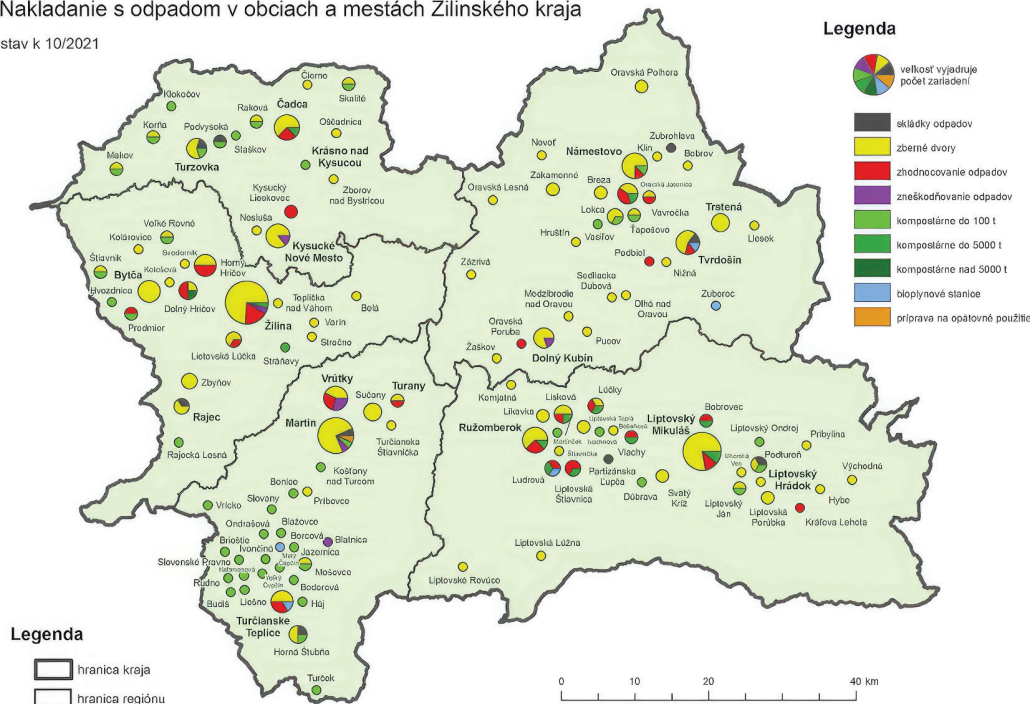
INFRAŠTRUKTÚRA ODPADOVÉHO HOSPODÁRSTVA V UMR LIPTOV								
Okres	Obec	Skládky odpadov	Zberné dvory	Zariadenia na zhodnocovanie odpadov	Zariadenia na zneškodňovanie odpadov	Kompostárne *	Bioplynové stanice	Zariadenia na prípravu na opätovné použitie
Liptovský Mikuláš	Liptovský Mikuláš		14	2		1 do 5000 t		
	Vlchy			1		1 do 5000 t		
	Okoličné					1 do 5000 t		
Ružomberok	Ružomberok		5	2		1 do 5000 t		
	Liptovská Teplá		2					
	Lisková		2	1		1 do 5000 t		
	Štiavnička		1					
	Bešeňová		1					
	Likavka		1					
UMR Liptov			26	6	0	6		

Zdroj: Žilinský samosprávny kraj

Samospráva UMR Liptov je potrebné pripraviť na kvalitatívnu zmenu v obehovom hospodárstve po finančnej, odbornej a personálnej stránke a dohliadnuť na to, aby s nastávajúcou hospodárskou a energetickou krízou bola udržaná aspoň súčasná úroveň nakladania s odpadom. Ohrozením môže byť spaľovanie (nielen) komunálneho odpadu v spotrebičoch na tuhé palivo, nezákonné umiestňovanie odpadu mimo miest na to určených pre rastúce ceny, poplatky a režijné náklady za nakladanie s odpadom ai. Úspešnosť aplikácie navrhnutých opatrení bude závisieť od ochoty samospráv zapracovať ich do svojich VZN.

Nakladanie s odpadom v obciach a mestách Žilinského kraja

stav k 10/2021

2.2.4. Vodný manažment

V roku 2004 vstúpil do platnosti **zákon č. 364/2004 Z. z. o vodách (vodný zákon)**, ktorý upravuje všestrannú ochranu vôd vrátane vodných ekosystémov a od vôd priamo závislých ekosystémov v krajine, účelné, hospodárne a trvalo udržateľné využívanie vôd, manažment povodí a zlepšenie kvality životného prostredia a jeho zložiek, znižovanie nepriaznivých účinkov povodní a sucha, definuje citlivé a zraniteľné oblasti a uvádza kritéria na ich identifikáciu.

Väčšina územia **mesta Ružomberok** patrí do chránenej vodohospodárskej oblasti (CHVO). Za chránené vodohospodárske oblasti sa považujú oblasti, ktoré svojimi prírodnými podmienkami tvoria významnú oblasť prirodzenej akumulácie vôd. Podmienky ochrany vôd v CHVO sú upravené vo vodnom zákone. CHVO Nízke Tatry sa rozprestiera od západných hraníc mesta Ružomberok až po rieku Revúca a od južnej hranice až po rieku Váh. Vykonávať hospodársku činnosť v tejto oblasti možno len za podmienok, ak sa zabezpečí všestranná ochrana povrchových a podzemných vôd, ochrana ich tvorby, výskytu, prirodzenej akumulácie a obnovy ich zásob. V rámci tejto oblasti sa južne od mesta Ružomberok nachádza pásмо hygienickej ochrany 2. stupňa podzemných vôd, pričom od západnej časti územia zasahuje ochranné pásмо II. a III. stupňa prírodných liečivých zdrojov a prírodných zdrojov minerálnych stolových vôd.

Čistota rieky Váh je monitorovaná, pričom hlavnými zdrojmi znečistenia sú komunálne odpadové vody najmä z čistiarní odpadových vôd a z priemyselných odpadových vôd výroby celulózy, papiera a lepenky Mondi SCP, a. s. Ružomberok.

Hodnotenie súčasného stavu **kvality povrchových vôd** vychádza z výsledkov monitoringu kvality povrchových vôd na vybraných profiloch, ktoré sú rozmiestnené na Váhu: (1) riečny kilometer 324 (Váh – Lisková a na Bielom Váhu), (2) riečny kilometer 15 (Biely Váh – Važec). V každom profile sa kvalita vody hodnotí podľa 7 ukazovateľov v 5 triedach čistoty.

Mesto Liptovský Mikuláš zasahuje tiež do chránenej vodohospodárskej oblasti Nízke Tatry. Plocha CHVO Nízke Tatry má približne 805 km². V riešenom území zasahuje do katastrálnych území Bodice, Demänová, Ploštín a Ilanovo. Vodárenskými tokmi, ktoré sa využívajú ako vodárenské zdroje alebo sa môžu využívať ako vodárenské zdroje na odber pre pitnú vodu podľa vyhlášky MŽP SR č. 211/2005 Z. z., je Demänovka od 4,1 km po 18,4 km. Vodohospodársky významnými tokmi na území mesta sú rieky Váh, Smrečianka, Demänovka a Jalovský potok. Z minerálnych prameňov je na území mesta Liptovský Mikuláš prameň v Ilanove. Geotermálne vrty sa priamo v meste Liptovský Mikuláš nenachádzajú. V blízkosti riešeného územia je evidovaný zdroj geotermálnych vôd lokalita Liptovský Trnovec, Ráztoky (aquapark Tatralandia). V meste Liptovský Mikuláš sú dominantnými zdrojmi znečistenia povrchových vôd predovšetkým existujúce verejné kanalizácie a čistiarne odpadových vôd. Najvýznamnejšími plošnými zdrojmi znečistenia povrchových vôd sú poľnohospodárske podniky.

Na rieke Váh sa nachádza niekoľko **vodných stavieb** a malých vodných elektrární (MVE) s napojením na prečerpávaciu vodnú elektrárňu (PVE) Čierny Váh: (1) MVE na Borovej Sihoti, (2) MVE v Uhorskej Vsi, (3) MVE Slovakia – je pri ústí potoka Trnovec do Váhu, asi 1 km pod MVE v Uhorskej Vsi, (4) MVE Okoličné pod mostom na Závažnú Porubu, (5) vodná nádrž Liptovská Mara, (6) vodná nádrž Bešeňová. Na Váhu bola v roku 1978 postavená aj hydrotechnická stavba Jamborov pri Ružomberku, ktorá pri výdatných dažďoch pomáha znížiť riziko povodní a zároveň slúži na odber úžitkovej vody pre výrobu papiera v Mon-di SCP, a. s.

Vodovodná a kanalizačná sieť za územie UMR Liptov je spracovaná v časti 2. 3. 3 Technická a energetická infraštruktúra.

V oblasti stále aktuálnejších **vodozádržných opatrení** v sídlach realizovalo mesto Liptovský Mikuláš v rokoch 2015-2020 z medzinárodného projektu SALUT pilotné opatrenia vo vnútrobloku Hradišská 5 dažďových záhrad na základných a materských školách (ZŠ Miloša Janošku, ZŠ s MŠ Demänovská, ZŠ s MŠ Okoličianska, MŠ Palúčanská a MŠ Ondrašovská) a tiež zelenú stenu osadenú na Dome kultúry. Počas komplexnej rekonštrukcie miestnych kanalizácií sa v meste ako forma vodozádržného opatrenia rieši aj odvod vôd do vsakov a nie do kanalizácie. Po roku 2023 má mesto v pláne pokračovať vnútroblokom na Lipovej ulici a komplexné rekonštrukcie miestnych kanalizácií realizovať s vodozádržnými opatreniami.

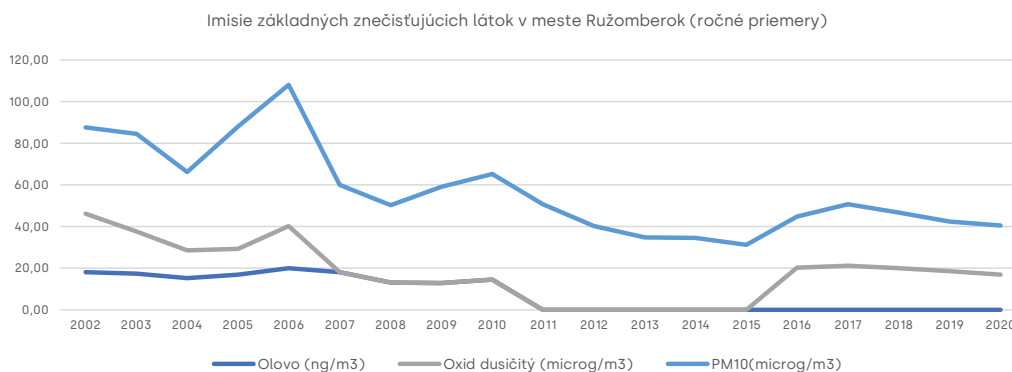
2.2.5. Ovzdušie

Napriek rozľahlým plochám chránených prírodných oblastí sa na Liptove nachádzajú **lokality so zníženou kvalitou ovzdušia**. Emisné limity znečisťovania ovzdušia sa sledujú v zmysle Vyhlásky MŽP SR č. 338/2009 Z. z., ktorou sa vykonávajú niektoré ustanovenia zákona 478/2002 o ovzduší.

Zdrojmi znečisťujúcich látok **v meste Liptovský Mikuláš** sú predovšetkým priemyselné prevádzky a vykurovanie objektov. Hlavným líniovým zdrojom znečistenia ovzdušia z prevádzky na dopravných koridoroch je automobilová doprava. Na znečisťovaní ovzdušia v okolí dopravných koridorov sa podieľajú škodliviny pochádzajúce z výfukových plynov automobilov (oxid uhoľnatý CO, oxidy dusíka NOx a uhľovodíky CxHy) a zvýšená prašnosť.

V meste Ružomberok a okolí je situácia s kvalitou ovzdušia odlišná. Tu je potrebné naďalej realizovať opatrenia na zníženie škodlivých látok v ovzduší vrátane tuhých emisií (PM10 a PM2,5). K priemyselným zdrojom znečisťovania ovzdušia patrí výroba Mondi SCP, a.s. Problematický je zápach organosírných zlúčenín pochádzajúci z výroby (metylmerkaptán, dimetylsulfid, dimetyldisulfid, sírovodík). V minulých rokoch vykonali v podniku opatrenia na zlepšenie kvality ovzdušia. Podnik prešiel významnou rekonštrukciou technológií, čím sa znížili emisie zápachajúcich látok o 92% a emisie tuhých znečisťujúcich látok o 95%.

V roku 2019 bola v meste Ružomberok zriadená Komisia na riešenie problematiky zápachu a prašnosti, ktorej členom boli okrem lekárov a pracovníkov štátnej a verejnej správy v oblasti životného prostredia aj mimovládna organizácia OZ Ochrana ovzdušia Dolný Liptov. Táto komisia bola následne zrušená a jej agendu, vrátane niektorých členov, prevzala Komisia pre životné prostredie pri MsZ Ružomberok ktorá vznikla v roku 2021. Mesto Ružomberok má spracovaný strategický dokument „Identifikácia pôvodcov znečisťovania ovzdušia v meste Ružomberok“ z roku 2014 a má taktiež spracovaný strategický plán mesta Ružomberok „**Plán zlepšovania kvality ovzdušia**“ z roku 2020.

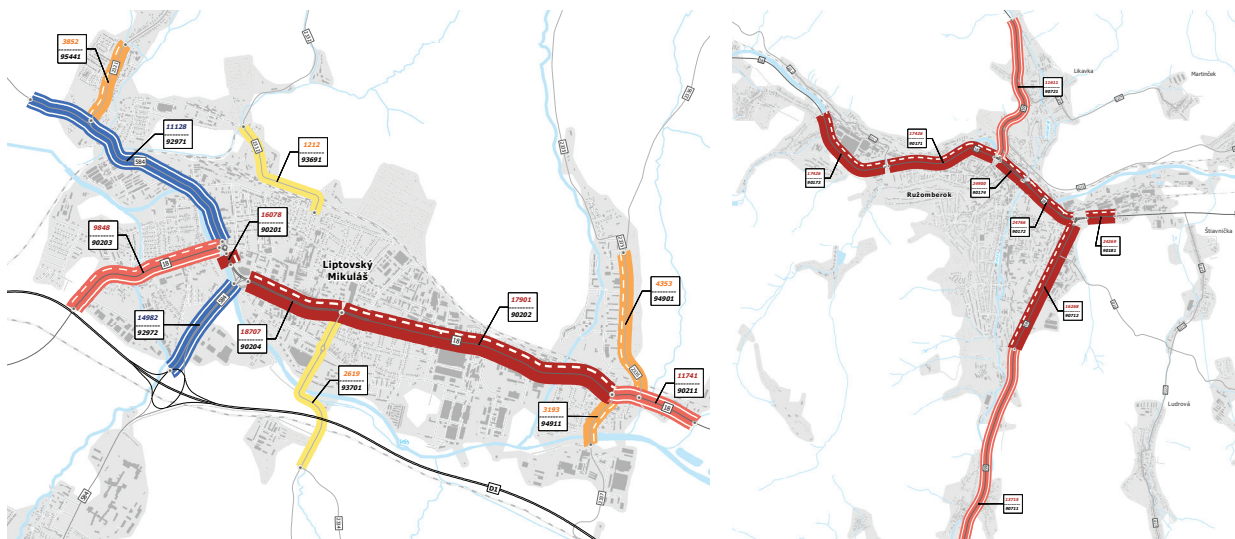

SHMÚ vykonáva monitorovanie emisií základných znečisťujúcich látok do ovzdušia v lokalite Riadok. Merané hodnoty spojené s kvalitou ovzdušia sa dlhodobo zlepšujú.

Ružomberok, Riadok	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Olovo (ng/m ³)	18,00	17,20	15,10	16,90	20,00	18,00	13,00	12,70	14,50										
Oxid dusičitý (microg/m ³)	28,00	20,20	13,30	12,30	20,10	41,80	37,20	46,30	50,60	50,60	40,10	34,70	34,50	31,00	20,10	21,10	20,00	18,40	16,90
PM10 (microg/m ³)	41,60	47,00	37,70	58,90	67,80	41,80	37,20	46,30	50,60	50,60	40,10	34,70	34,50	31,00	24,50	29,50	26,50	23,80	23,50
Oxid uhoľnatý (microg/m ³)															2 499,00	3 091,20	2 220,00	2 353,00	2 550,00

Zdroj: ŠÚSR, VBD_SLOVSTAT:zp2007rs

Ďalším znečisťovateľom ovzdušia oboch jadrových mestách sú čistiarne odpadových vôd (ČOV) a doprava. Mesto Ružomberok je križovatkou ciest európskeho významu (I/18 a I/59) a dlho čaká na odklon dopravy mimo mesta, ideálne na diaľnicu. Ako uvádzajú Výsledky celoštátneho sčítania dopravy v SR v roku 2015 **od Slovenskej správy ciest**, v priemere cez mesto Liptovský Mikuláš prejde do 20 000 vozidiel denne a v meste Ružomberok do 30 000 vozidiel denne. Doprava je zároveň zdrojom hluku.

Zdroj: Výsledky celoštátneho sčítania dopravy v SR v roku 2015 za mesto Liptovský Mikuláš a Ružomberok (Slovenská správa ciest).

Okrem priemyslu a dopravy pôsobia na znečisťovanie ovzdušia tiež lokálne zdroje (vykurovanie domácností tuhým palivom) predovšetkým v úzkych podhorských údoliach s horším rozptylom škodlivín, umocnené prejavmi energetickej chudoby (spaľovanie nekvalitných palív a odpadov), a ďalej tiež spaľovanie haluziny pri lesníckych prácach, sekundárna prašnosť a iné.

Na základe nižšie uvedeného prehľadu má región Liptov klesajúci podiel na emisii zložiek znečistenia v tonách v Žilinskom kraji. Na základe dostupných meraných hodnôt je kvalita ovzdušia oveľa problematickejšia v okrese Ružomberok ako v okrese Liptovský Mikuláš.

Zložky znečistenia v tonách	2010	2013	2015	2018	2019	2010		2013		2015		2018		2019	
						podiel okresu na regióne	podiel regiónu na ŽSK	podiel okresu na regióne	podiel regiónu na ŽSK	podiel okresu na regióne	podiel regiónu na ŽSK	podiel okresu na regióne	podiel regiónu na ŽSK	podiel okresu na regióne	podiel regiónu na ŽSK
Okres Liptovský Mikuláš															
Tuhé emisie	36,3	32,0	28,3	34,2	59,5	20,3%		9,6%		24,0%		8,4%		48,6%	
Oxid siričitý	7,4	6,4	5,3	3,0	3,4	4,9%		3,5%		3,1%		4,6%		2,1%	
Oxid dusíka	173,7	223,8	220,7	242,8	133,7	11,2%		16,8%		15,8%		18,2%		7,8%	
Oxid uhoľnatý	236,2	348,3	312,3	325,2	405,4	37,3%		43,8%		23,1%		44,3%		48,0%	
Okres Ružomberok															
Tuhé emisie	142,1	300,5	89,7	87,6	63,0	79,7%		90,4%		76,0%		71,9%		51,4%	
Oxid siričitý	142,8	177,9	167,6	62,3	158,0	95,1%		96,5%		96,9%		95,4%		97,9%	
Oxid dusíka	1 381,7	1 110,9	1 176,3	1 090,4	1 582,9	88,8%		83,2%		84,2%		81,8%		92,2%	
Oxid uhoľnatý	397,7	447,5	1 038,9	408,4	438,6	62,7%		56,2%		76,9%		55,7%		52,0%	
Región Liptov															
Tuhé emisie	178,4	332,5	118,0	121,8	122,5		35%		50%		28%		35%		24%
Oxid siričitý	150,2	184,3	172,9	65,3	161,4		7%		11%		10%		4%		9%
Oxid dusíka	1 555,4	1 334,7	1 397,0	1 333,2	1 716,6		47%		48%		51%		51%		20%
Oxid uhoľnatý	633,9	795,8	1 351,2	733,6	843,9		15%		20%		44%		31%		22%
Žilinský kraj															
Tuhé emisie	506,2	667,9	427,5	349,2	509,8										
Oxid siričitý	2 200,5	1 693,2	1 687,2	1 515,1	1 747,3										
Oxid dusíka	3 308,8	2 783,1	2 755,0	2 611,2	8 539,3										
Oxid uhoľnatý	4 305,4	3 964,9	3 043,8	2 405,2	3 888,5										

Zdroj: ŠÚSR, VBD_SK_WIN:zp3003rr

2.2.6. Pôda a lesy

Zhromažďovanie údajov o environmentálnych záťažach na území SR zabezpečuje **Informačný systém environmentálnych záťaží (ISEZ)**¹⁰. V Žilinskom kraji je veľa starých environmentálnych záťaží s potenciálom rizika pre podzemné vody i pôdy. Žilinský kraj eviduje 31 lokalít s potvrdenou záťažou, 36 sanovaných a 34 rekultivovaných

Environmentálne záťaž	sanované	pravdepodobné	potvrdené	CELKOM
okres Liptovský Mikuláš	10	14	2	26
okres Ružomberok	8	13	1	22
región Liptov	18	27	3	48
mesto Liptovský Mikuláš	1	4	1	6
mesto Ružomberok	3	5	1	9
obce UMR Liptov	3	3		6
UMR Liptov	7	12	2	21
podiel UMR Liptov na regióne Liptov	39%	44%	67%	44%
Žilinský kraj	36	34	31	101
podiel región Liptov na ZASK	50%	79%	10%	48%

Zdroj: ISEZ a vlastné spracovanie

(pravdepodobných) lokalít, z čoho 48% je lokalizovaných v regióne Liptov. Územie UMR sa podieľa na regióne Liptov 44%-ami (21 lokalít). Podľa skupiny činnosti prevládajú zariadenia na nakladanie s odpadmi, priemyselná, najmä strojárská výroba, skladovanie a distribúcia tovarov, čerpacie stanice PHM. Z obcí na území UMR sú sanované záťaž v obciach Vlacha, Lisková (skládka kalov), Ivachnová (garáže po sovietskej armáde) a Liptovské Sliače (skládka TKO) a pravdepodobné sú v obciach Likavka a Lisková (skládka TKO) a Liptovské Sliače (hnojisko). V jadrových mestách sú lokalizované 2/3 lokalít s environmentálnou záťažou: mesto Liptovský Mikuláš eviduje 6 a mesto Ružomberok 9 lokalít.

¹⁰ <https://envirozataze.enviroportal.sk/>

Väčšina pôd v území **mesta Ružomberok** je relatívne čistá až mierne **kontaminovaná**. Preukázaná kontaminácia je v západnej a južnej časti územia, kde pôda prekračuje hodnoty arzénu (As), bária (Ba) a niklu (Ni). Poľnohospodárske pôdy v meste, podľa obsahu nežiadúcich látok v pôde určenej na pestovanie plodín, nepresahujú najvyššie povolené hodnoty. Vzhľadom na emisnú zataženosť je potrebné postupne realizovať monitorovanie stavu kontaminácie.

V **meste Liptovský Mikuláš** sú za bodové zdroje znečistenia pôdy považované plochy v k.ú. Palúdzka pod Liptovskou Marou. V okolí týchto plôch sa môžu koncentrovať neznáme toxické látky. V rámci katastra mesta bol zaznamenaný výskyt väčšieho množstva poľných hnojísk, kde sa skladuje zahnívajúca slama, hnoj a močovka priamo na poľnohospodárskej pôde bez ochranných opatrení. Zvyčajne sa na túto plochu zväza hnoj, ktorý sa na jeseň rozhodí a zaoráva. Následne je táto plocha rozoraná. Ďalšie skladovanie na tom istom mieste je možné až po štyroch rokoch trvalého užívania pôdy. Z tohto dôvodu majú chovatelia hospodárskych zvierat vytypovaných viac lokalít, ktoré využívajú ako poľné hnojiská. Pri krátkodobom uskladnení hnoja na pôde nedochádza k rozsiahlemu znečisteniu a znehodnoteniu pôdy.

V novembri 2019 privalové dažde v oblasti antimónových baní Dúbrava spôsobili **ekologickú katastrofu**, kedy potok Paludžanka odviezol flotačné kaly s obsahom arzénu a antimónu z odkaliska nad obcou Dúbrava do Liptovskej Mary cez obce Lazisko, Svätý Kríž a Galovany. Opakovaniu podobnej havárie bude potrebné zabrániť systémovými opatreniami.

Na základe údajov ŠÚSR sa na území UMR Liptov nachádza niekoľko využívaných **geologických ložísk**.¹¹ V Ružomberku je v prevádzke Lom pod Skalami, v Liskovej je od roku 2015 sfunkčnená povrchová ťažba štrkopieskov, v Liptovskom Mikuláši pri Liptovskej Mare je povolená ťažba štrku, podobne ako aj v Galovanoch od roku 2016.

V obci Galovany na ploche 9 ha zrealizovala spoločnosť HAKO Liptovský Mikuláš dotovanú fotovoltaickú elektrárňu na 3. najvyššej poľnohospodárskej pôde na Liptove, čo sa z pohľadu budúcej potravinovej sebestačnosti regiónu javí ako nevhodné riešenie. Podobne nevhodným riešením je masová rekreačná výstavba v okolí Tatralandie na pôvodne poľnohospodárskom pôdnom fonde (PPF), ktorá je „garantovaná“ v platnom ÚPN Mesta Liptovský Mikuláš. V porovnaní s rekreačnou výstavbou je však fotovoltaická elektrárňu spoločensky prospešnejšia, nakoľko vyrába energiu z OZE. Výstavba rekreačných objektov na PPF je sama osebe environmentálnou záťažou z pohľadu dopadov na mikroklimu, energetické a prírodné zdroje, produkciu odpadov, negatívnu zmenu vo vnímaní krajinného priestoru/obrazu a iné.

Tradičné využitie **poľnohospodárskej pôdy** na juhu Liptovskej Mary, ktorá je viac poľnohospodárska a agrárna ako severná časť, je uskutočňované ako drobnými samostatne hospodáriacimi roľníkmi (SHR), tak aj významnou regionálnou firmou Agroracio. Títo však pestujú len take plodiny, na ktoré je najvyššia dotácia z PPA (repka, pšenica, sená), a nie zeleninu či potravinárske plodiny využiteľné v prevádzkach cestovného ruchu alebo pre lokálnu spotrebu. Na útlme je v tejto časti Liptova aj živočišna výroba, po ktorej zostali početné prázdne haly.

Lesné hospodárstvo: Podmienky pre hospodárenie v lesoch ustanovuje **zákon č. 326/2005 o lesoch**. Upravuje vymedzenie lesných pozemkov a ich ochranu, vlastníctvo lesných pozemkov a využívanie lesov, odborné hospodárenie v lesoch, ako aj podporu udržateľného hospodárenia v lesoch z verejných zdrojov, ktorá by po reforme národných parkov mala byť realizovaná najmä v ochranných lesoch národných parkov.

V regióne Liptov sa hospodári na porastovej ploche hospodárskeho lesa 116 060 ha, z toho 64,5% v okrese Liptovský Mikuláš, kde z 2/3 je lesohospodárska činnosť realizovaná na pôde v súkromnom vlastníctve. V okrese Ružomberok sa hospodárenie z 55,3% realizuje na pozemkoch vo vlastníctve štátu.

Porastová pôda v ha		2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	podiel na okrese	podiel na regióne
okres Liptovský Mikuláš	štátne	22 170	22 170	22 181	22 181	22 143	22 143	22 143	22 174	21 077	21 614	21 589	28,8%	
okres Liptovský Mikuláš	neštátne	52 389	52 399	52 399	52 399	52 496	52 496	52 496	52 685	53 738	53 287	53 313	71,2%	
okres Liptovský Mikuláš	spolu	74 559	74 569	74 580	74 580	74 639	74 639	74 639	74 859	74 815	74 901	74 902		64,5%
okres Ružomberok	štátne	22 816	22 742	22 742	22 742	22 742	22 742	22 742	22 748	22 742	22 679	22 774	55,3%	
okres Ružomberok	neštátne	18 419	18 366	18 366	18 366	18 397	18 397	18 396	18 393	18 383	18 446	18 384	44,7%	
okres Ružomberok	spolu	41 235	41 108	41 108	41 108	41 139	41 139	41 138	41 141	41 125	41 125	41 158		35,5%
región Liptov	štátne	44 986	44 912	44 923	44 923	44 885	44 885	44 885	44 922	43 819	44 293	44 363	38,2%	
región Liptov	neštátne	70 808	70 765	70 765	70 765	70 893	70 893	70 892	71 078	72 121	71 733	71 697	61,8%	
región Liptov	spolu	115 794	115 677	115 688	115 688	115 778	115 778	115 777	116 000	115 940	116 026	116 060		100,0%

Zdroj: <https://gis.nlcsk.org/>, ForestPortal

Štátne lesné pozemky v regióne Liptov obhospodaruje **Odštepny závod Tatry**, ktorý vznikol ako organizačná zložka Lesov Slovenskej republiky, štátneho podniku 1. januára 2022 po reorganizácii v roku 2021 zlúčením Odštepneho závodu Námestovo a Liptovský Hrádok. Hospodári na ploche 80 037 ha.

Mesto Liptovský Mikuláš neobhospodaruje vlastné lesy na rozdiel od mesta Ružomberok, ktoré od 1. 1. 1993 vlastní spoločnosť **Mestské lesy Ružomberok**, spol. s r.o. Obhospodaruje cca. 6 954 ha lesných pozemkov, z čoho približne polovica sú ochranné lesy a lesy osobitného určenia. Spoločnosť odvádza finančné prostriedky mestu vo forme nájomného, dane z lesných pozemkov a podielu na zisku. V súčasnosti majú Mestské lesy, s. r. o. 16 zamestnancov v trvalom pracovnom pomere a prácu dávajú aj ďalším cca. 40 živnostníkom.¹²

¹¹ Štatistický úrad SR VBD_SK_WIN:zp5002rr.

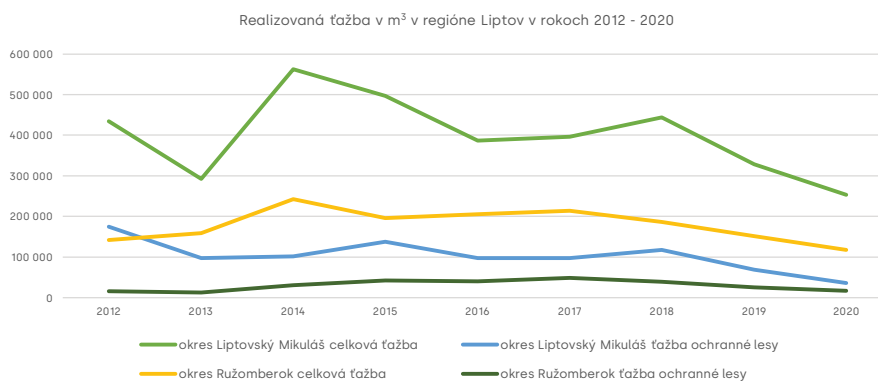
¹² <https://www.mestskelesy.sk/o-firme/>

Všetky obce z územia UMR Liptov v okrese Ružomberok majú v obci evidované **súkromné urbárske a pozemkové spoločenstvo**. V okrese Liptovský Mikuláš ho má z ôsmich obcí evidované len Prosiek. V obci Demänovská Dolina hospodária štyri urbárske spoločnosti: Vrbica, Ploštín, Iľanovo a Závažná Poruba.

Realizovaná ťažba v m ³		2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	zmena 2012 - 2020	
												v %
okres Liptovský Mikuláš	celková ťažba	434 222	292 509	562 741	496 770	386 194	396 390	443 524	327 899	252 866	-181 356	-41,8%
	ťažba ochranné lesy	175 077	97 028	101 674	137 201	97 808	97 659	117 273	69 058	36 045	-139 032	-79,4%
	podiel ťažby v ochranných lesoch	40,3%	33,2%	18,1%	27,6%	25,3%	24,6%	26,4%	21,1%	14,3%		
okres Ružomberok	celková ťažba	142 023	159 367	242 381	196 114	205 237	214 434	186 306	151 180	117 952	-24 071	-16,9%
	ťažba ochranné lesy	15 340	12 349	30 721	41 866	40 288	48 832	39 063	24 909	16 751	1 411	9,2%
	podiel ťažby v ochranných lesoch	10,8%	7,7%	12,7%	21,3%	19,6%	22,8%	21,0%	16,5%	14,2%		
región Liptov	celková ťažba	576 245	451 876	805 122	692 884	591 431	610 824	629 830	479 079	370 818	-205 427	-35,6%
	ťažba ochranné lesy	190 417	109 377	132 395	179 067	138 096	146 491	156 336	93 967	52 796	-137 621	-72,3%
	podiel ťažby v ochranných lesoch	33,0%	24,2%	16,4%	25,8%	23,3%	24,0%	24,8%	19,6%	14,2%		

Zdroj: <https://gis.nlcsk.org/>, ForestPortal

Najväčšia ťažba v regióne Liptov sa realizovala v roku 2014 v objeme 805 122 m³, v roku 2015 v objeme 692 884 m³ (z toho 26% v ochranných lesoch) a v roku 2018 v objeme 610 824 m³. V ochranných lesoch sa najviac vyťažilo v roku 2012, a to až 33% celkového objemu ťažby v regióne, kým v roku 2020 to bolo len 14,2%.

V sledovanom období

2012-2020 klesol objem ťažby v okrese Liptovský Mikuláš takmer o polovicu (41,8%), kým v ochranných lesoch o 79,4%. V okrese Ružomberok to bolo o 16,9%.

2.2.7. Ochrana prírody a krajiny

Územnou ochranou prírody a krajiny sa podľa **Zákona č. 543/2002 Z.z. o ochrane prírody a krajiny** v znení neskorších predpisov rozumie ochrana prírody a krajiny na území Slovenskej republiky alebo jej častí. Tento zákon si berie za základ **princíp územného systému ekologickej stability (ÚSES)**. Z toho dôvodu zaviedol nové chápanie celoplošnej ochrany krajiny, ktoré je dané piatimi stupňami ochrany. Rozsah obmedzení sa so zvyšujúcim stupňom ochrany zvyšuje. Územné časti vysokej biologickej a ekologickej hodnoty sú z hľadiska zachovalosti alebo ohrozenosti biotopov vyhlásené za chránené v niektorej z kategórií chránených území alebo podliehajú osobitnej ochrane (predpoklad na vyhlásenie za chránené).

S ohľadom na fakt, že 70% územia regiónu Liptov pokrývajú veľkoplošné chránené územia (národné parky), mala by byť ochrana prírody a udržiavanie ekologickej stability krajiny prioritou v celom regióne. Ekologická stabilita krajiny je schopnosť ekologickeho systému pretrvávajúť a reprodukovať svoje podstatné charakteristiky v podmienkach narušovania zvonku. Prejavuje sa jednak minimálnou zmenou za pôsobenia rušivého vplyvu, ale i spontánnym návratom do východiskového stavu, resp. na pôvodnú trajektóriu po prípadnej zmene. Na základe uvedeného rozlišujeme územia ekologicky stabilné, stredne stabilné a nestabilné. Ekologicky stabilné územia sú tie, ktoré nie sú intenzívne hospodársky využívané, sú prevažne zalesnené alebo pokryté prirodzenými trvalými trávnatými porastmi. Ekologicky stredne stabilné sú územia, ktoré sa nachádzajú napríklad pozdĺž rieky Váh a Revúca. Tieto oblasti sú väčšinou pokryté trávnatými porastmi, miestami sú využívané aj ako orná pôda. Najmenej stabilné sú časti Liptovskej kotliny, ktoré sú intenzívne využívané na poľnohospodárstvo.

Charakteristika ekologicky významných prvkov krajiny vychádza z Územného systému ekologickej stability (ÚSES). Sú podkladovými dokumentmi pre spracovateľov územno – plánovacích dokumentácií obcí a miest, kde sú vo výkrese ochrany prírody a krajiny vyčlenené prvky MÚSES (systému ekologickej stability miestneho významu) aj RÚSES (systém ekologickej stability regionálneho významu)¹³. Nakoľko tento strategický dokument rieši rozvoj nielen miest ale územia 18 samospráv ako územia UMR je potrebné brať do úvahy najmä RÚSES, v rámci ktorého sú vyčlenené **biocentrá, biokoridory a ostatné ekostabilizačné prvky** (ekologicky významné segmenty krajiny a genofondové lokality ako napr. mokrade, regionálne hodnotné historické krajinné štruktúry - sady, terasové políčka, aleje a iné). RÚSES je záväznou dokumentáciou po jej vyhlásení/schválení príslušným Okresným úradom. Dokumenty RÚSES okresu Ružomberok aj RÚSES okresu Liptovský Mikuláš boli spracované ako „Podpora ochrany lokalít NATURA 2000 začlenením do celopriestorového systému ekologickej stability“ v roku 2013.

¹³ <https://www.sazp.sk/zivotne-prostredie/starostlivost-o-krajinu/zelena-infrastruktura/dokumenty-uses-v-sr.html>

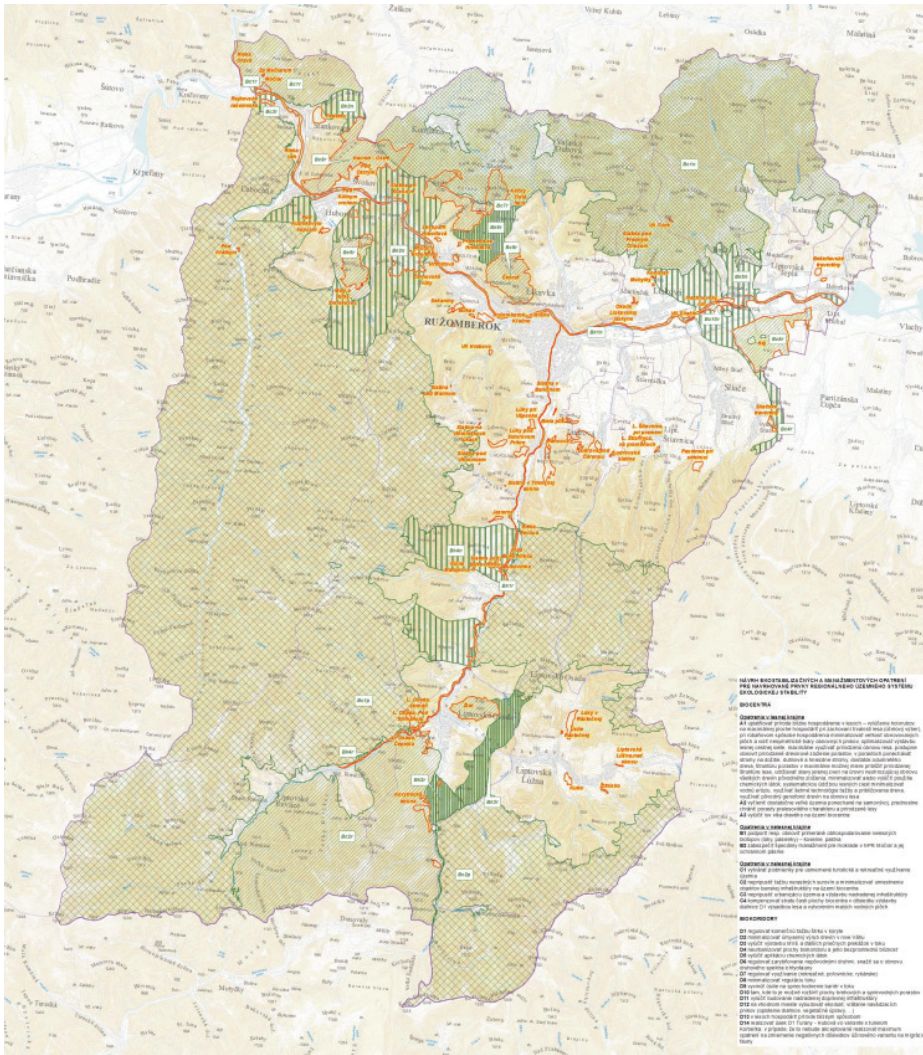
Prvok	RÚSES okresu Ružomberok	RÚSES okresu Liptovský Mikuláš
Biocentrá provincionálneho významu	<ol style="list-style-type: none"> 1. Veľká Fatra (k.ú. Liptovská Osada, Liptovské Revúce, Ľubochňa, Ružomberok, Stankovany, Hubová) 2. Ďumbierske Nízke Tatry (k.ú. Liptovská Lúžna, Liptovská Osada, Liptovská Štiavnica, Ružomberok) 	
Biocentrá nadregionálneho významu	<ol style="list-style-type: none"> 3. Chočské vrchy (k.ú. Kalameny, Komjatná, Likavka, Martinček, Liptovská Teplá, Lisková, Lúčky, Turík, Valaská Dubová, Madočany, Bešeňová, Liptovská Teplá) 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Prosečné (Bc1n) k.ú. Liptovská Anna, Ižipovce, Prosiek, Kvačany a Veľké Borové 2. Tatry (Bc2n) k.ú. Kvačany, Liptovské Matiašovce, Liptovský Trnovec, Pavlova Ves, Bobrovec, Jalovec, Smrežany, Žiar, Kanská, Jamník, Babky, Okoličné, Jakubovany, Pribylina, Východná 3. Ďumbierske Nízke Tatry (Bc3n) k.ú. Partizánska Ľupča, Liptovské Kľačany, Dúbrava, Lazisko, Demänovská dolina, Pavčina Lehota, Závažná Poruba, Il'anovo, Ploštín, Liptovský Ján, Liptovská Porúbka, Vyšná Boca, Nižná Boca 4. Kráľovoohľské Nízke Tatry (Bc4n) k.ú. Vyšná Boca, Nižná Boca, Malužiná, Kráľova Lehota
Biocentrá regionálneho významu	<ol style="list-style-type: none"> 4. Šíp (k.ú. Stankovany) 5. Zvolen (k.ú. Liptovská Osada, Liptovské Revúce) 6. Rojkovské rašelinisko (k.ú. Stankovany) 7. Sliačske travertíny (k.ú. Liptovské Sliače) 8. Malý a Veľký Smrekovec (k.ú. Hubová) 9. Háj (k.ú. Ivachnová, Liptovský Michal) 10. Kečky – Tlstá hora (k.ú. Hrboltová) 11. Havran – Ostré (k.ú. Stankovany, Švošov, Komjatná) 12. Čebrať (k.ú. Likavka, Hrboltová) 13. Ivachnovský luh (k.ú. Ivachnová, Turík, Lisková) 14. Žiar (k.ú. Liptovská Osada) 	<ol style="list-style-type: none"> 15. Machy – Hybická tiesňava (Bc1r) k.ú. Liptovská Kokava, Hybe a Východná 16. Kozie chrbty (Bc2r) k.ú. Východná, Važec a Kráľova Lehota 17. Jelšie (Bc3r) k.ú. Bodice, Pavčina Lehota 18. Chraste (Bc4r) k.ú. Dúbrava, Svätý Kríž 19. Švihrová (Bc5r) k.ú. Jamník 20. Hencnava (Bc6r) : k.ú. Važec 21. Brestovina (Bc7r) k.ú. Liptovský Ondrej, Kanská 22. Rigeľ (Bc8r) Hybe
Biokoridory nadregionálneho významu	<ol style="list-style-type: none"> 1. Váh (Liptovský Michal, Bešeňová, Liptovská Teplá, Turík, Ivachnová, Lisková, Likavka, Ružomberok, Hrboltová, Hubová, Švošov, Ľubochňa, Stankovany) 2. Veľká Fatra – Chočské vrchy – Malá Fatra (3 koridory) (Stankovany, Hubová, Ľubochňa, Ružomberok, Švošov, Hrboltová) 3. Chočské vrchy – Šíp – Malá Fatra (Stankovany) 4. Ďumbierske Nízke Tatry - Veľká Fatra (2 koridory) (Ružomberok) 5. Ďumbierske Nízke Tatry – Chočské vrchy (Lisková, Turík, Liptovská Teplá, Madočany, Ivachnová, Sliače) 6. rieka Orava (Stankovany) 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Belá (Bk1n) Pribylina, Liptovská Kokava, Vavrišovo, Liptovský Hrádok, Liptovský Peter, Podtureň, Liptovský Ján, Uhorská Ves 2. Sihly – Rigeľ – Kozie chrbty (Bk2n) Liptovská Kokava, Hybe, Liptovský Hrádok 3. Beliansky potok - Kozie chrbty (Bk3n) Východná, Važec
Biokoridory regionálneho významu	<ol style="list-style-type: none"> 7. rieka Revúca (Liptovské Revúce, Liptovská Osada, Ružomberok) 8. Ďumbierske Nízke Tatry – Zvolen (Liptovská Lúžna, Liptovská Osada) 9. Ďumbierske Nízke Tatry – Žiar – Ďumbierske Nízke Tatry (Liptovská Lúžna, Liptovská Osada) 10. Veľká Fatra – Zvolen (Liptovské Revúce) 11. Chočské vrchy – Čebrať (Likavka, Hrboltová) 	<ol style="list-style-type: none"> 4. Jalovecký potok (Bk1r) Jalovec, Bobrovec, Trstené, Liptovská Ondrášová 5. Suchý potok (Bk2r) Liptovská Sielnica, Kvačany, Liptovské Matiašovce 6. Demänovka (Bk3r) Bodice, Demänová, Pavčina Lehota, Demänovská dolina, Ploštín 7. Váh (Bk4r) Partizánska Ľupča, Vlachy, Galovany, Bobrovník, Liptovská Sielnica, Prosiek, Liptovský Trnovec, Liptovský Ján, Beňadiková, Uhorská Ves, Liptovská Porúbka, Liptovský Hrádok, Podtureň, Hybe, Kráľova Lehota a k. ú., ktoré dnes tvoria mesto Liptovský Mikuláš 8. Čierny Váh (Bk5r) Hybe, Kráľova Lehota 9. Biely Váh (Bk6r) Hybe, Východná, Važec 10. Hybica (Bk7r) Hybe, Východná
Interakčné prvky		Petráňová (Ip1) Hybe, Východná

Zdroj : RÚSES okresu Liptovský Mikuláš a RÚSES okresu Ružomberok (2013)

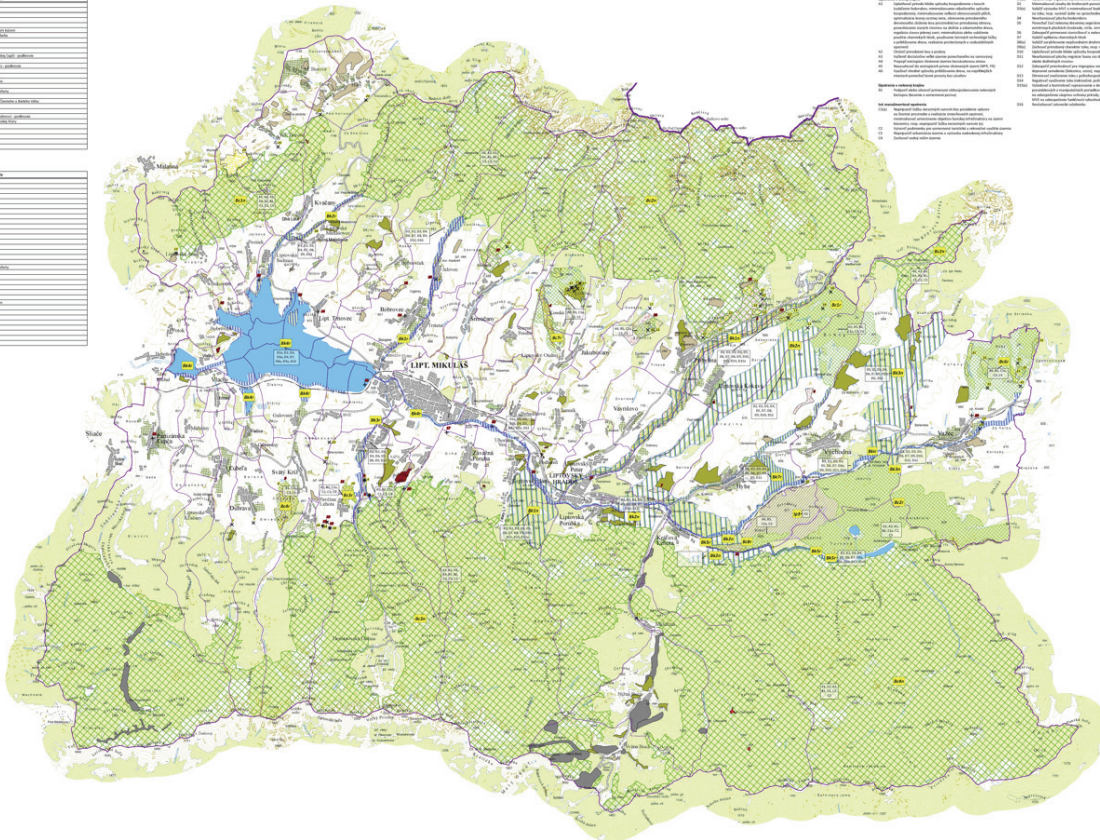
Prekryv prvkov RÚSES okresu Ružomberok a okresu Liptovský Mikuláš s chránenými územiami a územiami Natura 2000

	MCHÚ Maloplošné chránené územia	VCHVÚ a ich ochranné pásma Veľkoplošné chránené územia	SKÚEV Chránené územia európskeho významu	CHVÚ Chránené vtáčie územia	Územia NATURA 2000
Okres Ružomberok	99,05%	72,17%	99,82%	100,00%	99,85%
Okres Liptovský Mikuláš	13,35 %	90,86 %	73,18 %	85,31 %	86,63 %

Zdroj : RÚSES okresu Liptovský Mikuláš a RÚSES okresu Ružomberok (2013)

RÚSES okresu Ružomberok

RÚSES okresu Liptovský Mikuláš

Biocentrom nadregionálneho významu na území mesta Ružomberok je (1) Hôľna Fatra s jadrom PR Kundračka, PR Rumbáre, PR Jánošíkova kolkáreň, PR Skalná Alpa a PR Hradné jazero Blatné, pričom výmera biocentra v záujmovom území je 1020 ha, a na území obidvoch miest je to (2) NP Nízke Tatry, Ďumberska časť. Biokoridorom nadregionálneho významu je vodný tok Váh.

Do katastrálneho územia **mesta Liptovský Mikuláš** zasahujú ochranné pásma dvoch veľkoplošných chránených území s celkovou výmerou 287500 ha: NAPANT a jeho ochranné pásmo a TANAP – Západné Tatry a jeho ochranné pásmo. TANAP a jeho ochranné pásmo zasahuje do územia mesta Liptovský Mikuláš len na území katastra Svätý Štefan, ktorý tvorí najsevernejšiu časť mesta. Národný park Nízke Tatry so svojim ochranným pásmom zasahuje do južnej časti mesta Liptovský Mikuláš. Ochranné pásmo NAPANT-u je vymedzené na území katastrov Benice, Bodice, Palúdzka, Demänová, Ploštín, Ilanovo a Liptovský Mikuláš. Vlastné územie NAPANT-u zasahuje len do južnej časti katastrálnych území Ilanovo a Ploštín.

Z maloplošných chránených území sa na území mesta Liptovský Mikuláš nachádzajú tri významné lokality s celkovou výmerou 46,337 ha: Prírodná rezervácia (PR) Jelšie v k.ú. Bodice s výmerou 26,1 ha (5. stupeň ochrany), Chránený areál (CHA) Bodický rybník v k.ú. Bodice s výmerou 18,5703 ha (4. stupeň ochrany) a chránený areál (CHA) Demänovská slatina s výmerou 1,667 ha.

Zároveň územie mesta Liptovský Mikuláš má evidované v územnom systéme ekologickej stability 4 prvky RÚSES: (1) Biocentrum regionálneho významu Jelšie, (2) Biokoridor regionálneho významu Demänovka, (3) Biokoridor regionálneho významu Váh, (4) Biokoridor regionálneho významu Jalovecký potok. Medzi prvky MÚSES sú zaradené vodné toky vlievajúce sa do Váhu v Liptovskom Mikuláši – Smrečianka, Jalovčianka, Mútnik, Okoličianka, Ilanovka, Ploštinka a iné, podobne ako hydrické a v miestach so zachovalými brehovými porastmi ako terestricko-hydrické biokoridory miestneho významu. Súčasťou ÚSES na území UMR Liptov sú aj interakčné prvky ako staré sady v Stošiciach, ktoré sú zároveň aj hodnotnými historickými krajinnými štruktúrami, a chránené stromy topol' čierny pod Hájom Nicovô a lipa veľkolistá v Ondrašovej.

V bezprostrednom kontakte s mestom Liptovský Mikuláš, v k.ú. **obce Demänovská Dolina**, sa nachádza jedna z najcennejších dolín národného parku Nízke Tatry, Demänovská dolina, ktorej stredná časť v okolí komplexu jaskýň (jaskyňa Mieru, jaskyňa Slobody a Demänovská ľadová jaskyňa) je od roku 1929 národnou prírodnou rezerváciou (NPR) s najprísnejším 5. stupňom ochrany. Celá obec je lokalizovaná v NAPANT-e.

Do územia **mesta Ružomberok** zasahujú 2 národné parky: Národný park Veľká Fatra a Národný park Nízke Tatry, pričom takmer celé územie mesta zaberajú ich ochranné pásma. V rámci NP Nízke Tatry sa na k.ú. Ružomberka nachádza národná prírodná pamiatka (NPP) Brankovský vodopád, čo je najvyšší vodopád na Slovensku s výškou 55 m (27,71 ha). Z NP Veľká Fatra sem zasahuje NPR Jánošíkova kolkáreň, pričom v ochrannom pásme národného parku Veľká Fatra sa tu nachádzajú prírodné pamiatky (PP): PP Krvavá skala (0,26 ha), PP Vlčia skala ako travertínová kopa (1,49 ha), PP Dogerské skaly – prirodzený odkryv jurského súvrstvia (0,169 ha), PP Jazierske travertíny – travertínová terasa (2,22 ha) a PP Bukovinka – travertínové terasy (1,8 ha). Okrem toho sa tu nachádzajú územia s vysokou ekologickou a krajinárskou významnosťou ako napríklad krajinný priestor Tlstá hora – Kečky – Ostré v k. ú. Hrboltová. V riešenom území sa vyskytujú aj chránené stromy, a to topole v Černej a jaseň štíhly v časti Biely potok – Jazierce.

Medzi prvky ekologickej stability na území mesta Ružomberok sú zaradené biocentra regionálneho významu ako Bukovinka (20 ha) a biocentra miestneho významu: (1) 10 mokrad'ových spoločenstiev s výmerou 23,5 ha (mokrad' Hrboltová, mokrad' Bystrá dolina, mokrad' Lúčky – pod Halinami, mokrad' Trlenská dolina vstup, mokrad' Trlenskô, mokrad' Nižné Matejkovo, močiar pri Revúcej – pod Škutovkami, mokrad' Ludrovská dolina Kozol, mokrad' Ludrovská dolina vstup a mokrad' Hríbec), (2) 6 skalných spoločenstiev s výmerou 51,5 ha (skalná homôlka Hrboltová západ, skalná homôlka Hrboltová východ, skalné bralo Sidorovo, skalná terasa Vlčia skala, travertíny Jazierce, bralná tiesňava Ludrovská dolina), (3) biokoridory regionálneho významu (vodný tok Revúcej), (4) biokoridory lokálneho významu (Bystrý potok, potok Komjatná, Čutkovský potok, Ludrovanka, potok Hrabovskej doliny, potok Trlenskej doliny, potok Nižný Matejkov, potok Vyšný Matejkov, travertínová kopa Biely Potok – Podsuchá) a 10 ekologicky významných segmentov.

2.2.8 Environmentálne vzdelávanie, výchova a osвета

V meste Liptovský Mikuláš má svoje pracovisko Správa Tatranského národného parku (TANAP), Správa slovenských jaskýň (SSL), Slovenská speleologická spoločnosť a jedinečné Slovenské múzeum ochrany prírody a jaskyniarstva (SMOPAJ), ktoré čiastočne zabezpečujú aj environmentálne vzdelávanie a terénnu environmentálnu výchovu.

V meste Ružomberok má svoje pracovisko Správa NP Veľká Fatra. V oblasti environmentálneho vzdelávania je v meste najaktívnejšie Centrum celoživotného vzdelávania Pedagogickej fakulty Katolíckej univerzity v Ružomberku, a to najmä v programe Inovačného vzdelávania – podpore prírodovednej gramotnosti.¹⁴

Na území obidvoch jadrových miest zatiaľ nebolo zriadené **žiadne environmentálne centrum, resp. ekocentrum**. Takéto centrum je však v spolupráci s Katolíckou univerzitou investične pripravené v meste Ružomberok.

¹⁴ <https://www.ccvpfku.sk/ponuka-ccv-pf-ku/inovacie-vzdelavanie/podpora-prirodovednej-gramotnosti/>

Mimovládny sektor so zameraním na ochranu životného prostredia a popularizáciu ochrany prírody už niekoľko rokov na území mesta Liptovský Mikuláš aktívne zastupuje združenie OZ Tatry spolupracujúce s OZ LIPA – Liptovské stromoradia. Od petície proti výstavbe v Demänovskej doline je aktívne aj občianske združenie Pre Dolinu. V regióne je aktívna aj občianska iniciatíva My sme les, ktorá aktívne upozorňuje na konflikt ťažby dreva s ochranou prírody, predovšetkým na území národných parkov.

2.3. Infraštruktúra

2.3.1. Dopravná infraštruktúra

Región Liptov má veľmi dobrú dopravnú polohu. Prechádza ním hlavné železničné a cestné spojenie medzi Bratislavou a Košicami a medzinárodné cestné prepojenie medzi Poľskom a Maďarskom. Od krajského mesta Žiliny je Ružomberok vzdialený približne 60 km (1 hod.), od Bratislavy 260 km (3 hod.), od Banskej Bystrice 50 km (1 hod.), od Košíc 200 km (2,5 hod.), od metropoly južného Poľska – Krakova asi 160 km (2,5 hod.) a od Budapešti približne 230 km (3,5 hod.).

Ekonomický rozvoj územia regiónu Liptov determinuje dobudovanie **diaľnice D1** ako hlavnej dopravnej tepny prepájajúcej región východo-západným smerom s jeho okolím vrátane prepojenia jadrových miest Liptovského Mikuláša a Ružomberka. Vo výstavbe je diaľničný úsek Hubová – Ivachnová a úsek Turany – Hubová je v príprave, pričom až jeho dobudovanie skutočne dopravne spojí Bratislavu s Košicami.

V meste Liptovský Mikuláš sídli Národná diaľničná spoločnosť, a. s. – Stredisko správy a údržby diaľnic Liptovský Mikuláš.

Neexistencia nadradenej cestnej infraštruktúry presúva dopravné výkony na **cesty I. triedy (najmä I/18), ako aj na cesty II. a III. triedy**, najmä tie, ktoré zabezpečujú pripojenie územia na sieť TEN – T, čo vedie k rapídne poklesu ich kvality. Pre správu a údržbu ciest II. a III. triedy na Liptove sídli v Liptovskom Mikuláši Správa ciest Žilinského samosprávneho kraja, závod Liptov. **Hustota cestnej siete bola v okrese Liptovský Mikuláš v roku 2018 na úrovni 4,860 km/tis. obyvateľov, čo je nadpriemerná hodnota voči priemeru Žilinského kraja na úrovni 2,97 km na tisíc obyvateľov.**¹⁵ Okres Ružomberok je touto hustotou pod celokrajským priemerom.

Stav siete cestných komunikácií k 1. 1. 2018

	Diaľnica v km	Cesty I. triedy v km	Cesty II. triedy v km	Cesty III. triedy v km	SPOLU	Hustota cestnej siete km/1000 obyv.
Okres Liptovský Mikuláš	44,822	72,240	61,027	174,035	352,124	4,860
Okres Ružomberok	2,996	59,913		91,689	154,598	2,715
Žilinský samosprávny kraj	101,960	502,622	327,237	1100,143	2 050,765	2,969

Zdroj: Prehľad údajov o sieti cestných komunikácií SR, Odbor cestnej databanky, Slovenská správa ciest, 2018

V línii základnej dopravnej siete TEN – T vedie regiónom Liptov tiež **železničná trať č. 105**, pričom jej plánovaná rekonštrukcia a modernizácia s cieľom zvýšenia traťovej rýchlosti, ako aj s cieľom zvýšenia podielu železničnej dopravy na verejnej osobnej doprave je žiadúca. Pre tento účel je potrebné, osobitne v hlavných turistických aj sídelných centrách regiónu, vyriešiť tiež **moderné integrované dopravné napojenie** na verejnú osobnú dopravu a vytvoriť podmienky pre kombináciu využitia individuálnej automobilovej dopravy a nemotorovej dopravy pri zabezpečovaní podmienok každodennej migrácie obyvateľstva. Prepojenia sú dôležité aj v zmysle zvyšovania atraktivity územia pre jeho návštevníkov (prepojenie na cyklotrasy a pešie turistické chodníky).

Prehľad o miestnych komunikáciách v meste Liptovský Mikuláš	2015	2018	2021	zmena 2021 - 2015	podiel
dĺžka miestnych komunikácií v m	158 000	160 000	161 000	3 000	
dĺžka miestnych komunikácií v nevyhovujúcom stave v m		18 077			0,0%
počet mostov a lávok na miestnych komunikáciách	30	30	30	-	
počet mostov a lávok v nevyhovujúcom stave		2	2	2	6,7%
počet zastávok MHD na miestnych komunikáciách	70	70	70	-	
počet zastávok v nevyhovujúcom stave	15	10	7	8	-11,4%
Prehľad o chodníkoch v meste Liptovský Mikuláš	2015	2018	2021		
dĺžka chodníkov v m	74 800	75 087	75 340	540	
dĺžka chodníkov v nevyhovujúcom stave v m		7 057	7 500	7 500	10,0%
dĺžka cyklochodníkov v m	4 000	6 000	13 000	9 000	
dĺžka cyklochodníkov v nevyhovujúcom stave v m	-	-	-	-	0,0%
dĺžka cyklochodníka okolo Váhu v m	2 872	4 316	6 500	3 628	

Zdroj: Interná evidencia MsÚ Liptovský Mikuláš a vlastné spracovanie

¹⁵ Prehľad o sieti cestných komunikácií SR, Odbor cestnej databanky, Slovenská správa ciest, 2018.

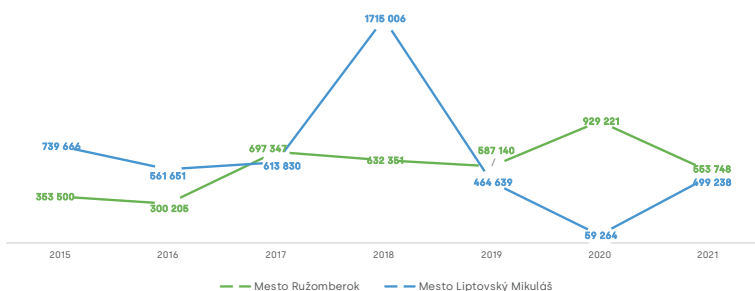
Prehľad o investíciách do cestnej infraštruktúry v meste Liptovský Mikuláš										
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2015 - 2021	podiel	
investície do miestnych komunikácií v EUR	31 864	527 669	242 796	558 665	188 018	53 975	-	1 602 987	34,4%	228 998
investície do chodníkov v EUR	-	4 363	966	107 829	100	-	-	113 258	2,4%	16 180
investície do cyklochodníkov a cyklociest v EUR	81 674	16 944	355 450	288 363	194 971	387	499 088	1 436 877	30,9%	205 268
investície parkovacích plôch v EUR	626 128	12 675	14 618	760 149	81 550	4 902	150	1 500 172	32,2%	214 310
Investície celkom	739 666	561 651	613 830	1 715 006	464 639	59 264	499 238	4 653 294	100,0%	664 756

Zdroj: Interná evidencia MsÚ Liptovský Mikuláš a vlastné spracovanie

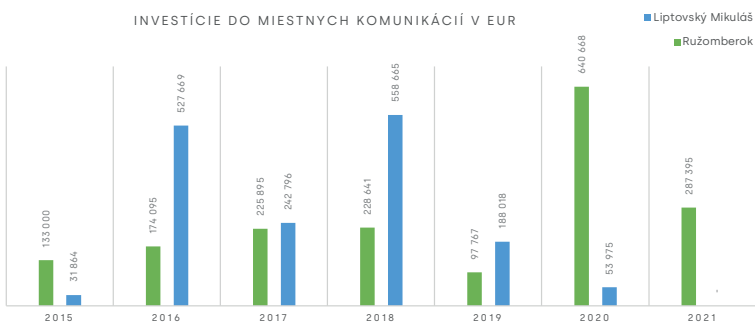
Prehľad o investíciách do cestnej infraštruktúry v meste Ružomberok										
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2015 - 2021	podiel	priemer ročne
investície do miestnych komunikácií v EUR	133 000	174 095	225 895	228 641	97 767	640 668	287 395	1 787 461	44,1%	255 352
investície do chodníkov v EUR	66 500	51 400	313 500	158 926	38 797	164 465	136 012	929 600	22,9%	132 800
investície do cyklochodníkov a cyklociest v EUR	-	-	-	15 000	369 793	20 880	25 230	430 903	10,6%	61 558
investície parkovacích plôch v EUR	154 000	74 710	157 952	229 784	80 783	103 208	105 111	905 548	22,3%	129 364
Investície celkom	353 500	300 205	697 347	632 351	587 140	929 221	553 748	4 053 512	100,0%	579 073

Zdroj: Interná evidencia MsÚ Ružomberok a vlastné spracovanie

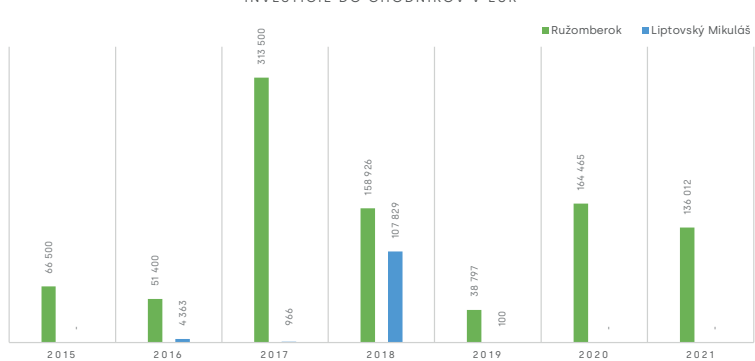
POROVNANIE INVESTÍCIÍ DO CESTNEJ A DOPRAVNEJ INFRAŠTRUKTÚRY JADROVÝCH MIEST UMR LIPTOV V ROKOCH 2015 - 2022

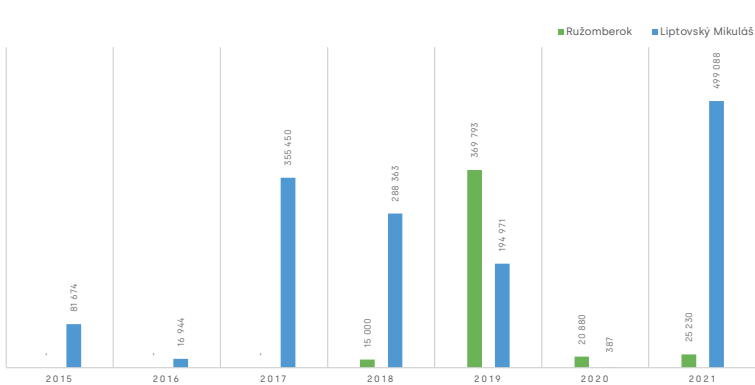
INVESTÍCIE DO MIESTNYCH KOMUNIKÁCIÍ V EUR

INVESTÍCIE DO CHODNÍKOV V EUR

INVESTÍCIE DO CYKLOCHODNÍKOV A CYKLOCIEST V EUR

Mesto Liptovský Mikuláš sa z pohľadu investícií do dopravnej infraštruktúry zameriava na **modernizáciu aktuálnej siete miestnych komunikácií**, ktorá si pri ich momentálnom stavebno-technickom stave vyžaduje investíciu vo výške minimálne 14 mil. EUR. Jedná sa o komplexnú opravu existujúcich komunikácií (ciest a chodníkov) a výstavbu nových parkovacích miest. Pre rok 2023 je naplánovaných 6 investičných akcií do rekonštrukcie miestnych komunikácií (ul. Lesnícka, ul. Hradišská, ul. Borbisova, ul. Majerská – II. etapa, ul. Vrlíkova, ul. Štefánikova) v celkovom objeme 1,078 mil. EUR.

Cyklodoprava: Z dôvodu zahustenia automobilovej premávky už cyklistická preprava na komunikáciách pre motorové vozidlá nie je bezpečná. Preto existuje zvýšený dopyt na rozvoj cyklo dopravnej infraštruktúry pre regionálnu i medziregionálnu dopravu (dochádzka do práce, škôl, k zariadeniam občianskej vybavenosti i do prírody). Súčasne dochádza k zavádzaniu elektromobility aj v segmente individuálnej prepravy (elektrobicykle, elektrokolobežky a pod.), čím sa doprava na väčšie vzdialenosti stáva dostupná aj pre menej kondične zdatných užívateľov.

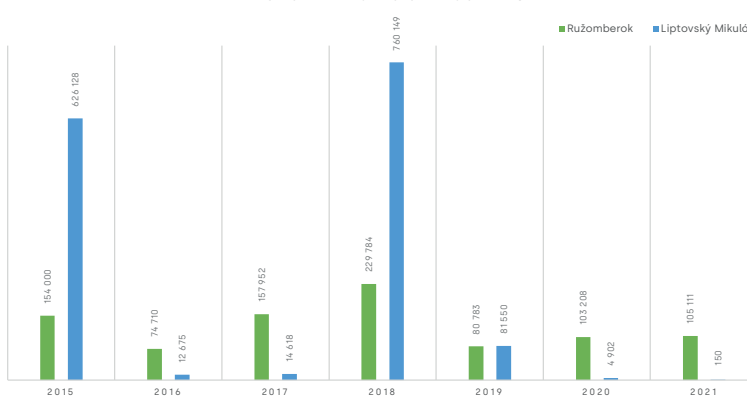
Koncepčné riešenie cyklo dopravy a s tým spojených investícií do cyklistických komunikácií je prioritou samospráv na území UMR Liptov v koordinácii oblastnej organizácie cestovného ruchu OOCR Región Liptov. Zo strany Žilinského samosprávneho kraja bola vypracovaná odborná technická štúdia k budovaniu **Vážskej cyklo magistrály** ako hlavnej tepny kostrovej siete cyklomobility v Žilinskom kraji od Bytče po Liptovský Mikuláš v dĺžke 156,59 km za predbežný investičný náklad 44 mil. EUR.

V tejto štúdii boli okrem trasovania hlavného vedenia trasy Vážskej cyklo magistrály územím Liptova navrhnuté aj okruhy okolo Ružomberka, okolo vodnej nádrže Liptovská Mara a cyklochodníka z Partizánskej

L'upče po Vluchy (4,4 km). Územím Liptova bude cyklomagistrála prechádzať v úzku Rojkov – Švošov – Hubová – Hrboltová – brehy Váhu mesta Ružomberok – Lisková (pravý beh Váhu) – hrádza Liptovskej Mary, a to nasledovne: (1) vetva A: Galovany – Liptovská Ondrašová – Liptovský Mikuláš alebo (2) vetva B: Liptovská Sielnica – Liptovský Mikuláš – Okoličné – Uhorská Ves – Porúbka – Kráľova Lehota.

V meste Liptovský Mikuláš bol v 4 etapách počas rokov 2018-2021 realizovaný investičný cyklo dopravný projekt zo zdrojov IROP v gescii Ministerstva dopravy a výstavby SR s názvom „Mikulášska cyklotrasa ako ekologická alternatíva dopravy“ v celkovej dĺžke 3,57 km a investičnom náklade 971,7 tis. EUR, z čoho výška nenávratného finančného mechanizmu (NFP) predstavovala 95%. Išlo o integrovanú investíciu do cyklo dopravných projektov, ktorá obsahovala: (1) cyklotrasu od Železničnej stanice cez centrum mesta po križovatku na Rachmaninovom námestí, (2) vybavenie Park & Ride v dvoch parkoch vrátane mobiliáru, (3) cykloboxy v parku Štefánikova ul. a Rohonciho záhrada, (4) cyklopeší chodník v Parku M. Rázusovej – Martákovkej a oddychové miesto s cyklostojanmi, (5) cyklopeší chodník na Štefánikovej ul. od križovatky s Revolučnou ul. po Hurbanovu ul., (6) cyklopeší chodník po korune hrádzu Váh, popod železničný most a ponad potok Mútnik s napojením na Matúškovu ul. v Liptovskej Ondrašovej.

INVESTÍCIE PARKOVACÍCH PLÔCH V EUR

Zdroj: Technická štúdia k budovaniu Vážskej cyklomagistraly na území Žilinského kraja.

Mesto Liptovský Mikuláš		
Investícia	Odhadovaný termín realizácie	Stav prípravných a projekčných prác
Cyklochodník Okoličné	2023	Zahájené.
Cyklochodník Liptovská Ondrašová – aquapark Tatralandia	2024	Zahájené.
Cyklochodník Podbreziny – Smrečany	2025-2026	Nie sú zahájené.
Cyklochodník Demänová	2026	Nie sú zahájené.
Podjazd popod I/18 Okoličné	2024-2025	Nie sú zahájené.
Cyklo most Palúdzka	2025-2026	Nie sú zahájené

Zdroj: interná evidencia Mestský úrad Liptovský Mikuláš

Mesto Ružomberok má vybudovanú cyklotrasu v dĺžke 12 706 m v úseku Ružomberok – Liptovská Osa, ktorej údržba spočíva hlavne v kosení, zametaní a v oreze krovin zasahujúcich do cyklotrasy.

Mesto Ružomberok požiadalo o poskytnutie nenávratného finančného príspevku z Plánu obnovy a odolnosti v rámci výzvy č.1 s názvom „Výstavba, stavebné úpravy alebo rekonštrukcia cyklistickej infraštruktúry“ na projekt „Cyklochodník Ružomberok Priemyselný obvod pri Zápalkárni - Železničná a autobusová stanica“. Projekt je kompletne pripravený na realizáciu, predpoklad realizácie je apríl-september 2023. Aktuálne sa pripravuje projekt „Samostatný a spoločný cyklochodník a pre peších železničná a autobusová stanica - Katolícka univerzita“, na ktorý bude Mesto žiadať finančné zdroje z Plánu obnovy a odolnosti z výzvy č. 2 (jún 2023). Výstavba cyklochodníkov v meste Ružomberok je navrhnutá v súlade s dlhodobou koncepciou rozvoja dopravného systému v zmysle platnej územno-plánovacej dokumentácie ÚPN mesta Ružomberok a rozvojovým programom cestovného ruchu na území mesta. V rámci komplexnej koncepcie budovania cyklochodníkov sa uvažuje s napojením na existujúcu sieť cyklochodníkov v regionálnom a nadregionálnom významu (006 Oravská cyklomagistrála, 033 Donovalská cyklomagistrála, 2418 Podsúčá - Smrekovica -Ružomberok, 2436 Pribylina – Vlkošínec).

Autobusová infraštruktúra v meste Ružomberok prechádza od roku 2021 rozsiahlou modernizáciou. Mesto má k dispozícii 5 kusov nových mestských autobusov značky IVECO STREETWAY. 9 autobusov

má mesto Ružomberok zapožičaných. Služiť budú v meste len dočasne, nahradené by mali byť novými nízkopodlažnými autobusmi s hybridným pohonom v priebehu roka 2023.

Mesto Liptovský Mikuláš je ako dotknutý orgán prizývané na rokovania ohľadne **modernizácie železničnej infraštruktúry** zo strany Železníc SR. Z ich strany je v príprave významná investičná akcia na území mesta Liptovský Mikuláš, ktorá sa dotkne fungovania mesta, a to investícia do **preložky železničnej trate** s presťahovaním železničnej stanice do priestoru k Areálu vodného slalomu a vybudovanie južného dopravného obchvatu mesta. Výkupy pozemkov aj územné rozhodnutie už boli vydané. Investícia však bola Ministerstvom dopravy a výstavby SR presunutá na rok 2029.

V oblasti modernizácie **autobusovej infraštruktúry** nemá mesto Liptovský Mikuláš zásadné plány ani požiadavky. Zo strany mesta Liptovský Mikuláš prebehla v roku 2019 rozsiahla reforma a modernizácia mestskej hromadnej dopravy (MHD), ktorá súvisela s nákupom 11 vlastných nízkopodlažných autobusov, zavedením taktovej dopravy, zahustením liniek a vytvorením novej linky na Kamenné pole, taktiež s vytvorením aplikácie a kampaňou na podporu ekologickej mobility v mestskej autobusovej doprave (MAD). Táto investícia významne naštartovala využívanie MHD v meste Liptovský Mikuláš, avšak pandémia negatívne zasiahla do tohto pozitívneho vývoja. Momentálne je mesto na 65% počtu cestujúcich oproti stavu pred pandémiou.

2.3.2. Preprava osôb

Mesto Liptovský Mikuláš eviduje na svojom území 14 liniek **mestskej hromadnej dopravy (MHD)**, ktorú prevádzkuje spoločnosť Arriva Liorbus, ktorej výkony vo verejnom záujme dofinancováva mesto Liptovský Mikuláš. Priemerný počet cestujúcich za obdobie rokov 2015-2019 klesol o 11,2% (136 944 cestujúcich). Po investícii medzi rokmi 2018 a 2019 bol pokles len o -0,6%. Medzi rokmi 2019 a 2020 bol z dôvodu pandemickej situácie pokles cestujúcich na úrovni 34,4%.

Využitie MHD na území mesta Liptovský Mikuláš	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
počet liniek MHD	13	13	13	13	13	14	14
počet cestujúcich MHD ročne	1 263 590	1 230 027	1 171 421	1 133 913	1 126 646	738 973	734 812
medziročná zmena		-33 563	-58 606	-37 508	-7 267	-387 673	-4 161
medziročná zmena v %		-2,7%	-4,8%	-3,2%	-0,6%	-34,4%	-0,6%

Zdroj: Interná evidencia MsÚ Liptovský Mikuláš

Mestskú autobusovú dopravu vo verejnom záujme v **Ružomberku** od 01. 01. 2021 poskytuje spoločnosť Blaguss Slovakia, s.r.o. Na území mesta premáva 6 liniek MHD, ktoré s nástupom nového prepravcu prešli novou organizáciou. Zaviedli sa nové, ekonomicky výhodnejšie trasy liniek a bola spustená preferencia vozidiel MAD na svetelnej signalizácii dynamickej zelenej vlny v meste.

Prímestskú autobusovú dopravu v regióne Liptov zabezpečuje spoločnosť Arriva Liorbus¹⁶ na 47 prímestských linkách, z toho na 32 linkách v okrese Liptovský Mikuláš a na 15 linkách v okrese Ružomberok, ktorej na výkony vo verejnom záujme prispieva Žilinský samosprávny kraj. V roku 2021 prevádzkovala spoločnosť Arriva Liorbus od júna do septembra počas víkendov a denne počas letných prázdnin **cyklobus** na trase Liptovský Mikuláš – Liptovský Hrádok – Hybe – Východná – Važec a späť.

Na území UMR Liptov je v prevádzke 24 prímestských liniek (53% liniek v regióne Liptov).

Prímestská autobusová linka – Liptovský Mikuláš	Prímestská autobusová linka – Ružomberok
1. 505 404: Liptovský Mikuláš – Liptovská Sielnica – Liptovské Matiašovce – Huty – Malé Borové – Veľké Borové	1. 505 428: Liptovský Mikuláš – Galovany – Gôtovany – Malatíny – Partizánska Ľupča – Liptovský Michal
2. 505 405: Liptovský Mikuláš – Liptovský Trnovec – Prosiek – Ižipovce – Bobrovník – Bukovina – Liptovská Anna	2. 505 430: Liptovský Hrádok – Liptovský Mikuláš – Ružomberok – Donovaly – Banská Bystrica
3. 505 406: Liptovský Mikuláš – Liptovský Trnovec – Liptovská Sielnica – Liptovské Matiašovce – Kvačany	3. 508 404: Ružomberok – Turík – Liptovská Teplá – Potok
4. 505 407: Liptovský Mikuláš – Liptovský Trnovec – Liptovská Sielnica – Liptovské Matiašovce – Kvačany od 2022 .2 .27	4. 508 407: Ružomberok – Likavka – Martinček od 2022 .2 .27
5. 505 408: Liptovský Mikuláš – Liptovský Trnovec – Liptovská Sielnica – Kvačany – Ižipovce – Prosiek	5. 508 409: Ružomberok – Štiavnička – Liptovská Štiavnica od 2022 .2 .27
6. 505 419: Liptovský Mikuláš – Pavčina Lehota – Demänovská Dolina od 2022 .2 .27	6. 508 410: Ružomberok – Štiavnička – Ludrová od 2022 .2 .27
7. 505 423: Liptovský Mikuláš – Galovany – Svätý Kríž – Lazisko od 2022 .2 .27	7. 508 411: Ružomberok – Liptovské Sliače
8. 505 424: Liptovský Mikuláš – Galovany – Svätý Kríž – Lazisko – Gôtovany od 2022 .1 .30	8. 508 412: Ružomberok – Ivachnová – Partizánska Ľupča
9. 505 425: Liptovský Mikuláš – Galovany – Svätý Kríž – Gôtovany – Vlachy – Ľubefa – Liptovské Kľačany	9. 508 413: Liptovská Teplá – Kalameny – Lúčky
	10. 508 414: Liptovská Teplá – Liptovský Michal – Potok
	11. 508 415: Ružomberok – Liptovská Teplá – Lúčky

¹⁶ Informácie čerpané z webstránky www.arriva.sk/liorbus.

Prímestská autobusová linka – Liptovský Mikuláš	Prímestská autobusová linka – Ružomberok
10. 505 426 : Liptovský Mikuláš – Galovany – Svätý Kríž – Gôtovany – Vluchy – Lubeľa – Liptovské Kľačany – Dúbrava od 2022 .2 .27	
11. 505 428 : Liptovský Mikuláš – Galovany – Gôtovany – Malatíny – Partizánska Lupča – Liptovský Michal	
12. 505 430 : Liptovský Hrádok – Liptovský Mikuláš – Ružomberok – Donovaly – Banská Bystrica	
13. 508 412 : Ružomberok – Ivachnová – Partizánska Lupča	

Zdroj: www.arriva.sk/liorbus

Individuálna osobná doprava: Pokles cestovania mestskou hromadnou dopravou sa deje na úkor zvyšovania počtu osobných automobilov. Medzi rokmi 2003-2014 ich počet len v meste Liptovský Mikuláš vzrástol o 64,2%, čo vytvára tlak na dopravnú infraštruktúru a na parkovanie, najmä na sídliskách.

Podľa údajov z okresných dopravných inšpektorátov (ODI) a Krajského dopravného inšpektorátu (KDI)¹⁷ je v regióne Liptov rastúci počet evidovaných motorových vozidiel. Región Liptov sa v roku 2021 podieľal 18,32% na všetkých evidovaných vozidlách Žilinského kraja, kým v roku 2018 to bolo 18,54%. Za sledované obdobie rokov 2018-2021 počet evidovaných automobilov v regióne Liptov vzrástol o 4618 automobilov (6,1%). **Počet evidovaných vozidiel bol v roku 2021 v okrese Liptovský Mikuláš 1,5x vyšší ako v okrese Ružomberok.** Tempo rastu počtu vozidiel v okrese Liptovský Mikuláš za sledované obdobie rokov 2018-2021 bolo o 1% vyššie ako v okrese Ružomberok.

Počet evidovaných vozidiel	2018	2019	2020	2021	2018 - 2021
ODI Liptovský Mikuláš	42 801	43 448	44 658	45 379	
ODI Ružomberok	28 476	29 004	29 760	30 516	
región Liptov	71 277	72 452	74 418	75 895	
KDI Žilina	384 503	392 665	401 910	414 332	
podiel región Liptov na ZASK	18,54%	18,45%	18,52%	18,32%	
absolútna zmena					
ODI Liptovský Mikuláš		647	1 210	721	2 578
ODI Ružomberok		528	756	756	2 040
región Liptov		1 175	1 966	1 477	4 618
KDI Žilina		8 162	9 245	12 422	29 829
zmena v %					
ODI Liptovský Mikuláš		1,5%	2,8%	1,6%	5,7%
ODI Ružomberok		1,9%	2,6%	2,5%	6,7%
región Liptov		1,6%	2,7%	2,0%	6,1%
KDI Žilina		2,1%	2,4%	3,1%	7,2%

Zdroj: Evidencia Okresných dopravných inšpektorátov Ružomberok a Liptovský Mikuláš a Krajského dopravného inšpektorátu v Žiline.

Kým v Žilinskom kraji pripadlo v roku 2020 na jedného obyvateľa 0,58 automobilu, v okrese Liptovský Mikuláš to bolo 0,62 vozidla v okrese Ružomberok 0,53 automobilu, teda kúsok pod priemerom Žilinského kraja.

Podiel počtu evidovaných osobných automobilov na obyvateľa	2018	2019	2020
ODI Liptovský Mikuláš	0,59	0,60	0,62
ODI Ružomberok	0,50	0,51	0,53
región Liptov	0,55	0,56	0,58
KDI Žilina	0,56	0,57	0,58

Zdroj: vlastné spracovanie autora

2.3.3. Technická a energetická infraštruktúra

Súčasťou prírodného bohatstva na Liptove sú okrem prírodných daností štyroch veľkoplošných chránených území (národných parkov) aj bohaté vodné zdroje, ktoré vytvárajú predpoklad dostatočného zásobovania územia pitnou vodou, pričom potreba doriešiť najmä odkanalizovanie územia Liptova a modernizáciu systémov čistenia odpadových vôd je stále aktuálna.

Obdobne aktuálne sú tiež výzvy v oblasti energetického hospodárstva a rozširovania využívania obnoviteľných zdrojov energie (OZE) a „zelených“ technológií, s čím počíta aj Energetická politika SR, ktorej cieľom je prispievať k trvalému znižovaniu energetickej náročnosti a zvyšovaniu energetickej efektívnosti. Bohaté podzemné geotermálne zdroje energie regiónu Liptov ako formy OZE nie sú využívané v tepelnom hospodárstve. Pre uvedenie si potenciálu využívania OZE na Liptove je dobré dať na mis-ky váh tri dostupné údaje¹⁸: **46,6% domácností UMR Liptov využíva na vykurovanie plyn, 12,1% elektrickú energiu a len 0,1% domácností využíva solárnu energiu ako alternatívny zdroj energie.**

¹⁷ <https://www.minv.sk/?celkovy-pocet-evidovanych-vozidiel-v-sr>

¹⁸ Viď časť Bývanie.

Plynovodná sieť: Spoločnosť Slovenský plynárenský podnik (SPP) je dodávateľom plynu a s tým spojených služieb vo všetkých regiónoch Slovenska. **SPP – distribúcia, a. s.** je 100 % dcérska spoločnosť spoločnosti SPP – Infrastructure, a. s. Spoločnosť zabezpečuje distribúciu zemného plynu na Slovensku a správu plynárenskej distribučnej siete, teda plynovodov prevádzkovaných na rozličných tlakových úrovniach s celkovou dĺžkou viac ako 32500 km.

Mesto Ružomberok je od roku 1982 plynofikované zemným plynom z plynovodu Severné Slovensko. Zásobovanie mesta a obce Likavka plynom je riešené len z jednej hlavnej regulačnej stanice umiestnenej v k.ú. Likavky. Najväčší odberateľ v meste i v aglomerácii – Mondi SCP, a. s. – je rovnako zásobovaný z plynovodu Severné Slovensko, a to z tej istej VVTL¹⁹ prípojky, ktorá je vedená od bodu napojenia v Liptovskej Anne, s vlastnou regulačnou stanicou umiestnenou v areáli závodu. Nedostatkom plynofikácie mesta, najmä závodu SCP, je spaľovanie zemného plynu v kombinácii s inými druhmi v teplárni závodu Supra, ako aj v kombinácii náhradného spaľovania zapáchajúcich merkaptánov a neexistencia náhradných prenosových ciest pre toto spaľovanie v prípade výpadku plynovodu, resp. prípojky na trase Liptovský Hrádok – Liptovská Anna – Ružomberok.

V meste Liptovský Mikuláš²⁰ sa nenachádzajú žiadne zariadenia na výrobu vykurovacích plynov ani žiadne ich zásobníky. Liptovský Mikuláš je zásobovaný zemným plynom zo sústavy vysokotlakových (VTL) plynovodov SR. Hlavným zdrojom zemného plynu je VTL plynovod Severné Slovensko (DN 500, PN 64) a VTL prípojka pre RS Mútnik (DN 200, PN 64). Jednotlivé odberateľské skupiny obyvateľstva (maloodber aj veľkoodber) sú zásobované zemným plynom regulačnými stanicami RS VTL/STL (Mútnik, Vitališovce, Liptovský Trnovec) a doregulačnými RS DRS STL 0,3/STL 0,1/NTL 0,002 (Stred, Palúdzka, Nábřežie, Demänová). V meste sú realizované STL plynovody s prevádzkovým tlakom 0,3 MPa a 0,1 MPa. V UO 005-O, UO 022 a UO 023 sú realizované NTL plynovody s prevádzkovým tlakom 2,1 kPa. Do UO 010-Z a 027-N pre potrebu aquaparku Tatralandia je vedený STL plynovod PN 0,3 MPa, D 160,110 s RS Liptovský Trnovec. Percento plynofikácie mesta Liptovský Mikuláš vo februári 2010 bolo 51,54 %.

Tepelné hospodárstvo: Zásobovanie teplom je dôležitou časťou energetickej výrobo-zásobovacej sústavy, ovplyvňujúcou územný rozvoj mesta Liptovský Mikuláš a jeho environmentálnu hodnotu.

Systém centrálného zásobovania teplom je **v meste Ružomberok** prevádzkovaný spoločnosťou **CZT Ružomberok, s. r. o.** v 100%-nom vlastníctve mesta pre približne 20 tisíc obyvateľov a 7,5 tisíc domácností. Teplo je nakupované vo forme pary od dodávateľa Mondi SCP, a. s. Časť pary je distribuovaná do parných výmenníkových staníc na sídliskách a časť pary do centrálnej výmenníkovej stanice, ktorá je umiestnená v areáli Mondi SCP, a. s. a odovzdáva teplo horúcej vode, ktorá je následne distribuovaná na sídliská. Teplo je distribuované z výmenníkových staníc k odberateľom prostredníctvom sekundárnych teplovodných rozvodov. Na výrobu tepla sa v individuálnej výrobe tepla a teplej vody využíva prevažne zemný plyn naftový, a to v bytovej výstavbe ako aj v nebytových objektoch.

V rokoch 2010-2014 spoločnosť CZT realizovala celoplošnú rekonštrukciu rozvodných sietí v meste za cca. 10 mil. EUR. Vybudovaná bola centrálna výmenníková stanica tepla (CVS), trafostanica na západnom okraji areálu Mondi SCP, a. s. a odovzdávacia stanica tepla (OST) vo Veľkom Políku. Zároveň bola komplexne ukončená rekonštrukcia starých parných rozvodov na nové horúčovodné. Celková dĺžka teplovodnej distribučnej siete sa tak ustálila na 29,4 km a celkovom počte 311 kompaktných odovzdávacích staníc tepla (KOST). Investíciami boli znížené straty tepla z pôvodných cca. 23,7 % na súčasných cca. 10,5 % s pozitívnym dopadom na životné prostredie a tiež na zníženie nákladov spojených s distribúciou tepla pre konečných odberateľov.²¹ **Takýmto moderným stavom tepelného hospodárstva sa nemôže prezentovať žiadne iné mesto na Slovensku.**

V meste Liptovský Mikuláš je hlavným subjektom s vydaným povolením pre podnikanie v tepelnej energetike (výroba a rozvod tepla) podľa zákona č. 657/2004 spoločnosť **LMT, a. s. (skupina ENGIE)** s pôsobnosťou od roku 2008. V roku 2010 zásoboval teplom bytový fond 7062 bytových jednotiek a občiansku vybavenosť. Prevádzkuje centrálnu rozvody tepla s 28 kotolňami s ročnou výrobou tepla 57,7 GWh a celkovým inštalovaným výkonom 59,47 MW, z toho 7 MW na biomasu. Väčšinová palivová zariadenia je zemný plyn. Celková dĺžka rozvodov tepla je 26 km. Medzi ďalšie, najmä priemyselné subjekty²² patrí napríklad spoločnosť **Velve Tex, a. s.** (bývalý MAYTEX), ktorá vlastní bývalý zdroj sústavy CZT, v súčasnosti priemyselný zdroj tepla v areáli bývalého MAYTEX-u s inštalovaným výkonom 59,0 MW a ročnou výrobou tepla 15000 GJ, parným rozvodom tepla 1,0 MPa s dĺžkou 0,9 km a prepravným výkonom 5,0 MW. **St. Nicolaus, a. s.** je priemyselný zdroj tepla s inštalovaným výkonom 13,0 MW a ročnou výrobou tepla 32550 GJ, zásobuje teplom aj 98 bytových jednotiek, **Slov Tan Kontrakt Tannery, s. r. o.** – priemyselný zdroj tepla s inštalovaným výkonom 8,5 MW a ročnou výrobou tepla 85300 GJ. **Komterm, a. s.** – priemyselný zdroj tepla s inštalovaným výkonom 19,6 MW a ročnou výrobou tepla 15000 GJ, rozvodmi tepla TV s dĺžkou 1,9 km a prepravným výkonom 9,0 MW, zásobuje teplom aj 144 b.j. Okrem toho je v kotolni v prevádzke jedna kogeneračná jednotka TEDOM 25 kW_{el}/50 kW_t tepelných, používaná pre vlastnú spotrebu. Ostatné zdroje tepla s povolením na podnikanie v tepelnej energetike majú bytové domy, občianska vybavenosť, drobné výrobné prevádzky, priemyselné a poľnohospodárske podniky.

Elektrická sieť: Základy stredoslovenskej energetiky sú spojené s mestom Ružomberok, kde bola v roku 1896 postavená prvá veľká parná elektráreň na strednom Slovensku. Dodávku a používanie elek-

¹⁹ VVTL – veľmi vysokotlakový

²⁰ Správa o hodnotení strategického dokumentu pre Územný plán mesta Liptovský Mikuláš, február 2010.

²¹ <http://www.cztrk.eu/>

²² Správa o hodnotení strategického dokumentu pre Územný plán mesta Liptovský Mikuláš, február 2010.

trické energie zastrešuje na strednom Slovensku spoločnosť **Stredoslovenská energetika, a. s. (SSE)**. Je to dodávateľská energetická spoločnosť, ktorá elektrickú energiu nakupuje na domácom trhu od Slovenských elektrární a časť z nej aj vyrába. Jej dcérska spoločnosť **Stredoslovenská distribučná, a. s.** distribuuje na území stredného Slovenska elektrickú energiu takmer 740 000 odberným miestam: domácnostiam a firmám. Má v správe distribučnú sieť elektrických vedení na strednom Slovensku. Prevádzkuje vedenia s napätím 110, 22 a 0,4 kV. Pomocou transformačných staníc (v Medzibrode, Varíne, Hornej Ždani, Bystričanoch a i.) je distribučná sieť napojená do Prenosovej sústavy SR, cez ktorú je napojená na elektrárne na Slovensku a v zahraničí.

Mesto Ružomberok a okolité obce sú zásobované elektrickou energiou zo 110/22 kV **transformovne Lisková**. V tejto sa nachádzajú dva transformátory 110/22 kV s jednotkovým výkonom 40 MVA. Transformovňa Lisková je zásobovaná z dvoch nadradených 400/110 kV transformovní, a to Sučany a Liptovská Mara. Výkonové pripojenie medzi týmito transformovňami na strane 110 kV zabezpečujú linky 2x110 kV: (1) linka č. 7856 – 7857 Lisková – Sučany s prierezom 2x3x185 mm² AlFe – 2x110 kV, (2) linka č. 7203 – 7204 Lisková – Liptovská Mara s prierezom 2x3x185 mm² AlFe. Transformačná stanica Lisková je na strane 110 kV ešte prepojená nasledovnými linkami: (1) linka č. 7769 Lisková – Turany s prierezom 3x150 mm² AlFe, (2) linka č. 7731 Lisková – Jasenová s prierezom 3x150 mm² AlFe. Katastrálnym územím mesta Ružomberok prechádzajú bez zaústenia nasledovné linky: (1) 400 kV dvojité linky č. 406 a 491 Sučany – Liptovská Mara, (2) 22 kV linka č. 272 Sučany – Medzibrod, (3) 220 kV linka č. 273 Lemešany – Medzibrod. Spoločnosť Mondí SCP, a. s. Ružomberok má vo svojom areáli vybudované 110 kV transformovne, kde sú inštalované transformátory 25, 33 a 40 MVA. Slúžia len pre priemysel.

Na území **mesta Liptovský Mikuláš**²³ sa nachádza jeden malý vodný zdroj elektrickej energie MVE Okoličné a závodná tepláreň bývalého MAYTEXU Liptovský Mikuláš s výrobou elektrickej energie 18,6 GWh/rok. MVE Okoličné má jednotkové výkony inštalovaných zariadení – 2x0,4 MW, celkový inštalovaný výkon 0,8 MW. Správca výroby elektrickej energie je KFL, s. r. o., Hroboňova 17, Liptovský Mikuláš. Predpokladané množstvo elektriny dodanej do distribučnej sústavy predstavuje 3 900 MWh.

Územím mesta prechádzajú vzdušné VVN nadradené prenosové vedenia sústavy 2x400 kV a 1x220kV. Vedenia prechádzajú južnou časťou mesta od Beníc až po Závažnú Porubu. Sídelný útvar je zásobovaný elektrickou energiou z napájacích rozvodných staníc 110/22 kV Liptovský Mikuláš a Závažná Poruba. Rozvodná stanica Liptovský Mikuláš je napojená prenosovými vedeniami VVN 2x110 kV z nadradenej rozvodne Liptovská Mara linkami č. 7201 a 7202 a rozvodná stanica Závažná Poruba je napojená prenosovým vedením VVN 1x110 kV z rozvodnej stanice Liptovský Mikuláš a linkou č. 7721 z rozvodnej stanice Závažná Poruba, pričom v oboch RS sú inštalované transformátory s výkonom 2x40 MVA. Vzdušné VVN vedenia prechádzajúce mestom Liptovský Mikuláš: č. 045 Čierny Váh – Liptovská Mara (400 kV), č. 407 Liptovská Mara – Spišská Nová Ves (400 kV), č. 273 Medzibrod – Lemešany (220 kV), č. 7201 a 7202 Liptovská Mara – Liptovský Mikuláš (110 kV), č. 7721 Liptovský Mikuláš – Závažná Poruba (110 kV), č. 7722 Závažná Poruba – Kráľova Lehota.

Verejné osvetlenie: Verejné osvetlenie popri miestnych komunikáciách a chodníkoch je nevyhnutnou súčasťou cestnej infraštruktúry. V minulosti bolo riešené výbojkovými svietidlami osadenými na osvetľovacích stožiaroch, pri osvetlení peších komunikácií sa svietidlá osadia na sadové stožiare. Rozvod verejného osvetlenia býva káblový, uložený v zemi, napájaný z typových rozvádzačov RVO a ovládaný pomocou HDO.

Nové technológie, kvalitné a úsporné svetelné zdroje (LED žiarovky, solárne články a i.), radiace a monitorovacie systémy sú predpokladom nielen zvýšenia bezpečnosti, ale aj zníženia energetickej náročnosti.

VEREJNÉ OSVETLENIE		2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	rozdiel	v %
Mesto Liptovský Mikuláš	počty stĺpov verejného osvetlenia	3 304	3 304	3 304	3 330	3 330	3 345	3 370	66	2,0%
	počet stĺpov verejného osvetlenia s úspornými LED svietidlami	-	-	-	26	26	41	66		
Mesto Ružomberok	počty stĺpov verejného osvetlenia									
	počet stĺpov verejného osvetlenia s úspornými LED svietidlami									

Zdroj: Interná evidencia Mestského úradu Liptovský Mikuláš, údaje za mestský úrad Ružomberok nie sú k dispozícii

V rokoch 2007 až 2009 prebehla na celom území **mesta Liptovský Mikuláš** modernizácia verejného osvetlenia spoločnosťou FIN.M.O.S, ktoré spĺňa požadované parametre na osvetlenie verejných priestranstiev a dopravných plôch. Spoločnosť má do roku 2024 s mestom Liptovský Mikuláš uzatvorený splátkový kalendár na túto investíciu, ktorú mesto postupne spláca formou nákupu akcií tejto spoločnosti. Výrazne sa tým zvýšila jednak bezpečnosť cestnej premávky a verejných priestranstiev, ako aj bezpečnosť občanov a ochrana majetku. Nové stĺpy verejného osvetlenia sú od roku 2018 montované s úspornými LED svietidlami (zatiaľ len 2%, čo predstavuje 66 stĺpov).

Pre **mesto Ružomberok** zabezpečuje správu verejného osvetlenia spoločnosť Lightech, s. r. o. V rokoch 2015 až 2016 prebehla na území mesta modernizácia verejného osvetlenia mesta financovaná zo zdrojov EÚ v rámci Operačného programu Konkurencieschopnosť a Hospodársky rast. Ďalšia významná modernizácia verejného osvetlenia je v pláne na rok 2023. Mesto získalo na túto investíciu nenávratný finančný príspevok zo zdrojov EÚ v rámci Operačného programu Integrovaná infraštruktúra.

²³ Správa o hodnotení strategického dokumentu pre Územný plán mesta Liptovský Mikuláš, február 2010.

V prehľade nižšie sú uvedené možnosti modernizácie verejného osvetlenia v jednotlivých **obciach UMR Liptov** na základe ich súčasného stavu. Z obcí UMR Liptov, ktoré nám poskytli informácie, majú obce Prosiek, Galovany, Gôtovany, Liptovská Teplá, Liptovské Sliače a Turík potrebu investovať do modernizácie verejného osvetlenia.

Okres	Obec	Verejné osvetlenie s LED technológiou	Rok modernizácie	Poznámka
Liptovský Mikuláš	Liptovský Mikuláš			
	Demänovská Dolina	ÁNO		Majú dokonca niekoľko aj na solár. Na Slovensku ich má len niekoľko obcí.
	Liptovský Trnovec	nie je informácia		
	Liptovská Sielnica	ÁNO	2017	
	Prosiek	NIE	cca 2012	
	Bobrovník	ÁNO	2019	
	Galovany	NIE	----	
	Gôtovany	NIE	2010	
Ružomberok	Vlchy	ÁNO	2021	
	Ružomberok			
	Bešeňová	nie je informácia		
	Liptovská Teplá	NIE	---	
	Ivachnová	nie je informácia		
	Liptovské Sliače	čistočne		
	Štiavnička	nie je informácia		
	Turík	NIE	----	
Lisková	ÁNO	2015	Menili len svietidlá. Potrebná modernizácia celých stĺpov.	
Likavka	nie je informácia			

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe informácií od starostov obcí.

Vodovodná a kanalizačná sieť: Zo 14 vodárenských spoločností na Slovensku sú v regióne Liptov etablované dve vodárenské spoločnosti. V okrese Liptovský Mikuláš spravuje vodovodnú a kanalizačnú sústavu **Liptovská vodárenská spoločnosť** (ďalej ako LVS), ktorá je akciovou spoločnosťou všetkých 56 samospráv okresu Liptovský Mikuláš, a v okrese Ružomberok **Vodárenská spoločnosť Ružomberok, a. s.** (ďalej ako VSR) s 25 samosprávami ako akcionármi.

LVS Liptovský Mikuláš má najvýznamnejšie vodné zdroje pri Liptovskej Porúbke a úpravňu vody v Demänovskej Doline. K dispozícii má 8 skupinových vodovodov. Zo skupinového vodovodu Liptovský Mikuláš napojeného na vodojem v Demänovskej Doline je zásobované mesto Liptovský Mikuláš a ďalších 16 obcí, t. j. väčšina v UMR Liptov. VSR Ružomberok čerpá vodu z podzemných vodných zdrojov. VSR zásobuje mesto Ružomberok vodou zo skupinového vodovodu Ružomberok, ktorý zahŕňa aj tri obce územia UMR Liptov: Lisková, Štiavnička a sčasti Likavka.

Splaškové a priemyselné odpadové vody z mesta Liptovský Mikuláš a priľahlých obcí sú odvádzané do ČOV v Liptovskom Mikuláši, ktorá bola uvedená do prevádzky v roku 1980 a odvtedy prešla viacerými rekonštrukciami, kde bola napríklad rozšírená kapacita biologického čistenia a kalového hospodárstva či prepojená kanalizácia z Liptovského Hrádku a väčšiny obcí medzi týmito dvomi mestami. Súčasná kapacita ČOV je dimenzovaná pre 126 000 EO (ekvivalentných obyvateľov), čo pokrýva potreby aglomerácie. Kanalizačná sieť mesta Ružomberok je riešená ako jednotná a odvádzajú spoločne dažďové, splaškové a priemyselné vody na ČOV Mokrad' – Hrboltová. Kanalizačná sieť odvádzajú vody z Ružomberka a sídiel Likavka, Štiavnička, Lisková, Ludrová. Raritou na Slovensku je, že ČOV nevlastní žiadna vodárenská spoločnosť ani mesto, ale spoločnosť Mondi SCP, a.s., ktorej patrí za podmienky investova-

nia do jej rekonštrukcie. Mondi SCP, a.s. patrí medzi najväčších producentov odpadových vôd spoločne s dcérskym závodom Obaly Solo, s. r. o., bývalým areálom TEXICOM, SAD Liptovský Mikuláš (stredisko Ružomberok), Wieneberger Slovenské Tehelne, s. r. o.

LVS so 153 zamestnancami zásobuje 67869 klientov pitnou vodou (519 km vodovodnej siete) a napája na kanalizáciu v dĺžke 328 km 56891 obyvateľov stredného a horného Liptova. VSR so 63 zamestnancami zásobuje 51995 klientov pitnou vodou (312 km vodovodnej siete) a poskytuje kanalizačnú sieť v dĺžke 202 km pre 45833 obyvateľov dolného Liptova.

Za sledované obdobie rokov 2015-2020 sa počet obyvateľov napojených na vodovodnú sieť vodárenských spoločností znižoval. U VSR sa znížil o 3%, kým vodovodná sieť sa rozšírila o 10,92 km (339 prípojok). U LVS sa počet klientov napojených na vodovodnú sieť znížil o 0,2%, kým vodovodná sieť sa rozšírila o 13,2 km (1007 prípojok). Počet obyvateľov napojených na kanalizáciu vzrástol u LVS o 1%, kým kanalizačná sieť sa rozšírila o 7,7 km (739 prípojok) a u VSR to bolo o 7,6%.

	Liptovská vodárenská spoločnosť, a.s.				Vodárenská spoločnosť Ružomberok			
	2015	2020	rozdiel	v%	2015	2020	rozdiel	v%
ZÁSOBOVANIE PITNOU VODOU								
počet obyvateľov zásobovaných pitnou vodou	67 971	67 869	-102	-0,2%	53 618	51 995	-1623	-3,0%
podiel na celkovom počte obyvateľov okresu	93,7%	94,1%	0,004	0,4%			0	
počet vodovodov v prevádzke	18	19	1	5,6%	N/A	N/A		
z toho oblasťných	1	1	0		N/A	N/A		
z toho skupinových	8	8	0		N/A	N/A		
z toho samostatných	9	10	1	11,1%	N/A	N/A		
dĺžka prevádzkovej vodovodnej siete v km	506	519	13,2	2,6%	301	312	10,92	3,6%
počet napojených vodovodných prípojok na sieť	13 927	14 934	1007	7,2%	12 660	12 999	339	2,7%
počet vodojemov	N/A	N/A			35	36	1	2,9%
počet čerpacích staníc	N/A	N/A			18	21	3	16,7%
počet vodných zdrojov	N/A	N/A			102	105	3	2,9%
PREVÁDZKOVANIE KANALIZAČNEJ SIETE								
počet odkanalizovaných obyvateľov	56 303	56 891	588	1,0%	42 585	45 833	3248	7,6%
podiel na celkovom počte obyvateľov okresu	77,6%	78,9%	0,013	1,7%			0	
počet kanalizácií v prevádzke	10	10	0		N/A	N/A		
z toho oblasťných					N/A	N/A		
z toho skupinových	4	4	0		N/A	N/A		
z toho samostatných	6	6	0		N/A	N/A		
dĺžka prevádzkovej kanalizačnej siete v km	320	328	7,7	2,4%	N/A	202		
počet napojených kanalizačných prípojok na sieť	9 495	10 234	739	7,8%	N/A	N/A		
počet čistiarní odpadových vôd v prevádzke	9	10	1	11,1%	N/A	3		
počet čerpacích staníc v prevádzke	25	31	6	24,0%	37	37	0	0,0%
počet zamestnancov	150	153			67	67		
POROVNÁVACIE UKAZOVATELE								
Vodovodná sieť na obyvateľa v km	7,44	7,65			5,61	6,00		
Počet vodovodných prípojok na obyvateľa	0,20	0,22			0,24	0,25		
Kanalizačná sieť na obyvateľa v km	5,68	5,76				4,42		
Počet kanalizačných prípojok na obyvateľa	0,17	0,18						

Zdroj: Výročné správy vodárenských spoločností na Liptove^{24,25} a vlastné spracovanie, údaje označené N/A nie sú k dispozícii

LVS investovala za sledované obdobie rokov 2015-2020 z vlastných zdrojov do majetku 2,9x viac ako VSR Ružomberok.

	PREHLAD INVESTÍCIÍ DO MAJETKU VODÁRENSKEJ SPOLOČNOSTI					SPOLU		PRIEMER ročne
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2016 - 2020	
Liptovská vodárenská spoločnosť	828 314	976 053	3 115 642	1 357 200	1 756 104	1 560 439	8 765 438	1 598 959
Vodárenská spoločnosť Ružomberok		830 000	480 000	730 000	579 600	430 900	3 050 500	610 100

Zdroj: Výročné správy vodárenských spoločností a vlastné spracovanie autora.

Na základe informácií získaných z výročných správ LVS za roky 2015-2020 boli najväčšie investície realizované v troch obciach:

- ☘ Demänovská Dolina: 2,04 mil. EUR – investícia do rekonštrukcie kanalizácie, rekonštrukcia odberného objektu Zadná voda, každoročná intenzifikácia úpravne vody (ÚV);
- ☘ Liptovská Sielnica: 1,6 mil. EUR – rozšírenie stokovej siete a ČOV (hlavná investícia v roku 2017);
- ☘ Liptovský Mikuláš: 0,9 mil. EUR – najväčšia investícia bola do čerpacej stanice Palúdzka, 235 tisíc EUR (rok 2017) a do fotovoltaičského systému, 265 tisíc EUR (rok 2020).

VSR v roku 2015 dočerpala grantové zdroje z programového obdobia EŠIF 2007-2013 na projekt „SKK Ružomberok a ČOV Liptovská Teplá, Liptovské Sliače“ v celkovej výške 27,6 milióna EUR. LVS získala v roku 2020 finančné prostriedky vo výške nenávratného finančného príspevku 738 666,67 EUR z IROP

²⁴ Výročná správa LVS, a. s. za rok 2020. Dostupné na <https://www.lvsas.sk/o-spolocnosti/vyroczne-spravy>

²⁵ <https://vsr.sk/vyro-ne-spravy.html>

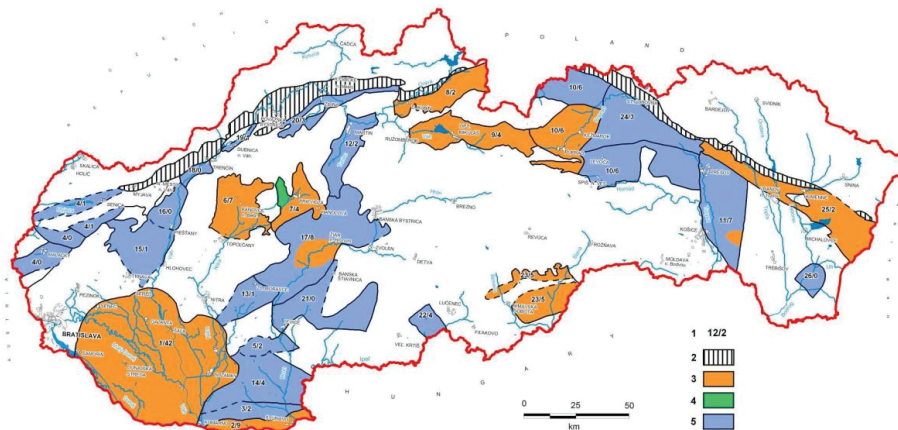
programového obdobia EŠIF 2014-2020 na projekt "Bobrovník – rekonštrukcia prívodu a ČS, rozšírenie akumulácie". Cieľom projektu bolo zlepšenie zásobovania pitnou vodou obyvateľov obcí Bobrovník a Vlchy (časti Krmeš, Vlchy a Vlašky).

Výzvou obidvoch okresov regiónu Liptov je potreba doriešiť odkanalizovanie územia a modernizáciu systémov čistenia odpadových vôd. Prehľad nižšie poskytuje informácie o investičnej potrebe za obce UMR Liptov.

Okres	Obec	Odkanalizovaná obec	INVESTIČNÁ POTREBA				Poznámky
			kanalizačná sieť	potrebný počet ČOV	počet napojených obyvateľov	vodovodná sieť	
Liptovský Mikuláš	Liptovský Mikuláš	ÁNO					
	Demánovská dolina	ÁNO					
	Liptovský Trnovec	ÁNO					
	Liptovská Sielnica	ÁNO					
	Prosiek	NIE	3600 m	1	100	1000 m	
	Bobrovník	NIE	800m + 500m	2		2500 m	čistička odpadových vôd č. 1 ČOV Bobrovník, projektová dokumentácia spracovaná, žiadosť o stavebné povolenie podaná, predpoklad vydania stavebného povolenia cca september 2022. Kanalizačné potrubie pre ČOV č. 1 – dobudovanie kanalizačného potrubia podľa proj.dok. 800m , stavebné povolenie vydané. ČOV č.1 prvá etapa 300 EO, druhá etapa 1200 EO. Čistička odpadových vôd č. 2 ČOV Bobrovník, príprava projektovej dokumentácie + kanalizačné potrubie 500m
	Galovany	NIE	2550 m	1 (existujúca, ale nefunkčná)	350		
	Gôtovany	NIE	4000 - 4200 m	1	485		
Ružomberok	Vlchy	NIE					
	Ružomberok	ÁNO					
	Bešeňová	ÁNO					
	Liptovská Teplá	ÁNO					
	Ivachnová	ÁNO					
	Liptovské Sliache	ÁNO					
	Štiavnička	ÁNO					
	Turík	NIE	?	?	?		pre stanovenie rozsahu kanalizačnej siete a počtu potrebných ČOV je potrebná úvodná štúdia
	Lisková	ÁNO					
Likavka	ÁNO						

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe informácií od starostov obcí.

Energetické hospodárstvo: Mesto Liptovský Mikuláš má vypracovanú aktualizovanú koncepciu rozvoja mesta v oblasti tepelnej energetiky a Nízkouhlíkovú stratégiu mesta Liptovský Mikuláš na roky 2022-2036, ktoré boli schválené 16. 12. 2021. Koncepciu rozvoja mesta Ružomberok v oblasti tepelnej energetiky má vypracovanú a naposledy aktualizovanú v júni 2014 (aktualizácia č. 2) aj mesto Ružomberok. Nízkouhlíkovú stratégiu do roku 2030 má spracovanú tiež obec Bešeňová.

- 1: číslo perspektívnej oblasti/počet geotermálnych vrtov
- 2: bradlové pásmo
- 3: perspektívne oblasti, v ktorých sa realizovalo hydrogeotermálne zhodnotenie
- 4: perspektívne oblasti, v ktorých prebieha hydrogeotermálne zhodnotenie
- 5: perspektívne oblasti, v ktorých sa doteraz nerealizovali hydrogeotermálne zhodnotenie

Región Liptov zatiaľ zaostáva vo využívaní OZE na vykurovanie a chladenie, na výrobu elektrickej energie, prípadne v doprave, s výnimkou viacerých fotovoltaických elektrární na využitie solárnej energie. Riešením je nastaviť systematický prístup zavádzania OZE z úrovne regiónu aj s ohľadom na to, že región Liptov má významné možnosti vo využívaní **geotermálnej energie** ako formy OZE, ktoré však zatiaľ neboli posúdené z pohľadu technologického riešenia.

Energetické úspory na úrovni samospráv je možné dosiahnuť prostredníctvom znižovania energetickej náročnosti budov vo verejnom vlastníctve. Viaceré samosprávy z územia UMR nám poskytli informáciu o počte budov vo svojom vlastníctve aj o tom, v ktorých budovách už prebehlo znižovanie energetickej náročnosti zateplovaním. Súčasný silnejší ekonomický tlak na znižovanie energetických nárokov vo verejných budovách v súvislosti s energetickou krízou a možnosťami čerpania finančných zdrojov z Plánu obnovy a odolnosti SR, ktoré samosprávy vlastní, predstavuje – ako uvádza prehľad nižšie – významný potenciál pre budúce investovanie samospráv práve v tejto oblasti. V oblasti znižovania energetickej náročnosti verejných budov doteraz najviac investovala obec Liptovské Sliache (6 z 21 budov), Lisková (3 z 5 budov), Vlchy (2 zo 4 budov) a Liptovská Teplá (3 z 10 budov).

Okres	Obec	Počet budov vo vlastníctve	z tohto zateplených	Poznámka
Liptovský Mikuláš	Liptovský Mikuláš	169		
	Demänovská Dolina	1	1	
	Liptovský Trnovec	N/A		informácia nie je dostupná
	Liptovská Sielnica	4	0	
	Prosiek	3	0	
	Bobrovník	1	0	
	Galovany	4	1	
	Gôtovany	3	1	
	Vluchy	4	2	
Ružomberok	Ružomberok	136		118 všeobecné a 18 školstvo
	Bešeňová	N/A		informácia nie je dostupná
	Liptovská Teplá	5+5 (škola)	1+2 (škola)	
	Ivachnová	N/A		informácia nie je dostupná
	Liptovské Sliacše	25	6	
	Štiavnička	N/A		informácia nie je dostupná
	Turík	1	0	
	Lisková	5	3	telocvičňa + budova OŠK (obecný šport.klub nezateplené)
	Likavka	N/A		informácia nie je dostupná

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe informácií od starostov obcí.

2.3.4. Moderná samospráva a digitálna infraštruktúra

Samosprávy si uvedomujú, aké dôležité je využívať pri činnosti úradov **moderné informačné technológie**, ktoré zvyšujú efektívnosť samosprávnych procesov a zároveň sú schopné generovať dáta, ktorých analýzou získava samospráva cenné informácie pre rozhodovanie a efektívne riadenie. Toto je základom tzv. **SMART prístupu** v riadení samosprávy. **Viac to riešia mestské ako obecné samosprávy, a to aj s ohľadom na ľudské kapacity jednotlivých úradov.** Mesto Liptovský Mikuláš je súčasťou iniciatívy SMART Cities a na webovom sídle informuje o SMART novinkách v riadení samosprávy. Mesto má od októbra 2020 spracovanú **Koncepciu rozvoja SMART City mesta Liptovský Mikuláš**. V oblasti budovania SMART technológií na úrovni mesta Ružomberok bolo mesto úspešné pri podaní projektu „**SMART technológie mesta Ružomberok**“ a získalo naň nenávratný finančný príspevok, z ktorého v rokoch 2022 – 2023 pokryje oblasti: parkovací systém, verejné osvetlenie, meteostanice.

PRÍKLAD DOBREJ PRAXE pri implementácii mestskej SMART politiky

Projekt „**Smart technológie mesta Ružomberok**“ rieši nasledovné : V oblasti **Parkovací systém** zefektívnenie systému parkovania v centre a v širšom centre mesta. Smart technológie v tomto prípade urobia parkovanie v meste transparentnejším pre rezidentov a návštevníkov. Transparentnosť bude spočívať najmä v dodržiavaní vyhradených miest pre rezidentov, oprávnenosti parkovania na vyhradených miestach a všeobecne dodržiavanie pravidiel parkovania na platených miestach. V oblasti **Verejné osvetlenie** výmenu a inštaláciu nového LED osvetlenia, ktoré nahradí súčasné osvetlenie skladajúce sa zo sodíkových výbojok, čím sa zabezpečí lepšia intenzita osvetlenia, ale i zníženie nákladov mesta na prevádzku súčasného osvetlenia. V oblasti **Meteostanice** inštaláciu IoT prvkov, ktoré zabezpečia zber dát v súvislosti s tvorbou budúcej politiky v oblasti životného prostredia. Centrálna IoT platforma bude slúžiť na vizualizáciu dát z inteligentných prvkov mesta pre občanov a zároveň na analytické účely pre zamestnancov mesta. Bude prijímať, spracovávať a zobrazovať údaje, uchovávať historická dáta, vytvárať štatistiky a integrovať inteligentné prvky do jedného koncového bodu.

V prístupe SMART je dôležitou zložkou tzv. užívateľský princíp, ktorý znamená získavanie spätnej väzby od užívateľov mesta – jeho občanov a návštevníkov, ako aj dodávateľov tovarov a služieb pre samosprávne úrady. Pre zlepšovanie samospráv je dôležité neustále **vzdelávanie**. Získavanie a zdieľanie cenných poznatkov a skúseností, a tým aj profesionalizácia pracovníkov úradu podporuje neustále hľadanie možností pre zvyšovanie kvality poskytovaných služieb samosprávnych úradov, prípadne ich rozširovanie pre občanov.

Pre efektívne riadenie samosprávy je dôležitá **centralizácia vybavenej agendy** týkajúcej sa občanov na jednom mieste a zefektívnenie vybavovania prostredníctvom elektronických služieb s využitím prepojených e-formulárov (**e-governance**). V tomto smere bude potrebné modernizovať budovy MsÚ a ich technické a technologické vybavenie, prestavať procesy a podporiť internú komunikáciu, ktorá zlepší tímovú spoluprácu a odstráni komunikačné bariéry medzi odbornými útvarmi, ale aj medzi pracovníkmi MsÚ a poslancami MsZ.

Mesto Ružomberok má schválený nenávratný finančný príspevok zo zdrojov EÚ na projekt „Zvýšenie úrovne informačnej a kybernetickej bezpečnosti mesta Ružomberok“, ktorý sa zameriava na vytvorenie komplexného technického riešenia, ktoré umožní zvýšiť úroveň kybernetickej a informačnej bezpečnosti. Rozsah navrhovaných riešení priamo reflektuje na závery auditu kybernetickej bezpečnosti, ktorý mesto podstúpilo v priebehu rokov 2021 až 2022. Mesto ďalej plánuje realizáciu projektov zameraných na zabezpečenie nastavenia systematického a automatizovaného zverejňovania a sprístupňovania údajov v rámci činnosti samosprávy a modernizáciu služieb verejnej správy mesta Ružomberok, modernizáciu

agendových informačných systémov a zlepšenie využívania dát pre podporu rozhodovania. Na uvedené aktivity sa mesto snaží získať finančnú podporu z Operačného programu Integrovaná infraštruktúra.

Mesto Liptovský Mikuláš buduje jeden **komplexný informačný systém mesta** s možnosťou poskytovania informácií verejnosti vo forme „otvorených dát“ (open data) vrátane mapových podkladov s využitím aplikácie na internetovom portáli mesta (egov, webgis) s prepojením z tabuľkovej časti údajov egov do mapy. Vo verejnej časti webgis sú v súčasnosti prístupné nasledovné vrstvy: ulice, komunálne voľby, kataster nehnuteľností a bezbariérovosť. Mesto Ružomberok Mesto Ružomberok prevádzkuje informačný systém samosprávy v rámci ktorého komplexne spracováva informácie potrebné pre chod mesta a vykonávanie funkcií samosprávy. Smerom k občanovi sú tieto informácie dostupné cez portál egov.ruzomberok.sk (publikovanie všeobecných informácií spracovávaných v informačnom systéme). Mesto má na svojej webovej stránke rovnako verejnosti sprístupnené GIS riešenie²⁶, tzv. GISPLAN, kde má nahratý digitalizovaný územný plán mesta, kataster nehnuteľností a cenovú mapu pozemkov

PRÍKLAD DOBREJ PRAXE v oblasti e-governance

V rámci rozvoja e-governance sa **mesto Ružomberok** zapojilo do pilotného projektu **IS DCOM pre mestá**. Vďaka projektu došlo k zvýšeniu úrovne poskytovania elektronických služieb mesta, a to prostredníctvom integrácie informačných systémov s DCOM-om. Mesto tak zabezpečuje obyvateľom a podnikateľom elektronické služby s vyššou pridanou hodnotou. Ide predovšetkým o inteligentné formuláre podaní a informácie o konaniach, ktoré sú na úrade vedené o danom občanovi (evidencia psov, poskytovanie sociálnych služieb, spisy a záznamy ku konaniam občanov a pod.). Mesto zároveň získalo prepojenie na centrálny registre a agendové informačné systémy verejnej správy: Ústredný portál verejnej správy, Register fyzických osôb, Register právnických osôb, Register adries, Kataster nehnuteľností, Národnú evidenciu vozidiel, Finančnú správu, Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny, Sociálnu poisťovňu. Súčasťou projektu je aj súkromná zóna k vybraným dátam, ktoré o nich mesto eviduje. Občanom, resp. podnikateľom je k dispozícii 98 služieb, ktoré DCOM poskytuje v jednotnom rozhraní s tým, že tieto služby sú zároveň integrované na existujúce back-end systémy mesta.

Oficiálne webové portály obidvoch jadrových miest majú rovnakú štruktúru rozdelenú na sekcie podľa užívateľských skupín: Mesto, Samospráva, Občan, Podnikateľ a Návštevník. Mesto Liptovský Mikuláš má v hlavnom menu doplnené aj „eGOV“ s prelinkovaním na elektronickú úradnú tabuľu, zverejňovanie informácií vrátane rozpočtu a jeho čerpania, ako aj povinného zverejňovania účtovných dokladov samosprávy. Tiež je tam doplnená sekcia „eMesto“, ktorá je základným manuálom pre život občana v meste a poskytuje prehľad situácií, ktoré sa k nemu vzťahujú v oblastiach ako občan a samospráva, vzdelanie, kultúra a šport, zdravie, životné prostredie, podnikanie, financie a hospodárstvo, cestná doprava, rodina a vzťahy, bývanie a civilná ochrana. Sú tu umiestnené aj formuláre na vyplnenie s preklikom na elektronickú komunikáciu cez portál slovensko.sk. Webstránka www.mikulas.sk má okrem slovenskej aj anglickú a poľskú jazykovú mutáciu. Ružomerská webstránka je dostupná v slovenskom jazyku a povinné údaje aj v anglickom jazyku, sekcia Návštevník umiestnená na www.visit.ruzomberok.sk, ktorú spravuje informačné centrum mesta Ružomberok, je však dostupná v dvoch jazykoch: slovensky a anglicky.

2.3.5. Informačná infraštruktúra

V súčasnosti je pre občanov aj návštevníkov miest dôležité, aby mali k dispozícii kvalitné **internetové pripojenie**. Jeho dostupnosť a pokrytie sa za posledné roky, aj vďaka využívaniu „smartfónov“, zlepšila.

V meste **Liptovský Mikuláš** je natiahnutých 49 499 m optického kábla vo vlastníctve najväčšieho miestneho poskytovateľa internetu, spoločnosti IMAFEX, čo je o 17 231 m (53%) viac, ako tomu bolo v roku 2015. Najväčšia časť z toho bola položená medzi rokmi 2015 a 2016. 3 500 m kábla je vedených vzduchom. Ďalšími poskytovateľmi internetu sú spoločnosti Telekom, Imafex, SWAN, O2, Slovanet, Orange, Profinet, Alconet a CityCom. Na území mesta Liptovský Mikuláš je poskytovaná služba **káblovej televízie** od poskytovateľov CATV: Mipas, Mikotel (káblová TV po koaxiálnom kábli), IPTV: Telekom, DSIDATA.

Mesto Ružomberok buduje a prevádzkuje vlastnú metropolitnú optickú sieť za účelom pripojenia mestských organizácií, škôl, neziskových organizácií, prevádzky mestského kamerového systému ako aj prenájmu komerčným subjektom. Do budúcnosti plánuje využitie uvedenej siete aj na účely pripojenia prvkov systému verejného osvetlenia ako aj iných súčastí „SMART City“. Dĺžka siete optických chráničiek je vyše 70 km, z toho cca 20 km aj s inštalovaným optickým káblom. Časť uvedenej infraštruktúry je prenášaná komerčným poskytovateľom: DIGI SLOVAKIA, Orange, IMAFEX, Charinet, Energotel, PROFI-NET. K najväčším komerčným poskytovateľom pripojenia patrí spoločnosť Slovak Telekom, ktorá v meste Ružomberok vybudovala v rokoch 2019-2022 kompletnú optickú infraštruktúru a okrem 2 mestských častí (Biely Potok a Hrboltová) pokrýva celé územie intravilánu mesta. Najväčším a najstarším poskytovateľom služieb káblovej televízie v meste je spoločnosť DIGI SLOVAKIA. K ďalším poskytovateľom internetového pripojenia patria spoločnosti IMAFEX, Rknet, Charinet, RužanET, UPC BROADBAND SLOVAKIA, PROFI-NET.

Z informačnej infraštruktúry a služieb je vyhľadávaná **poštová služba**. Medzi rokmi 2015-2021 bol v Liptovskom Mikuláši zrušený jeden poštový úrad. K 31. 12. 2021 boli na území mesta Liptovský Mikuláš

²⁶ GIS – geografické informačné systémy – zobrazovanie údajov v mapových podkladoch.

evidované 4 poštové úrady (centrálne pošta v Liptovskom Mikuláši, Kamenné pole – HM Tesco, Podbreziny, Nábřežie) a doplnený bol jeden balíkobox. V Ružomberku je občanom mesta k dispozícii 5 poštových úradov a jedna centrálna pošta na ulici Antona Bernoláka 3.

Obidve mestské samosprávy okrem svojho **oficiálneho webového sídla** a profilu na sociálnej sieti Facebook vyžívajú na informovanie verejnosti aj niekoľko lokálnych médií, ktorých sú zároveň zriaďovateľom. V organizačných štruktúrach úradov majú vytvorené komunikačné oddelenia vrátane pracovnej pozície hovorca mesta, ktorý pravidelne a proaktívne informuje médiá o novinkách v samospráve formou tlačového servisu (vydávania tlačových správ, organizovania tlačových brífingov a tlačových konferencií). Obce na území UMR Liptov nemajú finančné možnosti na profesionálne riešenie komunikácie z interných zdrojov, preto využívajú na informovanie verejnosti najmä vlastné webové sídlo a sociálne siete, ktoré pravidelne dokážu aktualizovať a využívať na nevyhnutnú komunikáciu úradného charakteru. Mesto Liptovský Mikuláš aktívne využíva na informovanie verejnosti svoj **Facebook profil**, na ktorom sa počet fanúšikov medzi rokmi 2015-2021 zvýšil o 7 000 osôb, t. j. na súčasných 10 000 fanúšikov.

Viaceré z obcí UMR Liptov vydávajú **vlastné obecné noviny** ako občasníky alebo štvrťročníky. Ich prehľad sa nám však nepodarilo získať.

Mesto Ružomberok prostredníctvom ním zriadenej kultúrnej inštitúcie – Kultúrneho domu Andreja Hlinku, a. s. (KDAH) – na základe uznesenia č. 495/2006 Mestského zastupiteľstva zriadil televízne vysielanie prostredníctvom **Mestskej televízie Ružomberok (MTR)**. Sídлом MTR je súčasťou Kultúrneho domu Andreja Hlinku a.s. KDAH. na základe uznesenia č. 495/2006 Mestského zastupiteľstva. Vysielanie bolo spustené 12. februára 2007, odvtedy vysiela MTR nepretržite, bez prerušenia podľa schválenej programovej štruktúry a zameriava sa na vytváranie audiovizuálnych diel prioritne spravodajského charakteru a mapuje politické, spoločenské, kultúrne a športové dianie v meste Ružomberok, príp. v blízkom okolí.

V Meste Ružomberok sú distribuované dva dvojtýždenníky, ktoré vychádzajú striedavo. Prvým sú noviny **Ružomerský hlas**, ktoré sú oficiálnym periodikom mesta Ružomberok a vydáva ich KDAH. Druhým médium sú súkromné noviny **Spoločník**. Od roku 2011 sú vydávané aj súkromné noviny **Ružomerský život**, ktoré síce vychádzajú ako mesačník, ale skôr v nepravidelných intervaloch. Začiatkom októbra 2017 začal na území mesta vychádzať nový regionálny mesačník **Ružomerský magazín**, ktorý je zameraný na spravodajstvo a publicistiku z mesta a okresu Ružomberok. Na propagáciu mestských podujatí využíva mesto reklamné plochy v meste. Pre kontakt s občanmi zriadilo mesto Ružomberok v roku 2011 na prízemí Mestského úradu moderné **Klientské centrum**, kde občan vybaví všetku agendu na jednom mieste.

Mesto Liptovský Mikuláš vydáva v počte 13 000 výtlačkov vlastný mesačník s názvom **Mikuláš**, ktorý je distribuovaný do všetkých schránok mesta zdarma. Mesto na toto periodikum vynakladá 25 000 EUR ročne. Je dizajnovaný v jednotnej vizuálnej identite mesta Liptovský Mikuláš ako „mesta pre všetkých“. Mesto tiež zriaďuje mestskú televíziu **TV Liptov**, na ktorej prevádzku ročne prispieva sumou 94 166 EUR.

Mesto Liptovský Mikuláš poskytuje komplexné služby pre občanov na jednom mieste v **Centre služieb občanom mesta** na prízemí Mestského úradu, kde si obyvatelia vybavujú základnú agendu (prihlasovanie a odhlasovanie pobytov, vydávanie potvrdení k prvým OP, osvedčovanie podpisov a fotokópií, agenda ZPOZ – uvítanie do života, kompletná matričná agenda). V roku 2021 toto centrum úradne overilo 17 130 podpisov a 1817 listín. Matričný úrad vydal 1492 matričných dokladov (rodné listy, sobášne listy, úmrtné listy), 1594 náhradných dokladov a 3 870 rôznych potvrdení o zmenách. V Centre služieb občanom mesta majú kancelárie aj pracovníčky Oddelenia miestnych daní a poplatkov a tiež Oddelenie sociálnych služieb.

Mesto Liptovský Mikuláš pravidelne realizuje prieskumy názorov občanov na rôzne témy a participatívne zapája verejnosť do spracovania a pripomienkovania strategických dokumentov, prípadne riešenia rozvojových projektov. Príležitostne vydáva a zasiela infoletáky do schránok občanov a na informovanie využíva aj plagátovacie plochy a citylighty. Pre úradnú agendu zas využíva úradné tabule. Mesto Liptovský Mikuláš spravuje 147 vlastných propagačných tabulí a 25 úradných tabulí.

Vedenie mesta Liptovský Mikuláš dbá aj na osobnú komunikáciu s občanmi vo forme organizovaných stretnutí, tzv. **Hovorov s občanmi**, ktoré pripravuje raz ročne vo všetkých mestských častiach. Rovnako v čase pred pandemiou organizovalo aj **Deň otvorených dverí samosprávy**.

Do roku 2015 bola dobre zavedeným nástrojom na prijímanie podnetov od občanov internetová „tabuľa otázok a odpovedí“ s názvom **Mikulášske ucho**.

Miestny rozhlas má najmä v mestských častiach stále svoju dôležitosť, a to aj pre mestské samosprávy. Mesto Liptovský Mikuláš prevádzkuje 9 zariadení mestského rozhlasu, ktorých počet sa od roku 2015 nezmenil. Tri zariadenia sú však v nevyhovujúcom technologickom stave.

2.4. SOCIÁLNA STABILITA

2.4.1. Sociálne služby a sociálna pomoc

Prirodené starnutie populácie sa nevyhýba ani regiónu Liptov, čo vytvára zvýšené nároky nielen na nárast výkonov a kvality poskytovanej zdravotnej starostlivosti, ale aj na sociálne služby, ktoré poskytuje ohrozeným skupinám obyvateľov regionálna samospráva, miestne samosprávy a neverejní poskytovatelia, a to v zmysle kompetencií vyplývajúcich zo zákona č. 448/2008 Z. z. o sociálnych službách a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní v znení neskorších predpisov. Významný vplyv na poskytovanie sociálnych služieb ohrozeným skupinám obyvateľstva mala aj pandemická situácia spôsobená šírením koronavírusu Covid-19 v rokoch 2020-2021.

Samosprávy poskytujú sociálne služby najmä seniorom a občanom s ťažkým zdravotným postihnutím. Nemali by však byť ľahostajní k žiadnym občanom, ktorí sa ocitli v núdzi, podľahli závislosti, alebo im bola diagnostikovaná nejaká civilizačná choroba, alebo tiež z dôvodu ohrozenia ich rodiny, detí a mládeže. Konceptiu práce v sociálnej oblasti majú samosprávy spracovanú v **Komunitných plánoch sociálnych služieb**. Mesto Liptovský Mikuláš má platný tento plán do roku 2025 a mesto Ružomberok do konca roka 2022. Informácie o aktuálnosti komunitných plánov za obce územia UMR sa nám nepodarilo získať.

V zmysle spomenutých komunitných plánov zastrešujú obidve jadrové mestá tieto sociálne služby:

	Mesto Liptovský Mikuláš	Mesto Ružomberok
Domáca opatrovateľská služba – v prirodzenom (domacom) prostredí klienta	ÁNO	ÁNO
Zariadenie pre seniorov a domov sociálnych služieb	ÁNO	NIE
Denné centrum pre seniorov alebo Kluby seniorov	ÁNO	ÁNO
Detské jasle	ÁNO	ÁNO
Komunitné centrum	ÁNO	NIE
Terénna sociálna práca	ÁNO	ÁNO
Sociálne služby krízovej intervencie – nízkoprahové denné centrum pre deti a rodinu a útulok pre občanov bez prístrešia	ÁNO – čiastočne v komunitnom centre	ÁNO
Denný stacionár pre seniorov a zdravotne znevýhodnené osoby	NIE	NIE

Zdroj: Komunitné plány miest Liptovský Mikuláš a Ružomberok.

Domáca opatrovateľská služba je terénna služba a poskytuje sa v byte prijímateľa sociálnej služby (klienta). Za poskytovanú sociálnu – opatrovateľskú službu platí občan úhradu určenú mestom v platnom VZN za 1 hodinu poskytovanej služby podľa výšky dôchodku. V Ružomberku je táto suma poplatku pre dôchodok do 400 EUR na úrovni 1,20 EUR/hod. a pre dôchodok od 401 EUR na úrovni 1,50 EUR/hod. Mesto je povinné každoročne zverejniť ekonomický oprávnené náklady (EON), ktoré malo pri poskytovaní opatrovateľskej služby. Za rok 2021 EON predstavovali 6,66 EUR/ hod. Rozdiel medzi tým, čo zaplatí občan, a medzi skutočnými nákladmi (EON) tak znáša obec vo svojom rozpočte.

Mesto Liptovský Mikuláš poskytuje domácu opatrovateľskú službu spoločne so Spišskou katolíckou charitou, ktorej na poskytovanie služby mesto každoročne finančne prispieva. Službu poskytujú profesionálne opatrovatelky, ktoré sú zamestnancami mesta alebo charity (u SKCH). Do roku 2019 poskytovala túto sociálnu službu aj evanjelická diakonia, ktorú tiež financovalo mesto. V roku 2021 ju poskytovalo 43 opatrovateľov pre 66 klientov, kým v roku 2015 to bolo 49 opatrovateľov pre 73 klientov.

Mesto Ružomberok takúto sociálnu službu poskytuje tiež, a to s **dvojnásobným počtom klientov a opatrovateľov ako mesto Liptovský Mikuláš**. Je to možné vďaka dvom projektom „Podpora opatrovateľskej služby“ podporeným z EŠIF: (1) projekt podaný v roku 2018 na 26 mesiacov – do apríla 2021, s výškou NFP 489 060 EUR, čo zamestnalo 33 opatrovateliek s mesačnou hrubou mzdou 570 EUR, a (2) projekt podaný roku 2021 na 24 mesiacov s NFP 489 600 EUR, čo zamestnalo 30 opatrovateliek s mesačnou hrubou mzdou 680 EUR.

Domáca opatrovateľská služba		2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Liptovský Mikuláš	počet klientov opatrovaných	73	76	70	73	66	75	75	66
	suma za poplatky klient								
	počet opatrovateliek	44	49	51	55	52	50	50	43
Ružomberok	počet klientov opatrovaných	77	95	122	112	115	126	122	126
	suma za poplatky klient	77 556 €	89 498 €	124 590 €	135 622 €	146 688 €	149 760 €	162 583 €	156 464 €
	počet opatrovateliek	52	63	79	85	80	86	84	83

Zdroj: Interná evidencia MsÚ Liptovský Mikuláš a MsÚ Ružomberok.

Dom s opatrovateľskou službou na Štefánikovej 6 v Liptovskom Mikuláši bol od 1. 10. 2018 zrušený (pôsobilo v ňom 10 klientov a 2 opatrovatelia) a v meste Ružomberok takýto dom neexistoval.

Zariadenie pre seniorov a domov sociálnych služieb mesta Liptovský Mikuláš je rozpočtovou organizáciou mesta. V roku 2021 malo kapacitu 46 klientov, o ktorých sa stará 26 zamestnancov. Kapacita zariadenia je naplno obsadená a vekový priemer dosiahol 84,1 roka, kým v roku 2015 to bolo 80,5 roka. V roku 2021 na prijatie do zariadenia čakalo 14 klientov. Zariadenie pre seniorov a domov sociálnych služieb ANIMA (Jefremovská 634) s kapacitou 128 miest (43 miest ZPS, 45 miest DSS, 40 miest SpZ) má v Liptovskom Mikuláši zriadený Žilinský samosprávny kraj. Dvaja neverejní poskytovatelia (Domov pre seniorov Golden Age – Mincova 5 a Vítališovce 701) majú v meste dve zariadenia s kapacitou 120+20 miest.

Zariadenia pre seniorov a domov sociálnych služieb mesta	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
počet zariadení	1	1	1	1	1	1	1
kapacita zariadení	48	48	46	46	46	46	46
počet klientov	48	48	46	46	46	46	46
počet úmrtí	24	13	11	8	19	22	14
počet vrátených do domáceho prostredia	1	3	1	1	1	1	3
vekový priemer v rokoch	81	83	84	84	84	85	84
počet zamestnancov	24	25	26	26	26	26	26
počet čakateľov	11	37	39	51	54	36	14

Zdroj: Interná evidencia MsÚ Liptovský Mikuláš.

Mesto Ružomberok takúto sociálnu službu neposkytuje, ale poskytuje ju Žilinský samosprávny kraj, a to v meste Ružomberok a v obci Likavka. V meste Ružomberok má ŽSK zriadený **Trojlistok – centrum sociálnych služieb**, ktorý pozostáva z komplexu troch zariadení: (1) Špecializované zariadenie, domov sociálnych služieb a zariadenie pre seniorov na ulici Riadok pre 70 klientov v 40 bytových jednotkách; (2) Domov sociálnych služieb pre deti a dospelých na ulici Sv. Anny pre 45 detí s mentálnym znevýhodnením a (3) Rehabilitačné a krízové stredisko na ulici Tichá, ktoré poskytuje sociálne služby na dobu určitú ľuďom odkázaným na pomoc inej fyzickej osoby v domácom prostredí alebo takým, ktorí sa ocitli v krízovej životnej situácii. V Ružomberku pôsobí aj **neverejné zariadenie ViaVitae, n. o.** – centrum sociálnych služieb s kapacitou 36 klientov. **Centrum sociálnych služieb Likava** v Likavke je príspevkovou organizáciou Žilinského kraja s celkovou kapacitou 251 miest (domov sociálnych služieb – 122 miest, špecializované zariadenie – 108 miest a zariadenie pre seniorov – 22 miest). Zariadenie poskytuje bytové sociálne služby dospelým osobám na riešenie nepriaznivej sociálnej situácie z dôvodu ťažkého zdravotného postihnutia, nepriaznivého zdravotného stavu alebo z dovŕšenia dôchodkového veku. V Likavke pôsobí aj **neverejné zariadenie Senires, n. o.** ako Zariadenie pre seniorov a domov sociálnych služieb s kapacitou 106 klientov.

Denné centrum seniorov je sociálna služba v zmysle zákona o sociálnych službách, ktorá bola transformovaná z bývalých klubov dôchodcov. Obidve mestá považujú za dôležité integrovať seniorov do spoločnosti, podporovať vznik medzigeneračných programov a vytvárať prostredie priateľské k seniorom. V týchto denných centrách sa združujú rôzne sociálne skupiny. V **Liptovskom Mikuláši** je to **10 klubov seniorov** v 9 denných centrách (2 kluby Vrbica – Nábřežie, Staré mesto, Iľanovo, Bodice, Podbreziny – Okoličné, Demänová, Ploštín, Palúdzka, Liptovská Ondrašová) a jeden klub seniorov bez denného centra – Klub seniorov učiteľov. Podobne je to aj v **meste Ružomberok**, kde pôsobia v denných centrách **4 kluby seniorov** (Klub mesta Ružomberok, Biely Potok, Černová a Hrboltová). Ich kapacitu zákon neurčuje. Denné centrá má v náplni práce 1 zamestnanec sociálneho odboru. Kluby seniorov majú vedúceho klubu.

Denné centrum seniorov		2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Liptovský Mikuláš	počet zariadení	9	9	9	9	9	9	9
	počet klientov	1 046	1 061	1 070	1 072	1 088	1 044	1 033
	počet pracovníkov	1	1	1	1	1	1	1
Ružomberok	počet zariadení	4	4	4	4	4	4	4
	počet klientov	682	695	697	704	804	773	729
	počet pracovníkov							

Zdroj: Interná evidencia MsÚ Liptovský Mikuláš a MsÚ Ružomberok.

Obidve mestá majú zriadené **detské jasle** ako službu na podporu zosúladzovania rodinného a pracovného života v zariadení starostlivosti o deti do 3 rokov veku dieťaťa. Zariadenie detských jasí Mikulášik v Liptovskom Mikuláši je 4-násobne kapacitne väčšie ako v Ružomberku na MŠ Za dráhou a je naplnené priemerne na 85%. V septembri je jeho kapacita vždy obsadená, ale kvôli pomerne vysokej chorobnosti detí nemôže byť celoročne úplne naplnená. V meste Ružomberok sú k dispozícii aj súkromné detské jasle Montessori v Černej.

Detské jasle		2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Liptovský Mikuláš	počet zariadení	1	1	1	1	1	1	1
	kapacita zariadení	49	49	49	38	38	38	38
	počet klientov	79%	86%	85%	85%	89%	72%	87%
	počet pracovníkov	15	15	16	16	16	16	16
Ružomberok	počet zariadení	1	1	1	1	1	1	1
	kapacita zariadení	12	12	12	10	10	10	10
	počet klientov	12	12	12	10	10	10	10
	počet pracovníkov	3	3	3	3	3	3	3

Zdroj: Interná evidencia MsÚ Liptovský Mikuláš a MsÚ Ružomberok.

Mesto Liptovský Mikuláš je prostredníctvom troch terénnych sociálnych pracovníkov zapojené do **národného projektu terénnej sociálnej práce** „Podpora a zvyšovanie kvality TSP II“, ktorý implementuje Implementačná agentúra MPSVR SR do konca roka 2022. Terénna sociálna práca si kladie za cieľ pre-

ventívne pôsobiť na rizikové faktory a ohrozené skupiny obyvateľov, a tým predchádzať vzniku akútnych krízových situácií. Terénni pracovníci poskytujú odbornú pomoc obyvateľom, ktorí sa ocitli v nepriaznivej sociálnej situácii a nie sú schopní sami ani s pomocou rodiny či blízkych osôb nájsť primerané riešenie svojho sociálneho problému. Za sledované obdobie rokov 2015-2021 bola poskytnutá pomoc priemerne 497 klientom ročne.

Ako uvádza socio-ekonomická analýza v úvode, prítomnosť **marginalizovaných rómskych komunít (MRK)** je vyššia mimo územia UMR Liptov, a to najmä na Hornom Liptove (Liptovská Porúbka, Pribylina, Važec, Východná).

Na území UMR Liptov majú príslušníci MRK sídlo v oboch mestách a v obci Likavka. Štatistický úrad SR ich na území UMR Liptov v roku 2020 vykazoval v počte **796 osôb**.

Marginalizované rómske komunity	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Mesto Liptovský Mikuláš	626	626	624	624	625	624
Mesto Ružomberok	171	171	171	171	170	170
Likavka	2	2	2	2	2	2
CELKOM	799	799	797	797	797	796

Zdroj: ŠÚSR, Bilancia obyvateľstva podľa národnosti.

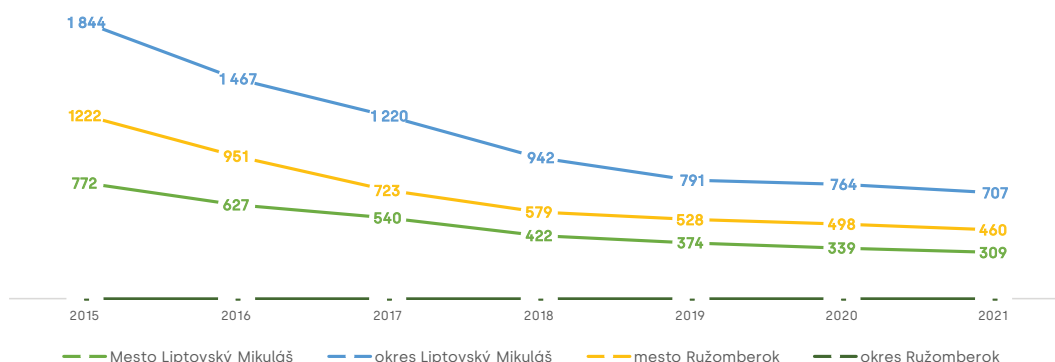
Atlas rómskych komunít za rok 2019²⁷ uviedol v meste Liptovský Mikuláš v intervale 901-1000 príslušníkov MRK v 5 evidovaných osídleniach a v meste Ružomberok v polovičnom intervale 401-500 príslušníkov MRK v 3 evidovaných osídleniach. Ako uvádza Komunitný plán sociálnych služieb, podľa odhadov sociálnych pracovníkov žilo v roku 2020 v meste Liptovský Mikuláš 1875 rómskych obyvateľov, z toho 638 v osade Hlboké. Obidve mestá majú pre prácu s MRK zriadené **komunitné centrá** s cieľom integrácie MRK do spoločnosti a prevencie pri ohrozených skupinách. V Liptovskom Mikuláši je to Komunitné centrum „Nový svet – Hlboké“ so 6 pracovníkmi. Pri komunitnom centre v Hlbokom sú poskytované aj poplatnené služby nocľahárne s kapacitou 12 miest, stredisko osobnej hygieny a práčovňa. Za poskytnutie týchto služieb za sledované obdobie rokov 2015-2021 mesto utrátilo priemerne 1700 EUR ročne. V nocľahárni dlhodobo prespáva tých istých 7 klientov a stredisko osobnej hygieny a práčovňu využilo za sledované obdobie priemerne 45 klientov ročne. Mesto Ružomberok nemá zriadené mestské komunitné centrum, ale v prevádzke je Komunitné centrum BJB Ružomberok, ktoré zriaďuje Bratská jednota baptistov Ružomberok a komunitné centrum Úsmev ako dar.

Komunitné centrum "Nový svet Hlboké"		2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Liptovský Mikuláš	počet klientov	398	277	280	361	419	394	378
	kapacita zariadenia							33
	počet pracovníkov	4	4	4	4	6	6	6

Zdroj: Interná evidencia Mestského úradu Liptovský Mikuláš.

Obidve mestá poberajú financie na **miestne občianske hliadky, tzv. MOPS**. Mesto Liptovský Mikuláš čerpá v poradí už tretí projekt pre 8 osôb, kým mesto Ružomberok má tento projekt implementovaný v roku 2021 prvýkrát.

POČET POBERATEĽOV DÁVOK V HMOTNEJ NÚDZI

Počet poberateľov dávok v hmotnej núdzi za sledované obdobie rokov 2015-2021 poklesol v meste Liptovský Mikuláš o 60%, zatiaľ čo v okrese Liptovský Mikuláš o 61,7%. V meste Ružomberok bol tento pokles na úrovni 62,4%. Samotná dávka mesačne vzrástla o 24% v meste Liptovský Mikuláš, kým v okrese Liptovský Mikuláš len o 21,2%. V meste Ružomberok bol tento nárast takmer dvojnásobný, o 47,4%.

²⁷ <https://www.minv.sk/?atlas-romskych-komunit-2019>

Dávky v hmotnej núdzi		2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	podiel mesto vs. okres	zmena 2015-2021	v %	
Mesto Liptovský Mikuláš	počet poberateľov	772	627	540	422	374	339	309	43,7%	-	463,00	-60,0%
	vyplatená suma v Eur	787 623,07	614 065,61	620 985,30	513 115,60	456 472,90	444 875,50	390 940,20		-	396 682,87	-50,4%
	suma na poberateľa mesačne	85,02	81,61	95,83	101,33	101,71	109,36	105,43			20,41	24,0%
okres Liptovský Mikuláš	počet poberateľov	1 844	1 467	1 220	942	791	764	707		-	1 137,00	-61,7%
	vyplatená suma v Eur	1 851 532,06	1 302 436,91	1 289 739,30	1 039 755,20	903 782,90	924 506,50	860 451,80		-	991 080,26	-53,5%
	suma na poberateľa mesačne	83,67	73,99	88,10	91,98	95,22	100,84	101,42			17,75	21,2%
mesto Ružomberok	počet poberateľov	1 222	951	723	579	528	498	460		-	762,00	-62,4%
	vyplatená suma v Eur	1 376 868,85	1 524 255,03	1 322 206,32	873 645,15	817 284,84	804 125,22	763 794,64		-	613 074,21	-44,5%
	suma na poberateľa mesačne	93,89	133,57	152,40	125,74	128,99	134,56	138,37			44,47	47,4%
okres Ružomberok	počet poberateľov											
	vyplatená suma v Eur											
	suma na poberateľa mesačne											

Zdroj: ÚPSVAR Liptovský Mikuláš; údaje za mesto Ružomberok nie sú k dispozícii

Sumu dávky v hmotnej núdzi (HN) vypláca príslušný Úrad práce, sociálnych vecí a rodiny (ÚPSVAR). Mesto je určené za osobitného príjemcu pre tých, ktorí dávku v HN nevyužívajú na ten účel, na ktorý bola určená. Sumy uvedené v tabuľke nižšie sú vymožené sumy cez **Inštitút osobitného príjemcu**, ktoré poberatelia dlžia mestu za nezaplatené dane, nájmy a podobne, ktorými si mesto postupne uplatňuje svoje pohľadávky.

Inštitút osobitného príjemcu		2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Liptovský Mikuláš	počet detí na výplatu prídavku na dieťa	56	65	72	54	48	44	38
	počet detí na výplatu dávky v hmotnej núdzi	18	30	37	24	29	34	33
	vyplatená suma v EUR	17 759	22 938	38 648	23 741	25 729	30 548	26 067
Ružomberok	počet detí na výplatu prídavku na dieťa			31	25	18	11	24
	počet detí na výplatu dávky v hmotnej núdzi	0	0	0	1	1	0	0
	vyplatená suma v EUR	2 375	2 187	3 716	3 550	2 915	2 468	4 061

Zdroj: Interná evidencia Mestského úradu Liptovský Mikuláš a Ružomberok.

Mesto Ružomberok je od roku 2012 zriaďovateľom **nízkoprahového denného centra pre deti a rodinu RK PREROD**, ktoré poskytuje sociálnu službu krízovej intervencie pre deti a rodinu a a nízkoprahovú záujmovú činnosť vykonáva ambulantnou aj terénnou formou a tiež pravidelnú činnosť (prevencia a intervencia) na školách (práca v triednych kolektívoch), ktorej sa zúčastňuje každoročne od 280 – 400 detí. Záujem o toto centrum sa za sledované obdobie rokov 2015-2021 znížil o 71%, najviac však medzi rokmi 2018-2020, čo súviselo v roku 2020 – 2021 s obdobím pandémie.

Nízkoprahové denné centrum pre deti a rodinu RK	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
počet klientov	829	721	687	673	484	243	

Zdroj: Interná evidencia MsÚ Liptovský Mikuláš a MsÚ Ružomberok.

Mesto Ružomberok zriaďuje **Útulok pre občanov bez prístrešia na ul. Scota Viatora**, v ktorom poskytuje okrem ubytovania aj služby Strediska osobnej hygieny a práčovne. K dispozícii je 15 miest. Obsadenosť zariadenia je najmä v zimných mesiacoch viac ako 100 %, v letných mesiacoch je slabšia. Mesto prevádzkuje aj Výdajňu potravín „Sniečko“ ako chránené pracovisko, ktorá bola v roku 2011 zriadená ako **prvá výdajňa Potravinovej banky Slovenska v Žilinskom kraji** a zároveň štvrtá na Slovensku. Potraviny sú určené občanom, ktorí sú v hmotnej a sociálnej núdzi, viacpočetným rodinám, dôchodcom – občanom s najnižšími príjmami, jednotlivcom a rodinám s deťmi, pre zlepšenie ich sociálnej situácie a životných podmienok. V roku 2017 bolo evidovanými klientmi potravinovej banky okolo 130 osôb.

Detské domovy na území Žilinského kraja spravuje **Úrad práce sociálnych vecí a rodiny v Žiline**. Na území Ružomberka sa nachádzajú 3 detské domovy pre 120 detí: Detský domov na Kalvárskej ulici – štátny detský domov s kapacitou 68 detí; Detské centrum na ulici Karola Sidora – neštátny akreditovaný detský domov s kapacitou 40 miest a Detský domov „Detský smiech“ so sídlom na ulici I. Houdeka – neštátny detský domov s kapacitou 12 miest. Umiestňovanie detí do týchto domovov spôsobuje mestu nemalé finančné problémy. Aj z dôvodu takejto vysokej koncentrácie detských domovov v meste zriadilo v Ružomberku svoju pobočku **Komunitné centrum Spoločnosť priateľov detí z detských domovov Úsmev ako dar**.

Žilinský samosprávny kraj má na území mesta Liptovský Mikuláš na ulici Palúčanská 25 zriadené po- bytové **Zariadenie núdzového bývania (ZNB)** s kapacitou 14 miest pre matky s deťmi, ktorého súčasťou je aj ambulantné **Poradenské centrum pre ženy ohrozené násilím, zažívajúce násilie a ich deti**. Na Nábřeží Dr. Aurela Stodolu 1177/82 zriaďuje **útulok** s 12 miestami pre osoby v nepriaznivej sociálnej situácii, bez prístrešia a v hmotnej núdzi a na ulici Jefremovská 634 **Službu včasnej intervencie** pre deti do siedmich rokov veku, ak je ich vývoj ohrozený z dôvodu zdravotného postihnutia a rodiny týchto detí.

Mesto Liptovský Mikuláš spolupracuje s mimovládnu organizáciou OZ Proti prúdu, ktorá systematicky pomáha ľuďom bez domova, a to distribúciou **časopisu Nota Bene**. V roku 2021 v uliciach Liptovského Mikuláša predávalo tento časopis 5 predajcov a predali 3 977 ks, kým v roku 2015 ich bolo 8 a predali 10 958 ks, čo znamená pokles o 64%.

Infraštruktúra pre zabezpečenie sociálnych služieb v meste Liptovský Mikuláš si vyžaduje **investície** na nákup nových pomôcok pre osoby so zdravotným postihnutím a tiež modernizáciu interiéru Zariadenia pre seniorov a DSS mesta Liptovský Mikuláš. Potrebná je aj komplexná rekonštrukcia a modernizácia budovy detských jasí. Mesto Ružomberok potrebuje zriadiť zariadenie sociálnych služieb pre seniorov, ako aj zariadenie opatrovateľskej starostlivosti, ktoré momentálne neprevádzkuje. Akútna je tiež potreba zriadenia denného stacionára pre seniorov a zdravotne znevýhodnených obyvateľov mesta Ružomberok, ktorý by poskytoval pomoc pri odkázanosti na pomoc inej fyzickej osoby, sociálnu rehabilitáciu, stravovanie a zabezpečoval rozvoj pracovných zručností a záujmovú činnosť.

Na podporu sociálnej práce a poskytovania sociálnych služieb formou **dotácií mimovládnyimi organizáciami v oblasti ochrany zdravia, poskytovania sociálnej pomoci a humanitárnej starostlivosti** má mesto Liptovský Mikuláš prijaté Všeobecné záväzné nariadenie (VZN) č. 12/2020/VZN o poskytovaní finančných dotácií z rozpočtu mesta Liptovský Mikuláš, ktoré nahradilo predošlé VZN č. 3/2019/VZN a predtým platné 15/2016/VZN. V rokoch 2015-2019 boli podporené organizácie ako Spišská katolícka charita – Dom Charitas, Spišská katolícka charita – Centrum pre deti a rodiny sv. Kláry, Slovenský zväz telesne postihnutých – združenie rodičov zdravotne postihnutých, Únia nevidiacich a slabozrakých, Spoločnosť Parkinsona Slovensko, Zväz postihnutých civilizačnými chorobami a Slovenský červený kríž – územný spolok Liptov (terénna sociálna služba krízovej intervencie). V roku 2019 sa prerozdelení dotácie vo výške 5 000 EUR a v roku 2018 vo výške 5 500 EUR. V rokoch 2020-2021 dotácie poskytované neboli z dôvodu rozpočtového provizória mesta. Mesto Ružomberok poskytuje dotácie v oblasti sociálnej práce v zmysle VZN 1/2017 o poskytovaní dotácií na všeobecne prospešné služby, poskytovanie zdravotnej starostlivosti, poskytovanie sociálnej pomoci a humanitárnu starostlivosť. Údaj o finančných prostriedkoch prerozdelených v roku 2022 pre aktívne mimovládne organizácie nie sú k dispozícii.²⁸ Tradičnými žiadateľmi na podporu konkrétnych aktivít sú Únia nevidiacich a slabozrakých, Ružomberký klub sclerosis multiplex, Miestna organizácia Jednota dôchodcov, Združenie seniorov Ružomberok, Združenie telesne postihnutých detí a mládeže Ružomberok, Združenie na pomoc osobám s autizmom, Ružomberký abstinenčný spolok a Centrum nájdených zvierat.

2.4.2. Zdravotná starostlivosť

Civilizačné ochorenia sú zodpovedné za takmer 70% všetkých úmrtí na celom svete. Podľa Svetovej zdravotníckej organizácie (WHO) bol nárast 30 civilizačných ochorení spôsobený predovšetkým štyrmi hlavnými rizikovými faktormi: fajčením, nedostatkom pohybovej aktivity, škodlivým užívaním alkoholu a nezdravým stravovaním.

Zdravotný profil krajiny 2021 za Slovenskú republiku²⁹ uvádza:

- ☼ Hoci sa spotreba tabaku u dospelých v minulom desaťročí vo väčšine krajín znížila, na Slovensku zostala stabilná a v súčasnosti je v porovnaní s priemerom EÚ vyššia. Spotreba alkoholu je porovnateľná s priemerom EÚ. Miery obezity u dospelých a mladistvých sú na vzostupe a sú vyššie v porovnaní s priemerom EÚ, a to sčasti pre nesprávne stravovacie návyky a nízku úroveň fyzickej aktivity.
- ☼ Stredná dĺžka života na Slovensku sa medzi rokmi 2010 a 2019 predĺžila o viac ako 2 roky (z 75,6 roka na 77,8 roka), pričom v roku 2020 sa skrátila o 1 rok (76,9 roka) v dôsledku úmrtí spôsobených ochorením Covid-19. V porovnaní s priemerom EÚ je však stále o 4 roky kratšia (80,6 roka v roku 2020). Rozdiely v strednej dĺžke života na základe socio-ekonomického postavenia sú naďalej jedny z najväčších v EÚ.
- ☼ Slovensko má jednu z najvyšších mier úmrtnosti na rakovinu v EÚ. Rakovina pľúc, rakovina hrubého čreva a konečníka sú u Slovákov najčastejšími príčinami úmrtia na rakovinu, aj keď od roku 2000 sa táto úmrtnosť mierne znížila.
- ☼ Slovensko vynakladá na zdravotníctvo menej ako polovicu v porovnaní s priemerom EÚ, čo predstavuje 1513 EUR na osobu v porovnaní s 3521 EUR na osobu v EÚ v roku 2019.
- ☼ Slovensko má jednu z najvyšších mier úmrtnosti v EÚ z príčin, ktorým sa dalo predísť, a príčin, ktoré sú liečiteľné. Napriek zlepšeniam zostávajú kardiovaskulárne ochorenia najvýznamnejšou príčinou smrti.
- ☼ Prístup k zdravotnej starostlivosti je na Slovensku všeobecne dobrý – pred pandémiou uviedlo len 2,7% obyvateľstva nenaplnené potreby v oblasti lekárskej starostlivosti.
- ☼ Väčšina obyvateľov hodnotí svoje zdravie pozitívne, ale takmer jedna tretina má chronický stav.

Žilinský kraj má na základe Zdravotníckej ročenky SR 2020³⁰ tretí najvyšší počet hospitalizácií po Košickom a Prešovskom kraji. **Obyvatelia Liptova vykazujú vyššie percento hospitalizácie ako ostatné regióny Žilinského kraja**, čo znamená, že aj v tomto regióne je potrebné venovať zvýšenú pozornosť ďalším opatreniam na zlepšovanie zdravotného stavu obyvateľstva vrátane opatrení na prevenciu chorôb a ich včasnú diagnostiku.

Oblasť zdravotníctva je v regióne Liptov významná aj z hľadiska tvorby a udržiavania pracovných miest,

²⁸ <https://www.ruzomberok.sk/dotacie.html>

²⁹ State of Health in the EU - Slovensko - Zdravotný profil krajiny 2021; https://ec.europa.eu/health/system/files/2022-01/2021_chp_sk_slovak.pdf

³⁰ https://www.nozisk.sk/Documents/ročenky/2020/Zdravotnicka_rocenka_Slovenskej_republiky_2020.pdf

keďže medzi najväčšími zamestnávateľmi figurujú aj viacerí zamestnávateľia z tohto sektora. Ako uvádza zdravotnícka ročenka SR za rok 2020, v zdravotníctve pracuje na území Žilinského kraja 14 924 pracovníkov (najviac po Bratislavskom a Košickom kraji). V okrese Liptovský Mikuláš pracuje z toho 1028 pracovníkov a v okrese Ružomberok 2 259 pracovníkov.

Na území Liptova dlhodobo pôsobí 5 všeobecných a špecializovaných nemocníc, z toho 4 v meste Ružomberok, čo predstavuje 40% počtu nemocníc v Žilinskom kraji. Za sledované obdobie rokov 2015-2020 došlo k výraznému nárastu počtu lekární a výdajní liekov v Žilinskom kraji (o 18%) aj v regióne Liptov (nárast o 23%, čo predstavovalo 8 lekární), viac v okrese Liptovský Mikuláš ako v okrese Ružomberok. Za toto obdobie sa v okrese Liptovský Mikuláš zvýšil výdaj lekárskeho pomôcok z 1 výdajne na 3 výdajne, v Ružomberku zostal nezmenený. **Na Liptove za sledované obdobie významne poklesol počet samostatných ambulancií pre dospelých aj pre deti, ale tiež ambulancií stomatologických, gynekologických a špecializovaných.** Najviac sa znížil počet ambulancií pre deti a stomatologických ambulancií v okrese Ružomberok (o 5 ambulancií menej). Kým v Liptovskom Mikuláši pribudli dve gynekologické ambulancie, v okrese Ružomberok 4 zanikli. V okrese Liptovský Mikuláš pribudlo aj 6 špecializovaných lekárskeho pomôcok ambulancií, kým v okrese Ružomberok ich 13 zaniklo.

Rýchla zdravotnícka pomoc má v okrese Liptovský Mikuláš a Ružomberok rovnaký počet 4 prevádzok. Poskytovateľom tejto zdravotníckej služby v Ružomberku je Záchraná zdravotná služba Bratislava a v Liptovskom Mikuláši Liptovská nemocnica s poliklinikou MUDr. Ivana Stodolu a tiež LSE – Life Star Emergency, s. r. o.

Kritérium	Územie	2015	2016	2017	2018	2019	2020	podiel Región Liptov na ŽASK	zmena 2015 - 2020	v %
Samostatné polikliniky	Okres Liptovský Mikuláš	0	0	0	0	0	0		-	
	Okres Ružomberok	0	0	0	0	0	0		-	
	Región Liptov	0	0	0	0	0	0	0,0%		
	Žilinský kraj	9	8	9	8	8	9		-	
Nemocnice všeobecné a špecializované	Okres Liptovský Mikuláš	1	1	1	1	1	1		-	
	Okres Ružomberok	4	4	4	4	4	3		1	-25%
	Región Liptov	5	5	5	5	5	4	40,0%	1	-20%
	Žilinský kraj	10	10	11	11	11	10		-	
Transfúziologické a hematologické oddelenia	Okres Liptovský Mikuláš	1	1	1	1	1	1		-	
	Okres Ružomberok	2	2	2	2	2	2		-	
	Región Liptov	3	3	3	3	3	3	20,0%	-	
	Žilinský kraj	15	15	15	15	15	15		-	
Liečebne, domy ošet. starost., hospice, zar. biomed. výskumu	Okres Liptovský Mikuláš	1	1	-	-	-	-		1	-100%
	Okres Ružomberok	1	1	1	1	1	1		-	
	Región Liptov	2	2	1	1	1	1	20,0%	1	-50%
	Žilinský kraj	4	4	3	4	5	5		1	25%
Lekárne a výdajne liekov	Okres Liptovský Mikuláš	15	20	21	20	21	20		5	33%
	Okres Ružomberok	20	24	22	22	22	23		3	15%
	Región Liptov	35	44	43	42	43	43	18,7%	8	23%
	Žilinský kraj	195	210	208	216	217	230		35	18%
Výdajne zdravotníckych pomôcok	Okres Liptovský Mikuláš	1	2	2	1	2	3		2	200%
	Okres Ružomberok	1	1	1	1	1	1		-	
	Región Liptov	2	3	3	2	3	4	23,5%	2	100%
	Žilinský kraj	12	19	14	14	17	17		5	42%
Samostatné ambulancie praktického lekára pre dospelých	Okres Liptovský Mikuláš	20	19	17	17	15	22		2	10%
	Okres Ružomberok	25	24	22	23	23	23		2	-8%
	Región Liptov	45	43	39	40	38	45	18,6%	-	0%
	Žilinský kraj	239	245	230	236	227	242		3	1%
Samostatné ambulancie praktického lekára pre deti	Okres Liptovský Mikuláš	13	15	13	13	13	13		-	
	Okres Ružomberok	12	14	10	10	9	7		5	-42%
	Región Liptov	25	29	23	23	22	20	18,3%	5	-20%
	Žilinský kraj	122	123	115	116	111	109		13	-11%
Samostatné ambulancie praktického lekára stomatológa	Okres Liptovský Mikuláš	29	28	28	28	30	30		1	3%
	Okres Ružomberok	30	28	26	26	25	25		5	-17%
	Región Liptov	59	56	54	54	55	55	19,2%	4	-7%
	Žilinský kraj	266	280	277	276	275	287		21	8%
Samostatné ambulancie praktického lekára gynekológa	Okres Liptovský Mikuláš	10	10	9	10	9	12		2	20%
	Okres Ružomberok	11	8	7	7	8	7		4	-36%
	Región Liptov	21	18	16	17	17	19	21,1%	2	-10%
	Žilinský kraj	101	96	93	93	93	90		11	-11%
Samostatné ambulancie lekára špecialistu	Okres Liptovský Mikuláš	85	85	78	82	91	91		6	7%
	Okres Ružomberok	171	161	165	170	167	158		13	-8%
	Región Liptov	256	246	243	252	258	249	22,3%	7	-3%
	Žilinský kraj	1 065	1 047	1 041	1 073	1 074	1 119		54	5%
Pevná ambulancná pohotovostná služba	Okres Liptovský Mikuláš						2			
	Okres Ružomberok						1			
	Región Liptov	0	0	0	0	0	3	17,6%		
	Žilinský kraj						17			
Rýchla zdravotnícka pomoc	Okres Liptovský Mikuláš	4	4	4	4	5	4	22,2%	-	
	Okres Ružomberok	4	4	4	4	4	4		-	
	Región Liptov	8	8	8	8	9	8	22,2%	-	0%
	Žilinský kraj	37	37	37	37	39	36		1	-3%

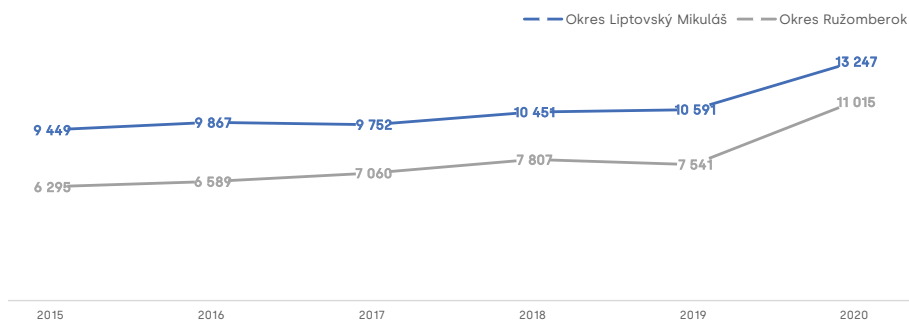
Zdroj: ŠÚSR, VBD_SK_WIN: zd5001rr

Podiel počtu novonahlásených PN v regióne Liptov predstavoval za sledované obdobie rokov 2015-2020 priemerne 16,6% Žilinského kraja. Významný nárast počtu nahlásených PN je evidovaný medzi rokmi 2019 a 2020. V regióne predstavoval 33,4%, pričom takmer dvojnásobne viac v okrese Ružomberok ako v okrese Liptovský Mikuláš, čo súviselo s pandemickou situáciou spôsobenou koronavírusom Covid-19.

Počet novohlásených prípadov PN	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Okres Liptovský Mikuláš	9 449	9 867	9 752	10 451	10 591	13 247
Okres Ružomberok	6 295	6 589	7 060	7 807	7 541	11 015
Žilinský kraj	95 472	99 437	102 844	109 087	106 910	144 285
podiel Liptov na ŽSK	16,5%	16,5%	16,3%	16,7%	17,0%	16,8%
Absolútna zmena						
Okres Liptovský Mikuláš		418	- 115	699	140	2 656
Okres Ružomberok		294	471	747	- 266	3 474
Žilinský kraj		3 965	3 407	6 243	2 177	37 375
Zmena v %						
Okres Liptovský Mikuláš		4,4%	-1,2%	7,2%	1,3%	25,1%
Okres Ružomberok		4,7%	7,1%	10,6%	-3,4%	46,1%
Žilinský kraj		4,2%	3,4%	6,1%	-2,0%	35,0%

Zdroj: ŠÚSR, VBD_SK_WIN:zd3002rr

POČET NOVONAHĽÁSENÝCHY PRÍPADOV PN

Do roku 2019 bol priemerný nárast počtu novonahlásených PN v regióne Liptov na úrovni 3,8%, a to viac v okrese Ružomberok (4,7%) ako v okrese Liptovský Mikuláš (2,9%), čo bol aj priemer Žilinského kraja. Na základe týchto údajov konštatujeme, že **okres Ružomberok vykazuje väčšiu mieru chorobnosti obyvateľstva ako okres Liptovský Mikuláš.**

Najväčším zdravotným strediskom v regióne Liptov je **Ústredná vojenská nemocnica SNP Ružomberok** (fakultná nemocnica), ktorá je najväčším zdravotným zariadením ozbrojených síl na Slovensku a jej zriaďovateľom je Ministerstvo obrany SR. Má takmer storočnú tradíciu, keďže jej vznik bol podmienený vypuknutím 1. svetovej vojny v roku 1914. Od svojho vzniku nemocnica nepretržite pôsobila ako vojenská nemocnica, v priebehu rokov bola veľkoryso budovaná a držala krok s vývojom lekárskej vedy. Historický vývoj zdravotníctva v meste vytvoril dlhodobú tradíciu poskytovania zdravotníckych služieb aj pre civilných pacientov. Mnohí pacienti vyhľadávajú nemocnicu v Ružomberku najmä na chirurgické zákroky a odborné vyšetrenia, a to predovšetkým v tých špecializáciách, ktoré v regióne Liptov a na Slovensku nie sú tak dobre vybavené a odborne zastrešené.

Na základe Výročnej správy za rok 2020³¹ Ústredná vojenská nemocnica SNP Ružomberok spravuje 554 lôžok a v roku 2020 realizovala 18 643 hospitalizácií, čo bolo o 25,59% menej ako v roku 2019, a 93 540 vyšetrení. **V nemocnici pracuje 1663 zamestnancov** (evidenčný stav k 31. 12. 2020). V súčasnosti má nemocnica: 18 kliník (Vnútorného lekárstva, Anesteziológie a intenzívnej medicíny, Pracovného lekárstva a toxikológie, Ortopédie a úrazovej chirurgie, Fyziatrie, balneológie a liečebnej rehabilitácie, Infektologická, Neurologická, Gynekologicko-pôrodná, Chirurgická, Klinika ORL a chirurgie hlavy a krku, Oftalmologická, Neurochirurgická, Detská klinika, Radiačnej a klinickej onkológie, Nukleárnej medicíny, Rádiológie, Cievnej chirurgie, Hematológie a transfúziológie); 10 lôžkových oddelení (Stomatologické, Psychiatrické, Dermatovenerologické, Neonatologické, Doliečovacie, Pracovisko urgentného príjmu, Centrálné operačné sály, Ústav klinickej mikrobiológie, Ústav klinickej biochémie, imunológie a alergológie, Ústav patologickej anatómie); 4 nelôžkové oddelenia (Ambulancia všeobecného lekárstva, Oddelenie telovýchovného lekárstva, Psychologické, Denný detský rehabilitačný stacionár); 17 posádkových ambulancií na Slovensku; 3 polikliniky MO SR (Bratislava, Sliach, Trenčín).

Liptovská nemocnica s poliklinikou Liptovský Mikuláš je regionálnou nemocnicou zriadenou ako príspevková organizácia Žilinského samosprávneho kraja. **V roku 2020 zamestnávala 682 pracovníkov** (z toho 117 lekárov, 249 sestier a pôrodných asistentiek, 137 ostatný zdravotný personál a i). V roku 2020 bolo odliečených 8 668 pacientov, čo bolo o 1839 pacientov menej (26,9%) ako v predchádzajúcom roku.³² Nemocnica prevádzkuje: 12 lôžkových oddelení s 280 posteľami (Detské, Oddelenie dlhodobo chorých, Chirurgické, Interné, Gynekologicko-pôrodné, Novorodenecké, Neurologické, Oddelenie anesteziológie a intenzívnej medicíny, Oddelenie úrazovej chirurgie, Psychiatrické, Dialyzačné a Neurologický stacionár); 22 ambulancií s 97 283 vyšetreniami počas roka 2020; 5 spoločných vyšetrovacích a liečebných zložiek (Fyziatrisko-rehabilitačné oddelenie, Oddelenie centrálnej sterilizácie, Centrálné operačné sály, Oddelenie laboratórnej medicíny, Rádiodiagnostické oddelenie); 4 pracoviská jednodňovej chirurgie (Očné, Krčné, Ortopédia a Urológia) a 2 farmácie (Klinická farmakológia, nemocničná lekáreň).

³¹ <http://www.uvn.sk/o-nemocnici/5/Vyročne-spravy>

³² Správa o činnosti za rok 2020, sprava-o-cinnosti-a-hospodarení-2020.pdf (nsplm.sk)

2.4.3. Bývanie

Na území UMR Liptov sa v roku 2020 nachádzalo **31663 bytov** pre 72 833 obyvateľov územia. Na jeden byt tak pripadlo 2,3 obyvateľa. Celkovo prevláda bývanie v mestách (80,4%) a viac preferované je bývanie v bytoch ako v rodinných domoch (36%). Bývanie v rodinných domoch je preferované viac v obciach ako v mestách.

	Spolu		byt obývaný vlastníkom		byt vo vlastnom rodinnom dome		obecný byt obecný byt		služobný byt	družstevný byt	byt v nájme	iná forma užívania bytu	nezistený
Liptovský Mikuláš	13 584	42,9 %	8 924	51,5 %	3 284	28,8 %	600	51,4 %	41	70	35	583	47
Ružomberok	11 888	37,5 %	7 951	45,9 %	3 008	26,4 %	513	43,9 %	31	90	4	197	94
Obce okresu LM	1 795	5,7 %	252	1,5 %	1 114	9,8 %	46	3,9 %	15	-	3	165	200
Obce okresu RK	4 396	13,9 %	211	1,2 %	4 006	35,1 %	9	0,8 %	15	-	3	109	43
UMR Liptov	31 663	100,0 %	17 338	100,0 %	11 412	100,0 %	1 168	100,0 %	102	160	45	1 054	384

Zdroj: ŠÚSR; Počet bytov podľa zásobovania vodou v obciach Žilinského kraja k 1. 1. 2021.

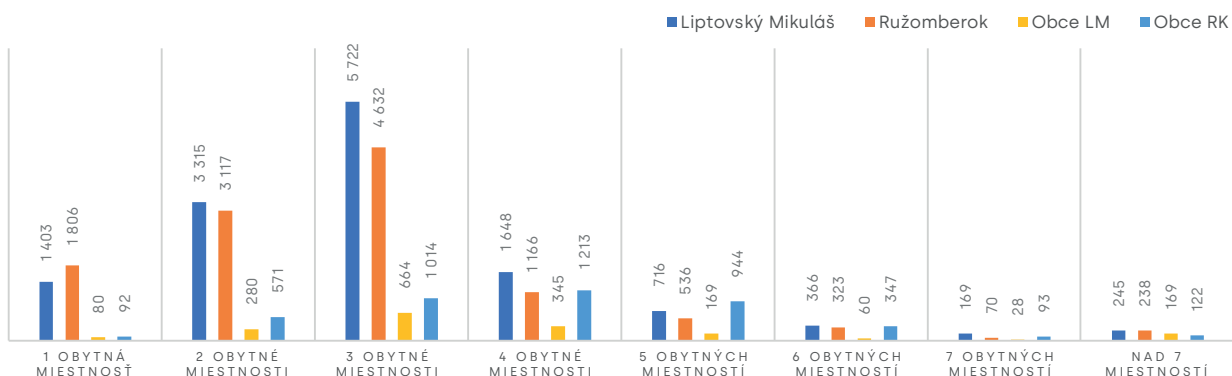
Bytový fond má podľa rozdelenia na jednotlivé kategórie bytov takmer rovnakú štruktúru v obidvoch mestách územia UMR Liptov. Obecné byty tvoria 4,3% bytového fondu oboch miest. V obciach UMR okresu Ružomberok je 2,59-násobne viac rodinných domov ako v obciach UMR okresu Liptovský Mikuláš, pričom v obciach okresu Ružomberok žije 3,86-násobne viac obyvateľov.

	Spolu	byt obývaný vlastníkom	byt vo vlastnom rodinnom dome	obecný byt	služobný byt	družstevný byt	byt v nájme	iná forma užívania bytu	Nezistený
Liptovský Mikuláš	13 584	8 924	3 284	600	41	70	35	583	47
	100,0%	65,7%	24,2%	4,4%	0,3%	0,5%	0,3%	4,3%	0,3%
Mesto Ružomberok	11 888	7 951	3 008	513	31	90	4	197	94
	100,0%	66,9%	25,3%	4,3%	0,3%	0,8%	0,0%	1,7%	0,8%
Obce okresu LM	1 795	252	1 114	46	15	-	3	165	200
	100,0%	14,0%	62,1%	2,6%	0,8%	0,0%	0,2%	9,2%	11,1%
Obce okresu RK	4 396	211	4 006	9	15	-	3	109	43
	100,0%	4,8%	91,1%	0,2%	0,3%	0,0%	0,1%	2,5%	1,0%
UMR Liptov	31 663	17 338	11 412	1 168	102	160	45	1 054	384
	100,0%	54,8%	36,0%	3,7%	0,3%	0,5%	0,1%	3,3%	1,2%

Zdroj: ŠÚSR; Počet bytov podľa zásobovania vodou v obciach Žilinského kraja k 1. 1. 2021.

Obyvatelia UMR Liptov žijú predovšetkým v bytoch s 2-3 obytnými miestnosťami. Byty s 3 obytnými miestnosťami sa viac vyskytujú v Liptovskom Mikuláši ako v Ružomberku. Byty s 2 obytnými miestnosťami sú zastúpené približne v rovnakom počte v oboch mestách a bytov s jednou miestnosťou je mierne viac v Ružomberku. Byty so 4 miestnosťami dominujú v Liptovskom Mikuláši, kým byty s 5 miestnosťami v obciach UMR okresu Ružomberok.

POMER BYTOV PODĽA POČTU MIESTNOSTÍ NA ÚZEMÍ UMR LIPTOV V ROKU 2020

Zdroj: ŠÚSR; Počet bytov podľa zásobovania vodou v obciach Žilinského kraja k 1. 1. 2021.

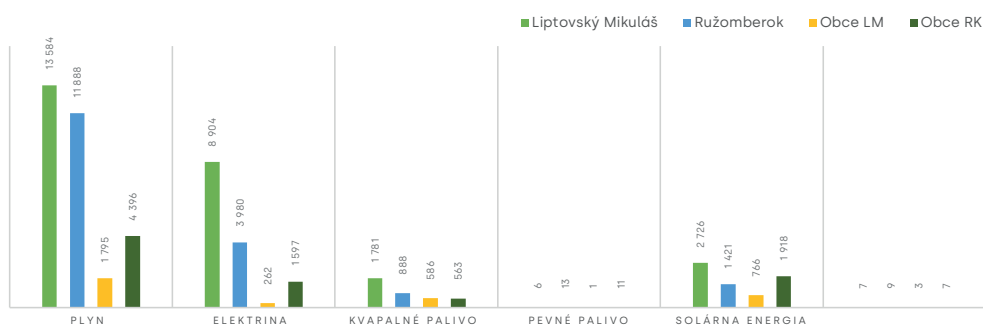
96,8% bytového fondu UMR Liptov má vodovod v byte zo spoločného zdroja, 1,6% (503 bytov) má vodovod v byte z vlastného zdroja (studňa) a 130 bytov je bez vodovodu (85% sa nachádza v meste Ružomberok a obciach okresu Ružomberok). 292 bytov prevažne v obciach okresu Ružomberok (69,9%) nemá splachovací záchod (0,9% bytového fondu) a 161 bytov má splachovací záchod mimo bytu.

Čo sa týka zdrojov energie, 46,6% domácností (14 743 bytov) má ako zdroj energie uvedený plyn, 21,6% (6 831 bytov) stále vykuruje pevným palivom (to prevláda najmä v meste Liptovský Mikuláš a v obciach UMR okresu Ružomberok), 12,1% využíva elektrinu (prevláda najmä v meste Liptovský Mikuláš). **Solárna**

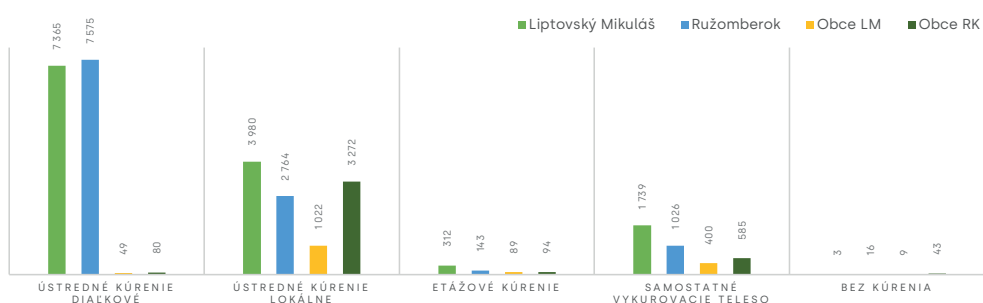
energia je uvedená len u 26 domácností, čo tvorí 0,1% bytového fondu UMR Liptov. Plyn nemajú zavedený obce Bukovina, Galovany, Gôtovany, Vlachy a Turík.

Diaľkové ústredné kúrenie na území UMR Liptov prevláda a týka sa najmä miest (47,6%) a nasleduje lokálne ústredné kúrenie, najmä v obciach UMR obidvoch okresov. 3 750 domácností (11,8%) vlastní samostatné vykurovacie teleso.

PODIEL VYUŽÍVANIA ZDROJOV ENERGIÍ V DOMÁCNOSTIACH NA ÚZEMÍ UMR LIPTOV V ROKU 2020

PODIEL VYUŽÍVANIA TYPOV VYKUROVANIA V DOMÁCNOSTIACH NA ÚZEMÍ UMR LIPTOV V ROKU 2020

Zdroj: ŠÚSR; Počet bytov podľa zásobovania vodou v obciach Žilinského kraja k 1. 1. 2021.

Obidve mestá vlastní, spravujú a prenajímajú **nájomné byty**. Mesto Liptovský Mikuláš má o 120 bytov viac ako mesto Ružomberok, čo je spôsobené tým, že prenajíma aj byty v bytových domoch iných správcov. V meste Ružomberok je len 0,8% týchto bytov bezbariérových, kým v Liptovskom Mikuláši je to 5%. Mesto Liptovský Mikuláš získavalo na výstavbu nájomných bytov finančné zdroje zo Štátneho fondu rozvoja bývania (ŠFRB) len do roku 2014 a vystavovalo bytové domy: BD 12 b. j. – nižší štandard Hlboké, BD 34 b. j. Palúdzka, BD 47 b. j. Dominanta. Mesto Liptovský Mikuláš má viac žiadostí o pridelenie bytu ako mesto Ružomberok a ročne ich vybaví približne dvojnásobok toho, čo mesto Ružomberok.

Počet mestských nájomných bytov v nájomných bytových domoch vo vlastníctve mesta	Mesto RK		Mesto LM		Prehľad počtu evidovaných žiadostí o pridelenie nájomného bytu v meste	Mesto RK		Mesto LM	
	2020	2021	2020	2021		2020	2021	2020	2021
počet vlastných nájomných bytov	464	464	585	585	počet evidovaných žiadostí spolu	209	191	113	273
z toho byty v nájomných bytových domoch	464	464	477	477	počet nových žiadostí v danom roku	41	24	13	131
z toho byty v rodinných domoch	0	0	13	13	počet vyradených žiadostí v danom roku	34	30	247	127
z toho byty v bytových domoch iných správcov			95	95	počet pridelení bytu v danom roku	15	15	33	24
počet bytov osobitného určenia – bezbariérových	4	4	30	30					

Zdroj: Interná evidencia MsÚ v Liptovskom Mikuláši.

2.4.4. Bezpečnosť a civilná ochrana

Verejný poriadok na území miest Liptovský Mikuláš a Ružomberok zabezpečujú mestom zriadené **Mestské polície**, kde v obidvoch mestách v roku 2021 pracoval takmer rovnaký počet zamestnancov (v meste Liptovský Mikuláš 32 pracovníkov a v meste Ružomberok 31 pracovníkov). Obe mestá disponovali približne rovnakým počtom kamier na monitorovanie priestupkov voči verejnemu poriadku. Mesto Liptovský Mikuláš dovybavilo Mestskú políciu novými kamerami medzi rokmi 2018-2020 a mesto Ružomberok medzi rokmi 2016-2017 a následne aj medzi rokmi 2020-2021. V meste Liptovský Mikuláš tento kamerový systém za sledované obdobie rokov 2015-2020 dlhodobo zachytával priemerne 4x viac priestupkov ako v meste Ružomberok, s výnimkou roku 2021. Mohlo to súvisieť so zriadenou chránenou dielňou pre kamerový systém, ktorá za sledované obdobie rokov 2015-2021 zamestnávala ďalších 5 pracovníkov Mestskej polície. V roku 2021 sa počet zachytených priestupkov v meste Ružomberok medziročne zvýšil zo 46 na 116 priestupkov (nárast o 152%), čo pravdepodobne súviselo s rozšírením kamerového systé-

mu. Na pulty centralizovanej ochrany je v oboch mestách napojených približne rovnaký počet civilných objektov, kým v prípade Liptovského Mikuláša o polovicu menej mestských objektov ako v meste Ružomberok. Kým výjazdy k strážnym objektom v meste Ružomberok neevidujú, v Liptovskom Mikuláši ich počet od roku 2016 klesá s výnimkou roku 2018.

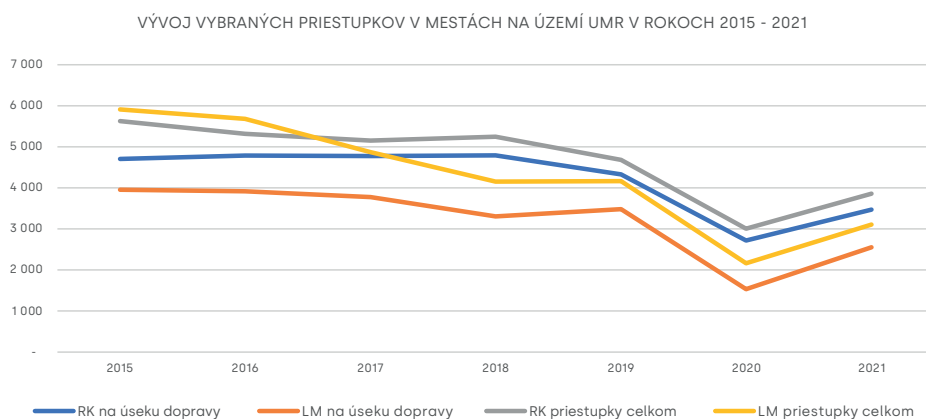
Činnosť mestskej polície za roky 2015-2021		2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
počet pracovníkov	Ružomberok	32	30	33	32	29	29	31
	Liptovský Mikuláš	33	33	33	33	33	32	32
počet kamier v kamerovom systéme	Ružomberok	13	26	38	43	48	50	57
	Liptovský Mikuláš	17	23	39	39	54	61	61
počet monitorovaných priestupkov kamerovým systémom	Ružomberok	30	127	62	67	76	46	116
	Liptovský Mikuláš	192	202	262	250	249	209	186
počet pracovníkov chránenej dielne kamerového systému	Ružomberok	0	0	0	0	0	0	0
	Liptovský Mikuláš	4	4	4	4	4	6	5
počet objektov napojených na pult centralizovanej ochrany - mestské objekty	Ružomberok	55	53	47	48	49	44	46
	Liptovský Mikuláš	19	16	18	21	16	21	21
počet objektov napojených na pult centralizovanej ochrany - civilné objekty	Ružomberok	55	53	47	48	49	44	46
	Liptovský Mikuláš	31	38	47	43	50	46	47
počet výjazdov ku strážnym objektom	Ružomberok	neevidované						
	Liptovský Mikuláš	267	426	323	277	303	180	132

Zdroj: Interná evidencia MsÚ Liptovský Mikuláš a MsÚ Ružomberok.

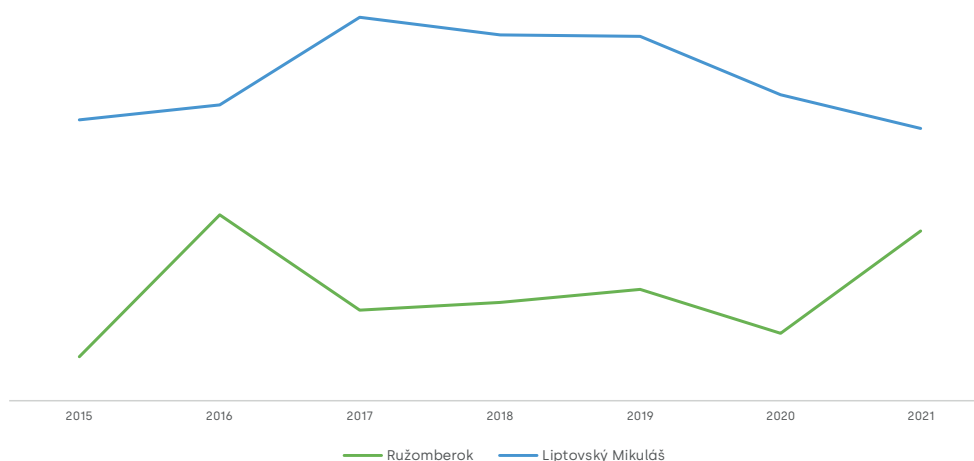
Vývoj celkového počtu priestupkov v obidvoch jadrových mestách v sledovanom období rokov 2015-2021 kontinuálne klesal. Podľa evidencie priestupkov obidvoch Mestských polícií bolo najviac zaznamenaných priestupkov na úseku dopravy, ktoré sa držali na približne rovnakej úrovni, avšak s výnimkou roku 2020, kedy z dôvodu obmedzenej mobility a izolácie počas pandémie počet takýchto priestupkov klesol v prípade Ružomberka o 37% a v prípade Liptovského Mikuláša o 56%. Pandemická situácia v roku 2020 mala dopad aj na pokles celkového počtu priestupkov, a to aj v iných oblastiach priestupkovej činnosti. Kým v Liptovskom Mikuláši sa počet priestupkov v roku 2021 medziročne navýšil o 44%, v meste Ružomberok vzrástol len o 23%, pričom sa ich početnosť nedostala na hodnoty z roku 2019.

Prehľad počtu priestupkov podľa druhu protiprávneho konania		2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
na úseku dopravy	Ružomberok	4 709	4 787	4 780	4 792	4 332	2 717	3 466
	Liptovský Mikuláš	3 955	3 922	3 776	3 301	3 476	1 532	2 558
proti verejnému poriadku	Ružomberok	163	166	100	110	95	81	78
	Liptovský Mikuláš	812	768	410	396	304	162	190
proti občianskému spolunažívaniu	Ružomberok	5	10	9	4	14	5	13
	Liptovský Mikuláš	72	61	47	44	44	27	34
proti majetku	Ružomberok	29	39	37	40	24	19	13
	Liptovský Mikuláš	41	26	51	31	34	38	22
ostatné priestupky	Ružomberok	82	67	78	115	47	24	56
	Liptovský Mikuláš	333	142	156	99	69	234	110
trestné činy	Ružomberok	5	8	6	5	7	5	5
	Liptovský Mikuláš	17	17	24	20	13	22	13
porušenie VZN mesta	Ružomberok	189	244	152	190	169	130	211
	Liptovský Mikuláš	681	741	403	259	220	147	180
Priestupky celkom	Ružomberok	5 627	5 321	5 152	5 251	4 679	3 005	3 861
	Liptovský Mikuláš	5 911	5 677	4 867	4 150	4 160	2 162	3 107

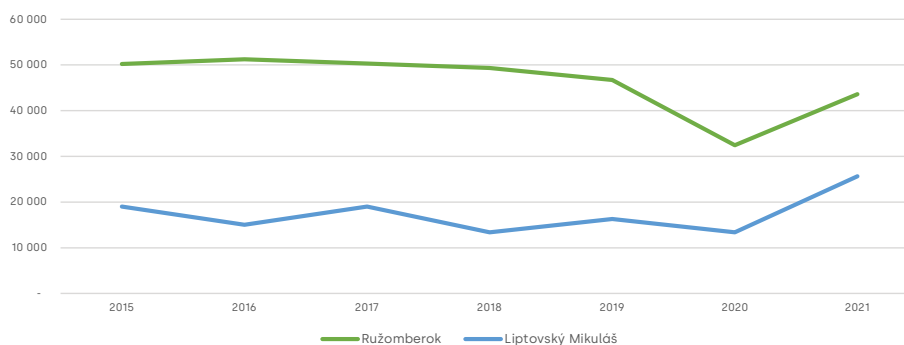
Zdroj: Interná evidencia MsÚ Liptovský Mikuláš a MsÚ Ružomberok.

VÝVOJ PRIESTUPKOV ZAZNAMENANÝCH KAMEROVÝM SYSTÉMOM V MESTÁCH ZA ROKY 2015 - 2021

VÝVOJ VYBRANÝCH POKÚT V EUR MESTSKOU POLÍCIOU V ROKOCH 2015 - 2020

Mestská polícia v Liptovskom Mikuláši vyberala ročne počas obdobia 2015-2018 na pokutách približne rovnakú sumu. Výrazný pokles výberu pokút nastal v roku 2020, kedy sa znížil aj počet priestupkov. Výber pokút v roku 2021 nedosiahol úroveň z roku 2019. V meste Ružomberok však Mestská polícia v roku 2021 vybrala na pokutách rekordnú sumu, ktorá bola výrazne nad priemerom rokov 2015-2020.

Prehľad o udalostiach riešených mestskou políciou		2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Celkový počet udalostí	Ružomberok	neevidované						
	Liptovský Mikuláš	6 573	6 528	6 103	5 559	5 544	3 414	4 037
z toho priestupkov	Ružomberok	5 627	5 321	5 152	5 251	4 679	3 005	3 861
	Liptovský Mikuláš	5 911	5 677	4 867	4 150	4 160	2 162	3 107
z toho trestných činov	Ružomberok	neevidované						
	Liptovský Mikuláš	17	17	24	20	13	22	13
počet pridelených pokút v blokovom konaní na mieste	Ružomberok	4 812	4 693	4 580	4 734	4 233	2 710	3 430
	Liptovský Mikuláš	2 091	1 680	2 002	1 482	1 763	1 039	1 844
počet pridelených pokút šekom	Ružomberok	269	254	171	184	162	112	164
	Liptovský Mikuláš	179	122	106	68	34	26	25
suma vybraných pokút v EUR	Ružomberok	50 192	51 243	50 278	49 330	46 677	32 434	43 633
	Liptovský Mikuláš	19 047	15 045	18 970	13 390	16 265	13 375	25 637
Činnosť rómskych občianskych hliadok		2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
počet zapojených osôb	Ružomberok	0	0	0	0	0	3	3
počet zapojených osôb	Liptovský Mikuláš	5	0	0	5	8	8	8

Zdroj: Interná evidencia MsÚ Liptovský Mikuláš a MsÚ Ružomberok.

Cieľom **civilnej ochrany (CO)**, ktorá je kompetenciou samospráv, je zabezpečiť prevenciu, pripravenosť a reakcie voči rizikám a krízovým situáciám. V prípade krízových situácií je nevyhnutná koordinácia s viacerými štátnymi orgánmi. Obidve samosprávy majú túto agendu naviazanú na starostlivosť o signalizačné sirény a kryty CO, ktorých je výrazne viac v meste Liptovský Mikuláš ako v meste Ružomberok.

V prípade počtu signalizačných sirén v Liptovskom Mikuláši ide o 11 sirén viac a v prípade CO krytov o 10 krytov viac oproti situácii v Ružomberku, tie však nie sú vlastnené mestom. Liptovský Mikuláš mimo troch sirén spravovaných lokálne z úrovne mesta vlastní ešte 6 sirén typu PAVIAN umiestnených na území mesta, ktoré spravuje vodná nádrž Liptovská Mara. Ako súčasť prevencie je zadefinované aj prijímanie opatrení pre **zabezpečenie protipovodňových opatrení** (aj v dôsledku zmeny vodných a klimatických pomerov počas súčasnej klimateckej zmeny), **ktoré ani jedna mestská samospráva zatiaľ koncepčne nezastrešuje**, a to ani napriek ich polohe na vodnom toku Váh a sútoku viacerých lokálnych prítokov.

Činnosť civilnej ochrany za roky 2015-2021		2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
počet umiestnených signalizačných sirén v meste	Ružomberok	3	3	3	3	3	3	3
	Liptovský Mikuláš	14	14	14	14	14	14	14
počet registrovaných odolných a plynonesných úkrytov (krytov CO)	Ružomberok	2	2	2	2	2	2	2
	Liptovský Mikuláš	14	14	14	12	12	12	12
z toho kryty CO vlastnené mestom	Ružomberok	2	2	2	2	2	2	2
	Liptovský Mikuláš	0	0	0	0	0	0	0

Zdroj: Interná evidencia Mestského úradu Ružomberok a Liptovský Mikuláš.

V oblasti **požiarnej ochrany (PO)** obidve mestá podporujú činnosť dobrovoľných hasičských zborov (DHZ), a to prevažne vo svojich mestských častiach. Kým v meste Liptovský Mikuláš do roku 2017 fungovalo 5 DHZ, po uvedenom roku sa ich počet zredukoval na tri (DHZ Bodice, DHZ Liptovská Ondrašová a DHZ Ploštín) so 142 členmi v roku 2021. Mesto Liptovský Mikuláš však na rozdiel od mesta Ružomberok má zriadený aj svoj Dobrovoľný hasičský zbor mesta (DHZM) so 17 členmi. Tento v rokoch 2019-2021 takmer zdvojnásobil počet výjazdov a v roku 2021 zmodernizoval svoje technické vybavenie. V meste Ružomberok pôsobia rovnako tri dobrovoľné hasičské zbory s 80 členmi v roku 2021 (DHZ Vlkolíneč, DHZ Hrboltová a DHZ Černová).

Požiarna ochrana za roky 2015-2021		2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
počet DHZ v mestských častiach	Ružomberok	3	3	3	3	3	3	3
	Liptovský Mikuláš	5	5	5	3	3	3	3
počet vlastnených hasičských zbrojníc vlastnených mestom	Ružomberok	3	3	3	3	3	3	3
	Liptovský Mikuláš	4	4	4	4	4	4	4
počet dobrovoľných členov	Ružomberok	70	75	75	80	80	80	80
	Liptovský Mikuláš	137	139	140	154	150	147	142
Dobrovoľný hasičský zbor mesta (DHZM)		2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
počet dobrovoľných členov	Liptovský Mikuláš	17	17	17	17	17	17	17
ročné náklady na opravy a údržbu požiarnej techniky v EUR	Liptovský Mikuláš	800	960	328	800	541	685	1 720
nákupy novej požiarnej techniky v EUR	Liptovský Mikuláš	-	-	1 000	-	-	-	15 800
počet evidovaných výjazdov	Liptovský Mikuláš	6	5	16	14	29	25	33

Zdroj: Interná evidencia MsÚ Liptovský Mikuláš a MsÚ Ružomberok.

Integrovaný záchranný systém (IZS) je systém pozostávajúci zo záchranných zložiek, ktoré v prípade ohrozenia života, zdravia, majetku alebo životného prostredia zabezpečia predovšetkým rýchlu informovanosť, aktivizáciu a efektívne využívanie a koordináciu síl a prostriedkov záchranných subjektov pri poskytovaní nevyhnutnej pomoci. Jeho súčasťou sú hasičské a záchranné zbory, poskytovatelia záchranej zdravotnej služby, kontrolné chemické laboratória civilnej ochrany, Banská záchranná služba (BZS) a Horská záchranná služba (HZS). Práve **Horská záchranná služba (HZS)** má v regióne Liptov z dôvodu horského charakteru regiónu pomerne významné postavenie súvisiace s nehodovosťou a zimnými i letnými záchrannými akciami vo vysokohorskom teréne. Činnosť HZS je riadená zákonom č. 544/2002. HZS spravuje aj portál Horskej záchranej služby venovaný lavínovej problematike. V okrese Liptovský Mikuláš majú svoje oblastné strediská pre Západné Tatry v Žiarnej doline a pre Nízke Tatry – Jasná v Demänovskej doline.

2.5. IDENTITA A SEBESTAČNOSŤ

2.5.1. Identita a atraktivita regiónu

Medzi výrazné prvky identity regiónu Liptov patria tieto atribúty: hory, podhorské lúky, príroda, jaskyne, voda ako vodná plocha Liptovská Mara v strede Liptovskej kotliny alebo termálna voda v bazénoch aquaparkov a kúpalísk. S týmito atribútmi sa v marketingovej komunikácii regiónu Liptov pracuje spôsobom ich sekundárnej propagácie cez komerčné atraktivity a zábavy pre rodiny s deťmi – lanovky, vleky, aquaparky a iné, čo z neho robí najnavštevovanejší región cestovného ruchu na Slovensku.

Príroda spoločne so silným kultúrno-historickým odkazom regiónu, zhmotneným vo viacerých národných kultúrnych pamiatkach, by mohla byť v budúcnosti zaujímavá a najmä udržateľne využívaná ako prvok zážitkového spoznávania a edukácie pre kľúčový cieľový segment, ktorý na Liptov prichádza – pre rodiny s deťmi.

Takmer 50% obyvateľov regiónu Liptov žije na vidieku, ktorého ekonomika v spojitosti s nadpriemerným rozvojom cestovného ruchu pri ďalšom zaktivizovaní miestnych komunit môže viesť k tvorbe nových, resp. k udržaniu už existujúcich pracovných miest. Aktivizovaniu potenciálu vidieka a spolupráce v oblasti podpory cestovného ruchu sa na Liptove venujú tri miestne akčné skupiny (MAS): MAS Dolný Liptov, MAS Stredný Liptov a MAS Horný Liptov. Dve z nich – MAS Horný Liptov a MAS Dolný Liptov - implementujú CLLD stratégie na prístupe LEADER z Programu rozvoja vidieka.

V roku 2021 začala Oblastná organizácia cestovného ruchu Región Liptov, ktorá je hlavnou marketingovou autoritou propagácie regiónu Liptov, naplňovať koncepciu regionálneho značenia a certifikácie regionálnej produkcie cez značku Regionálny produkt Liptov ako **Produkt Liptova**, ktorá postupne sieťuje malých lokálnych výrobcov a poskytovateľov služieb na vidieku. Značka Produkt Liptova vznikla s cieľom zachovania tradícií a podpory lokálnych výrobcov, ktorí si vážia prírodné a kultúrne dedičstvo regiónu a svoju prácu robia s vášňou. Kritériami pre získanie značky sú napríklad výroba v regióne, tra-

dícia výrobného procesu, kvalita, ručná práca a ekologické hospodárstvo. Prvá certifikačná výzva bola vyhlásená v novembri 2021. Na certifikácii spolupracujú obidve aktívne miestne akčné skupiny MAS Dolný Liptov a MAS Horný Liptov.

2.5.2. Kultúra

Kultúrno-spoločenský život **mesta Liptovský Mikuláš** sa významne zmenil v polovici 19. storočia, kedy sa Liptovský Mikuláš stal centrom slovenského národného života. Nadviazalo sa pritom na staršie kultúrne tradície, napríklad na pôsobenie Juraja Tranovského (Tranoscia) v 17. storočí. Pôsobili tu tiež významní predstavitelia štúrovej generácie: Gašpar Fejérpataky-Belopotocký, Michal M. Hodža, Matúš Blaho a ďalší. Štúrovci tu v roku 1844 založili literárny a vydavateľský spolok Tatrin. Za významný dejinný míľnik sa považuje dátum 10. 5. 1848, keď štúrovci v meste Liptovský Mikuláš vyhlásili Žiadosť slovenského národa. Koncom 19. a začiatkom 20. storočia sa v meste ďalej rozvíjal čulý kultúrny život (spolky, divadlá, vydavateľská činnosť).

Fejérpataky-Belopotocký tu **otvoril prvú verejnú knižnicu na Slovensku a položil základy slovenského ochotníckeho divadla.**

To, že sa mesto Liptovský Mikuláš stalo centrom kultúrno-spoločenského života, je aj zásluhou aktivít v hospodárskej oblasti. Svojho času garbiarstvo poznačilo smerovanie mesta i rozvoj robotníckeho hnutia.

Počas 2. svetovej vojny sa tu odohrávali druhé najťažšie oslobodzovacie boje. Aj z tohto dôvodu na Háji-Nicovô stojí najväčší vojnový cintorín v rámci bývalého Československa.

Mesto Ružomberok dal v roku 1390 kráľ Žigmund do majetku likavskému panstvu a aj keď štatút poddanského mesta neprial jeho rozvoju, vďaka svojej polohe sa toto mesto vyvinulo na centrum remesiel a obchodu. Rozvinulo sa tu aj poľnohospodárstvo, ovčiarstvo a drevárstvo. Najprv sa zakladali cechy, neskôr vznikli menšie podniky. Papiereň bola založená ešte pred rokom 1725. Výraznejší rozvoj priemyslu nastal v 19. storočí, kedy tu vznikli celulózka, papiereň, textilka, bryndziareň a zápalkáreň. Začiatkom 20. storočia sa Ružomberok zaradil medzi významné strediská slovenského národného života. Jednou z najvýznamnejších osobností Ružomberka bol Andrej Hlinka, bojovník za práva Slovákov. Narodil sa v mestskej časti Černová a v Ružomberku pôsobil do svojej smrti v roku 1938. Černová je známa tzv. čerňovskou tragédiou, ku ktorej došlo v roku 1907 pri vysviacke kostola. Kultúrny život mesta bohato pulzoval už od 17. storočia. Významnými kultúrnymi spolkami boli Katolícky kruh a Občianska beseda. V roku 1868 sa tu hralo prvýkrát slovenské ochotnícke divadlo v dome Petra Makovického staršieho. **Už v roku 1912 tu premietalo prvé stále kino Apollo na Slovensku.** V tom istom roku bola bratmi Arturo a Júliusom Kúrtiovcami založená Liptovská muzeálna spoločnosť, predchodca **Liptovského múzea v Ružomberku, ktoré je dnes jedným z najväčších regionálnych múzeí na Slovensku.**

Jedným z významných prvkov identity mesta Ružomberok je rozhodne existencia priemyselnej výroby papiera. **Na území Liptova vznikli ručné papiereň ako jedny z prvých na Slovensku.** V roku 2020 uplynulo 140 rokov, odkedy sa začala písať história priemyselnej výroby papiera v Ružomberku. Severoslovenské celulózky a papiereň patrili medzi hlavné piliere slovenskej ekonomiky. Bývalé Bavlnárske závody v Rybárpoli v Ružomberku predstavovali kombinát s dlhoročnou históriou, ktorého začiatky siahajú do roku 1894. Počas svojej 104-ročnej existencie textilka prechádzala búrlivým vývojom a stala sa najsilnejším textilným producentom v Rakúsko-Uhorsku a významné postavenie na Slovensku si udržala aj v ďalšom období.

Mesto Liptovský Mikuláš a Ružomberok nie sú z pohľadu kultúry len statickými miestami zachovávaná a pripomínania si významných historických udalostí a s tým spojeného kultúrneho dedičstva v podobe pamiatkových objektov a miestnych pamätihodností, ale je pre ne charakteristická aj pestrá žánrová ponuka kultúrnych aktivít.

Profesionálne kultúrne inštitúcie okrem výskumnej činnosti, archivačnej a dokumentačnej činnosti, zbierkotvornej a akvizičnej činnosti, edičnej a publikačnej činnosti, metodickéj a odbornej pomoci, rozvoji publika a starostlivosti o stále výstavy a expozície organizujú vo svojich priestoroch prednášky, besedy, príležitostné výstavy, tvorivé dielne a workshopy, vyučovacie hodiny pre základné školy a kultúrno-výchovné podujatia.

Okrem profesionálnych kultúrnych inštitúcií pôsobi **v oblasti neprofesionálnej tradičnej a súčasnej kultúry** na území mesta Ružomberok a mesta Liptovský Mikuláš približne **50 aktívnych združení**, ktoré na svoje aktivity poberajú aj dotácie z rozpočtu mesta.

V Liptovskom Mikuláši medzi ne patrí napríklad Dom matice slovenskej, Spoločnosť Aurela Stodolu, Spoločnosť Kolomana Sokola, Spolok Martina Rázusa, Združenie priateľov folklórneho súboru Váh, Detský folklórny súbor Ďumbier, Asociácia profesionálnych mímov Slovenska, SoundGarden, Rumanský Art Centre, okresný učiteľský spevokol Tatran, Mikulášsky okrásľovacie spolok, Liptovské droby, Divadlo Gašpara Fejérpataky-Belopotockého, Pramienok, n. o., OZ Vrbové prúty, Mestský dychový orchester, Liptovské tanečné centrum a iné.

V Ružomberku sú aktívne tieto vybrané kultúrne subjekty: Literárny klub ružomberských spisovateľov, Dizajn, n. o. (módne návrhárstvo), OZ RosArt (divadlo), Klub UNESCO Slovakia, Fotofórum Ružomberok, Fotosalón Strom, Zväz slovenských fotografův, Fotoklub pri Liptovskom múzeu v Ružomberku, Fotoklub Rk1924, Folklórny súbor Liptov, Orientalico (orientálny tanec), Tanečné štúdio Maestro, Centrum Belanov, Klub vojenskej histórie – Vlkolínsky odboj, EduArt – vzdelávanie umením, OZ Liptovské čriepky, Romačháve OZ, Björnsonova spoločnosť na Slovensku, OZ Galéria Rozeta, Korytnická železnica, o. z., ochotnícke divadlo RosaThea, DFS Liptáčik, RK Jazz Band (ružomberské jazzové zoskupenie), Supranka (dychový orchester), Fotobežka, OZ Vlkolíneč, Galaxy či MC Nevedko.

Nezávislú kultúru v meste Liptovský Mikuláš reprezentuje OZ Diera do sveta so sídlom v Župnom dome v Liptovskom Mikuláši. V meste Ružomberok takýto kultúrny priestor chýba.

Na podporu rozvoja a ochrany duchovných a kultúrnych hodnôt má mesto Liptovský Mikuláš prijaté Všeobecné záväzné nariadenie (VZN) č. 12/2020/VZN o poskytovaní finančných dotácií z rozpočtu mesta Liptovský Mikuláš, ktoré nahradilo predošlé VZN č. 3/2019/VZN a predtým platné 15/2016/VZN. V roku 2019 prerozdeleno mesto Liptovský Mikuláš rôznym združeniam a kultúrnym inštitúciám dotácie vo výške 15 300 EUR a v roku 2018 vo výške 12 600 EUR.³³ Mesto Ružomberok poskytuje dotácie v oblasti kultúry v zmysle VZN 1/2017 o poskytovaní dotácií na všeobecne prospešné služby v tvorbe, rozvoji, ochrane, obnove a prezentácii duchovných a kultúrnych hodnôt. V roku 2022 prerozdeleno pre kultúrne inštitúcie sumu 28 100 EUR.³⁴ Každoročne mesto Ružomberok vynakladá na zriaďovanú mestskú kultúru okolo 500 000€ vo forme dotácie pre KDAH, a. s. a ďalších 190 000 EUR poskytuje príspevkovej organizácii Mestská knižnica.

Na území UMR Liptov je od roku 2017 evidované v meste Liptovský Mikuláš jedno stále divadlo s vlastnou divadelnou scénou. V roku 2020 výlučne v mestách pôsobilo 15 múzeí, ktoré mali 93,8%-ný podiel na múzeách v regióne Liptov a 39%-ný podiel na múzeách v Žilinskom kraji. Ich počet sa medzi rokmi 2019 a 2020 zvýšil o tri múzeá, a to v meste Liptovský Mikuláš.

V roku 2020 na území UMR Liptov pôsobili 4 stále kiná, a to po dve v obidvoch mestách, kým obce UMR Liptov od roku 1996 neevidovali žiadne obecné kino. Ich podiel predstavoval 80% počtu kín v regióne Liptov a 29,4% v Žilinskom kraji. V roku 2020 boli na území UMR Liptov evidované 3 galérie, z toho dve v meste Liptovský Mikuláš a jedna v meste Ružomberok, čo predstavovalo 75% počtu galérií v regióne Liptov a 36,4% v Žilinskom kraji.

Z profesionálnych kultúrnych inštitúcií pôsobia na území UMR Liptov nasledovné subjekty:

Zriaďovateľ	Sídlo inštitúcie		
	Mesto Liptovský Mikuláš	Mesto Ružomberok	Obce UMR Liptov
Samospráva	<ol style="list-style-type: none"> Dom kultúry Múzeum Janka Kráľa – Seligovský dom Múzeum J. Kráľa – evanjelická fara Múzeum J. Kráľa – rodný dom Rázusovcov Múzeum Janka Kráľa – synagóga 	<ol style="list-style-type: none"> Kultúrny dom Andreja Hlinku, a. s. – Veľká dvorana Kino Kultúra Miestne kultúrne domy (3x): KD Biely Potok, KD Černová, KD Hrboltová Dom UNESCO Vlkolínec Synagóga Bjornsonov dom Rodný dom Andreja Hlinku – expozícia Mauzóleum Andreja Hlinku Mestská knižnica 	<ol style="list-style-type: none"> Múzeum ručnej výroby papiera v Ludrovej

DIVADLÁ	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Mesto Liptovský Mikuláš	0	0	1	1	1	1
Mesto Ružomberok	0	0	0	0	0	0
obce UMR Liptov za okres LM	0	0	0	0	0	0
obce UMR Liptov za okres RK	0	0	0	0	0	0
okres LM	0	0	1	1	1	1
okres RK	0	0	0	0	0	0
UMR Liptov	-	-	1	1	1	1
Región Liptov	-	-	1	1	1	1
Žilinský kraj	4	4	5	5	6	5
podiel mestá na UMR Liptov			100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
podiel UMR Liptov na región Liptov			100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
podiel UMR Liptov na ZASK	0,0%	0,0%	20,0%	20,0%	16,7%	20,0%

MÚZEÁ	1996	2000	2010	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Mesto Liptovský Mikuláš	8	2	3	6	6	5	3	3	3	6
Mesto Ružomberok	1	2	10	11	4	10	9	9	9	9
obce UMR Liptov za okres LM	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
obce UMR Liptov za okres RK	1	0	0	0	1	0	0	0	0	0
okres LM	13	5	4	7	10	5	3	4	4	7
okres RK	2	2	10	11	4	10	9	9	9	9
UMR Liptov	11	4	13	17	11	15	12	12	12	15
Región Liptov	15	7	14	18	14	15	12	13	13	16
Žilinský kraj	38	20	24	25	26	24	26	28	32	41
podiel mestá na UMR Liptov	81,8%	100,0%	100,0%	100,0%	90,9%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
podiel UMR Liptov na región Liptov	73,3%	57,1%	92,9%	94,4%	78,6%	100,0%	100,0%	92,3%	92,3%	93,8%
podiel UMR Liptov na ZASK	39,5%	35,0%	58,3%	72,0%	53,8%	62,5%	46,2%	46,4%	40,6%	39,0%

Zdroj: ŠÚSR, VBD_SK_WIN:ku5005rr, VBD_SK_WIN:ku5009rr (divadlá)

KINÁ	1996	2000	2010	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Mesto Liptovský Mikuláš	2	1	1	2	2	2	2	2	2	2
Mesto Ružomberok	1	1	1	1	1	1	1	3	1	2
obce UMR Liptov za okres LM	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
obce UMR Liptov za okres RK	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
okres LM	5	3	2	2	2	2	2	2	2	2
okres RK	4	3	1	1	1	1	1	3	1	3
UMR Liptov	3	2	2	3	3	3	3	5	3	4
Región Liptov	9	6	3	3	3	3	3	5	3	5
Žilinský kraj	57	41	23	15	16	16	16	18	15	17
podiel mestá na UMR Liptov	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
podiel UMR Liptov na región Liptov	33,3%	33,3%	66,7%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	80,0%
podiel UMR Liptov na ZASK	15,8%	14,6%	13,0%	20,0%	18,8%	18,8%	18,8%	27,8%	20,0%	29,4%

Zdroj: ŠÚSR, VBD_SK_WIN:ku5005rr, VBD_SK_WIN:ku5003rr (stále kiná)

GALÉRIE	1996	2000	2010	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Mesto Liptovský Mikuláš	1	1	3	3	2	2	2	2	2	2
Mesto Ružomberok	1	1	0	0	1	1	1	1	1	1
obce UMR Liptov za okres LM	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
obce UMR Liptov za okres RK	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
okres LM	2	1	3	3	3	3	3	3	3	3
okres RK	1	1	0	0	1	1	1	1	1	1
UMR Liptov	2	2	3	3	3	3	3	3	3	3
Región Liptov	3	2	3	3	4	4	4	4	4	4
Žilinský kraj	18	11	12	10	11	11	11	11	11	11
podiel mestá na UMR Liptov	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
podiel UMR Liptov na región Liptov	66,7%	100,0%	100,0%	100,0%	75,0%	75,0%	75,0%	75,0%	75,0%	75,0%
podiel UMR Liptov na ZASK	16,7%	18,2%	25,0%	30,0%	36,4%	36,4%	36,4%	36,4%	36,4%	36,4%

³³ <https://www.mikulas.sk/samosprava/zakladne-dokumenty/grantove-vyzvy/>

³⁴ <https://www.ruzomberok.sk/dotacie.html>

Zriaďovateľ	Sídlo inštitúcie		
	Mesto Liptovský Mikuláš	Mesto Ružomberok	Obce UMR Liptov
Mimovládne organizácie		10. Skautské múzeum Václava Rubeša	
VÚC – Žilinský samosprávny kraj	6. Liptovská galéria P. M. Bohúňa 7. Centrum Kolomana Sokola 8. Liptovské múzeum – expozícia Čierny orol 9. Liptovské kultúrne stredisko (pôsobnosť pre okres Liptovský Mikuláš a Ružomberok) 10. Knižnica G. F.-Belopotockého	11. Liptovské múzeum v Ružomberku	2. Liptovské múzeum – Archeologické múzeum v prírode Liptovská Mara – Havránok: expozícia keltského osídlenia (obec Bobrovník) 3. Liptovské múzeum – expozícia Likavského hradu – Hunyadyho veža (obec Likavka)
Štátna inštitúcia	11. Slovenské múzeum ochrany prírody a jaskyniarstva so špecializovanou knižnicou a verejným archívom (zriaďovateľ Ministerstvo životného prostredia SR)	12. SNG – Galéria Ľudovíta Fullu (zriaďovateľ Ministerstvo kultúry SR)	

Zdroj: Vlastné spracovanie autora zo zdrojov z internetu.

Najvýznamnejšou a zároveň najrozsiahljšou muzeálnou inštitúciou na Liptove je **Liptovské múzeum**. Je jednou z najstarších a najväčších kultúrnych inštitúcií na Liptove a v roku 2022 oslavuje 110. výročie založenia. Spravuje **10 veľkých expozícií** na celom Liptove: (1) Múzeum Čierny orol Liptovský Mikuláš, (2) Národopisné múzeum Liptovský Hrádok, (3) Múzeum liptovskej dediny Pribylina, (4) Hrad Likava, (5) Archeologické múzeum v prírode NKP Liptovská Mara – Havránok, (6) Roľnícky dom a dvor Vlkolínec, (7) Gotický kostol Všetkých svätých Ľudová-Kút, (8) Banický dom Vyšná Boca, (9) Múzeum baníctva a hutníctva Maša – Liptovský Hrádok a (10) centrálna budova v Ružomberku. Zberkový fond Liptovského múzea tvorí 205 000 zberkových predmetov z oblasti histórie, archeológie, národopisu a prírodovedy. Veľká časť zberkových predmetov je uložená v depozitároch, v priestoroch a miestnostiach múzea so špeciálnym režimom.

Rozsahom svojich zbierok (37 500 kusov) sa **Múzeum Janka Kráľa** radí k najväčším mestským múzeám na Slovensku. Ponúka štyri stále expozície: Kapitoly z histórie mesta Liptovský Mikuláš (1994), Mikulášska mučiareň (1999), Tatrin a Žiadosti slovenského národa (1987) a Rodný dom Rázusovcov (1993) vo Vrbici; v letnej sezóne aj prehliadku synagógy. Múzeum je sídlom občianskych združení Spolok Martina Rázusa (2002) a Spolok priateľov MUDr. Pavla Straussa (2003). V dome s pamätnou tabuľou Aurela Stodolu bola zriadená pamätná izba Aurela Stodolu, ktorá je však momentálne neprístupná verejnosti. **Synagóga v Liptovskom Mikuláši** (NKP), ktorá patrí medzi najväčšie a najštyľovejšie na Slovensku, vyniká bohato zdobeným secesným interiérom a vyžaduje si komplexnú rekonštrukciu a pamiatkovú obnovu.

Múzejné expozície mesta Ružomberok a objekty, v ktorých sa nachádzajú, si vyžadujú komplexné projekty rekonštrukcie a obnovy. **Rodný dom Andreja Hlinku** v Černovej, ktorý má zriadenú expozíciu o živote a diele A. Hlinku s dobovým nábytkom a jeho osobnými vecami a rukopismi, si vyžaduje kompletnú rekonštrukciu osvetlenia a strechy. **Mauzóleum Andreja Hlinku** (NKP) sa potýka so zatekaním a v exteriérových priestoroch je potrebná výmena obkladu a dlažby, ako aj výmena elektroinštalácie. Expozícia v **Sýpke na Vlkolínci** si zas vyžaduje kompletnú rekonštrukciu elektroinštalácie, vnútorné zateplenie i rekonštrukciu WC.

Galéria Ľudovíta Fullu, ktorá je jedinou galerijnou kultúrnou inštitúciou v Žilinskom kraji a sídli v architektonicky výnimočnej stavbe – pôvodnom umelcovom byte, si z dôvodu zatekania vyžaduje rekonštrukciu. Vystavené diela zo zberkového fondu SNG boli z bezpečnostných dôvodov v roku 2022 presunuté do depozitára.

Na území UMR Liptov bolo v roku 2020 evidovaných 27,5% knižníc Žilinského kraja a 18,4% jeho knižničných jednotiek. V kaž-

KNÍŽNICE	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Mesto Liptovský Mikuláš	1	1	1	1	1	1
Mesto Ružomberok	1	1	1	1	1	1
obce UMR Liptov za okres LM	5	5	5	4	4	4
obce UMR Liptov za okres RK	7	7	7	6	5	5
okres LM	43	40	39	40	38	37
okres RK	23	23	22	22	21	21
UMR Liptov	14	14	14	12	11	11
Región Liptov	66	63	61	62	59	58
Žilinský kraj	237	230	224	219	214	211
podiel mestá na UMR Liptov	14,3%	14,3%	14,3%	16,7%	18,2%	18,2%
podiel UMR Liptov na región Liptov	21,2%	22,2%	23,0%	19,4%	18,6%	19,0%
podiel UMR Liptov na ZASK	27,8%	27,4%	27,2%	28,3%	27,6%	27,5%
KNÍŽNIČNÉ JEDNOTKY	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Mesto Liptovský Mikuláš	97 563	96 886	98 991	99 019	100 012	90 929
Mesto Ružomberok	77 693	70 971	71 055	70 597	66 215	67 109
obce UMR Liptov za okres LM	11 824	12 750	13 523	11 353	9 098	9 198
obce UMR Liptov za okres RK	32 791	35 754	36 106	28 849	32 710	30 501
okres LM	246 186	235 027	235 125	243 008	229 207	217 915
okres RK	166 678	167 990	163 702	159 662	159 128	155 223
UMR Liptov	219 871	216 361	219 675	209 818	208 035	197 737
Región Liptov	412 864	403 017	398 827	402 670	388 335	373 138
Žilinský kraj	2 191 597	2 172 258	2 179 751	2 141 305	2 085 152	2 026 872
podiel mestá na UMR Liptov	79,7%	77,6%	77,4%	80,8%	79,9%	79,9%
podiel UMR Liptov na región Liptov	53,3%	53,7%	55,1%	52,1%	53,6%	53,0%
podiel UMR Liptov na ZASK	18,8%	18,6%	18,3%	18,8%	18,6%	18,4%
počet knižničných jednotiek na knižnicu	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Mesto Liptovský Mikuláš	97 563	96 886	98 991	99 019	100 012	90 929
Mesto Ružomberok	77 693	70 971	71 055	70 597	66 215	67 109
obce UMR Liptov za okres LM	2 365	2 550	2 705	2 838	2 275	2 300
obce UMR Liptov za okres RK	4 684	5 108	5 158	4 808	6 542	6 100
okres LM	5 725	5 876	6 029	6 075	6 032	5 890
okres RK	7 247	7 304	7 441	7 257	7 578	7 392
UMR Liptov	15 705	15 454	15 691	17 485	18 912	17 976
Región Liptov	6 256	6 397	6 538	6 495	6 582	6 433
Žilinský kraj	9 247	9 445	9 731	9 778	9 744	9 606

dom meste bola evidovaná 1 knižnica a v obciach UMR Liptov celkovo 9 knižníc s 39 699 knižničnými jednotkami (4 411 jednotiek na knižnicu). Počet knižníc v obciach v sledovanom období 2015-2020 klesol o 3 knižnice. Zrušené boli knižnice obcí Prosiek, Ivachnová a Štiavnička. Obce Bobrovník, Demänovská Dolina, Gôtovany a Turík obecnú knižnicu neprevádzkovali.

Počet knižných jednotiek mestských knižníc výrazne prevyšil počet jednotiek na knižnicu na území UMR Liptov v porovnaní so Žilinským krajom aj s regiónom Liptov. Kým v kraji bolo v roku 2020 na knižnicu evidovaných 9 606 knižných jednotiek, na území UMR Liptov to bolo 17 976 jednotiek. Mestá UMR sa na počte knižných jednotiek územia UMR Liptov podieľali 79,9%.

Z pohľadu verejných knižníc je smerodajnejším údajom než samotný objem knižného fondu, ktorý však nemusí mať obrátkovosť, lebo je zastaraný, skôr objem akvizícií (nákupy kníh) za príslušný rok. Platí priama úmera, že ak sú v knižnici nakúpené nové knihy, rastie aj jej návštevnosť. Tento údaj však ŠÚSR nesleduje a nie je teda k dispozícii.

Mestská knižnica v Ružomberku, ktorá je príspevkovou organizáciou mesta, by potrebovala investíciu do kompletnej rekonštrukcie budovy, zvýšenia hygienických štandardov, zvýšenia kvality poskytovaných služieb (modernizácia knižného softwaru, modernizácia interiérového vybavenia a počítačovej techniky, nákup biblioboxu, sterilizátor na dezinfekciu kníh a i.) a nákupu LED pozdĺžnych závesných svietidiel.

Vo všeobecnosti platí, že v celkovej vekovej skladbe užívateľov knižnice najnižšie percento vykazuje mládež vo veku 16-19 rokov. Naďalej platí, že študenti stredných škôl na zaplatenie členského poplatku v knižnici málo využívajú kultúrne poukazy a zo strany pedagógov (alebo učebných osnov) nie sú príliš motivovaní k tomu, aby čítali aspoň doplnkovú literatúru.

Kultúrny dom Andreja Hlinku, a. s. (KDAH) a Dom kultúry v Liptovskom Mikuláši sú profesionálne mestské kultúrne inštitúcie, ktoré organizačne a obsahovo zabezpečujú pre potreby mesta spoločenské a výchovno-vzdelávacie podujatia pre všetky vekové a záujmové skupiny občanov. V Liptovskom Mikuláši sa Dom kultúry organizačne podieľa na najvýznamnejších mestských podujatiach: Stoličné dni, Švábkafest, Liptovfest, Street Music Night, Mikulášsky jazzový festival, Bažant Kinematograf, fašiangy v mestských častiach, mikulášsky ples, oslavy oslobodenia mesta, Ekotopfilm – Envirofilm, Noc múzeí a galérií, Rázusovie Vrbica – súťaž v prednese liptovských autorov, Belopotockého Mikuláš – celoštátna postupová súťaž a prehliadka neprofesionálneho divadla, Deň rodiny k MDD, Oldtimer Rallye Tatry, Mosty Gesharim, Rozlúčka s prázdninami, Október NAFEST – liptovské pivné dni, PAN – celoslovenská súťažná prehliadka pantomímy, mikulášsky jarmok, séria adventných koncertov, vianočné trhy a iné. V meste Ružomberok je tomu rovnako. Kultúrny dom Andreja Hlinku spoluorganizuje významné mestské podujatia ako Dni mesta Ružomberok, Ružomerská ruža – zraz veteránov, Kultúrne leto, Ružomerský jarmok, Ružomerský adventný kalendár a Ružomerské Vianoce, Silvester v meste, Detský fašiangový karneval, Halloween party, Deň detí, mestský ples pre 150 hostí, fašiangový sprievod mestom, vynášanie Moreny, stavenie mája či lampiónový sprievod sv. Martina.

Súčasný stav technického a interiérového vybavenia **kultúrnych domov** si vyžaduje pozornosť a investície. Dom kultúry v Liptovskom Mikuláši prešiel v roku 2015 vďaka cezhraničnej spolupráci s poľským mestom Jaslo významnou rekonštrukciou hlavnej sály, interiérového vybavenia, javiskovej techniky, vzduchotechniky a vykurovania. Realizáciou projektu sa podarilo vymeniť osvetlenie hlavnej sály, dobudovať interný rozhlas a dokúpiť profesionálnu tanečnú podlahu. V meste Ružomberok má KDAH, a. s. okrem prevádzky Kultúrneho domu Andreja Hlinku – Veľkej dvorany, Kina Kultúra, synagógy a Bjornsonovho domu v správe aj 3 miestne kultúrne domy mestských častí (Biely Potok, Černová a Hrboltová). Kultúrny dom Biely Potok potrebuje kompletnú výmenu javiskovej, zvukovej techniky a vybavenia sály. Kultúrny dom Černová má rovnaké nároky ako KD Biely Potok vrátane rekonštrukcie hygienických zariadení. Kultúrny dom Hrboltová potrebuje len vymalovať podlahu na javisku a steny v sále. Bjornsonov dom, ktorý je sídlom kultúrnych spolkov, potrebuje zateplenie, výmenu okien a komplexnú rekonštrukciu elektroinštalácie. Synagóga ako kultúrny priestor má nároky na vyriešenie vlhnutia muriva a doplnenie javiskovej a ozvučovacej techniky. Kultúrny dom Andreja Hlinku potrebuje vyriešiť vlastnú kotolňu a Veľká dvorana potrebuje doplniť a zmodernizovať javiskovú a ozvučovaciu techniku vrátane interiérového vybavenia. Kino Kultúra má nároky na servis kinotechniky, modernizáciu osvetlenia a odstránenie nedostatkov vnútorného vybavenia vrátane nainštalovania platobného terminálu.

Pri ochrane pamiatkového fondu je nevyhnutné rešpektovať zásady zachovania kultúrnych a historických hodnôt a riadiť sa zákonom č. 49/2002 Z.z. o ochrane pamiatkového fondu v znení neskorších zmien a doplnkov tzv. **pamiatkový zákon** a Deklaráciou NRSR o ochrane kultúrneho dedičstva č.1292 z 28. 2. 2001.

Aj keď sa v okrese Liptovský Mikuláš nenachádza žiadna **pamiatková rezervácia**, nachádzajú sa tu 4 mestské pamiatkové zóny: Liptovský Ján, Partizánska Ľupča, Liptovský Mikuláš – historické jadro mesta a Okoličné (vyhlásené v roku 1991) a Liptovský Hrádok (vyhlásený v roku 1994). Nachádzajú sa tu tiež 3 vidiecke pamiatkové zóny: Hybe, Nižná Boca a Východná – všetky boli vyhlásené v roku 1991. S výnimkou mesta Liptovský Mikuláš ide o sídla mimo územia UMR Liptov. V okrese Ružomberok bola vyhlásená pamiatková rezervácia Vlkolínec, dve pamiatkové zóny Ružomberok a pamiatková zóna Ľubochňa kúpele.

Región Liptov je regiónom Žilinského kraja s najväčším počtom evidovaných národných kultúrnych pamiatok (25,7%). Ich rozdelenie medzi okresy Liptovský Mikuláš a Ružomberok podľa početnosti je takmer rovnaké. Územie UMR Liptov eviduje 246 NKP, čo predstavuje 54,2% z celého regiónu Liptov. Na území mesta Ružomberok je o 82 NKP viac ako na území mesta Liptovský Mikuláš. Rovnako aj obce okresu Ružomberok majú kvôli súboru pamiatkových objektov hradu Likava prevahu.

REGISTER NKP	počet	podiel na regióne Liptov	podiel na Žilinskom kraji	poznámka
mesto Liptovský Mikuláš	55	12,1%		
mesto Ružomberok	137	30,2%		
obce UMR za okres LM	13	2,9%		5/8 Vlchy (2x), Sielnica (4x), Trnovec (2x), Demänovská dolina (2x), Prosiek (3x)
obce UMR za okres RK	41	9,0%		6/8 Lipt.Sliače (1x), Likavka (31x), Lisková (3x), Liptovská Teplá (1x), Bešeňová (4x), Ivachnová (1x)
UMR Liptov	246	54,2%		
okres Liptovský Mikuláš	231	50,9%	13,1%	
okres Ružomberok	223	49,1%	12,6%	
región Liptov	454		25,7%	
Žilinský kraj	1769			

Zdroj: Register NKP, Pamiatkový úrad SR.

Na riešenom území sa doteraz **nevykonával systematický archeologický výskum**. Nie je možné vylúčiť, že sa tam pri stavebnej a inej činnosti môžu vyskytnúť nepredvídané (nateraz neznáme) **archeologické nálezy**, lokality a situácie ako súčasť pamiatkového fondu a kultúrneho dedičstva. Podľa platnej legislatívy musí nálezca alebo oprávnená osoba zodpovedná za vykonávanie prác v prípade zistenia, resp. narušenia archeologických nálezov, počas terénnych úprav, nález ihneď ohlásiť Krajskému pamiatkovému úradu (KPÚ).

PRÍKLAD DOBREJ PRAXE v starostlivosti o národné kultúrne pamiatky

V oblasti **komplexnej pamiatkovej obnovy** je príkladom dobrej praxe na území UMR Liptov **Rímsko-katolícka cirkev, farnosť Okoličné**, ktorá systematicky a precízne od roku 2008 na základe architektonických a archeologických výskumov v spolupráci s Pamiatkovým úradom SR a s podporou dotačných programov najmä Ministerstva kultúry SR (Obnov si svoj dom) obnovuje jednu z najvýznamnejších gotických stavieb na Liptove – **Kostol sv. Petra z Alkantary v Okoličnom**. V júni 2022 bola dokončená obnova pôvodných stredovekých úrovní podláh a komplexná obnova interiéru vrátane reštaurovania stredovekých malieb a fresiek, ktoré boli skryté pod nánosmi viacerých vrstiev omietky. Súčasťou kostola je aj Múzeum L. Mattyasovszkého so stálou expozíciou umeleckých predmetov, ktoré sa našli pri oprave strechy kostola a súvisia s prácou stredovekej maliarskej dielne Majstra z Okoličného.

Mesto	Významná kultúrna pamiatka
Liptovský Mikuláš	<ul style="list-style-type: none"> meštianske domy zo 16. a 17. storočia (Pongrácovská kúria – sídlo Centra Kolomana Sokola, Seligovský dom – sídlo Múzea Janka Kráľa) župný dom (1713) rímskokatolícky kostol sv. Mikuláša s neogotickým hlavným oltárom (1280) evanjelický klasicistický kostol (1785) klasicistická synagóga (1846) bývalý jezuitský kláštor (1760) – sídlo Slovenského múzea ochrany prírody a jaskyniarstva Čierny orol (NKP) bývalý Katolícky dom (1929) secesná budova Gymnázia M. M. Hodžu (1916) kaštieľ Vranovo v Palúdzke (1500) – miesto väznenia Juraja Jánošíka gotický Kostol sv. Petra z Alkantary v Okoličnom (1492)
Ružomberok	<ul style="list-style-type: none"> súbor kultúrnych pamiatok so vzťahom k osobnosti Andreja Hlinku: pamätník Andreja Hlinku sakrálné objekty: rímskokatolícky Kostol sv. Ondreja, Kostol všetkých svätých, Robotnícky kostol, evanjelický kostol, Kláštor sv. Kríža, Kaštieľ sv. Žofie budova Mestského úradu Mariánsky stĺp Galéria Ľudovíta Fullu Liptovské múzeum Kultúrny dom Synagóga Černová: súbor pamiatok černovskej tragédie z roku 1907 (rímskokatolícky Kostol Ružencovej Panny Márie, pamätné miesto černovskej tragédie, náhrobok černovskej tragédie, rodný dom Andreja Hlinku) Biely Potok: Kostol sv. Vendelína Hrboltová: Kostol sv. Kataríny Alexandrijskej Vlkolínec: prírodná rezervácia Ľudovej architektúry, ktorá v roku 1993 bola zapísaná do Zoznamu svetového kultúrneho dedičstva UNESCO
Obce UMR Liptov okresu LM	<ul style="list-style-type: none"> Liptovská Sielnica – torzo Kostola narodenia Panny Márie (NKP) Liptovská Sielnica – hradisko Havránok (NKP) Liptovská Sielnica – Liptovský hrad (NKP) Liptovský Trnovec – pamätná evanjelická fara (NKP) Liptovský Trnovec – Pranier – stĺp hanby (NKP) Demänovská Dolina – súbor partizánskych bunkrov (NKP) Demänovská Dolina – pamätník Jána Švermu (NKP) Prosiek – gotický filiálny Kostol sv. Alžbety (NKP) Prosiek – Hrádok – opevnené sídlisko s valom (NKP)

Mesto	Významná kultúrna pamiatka
Obce UMR Liptov okresu LM	<ul style="list-style-type: none"> Vlchy – kováčska vyhňa (NKP) Vlchy – kaštieľ rod. Kubinyi, rod. Lónyai (NKP)
Obce UMR Liptov okresu RK	<ul style="list-style-type: none"> Kaštieľ Mitošiny s areálom (park, sýpka a oplotenie s bránou) (NKP) Ivachnová – kaplnka/kostolík sv. J. Nepomuckého (NKP) Likavka – hrad Likava (NKP) Likavka – pamätné miesto popraveným antifašistom Kramárská jan. 1945 Likavka – soľný úrad so skladosm (NKP) Likavka – Likavský vodný mlyn (NKP) Liptovská Teplá – gotický Kostol Filipa a Jakuba (NKP) Liptovské Sliache – farský Kostol sv. Šimona a Júdu (NKP) Lisková – pomník padlým občanom 1. a 2. svetovej vojny (NKP) Lisková – Hradisko Konislav (NKP) Lisková – funkcionalistický farský Kostol Premenenia Pána (NKP)

Zdroj: Vlastné spracovanie autora.

Prehľad návštevnosti kultúrnych inštitúcií v mestách Liptovský Mikuláš a Ružomberok

Návštevnosť kultúrnych inštitúcií na území UMR Liptov bola v rokoch 2020-2021 výrazne ovplyvnená pandémiou Covid-19. S výnimkou návštevnosti Liptovskej galérie Petra Michala Bohúňa za sledované obdobie rokov 2015-2021 všetky kultúrne inštitúcie na území mesta Liptovský Mikuláš vykazovali stabilnú návštevnosť, ako aj stabilnú, prípadne rastúcu ponuku akcií. **Najnavštevovanejšou inštitúciou na území mesta Liptovský Mikuláš je Slovenské múzeum ochrany prírody a jaskyniarstva.** Po rozsiahlej rekonštrukcii budovy a expozícií na ploche 1400 m² smerom k interaktivite a využitiu moderných multimédií je jedným z najmodernejších múzeí na Slovensku. Opätovne bolo sprístupnené verejnosti od januára 2016. V Ružomberku patrí medzi najatraktívnejšie ciele návštevy Liptovské múzeum, Galéria Ľudovíta Fullu a Dom UNESCO vo Vlkolinci.

NÁVŠTEVNOSŤ KULTÚRNYCH INŠTITÚCIÍ V MESTE LIPTOVSKÝ MIKULÁŠ							
rok	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Múzeum Janka Kráľa							
počet platiaciach návštevníkov	16 234	15 324	14 186	15 340	15 550	6 818	6 693
počet neplatiaciach návštevníkov	8 401	9 015	9 339	8 829	9 640	6 428	5 318
počet expozícií	4	4	4	6	7	7	7
počet pracovníkov	10	11	17	10	10	11	12
počet akcií - prednášky, príležitostné výstavy, podujatia ai	60	52	41	80	65	36	39
Dom kultúry							
počet platiaciach návštevníkov	6 236	7 261	7 616	5 049	6 477	3 175	2 003
počet neplatiaciach návštevníkov	nevidujú	nevidujú	nevidujú	nevidujú	nevidujú	nevidujú	nevidujú
počet expozícií							
počet pracovníkov	9	9	9	9	9	9	9
počet akcií - prednášky, príležitostné výstavy, podujatia ai	238 / 713 / 951	215 / 677 / 892	297 / 649 / 946	239 / 614 / 853	388 / 582 / 970	88 / 333 / 421	85 / 426 / 511
Liptovské múzeum v Ružomberku - expozícia Čierny orol							
počet platiaciach návštevníkov							
počet neplatiaciach návštevníkov							
počet expozícií							
počet pracovníkov							
počet akcií - prednášky, príležitostné výstavy, podujatia ai							
Liptovská galéria P.M.Bohúňa							
počet platiaciach návštevníkov	21 658	22 520	20 210	18 327	14 842	8 314	8 275
počet neplatiaciach návštevníkov	4 018	11 719	20 654	16 971	10 176	3 133	2 460
počet expozícií	6	6	6	6	6	6	6
počet pracovníkov	15	18	16	16	15	16	17
počet akcií - prednášky, príležitostné výstavy, podujatia ai	103	170	178	180	163	71	84
Liptovské kultúrne stredisko							
počet platiaciach návštevníkov							
počet neplatiaciach návštevníkov	13 860	26 237	21 129	17 375	14 451	2 833	
počet expozícií	-	-	-	-	-	-	-
počet pracovníkov	8	7	6	7	7	7	
počet akcií - prednášky, príležitostné výstavy, podujatia ai	249	239	363	270	250	168	
Knižnica G.F.Belopotockého							
počet platiaciach návštevníkov	4 898	4 935	4 827	4 823	4 859	4 883	4 625
počet neplatiaciach návštevníkov	90 350	127 131	91 340	91 027	120 385	79 096	72 299
počet expozícií	7	7	7	7	7	7	7
počet pracovníkov	18	18	18	18	18	18	18
počet akcií - prednášky, príležitostné výstavy, podujatia ai	490	562	580	520	659	251	256
Slovenské múzeum ochrany prírody a jaskyniarstva							
počet platiaciach návštevníkov	-	18 991	17 427	18 648	19 802	13 167	14 488
počet neplatiaciach návštevníkov	-	3 327	3 069	2 568	2 790	1 780	1 558
počet expozícií	-	2	2	2	2	2	2
počet pracovníkov	41	44	45	45	46	46	42
počet akcií - prednášky, príležitostné výstavy, podujatia ai	78	187	231	202	190	57	64

NÁVŠTEVNOSŤ KULTÚRNYCH INŠTITÚCIÍ V MESTE RUŽOMBEROK							
rok	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
KD Biely Potok							
počet platiaciach návštevníkov	1 140	1 060	1 450	350	1 740	720	
počet neplatiaciach návštevníkov	1 320	740	1 470	2 010	900	290	170
počet expozícií							
počet pracovníkov	2	2	2	2	2	2	2
počet akcií - prednášky, príležitostné výstavy, podujatia ai	14	13	16	17	21	6	
KD Černová							
počet platiaciach návštevníkov	1 300	1 100	1 800	2 250	1 400	900	4
počet neplatiaciach návštevníkov	590	950	1 100	1 150	1 200	660	115
počet expozícií							
počet pracovníkov	2	2	2	2	2	2	2
počet akcií - prednášky, príležitostné výstavy, podujatia ai	14	16	23	29	30	11	5
KD Hrboľtová							
počet platiaciach návštevníkov							
počet neplatiaciach návštevníkov		850	750	800	830	290	
počet expozícií							
počet pracovníkov		2	2	2	2	2	2
počet akcií - prednášky, príležitostné výstavy, podujatia ai		19	17	19	17	7	
Kultúrny dom A.Hlinku, a.s.							
počet platiaciach návštevníkov v Veľkej dvorany			4 117	3 460	2 112	481	436
počet neplatiaciach návštevníkov v Veľkej dvorany	800	430	410	340	370		
počet oddelení	12	12	12	12	13	13	13
počet pracovníkov spolu	32	32	34	33	35	34	35
počet akcií	109	114	115	115	115	35	16
Synagóga							
počet platiaciach návštevníkov	1 769			5 077	4 932	895	110
počet neplatiaciach návštevníkov							
počet expozícií	9	7	7	8	9	4	1
počet pracovníkov	2	2	2	2	2	2	2
počet akcií - prednášky, príležitostné výstavy, podujatia ai	46	42	50	44	48	7	2
Dom UNESCO Vlkolínec							
počet platiaciach návštevníkov							
počet neplatiaciach návštevníkov				2 675	52 930	43 160	36 466
počet expozícií				2	3	3	3
počet pracovníkov				2	2	2	2
počet akcií - prednášky, príležitostné výstavy, podujatia ai				1	31	2	18
Dom Andreja Hlinku - expozícia							
počet platiaciach návštevníkov							
počet neplatiaciach návštevníkov	225	712	822	1 030	633	325	162
počet expozícií							
počet pracovníkov							
počet akcií - prednášky, príležitostné výstavy, podujatia ai							
Mauzóleum Andreja Hlinku- expozícia							
počet platiaciach návštevníkov							
počet neplatiaciach návštevníkov						2 800	2 158
počet oddelení							
počet pracovníkov spolu						4	4
počet akcií							
Bjornsonov dom							
počet platiaciach návštevníkov	17	22	11	19	17	7	2
počet neplatiaciach návštevníkov	663	720	740	823	567	255	56
počet expozícií	6	4	6	6	4	2	
počet pracovníkov	2	2	2	2	2	2	2
počet akcií - prednášky, príležitostné výstavy, podujatia ai	12	15	25	23	25	7	2
Mestská knižnica							
počet počet evidovaných členov knižnice	3 946	3 339	3 385	3 257	3 265	2 868	1 923
počet neplatiaciach návštevníkov	54 222	58 418	53 149	50 479	43 371	30 050	25 174
počet expozícií	5	5	5	5	5	5	5
počet pracovníkov	9	9	9	8	8	8	8
počet akcií - prednášky, príležitostné výstavy, podujatia ai	97	108	116	107	128	38	37
Liptovské múzeum							
počet platiaciach návštevníkov	138 854	148 020	132 838	151 217	152 439	130 400	97 941
počet neplatiaciach návštevníkov	12 887	4 754	10 599	6 718	17 319	12 574	14 407
počet expozícií/filiálok	34/9	35/9	35/9	35/9	36/9	36/9	36/9
počet pracovníkov spolu	44	41	42	43	45	50	50
tradičné aktivity ročne	445	400	434	413	453	155	162
Galéria Ľudovíta Fullu							
počet expozícií					3/1	3/1	3/1
tradičné aktivity ročne					545	145	160
počet platiaciach návštevníkov					9 192	4 993	5 517
počet neplatiaciach návštevníkov					11 191	5 418	4 899
počet pracovníkov spolu					6	6	6

Zdroj: Interná evidencia MsÚ Liptovský Mikuláš a MsÚ Ružomberok, Úrad Žilinského samosprávneho kraja.

2.5.3. Šport

Podľa dát Eurostatu až 60% Slovákov nešportuje vôbec alebo iba nepravidelne. Šport je však jednou z kľúčových častí zdravého životného štýlu a dôležitou prevenciou pred vznikom rôznych ochorení.

Obidvom jadrovým mestám UMR Liptov je blízky šport, kde vyrástlo niekoľko vrcholových športovcov a olympionikov. V Liptovskom Mikuláši to boli najmä lyžiari, vodní slalomári, hokejisti, kulturisti a bikrosári. K špičke patrí olympijský medailista vo vodnom slalome **Michal Martikán** a lyžiarka **Petra Vlhová** – držiteľka veľkého glóbusu vo Svetovom pohári v alpskom lyžovaní v roku 2021 a zlatá medailistka z olympiády v roku 2022. Vďaka nim sa mesto Liptovský Mikuláš hrdí prívlastkom „**mesto olympijských víťazov**“.

Vrcholovú slovenskú súťaž v **ľadovom hokeji** hrá mestský klub **HK32 Liptovský Mikuláš**. Oddiel vznikol v roku 1932 pod názvom Sokol. Jeho najväčším úspechom je 5. miesto v extraligovej súťaži v rokoch 1994/95 a 2008/09. Domovským štadiónom je zimný štadión Liptovský Mikuláš (Titan Aréna) z roku 1967 a s kapacitou 3 680 miest (800 na sedenie). **Mesto Ružomberok** hrá najvyššiu slovenskú súťaž (Fortuna liga) vo **futbale** s klubom **MFK Ružomberok**, ktorý bol založený v roku 1906. V sezóne 2005/06 vyhral Slovenský pohár a titul majstra v najvyššej slovenskej súťaži. V sezóne 2020/21 vo Fortuna lige obsadil 8. miesto. Domovským stánkom je futbalový štadión pod Čebraťom s kapacitou 4 876 divákov.

Najväčšiu športovú tradíciu v meste Ružomberok má **mestský ženský basketbalový klub** MBK Ružomberok, ktorý je najúspešnejším slovenským ženským basketbalovým klubom. Založený bol v roku 1941 a účastníkom československej ligy bol prvý raz v roku 1979. Získal 14 titulov majstra ČSR a SR po sebe (1991-2003) a je celkovo 14-násobným majstrom Slovenska. Ako jediný slovenský (aj československý) tím dvakrát po sebe zvíťazil v najprestížnejšej európskej basketbalovej súťaži Eurolige v rokoch 1999 a 2000. Svoje domáce zápasy basketbalovej extraligy žien hrá v športovej hale Koniareň s kapacitou 4 500 divákov. Je najviac podporovaným športom z mestského rozpočtu.

Na podporu neprofesionálneho športu v oblasti **rozvoja telovýchovy** má mesto Liptovský Mikuláš prijaté Všeobecné záväzné nariadenie (VZN) č. 12/2020/VZN o poskytovaní finančných dotácií z rozpočtu mesta Liptovský Mikuláš, ktoré nahradilo predošlé VZN č. 3/2019/VZN a predtým platné 15/2016/VZN. V roku 2019 sa prerozdělili dotácie vo výške 19 225 EUR a v roku 2018 vo výške 15 000 EUR. V rokoch 2020-2021 mesto dotácie neposkytovalo. **Mesto Ružomberok** poskytuje dotácie v oblasti neprofesionálneho športu v zmysle VZN č. 1/2017 o poskytovaní dotácií na všeobecne prospešné služby vo výchove a rozvoji telesnej kultúry. V roku 2021 prerozdělilo pre športové kluby a športové organizácie sumu 51 410 EUR na podporu športových podujatí a 494 580 EUR na podporu činnosti športových klubov.³⁵ Z toho najvyššie sumy na činnosť boli poskytnuté Mestskému basketbalovému klubu MBK Ružomberok (310 000 EUR), pre Mestský hokejový klub (38 000 EUR), na činnosť TJ Máj Ružomberok Černová (22 500 EUR) a pre ŠK stolného tenisu Ružomberok (17 000 EUR).

Športová infraštruktúra: Za sledované obdobie rokov 2015-2021 sa rozsah a kvalita športovej infraštruktúry na území UMR Liptov takmer nezmenil s výnimkou dobudovania skateparku v Liptovskom Mikuláši. V Ružomberku naďalej absentujú atletické areály, telocvične pre verejnosť i multifunkčné športové haly. Prehľad športových zariadení a vybavenosti za obce UMR Liptov sa nám nepodarilo získať.

Prehľad o športových zariadení a vybavenosti v roku 2021	Mesto Ružomberok	Mesto Liptovský Mikuláš	obce UMR Liptov
lyžiarske areály a lyžiarske strediská	1 SKI & Bike Family Park Malino Brdo	NEFUNKČNÉ lyžiarske svahy : Vitáňšovec s LV, Ploštín – Stankovo s LV, Ilanovo – Košútovo	1 Demänovská dolina - stredisko Jasná (50 km jazdoviek, 23 Vlekov a lanoviek)
klziská a ľadové plochy	1	2 otvorené klzisko Podbreziny, hokejové ihrisko na ZŠ M.R.Martáková	
Zimný štadión	1	3 Zimný štadión na Partizánskej ul.	
Plaváreň	1	1 mestská plaváreň na Vajanského ul. (25m plavecký bazén)	
zariadenia pre vodné športy		1 Areál vodného slalomu	
Multifunkčné športové haly a ich zameranie		1 športová hala Liptov Aréna	
Atletické dráhy		4 ZŠ M.R.Martáková, ZŠ A.Stodolu, Gymnázium M.M.Hodzu, ZŠ Demänovská cesta	
Účelové športové haly	1		
Posilovne a fitness		8	
Volejbalové ihriská			
Basketbalové ihriská a miniihriská	12	1 ZŠ Janka Kráľa - mestský basketbalový klub	
Telocvične pre verejnosť	2	20	
školské športové areály (telocvične, ihriská)	11	11 6x pri ZŠ a 5x pri ŠŠ	
Tenisové areály alebo haly	2	4 tenisová hala Relax,	
Futbalové ihriská a mikroihriská	4	7 Palúdzka (Zx), TJ Tatran Okoličné, Ploštín, Ilanovo, Demánová, Ondraňová	takmer všetky obce UMR po 1 futbalovom ihrisku
bowlingové haly		1 hala so 4 dráhami	
squash haly		2 1 hala s 2 kurtami	
jazdecké areály		2 EPONA Mutník, Gazdáci - Vitáňšovec	
lezecká a bouldering stena		1 mestská plaváreň	
zariadenia pre ostatné netradičné športy	1	3 bicross Nábřežie, paragliding Rohačka Ploštín, skatepark	

Zdroj: Interná evidencia MsÚ Liptovský Mikuláš a MsÚ Ružomberok.

V meste Liptovský Mikuláš je vybudované medzinárodne športovisko pre vodný slalom „**Areál vodného slalomu Ondreja Cibáka**“ s lodenicou, kde sa uskutočnilo niekoľko vrcholových súťaží a pretekov. Bol vybudovaný na Váhu v roku 1978. Napriek tomu, že bol kanál umelo vyhlbený, brehy vyložené oblými kameňmi pozvoľna klesajúce do koryta mu dávajú prírodný charakter. Momentálne je areál vo vlastníctve profesionálneho športového klubu Dukla Banská Bystrica. Areál je v prevažnej miere využívaný vodnými slalomármi, ale svoje miesto si tu nachádzajú aj rekreační rafteri. Pre nich sú tu k dispozícii inštruktori a požičovňa vodáckej výstroje.

Blízkosť lyžiarskeho strediska Jasná v Demänovskej doline robí mesto Liptovský Mikuláš „bránou“ do tohto vrcholového lyžiarskeho strediska vo vlastníctve spoločnosti TMR a. s., v ktorom je v 3-ročnej periodicite organizovaný **Svetový pohár v zjazdovom lyžovaní** v disciplíne slalom žien, na ktorom sa organizačne spolupodieľa aj mesto Liptovský Mikuláš.

³⁵ <https://www.ruzomberok.sk/dotacie.html>

Modernou multifunkčnou halou vybudovanou v roku 2009 pri aquaparku Tatrallandia je **Liptov Aréna**, ktorá umožňuje využitie 3 ihrísk súčasne a je vhodná pre tenis, bedminton, volejbal, basketbal, sálový futbal, florbal, gymnastiku, stolný tenis a speedminton. Hala s plochou 1900 m² (taraflex) je vhodná na organizovanie firemných športových hier i kultúrno-spoločenských podujatí. Celková kapacita Liptov Arény je 230 miest na sedenie na hlavnej tribúne a 800 miest na sedenie na prenosnej tribúne. K dispozícii je bezplatné parkovisko s kapacitou 600 parkovacích miest.

Mesto Liptovský Mikuláš má ako súčasť mestskej zástavby vytvorenú **mestskú športovú zónu** v juhozápadnej časti centra mesta pri ohybe Váhu, ohraničenú ulicami Vajanského – Starohorská – Nábregie J. Kráľa s prevahou športových zariadení celomestského významu. Návštevník tu na jednom mieste nájde krytú plavárňu, zimný štadión, squashovú halu Liptov, bowlingovú a tenisovú halu, 6 tenisových dvorcov, ihrisko pre skateboardy, lodenicu a telocvičňu Sokolovňa.

Špecifickou športovou plochou v meste Liptovský Mikuláš je **areál Vojenskej akadémie v Demänovej** so športovou vybavenosťou vrátane plavárne, ktorá je však verejnosti neprístupná.

Súčasťou mestského prostredia mesta Ružomberok je lyžiarske stredisko **SKI and Bike Family Park Malino Brdo**, ktoré je vybavené 6 lyžiarskymi vlekmí, 4-sedačkovou lanovkou a 8-miestnou kabínkovou lanovkou. Najdlhšia zjazdovka meria 3,9 km. Súčasťou je aj snowboardový park s dĺžkou trate 200 m a 8 druhmi prekážok.

Športové kluby a organizácie: Medzi organizácie s najväčším počtom členov v meste Ružomberok patrí TJ Máj Černová, Klub slovenských turistov, Miestny hokejový klub a TJ Sokol. Informácia o tom, ktorý športový klub z mesta Liptovský Mikuláš má najväčší počet členov, nám nebola poskytnutá. Najvýznamnejšie **športové kluby a organizácie** na území UMR Liptov, ktoré sú zároveň tradičnými žiadateľmi o dotácie z rozpočtov samospráv, uvádzajú nasledovný prehľad.

Športová kategória	Mesto Liptovský Mikuláš	Mesto Ružomberok	Obce UMR Liptov
Hokej	- Mestský hokejový klub HK 32 L. Mikuláš - Hokejové talenty MHK 32 L. Mikuláš - Klub veteránov Iadového hokeja	- Mestský hokejový klub Ružomberok	
Vodný slalom	- Kanoé Tatra Klub Liptovský Mikuláš		
Lyžovanie	- Bokami Západných Tatier - skialpinizmus	- Športový klub bežeckého lyžovania, letný biatlon Ružomberok - Lyžiarsky klub Ružomberok - Malino Ski Alp Team	- Klub alpského lyžovania Jasná / Demänovská dolina - Skialpinizmus / Demänovská dolina
Beh	- ŠK Grafon - ŠK Kriváň Liptovská Ondrašová - TJ Kriváň L. Mikuláš	- Bežecký spolok Ruža - OZ Ružomberok v pohybe - Klub orientačných športov	- Horské trailové behy / Demänovská dolina
Kolektívne loptové športy	- Volejbal klub Rachmaninka - Mestský basketbalový klub L. Mikuláš - ŠK Kriváň Liptovská Ondrašová - Futbalový klub FC 34 L. Mikuláš – Palúdzka - Mestský futbalový klub TATRAN L. Mikuláš	- Nohejbalový klub Ružomberok - Volejbalový klub VK ONE Ružomberok - Beachvolleybalový klub Ružomberok - Mestský basketbalový klub Ružomberok - Futbalový klub Biely Potok - Mestský futbalový klub	- miestne futbalové kluby väčšiny obcí UMR
Cyklistika	- BMX Team Liptov - ŠK Leader Fox Bike	- TJ ISKRA Hrboltová - TJ Máj Černová - Cyklotrial Ružomberok - Klub nadšencov amatérskej cyklistiky - Cyklistický klub Cyklisti Černová	
Atletika	- Atletický oddiel CVČ L. Mikuláš	- TJ Sokol Ružomberok (gymnastika)	
Gymnastika	- Klub športovej gymnastiky L. Mikuláš	-	
Bojové umenia	- Karate Klub Liptovský Mikuláš - Karate Klub Torade - Taekwondo 4U - Klub Aikido – sebaobrana	- Karate klub Aschi - Aikido dejo - OZ Hakabaši Dojo Aikido	
Pešia turistika	- Klub slovenských turistov Jasná	- Klub slovenských turistov (KST) - oddiel Ružomberok - OZ Radičina	
Krasokorčuľovanie	- ABC Kraso - Klub krasokorčuľovania L. Mikuláš	- Klub krasokorčuľiarov Ruža	
Strelba	- Liptovský školský lukostrelecký klub	- Športový strelecký klub RK - 384 - Stolnotenisecký klub Belan Biely Potok	
Stolný tenis	- Športový klub - stolný tenis L. Mikuláš	- 3x športový klub stolného tenisu (Baničné, Ružomberok, Hrboltová)	
Šach	- Liptovský šachový zväz - ŠK Kriváň Liptovská Ondrašová	- Šachový klub Ružomberok	
Lezenie		- Horolezecký klub JAMES Ružomberok - Horolezecký klub Tatrin	
Plávanie	- Mestský plavecký klub Delfin, o.z.	- Plavecký oddiel Ružomberok - Športový klub Neptún Ružomberok	
Rybolov		- Slovenský rybársky zväz	
Stolný tenis	- Športový klub Squash Liptov		
Tenis	- Tenisový klub Relax - Tenisová škola LTK Michal Trnečka - Motoklub Liptov	- Tenisový klub Ružomberok - Tenisový klub Sóló - Automotoklub Ružomberok	
Automotoklub	- IG Šport Klub (Veteran Club Liptov)	- OZ Motortech Racing Team - RBK Rally Team	
Kynológia	- miestny kynologický klub Demänová - Modelklub Liptov (leteckí modelári)	- Kynologický klub Ružomberok - Aeroklub Ružomberok	
Lietanie	- Letecko-modelársky klub PDA L. Mikuláš	- Klub leteckých modelárov - TJ Slávia Ružomberok - TJ DIANA – OROL Ružomberok	
Vzpieranie			
Jazdecko	- Klub priateľov koní Liptova, TJ Kriváň		
Yachting	- Yacht klub Limar - Ráztocká zátoka - Centrum Ligda – Asociácia pre telesne postihnutých	- ŠK telesne postihnutých športovcov	
Iné	- Olympijský klub Liptova - Hodžov samovzdelávací spolok	- TESPO - združenie technických a športových činností SR Ružomberok	

Zdroj: Vlastné spracovanie autora zo zdrojov z internetu.

Najvýznamnejšie **tradičné športové podujatia na území UMR Liptov**, ktoré organizujú miestne športové kluby a organizácie, sú uvedené v tabuľke nižšie.

Sportová kategória	Mesto Liptovský Mikuláš	Mesto Ružomberok	Obce UMR Liptov
Vodný slalom	Medzinárodný tatranský slalom Memoriál Ondreja Cibáka		
Kombinácie športov	LIPTOV Ride (neprofesionálna súťaž štvorici medzi letnou a zimnou sezónou: kajak, beh, cyklistika, skialpinizmus)	Cross Duathlon (bicykel a beh)	
	Cross Triathlon		
Lyžovanie		SVK pohár žiakov v obrovskom slalome a slalome	Hore dole Derešom / skialpinizmus / Demänovská dolina SVK pohár v zjazdovom lyžovaní / Demänovská dolina
Beh	Ondrašovská horička – súťaž v cezpoľnom behu	Beh ku križu	
	NIGHT RUN	Beh okolo Sidorova	
		cestný beh Belanská pätnástka	
Kolektívne loptové športy	volejbalové turnaje	Ružomerská bežecká liga	obecné futbalové turnaje
		volejbalové turnaje (aj v plážovom volejbale - California Beach Cup)	
		Ružomerská futšalová liga	
		Nohejbalový turnaj RÚŽA CUP	
Cyklistika		tradičný futbalový turnaj - spomienka na Bernarda Remeňa	
Atletika	Vianočná latka – atletické halové preteky v skoku do výšky	Čutkovský šľak – zimná a letná verzia (preteky horských bicyklov)	
Gymnastika	súťaže v modernej gymnastike		
	Pohár Liptova v modernej gymnastike		
Pešia turistika	Národný výstup na Kriváň so začiatkom v L. Mikuláši		
Tanec		Ružomberok Open (tanečná súťaž)	
Krasokorčuľovanie		Veľká cena Ružomberka v krasokorčuľovaní	
Streľba		strelecké súťaže	
Stolný tenis		Stolnotenisový turnaj o pohár primátora mesta	
		Miléhoho memoriál v stolnom tenise	
Šach		OPEN Ružomberok – seriál šachových turnajov	
Lezenie		Ulenfeldov pohár – celoslovenská súťaž v lezení na umelej stene	
Plávanie	plavecké preteky	plavecké preteky	
Rybolov		preteky v love rýb na umelú mušku	

Zdroj: Vlastné spracovanie autora zo zdrojov z internetu.

2.5.4. Cestovný ruch

Región Liptov je výnimočný svojou atraktivitou z pohľadu cestovného ruchu postaveného najmä na možnostiach zimnej turistiky s najvýznamnejším slovenským lyžiarskym areálom Jasná v Demänovskej doline, v kombinácii s pobytom pri vode, ktorého rekreačnú stránku zabezpečujú dva aquaparky v Bešeňovej a Tatralandia v Liptovskom Mikuláši s medzinárodnou klientelou, termálne kúpalisko v Liptovskom Jáne a liečebnú stránku dopĺňajú Liptovské liečebné kúpele Lúčky a v menšej miere aj Železnô a Lubochňa. Centrom letnej turistiky sú masívy hôr obkolesujúce Liptovskú kotlinu dostupné pre peších turistov a horských cyklistov, ako aj vodná nádrž Liptovská Mara, ktorá poskytuje výborné podmienky na pobyt pri vode, vodné športy a rybolov. Rozvoj podnikania v cestovnom ruchu v regióne podporuje ale aj kultúrny potenciál prejavujúci sa v množstve kultúrnych pamiatok, vysokom počte pamiatkových rezervácií vrátane UNESCO lokality Vlkolínec a pamiatkových zón a širokej ponuke kultúrno-spoločenského využitia. **Región je druhým najnavštevovanejším regiónom na Slovensku po Vysokých Tatrách a najnavštevovanejším regiónom Žilinského kraja.** V roku 2021 tvorili prenocovania v regióne Liptov 56,2% Žilinského kraja a región Liptov vygeneroval 55,4% počtu návštevníkov Žilinského kraja.

Primárna ponuka cestovného ruchu na území UMR Liptov

Okres	Smospráva	PRÍRODA	KULTÚRA A HISTÓRIA	ŠPORT	ATRAKcie	
Liptovský Mikuláš	Mesto Liptovský Mikuláš	Slovenské múzeum ochrany prírody a jaskyniarstva	Galéria P.M.Bohúňa	vodný kanál - areál vodného slalomu	aquapark Tatralandia	
			Múzeum Janka Kráľa			
			Háj Nicovó			
	Obce UMR Liptov					
	Liptovský Trnovec	Liptovská Mara		požičovňa vybavenia pre vodné športy	loď Mária - výhľadkové plavby	
	Liptovská Sielnica	Liptovská Mara	Liptovský hrad		rybáreň NA HÁKU	
			keltské hradisko Havránok		Babyland Villa Betula	
	Prosiek	Kvačianska a Prosiecka dolina	vodný mlyn Oblazy			
	Bobrovník	Liptovská Mara				
	Vlachy					
Gôtovany	Liptovská Mara					
Galovany	Liptovská Mara					
Demänovská Dolina	Demänovské jaskyne		lyžiarske stredisko Jasná	Ianovka na Chopok		
		Vrbické pleso		skalolezenie (Machnatô, Siná, Repiská)	Ianová dráha	
Ružomberok	Mesto Ružomberok	Hrabovská dolina	Liptovské múzeum v Ružomberku	Basketbalová hala	Skipark Ružomberok	
		Čutkovská dolina	Galéria Ľudovíta Fullu		železnica Korýtka	
			osada Vlkolínec (UNESCO)			
	Obce UMR Liptov					
	Štiavnička					
	Liptovské Sliache	Sliacke travertíny	živý folklór a ľudová architektúra			
Likavka		stredoveký hrad Likava				
Lisková	Liskovská jaskyňa					
Liptovská Teplá						
Bešeňová	Bešeňovské travertíny			aquapark Bešeňová		
Ivachnová				Kozi vršok		
Turík						

Zdroj: Vlastné spracovanie autora zo zdrojov internetu.

Oficiálnou autoritou na manažment rozvoja cestovného ruchu a marketing regiónu Liptov pod turistickou destináčnou značkou „Liptov – treba zažiť“ orientovanou smerom na domáceho i zahraničného návštevníka je **Oblasťná organizácia cestovného ruchu (OOCR) Región Liptov**, ktorá je členom Krajskej organizácie cestovného ruchu (KOCR) Žilinský turistický kraj. OOCR Región Liptov tiež podporuje a sama organizuje podujatia na zvyšovanie návštevnosti, systematicky zastrešuje rozvoj cykloturistiky na celom území regiónu Liptov, vydáva a distribuuje regionálnu kartu Liptov Region Card, prevádzkuje Ski a Aqua busy a prevádzkuje Centrálny rezervačný systém ubytovania (CRS). OOCR Región Liptov mala k 31. 3. 2022 19-člennú členskú základňu zloženú zo samospráv, podnikateľských a nepodnikateľských subjektov, ktoré pokrývajú majoritu výkonov v cestovnom ruchu v regióne Liptov.

Región Liptov je regiónom vhodným pre peších turistov aj cykloturistov. Je výnimočným aj **dĺžkou značených peších turistických trás, ktorá je najväčšia v Žilinskom kraji**. V regióne Liptov sa nachádza cca. **50 turistických chodníkov a značených trás v celkovej dĺžke 1185 km** prevažne v Národnom parku Vysoké Tatry (Liptovská časť Západných Tatier), Národnom parku Nízke Tatry, Národnom parku Veľká Fatra a v Chočských vrchoch. Celková dĺžka vyznačených chodníkov na Slovensku je viac ako 14 tisíc km. Cykloregión Liptov eviduje a spravuje **sieť značených cykloturistických trás s dĺžkou 850 km**, ktoré postupne dopĺňa o mobiliár podľa jednotného dizajnu manuálu.

Samosprávy		Podnikateľské a nepodnikateľské subjekty	
1 Mesto Liptovský Mikuláš		1 Maladinovo, s.r.o.	
2 Mesto Ružomberok		2 Skipark RK, s.r.o.	
3 Mesto Liptovský Hrádok		3 Klaster Liptov - združenie cestovného ruchu	
4 Obec Bešeňová		4 EUROCOM Investment, s.r.o.	
5 Obec Demänovská Dolina		5 Tatry Mountain Resorts, a.s.	
6 Obec Lúčky		6 Kúpele Lúčky, a.s.	
7 Obec Liptovský Ján		7 DAMIÁN Jasná, s.r.o.	
8 Obec Liptovský Trnovec		8 VVEX, s.r.o.	
9 Obec Pavčina Lehota		9 DEMS, spol. s r.o.	
10 Obec Liptovská Osada			

Zdroj: Register oblastných organizácií cestovného ruchu, Ministerstvo dopravy a výstavby SR, Sekcia cestovného ruchu.

Región Liptov v rekordnom predpandemickom roku 2019 disponoval 595 **ubytovacími zariadeniami** s lôžkovou kapacitou 25 286 lôžok. Na jedno ubytovacie zariadenie pripadalo priemerne 42,5 lôžok. **Do vypuknutia pandémie sa v regióne Liptov za sledované obdobie rokov 2017-2019 priemerne otváralo 57 ubytovacích zariadení a 992 lôžok ročne**. Región Liptov v roku 2021 tvoril 46,2% počtu ubytovacích zariadení v Žilinskom kraji a 51,2% počtu lôžkovej kapacity kraja. **Okres Liptovský Mikuláš tvorí 74,8% lôžkovej kapacity regiónu Liptov a je významne závislý od cestovného ruchu**. V pandemickom období rokov 2019 a 2020 počet lôžok vzrástol o 287 lôžok (o 1,3%) pri súčasnom poklese ubytovacích zariadení o 36 (z toho 31 zariadení v okrese Liptovský Mikuláš). Za sledované obdobie rokov 2017-2020 sa počet ubytovacích zariadení v regióne zvýšil o 45 (8,1%), z toho 37 zariadení pribudlo v okrese Liptovský Mikuláš pri súčasnom raste počtu lôžok o 423 (1,7%), kým v Žilinskom kraji sa ich počet znížil o 1,6%.

	2017	2018	2019	2020	2021	podiel okresu na regióne	podiel regiónu na ŽSK	zmena 2017 - 2019	v %	zmena 2019 - 2020	v %	zmena 2017 - 2021	v %
Celkový počet ubytovacích zariadení k dispozícii													
Okres Liptovský Mikuláš	309	395	434	403	440	72,8%		125	40,5%	-31	-7,1%	131	42,4%
Okres Ružomberok	116	146	161	156	164	27,2%		45	38,8%	-5	-3,1%	48	41,4%
Región Liptov	425	541	595	559	604		46,2%	170	40,0%	-36	-6,1%	179	42,1%
Žilinský kraj	947	1 157	1 254	1 178	1 211			307	32,4%	-76	-6,1%	264	27,9%
Celkový počet lôžok k dispozícii													
Okres Liptovský Mikuláš	17 646	17 952	18 871	19 490	19 443	74,8%		1 225	6,9%	619	3,3%	1 797	10,2%
Okres Ružomberok	4 665	5 330	6 415	6 083	6 553	25,2%		1 750	37,5%	-332	-5,2%	1 888	40,5%
Región Liptov	22 311	23 282	25 286	25 573	25 996		51,2%	2 975	13,3%	287	1,1%	3 685	16,5%
Žilinský kraj	44 651	49 442	52 625	50 742	49 953			7 974	17,9%	-1 883	-3,6%	5 302	11,9%

Zdroj: ŠÚSR, vbd_sk_win2:cr3809qr.

V roku 2021 mali najväčší počet ubytovacích zariadení a lôžok nasledovné samosprávy UMR Liptov:

POČET UBYTOVACÍCH ZARIADENÍ V ROKU 2021	
1. Liptovský Mikuláš	94
2. Demänovská Dolina	74
3. Ružomberok	58
4. Bešeňová	40
5. Liptovský Trnovec	26

POČET LÔŽOK V ROKU 2021	
1. Demänovská Dolina	4 302
2. Liptovský Mikuláš	3 010
3. Liptovský Trnovec	2 665
4. Ružomberok	2 089
5. Bešeňová	2 016

Za sledované obdobie rokov 2017-2021 mal počet ubytovacích zariadení najväčší absolútny nárast v obci Demänovská Dolina, a to o 31 zariadení (72,1%) pri súčasnom poklese počtu lôžok o 801 (15,7%) na **4 302 lôžok**. Najväčší percentuálny nárast bol evidovaný v obci Liptovský Trnovec o 18 zariadení (225%) pri súčasnom náraste počtu lôžok o 1397 (110,2%) na 2 665 lôžok. Druhý najväčší percentuálny nárast bol evidovaný v obci Bešeňová o 20 zariadení (100%) pri súčasnom náraste počtu lôžok o 959 (90,7%) na 2 016 lôžok. Tretí najväčší percentuálny nárast bol zaznamenaný v meste Ružomberok o 19 zariadení (48,7%) pri súčasnom poklese počtu lôžok 77 (-3,6%) na 2 089 lôžok. Za toto sledované obdobie rokov 2017 – 2021 počet ubytovacích zariadení na území Regiónu Liptov vzrástol o 42,1% (kým v Žilinskom kraji o 27,9%) a počet lôžok vzrástol o 16,5% (kým v Žilinskom kraji o 11,9%)

Celkový počet ubytovacích zariadení k dispozícii		2017	2018	2019	2020	2021	zmena 2019 - 2017	v %	zmena 2020 - 2019	v %	zmena 2021 - 2017	v %
Okres Liptovský Mikuláš	Liptovský Mikuláš	81	88	93	83	94	12	14,8%	-10	-10,8%	13	16,0%
	Bobrovník			3	3							
	Demänovská Dolina	43	65	75	68	74	32	74,4%	-7	-9,3%	31	72,1%
	Gôtovany											
	Liptovská Sielnica	4	7	8	7	7	4	100,0%	-1	-12,5%	3	75,0%
	Liptovský Trnovec	8	20	23	24	26	15	187,5%	1	4,3%	18	225,0%
	Prosiek			3	3	3						
CELKOM okres Liptovský Mikuláš	309	395	434	403	440	125	40,5%	-31	-7,1%	131	42,4%	
Okres Ružomberok	Ivachnová	10	9	9	7	8	-1	-10,0%	-2	-22,2%	-2	-20,0%
	Turík											
	Bešeňová	20	32	37	36	40	17	85,0%	-1	-2,7%	20	100,0%
	Likavka											
	Liptovská Teplá	7	7	7	7	6	0	0,0%	0	0,0%	-1	-14,3%
	Lísková				3							
	Ružomberok	39	48	56	53	58	17	43,6%	-3	-5,4%	19	48,7%
	Liptovské Sliače	4	5	4	4	3	0	0,0%	0	0,0%	-1	-25,0%
Štiavnička												
CELKOM okres Ružomberok	116	146	161	156	164	45	38,8%	-5	-3,1%	48	41,4%	
Región Liptov	425	541	595	559	604	170	40,0%	-36	-6,1%	179	42,1%	
Žilinský kraj	947	1 157	1 254	1 178	1 211	307	32,4%	-76	-6,1%	264	27,9%	

Zdroj: ŠÚSR, vbd_sk_win2:cr3809qr

Celkový počet lôžok (vrátane kempingových miest)		2017	2018	2019	2020	2021	zmena 2019 - 2017	v %	zmena 2020 - 2019	v %	zmena 2021 - 2017	v %
Okres Liptovský Mikuláš	Liptovský Mikuláš	2 684	2 907	3 244	3 200	3 010	560	20,9%	-44	-1,4%	326	12,1%
	Bobrovník		61	73								
	Demänovská Dolina	5 103	4 844	4 716	4 464	4 302	-387	-7,6%	-252	-5,3%	-801	-15,7%
	Gôtovany											
	Liptovská Sielnica	206	272	342	285	285	136	66,0%	-57	-16,7%	79	38,3%
	Liptovský Trnovec	1 268	1 392	1 466	2 705	2 665	198	15,6%	1 239	84,5%	1 397	110,2%
	Prosiek		61	61		61						
CELKOM okres Liptovský Mikuláš		17 646	17 952	18 871	19 490	19 443	1 225	6,9%	619	3,3%	1 797	10,2%
Okres Ružomberok	Ivachnová	163	155	155	120	98	-8	-4,9%	-35	-22,6%	-65	-39,9%
	Turík											
	Bešeňová	1 057	1 240	1 375	1 400	2 016	318	30,1%	25	1,8%	959	90,7%
	Likavka											
	Liptovská Teplá	134	134	134	126	118	0	0,0%	-8	-6,0%	-16	-11,9%
	Lisková				76							
	Ružomberok	2 166	2 032	2 580	2 114	2 089	414	19,1%	-466	-18,1%	-77	-3,6%
	Liptovské Sliače	78	87	74	71	62	-4	-5,1%	-3	-4,1%	-16	-20,5%
Štiavnička												
CELKOM okres Ružomberok		4 665	5 330	6 415	6 083	6 553	1 750	37,5%	-332	-5,2%	1 888	40,5%
Región Liptov	22 311	23 282	25 286	25 573	25 996	2 975	13,3%	287	1,1%	3 685	16,5%	
Žilinský kraj	44 651	49 442	52 625	50 742	49 953	7 974	17,9%	-1 883	-3,6%	5 302	11,9%	

Zdroj: ŠÚSR, vbd_sk_win2:cr3809qr.

Na území UMR Liptov sú k dispozícii návštevníkom tri **turistické informačné centrá** (TIC): TIC Liptovský Mikuláš, TIC Ružomberok a TIC pri Jaskyni Slobody, ktoré čiastočne obsluhujú lokálnymi informáciami aj miestnych obyvateľov. Za sledované obdobie 2015-2021 bola priemerná návšteva **TIC Ružomberok** na úrovni 23 766 návštev ročne, pričom priemerne pripadalo na jedného zahraničného klienta 9,3 domáceho klienta. Najväčšia zahraničná návštevnosť TIC Ružomberok bola v roku 2016 a domáca v roku 2015. Celková návštevnosť TIC za sledované obdobie medziročne klesala. **TIC Liptovský Mikuláš** navštívilo za sledované obdobie priemerne o 24 922 návštevníkov viac ročne. Na jedného zahraničného pritom pripadlo priemerne 1,25 domáceho návštevníka, najviac v roku 2021, a to 1,78 návštevníka. TIC Liptovský Mikuláš navštevuje len o niečo viac domácich návštevníkov ako zahraničných, pričom poloha obidvoch TIC v centre mesta je rovnako atraktívna.

TURISTICKÉ INFORMAČNÉ CENTRÁ	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	priemer 2015 - 2021
TIC Liptovský Mikuláš								
počet domácich návštev	36 091	27 581	25 855	25 871	26 210	20 224	22 304	26 305
počet zahraničných návštev	31 909	22 080	21 873	22 910	23 802	17 196	12 496	21 752
Návštevy CELKOM	68 000	49 661	47 728	48 781	50 012	37 420	34 800	48 057
podiel domáci vs. zahraniční	1,13	1,25	1,18	1,13	1,10	1,18	1,78	1,25
TIC Ružomberok								
počet domácich návštev	32 170	30 096	27 613	21 957	20 074	10 352	7 133	21 342
počet zahraničných návštev	2 655	3 259	3 046	3 099	3 133	1 213	561	2 424
Návštevy CELKOM	34 825	33 355	30 659	25 056	23 207	11 565	7 694	23 766
podiel domáci vs. zahraniční	12,12	9,23	9,07	7,09	6,41	8,53	12,71	9,31
TIC Jaskyňa Slobody								
počet domácich návštev								
počet zahraničných návštev								
Návštevy CELKOM	-	-	-	-	-	-	-	
podiel domáci vs. zahraniční								

Zdroj: Interná evidencia TIC, údaje za TIC Jaskyňa Slobody nie sú k dispozícii

Medzi najnavštevovanejšie prírodné atrakcie regiónu Liptov v letnom období patria Demänovské jaskyne – Demänovská jaskyňa slobody a Demänovská ľadová jaskyňa. **Sú vyhľadávané najmä zahraničnou klientelou** (viac Demänovská jaskyňa slobody ako Demänovská ľadová jaskyňa) s výnimkou pandemických rokov 2020 a 2021, kedy prevládala návštevnosť Slovákov. Za sledované obdobie rokov 2015-2021 navštívilo Demänovskú jaskyňu slobody priemerne 100 tisíc návštevníkov ročne, pričom na jedného zahraničného návštevníka pripadlo priemerne 1,33 Slováka, a Demänovskú ľadovú jaskyňu 65 tisíc návštevníkov ročne, s priemerným pomerom 1,96 Slováka na jedného zahraničného návštevníka.

NÁVŠTEVNOSŤ JASKYŇ	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	priemer 2015 - 2021
Demänovská jaskyňa slobody								
počet domácich návštev	51 331	56 852	50 768	46 397	49 958	35 527	40 443	47 325
počet zahraničných návštev	57 956	71 292	69 140	69 246	68 745	28 794	9 463	53 519
Návštevy CELKOM	109 287	128 144	119 908	115 643	118 703	64 321	49 906	100 845
podiel domáci vs. zahraniční	0,89	0,80	0,73	0,67	0,73	1,23	4,27	1,33
Demänovská ľadová jaskyňa								
počet domácich návštev	40 895	41 951	39 457	36 272	35 629	30 536	30 340	36 440
počet zahraničných návštev	33 113	35 103	40 396	38 477	35 633	13 815	4 906	28 778
Návštevy CELKOM	74 008	77 054	79 853	74 749	71 262	44 351	35 246	65 218
podiel domáci vs. zahraniční	1,24	1,20	0,98	0,94	1,00	2,21	6,18	1,96

Zdroj: Evidencia ŠOP – Správy slovenských jaskýň.

Výkony cestovného ruchu: Dopad pandémie sa na území UMR Liptov výrazne prejavil v poklese výberu miestnej dane z ubytovania obidvoch miest a samospráv, ktoré pre účely tohto dokumentu nazývame "turistické samosprávy" (Demänovská Dolina, Bešeňová, Liptovský Trnovec, Liptovská Sielnica, Bobrovník), aj keď údaje za obce Liptovský Trnovec a Liptovská Sielnica sa nám nepodarilo získať. V prípade mesta Liptovský Mikuláš išlo medzi rokmi 2019-2021 o pokles miestnej dane vo výške 58 809 EUR (o 22,4%) a počet platiteľov dane klesol o 25 subjektov. V meste Ružomberok bol tento pokles o 31,7%. Najväčší pokles vo výbere dane bol v Bešeňovej o 55,1% a v Demänovskej Doline o 46,6%. Za sledované obdobie rokov 2015-2019 daň z ubytovania mestu Liptovský Mikuláš rástla priemerne medziročne o 19 402 EUR ročne, mestu Ružomberok o 9 267 EUR, obci Bešeňová o 19 452 Eur a obci Demänovská Dolina o 11 922 Eur. Mesto Liptovský Mikuláš vybralo za sledované obdobie rokov 2015 – 2021 na dani z ubytovania 2,6-násobne viac ako mesto Ružomberok a obec Demänovská Dolina 3,24-násobne viac ako obec Bešeňová a 1,7-násobne viac ako Mesto Liptovský Mikuláš. Za obdobie 2015 a 2021 vybrala obec Demänovská Dolina na dani z ubytovania 2,63 mil. Eur, kým mesto Liptovský Mikuláš 1,54 mil. Eur.

Výber dane z ubytovania		2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	zmena 2019 - 2015	v %	zmena 2021 - 2015	v %	zmena 2021 - 2019	v %	priemer
Mesto Liptovský Mikuláš	Vybraná daň z ubytovania v meste v EUR	184 741	208 102	227 110	236 443	262 347	217 902	203 538	77 606	42,0%	18 797	10,2%	- 58 809	-22,4%	220 026
	Sadzba dane na prenocovanie v EUR	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00							
	Počet platiteľov dane z prenocovania	199	196	203	244	260	276	235	61	30,7%	36	18,1%	- 25	-9,6%	86 042
Mesto Ružomberok	Vybraná daň z ubytovania v meste v EUR	68 069	73 058	84 811	86 689	105 135	112 745	71 785	37 066	54,5%	3 716	5,5%	- 33 350	-31,7%	86 042
	Sadzba dane na prenocovanie v EUR			0,35 / 0,5 / 0,7			0,5 / 0,7 / 1	0,7 / 1							
	Počet platiteľov dane z prenocovania														
Demänovská Dolina	Vybraná daň z ubytovania v meste v EUR	385 744	387 035	409 462	425 816	433 433	361 275	231 425	47 689	12,4%	- 154 319	-40,0%	- 202 008	-46,6%	376 313
	Sadzba dane na prenocovanie v EUR	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00							
	Počet platiteľov dane z prenocovania	75	81	88	97	112	131	157	37	49,3%	82	109,3%	45	40,2%	
Bešeňová	Vybraná daň z ubytovania v meste v EUR	85 505	104 870	119 975	146 116	163 313	121 079	73 322	77 809	91,0%	- 12 183	-14,2%	- 89 991	-55,1%	116 311
	Sadzba dane na prenocovanie v EUR	0,80	0,90	0,90	0,90	1,00	1,00	1,00							
	Počet platiteľov dane z prenocovania	77	84	90	97	101	105	105	24	31,2%	28	36,4%	4	4,0%	
Liptovský Trnovec	Vybraná daň z ubytovania v meste v EUR														
	Sadzba dane na prenocovanie v EUR														
	Počet platiteľov dane z prenocovania														
Liptovská Sielnica	Vybraná daň z ubytovania v meste v EUR														
	Sadzba dane na prenocovanie v EUR														
	Počet platiteľov dane z prenocovania														
Bobrovník	Vybraná daň z ubytovania v meste v EUR		285	797	1 335	1 039	3 203	2 139	2 918	750,5%	1 854	650,5%	1 100	105,9%	1 466
	Sadzba dane na prenocovanie v EUR		0,33	0,40	0,40	0,40	1,00	1,00							
	Počet platiteľov dane z prenocovania		1	3	3	3	7	8	6	800,0%	7	700,0%	5	166,7%	

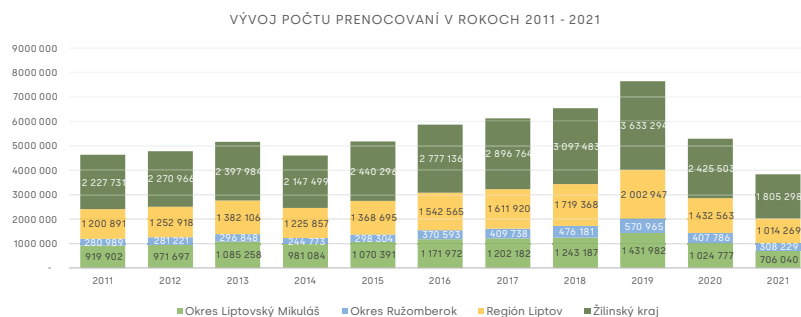
Zdroj: Interná evidencia mestských a obecných úradov.

Oficiálna Ubytovacia štatistika ŠÚSR, ktorá eviduje prenocovania a návštevníkov ubytovacích zariadení v jednotlivých samosprávach, bola rovnako významne ovplyvnená pandemickou situáciou v rokoch 2020 a 2021, kedy tri najväčšie atrakcie na Liptove (lyžiarske stredisko Jasná v zimnej sezóne 2020/2021 a obidva aquaparky) prakticky neposkytovali svoje služby. Rok 2019 bol rekordným rokom, čo sa týka počtu návštevníkov (724 647 osôb) aj počtu prenocovaní v regióne Liptov (2 002 947 prenocovaní). Za sledované obdobie rokov 2015-2019 sa počet prenocovaní zvýšil o 46,3% (priemerne 126 850 ročne) a počet návštevníkov o 49,6% (priemerne 48 031 ročne). V porovnaní s okresom Ružomberok sa okres Liptovský Mikuláš v roku 2021 podieľal na celkových prenocovaniach Liptova 69,6%-ami a na celkovej počte návštevníkov 74,5%-ami.

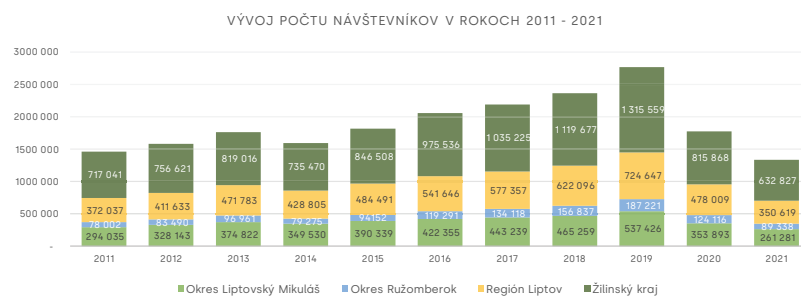
Pokles prenocovaní medzi rokmi 2019-2021 bol zaznamenaný o 49,4%, a to viac v okrese Liptovský Mikuláš (o 50,7%) ako v okrese Ružomberok (o 46%). Za sledované obdobie 2015-2021 si okres Ružomberok udržal vyššie prenocovania v roku 2021 ako v roku 2015 o 3,3%, okres Liptovský Mikuláš však stratil 34% prenocovaní.

Pokles počtu návštevníkov ubytovacích zariadení klesol v regióne Liptov v rokoch 2019-2021 o 51,6%, teda približne rovnako ako v obidvoch okresoch. Za sledované obdobie 2015-2021 v okrese Ružomberok klesol počet návštevníkov o 5,1%, kým v okrese Liptovský Mikuláš o 33,1%.

Na území UMR Liptov sú štatisticky evidované okrem obcí uvedených v tabuľke aj obce Bobrovník, Gôtovany, Turík, Likavka, Lisková, Liptovské Sliache a Štiavnička, ktoré majú evidované prenocovania a návštevníkov ako diskretný údaj (označenie "D"). Obce a mestá UMR Liptov tvorili v roku 2019 58,3% prenocovaní regiónu Liptov a 62,5% jeho návštevníkov. Z obcí uvedených v tabuľke má najväčší podiel na prenocovaniach regiónu Liptov (1) Demänovská Dolina, (2) Liptovský Mikuláš, (3) Ružomberok, (4) Bešeňová, (5) Liptovský Trnovec, (6) Liptovská Sielnica.

Zdroj: ŠÚSR, VBD_SK_WIN2:cr3802mr.

Zdroj: ŠÚSR, VBD_SK_WIN2:cr3802mr.

nica a (7) Liptovská Teplá. Rozdiel je len pri počte návštevníkov, kde je vymenené mesto Ružomberok s obcou Bešeňová. Medziročný pokles počtu prenocovaní z dôvodu pandémie medzi rokmi 2019-2021 v meste Liptovský Mikuláš aj v Demänovskej Doline bol vyšší ako priemer za región Liptov. Pri počte návštevníkov má mesto Liptovský Mikuláš zaznamenaný nižší pokles ako priemer za región Liptov.

Ubytovacia štatistika na území UMR Liptov		2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	rok 2019		zmena 2019 - 2021	v %
									podiel obce na okrese	podiel obce na regióne		
Mesto Liptovský Mikuláš	Počet prenocovaní_evidencia MsÚ	186 746	213 094	230 212	240 304	273 249	215 366	178 359	19,4%	13,9%	145 405	-52,3%
	Počet prenocovaní ŠÚSR			238 330	228 617	277 973	200 195	132 568				
	Počet návštevníkov			92 376	88 332	107 554	73 579	55 538	20,0%	14,8%	52 016	-48,4%
	priemerný počet prenocovaní			2,6	2,6	2,6	2,7	2,4				
Demänovská Dolina	Počet prenocovaní			381 031	419 459	452 865	357 384	207 859	31,6%	22,6%	245 006	-54,1%
	Počet návštevníkov			136 069	156 165	170 141	117 896	79 080	31,7%	23,5%	91 061	-53,5%
	priemerný počet prenocovaní			2,8	2,7	2,7	3,0	2,6				
	Počet prenocovaní			10 938		20 393			1,4%	1,0%		
Liptovská Sielnica	Počet návštevníkov			4 993		9 294			1,7%	1,3%		
	priemerný počet prenocovaní			2,2		2,2						
	Počet prenocovaní					34 550			2,4%	1,7%		
Liptovský Trnovec	Počet návštevníkov					16 241			3,0%	2,2%		
	priemerný počet prenocovaní					2,1						
	Počet prenocovaní	1 070 391	1 171 972	1 202 182	1 243 187	1 431 982	1 024 777	706 040	54,9%	x	725 942	-50,7%
Okres Liptovský Mikuláš	Počet návštevníkov	390 339	422 355	443 239	465 259	537 426	353 893	261 281	56,4%	x	276 145	-51,4%
	priemerný počet prenocovaní			2,7	2,7	2,7	2,9	2,7				
	Počet prenocovaní	71 882	107 384	123 478	138 149	195 446	142 971		34,2%	9,8%		
Mesto Ružomberok	Počet návštevníkov	32 069	48 113	53 070	56 317	71 123	47 155		38,0%	9,8%		
	priemerný počet prenocovaní	2,2	2,2	2,3	2,5	2,7	3,0					
	Počet prenocovaní				6 087							
Ivachnová	Počet návštevníkov				2 304							
	priemerný počet prenocovaní				2,6							
	Počet prenocovaní			134 261	159 520	176 202	107 978		30,9%	8,8%		
Bešeňová	Počet návštevníkov			57 392	68 841	74 321	43 718		39,7%	10,3%		
	priemerný počet prenocovaní			2,3	2,3	2,4	2,5					
	Počet prenocovaní					10 203			1,8%	0,5%		
Liptovská Teplá	Počet návštevníkov					4 206			2,2%	0,6%		
	priemerný počet prenocovaní					2,4						
	Počet prenocovaní	298 304	370 593	409 738	476 181	570 965	407 786	308 229	66,9%	x	262 736	-46,0%
Okres Ružomberok	Počet návštevníkov	94 152	119 291	134 118	156 837	187 221	124 116	89 338	79,9%	x	97 883	-52,3%
	priemerný počet prenocovaní			3,1	3,0	3,0	3,3	3,5				
	Počet prenocovaní	1 368 695	1 542 565	1 611 920	1 719 368	2 002 947	1 432 563	1 014 269		58,3%	988 678	-49,4%
Región Liptov	Počet návštevníkov	484 491	541 646	577 357	622 096	724 647	478 009	350 619		62,5%	374 028	-51,6%
	priemerný počet prenocovaní			2,9	2,9	2,9	3,1	3,1				
	Počet prenocovaní	2 440 296	2 777 136	2 896 764	3 097 483	3 633 294	2 425 503	1 805 298			1 827 996	-50,3%
Žilinský kraj	Počet návštevníkov	846 508	975 536	1 035 225	1 119 677	1 315 559	815 868	632 827			682 732	-51,9%
	priemerný počet prenocovaní			2,8	2,8	2,8	3,0	2,9				

Zdroj: ŠÚSR, VBD_SK_WIN2:cr3803mr; vlastné spracovanie autora.

V roku 2019 dosiahol **priemerný počet prenocovaní** v okrese Liptovský Mikuláš 2,7 dňa a tento údaj bol rovnaký aj v roku 2021. V okrese Ružomberok priemerný počet prenocovaní vzrástol z hodnoty 3 dni v roku 2019 na hodnotu 3,5 dňa v roku 2021, čo pravdepodobne súvisí s kúpeľnou obcou Lúčky, ktorá je mimo územia UMR Liptov. Okres Ružomberok v ukazovateli priemerného počtu prenocovaní prevyšuje aj Žilinský samosprávny kraj.

Mestá Liptovský Mikuláš, Liptovský Trnovec a Bešeňová boli pred pandemiou v roku 2019 miestami ubytovania, kde prevládala zahraničný návštevník pred domácim návštevníkom. **Obdobie pandémie výrazne zredukovalo aj počty zahraničných návštevníkov v regióne Liptov.** Kým v roku 2019 predstavoval ich podiel 34,7%, v roku 2021 to bolo len 13,5%. Táto situácia najviac zasiahla mesto Liptovský Mikuláš, kde sa podiel zahraničných návštevníkov z podielu 54% znížil na 19,3% v roku 2021.

Domáci a príjazdový cestovný ruch		2019		2020		2021		2019		2020		2021	
		domáci	zahraniční	domáci	zahraniční	domáci	zahraniční	domáci	zahraniční	domáci	zahraniční	domáci	zahraniční
Mesto Liptovský Mikuláš	Počet prenocovaní	104 574	173 399	97 566	102 629	103 620	28 948	37,6%	62,4%	48,7%	51,3%	78,2%	21,8%
	Počet návštevníkov	49 512	58 042	40 501	33 078	44 800	10 738	46,0%	54,0%	55,0%	45,0%	80,7%	19,3%
Demänovská Dolina	Počet prenocovaní	256 667	196 198	209 331	148 053	181 007	26 852	56,7%	43,3%	58,6%	41,4%	87,1%	12,9%
	Počet návštevníkov	110 308	59 833	77 132	40 764	70 540	8 540	64,8%	35,2%	65,4%	34,6%	89,2%	10,8%
Liptovská Sielnica	Počet prenocovaní	12 304	8 089					60,3%	39,7%				
	Počet návštevníkov	6 269	3 025					67,5%	32,5%				
Liptovský Trnovec	Počet prenocovaní	10 377	24 173		16 918		5 817	30,0%	70,0%				
	Počet návštevníkov	5 453	10 788		7 479		2 525	33,6%	66,4%				
Okres Liptovský Mikuláš	Počet prenocovaní	895 784	536 198			616 336	89 704	62,6%	37,4%			87,3%	12,7%
	Počet návštevníkov	362 289	175 137			230 074	31 207	67,4%	32,6%			88,1%	11,9%
Mesto Ružomberok	Počet prenocovaní	118 199	77 247					60,5%	39,5%				
	Počet návštevníkov	47 171	23 952					66,3%	33,7%				
Ivachnová	Počet prenocovaní												
	Počet návštevníkov												
Bešeňová	Počet prenocovaní	65 070	111 132	49 166	58 812			36,9%	63,1%	45,5%	54,5%		
	Počet návštevníkov	31 315	43 006	21 487	22 231			42,1%	57,9%	49,1%	50,9%		
Liptovská Teplá	Počet prenocovaní	4 755	5 448					46,6%	53,4%				
	Počet návštevníkov	2 281	1 925					54,2%	45,8%				
Okres Ružomberok	Počet prenocovaní	347 107	223 858			261 382	46 847	60,8%	39,2%			84,8%	15,2%
	Počet návštevníkov	110 610	76 611			73 041	16 297	59,1%	40,9%			81,8%	18,2%
Región Liptov	Počet prenocovaní	1 242 891	760 056	-	-	877 718	136 551	62,1%	37,9%			86,5%	13,5%
	Počet návštevníkov	472 899	251 748	-	-	303 115	47 504	65,3%	34,7%			86,5%	13,5%
Žilinský kraj	Počet prenocovaní	2 399 732	1 233 562	1 764 323	661 180	1 536 853	268 445	66,0%	34,0%	72,7%	27,3%	85,1%	14,9%
	Počet návštevníkov	899 302	416 257	603 847	212 021	537 805	95 022	68,4%	31,6%	74,0%	26,0%	85,0%	15,0%

Zdroj: ŠÚSR, VBD_SK_WIN2:cr3803mr; vlastné spracovanie autora.

Návštevníci v roku 2019 prichádzali najmä z (1) Českej republiky, (2) Poľska a (3) Maďarska. Tieto tri krajiny tvorili 75,9% zahraničných návštevníkov regiónu Liptov (73% v okrese Liptovský Mikuláš a 82,4% v okrese Ružomberok). Kým český návštevník preferuje viac okres Ružomberok, poľský návštevník najmä okres Liptovský Mikuláš. Ďalšie krajiny boli (4) Ukrajina, (5) Izrael, (6) Nemecko a (7) Litva, pričom tvorili 10,8% zahraničnej návštevnosti (v okrese Liptovský Mikuláš 12,4%, v okrese Ružomberok 6,1%). Top 3 krajiny roku 2019 si zachovali vedenie aj po pandémie, avšak počet návštevníkov z týchto krajín sa v roku 2021 významne zredukoval: Česká republika o 76,3%, Maďarsko o 84%, Izrael o 84,8%, Ukrajina o 99,7% a Litva o 68,47%.

okres Liptovský Mikuláš						okres Ružomberok						Región Liptov					
2019		2020		2021		2019		2020		2021		2019		2020		2021	
Slovensko	362 289	67,4%	Slovensko	230 074	88,1%	Slovensko	110 610	59,1%	Slovensko	73 041	81,8%	Slovensko	472 899	65,3%	Slovensko	303 115	86,5%
Zahraničie	175 137	32,6%	Zahraničie	31 207	11,9%	Zahraničie	76 611	40,9%	Zahraničie	16 297	18,2%	Zahraničie	251 748	34,7%	Zahraničie	47 504	13,5%
Návštevníci	537 426	100,0%	Návštevníci	353 893	100,0%	Návštevníci	187 221	100,0%	Návštevníci	124 116	100,0%	Návštevníci	724 647	100,0%	Návštevníci	478 009	100,0%
TOP 7 zahraničných krajín						TOP 7 zahraničných krajín						TOP 7 zahraničných krajín					
Česká rep.	70 496	40,3%	Česká rep.	17 007	54,5%	Česká rep.	45 899	59,9%	Česká rep.	10 550	64,7%	Česká rep.	116 395	46,2%	Česká rep.	27 557	58,0%
Poľsko	49 000	28,0%	Poľsko	31 685	4,3%	Poľsko	15 136	19,8%	Poľsko	8 201	6,7%	Poľsko	64 136	25,5%	Poľsko	39 886	8,4%
Maďarsko	8 373	4,8%	Maďarsko	5 408	1,7%	Maďarsko	2 069	2,7%	Maďarsko	1 625	1,3%	Maďarsko	10 442	4,1%	Maďarsko	6 171	1,3%
Ukrajina	6 839	3,9%	Ukrajina	5 259	1,6%	Ukrajina	1 793	2,3%	Ukrajina	912	0,7%	Ukrajina	8 632	3,4%	Ukrajina	7 033	1,5%
Izrael	6 699	3,8%	Nemecko	2 530	0,8%	Litva	1 434	1,9%	Litva	497	0,4%	Izrael	8 116	3,2%	Nemecko	2 530	0,5%
Nemecko	4 896	2,8%	Rumunsko	2 142	0,7%	Holandsko	414	0,5%	Izrael	1 417	1,8%	Rakúsko	5 865	2,3%	Rumunsko	2 142	0,5%
Litva	3 221	1,8%	Litva	2 121	0,6%	Rakúsko	380	0,5%	Rusko	1 076	1,4%	Albánsko	196	0,1%	Litva	4 655	1,8%
Zahraničie	175 137	100,0%	Zahraničie	31 207	100,0%	Zahraničie	76 611	100,0%	Zahraničie	16 297	100,0%	Zahraničie	251 748	100,0%	Zahraničie	47 504	100,0%

Zdroj: ŠÚSR, VBD_SK_WIN2:cr3804mr; vlastné spracovanie autora.

Vybrané pomerové ukazovatele

Turistická hustota meraná indexom pomeru počtu lôžok na ha výmery obce v roku 2019 bola najvyššia v obci Bešeňová, kde jej hodnota predstavovala 3,2. Nasledovala obec Demänovská Dolina (0,99) a Liptovský Trnovec (0,53), pričom priemerná hodnota v regióne Liptov predstavuje 0,127 lôžka na ha, kým v Žilinskom kraji je táto hodnota na úrovni 0,077.

Turistická intenzita meraná indexom pomeru počtu lôžok na obyvateľa v roku 2019 bola najvyššia v obci Demänovská Dolina, kde jej hodnota predstavovala 15,019. Nasledovala obec Liptovský Trnovec (2,651) a obec Bešeňová (1,777), pričom priemerná hodnota v regióne Liptov predstavuje 0,196 lôžka na obyvateľa, kým v Žilinskom kraji je táto hodnota na úrovni 0,076.

Turistická záťaž meraná indexom pomeru počtu návštevníkov na obyvateľa v roku 2019 bola najvyššia v obci Demänovská Dolina, kde jej hodnota predstavovala 541,82. Nasledovala obec Bešeňová (96,2) a Liptovský Trnovec (29,4), pričom priemerná hodnota v regióne Liptov predstavuje 5,6 návštevníka na obyvateľa, kým v Žilinskom kraji je táto hodnota na úrovni 1,9.

2.5.5. Cezhraničná a medzinárodná spolupráca

Územie regiónu Liptov je oprávnené čerpať dotačné zdroje z dvoch cezhraničných finančných programov: (1) Interreg Slovensko – Česká republika a (2) Interreg Slovensko – Poľsko, vrátane Fondu mikroprojektov. Mesto Liptovský Mikuláš bolo v rokoch 2014-2021 úspešné v získavaní finančnej pomoci najmä zo zdrojov poľsko-slovenskej spolupráce, a to aj vďaka členstvu v zoskupení **Euroregión Tatry³⁶** a **EZÚS Tatry³⁷**. Mesto Ružomberok využilo možnosti spolupráce s partnerským mestom Kroměříž a spolupráce s Katolíckou univerzitou pri čerpaní finančných prostriedkov z cezhraničného programu s Českou republikou. Kým mesto Liptovský Mikuláš čerpalo finančné zdroje aj na investičné projekty, mesto Ružomberok len na neinvestičné. Na základe nižšie uvedeného prehľadu konštatujeme, že **čerpanie** prostriedkov cezhraničnej spolupráce Interreg v oboch mestách **by mohlo byť podstatne intenzívnejšie**.

Prehľad čerpania finančnej podpory z cezhraničnej spolupráce mestom Liptovský Mikuláš

Názov projektu	Zdroj podpory	NFP v EUR	Rok realizácie
Historicko-kultúrno-prírodná cesta okolo Tatier, 1. etapa Výstup projektu: 3,213 km cyklochodník + 2 odpočívadlá pri cyklochodníku	INTERREG SVK – Poľsko	577 166,61	2014-2015
Historicko-kultúrno-prírodná cesta okolo Tatier, 2. etapa Výstup projektu: 1,372 km cyklochodník	INTERREG SVK – Poľsko	221 516,52	2017
Zvýšenie kvality poskytovaných služieb prostredníctvom obnovenia kultúrnej infraštruktúry kultúrnych domov v mestách Jaslo a Liptovský Mikuláš	INTERREG SVK – Poľsko	711 159,00 (ide o výdavky celkom)	7/2014 – 11/2015

³⁶ <https://www.euroregion-tatry.sk/>

³⁷ EZÚS – Európske zoskupenie územnej spolupráce : <https://www.euwt-tatry.eu/sk/>

Názov projektu	Zdroj podpory	NFP v EUR	Rok realizácie
Skateboard bez hraníc Cezhraničný partner: Gmina mesto Nowy Targ	INTERREG SVK – Poľsko Fond mikroprojektov	40 579,00 (ide o výdavky celkom)	3-5/2015
Rozvoj cyklistickej infraštruktúry v Nowom Targu a Liptovskom Mikuláši Výstup projektu: 9 ks cyklostojanov a 2 lavičky v centre mesta + fontánka na pitie na odpočívadle cyklochodníka pri Vrbickom moste	INTERREG SVK – Poľsko Fond mikroprojektov	18 193,00	10. 1. 2020 – schválený
SALUTE4CE	Program Central Europe	182 077,76	04/2019 – 03/2022

Zdroj: Interná evidencia MsÚ Liptovský Mikuláš.

Prehľad čerpania finančnej podpory z cezhraničnej spolupráce mestom Ružomberok

Názov projektu	Zdroj podpory	NFP v EUR	Rok realizácie
Pamiatky svetového dedičstva UNESCO v živote obcí, miest a regiónov (UNESCO VLAMI) Číslo projektu: NKP3040D001 Mesto Ružomberok ako Partner 2, hlavný cezhraničný partner: Katolícka univerzita, Pedagogická fakulta Výstupy projektu: Krajinná štúdia – Vlkolíneec, Memorandum o spolupráci partnerů při ochraně lokalit kulturního a přírodního dědictví UNESCO, realizácia výsadby tradičných odrôd	Interreg SVK – Česká republika	24 995,30	1. 9. 2017 – 30. 6. 2019
Obnova tradičných činností a ich expozícia v lokalite UNESCO – Vlkolíneec v európskom kontexte Cezhraničný partner: Mesto Kroměříž Výstupy: rekonštrukcia expozičných priestorov, spoločná inštalácia expozície, sympóziom remeselníkov a umelcov, tvorba a vydanie spoločného propagačného materiálu	Interreg SVK – Česká republika Fond mikroprojektov	28 101,15	17. 1. 2013 – 31. 5. 2014

Zdroj: Interná evidencia MsÚ Ružomberok.

Partnerské mestá: Všetky partnerské mestá Liptovského Mikuláša sú každoročne pozývané na tradičné podujatie mesta „Stoličné dni“ a partnerské mestá zas recipročne pozývajú delegáciu mesta Liptovský Mikuláš na ich významné podujatia, s výnimkou mesta Żywiec, kde obidve mesta participujú na spoločnej aktivite – vyhlásení výsledkov Osobnosť horských zemí. Počas týchto stretnutí prebieha výmena skúseností a poznatkov medzi jednotlivými samosprávami a mestskými inštitúciami. **V meste Ružomberok** je najintenzívnejšia spolupráca spomedzi 6 partnerských miest s partnerským mestom Kroměříž, ktorý má na zozname UNESCO zapísaný Arcibiskupský zámok v Kroměříži a s ktorým prebieha výmena skúseností aj kvôli spracovaniu pamiatky UNESCO Vlkolíneec.

Mesto Ružomberok		Mesto Liptovský Mikuláš		
Partner	Aktivita	Partner		Aktivita
Kroměříž (ČR)	Spoločné projekty cezhraničnej spolupráce Interreg SR-ČR. Najväčší projekt s Kroměřížom bola rekonštrukcia sýpky vo Vlkolínči na expozíciu. V rámci spolupráce sa podpísal aj dokument o partnerstve miest. V rokoch 2019-2020 sa počas pandémie kontakty prerušili.	Opava (ČR)	1964	Účasť delegácie: Festival Bezručova Opava – Delší brehy
Hlučín (ČR) Děčín (ČR)	Výmena skúseností a vzájomná podpora v oblasti školstva, osvetu, kultúry, športu a životného prostredia.			
Mestská časť Praha 6 (ČR)	Stretávanie seniorov, výmenné pobyty žiakov, športové aktivity, výmeny ľudových kultúrnych súborov, výmena skúseností v oblasti správy mesta a ochrany životného prostredia.			
Báčsky Petrovec (Srbsko)	Účasť delegácie na Slovenských národných slávnostiach mesta.	Kemi (FIN)	1984	Účasť delegácií: <ul style="list-style-type: none"> 100. výročie mesta Kemi (slávnosti v meste) účasť delegácie z mesta Kemi v Liptovskom Mikuláši na pracovnej porade Erasmus
Gospič (Chorvátsko)	Účasť delegácie na slávnostiach Dni mesta Gospič.	Kiskőrös (HU)	1976	Účasť delegácie: Zberové slávnosti v meste Kiskőrös
		Annecy (FR)	1992	
		Galanta (SVK)	1991	Účasť delegácie: Galantské trhy
		Żywiec (PL)	2008	Účasť delegácií: <ul style="list-style-type: none"> Vyhlásenie výsledkov Osobnosť horských zemí Týždeň beskydskej kultúry v Żywiec

Zdroj: Interná evidencia MsÚ Ružomberok a MsÚ Liptovský Mikuláš.

2.6. MANAŽÉRSKE ZHRNUTIE

Školstvo a práca s mládežou

- ✿ UMR Liptov poskytuje vzdelávanie prostredníctvom rôznych zriaďovateľov v 41 materských školách, 21 základných školách, 4 gymnáziách, 11 stredných odborných školách a 3 vysokoškolských pracoviskách – humanitného smeru, vojenského smeru (AOS) a technického smeru na IAS Žilinskej univerzity, prevažne v jadrových mestách.
- ✿ Aj keď rastie počet obyvateľov obcí UMR Liptov, nové zariadenia predškolského vzdelávania sú zriaďované najmä v mestách. Kapacita týchto zariadení na území UMR Liptov nepostačuje dopytu.
- ✿ V obciach UMR okresu Liptovský Mikuláš nie je zriadená žiadna základná škola. V obciach okresu Ružomberok sú tri základné školy (Likavka, Liptovská Teplá, Liptovské Sliače).
- ✿ Počet žiakov na základných školách od roku 2011 do roku 2021 stúpil len mierne, počet pedagógov zostal nezmenený, jedna škola v meste Ružomberok zanikla.
- ✿ Súkromné a cirkevné základné školy tvoria 23,8% počtu všetkých základných škôl UMR Liptov.
- ✿ V meste Ružomberok sú veľkokapacitnými základnými školami ZŠ Bystrická cesta a ZŠ Zarevúca (pokrývajú 59% všetkých žiakov základných škôl v meste), v Liptovskom Mikuláši ZŠ M. R. Martákovej na sídlisku Nábrežie.
- ✿ Záujem o školské kluby malo v roku 2021 v Liptovskom Mikuláši 38% žiakov, kým v Ružomberku len 30,8%.
- ✿ Stredné odborné školy na území UMR Liptov majú priemerne 357 študentov na SOŠ. Kým počet študentov od roku 2011 do roku 2021 narástol o 33%, počet škôl sa nezmenil (rástol len počet tried).
- ✿ Pôsobí tu 1 cirkevná SOŠ a 2 cirkevné gymnáziá.
- ✿ Priemerný počet študentov na triedu na gymnáziu v sledovanom období rokov 2011-2021 rástol a adekvátne k tomu rástol aj počet pedagógov. Počet študentov v meste Liptovský Mikuláš na štátnom gymnáziu rástol, kým na cirkevnom klesal.
- ✿ SOŠ majú v prevádzke dva internáty, po jednom v každom jadrovom meste, s celkovou kapacitou 378 miest, pričom SOŠ navštevuje 3 923 študentov.
- ✿ Duálne vzdelávanie v Liptovskom Mikuláši realizujú 3 SOŠ s 18 zamestnávateľmi pre 77 študentov a v meste Ružomberok 1 SOŠ s 1 zamestnávateľom (Mondi SCP, a.s.) pre 10 študentov. UMR Liptov tak pokrýva 11,7% všetkých zamestnávateľov v systéme duálneho vzdelávania v Žilinskom kraji.
- ✿ Akadémia ozbrojených síl (AOS) v Liptovskom Mikuláši má ako jediná od roku 2011 rastúci počet študentov. Katolíckej univerzite klesol počet študentov približne na polovicu a Inštitútu Aurela Stodolu Žilinskej univerzity (IAS) v Liptovskom Mikuláši napriek jeho zameraniu hrozí zánik.
- ✿ Popri Katolíckej univerzite v Ružomberku a Ústrednej vojenskej nemocnici vzniká národné centrum ako interdisciplinárne vedecké pracovisko CEDLIO na diagnostiku a liečbu infekčných ochorení.
- ✿ Pedagogická fakulta Katolíckej univerzity má zriadené Centrum celoživotného vzdelávania.
- ✿ Popri IAS je zriadené vedecko-výskumné pracovisko na moderné vodíkové technológie.
- ✿ Mesto Ružomberok má zriadené 3 zariadenia na voľný čas a záujmovú činnosť detí a mládeže, kým Liptovský Mikuláš len jedno. O CVČ v meste Ružomberok majú záujem aj okolité obce, kým v Liptovskom Mikuláši najmä deti z mesta. CVČ Ružomberok sa zapája do viacerých súťaží ako CVČ Liptovský Mikuláš.
- ✿ Na oboch mestských ZUŠ počet žiakov medziročne klesá.
- ✿ Formalizovaná činnosť mestských mládežníckych organizácií sa počas pandémie utlmila. V Ružomberku na rozdiel od Liptovského Mikuláša sú aktívne viaceré mládežnícke cirkevné organizácie: slovenský skauting, kresťanské eRko, ASC Slovakia a YMCA.
- ✿ Mesto Ružomberok má zriadený Fond na podporu talentovanej mládeže Talentum, kde prispievajú aj mestskí filantropi.

Ekonomika, inovácie a podnikanie

- ✿ Ani jeden mestský úrad nemá zriadené kapacity s agendou venujúcou sa podpore podnikania a inovácií. Tejto oblasti sa nevenuje žiadna formalizovaná inštitúcia na úrovni regiónu alebo mesta. Nie sú vytvorené ani žiadne podporné (incentívne) schémy pre investorov alebo podnikateľov, nerobí sa marketing v tejto oblasti, ani sa nevyhodnocujú dáta. Perspektívnou inštitúciou pre túto oblasť by mohlo byť inovačné centrum INOVIA v Žiline, ktoré by mohlo vziať regióny a ich mestá do implementácie Žilinskej inovačnej politiky a koordinovať rozvoj podnikania a inovácií.
- ✿ Jedinou platformou na stretávanie sa podnikateľov z regiónu Liptov, aj to len v službách cestovného ruchu, je Oblastná organizácia cestovného ruchu Región Liptov, ktorá pôsobí ako súkromno-verejné partnerstvo pre odvetvie cestovného ruchu. Žiadna podobná organizácia, ani v inom odvetví, na Liptove nepôsobí.

- ✿ Ekonomicky aktívne obyvateľstvo má v regióne Liptov 50%-ný podiel.
- ✿ Nezamestnanosť sa v regióne Liptov do pandémie znižovala, potom v rokoch 2019-2020 vzrástla o 59,2% na hodnotu 7,25%, čo bolo priemerne viac ako v Žilinskom kraji a menej ako na Slovensku.
- ✿ V pandemickom roku 2020 sa počet uchádzačov o zamestnanie zvýšil najviac v meste Liptovský Mikuláš. Viac uchádzačov o zamestnanie bolo v mestách a z radov žien ako mužov. Ak to bolo v obciach, tak v obciach okresu Ružomberok, najmä v Likavke, Liskovej a v Liptovských Sliačoch.
- ✿ Priemerná nominálna mesačná mzda v okrese Liptovský Mikuláš predstavovala v roku 2020 hodnotu 1138 EUR a v okrese Ružomberok 1284 EUR. Okres Liptovský Mikuláš zaostáva za priemernou nominálnou mzdou na Slovensku o 17% a v Žilinskom kraji o 10%, kým priemerná nominálna mzda v okrese Ružomberok je o 3% nižšia ako na Slovensku a o 4% vyššia ako v Žilinskom kraji.
- ✿ Odvetvami s najsilnejším mzdovým odhodnotením v oboch okresoch sú Verejná správa, obrana a povinné sociálne zabezpečenie a Finančné a poisťovacie služby. V okrese Liptovský Mikuláš je na prvom mieste navyše odvetvie Dodávka elektriny, plynu, pary a studeného vzduchu. Na treťom mieste v okrese Ružomberok je priemysel.
- ✿ Ubytovacie a stravovacie služby naviazané na rozvinutý cestovný ruch majú priemernú nominálnu mzdu na úrovni 841 EUR v okrese Ružomberok, kým v okrese Liptovský Mikuláš len 540 EUR.
- ✿ Za sledované obdobie rokov 2015-2020 priemerný evidenčný počet zamestnancov v primárnom sektore, ktorý je prevažne mužský a kde patrí napr. ťažba surovín, poľnohospodárstvo a lesníctvo, v okrese Liptovský Mikuláš klesol o 6%, kým v okrese Ružomberok vzrástol o 7,7%. Rovnako prevažne mužský sekundárny sektor s priemyselnou výrobou a stavebníctvom rástol v oboch okresoch od 3,2% do 4,4%. Mužsko-ženský terciárny sektor s veľkoobchodom a maloobchodom v okrese Ružomberok rástol o 68,5%, kým v okrese Liptovský Mikuláš len o 13,8%. Prevažne ženský kvartérny sektor so vzdelávaním, zdravotníctvom, sociálnymi službami, umením a verejnou správou rástol v okrese Ružomberok o 26,9%, kým v okrese Liptovský Mikuláš rástol len o 18,7% a neklesal ani v pandemickom období rokov 2019-2020.
- ✿ V pandemickom období medzi rokmi 2019-2020 v odvetví Ubytovanie a stravovanie (súčasť terciárneho sektora) klesol evidenčný počet zamestnancov v okrese Liptovský Mikuláš o 41%. Tu klesalo aj odvetvie Činnosti v oblasti nehnuteľností, a to až o 81%.
- ✿ Top zamestnávateľom v roku 2021 v regióne Liptov je Ústredná vojenská nemocnica v Ružomberku s 1747 zamestnancami, Mondi SCP, a.s. s 1268 zamestnancami, TMR, a. s. (Demänovská dolina) s 1033 zamestnancami, COOP Jednota Liptovský Mikuláš so 691 zamestnancami, Liptovská nemocnica s poliklinikou v Liptovskom Mikuláši so 683 zamestnancami a Katolícka univerzita v Ružomberku s 525 zamestnancami.
- ✿ V databáze Ministerstva hospodárstva SR nemá región Liptov evidovaný žiadny priemyselný park na investovanie.
- ✿ Sociálne podnikanie je nerozvinuté. Jedine obec Liptovská Teplá eviduje na území UMR Liptov jeden sociálny podnik.
- ✿ Podniky v regióne Liptov (4840 podnikov) sa v roku 2020 na počte podnikov v Žilinskom kraji podieľali 17,7%-ami, právnické osoby (PO) v UMR Liptov 12,5%-ami (68,2% PO regiónu Liptov) a fyzické osoby podnikatelia (FO) v UMR Liptov 9,1%-ami (56,4% FO regiónu Liptov).
- ✿ V okrese Liptovský Mikuláš rástol v rokoch 2013-2020 počet podnikov vyšším tempom (58,7%) ako v Žilinskom kraji (56%), pričom okres Ružomberok bol so 43% rastu pod týmto priemerom. Počet zahraničných podnikov sa za toto obdobie v regióne Liptov zdvojnásobil. V roku 2020 ich bolo evidovaných 421.
- ✿ Na území regiónu Liptov je v roku 2020 evidovaných 11 podnikov nad 250 zamestnancov, 56 podnikov s 50-249 zamestnancami. 53% všetkých podnikov je v kategórii 0-49 zamestnancov (celkom 2588 podnikov).

- ☼ Počet právnických osôb (PO) na území UMR Liptov v rokoch 2015-2020 kontinuálne rástol (celkovo o 37%). V meste Liptovský Mikuláš ich je najviac, presnejšie o 58% viac ako v meste Ružomberok. PO v obciach okresu Liptovský Mikuláš rástli priemerne tempom 11,8% ročne, kým v obciach okresu Ružomberok len tempom 7% ročne. Za okres Liptovský Mikuláš je najviac PO v turistických obciach Demänovská Dolina, Liptovská Sielnica, Liptovský Trnovec a v okrese Ružomberok v obciach Likavka, Lisková, Liptovské Sliache.
- ☼ Medzi rokmi 2015-2020 počet Fyzických osôb (FO) podnikateľov klesol priemerne o 2,7%, najviac však v pandemickom období rokov 2019-2020 o 7,4%. V meste Ružomberok a obciach mesta Ružomberok sa v sledovanom období pozitívne vyvíjal počet FO bez živnostenského oprávnenia.
- ☼ 41,3% všetkých FO podnikateľov na území UMR Liptov za rok 2020 bolo evidovaných v meste Liptovský Mikuláš, aj keď ich počet medziročne klesá, najmä FO so živnostenským oprávnením.
- ☼ Obce UMR Liptov okresu Ružomberok majú evidovaných 4x viac FO podnikateľov ako obce okresu Liptovský Mikuláš a ich počet medziročne rastie.

Životné prostredie

- ☼ Vysoká ekologická hodnota krajiny regiónu Liptov aj vďaka tomu, že 70% výmery regiónu Liptov pokrývajú národné parky, mu dáva významné predpoklady na podporu plnenia cieľov európskej politiky Green Deal a Fit55 do roku 2030 v oblasti zachovania biodiverzity a uhlíkovej neutrality do roku 2050. Zavádzanie zelených riešení však nie je v regióne Liptov zatiaľ prioritou, nie je koordinované a je pomalé.
- ☼ Ochranné pásmo TANAP zasahuje do územia mesta Liptovský Mikuláš len svojím ochranným pásmom, a to v jednej časti – v lokalite Svätý Štefan nad Stošicami, kým ochranné pásmo NAPANT zasahuje do mestských častí Benice, Bodice, Demänová, Ploštín, Ilanovo, Palúdzka, Liptovský Mikuláš – Staré mesto. Časť katastrálneho územia mestských častí Ploštín a Ilanovo zasahuje priamo do národného parku NAPANT. Rovnako kataster obce Demänovská Dolina leží celý v národnom parku NAPANT. Mesto Ružomberok leží v ochrannom pásme NP Veľká Fatra a NAPANT. V katastri mesta sú dve národné prírodné rezervácie (NPR Jánošíkova kolkáreň a NPR Brankovský vodopád).
- ☼ Územné plánovanie neaplikuje systém integrovaného manažmentu krajiny, a ak aj aplikuje, tak len formálne. Svedčí o tom petícia za zastavenie výstavby v Demänovskej doline z roku 2020, ktorú podpísalo 113 612 Slovákov a ktorá poukázala na potrebu reálneho hodnotenia ekologickej a rekreačnej únosnosti v prírodne významných lokalitách a tiež na reálne posudzovanie regionálnych a miestnych územných systémov ekologickej stability (MÚSES, RÚSES) pre zachovanie krajinného rázu, konektivity krajiny a biodiverzity.
- ☼ Obidve mestá a 12 obcí UMR Liptov má schválený územný plán, s výnimkou obcí Gôtovaný, Turík, Ivachnová a Liptovská Teplá. Tieto obce neprehodnocujú každé 4 roky svoje územné plány, ako im ukladá zákonná povinnosť.
- ☼ Územný plán mesta Ružomberok bol schválený v roku 2012 a má 6 aktualizácií v podobe Zmien a doplnkov, posledné z roku 2021. Podobne je na tom mesto Liptovský Mikuláš s územným plánom schváleným v roku 2010, so 6 aktualizáciami a poslednou v roku 2020.
- ☼ Mesto Ružomberok má schválených 5 územných plánov zón: 3 zóny pre individuálnu bytovú výstavbu (IBV Biely Potok – Luhy, IBV Černová – Hríby a IBV Nad Dielcom), 1 zónu pre pamiatkovú rezerváciu Vlkolínec v ochrane UNESCO a 1 zónu ako centrálnu mestskú zónu. Mesto Liptovský Mikuláš má spracovaných 5 zón, z toho 4 sú schválené: pešia zóna v historickej časti mesta, CMZ Západ, Ploštín a Trnovecká zátoka. Nechválená je zóna Južné mesto – Kamenné pole. Mesto Liptovský Mikuláš má vypracované aj 3 urbanistické štúdie (Ilanovo, Ploštín a Palúdzka).
- ☼ V meste Liptovský Mikuláš narástli písomné žiadosti o územnoplánovacie informácie za roky 2016-2020 o 52%, čo svedčí o vysokom záujme o výstavbu na území mesta, najmä v mestských častiach Demänová, Liptovská Ondrašová, Palúdzka a Okoliché-Stošice.

- ☼ Na území mesta Liptovský Mikuláš sa nachádza 5 400 ha krajinnej zelene a 96 ha verejne prístupnej mestskej zelene vrátane 9 verejných parkov, pričom jej výmera od roku 2015 poklesla. Pasportizácia zelene je vypracovaná pre všetky mestské časti z roku 2013. Až 47% v stromov na území mesta nie je ošetrovaných. V meste Ružomberok prebehlo verejné obstarávanie na pasportizáciu zelene a miestnych komunikácií. Pasport však nie je zverejnený. Údaje o zeleni v meste nie sú k dispozícii.
- ☼ Passport krajiny zelene, najmä v extravilánoch obcí za územie UMR Liptov, nie je zatiaľ spracovaný.
- ☼ V oboch mestách má silné zázemie Slovenský záhradkársky zväz. V Liptovskom Mikuláši je až 13 záhradkárskych osád.
- ☼ Mesto Liptovský Mikuláš má pozitívnu skúsenosť s medzinárodným projektom SALUTE – projektom integrovaného riadenia životného prostredia prostredníctvom malých zelených lokalít v urbanizovanom prostredí.
- ☼ Región Liptov sa na vyprodukovanom komunálnom odpade v Žilinskom kraji podieľa 22,6% (70 740,1 ton v roku 2020), ale tento podiel medziročne klesá. Vyprodukovaný TKO na 1 obyvateľa predstavoval v roku 2020 objem 550,1 kg, čo je o 19,5% viac ako v Žilinskom kraji a 26,5% viac ako na Slovensku.
- ☼ Okres Liptovský Mikuláš zaberá v roku 2020 na množstve vyprodukovaného odpadu 55%, pričom tento podiel oproti roku 2019 poklesol o 3,1%. Okres Ružomberok je lepší v triedení komodít biologicky rozložiteľného odpadu a drobného stavebného odpadu ako okres Liptovský Mikuláš. Zmesového komunálneho odpadu sa vyprodukuje najviac a je to v oboch okresoch približne rovnaká hodnota, 42% všetkého vyprodukovaného odpadu.
- ☼ Kým mesto Ružomberok za sledované obdobie rokov 2018-2021 zvýšilo množstvo komunálneho odpadu (KO) o 47,3%, mesto Liptovský Mikuláš ho znížilo o 6,23%. V oboch mestách objemovo narástla najmä položka Biologicky rozložiteľného odpadu, v meste Ružomberok o 48,7% (1194,71 ton) a v meste Liptovský Mikuláš o 82% (1322,25 ton). Hodnota zmesového KO poklesla v meste Ružomberok o 278,36 ton a v meste Liptovský Mikuláš o 8,21% (653,7 ton).
- ☼ Mesto Liptovský Mikuláš sa v roku 2019 podieľalo na vytriedení komodity Papier a lepenka v okrese Liptovský Mikuláš až 61,8%, kým mesto Ružomberok na okrese Ružomberok 62,8%. Zmesový KO v meste Liptovský Mikuláš tvorí 45,2% okresu Liptovský Mikuláš, v meste Ružomberok na okrese Ružomberok zas 58,2%. Biologicky rozložiteľný odpad v meste Ružomberok tvorí až 61,9% tohto odpadu v okrese Ružomberok, kým mesto Liptovský Mikuláš 39,1% okresu Ružomberok.
- ☼ Mesto Liptovský Mikuláš bolo v roku 2020 mierou triedenia odpadu (52,18%) nad hodnotou za Žilinský kraj o 6,22%, zatiaľ čo mesto Ružomberok bolo pod touto hodnotou (43,98%).
- ☼ Kým v meste Liptovský Mikuláš miera triedenia odpadu od roku 2018 narástla len o 2,4%, v meste Ružomberok až o 20,8%. Podobný rast miery triedenia odpadu zaznamenala aj Demänovská Dolina (nárast o 20,26%).
- ☼ Miera triedenia odpadu bola v roku 2020 za územie UMR Liptov najvyššia v obci Štiavnička (61,1%). Z turistických obcí mala v roku 2021 najvyššiu mieru triedenia obec Likavka (60,3%). Demänovská Dolina mala hodnotu 26,7% (rok 2021) a Liptovský Trnovec hodnotu 26,16% (rok 2018).
- ☼ Odpadové hospodárstvo na území UMR Liptov čaká viacero výziev v oblasti predchádzania vzniku odpadu, zberu, triedenia, likvidácie aj opätovného použitia odpadu (Reuse & Recycle). Je potrebné zriadiť „reuse“ centrá a dobudovať aj infraštruktúru odpadového hospodárstva, najmä v obciach UMR Liptov.
- ☼ Veľkou výzvou pre obidve jadrové mestá do roku 2030 je ukončenie skládkovania odpadu, ktorý je momentálne z oboch miest vyvážený mimo región, aj z dôvodov uzatvorených skládok v mestách. Uzatvorená skládka vo Veternej Porube potrebuje rekultiváciu. Viaceré obce z územia UMR Liptov zatiaľ skládkujú odpad vďaka firme OZO v Partizánskej Lupči. V príprave na Liptove nie je žiadne energetické využívanie odpadov s využitím moderných technológií.
- ☼ Územie oboch miest zasahuje do chránenej vodohospodárskej oblasti Nízke Tatry.
- ☼ Geotermálne vrty na území UMR Liptov sú dva: Ráztoky pri Liptovskom Trnovci, ktorý zásobuje aquapark Tatrallandia, a vrt v obci Bešeňová, ktorý zásobuje miestny aquapark.
- ☼ Mesto Liptovský Mikuláš je na území UMR Liptov lídrom vo vodozádržných opatreniach, a to aj vďaka participácii na medzinárodnom projekte SALUTE.
- ☼ V meste Ružomberok a okolí sa parametre kvality ovzdušia postupne lepšia, o čom svedčia údaje z monitoringu SHMÚ. V meste pôsobí od roku 2019 aj Komisia na riešenie zápachu a prašnosti.
- ☼ Výsledky celoštátneho sčítania dopravy v roku 2015 od Slovenskej správy ciest namerali v meste Liptovský Mikuláš priemerne 20 tisíc áut denne a v meste Ružomberok 30 tisíc áut denne, čo významne vplyva na kvalitu ovzdušia obidvoch miest.
- ☼ 48% z environmentálnych záťaží uvedených v ISEZ v Žilinskom kraji je lokalizovaných v regióne Liptov, z toho 44% na území UMR Liptov (21 lokalít). V meste Liptovský Mikuláš ich je evidovaných 6 a v meste Ružomberok 9.
- ☼ Ekologickou hrozbou najmä pre obce na južnej strane Liptovskej Mary sú záťaže v bývalých antimónových baniach za obcou Dúbrava, ktoré sa cez potok Paludžanka vedú dostať aj do Liptovskej Mary, ako tomu bolo pri havárii v roku 2019.

- ☒ Južná časť Liptovskej Mary je viac poľnohospodárska s vysokou bonitou pôdy. Napriek tomu v obci Galovany, na tretej najbonitnejšej pôde na Liptove, vyrástla fotovoltaická elektrárňa. K podobnej degradácii poľnohospodárskeho pôdneho fondu dochádza aj rekreačnou výstavbou v okolí Liptovskej Mary.
- ☒ Lesohospodárska činnosť je vykonávaná v regióne Liptov na ploche 116 060 ha, z toho 64,5% v okrese Liptovský Mikuláš a z 2/3 v lesoch v súkromnom vlastníctve. V okrese Ružomberok štátne lesy hospodária na ploche 55,3% z celkovej obhospodarovanej plochy. Súkromný vlastník Mestské lesy Ružomberok spravujú plochu 6 954 ha, z čoho približne polovica pripadá na lesy osobitného určenia alebo ochranné lesy.
- ☒ Kým všetky obce UMR Liptov v okrese Ružomberok majú vlastné urbárske spoločenstvo, v obciach okresu Liptovský Mikuláš ho má len obec Prosiek.
- ☒ Objemovo najväčšia ťažba v regióne Liptov bola realizovaná v roku 2014 v objeme 805 tisíc m³. V ochranných lesoch sa najviac ťažilo v roku 2012 v objeme 190 417 m³, čo predstavovalo 33% celkovej ťažby, kým v roku 2020 to už bolo len 52,8 tisíc m³ (14,2% celkovej ťažby).
- ☒ V rokoch 2012-2020 klesol objem ťažby v okrese Liptovský Mikuláš o 41,8%, kým v ochranných lesoch o 79,4%. V okrese Ružomberok išlo o pokles o 16,9%.
- ☒ Envirovýchova nemá v regióne Liptov koncepčný prístup ani líderstvo napríklad zo strany Štátnej ochrany prírody (ŠOP). V regióne nie je zriadené žiadne envirocentrum, resp. ekocentrum. Investične pripravené je však v meste Ružomberok, ktoré sa uchádza o získanie finančných prostriedkov zo zdrojov EÚ.

Doprava

- ☒ Región Liptov je veľmi dobre dopravne napojený na medzinárodné cestné aj železničné koridory (diaľnica D1, železničná trať č.105 Bratislava – Košice, rýchlostné cestné ťahy na Maďarsko aj Poľsko). Z národných dopravných investícií je pre región Liptov a mesto Ružomberok kľúčové dobudovanie diaľnice D1. Pre mesto Liptovský Mikuláš je to zas prekládka železničnej trate aj so železničnou stanicou, ktorú MDVSR investične prioritizovalo, žiaľ, až na rok 2029.
- ☒ Hustota cestnej siete v okrese Liptovský Mikuláš v roku 2018 predstavovala 4,86 km na tisíc obyvateľov, čo je nadpriemerná hodnota Žilinského kraja (2,97 km/tisíc obyvateľov). Okres Ružomberok je pod týmto priemerom.
- ☒ Aj z hľadiska tejto významnosti sídli v meste Liptovský Mikuláš Správa ciest Žilinského kraja, pracovisko Liptov, a Stredisko správy a údržby diaľnic Národnej diaľničnej spoločnosti (NDS).
- ☒ Kľúčovým dopravným projektom Žilinského kraja je zavedenie systému integrovaného dopravného napojenia a systému intermodálnej dopravy, ktoré umožnia napojenie železničnej a autobusovej dopravy na individuálnu motorovú aj nemotorovú dopravu, s pozitívnym dopadom na udržateľný rozvoj regiónu Liptov a podporu ekologickej mobility.
- ☒ Mesto Liptovský Mikuláš v porovnaní s mestom Ružomberok v rokoch 2015-2021 výrazne viac investovalo do budovania parkovacích plôch a do výstavby cyklochodníkov (aj zo zdrojov IROP EŠIF). Do výstavby cyklochodníkov v meste Liptovský Mikuláš sa investovalo priemerne 205 tisíc EUR ročne, kým v meste Ružomberok len 61 tisíc EUR ročne. Do miestnych komunikácií investujú obidve mestá približne rovnakú sumu ročne (priemerne 250 tisíc EUR). Mesto Ružomberok priemerne viac investuje do úpravy peších chodníkov (133 tisíc EUR ročne, kým Liptovský Mikuláš len 16 tisíc EUR ročne).
- ☒ Investičný dlh mesta Liptovský Mikuláš v dopravnej infraštruktúre je vyčíslený na 14 miliónov EUR. Tento údaj za mesto Ružomberok nie je k dispozícii.
- ☒ Prioritou v oblasti cyklomobility a budovania cyklistickej infraštruktúry na území UMR Liptov je vybudovanie cyklochodníka Vážskej cyklomagistrály ako hlavnej regionálnej cyklistickej tepny, v spolupráci so Žilinským samosprávnym krajom.
- ☒ V meste Liptovský Mikuláš plánujú do roku 2026 investovať do 3 cyklochodníkov: Liptovská Ondrašová – Tatralandia (projekčne pripravený) a ďalšie dva cyklochodníky Podbreziny – Smrečany a Liptovský Mikuláš – Demänová (obidva zatiaľ investične nepripravené). Prehľad plánovaných investičných priorít do cyklomobility za mesto Ružomberok sme nezískali.
- ☒ V meste Ružomberok prevádzkuje spoločnosť Blaguss 6 liniek MHD a v meste Liptovský Mikuláš spoločnosť Arriva Liorbus 14 liniek. Spoločnosť Arriva Liorbus prevádzkuje aj 47 prímestských autobusových liniek v regióne, z toho 35 v okrese Liptovský Mikuláš. Spoločnosť Arriva Liorbus na území UMR Liptov neprevádzkuje žiadny cyklobus.
- ☒ Mesto Liptovský Mikuláš v roku 2019 ukončilo investíciu do modernizácie vozového parku a fungovania MHD na území mesta, čo malo pozitívny efekt a medzi rokmi 2018-2019 takmer zastavilo pokles cestujúcich v MHD.
- ☒ V roku 2021 sa región Liptov so 75 895 vozidlami podieľal na všetkých evidovaných vozidlách v Žilinskom kraji 18,32%. V okrese Liptovský Mikuláš je evidovaných 1,5x viac vozidiel ako v okrese Ružomberok. Kým v okrese Liptovský Mikuláš pripadlo 0,62 vozidla na obyvateľa, v okrese Ružomberok to bolo 0,53 vozidla a v Žilinskom kraji 0,58 vozidla na obyvateľa.

- ☸ Dlhodobý pokles cestovania MHD zvyšuje počet osobných automobilov. V rokoch 2003-2014 narástol počet automobilov v užívaní o 64,5% len v meste Liptovský Mikuláš. Nárast v regióne Liptov pokračoval aj medzi rokmi 2018-2021, a to o 6,1% na 75 895 evidovaných vozidiel v roku 2021.

Technická infraštruktúra

- ☸ 46,6% domácností UMR Liptov využíva na vykurovanie plyn, 12,1% elektrickú energiu a 0,1% solárnu energiu ako jediný obnoviteľný zdroj energie (OZE).
- ☸ Z obcí UMR Liptov obce Bukovina, Galovany, Gôtovany, Vlachy a Turík nie sú plynofikované.
- ☸ Región Liptov zaostáva vo využívaní OZE na vykurovanie, chladenie, výrobu elektriny, prípadne využitie v doprave, s výnimkou fotovoltických elektrární a malých vodných elektrární na Váhu. Geotermálna energia nebola zatiaľ posúdená z pohľadu vhodného zdroja na centrálnu výrobu tepla a vykurovanie.
- ☸ Jadrové mestá UMR Liptov vlastní 305 verejných budov, z toho Liptovský Mikuláš 169 budov. Najúspešnejšími obcami v znižovaní energetickej náročnosti budov zatepľovaním sú obec Liptovské Sliache (6 z 21 budov), Liptovská Teplá (3 z 10 budov), Vlachy (2 zo 4 budov), Lisková (3 z 5 budov). O riešenie energetických úspor vo verejných budovách má záujem každá obec z územia UMR Liptov.
- ☸ V roku 2014 prebehla v meste Ružomberok modernizácia a dobudovanie centrálnych rozvodov tepla mestskou spoločnosťou CZT Ružomberok, s. r. o. Vznikla tak jedna z najmodernejších sietí teplovodov na Slovensku. Zdrojom vykurovania je vodná para z Mondi SCP, a.s. Rozvody majú dĺžku 29,4 km a zásobujú teplom 7500 domácností. V meste Liptovský Mikuláš výrobu tepla zo zemného plynu a rozvod tepla sieťou potrubí v dĺžke 26 km zabezpečuje komerčná spoločnosť LMT, a. s. zo skupiny Engie, ktorá v roku 2010 mala napojených 7065 bytových jednotiek.
- ☸ Verejné osvetlenie v meste Liptovský Mikuláš s 3 370 stĺpmi nie je od roku 2019 modernizované. Je to odvtedy, ako spoločnosť FINMOS prevzala správu verejného osvetlenia a urobila vstupnú investíciu. Spoločnosti končí zmluva v roku 2024. Správu verejného osvetlenia v meste Ružomberok zabezpečuje spoločnosť LightTech, s. r. o. Modernizáciu verejného osvetlenia mesto Ružomberok financuje z grantov EŠIF. Aktuálne je schválený projekt ktorý rieši výmenu 337 výbojok verejného osvetlenia a ďalšie investície v oblasti modernizácie rozvodov verejného osvetlenia.
- ☸ Obce z územia UMR Liptov, ktoré majú záujem investovať do modernizácie verejného osvetlenia, sú Prosiek, Galovany, Gôtovany, Liptovská Teplá a Liptovské Sliache.
- ☸ Zo 14 vodárenských spoločností na Slovensku sú na území UMR Liptov lokalizované 2 spoločnosti: Liptovská vodárenská spoločnosť (LVS), ktorej akcionármi je 56 samospráv vrátane mesta Liptovský Mikuláš, a Vodárenská spoločnosť Ružomberok (VSR), ktorej akcionármi je 26 samospráv vrátane mesta Ružomberok. LVS zásobuje mesto Liptovský Mikuláš, ako aj väčšinu obcí UMR Liptov vodou z vodárenského zdroja v Demänovskej doline a VSR z podzemných vôd. LVS má veľkokapacitnú ČOV vybudovanú v meste Liptovský Mikuláš pre 126 000 EO a VSR v Hrboltovej vo vlastníctve Mondi SCP, a.s.
- ☸ LVS účtovala svojim klientom v roku 2022 najvyššie stočné na Slovensku (1,83 EUR na meter kubický), kým VSR najnižšie vodné aj stočné na Slovensku.
- ☸ LVS spravovala v roku 2020 o 1,24x viac klientov napojených na kanalizáciu a o 1,31x viac klientov napojených na vodovod ako VSR, pričom evidovala 2,28x viac zamestnancov. Napojenie na kanalizáciu v rokoch 2015-2020 u VSR vzrástlo o 7,6%, kým počet klientov napojených na vodu poklesol o 3%. U LVS počet napojených klientov na kanalizáciu vzrástol o 1% a na zásobovanie vodou vzrástlo mierne o 0,2%.
- ☸ LVS investovala za obdobie rokov 2015-2020 do majetku 2,9x viac ako VSR, celkovo 8,8 mil. EUR, z toho 2 mil. EUR v Demänovskej Doline a 1,6 mil. EUR v Liptovskej Sielnici. VSR v roku 2015 získala finančné zdroje z EŠIF vo výške 27,6 mil. EUR na dofinancovanie kanalizačnej siete a ČOV v Liptovských Sliachoch a Liptovskej Teplej.

- ☼ Obce UMR Liptov, ktoré nie sú odkanalizované (Prosiek, Bobrovník, Galovany, Gôtovany, Vlachy a Turík), nemajú vlastné zdroje ani na prípravu štúdií a projektových dokumentácií.
- ☼ SMART technológie v informačnej infraštruktúre, a to aj s ohľadom na potrebu personálnych kapacít, využívajú na území UMR Liptov viac mestá ako obecné samosprávy. Mesto Liptovský Mikuláš má spracovanú koncepciu SMART City mesta Liptovský Mikuláš a je súčasťou iniciatívy SMART Cities. Buduje komplexný informačný systém mesta, v ktorom má integrované rozhranie pre open data, party vo webgis a elektronické formuláre e-gov. Mesto Ružomberok pracuje na svojom webovom portáli s geografickými informačnými systémami (GIS) od GISPLAN.
- ☼ Spoločnosť Imafex, najväčší poskytovateľ internetu v meste Liptovský Mikuláš, investoval do dobudovania siete optických káblov, ktorej rozsah sa oproti roku 2015 rozšíril o 53%. Informácie o poskytovateľovi internetu v meste Ružomberok sme nezískali.
- ☼ Jadrové mestá UMR Liptov prevádzkujú vlastné webové portály, profily na sociálnych sieťach a televízie (TV Liptov v Liptovskom Mikuláši a Mestská televízia Ružomberok), vydávajú vlastné periodiká (dvojtýždenník Ružomerský hlas a mesačník Mikuláš), prevádzkujú vlastné kontaktné miesta s občanmi (Centrum služieb občanom mesta v Liptovskom Mikuláši a Klientské centrum v Ružomberku). Obce UMR Liptov na komunikáciu s občanmi okrem webstránky a profilov na sociálnych sieťach využívajú aj obecný rozhlas a niektoré vydávajú občasnú tlačenu periodiká.

Sociálne veci, zdravotníctvo a bývanie

- ☼ Obidve jadrové mestá majú aktuálne platné Komunitné plány sociálnych služieb (mesto Ružomberok do konca roka 2022 a mesto Liptovský Mikuláš do konca roka 2025).
- ☼ Obidve jadrové mestá zastrešujú tieto sociálne služby: domáca opatrovateľská služba, centrá pre seniorov (kluby seniorov), detské jasle a terénnu sociálnu prácu. Mesto Ružomberok navyše prevádzkuje Nízkoprahové denné centrum pre deti a rodinu a zariadenie krízovej intervencie – Útulok pre 15 občanov bez prístrešia. Mesto Ružomberok plánuje výstavbu domova pre seniorov a domova sociálnych služieb a mestské komunitné centrum. Mesto Liptovský Mikuláš spomenuté zariadenia prevádzkuje.
- ☼ V domácej opatrovateľskej službe má mesto Ružomberok zaradených 83 opatrovateľov pre 126 klientov vďaka 2 projektom z EŠIF (2018 a 2021), kým mesto Liptovský Mikuláš 43 opatrovateľov pre 66 klientov.
- ☼ 10 klubov seniorov sa v meste Liptovský Mikuláš stretáva v 9 denných centrách v mestských častiach pre 1033 seniorov (115 seniorov na centrum) a mesto Ružomberok má zriadené 4 centrá pre 729 seniorov (182 seniorov na centrum).
- ☼ Detské jasle v Liptovskom Mikuláši (38 detí/16 pracovníkov) sú 4x väčšie ako v Ružomberku (10 detí/3 pracovníci).
- ☼ Podľa oficiálnych štatistických údajov žije v meste Liptovský Mikuláš 624 Rómov, pričom Atlas rómskych komunit z roku 2019 ich počet odhaduje na 901-1000 a Komunitný plán mesta Liptovský Mikuláš hovorí o 1875 Rómoch. V meste Ružomberok je situácia podobná. ŠÚSR uvádza 172 Rómov a Atlas rómskych komunit ich odhaduje početne viac, na 401-500. Terénnu sociálnu prácu poskytuje MRK v Liptovskom Mikuláši je financovaná z národného projektu EŠIF pre 3 zamestnancov, ktorí v priebehu rokov 2015-2020 vybavili 497 klientov.
- ☼ Mestské Nízkoprahové denné centrum pre deti a rodinu v meste Ružomberok v roku 2020 evidovalo 243 klientov, pričom ich počet od roku 2015 klesal z počtu 829 klientov. Je ho súčasťou je aj nocľaháreň pre 15 ľudí bez domova.
- ☼ Mestské zariadenie pre seniorov a Domov sociálnych služieb v Liptovskom Mikuláši poskytuje priestor pre 46 klientov a 26 pracovníkov. Súčasný priemerný vek ich klientov je 84,1 roka. V meste Liptovský Mikuláš pôsobí aj zariadenie Žilinského samosprávneho kraja so 128 miestami a 2 súkromné zariadenia s kapacitou 140 miest. V meste Ružomberok má Žilinský samosprávny kraj zariadenie pre seniorov so 70 miestami a súkromné zariadenie ViaVitae disponuje 36 miestami. V Likavke prevádzkuje Žilinský samosprávny kraj veľkokapacitný Domov sociálnych služieb s 251 miestami a je tu prevádzkované aj súkromné zariadenie Senires so 106 miestami.
- ☼ Mestské Komunitné centrum v meste Liptovský Mikuláš v osade Hlboké eviduje 378 klientov na 6 pracovníkov. V meste Ružomberok pôsobí komunitné centrum Úsmev ako dar a komunitné centrum Bratskej jednoty baptistov BJB Ružomberok. V Komunitnom centre Liptovský Mikuláš je zriadená aj nocľaháreň pre ľudí bez domova so 6 miestami.
- ☼ Obidve mestá majú zriadené miestne občianske hliadky, tzv. MOPS. Kým mesto Liptovský Mikuláš čerpá už tretí projekt pre 8 pracovníkov, mesto Ružomberok začalo v roku 2019 svoj prvý projekt na 3 členov MOPS a momentálne implementuje druhý na roky 2022 - 2023.
- ☼ Počet poberateľov dávok v hmotnej núdzi v meste aj v okrese Liptovský Mikuláš klesol v rokoch 2015-2021 o 60%. Údaje za okres mesto Ružomberok nie sú k dispozícii.
- ☼ V meste Ružomberok má ÚPSVAR zriadené 3 detské domovy so 120 miestami.
- ☼ Žilinský kraj má po Prešovskom a Košickom kraji tretí najväčší počet hospitalizácií, pričom región Liptov vykazuje vyššie % hospitalizácií ako ostatné regióny Žilinského kraja, čo znamená, že na Lip-

tove je potrebné venovať zvýšenú pozornosť prevencii chorôb, včasnej diagnostike a opatreniam na zlepšenie zdravotného stavu.

- ✿ Počtom nahlásených PN má okres Ružomberok vyššiu mieru chorobnosti ako okres Liptovský Mikuláš.
- ✿ Nemocničné a zdravotnícke zariadenia v regióne Liptov sú najväčšími zamestnávateľmi. V roku 2020 okres Liptovský Mikuláš eviduje 1028 pracovníkov v zdravotníctve a okres Ružomberok 2 259 pracovníkov. Počet nemocničných a zdravotníckych zariadení pokrýva 40% všetkých zariadení v Žilinskom kraji, aj keď na Liptove počet samostatných ambulancií pre dospelých, pre deti, stomatologických a gynekologických ambulancií od roku 2015 výrazne poklesol. V okrese Ružomberok zaniklo 13 špecializovaných lekárske ambulancií, kým v okrese Liptovský Mikuláš ich 6 vzniklo.
- ✿ V roku 2020 je v bytovom fonde UMR Liptov evidovaných 31 663 bytov, pričom na bytovú jednotku pripadá 2,3 obyvateľa. 80,4% bytov je evidovaných v mestách, kým rodinné domy majú prevahu v obciach UMR Liptov. Prevahu majú byty s 2-3 izbami. Obecné byty pokrývajú len 4,3% bytového fondu. Rodinné domy majú prevahu v obciach okresu Ružomberok (je ich tu o 259% viac ako v obciach okresu Liptovský Mikuláš).
- ✿ Mesto Liptovský Mikuláš stavalo do roku 2014 nájomné byty s podporou Štátneho fondu rozvoja bývania a v roku 2021 má k dispozícii o 121 bytov viac ako mesto Ružomberok, ktoré eviduje 464 nájomných bytov, z toho len 0,8% bezbariérových.
- ✿ Mestské polície obidvoch miest majú takmer rovnaký počet príslušníkov (32 ich má mesto Liptovský Mikuláš a 31 mesto Ružomberok) a rovnaký počet kamier na monitorovanie verejných priestranstiev, verejných budov aj súkromného majetku. Mesto Liptovský Mikuláš dokázalo medzi rokmi 2015-2020 odhaliť 4x viac priestupkov aj vďaka chránenej dielni s 5 pracovníkmi navyše. Celkový počet priestupkov medzi rokmi 2015-2020 klesal, najviac na úseku dopravy.
- ✿ Oblasti civilnej ochrany sa nevenuje dostatočná pozornosť, aj keď do jej agendy spadá riešenie mimoriadnych krízových situácií či zabezpečenie protipovodňovej ochrany.
- ✿ Požiarnu ochranu zabezpečujú v obidvoch mestách dobrovoľné hasičské zbory (DHZ). V obidvoch mestách pracujú 3 DHZ. Kým v meste Liptovský Mikuláš má DHZ 142 členov, v meste Ružomberok je to 80 členov. Mesto Liptovský Mikuláš má zriadený aj Dobrovoľný hasičský zbor mesta (DHZM) so 17 členmi.

Kultúra

- ✿ Kultúrna ponuka obidvoch miest vychádza z historických daností a kultúrnych súvislostí, ktoré tvoria základ ich kultúrnej identity. V Liptovskom Mikuláši to je pôsobenie Juraja Tranoscia, štúrovej generácie a podpis Žiadostí slovenského národa, prvá verejná knižnica a základy slovenského ochotníckeho divadla od G.Fejérpataky-Belopotockého, priemyselná garbiarska história a židovstvo, pôsobenie maliara P. M. Bohúňa, najťažšie oslobodovacie boje 2. svetovej vojny na Háji-Nicovô. V Ružomberku ide zas o blízkosť Likavského hradu, priemyselnú históriu spojenú s papierňou (aj ručnou výrobou papiera ako prvou na Slovensku), celulózku, textilku, zápalkárňou a bryndziarňou, slovenský národný život na začiatku 20. storočia (Andrej Hlinka), pôsobenie katolíckych kultúrnych spolkov, prvé stále kino, bratov Kürtiovcov a založenie Liptovskej muzeálnej spoločnosti ako predchodcu Liptovského múzea, pôsobenie maliara L.Fullu a iné.
- ✿ Na území UMR Liptov pôsobia profesionálne kultúrne inštitúcie zriadené mestom (Mestská knižnica v Ružomberku, Kultúrny dom Andreja Hlinku v Ružomberku, Dom kultúry v Liptovskom Mikuláši a Múzeum Janka Kráľa v Liptovskom Mikuláši), zriadené Žilinským samosprávnym krajom (Liptovské múzeum a jeho 10 expozícií, Galéria P. M. Bohúňa v Liptovskom Mikuláši, Knižnica G. Fejérpataky-Belopotockého v Liptovskom Mikuláši, Liptovské osvetové stredisko v Liptovskom Mikuláši) a zriadené štátom (SNG – Galéria L. Fullu v Ružomberku, MŽPSR – Slovenské múzeum ochrany prírody a jaskyniarstva).
- ✿ Okrem zriaďovanej kultúry pôsobí na území UMR Liptov okolo 50 kultúrnych operátorov, združení a spolkov, ktoré pôsobia v rôznych umeleckých žánroch a ktorým na činnosť prispievajú obidve mestá zo svojich dotačných mechanizmov (mesto Liptovský Mikuláš sumou 15 000 EUR ročne a mesto Ružomberok sumou 28 000 EUR ročne).
- ✿ 15 múzeí, ktoré pôsobia na území UMR Liptov, tvorí 93,8% ponuky múzeí regiónu Liptov a 39% ponuky Žilinského kraja. Kým mestské Múzeum Janka Kráľa patrí svojim zbierkovým fondom medzi najväčšie mestské múzeá na Slovensku, Liptovské múzeum je jedným z najväčších regionálnych múzeí na Slovensku. Najnavštevovanejšou kultúrnou inštitúciou na Liptove je Slovenské múzeum ochrany prírody a jaskyniarstva, ktoré v roku 2014 prešlo rekonštrukciou a modernizáciou a v roku 2021 evidovalo 14 488 návštevníkov.
- ✿ 3 galérie na území UMR Liptov tvoria 75% ponuky galérií regiónu Liptov a 36,4% ponuky Žilinského kraja.
- ✿ Región Liptov eviduje najväčší počet národných kultúrnych pamiatok v Žilinskom kraji (454 NKP má 25,7%-ný podiel na pamiatkovom fonde Žilinského kraja). Na území UMR Liptov je evidovaných 246 NKP (54,2% regiónu Liptov). V porovnaní s mestom Liptovský Mikuláš má mesto Ružomberok o 82 NKP viac.

- ☼ Súčasťou Mesta Ružomberok je aj lokalita svetového dedičstva UNESCO – osada Vlkolíneec, ktorá v roku 2023 oslávi 30 rokov od svojho zápisu na zoznam lokalít svetového dedičstva.

Šport

- ☼ Liptovský Mikuláš je vďaka významným osobnostiam profesionálneho športu Michalovi Martikánovi a Petre Vlhovej mestom olympijských víťazov.
- ☼ Obidve mestá majú na svojom území športoviská aj pre profesionálny šport. V Liptovskom Mikuláši najmä pre lyžovanie v blízkom stredisku Jasná v Demänovskej doline, pre vodný slalom v Areáli vodného slalomu Ondreja Cibáka a pre ľadový hokej v Titan Aréne, kde pôsobí profesionálny hokejový klub HK32 Liptovský Mikuláš. V Ružomberku je významná domovská basketbalová hala Koniareň pre ženský mestský basketbalový klub MBK Ružomberok a futbalový štadión Pod Čebraťom, domovský štadión futbalového klubu MFK Ružomberok.
- ☼ Okrem profesionálneho športu majú v oboch mestách svoje zázemie viaceré amatérske a poloamatérske športové kluby, ktorých činnosť podporujú mestá prostredníctvom dotačnej schémy (Liptovský Mikuláš sumou do 20 000 EUR ročne a Ružomberok sumou do 50 000 EUR ročne).
- ☼ Športová infraštruktúra je však takmer bez zmeny od roku 2015, s výnimkou modernizácie skateparku v Liptovskom Mikuláši, a vyžaduje si investície do rekonštrukcie a modernizácie vybavenia. V meste Ružomberok chýba atletický štadión a moderná multifunkčná športová hala podobná Liptov Aréne pri Tatralandii, s minimálne 3 ihriskami využívanými naraz. Ani jedno mesto nemá zrekonštruované plavárne, ktoré športovci v rámci športovej prípravy nevyhnutne potrebujú.

Identita a sebestačnosť

- ☼ Región Liptov má vidiecky charakter – až 50% obyvateľov regiónu žije na vidieku.
- ☼ Od roku 2021 OOCR Región Liptov rieši aj branding a certifikačnú schému pre regionálny produkt Liptov nazvanú Produkt Liptova. Partnermi v projekte sú 2 aktívne miestne skupiny: MAS Horný Liptov a MAS Dolný Liptov, ktoré na základe schválených CLLD stratégií participatívne, z dotácií programu EÚ Leader implementujú na vidieku programy rozvoja a podporujú tvorbu udržateľných pracovných miest.

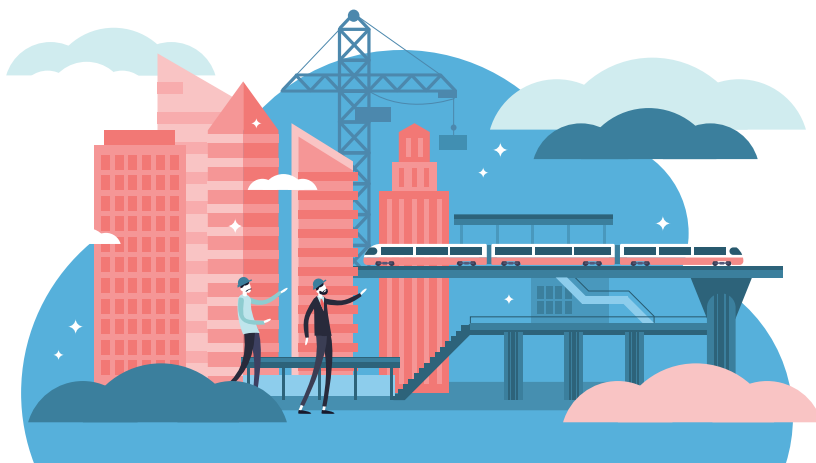
Cestovný ruch

- ☼ Turistický región Liptov je atraktívny svojou vybavenosťou od najlepšieho lyžiarskeho strediska Jasná, lyžiarskeho strediska a bikeparku Malino Brdo, 2 aquaparkov s termálnou vodou, kúpaliskom s termálnou vodou v Liptovskom Jáne, najdlhšou sieťou peších turistických trás (1185 km na 50 oficiálnych turistických chodníkoch), zázemím pre cyklistov (850 km značených cyklotrás), vodnou nádržou Liptovská Mara, kúpeľmi Lúčky a Lubochňa.
- ☼ V rekordnom roku 2019 vygeneroval turistický región Liptov 2 002 947 návštevníkov (56,2% návštevníkov Žilinského kraja) a 724 647 prenocovaní (55,4% prenocovaní Žilinského kraja), čo z neho robí najnavštevovanejší región Žilinského kraja a druhý najnavštevovanejší na Slovensku (po Vysokých Tatrách).
- ☼ UMR Liptov sa v roku 2019 podieľal na prenocovaniach regiónu Liptov 58,3% a na počte návštevníkov 62,3%. Išlo najmä o obidve jadrové mestá a turistické obce Demänovská Dolina, Bešeňová, Liptovský Trnovec, Liptovská Sielnica a Liptovská Teplá.
- ☼ V období rokov 2015-2019 sa počty prenocovaní v regióne Liptov zvýšili o 46,3% a počty návštevníkov o 49,6%, najviac v okrese Liptovský Mikuláš. Do pandemického roku 2019 sa v regióne od roku 2017 priemerne otváralo 57 ubytovacích zariadení s 992 lôžkami ročne.
- ☼ Pandémia výrazne poznačila výkony cestovného ruchu v regióne Liptov. Za obdobie rokov 2019-2021 klesol počet prenocovaní o 49,4% a počet návštevníkov o 51,6%.
- ☼ Zahraničná návštevnosť v roku 2019 tvorila 34,7% celkovej návštevnosti regiónu, kým v roku 2021 len 13,5%. 3/4 zahraničnej návštevnosti tvorili krajiny Česká republika, Poľsko a Maďarsko. Pandémia zredukovala návštevnosť českej klientely o 76,3% a maďarskej klientely o 84%. Údaje za poľskú klientelu neboli v ŠÚSR dostupné. V roku 2019 prevládali zahraniční návštevníci pred slovenskými v meste Liptovský Mikuláš, v Liptovskom Trnoveci a v Bešeňovej.
- ☼ V roku 2021 tvoril región Liptov 51,2% lôžkovej kapacity Žilinského kraja, pričom okres Liptovský Mikuláš až 74,8% lôžkovej kapacity regiónu Liptov.
- ☼ Za obdobie rokov 2017-2021 pribudlo v obci Demänovská Dolina 31 ubytovacích zariadení (rekordný nárast o 45,6%), v meste Ružomberok 19 ubytovacích zariadení, v obci Liptovský Trnovec 18 ubytovacích zariadení a v meste Liptovský Mikuláš 13 ubytovacích zariadení.
- ☼ Profesionálne riadenie turistického regiónu Liptov zastrešuje Oblastná organizácia cestovného ruchu Región Liptov s 19 členmi (údaj k 31. 3. 2022).
- ☼ Najväčšie atrakcie pre zahraničných návštevníkov v regióne Liptov prevádzkované subjektom verej-

nej správy sú Demänovské jaskyne – Demänovská jaskyňa slobody a Demänovská ľadová jaskyňa. Za obdobie rokov 2015-2021 evidovali priemerne ročne 100 tisíc návštevníkov v Demänovskej jaskyni slobody a 65 tisíc návštevníkov v Demänovskej ľadovej jaskyni. Kým v Demänovskej jaskyni slobody pripadlo na 1 zahraničného návštevníka 1,33 Slováka, v Demänovskej ľadovej jaskyni to bolo 1,96 Slováka.

Medzinárodná a cezhraničná spolupráca

- ✿ Mesto Liptovský Mikuláš je aj vďaka členstvu v Euroregión Tatry a v zoskupení EZÚS Tatry úspešným žiadateľom finančných prostriedkov z Interreg Poľská republika – Slovenská republika, s cezhraničnými partnermi mestom Nowy Targ a mestom Jaslo.
- ✿ Mesto Ružomberok je aktívnym prijímateľom grantov z programu Interreg Česká republika – Slovenská republika na projekty súvisiace s UNESCO lokalitou Vlkolínec spoločne s partnerským mestom Kroměříž.
- ✿ Vzťahy s partnerskými mestami majú v oboch mestách skôr charakter kultúrnej diplomacie.

3. ZÁVERY ZA TEMATICKÉ A ÚZEMNÉ STRETNUTIA S ODBORNOU VEREJNOSŤOU

Súčasťou analytických prác boli v mesiacoch marec – máj stretnutia päťčlennej expertnej skupiny tvorenej odborníkmi za obidve jadrové mestá, ktoré slúžili k interpretácii dostupných analyzovaných dát z predchádzajúcej časti dokumentu a k zedefinovaniu vstupov strategicko-programovej časti.

Okrem práce expertnej skupiny prebehlo aj **11 participatívnych stretnutí** so zástupcami odbornej verejnosti z obidvoch miest v nasledovných tematických oblastiach: (1) Školstvo, (2) Sociálne veci, (3) Životné prostredie, (4) Doprava, (5) Cestovný ruch, (6) Bezpečnosť a civilná ochrana, (7) Kultúra, (8) Šport, (9) Technická infraštruktúra, (10) Energetika, (11) Podnikateľský sektor. Celkovo participovalo na stretnutiach **151 osôb** z územia UMR Liptov.

Stretnutia s odbornou verejnosťou sme doplnili stretnutiami so starostami 16 obcí z územia UMR Liptov. Rozdelili sme ich do **6 územne príslušných skupín obcí** (susediace obce so vzájomnými vzťahmi): (1) Demänovská Dolina, (2) Bešeňová a Liptovská Teplá, (3) Lisková a Turík, (4) Galovany, Gôtovany a Vlachy, (5) Liptovská Sielnica, Prosiek, Liptovský Trnovec a Bobrovník, (6) Liptovské Sliacše, Štiavnička, Likavka a Ivachnová.

Na participatívnych stretnutiach nás zaujímalo, s akými hlavnými problémami za tematickú oblasť alebo územie obcí sa stretávajú a či poznajú prípadné riešenia týchto problémov, ktoré vieme zahrnúť ako návrhy na opatrenia alebo typové aktivity do strategicko-programovej časti dokumentu. Starostovia obcí identifikovali aj konkrétne projekty, ktoré by pomohli rozvoju ich obcí, prípadne skupiny obcí. Za vypuklý problém obcí, ktorých katastrofe bezprostredne susedia s vodnou nádržou **Liptovská Mara, je jej nekoncepčný a neriadenny rozvoj**, najmä v oblasti výstavby a rekreačného využívania. Tento bol identifikovaný aj na stretnutí za tematickú oblasť Životné prostredie a Cestovný ruch.

Prehľad dôležitých záverov z týchto stretnutí ako vstupov do strategicko-programovej časti strategického dokumentu je uvedený v tejto časti dokumentu.

Tematická oblasť: ŠKOLSTVO

Identifikované problémy

Liptovský Mikuláš	<ul style="list-style-type: none"> Nedostatočná infraštruktúra športovísk a stravovacích zariadení v jednotlivých školských zariadeniach.
Ružomberok	<ul style="list-style-type: none"> Nedostatok finančných prostriedkov na zabezpečenie vonkajších a vnútorných priestorov pre deti s telesným alebo iným znevýhodnením na základných a materských školách. Nedostatok finančných prostriedkov na zabezpečenie logopédov, psychológov a asistentov ako stálych zamestnancov školských zariadení. Nedostatok odborníkov, lektorov, učiteľov matematiky, fyziky a jazykov a profesionálnych trénerov. Systémovo neriešená potreba práce s materskými a základnými školami zameraná na vedenie detí k športu. Nedostatočná vzájomná spolupráca a územná prepojenosť medzi základnými, strednými a vysokými školami s následným prepojením na trh práce. Chýbajúce spoločné metodické a školiace stredisko pre všetky základné školy v oboch okresoch. Chýbajúce učňovské školy v obidvoch okresoch, vhodné aj pre MRK.

Navrhované riešenia

<ul style="list-style-type: none"> Podporovať športové voľnočasové aktivity detí a mládeže prostredníctvom škôl, CVČ, športových klubov a zapájanie do aktivít tretieho sektora. Zabezpečovať modernizáciu budov, vybavenia a dobrého spravovania škôl a školských zariadení na všetkých stupňoch vzdelávania. Zvýšiť vedomostnú úroveň a uplatniteľnosť žiakov a študentov na trhu práce kvalitným vzdelávaním. Vytvárať podmienky pre špeciálne a inkluzívne vzdelávanie. Vytvárať podmienky pre všestranný rozvoj kreativity a talentu u detí a mládeže a podporovať ich zdravý životný štýl. Podporovať zvyšovanie kvalifikácie učiteľov a zdieľanie praktických znalostí. Vytvárať podmienky na mimoškolskú prácu so žiakmi aj študentmi (mládežou). Zvyšovať atraktivnosť učiteľského povolania.
--

Tematická oblasť: SOCIÁLNA OBLASŤ

Identifikované problémy

Liptovský Mikuláš	<ul style="list-style-type: none"> Nedostatočné kapacity v zariadeniach pre seniorov.
Ružomberok	<ul style="list-style-type: none"> Absencia výchovy o starnutí ako súčasť života nevyhnutná v kontexte starnúcej populácie. Chýbajúci denný stacionár pre seniorov a zdravotne znevýhodnené osoby v meste Ružomberok. Chýbajúce zázemie v podobe nocľahárne v meste Ružomberok pre ľudí bez domova.

- Činnosť komunitných centier na prácu s Rómami je závislá od grantových zdrojov.
- Nedostatočne využitý potenciál pre fungovanie potravinovej banky, potreba zlepšenia spolupráce s obchodnými reťazcami a s prevádzkami v území.
- Vysoká finančná náročnosť opatrovateľskej služby pre samosprávu.
- Nedostatočná dostupnosť nájomného bývania v oboch jadrových mestách s najväčším dôrazom kladeným na mladé rodiny s deťmi a marginalizované skupiny.
- Potreba podpory komunitných aktivít s dôrazom na prácu s mládežou.
- Potreba podpory zmysluplného trávenia voľného času detí a mládeže ako nástroj na prevenciu sociálno-patologických javov.
- Chýbajúce komunitné centrá na sídliskách.
- Potreba budovania športovo-komunitnej infraštruktúry.

Navrhované riešenia

- ☞ Udržiavať a rozširovať služby pre seniorov, znevýhodnené osoby a ľudí v nepriaznivej sociálnej situácii.
- ☞ Podporovať prechod poskytovania sociálnych služieb na komunitnú formu.
- ☞ Zvyšovať kvalitu života Rómov nachádzajúcich sa v nepriaznivých životných situáciách.
- ☞ Posilňovať prevenciu a podporu duševného a telesného zdravia.
- ☞ Zvyšovať atraktivnosť práce v sociálnych a zdravotných službách.
- ☞ Podporovať a posilňovať spoluprácu aktérov v oblasti komunitných služieb.
- ☞ Podporovať dobrovoľníctvo.
- ☞ Zvyšovať kvalitu a dostupnosť bývania formou výstavby alebo kúpy nových nájomných bytov bežného a nižšieho štandardu.

Tematická oblasť: ŽIVOTNÉ PROSTREDIE

Identifikované problémy

Liptovský Mikuláš	<ul style="list-style-type: none"> • Životné prostredie je veľmi komplexná oblasť, ktorá nie je koordinovaná a je personálne poddimenzovaná.
Ružomberok	<ul style="list-style-type: none"> • Rozsiahle developerské aktivity a výstavba bez spoločnej regionálnej koncepcie v územnom plánovaní. • Ako problematická označená výstavba najmä v podhorí, chránených územiach a bezprostrednom okolí Liptovskej Mary. • Postupná strata unikátneho krajinného rázu Liptova, biotopov i územných rezerv potrebných na schopnosť adaptovať sa na zmeny klímy. • Manažment odpadov samospráv v súvislosti s plánovaným ukončením skládkovania do roku 2030. • Vylúčenie možnosti vybudovania spaľovni odpadu v katastroch jadrových miest zakotvené v územných plánoch oboch miest. • Absencia spoločného riešenia pre zabezpečenie regiónu v oblasti odpadového hospodárstva. • Dominancia veľkých firiem v odvetví odpadového hospodárstva s dopadom na cenotvorbu. • Chýbajúce personálne kapacity: mesto Ružomberok nemá v štruktúre Mestského úradu Oddelenie životného prostredia, iba Oddelenie technickej správy. • Mesto Ružomberok dalo spracovať štúdiu starostlivosti o ovzdušie na území mesta, no zatiaľ ju nezverejnilo.

Navrhované riešenia

- ☞ Permanentne sledovať a aktualizovať územnoplánovacie a rozvojové dokumenty samospráv v súlade s princípmi udržateľného rozvoja.
- ☞ Venovať zvýšenú pozornosť tvorbe, revitalizácii a estetizácii verejných priestranstiev.
- ☞ Navrhovať a implementovať riešenia predchádzania a eliminácie dopadov zmeny klímy v sídlach a v krajine.
- ☞ Podporovať zelené riešenia v urbanizme sídiel, architektúre budov a v dizajne verejných plôch.
- ☞ Podporovať predchádzanie vzniku odpadov a opätovné využitie odpadov.
- ☞ Podporovať aktivity a technológie pre opätovné využitie odpadov.
- ☞ Podporovať zavedenie množstevného zberu komunálneho odpadu a k tomu zabezpečiť potrebnú infraštruktúru.
- ☞ Podporovať riešenia problematiky materiálového a energetického zhodnocovania odpadov

Tematická oblasť: DOPRAVA

Identifikované problémy

Liptovský Mikuláš	<ul style="list-style-type: none"> • Nepriaznivá dopravná situácia v meste Ružomberok v súvislosti s časovým oneskorením plánovaného dobudovania diaľničného obchvatu mesta.
Ružomberok	<ul style="list-style-type: none"> • Statická doprava a vysoká intenzita dopravy v turisticky atraktívnych lokalitách počas letnej sezóny (Liptovská Mara, Vlkolinec, Hrabovská dolina) a zimnej sezóny (Demänovská dolina). • Nevyhovujúci stav mostných objektov súvisiaci s veľkým investičným dlhom. • Nevyužitý potenciál železničnej dopravy v regióne. • Nedostatočná cykloinfraštruktúra a bikesharing.

	<ul style="list-style-type: none"> • Komplikované a sťažené plánovanie rozvoja v meste Liptovský Mikuláš súvisiace s prekládkou železničnej trate, ktorá mestu prinesie veľké infraštruktúrne zmeny a bola presunutá Ministerstvom dopravy a výstavby SR až na rok 2029. • Zdlhavé procesy v jednaní so Slovenskou správou ciest (SSC) pri vybavovaní potrebných povolení i žiadaní o financovanie ako prekážka rozvoja cestnej infraštruktúry. • Zdlhavé a finančné náročné procesy spojené s výkupom pozemkov od súkromných vlastníkov pod plánovanými trasami ciest i cyklotrás.
--	--

Navrhované riešenia

- ☞ Pokračovať v rekonštrukciách a budovaní siete miestnych komunikácií, mostov, zastávok MHD, chodníkov.
- ☞ Podporovať záujem o využívanie verejnej osobnej prepravy zvyšovaním jej kvality.
- ☞ Zvyšovať záujem o nemotorovú cyklistickú dopravu rozširovaním hlavnej a doplnkovej infraštruktúry.
- ☞ Podporovať rozvoj elektromobility, prípadne vodičkovej mobility.
- ☞ Navrhnuť, zaviesť a prioritne podporovať intermodálnu dopravu medzi hlavnými turistickými bodmi záujmu a rekreačnými centrami.

Tematická oblasť: CESTOVNÝ RUCH

Identifikované problémy

Liptovský Mikuláš	<ul style="list-style-type: none"> • Nedostatočná prepojenosť regiónu pre využívanie integrovanej verejnej dopravy – zaparkujem pri ubytovacom zariadení a odtiaľ sa už po celom regióne pohybujem integrovanou verejnou dopravou (ideálny scenár). • Nedostatočná infraštruktúra v podobe záchytných parkovísk, cyklochodníkov a cykloturistických trás. • Vysoká koncentrácia návštevníkov v hlavných turistických destináciách (Demänovská dolina, Liptovská Mara, Vlkolínec, Hrabovská dolina) s negatívnym vplyvom na dopravu a životné prostredie. • Nedostatočný manažment odpadov v hlavných turistických destináciách s negatívnym vplyvom na návštevníka regiónu. • Podpora celoročnosti produktu na Liptove.
Ružomberok	

Navrhované riešenia

- ☞ Navrhnuť, zaviesť a prioritne podporovať intermodálnu dopravu medzi hlavnými turistickými bodmi záujmu a rekreačnými centrami.
- ☞ Zvýšiť podiel udržateľného cestovného ruchu v miestnej ekonomike.
- ☞ Podporovať destinačný manažment a destinačný marketing s nadväznosťou na manažment návštevnosti hlavných turistických bodov.

Tematická oblasť: BEZPEČNOSŤ A CIVILNÁ OBRANA

Identifikované problémy

Liptovský Mikuláš	<ul style="list-style-type: none"> • Potreba vypracovania metodiky a zavedenie systémov spoločnej koordinácie a riadenia aktivít spojených s riadením krízových situácií v rámci samosprávy. • Absencia centrálného riadiaceho systému pre manažment utečencov v súvislosti s aktuálnou vojnou na Ukrajine. • Nedostatočná previazanosť aktivít na úrovni okresu s aktivitami na úrovni miest a obcí. • Presun kompetencií súvisiacich s krízovým riadením na samosprávy bez presunu potrebných finančných prostriedkov na ich zabezpečenie. • V štruktúrach miest chýbajú pracovníci, ktorí by mali v kompetencii výlučne agendu krízového riadenia.
Ružomberok	

Navrhované riešenia

- ☞ Nastaviť systém krízového riadenia u samospráv na základe skúsenosti s riešením pandémie Covid-19.
- ☞ Vypracovať a zaviesť metodiku pre riadenie krízových situácií v regióne.
- ☞ Zaoberať moderné systémy varovania pre všetky záchranné zložky a samosprávy.
- ☞ Dovybaviť záchranné zložky – dobrovoľné hasičské zbory, horských záchranárov a mestské polície moderným vybavením a podporovať ich vo vzdelávaní moderných postupov.

Tematická oblasť: KULTÚRA

Identifikované problémy

Liptovský Mikuláš	<ul style="list-style-type: none"> • Nedostatočná podpora zo strany štátu pre obnovu kultúrnych pamiatok, ktorá je kľúčová pre fungovanie kultúrnych inštitúcií. • Rozdrobenosť verejných zdrojov rezortu kultúry medzi veľké množstvo žiadateľov, ktoré vzhľadom na výšku potrebných vstupných investícií neprináša efektívne riešenia ani možnosť realizácie projektových zámerov. • Nedostatočný rozsah spolupráce so školskými zariadeniami s cieľom skvalitnenia vzdelávania v priestoroch kultúrnych inštitúcií.
Ružomberok	

- Absencia zázemia a spoločného komunitného priestoru pre miestnych ľudí a pre tretí sektor.
- Chýbajúce spoločné služby pre kultúrnych operátorov (hub zdieľaných služieb).

Navrhované riešenia

- Systematicky a celoregionálne podporovať rozvoj kultúrneho a kreatívneho priemyslu a jeho operátorov v rôznych oblastiach od spoločnej koordinácie, vzdelávania, zdieľaného vybavenia, marketingu, predaja a i.
- Zhodnocovať a oživovať kultúrne dedičstvo, a tak podporovať jeho zachovanie a ochranu.
- Obnovovať existujúce kultúrne inštitúcie a skvalitňovať ich ponuku.
- Podporovať kultúrne voľnočasové aktivity detí a mládeže prostredníctvom škôl, ZUŠ, CVČ a zapájanie do aktivít tretieho sektora.

Tematická oblasť: ŠPORT

Identifikované problémy

Liptovský Mikuláš	<ul style="list-style-type: none"> • Nedostatočná a zanedbaná materiálna vybavenosť telocvični v školských zariadeniach.
Ružomberok	<ul style="list-style-type: none"> • Nedostatočná a zanedbaná infraštruktúra športovísk v jednotlivých školských zariadeniach. • Absencia systematickej práce s deťmi a mládežou v rámci vyučovacieho procesu. • Potreba skvalitnenia vzdelávania učiteľov na všetkých stupňoch škôl a trénerov v trendoch v pohybovej príprave. • Problematická dostupnosť záujmových športových aktivít – krúžkov a tréningov pre deti z obcí v regióne vzhľadom na ich koncentráciu v jadrových mestách. • Roztrieštenosť športových klubov ako prekážka efektívneho financovania. • Vysoký modernizačný dlh pre školstvo a pohybovú prípravu (školské telocvične aj vonkajšie školské športoviská a ich vybavenosť) v jadrových mestách aj obciach. • Viaceré konkurenčné projekty súkromných športovísk na zelenej lúke, ktoré nie sú komplexné.

Navrhované riešenia

- Podporovať športové voľnočasové aktivity detí a mládeže prostredníctvom škôl, CVČ, športových klubov a zapájanie do aktivít tretieho sektora.
- Vytvoriť efektívne fungujúcu a spolupracujúcu sieť športových zariadení, športových klubov a organizácií so zameraním na amatérsky a profesionálny šport.
- Vybudovať nové, zrekonštruovať a dovybaviť existujúce školské telocvične, vnútorné a vonkajšie športoviská vo vlastníctve samosprávy podľa požiadaviek športových klubov tak, aby sa vzájomne podporovali.
- Podporovať šport ako súčasť zdravého životného štýlu bez ohľadu na vek.
- So zapojením profesionálov budovať atraktívny región zameraný na šport a športovú prípravu.

Tematická oblasť: TECHNICKÁ INFRAŠTRUKTÚRA

Identifikované problémy

Liptovský Mikuláš	<ul style="list-style-type: none"> • Nedostatočné investície vodárenských spoločností do rozvoja pôvodných kanalizačných sietí ako dôsledok stavebného rozmachu (stavebný boom na Liptove) sprevádzaného dopytom po budovaní novej vodárensko-kanalizačnej infraštruktúry pre novobudované rekreačné lokality alebo mestské štvrte.
Ružomberok	<ul style="list-style-type: none"> • Chýbajúca kanalizačná sieť v obciach s menej ako 2 000 obyvateľmi, vrátane UNESCO lokality Vlkolínec, ako dôsledok obmedzených možností čerpania prostriedkov z EŠIF vzhľadom na stanovenú výšku spolufinancovania, ktorá nie je pre obce zvládnuteľná. • Absencia koncepčných riešení pre manažment dažďovej vody mimo splaškovej kanalizácie v kontexte znižovania nákladov a adaptácie na klimatické zmeny.

Navrhované riešenia

- Podporovať dobudovanie vodovodov a kanalizácií na celom UMR Liptov.
- Prinášať pre verejné budovy aj do krajiny ekologické a environmentálne prijateľné riešenia, ktoré budú zmierňovať negatívne dopady zmeny klímy.

Tematická oblasť: ENERGETIKA

Identifikované problémy

Liptovský Mikuláš	<ul style="list-style-type: none"> • Neschopnosť samospráv pružne reagovať na zásadné zmeny v energetickom sektore z dôvodov nepripravenosti štúdií a projektových dokumentácií.
Ružomberok	<ul style="list-style-type: none"> • Vysoká miera zmarených investícií samosprávy do projektovej dokumentácie vzhľadom na rýchlo sa meniace normy a štandardy. • Nedostatočné personálne kapacity samospráv pre vedenie agendy energetiky a jej plánovania. • Absencia koncepčných riešení pre dosahovanie úspor energií v nadväznosti na chýbajúce komplexné mapovacie štúdie a štúdie uskutočniteľnosti úspor na verejných budovách. • Nedostatočná pripravenosť elektrickej distribučnej siete na zvýšenú spotrebu elektrickej energie vo vzťahu k podpore elektromobility.

	<ul style="list-style-type: none"> • Absencia koncepčných riešení pre prepojenie opatrení na zmiernenie dopadov klímy s opatreniami na zníženie energetickej spotreby budov. • Vysoké vstupné investície potrebné na využívanie geotermálnych zdrojov energie. • Nízka informovanosť obyvateľov mesta Ružomberok o možnosti pripojenia k sieti centrálného zásobovania teplom (CZT). • Viaceré verejné budovy a verejné inštitúcie v Ružomberku nie sú napojené na sieť CZT.
--	--

Navrhované riešenia

- Vytvárať podmienky pre efektívny rozvoj v sektore vykurovania a chladenia.
- Zvyšovať energetické úspory samosprávy a obyvateľstva aj s využitím alternatívnych zdrojov energie.
- Systematicky znižovať energetickú náročnosť verejných budov.
- Posúdiť možnosti využitia geotermálnej energie pre centrálnu zásobovanie teplom na Liptove.
- Podporovať rozvoj inžinierskych sietí a infraštruktúry vykurovania.

Tematická oblasť: PODNIKATEĽSKÝ SEKTOR

Identifikované problémy

Liptovský Mikuláš	<ul style="list-style-type: none"> • Veľký odliv pracovnej sily z gastro sektora vplyvom pandémie koronavírusu. • Vysoká miera neistoty spojená s prácou v gastro sektore ako prekážka motivácie pre prácu v tomto sektore. • Nedostatok kvalifikovanej pracovnej sily pre strojársky a kožiarsky priemysel ako dôsledok chýbajúceho stredoškolského vzdelávania so strojárskym zameraním v regióne. • Vysoká finančná náročnosť duálneho vzdelávania ako nástroja na zmiernenie nedostatku kvalifikovanej pracovnej sily. • Vysoké náklady na bývanie v regióne ako prekážka pre prítiahnutie pracovnej sily z iných regiónov. • Nedostatočné možnosti nájomného bývania pre záujemcov o prácu v regióne. • Rýchlo rastúce ceny energií a vstupov ako limitujúci faktor pre zvyšovanie miezd zo strany zamestnávateľov. • Neflexibilné reakcie a nečinnosť VÚC Žilinský samosprávny kraj v potrebe previazania stredoškolského vzdelávania s trhom práce v regióne.
Ružomberok	<ul style="list-style-type: none"> • Nedostatok príležitostí pre vysokoškolsky vzdelaných ľudí v sektoroch ako IT. • Absencia územia pre vytvorenie menších priemyselných zón pre malých a stredných podnikateľov v meste. • Odliv inteligencie a mladých ľudí z regiónu. • Nespokojnosť mladých ľudí s kvalitou života v Ružomberku.

Navrhované riešenia

- Zvyšovať znalostnú úroveň a uplatniteľnosť žiakov a študentov na trhu práce kvalitným vzdelávaním.
- Aktívne vytvárať možnosti pre zvyšovanie kvalifikácie a ďalšieho vzdelávania celoživotným vzdelávaním.
- Podporovať inovácie systému vzdelávania reagujúce na podnety praxe.
- Podporovať duálne vzdelávanie.
- Zabezpečiť pre potreby zamestnávateľov nájomné bývanie ich zamestnancov.
- Organizovať kampane pre zlepšenie imidžu zamestnávateľov z územia UMR Liptov na Slovensku a podať pomocnú ruku pri nábore zamestnancov.

Stretnutia so starostami obcí za územie UMR Liptov

Skupina obcí: Demänovská Dolina

Identifikované problémy	
Demänovská Dolina	<ul style="list-style-type: none"> Ide o turistickú obec, ktorá má výrazné príjmy z dane z ubytovania a dane z nehnuteľností (hotely, penzióny, apartmány). Výber dane sa však počas pandémie výrazne znížil. Nadmernú záťaž pre obec predstavuje vysoká prejazdnosť áut cez dolinu v zimnej aj letnej turistickej sezóne. Bolo uskutočnené a vyhodnotené meranie v zimnej sezóne 2021/2022. Obci chýba cyklistické spojenie s mestom Liptovský Mikuláš cyklochodníkom (z mesta Liptovský Mikuláš po záchytné parkovisko v Demänovskej Doline). Problémová vysoká zastavanosť obce, ktorú obec plánuje zredukovať prijatím regulácii v novom územnom pláne. Možnosti využívania alternatívnych zdrojov energie v podobe solárnych panelov sú v Demänovskej Doline značne limitované Štátnou ochranou prírody SR. Nakoľko je územie obce zároveň chráneným vtáčím územím, solárne panely na strechách budov nie sú povolené z dôvodu veľkých odleskov.
Rozvojové zámery	
<ol style="list-style-type: none"> Rozsiahle investície do záchytného parkoviska pri vstupe do Demänovskej Doliny vrátane vybudovania zázemia pre elektrické autobusy (nabíjacie stanice) a prebudovania objektu na parkovisku. Rozšírenie vozového parku o elektroautobusy, ktoré sa obci v uplynulej zimnej sezóne osvedčili na trase zo záchytného parkoviska do lyžiarskeho strediska Jasná a späť. Obec je v jednaní s Ministerstvom dopravy a výstavby SR a Ministerstvom hospodárstva o zakúpení autobusov na vodíkový pohon. Obec plánuje výstavbu domova sociálnych služieb. 	

Skupina obcí: Bešeňová, Liptovská Teplá

Identifikované problémy	
Bešeňová	<ul style="list-style-type: none"> Ide o turistickú obec, ktorá má výrazné príjmy z dane z ubytovania. Výber dane sa však počas pandémie výrazne znížil. Celkovo obec vystavala za ostatných 8 rokov 115 nájomných bytov a ďalšiu výstavbu má pripravenú – je lídrom v tejto oblasti na Liptove. Jedna z najrýchlejšie rastúcich obcí na Liptove. Veľmi úspešná obec v čerpaní externých grantových a dotačných zdrojov. Momentálne má obec viac ako 10 projektov, ktoré sú pripravené na realizáciu. Nedostatočné kapacity v materskej škole v obci, nemožnosť vyhovieť všetkým žiadostiam. Potrebné rozšírenie kapacity pre 75-80 detí. Chýbajúce železničné spojenie s mestami Liptovský Mikuláš a Ružomberok vzhľadom na absenciu železničnej zastávky v obci. Potrebná obnova viacerých miestnych komunikácií v obci. Obec eviduje potrebu domova pre seniorov.
Liptovská Teplá	<ul style="list-style-type: none"> Jediná obec na území UMR, ktorá má vlastný sociálny podnik RENOP, s. r. o. na druhotné spracovanie jazdených pneumatík (protektorovanie). Chýbajúci chodník pre peších spájajúci železničnú stanicu so zvyškom obce. Potreba rozšírenia kapacít materskej školy bez možnosti čerpať eurofondy, nakoľko pozemky pod materskou školou sú nevysporiadané. Komplikovaný proces výkupu pozemkov vzhľadom na vlastnícku rozdrobenosť pod plánovanou trasou Vážskej cyklomagistrály. Celkovo problematická komasácia v obci kvôli príliš rozdrobenému vlastníctvu pozemkov. Zmena v podmienkach na potrebné percentuálne dosiahnutie energetických úspor komplikuje obci plánované zateplenie verejných budov.
Rozvojové zámery	
Bešeňová	<ol style="list-style-type: none"> Výstavba nájomných bytov a príprava stavebných pozemkov. Obnova miestnych komunikácií (cesta k aquaparku, cesta k domu smútku). Vybudovanie všesportového areálu, ktorého súčasťou bude aj skatepark. Rozšírenie cintorína a výstavba domu smútku. Výstavba hasičskej zbrojnice. Výstavba tribúny na futbalovom ihrisku. Zníženie energetických úspor zateplením kultúrneho domu. Informačné kiosky pre návštevníkov – projekt je v realizácii v spolupráci s OOCR Región Liptov. V dlhodobom horizonte má obec víziu vybudovať moderné športové kongresové centrum v areáli bývalého poľnohospodárskeho podniku, ktorý obec odkúpila a v blízkej dobe dosiahne 100-percentné vlastníctvo.

Rozvojové zámery	
Liptovská Teplá	<ol style="list-style-type: none"> 1. Vybudovanie chodníka pre peších v dĺžke 1100 m od železničnej stanice Liptovská Teplá smerom do obce s napojením na chodník pre peších v obci Bešeňová. 2. Rozšírenie aktivít a kapacít obecného sociálneho podniku RENOP, s. r. o. 3. Obec ma podané projekty na osadenie tepelného čerpadla a rekuperácie pre kultúrny dom a požiarňu zbrojnicu. 4. Obec začína rokovania o rekonštrukcii verejného osvetlenia.

Skupina obcí: Lisková, Turík

Identifikované problémy	
Lisková	<ul style="list-style-type: none"> • Obec má ukážkovo zrenovovaný kultúrny dom, kam bude presunutý aj obecný úrad. • Obec je napriek svojej geografickej blízkosti s mestom Ružomberok bez funkčného bezpečného prepojenia pre peších a cyklistov, ktorí využívajú na presun za prácou hlavnú cestu alebo neudržiavané nespevnené chodníky. • Obec by potrebovala vybudovať zberný dvor.
Turík	<ul style="list-style-type: none"> • Malé obce, akou je aj obec Turík, nevedia zo svojich rozpočtov zabezpečiť potrebné 20%-né spolufinancovanie investičných projektov. Potrebovali by spolufinancovanie na úrovni 5-10%. • Obec Turík je jedinou spomedzi 8 obcí ružomerského okresu zapojených v Stratégii Liptov 2030, ktorá nie je odkanalizovaná. • Obec Turík potrebuje v rámci energetických úspor realizovať modernizáciu verejného osvetlenia a rekonštrukciu kultúrneho domu, ktorý je v pomerne havarijnom stave. • Obci chýba prepojenie pre peších a cyklistov s obcou Lisková, ktoré by bolo napojené na prepojenie s mestom Ružomberok.
Rozvojové zámery	
Spoločné	<ol style="list-style-type: none"> 1. Starostovia oboch obcí sa zhodujú na veľkom potenciáli v budovaní cyklistickej infraštruktúry, ktorá by prepájala obce Lisková – Turík – Lúčky. Slúžila by nielen miestnym, ale i návštevníkom.
Lisková	<ol style="list-style-type: none"> 1. Potenciál obce Lisková vidí jej vedenie hlavne v rozvoji zázemia pre šport. Obec plánuje prestavbu objektu pri futbalovom ihrisku, ktorý by slúžil ako zázemie pre športové kluby a poskytoval by ubytovanie pre približne 50 ľudí spolu s reštauračnými službami. 2. Vybudovanie zberného dvora. 3. Zateplenie telocvične v areáli ZŠ s cieľom dosahovania energetických úspor.
Turík	<ol style="list-style-type: none"> 1. Odkanalizovanie obce. 2. Oprava strechy na budove kultúrneho domu. 3. Výmena verejného osvetlenia v obci s cieľom dosahovania energetických úspor.

Skupina obcí: Galovany, Gôtovany, Vlachy

Identifikované problémy	
Galovany	<ul style="list-style-type: none"> • V nevyhovujúcom stave sú nielen miestne komunikácie, ale predovšetkým cesta prvej triedy I/18, ktorá nebola od roku 1975 rekonštruovaná. • Chýbajúca sieť kanalizácií: obce Gôtovany a Vlachy sú bez kanalizácie, Galovany sú odkanalizované iba čiastočne. • Problémom je hlavne potreba spolufinancovania investícií do kanalizačnej siete zo strany obcí, pre ktoré je to mimo možností ich rozpočtu. • Obce znepokojuje zhoršená environmentálna situácia po ekologickej havárii pred 3 rokmi, pri ktorej sa pretrhla hrádza odkaliska v bývalých rudných baniach nad obcou Dúbrava. Nánosy antimónu a arzenu boli zistené v podpovrchovej vode a pôde aj v katastroch priľahlých obcí. • Nedostatky krízového riadenia zo strany štátu, najmä dlhý reakčný čas a nedoriešenie hlavného problému, ktorým je nevyhovujúci stav odkaliska. • Zaberanie ornej pôdy s tretou najvyššou bonitou v regióne na výstavbu fotovoltaických elektrární.
Gôtovany	
Vlachy	
Rozvojové zámery	
Galovany	<ol style="list-style-type: none"> 1. Rekonštrukcia ČOV v obci Galovany.
Gôtovany	<ol style="list-style-type: none"> 2. Dobudovanie kanalizačnej siete v obciach na južnej strane Liptovskej Mary s výnimkou obce Dúbrava.
Vlachy	<ol style="list-style-type: none"> 3. Príprava projektových dokumentácií pre cyklotrasu trasovanú ako južný obchvat Liptovskej Mary s napojením na Vážsku cyklomagistálu.

Skupina obcí: Liptovská Sielnica, Prosiek, Liptovský Trnovec, Bobrovník

Identifikované problémy	
Spoločné	<ul style="list-style-type: none"> Jedným z hlavných problémov je absencia kanalizačnej siete v niektorých obciach v okolí Liptovskej Mary (Prosiek, Ižipovce, Kvačany, Bobrovník). Problémy s odpadom v okolí Liptovskej Mary na pozemkoch v ochrannom pásme vodnej nádrže, ktoré síce patria do katastra tej ktorej obce, ale vlastníkom pozemkov je Slovenský vodohospodársky podnik (SVP), čo komplikuje aj takú zdanlivo jednoduchú vec, ako je umiestnenie veľkokapacitného kontajnera na odpad. Preplnené cesty statickou dopravou sú problémom v letnej sezóne. V súvislosti s podporou cyklo dopravy je takmer nemožné dosiahnuť bezpečnú vzdialenosť pri obiehaní cyklistu, teda 1,5 metra. V okolí Liptovskej Mary chýbajú záchytné parkoviská i cyklochodník. Čierne stavby v jej ochrannom pásme a komplikovaný proces ich odstraňovania zo strany samospráv vzhľadom na legislatívne úskalia.
Bobrovník	<ul style="list-style-type: none"> Pokles hladiny v zátokách s vplyvom na faunu, flóru a biotopy, ktoré sa tu vyskytujú. Nedostatok zrážok a nedostatok vody v studniach, zmenšený výskyt žiab a rýb, ktoré uhynuli prudkým spustením vodnej hladiny, zmenšený výskyt vodných vtákov.
Rozvojové zámery	
Spoločné	<ol style="list-style-type: none"> Nevyhnutné systematické a koncepčné riešenie pre udržateľné využitie vodnej nádrže Liptovská Mara.
Liptovská Sielnica	<ol style="list-style-type: none"> Vybudovanie multifunkčného ihriska.
Prosiek	<ol style="list-style-type: none"> Rekonštrukcia športového ihriska (mantinelov). Vybudovanie cyklotrasy do Kvačianskej doliny.
Bobrovník	<ol style="list-style-type: none"> Budovanie cyklochodníkov a trás pre peších, ktoré by dotvárali ponuku pre udržateľný turizmus. Obnovenie miestnych komunikácií a odvodňovacích kanálov. Výstavba obecných nájomných bytov. Rozšírenie vodovodnej siete (dobudovanie vodovodu v dĺžke 2500 m). Budovanie kanalizačnej siete a čističiek odpadových vôd. Vybudovanie verejného rozhlasu. Rekonštrukcia 3 zvoníc.

Skupina obcí: Liptovské Sliače, Štiavnička, Likavka, Ivachnová

Identifikované problémy	
Likavka	<ul style="list-style-type: none"> Výrazná dopravná zmena v podobe dobudovania diaľničného úseku D1 obci prinesie zvýšenie počtu turistov – návštevníkov Hradu Likava, ktorého dostupnosť sa po dobudovaní tohto úseku výrazne zlepší. V obci bude spôsobovať problémy hlavne statická doprava, nakoľko chýba záchytné parkovisko v okolí hradu.
Ivachnová	<ul style="list-style-type: none"> Plánované obmedzenia na ceste I/18 vytvoria kritický úsek pri Kozom vršku, kde nie je chodník pre peších. Úsek bude čeliť náporu kamiónov, pretože najbližší zjazd je až pri obci Likavka. Železný most cez Váh si vyžaduje nevyhnutnú rekonštrukciu – momentálne je v havarijnom stave a obec už uvažovala nad jeho uzatvorením. V obci chýba úsek kanalizácie v dĺžke 300-450 m.
Štiavnička	<ul style="list-style-type: none"> Absencia prepojenia s mestom Ružomberok pre cyklistov a peších. Kritický je kilometrový úsek od závodu MONDI SCP do obce. Za nemenej dôležité považuje starosta prepojenie pre peších medzi novou výstavbou a zvyškom obce.
Rozvojové zámery	
Likavka	<ol style="list-style-type: none"> Komunitné centrum. Zberný dvor. Rekonštrukcia objektu Kultúrneho domu. Zateplenie budovy základnej a materskej školy. Zavedenie množstevného zberu zmesového odpadu. Prestavba administratívnej budovy v obci na nájomné byty. Výstavba detského ihriska a revitalizácia oddychovej zóny v časti Kramariská.
Ivachnová	<ol style="list-style-type: none"> Obnova budovy materskej školy a obecného úradu. Vybudovanie multifunkčného ihriska. Dobudovanie chýbajúceho úseku kanalizácie.
Štiavnička	<ol style="list-style-type: none"> V obci boli vytvorené tri stavebné obvody a momentálne pracuje obec na štvrtom obvode budovaním inžinierskych sietí. Vybudovanie miestnych komunikácií v nových stavebných obvodoch. Dobudovanie chodníkov v obci.

4. SWOT ANALÝZA ZA ÚZEMIE UMR LIPTOV

Vychádza zo spracovanej analytickej časti v Programe hospodárskeho a sociálneho rozvoja Žilinského samosprávneho kraja 2021+ za subregión Liptov¹ a je doplnená o ďalšie kľúčové zistenia pri spracovaní tohto strategického dokumentu pre UMR Liptov 2030.

SILNÉ STRÁNKY	SLABÉ STRÁNKY
Tematická oblasť: Vzdelávanie, ekonomika a inovácie	
<ul style="list-style-type: none"> • prítomnosť troch vysokoškolských pracovísk, • Centrum celoživotného vzdelávania na Katolíckej univerzite v Ružomberku, • skúsenosti s duálnym vzdelávaním v meste Liptovský Mikuláš. • Silné zastúpenie inovatívnych technológií v papierenskom priemysle na území Ružomberka 	<ul style="list-style-type: none"> • pretrvávajúci „odliv mozgov“ (chýbajúca adekvátne práca, životné prostredie, nedostupné bývanie – vysoké ceny nehnuteľností), • nízka miera zapojenia mladých do riešenia vecí verejných a ich formálneho stretávania sa, • nedostatok kvalifikovaného personálu na stredných školách a kvalifikovaných učiteľov prírodovedných predmetov a anglického jazyka na základných školách, • absencia spoločného metodicko-vzdelávacieho pracoviska pre učiteľov, • nízka miera zapojenia potenciálu vedecko-výskumných a akademických pracovísk do riešenia vecí verejných, • chýbajúce „učňovské školstvo“, • slabý kontakt základného školstva so stredným školstvom, • nízka miera internacionalizácie podnikania na Liptove, • chýbajúce zázemie pre systémové riešenie inovácií a podpory podnikania.
Tematická oblasť: Životné prostredie	
<ul style="list-style-type: none"> • vysoká ekologická hodnota krajiny – 70% územia regiónu Liptov tvoria veľkoplošné chránené územia s vysokým stupňom biodiverzity, • prírodná atraktivnosť – 4 národné parky, Demänovský kras, • geotermálna energia – využívaná len v cestovnom ruchu, • vodná nádrž Liptovská Mara – využívaná v cestovnom ruchu, • UNESCO chránená krajinná štruktúra Vlkolíneec, • vysoká miera triedenia odpadov. 	<ul style="list-style-type: none"> • chýbajúca prioritizácia zelených riešení v území, • neudržateľnosť územného rozvoja, • masovosť cestovného ruchu v konflikte s ekologickou a rekreačnou únosnosťou, • pretrvávajúca zhoršená kvalita ovzdušia, • prítomnosť priemyselných zdrojov znečistenia • environmentálne záťažové súvisiace s dobudovaním diaľnice D1, • prehustená doprava, • chýbajúca adaptačná stratégia na dopady zmeny klímy, • neodkanalizované obce v okolí Liptovskej Mary. • chýba územnoplánovací dokument udržateľného využitia Liptovskej Mary.
Tematická oblasť: Infraštruktúra	
<ul style="list-style-type: none"> • región Liptov je súčasťou cestnej a železničnej siete Z TEN–T, čo podmieňuje jeho potenciálne kvalitnú dopravnú dostupnosť v európskom až regionálnom kontexte, • s ohľadom na rozsiahle vidiecke osídlenie kultúrnej krajiny Liptova a lokalizácie centier a zariadení cestovného ruchu je na území regiónu rozvinutá sieť ciest II. a III. triedy zabezpečujúcich primeranú dopravnú dostupnosť osídlenia, • vysoká miera napojenia domácností na verejnú sieť – vodovody a kanalizácie, 	<ul style="list-style-type: none"> • európska ťažká nákladná automobilová doprava vedená po ceste I/59 AGR E 77 pretína chránené územia Natura 2000 v úseku národných parkov Nízke Tatry a Veľká Fatra, čím znehodnocuje ekologické parametre cenného prírodného prostredia, • nedobudovaná cyklistická infraštruktúra využiteľná v sektore cestovného ruchu, • dopravná obslužnosť obce Demänovská Dolina ako medzinárodného strediska cestovného ruchu Jasná je v kritickom stave a nespĺňa ekologické parametre,

¹ https://www.hrajzakraj.sk/wp-content/uploads/2021/11/PHRSR-ZSK-2021_AC.pdf

<ul style="list-style-type: none"> dostatočná kapacita distribučnej energetickej siete, zabezpečená plynofikácia regiónu, existencia hlavných trás plynovodov, moderné centrálné zásobovanie teplom v Ružomberku. 	<ul style="list-style-type: none"> chýba spoločný dokument udržateľnej mobility po regióne Liptov, oddiaľovanie riešenia prekládky železničnej trate a železničnej stanice v Liptovskom Mikuláši na rok 2029, nízka miera využívania OZE, málo projektov samospráv na znižovanie energetickej náročnosti budov.
--	---

Tematická oblasť: Sociálna stabilita

<ul style="list-style-type: none"> dostupnosť zdravotnej starostlivosti v Nemocnici s poliklinikou v Liptovskom Mikuláši a vo Vojenskej nemocnici v Ružomberku, pestrá škála sociálnych služieb v regióne Liptov, ktorá sa v okrese Liptovský Mikuláš a v okrese Ružomberok vzájomne dopĺňa. 	<ul style="list-style-type: none"> bezpečnosť cestnej premávky, individuálne a izolované riešenia pre marginalizované skupiny v obidvoch mestách, v meste Ružomberok – chýbajúce sociálne nájomné bývanie a domov sociálnych služieb pre seniorov, chýbajúce mestské nájomné bývanie, nedostatočná systémová a koncepcná pripravenosť na riešenie mimoriadnych a krízových situácií v regióne.
--	---

Tematická oblasť: Identita a sebestačnosť

<ul style="list-style-type: none"> uznanie pre významné historické udalosti – pôsobenie generácie Štúrovcov v Liptovskom Mikuláši, Andreja Hlinku v Ružomberku, najvyšší počet národných kultúrnych pamiatok v Žilinskom kraji, Vlkolínec – UNESCO lokalita s 30-ročnou históriou zápisu na zoznam, rozvinutá kultúrna infraštruktúra – 2 regionálne významné galérie a 2 významné múzeá, vysoká rozpoznateľnosť značky Liptov ako turistickej destinácie, športové úspechy a športové osobnosti v medzinárodnom meradle, najviac značených turistických trás v Žilinskom kraji, etablované verejno-súkromné partnerstvá. 	<ul style="list-style-type: none"> nedostatočné kapacity pre rozvoj a funkčný systém spolupráce verejnej správy, samosprávy, podnikateľského a mimovládneho sektora, zanedbaná a nesystémová údržba národných kultúrnych pamiatok a ich využitia, zanedbaná a nesystémová údržba a budovanie športovísk, slabé využitie priemyselného dedičstva a priemyselnej histórie v regióne, vysoká odvetvová závislosť od cestovného ruchu najmä v okrese Liptovský Mikuláš a slabá odvetvová diverzifikácia, nízka miera medzirezortnej spolupráce a riešenia integrovaných projektov a územných intervencií, chýbajúce integrované dáta o rozvoji a ich vyhodnocovanie.
---	---

PRÍLEŽITOSTI	OHROZENIA
Tematická oblasť: Vzdelávanie, ekonomika a inovácie	
<ul style="list-style-type: none"> systémový prístup k využitiu aplikovaného výskumu, podpora malých a stredných podnikov v zavádzaní ekologických inovácií, prepojenie trhu práce a systému vzdelávania vrátane celoživotného vzdelávania vybudovanie národného centra a interdisciplinárneho pracoviska „Centrum pre diagnostiku a liečbu infekčných ochorení (CEDLIO). 	<ul style="list-style-type: none"> nízka inovačná schopnosť územia vrátane rozhodujúcich sektorov, nízky podiel malých a stredných podnikov.
Tematická oblasť: Životné prostredie	
<ul style="list-style-type: none"> reforma národných parkov na Slovensku, jednotná stratégia pre horský supraregión Tatry, koordinácia subjektov podieľajúcich sa na zabezpečovaní kvality životného prostredia v regióne Liptov. 	<ul style="list-style-type: none"> dopad klimatických zmien na cestovný ruch a životné prostredie, negatívne vplyvy priemyselných zdrojov znečistenia

Tematická oblasť: Infraštruktúra	
<ul style="list-style-type: none"> • ukončené pozemkové úpravy, • sfunkčnenie Integrovaného dopravného systému (IDS) Žilinského kraja s ohľadom na jeho ekologizáciu a udržateľnosť, • dostavba diaľnice D1 a modernizácia hlavnej železničnej trate zlepši dopravnú obsluhu regiónu a bezpečnosť premávky. 	<ul style="list-style-type: none"> • Majetkovo-právne vysporiadanie pozemkov, • chýbajúce a neuskutočnené projekty Integrovaného dopravného systému (IDS) v Žilinskom kraji súvisiace najmä s modernizáciou hlavnej železničnej trate v úseku Žilina – Vrútky – Liptovský Mikuláš – Poprad, • oddiaľovanie realizácie výstavby diaľnice D1 v úseku Turany – Hubová s kritickým dopadom prevádzky automobilovej dopravy na životné prostredie.
Tematická oblasť: Sociálna stabilita	
<ul style="list-style-type: none"> • cielená migrácia, • podpora všetkých foriem bývania z národnej úrovne, • strategický prístup k integrácii mladých a seniorov. 	<ul style="list-style-type: none"> • nepriaznivý demografický vývoj, • šírenie patologických javov z dôvodu sociálnej izolácie počas pandémie spôsobenej Covid-19.
Tematická oblasť: Identita a sebestačnosť	
<ul style="list-style-type: none"> • sieť funkčných a spolupracujúcich organizácií, • zvýšená internacionalizácia a participácia na medzinárodných projektoch, • aplikácia medzinárodných a cezhraničných dohôd do praxe, • systém starostlivosti o pamiatkový fond SR z národnej úrovne. 	<ul style="list-style-type: none"> • nízka absorpčná schopnosť čerpania dotácií a grantov v regióne Liptov, • korupčné prostredie, • politické cykly ovplyvňujúce stabilitu riadenia a systematickosť realizácie odvetvových a rozvojových politik, • nekoncepčné rozhodovanie o investíciách v území, • časté zmeny legislatívy, • neadresná finančná politika štátu s previazaním na výkonnosť území, • tlak developerov rekreačných nehnuteľností, • chýbajúca národná podpora budovania rozvojových kapacít „zdola“.

5. TRENDY ROZVOJA

Pre zmapovanie súčasných trendov rozvoja územia UMR Liptov sme rovnako ako pri SWOT analýze vychádzali zo spracovanej analytickej časti v PHSR Žilinského samosprávneho kraja 2021+.¹

VZDELÁVANIE, EKONOMIKA A INOVÁCIE

V súvislosti s medzinárodnými záväzkami SR sa bude podporovať **zelené inovatívne podnikanie** – prevažne v poľnohospodárstve, priemysle či službách, vrátane podnikov cestovného ruchu, ktoré významnou mierou prispievajú k ochrane či obnove kvalitného životného prostredia. Pre región Liptov, ktorý má na svojej rozlohe 70% chránených území, má tento trend veľký význam. Posilnenie tohto trendu bude závisieť aj od motivačných nástrojov na prilákanie „mozgov“ do regiónu, ich udržanie a od schopnosti ich integrácie do miestneho podnikateľského a nepodnikateľského prostredia.

Vzrastie aj význam medzisektorovej spolupráce a nových spoločných platforiem na podporu zdieľanej a cirkulárnej ekonomiky. Na vzostupe budú inovácie v oblasti podporných služieb. Zvýšenie miery inovatívnosti si bude vyžadovať systémovú a kontinuálnu podporu ľudského kapitálu, rozvoja zručností a spoluprácu výskumných inštitúcií a podnikateľského sektora.

Pandémia ukázala, že odvetvová skladba regiónu Liptov by sa mala diverzifikovať aj do iných odvetví ako sú súčasné ťažiskové odvetvia pre okresy Ružomberok a Liptovský Mikuláš. Kým okres Ružomberok je centrom papierenského priemyslu, okres Liptovský Mikuláš je najvýznamnejším slovenským centrom cestovného ruchu medzinárodného významu. Zmeny v ťažiskových priemyselných odvetviach, ale aj v doplnkových odvetviach budú ovplyvnené technologickými a netechnologickými zmenami: nástupom elektromobility, automatizácie, digitalizácie procesov, robotizácie a podpory využívania technológií šetrných k prírode.

V dlhodobom horizonte bude rásť potreba špecialistov v oblasti informačných a komunikačných technológií, zdravotníctve a sociálnych službách, odpadovom hospodárstve, v službách spojených s ekológiou a životným prostredím a v podpore rodinného podnikania, vrátane remesiel.

Bude nevyhnutné posilniť internacionalizáciu miestneho prostredia naprieč všetkými odvetvami a sektormi a výnimočnú pozornosť venovať tiež medzinárodnej a cezhraničnej spolupráci.

Vzdelávací systém sa bude musieť vyrovnávať s výzvami ako digitalizácia a individualizácia obsahu vzdelávania, využitie nových technológií a foriem vzdelávania, zmena poskytovania vzdelávacích služieb, flexibilné prepojenie vzdelávania s lokálnym trhom práce, rastúci význam a potreba celoživotného vzdelávania. Úzka spolupráca s poskytovateľmi vzdelávania a zamestnávateľmi sa stane nevyhnutnosťou.

ŽIVOTNÉ PROSTREDIE

Trend postupného zlepšovania kvality životného prostredia je dlhodobou dominantnou výzvou. Aj napriek výzve súčasných európskych politík v oblasti životného prostredia a zmeny klímy a ich postupnej implementácie do národnej legislatívy a stratégií naďalej pretrvávajú pokles biodiverzity a nadmerné využívanie prírodných zdrojov v dôsledku urbanizácie a suburbanizácie, dopravných a priemyslových stavieb a ďalších aktivít ekonomického rozvoja. K tomu je potrebné brať do úvahy dopady zmeny klímy, ktoré vedú k nedostatku vody, znižovaniu jej kvality, suchu a s tým súvisiacim zhoršovaním zdravotného stavu lesných porastov. Na druhej strane, pre extrémne výkyvy počasia čelíme povodňam alebo prívalovým dažďom. Nutnosťou preto bude komplexné riešenie protipovodňových plánov s ohľadom na kvalitnú a citlivú údržbu lesov a spravovanie poľnohospodárskej pôdy. Na predchádzanie negatívnych dopadov bude nevyhnutné podporovať riešenie protipovodňovej ochrany a vodozádržných opatrení v krajine formou prírode blízkych opatrení a posilniť opatrenia na ochranu prírody, biodiverzity či poľnohospodárskej pôdy. Rovnako potrebné bude podporovať prirodzenú (prírode blízku) obnovu lesov, adaptovať voľnú aj urbanizovanú krajinu a mestá na dopady zmeny klímy a radikálne obmedziť vplyvy na klímu prostredníctvom skleníkových plynov, predovšetkým oxidu uhličitého.

Bude tiež nevyhnutné pokračovať v zlepšovaní kvality ovzdušia výmenou kotlov pre domáce vykurovanie, podporovať energetickú hospodárnosť budov a prechod energetického hospodárstva na alternatívne energetické zdroje. Zelený cieľ EÚ prináša vysoké požiadavky na inštaláciu obnoviteľných zdrojov energie (OZE), podporu nízkoemisnej dopravy a všeobecne podporu udržateľnej mobility.

Veľkou výzvou v regióne bude riešenie problému obehového a odpadového hospodárstva. Kapacita skládok na území Žilinského kraja je takmer vyčerpaná a v súvislosti s novou európskou legislatívou už nie je možné spoliehať sa na skládkovanie TKO. Nutnosťou bude podpora a rozvoj „reuse“ centier, bezobalových obchodov, zdieľanej ekonomiky cez zdieľanie a zapožičiavanie vecí a vybavenia.

Posledné roky sa výrazne zvýšila zaangažovanosť verejnosti na riešeniach životného prostredia. Zároveň sa však prejavuje aj narastajúci trend konzumného spôsobu života a fakt, že miznú skúsenosti detí s prírodou, čo prináša hrozbu následkov do budúcnosti. Riešením je zavedený systém environmentálneho vzdelávania, výchovy a osvetu.

Napojenie obyvateľov na verejnú kanalizáciu a tam, kde to nie je možné, zavádzanie predčistovania odpadových vôd v domáciach, prípadne lokálnych čistiarňach odpadových vôd, je stále témou aj na

¹ https://www.hrajzakraj.sk/wp-content/uploads/2021/11/PHRSR-ZSK-2021_AC.pdf

územi UMR Liptov, najmä v obciach v okolí Liptovskej Mary. Do budúcnosti sa celkovo predpokladá podpora trendu šetrenia vodou, ďalšie využívanie predčistených odpadových vôd a zlepšenie nakladania so zrážkovými vodami (podpora ich vsakovania, zadržiavania v krajine a opätovného využívania).

Riešenie znečistenia povrchových i podzemných vôd pesticídmi, ktoré sa do vôd dostávajú intenzívnym obhospodarovaním poľnohospodárskej pôdy, sa ponúka zmenou prístupu k hospodáreniu v krajine smerom k jeho udržateľnosti a ekologizácii (ekologizácia výroby, agroekológia, diverzifikácia poľnohospodárskych činností). Trendom v oblasti lesného hospodárenia zas bude posilneniu mimoprodukčných funkcií lesa a podpora ekosystémových služieb.

INFRAŠTRUKTÚRA

Positívne trendy v oblasti dopravnej infraštruktúry sú vo všeobecnosti spojené s aktivitami a investičnými projektmi z úrovne Žilinského samosprávneho kraja alebo štátu, ako napr. modernizácia a výstavba cestnej a železničnej infraštruktúry v hlavnom sídelnom koridore Bratislava – Žilina – Košice (diaľnica D1 a prekládka železnice na trase Bešeňová – Liptovský Hrádok vrátane prekládky a výstavby novej železničnej stanice). Ako nevyhnutné sa javí presmerovanie nákladnej a tranzitnej dopravy z cestnej siete prechádzajúcej mestom, ktorá neúmerne zaťažuje cestnú sieť v rámci mesta. Na riešenie je aj investičný dlh spôsobujúci nedostatočnú starostlivosť o cesty II. a III. triedy a ich objekty, starostlivosť o autobusové zastávky, starostlivosť o regionálne železničné trate a ich železničné zastávky/prestupové terminály zabezpečujúce fyzickú dostupnosť vidieckej krajiny a jej osídlenia. Kolabujúca a so životným prostredím konfliktná dopravná obsluha obce a strediska cestovného ruchu Demänovská dolina, rovnako ako riešenie dopravnej obslužnosti ostatných turistických bodov v záujme na udržateľnom ekologickom princípe, je pre územie UMR jednoznačnou prioritou.

ŽSK pripravuje zavedenie kompletného IDS prepravy osôb prepájajúceho Žilinský a Trenčiansky kraj a sústreďuje sa na postupné zavádzanie osobných a nákladných automobilov s alternatívnym pohonom do premávky, vozidiel MHD s elektrickou trakciou a alternatívnymi pohonmi. Prioritou sú aj projekty nízkoemisnej mobility zahŕňajúce cyklistickú a pešiu mobilitu pripojenú na IDS, vrátane prioritného riešenia hlavných regionálnych cyklokoridorov ako Vážska cyklomagistrála.

Nástup gigabajtovej spoločnosti, rozvoj vysokorychlostných pevných chrbticových sietí, sietí poslednej míle a 5G mobilných sietí pripojenia na internet významne ovplyvní rýchlosť komunikačných tokov v oblasti informačnej infraštruktúry.

Situácia spôsobená vojnovým konfliktom na Ukrajine poukázala na akútnosť hľadania riešení energetickej sebestačnosti a zníženia závislosti domácností a verejných budov od plynu, ako aj hľadania energetických úspor v prevádzke budov a výrobných procesoch.

SOCIÁLNA STABILITA

Starnutie obyvateľstva predstavuje pre Slovensko jednu z najväčších výziev 21. storočia, ktorá zasiahne existujúci sociálny systém vrátane trhu práce a bude si vyžadovať flexibilné riešenia komunitného charakteru, aby sa sociálna a zdravotná starostlivosť stala dostupnejšou a bola zabezpečená individualizácia uspokojovania potrieb klientov. Nevyhnutné bude zabezpečiť aktívnu účasť seniorov na živote komunity aj na trhu práce. Značné investície budú potrebné na uspokojenie zvyšujúceho sa dopytu po kvalitnej, komplexnej a dlhodobej sociálno-zdravotnej starostlivosti. Je potrebné vytvoriť podmienky

pre podporu nových komunitných služieb, ktoré sa budú zameriavať na pomoc v sociálnej a zdravotnej oblasti a zvládání ťažkých životných situácií, aj pre ľudí ohrozených chudobou a vylúčením vrátane riešenia nájomného a prechodného sociálneho bývania, najmä v mestách. Ľudí ohrozených stratou bývania bude nevyhnutné podporiť pri zabezpečovaní sociálneho bývania vrátane sprievodných opatrení. Komunitná práca s mládežou sa javí ako prioritná, najmä po dvojročnej sociálnej izolácii mladých z dôvodu pandemickej situácie spôsobenej šírením koronavírusu Covid-19 a ich silnej potrebe sa socializovať zmysluplnými aktivitami v komunite vrátane podpory športu.

Z pohľadu budúcnosti bude tiež kľúčové hľadať aktívne riešenia pre ľudí ohrozených chudobou a sociálnym vylúčením, ako aj opatrenia na zlepšenie udržateľnosti bývania pre takého ohrozené osoby vrátane detí, rodín s jedným rodičom a ľudí bez domova. Preto bude nevyhnutné zabezpečiť rozvoj sociálneho bývania, a to aj prostredníctvom sociálnych podnikov bývania a pridruženej sociálnej služby, ktorá prispeje k úspešnej integrácii obyvateľov do bežného života.

V oblasti sociálnych služieb krízovej intervencie je potrebné rozširovať kapacity a zabezpečenie udržateľnosti terénnej sociálnej práce a komunitných centier.

Ekonomická sila regiónov podmieňuje tiež dostupnosť integrovanej zdravotnej starostlivosti vrátane starostlivosti o duševné zdravie, sociálnych služieb poskytovaných aj na komunitnej úrovni, ako aj efektívnej a prepojenej dlhodobej zdravotno-sociálnej starostlivosti o osoby odkázané na pomoc inej osoby. Očakáva sa posilnenie miery systémovej podpory pre znevýhodnené skupiny, najmä pre deti a mladých ľudí so zdravotným postihnutím.

IDENTITA A SEBESTAČNOSŤ

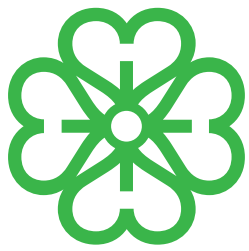
Za absolútne prioritnú a kľúčovú sa javí zmena prístupu v **tvorbe a implementácii integrovaných územných politík, podporených inštitucionálnymi kapacitami priamo v regióne**, ktoré budú zastrešovať, koordinovať a zabezpečovať udržateľný, integrovaný, systematický a koncepčný rozvoj smerujúci ku komplexnému zvýšeniu atraktivity územia pre kľúčové odvetvia a všetky životné etapy obyvateľov a k ekonomickej sebestačnosti. Ak sa tento prístup nezmení, región bude strácať najvzdelanejších a najaktívnejších mladých ľudí, ktorí sa po odchode na štúdium a za prácou do zahraničia, resp. do viac rozvinutých oblastí Slovenska už na Liptov nevrátia.

Oblasť cestovného ruchu sa z pohľadu potreby znižovania uhlíkovej stopy bude výraznejšie orientovať na domáci cestovný ruch. Významným rizikom v tejto oblasti sú prípadné obmedzenia súvisiace s aktuálnymi a budúcimi pandemickými a prírodnými udalosťami. Bude rásť dopyt po udržateľnom cestovnom ruchu a pobyte v menej regulovanej prírode. V regióne Liptov sú dobré predpoklady aj pre budovanie udržateľných foriem cestovného ruchu, ktoré sú tu málo systematicky podporované (prírodný a ekologický turizmus, komunitný turizmus, vidiecky cestovný ruch a agroturizmus). V budúcnosti budú viac vyhľadávané malé a rodinné ubytovacie zariadenia, ktoré majú lepšiu odolnosť a adresne umocňujú zážitok návštevníka z miestnej kultúry, prírody a miestne špecifickej identity. Cestovný ruch zároveň zohrá významnú úlohu katalyzátora miestnej ekonomiky, a to vytváraním reťazcov pridanej hodnoty v oblasti prepájania produktov ekosystémových služieb, kultúry a športu, s existenciou a službami tradičnej supraštruktúry cestovného ruchu. Dôraz bude kladený na vytváranie integrovaných produktov a služieb, uceleného autentického zážitku spojeného s identitou a kultúrou daného regiónu a na zvyšovanie kvality služieb v destinácii Liptov. Dôležitým faktorom sa stane vnímanie celkového vizuálu prírody a pôvodnej krajiny.

Posilňovať sa budú národné, regionálne a miestne ekonomiky a ich produkčné systémy (relokalizácia) tam, kde je najvyšší potenciál a ide zároveň o ekosystémové služby. Z iniciatívy zdola nahor bude podporované vytváranie a rozvoj diverzifikovaných miestnych a regionálnych potravinových a produkčných systémov a reťazcov. Trendom je obnova potravinových tradícií a podpora zdravých lokálnych tradičných potravín aj v kontexte Stratégie EÚ z Farmy na tanier (Farm to Fork) a s nástrojmi novej Spoločnej poľnohospodárskej politiky.

V oblasti športu bude potrebné pracovať so všetkými vekovými úrovňami vrátane dobudovania športovej infraštruktúry, ktorá sa bude vzájomne dopĺňať a bude zázemím aj pre všetky úrovne vzdelávacieho systému od materských škôl cez základné, stredné až po vysoké školstvo.

V oblasti kultúry bude rásť záujem obyvateľstva o hmotné a nehmotné kultúrne dedičstvo ako súčasť hľadania a posilňovania kultúrnej identity vrátane atraktívneho celosvetového kultúrneho dedičstva (UNESCO). Miestna živá tradičná i moderná kultúra bude zohrávať významnejšie miesto pri vytváraní živých miestnych komunit prostredníctvom posilňovania ich identity. Aj napriek tomu, že v regióne Liptov jeho obyvatelia pociťujú veľmi silnú regionálnu a sociálnu súdržnosť, bude potrebné aj ďalšie udržanie vzťahu k regiónu a podpora regionálneho vzdelávania prepojeného aj na environmentálnu výchovu.

STRATEGICKO- PROGRAMOVÁ ČASŤ

STRATEGICKO-PROGRAMOVÁ ČASŤ

Podkladom pre vypracovanie strategicko-programovej časti strategického dokumentu rozvoja Liptov 2030 pre územie UMR Liptov a jeho jadrových miest Ružomberok a Liptovský Mikuláš (ďalej len strategický dokument rozvoja Liptov 2030), ktorého súčasťou sú aj PHRSR obidvoch jadrových miest do roku 2030 a integrovaná územná stratégia IÚS UMR Liptov 2030, je analytická časť tohto strategického dokumentu.

Analytická časť identifikovala hlavný rozvojový potenciál územia UMR Liptov a jeho limity a trendy rozvoja vyplývajúce z nastavenia podporných nástrojov pre stimulovanie regionálneho rozvoja z úrovne EÚ, najmä pre čerpanie EŠIF pre roky 2021-2027, ako aj Programu Slovensko.

Strategicko-programová časť strategického dokumentu rozvoja Liptov 2030 obsahuje návrh "stromu cieľov" zloženého z nasledovných častí:

1 vízie a 1 hlavného cieľa	5 strategických cieľov v 5 prioritách: 1. Vzdelávanie, ekonomika a inovácie 2. Životné prostredie 3. Infraštruktúra 4. Sociálna stabilita 5. Identita a sebestačnosť, ktoré vychádzajú z PHRSR Žilinského samosprávneho kraja 2021+	26 špecifických cieľov	81 opatrení
--	--	-------------------------------------	-----------------------

Vízia: Územie UMR Liptov, ktoré je územím udržateľného mestského rozvoja 16 obcí a 2 jadrových miest (Ružomberok a Liptovský Mikuláš), spája udržateľné využitie prírodného a kultúrneho potenciálu regiónu s prosperitou obyvateľov a autentickými zážitkami návštevníkov, v záujme postupného budovania zeleného, udržateľného a sebestačného regiónu odolného voči klimatickým zmenám a plne využívajúceho princípy zdieľanej ekonomiky a potenciálu z angažovania sa miestnych komunít a partnerstiev.

Hlavný cieľ pre mestá Ružomberok a Liptovský Mikuláš: Ďalší rozvoj územia UMR Liptov, ako aj jadrových miest Liptovský Mikuláš a Ružomberok je podmienený schopnosťou kľúčových aktérov koordinovane reagovať na problémy a výzvy, ktorým spoločne čelia, pri plnom využití potenciálu územia a príležitostí z neho vyplývajúcich v prioritných tematických oblastiach: (1) Vzdelávanie, ekonomika a inovácie, (2) Životné prostredie, (3) Infraštruktúra, (4) Sociálna stabilita a (5) Identita a sebestačnosť.

Priorita	Strategický cieľ
Vzdelávanie, ekonomika a inovácie	1 Vytvárať podmienky pre kvalitné vzdelávanie, pre rozvoj tradičných a inovatívnych odvetví hospodárstva, pre dobré pracovné prostredie a dobré spravovanie vecí verejných
Životné prostredie	2 Zachovať prírodné hodnoty, tradičný krajinný ráz a biodiverzitu a podporiť adaptáciu na dopady klimatickej zmeny
Infraštruktúra	3 Budovať a udržiavať infraštruktúru podporujúcu udržateľnú mobilitu, energetickú efektívnosť a technickú vybavenosť zlepšujúcu kvalitu života
Sociálna stabilita	4 Dosiahnuť udržateľnú kvalitu života podporenú dostupnosťou sociálnych a zdravotných služieb, služieb bývania a bezpečným prostredím
Identita a sebestačnosť	5 Budovať atraktívny, konkurencieschopný, odolný a udržateľný región Liptov prostredníctvom spolupráce a podporou partnerstiev

Ako kľúčové na meranie úspechu pre hlavný cieľ sú navrhnuté nasledovné indikátory (viď **príloha 1**): (1) Migračné saldo, (2) HDP na obyvateľa v bežných cenách, (3) Výsledky národného testovania študentov – maturita, (4) Koeficient ekologickej stability krajiny, (5) Podiel energie z OZE na konečnej energetickej spotrebe samosprávy, (6) Podiel obyvateľov ohrozených chudobou alebo sociálnym vylúčením.

Pre každý špecifický cieľ zo stromu cieľov uvedený v tabuľke nižšie je zadaná východisková situácia, opatrenia, ich typové aktivity a kľúčové indikátory úspechu.

Priorita	Špecifický cieľ	
1. Vzdelávanie, ekonomika a inovácie	1.1	Vytvárať podmienky pre moderné a adaptabilné vzdelávanie
	1.2	Vytvárať podmienky pre všestranný rozvoj kreativity a talentu u detí a mládeže a podporovať ich zdravý životný štýl
	1.3	Budovať a podporovať atraktívny systém celoživotného vzdelávania pre osobný a profesionálny rozvoj

	1.4	Skvalitňovať spoluprácu škôl s podnikateľskou praxou
	1.5	Systematicky podporovať investovanie a podnikanie vrátane začínajúcich podnikateľov
	1.6	Udržiavať a vytvárať dobré pracovné príležitosti na trhu práce
	1.7	Podporovať inovačné prístupy a výskumno-inovačné aktivity
	1.8	Skvalitňovať služby občanom a optimalizovať procesy riadenia a komunikácie samosprávy
2. Životné prostredie	2.1	Podporovať udržateľné riadenie architektonického a územného rozvoja miest a obcí na princípoch participácie verejnosti
	2.2	Podporovať adaptáciu sídiel a krajiny na dopady zmeny klímy
	2.3	Zabezpečovať ochranu prírodných hodnôt (biodiverzity, vody, pôdy a ekosystémov)
	2.4	Zlepšovať kvalitu ovzdušia a znížiť produkciu skleníkových plynov
	2.5	Zavádzať princípy obehového hospodárstva a cirkulárnej ekonomiky a zlepšovať nakladanie s odpadom
	2.6	Rozvíjať environmentálnu výchovu, vzdelávanie a osvetu a zvyšovať environmentálne povedomie občanov
3. Infraštruktúra	3.1	Zabezpečovať udržateľnú mobilitu v sídlach aj medzi nimi
	3.2	Zlepšovať dostupnosť energetickej infraštruktúry
	3.3	Zlepšovať digitálnu dostupnosť v sídlach a podporovať rozvoj „informačnej spoločnosti“
4. Sociálna stabilita	4.1	Zabezpečovať moderné, dostupné, kvalitné a efektívne sociálne služby
	4.2	Zabezpečovať moderné, dostupné, kvalitné a efektívne služby zdravotnej starostlivosti
	4.3	Vytvárať zodpovedajúce podmienky pre bývanie pre všetky skupiny obyvateľov
	4.4	Zvyšovať bezpečnosť obyvateľov a návštevníkov a zlepšovať ochranu ich života, zdravia a majetku
5. Identita a sebestačnosť	5.1	Zachovávať a zhodnocovať kultúrne a historické dedičstvo, podporovať kreativitu a rozvíjať živú kultúru
	5.2	Vytvárať podmienky pre aktívne športové vyžitie všetkých občanov a podporovať rozvoj športových tradícií regiónu
	5.3	Udržateľne rozvíjať miestnu ekonomiku a miestne podnikanie podporou ekosystémových služieb
	5.4	Profesionalizovať riadenie cestovného ruchu prostredníctvom podpory destinačného manažmentu a destinačného marketingu v spolupráci s partnermi
	5.5	Budovať a podporovať miestne, regionálne, nadregionálne, cezhraničné a medzinárodné partnerstvá

Okrem PHRSR Žilinského samosprávneho kraja 2021+ boli významným podkladom pre definovanie cieľov, opatrení a typových aktivít PHRSR obidvoch jadrových miest pre roky 2015-2022.

Dôležitým zdrojom informácií pre stanovenie cieľov, opatrení a typových aktivít bolo **11 participatívnych stretnutí** s pracovníkmi Mestských úradov obidvoch jadrových miest Liptovský Mikuláš a Ružomberok a ich socio-ekonomickými partnermi po tematických oblastiach a **6 stretnutí so starostami** 16 obcí, ktoré sú súčasťou územia UMR Liptov. Celkovo participovalo na príprave strategicko-programovej časti **151 zainteresovaných osôb** z územia UMR Liptov. Návrh strategicko-programovej časti bol priebežne konzultovaný s 5-člennou expertnou skupinou zloženou zo zástupcov 2 jadrových miest.

Strategicko-programová časť pre IÚS UMR Liptov 2030 sa od strategicko-programovej časti PHRSR obidvoch jadrových miest Liptovský Mikuláš a Ružomberok líši tým, že obsahuje **len 20 vybraných opatrení** z 81 opatrení navrhnutých pre PHRSR jadrových miest, ktoré odrážajú **5 strategických pilierov IÚS UMR Liptov**, ktoré sú predmetom spoločného záujmu 18 samospráv a ich integrovaného prístupu k rozvoju územia UMR Liptov.

- ⊗ **P1 – Udržateľná mobilita pre cestovný ruch**
- ⊗ **P2 – Prosperujúce obehové a odpadové hospodárstvo prepojené na cirkulárnu ekonomiku**
- ⊗ **P3 – Efektívny energetický manažment postavený na znižovaní energetickej náročnosti verejnej infraštruktúry a zvyšovaní energetickej sebestačnosti regiónu**
- ⊗ **P4 – Zelené riešenia** pre zvýšenie adaptability sídiel a krajiny na klimatickú zmenu
- ⊗ **P5 – Atraktívne služby využitia voľného času pre miestnych ľudí v športe a v kultúre**

Priorita	Strategický pilier IÚS UMR	Opatrenia	
1. Vzdelávanie, ekonomika a inovácie	P5	1.2.1	Podporovať kultúrne voľnočasové aktivity detí a mládeže prostredníctvom škôl, ZUŠ, CVČ a zapájanie do aktivít záujmových združení
	P5	1.2.2	Podporovať športové voľnočasové aktivity detí a mládeže prostredníctvom škôl, CVČ, športových klubov a zapájanie do aktivít záujmových združení
2. Životné prostredie	P1	2.1.1	Permanentne sledovať a aktualizovať územnoplánovacie a rozvojové dokumenty samospráv v súlade s princípmi udržateľného rozvoja
	P4	2.2.2	Podporovať zelené riešenia v urbanizme sídiel, architektúre budov a v dizajne verejných plôch a priestranstiev
	P4	2.3.2	Podporovať ochranu vôd, zásobovanie pitnou vodou a čistenia odpadových vôd
	P2	2.5.1	Podporovať predchádzanie vzniku odpadov
	P2	2.5.2	Podporovať aktivity a technológie pre opätovné využitie odpadov
3. Infraštruktúra	P4	3.1.2	Vytvárať podmienky pre rozvoj parku dopravných prostriedkov na alternatívny pohon
	P4	3.1.4	Zvyšovať záujem o nemotorovú cyklistickú dopravu rozširovaním hlavnej a doplnkovej infraštruktúry
	P1	3.1.6	Navrhovať, zavádzať a prioritne podporovať systém intermodálnej dopravy medzi hlavnými turistickými bodmi záujmu a rekreačnými centrami vrátane parkovacej politiky
	P3	3.2.2	Vytvárať podmienky pre efektívny rozvoj v sektore vykurovania a chladenia
	P3	3.2.3	Zvyšovať energetické úspory samosprávy a obyvateľstva aj s využitím OZE
5. Identita a sebestačnosť	P5	5.1.1	Citlivo obnovovať a renovovať kultúrne pamiatky a miestne pamätihodnosti
	P5	5.1.2	Podporovať rozvoj kultúrneho a kreatívneho priemyslu a jeho operátorov
	P5	5.1.3	Zhodnocovať a oživovať kultúrne dedičstvo prostredníctvom kultúrneho turizmu a tak podporovať jeho zachovanie a ochranu
	P5	5.2.1	Vytvárať fungujúcu a spolupracujúcu sieť športových zariadení, športových klubov a organizácií so zameraním na podporu športu
	P5	5.2.2	Efektívne budovať, renovovať a modernizovať športovú infraštruktúru a jej vybavenie
	P1	5.3.2	Zvyšovať podiel udržateľného cestovného ruchu v miestnej ekonomike
	P5	5.4.4	Podporovať mobilitu miestnych obyvateľov Liptova po turistických bodoch záujmu
	P1 - P5	5.5.1	Posilňovať miestnu a regionálnu spoluprácu aktérov územnej spolupráce

PRIORITA 1: Vzdelávanie, ekonomika a inovácie

Strategický cieľ 1

Vytvárať podmienky pre kvalitné vzdelávanie, pre rozvoj tradičných a inovatívnych odvetví hospodárstva, pre dobré pracovné prostredie a dobré spravovanie vecí verejných

Špecifické ciele	
1.1	Vytvárať podmienky pre moderné a adaptabilné vzdelávanie
1.2	Kvalitným vzdelávaním zvyšovať vedomostnú úroveň a zručnosti žiakov a študentov, a tým ich uplatniteľnosť na trhu práce
1.3	Podporovať neformálne a zážitkové vzdelávanie v školskej aj mimoškolskej činnosti
1.4	Vytvárať podmienky pre špeciálne a inkluzívne vzdelávanie
1.5	Systematicky podporovať investovanie a podnikanie vrátane začínajúcich podnikateľov
1.6	Udržiavať a vytvárať dobré pracovné príležitosti na trhu práce
1.7	Podporovať inovačné prístupy a výskumno-inovačné aktivity
1.8	Skvalitňovať služby občanom a optimalizovať procesy riadenia a komunikácie samosprávy

Špecifický cieľ 1.1

Vytvárať podmienky pre moderné a adaptabilné vzdelávanie

Východisková situácia: Za posledné roky sa ukázalo, ako modernizácia infraštruktúry a vybavenia vzdelávacích inštitúcií pozitívne prispieva ku kvalite vzdelávacieho procesu. V tomto trende modernizácie je potrebné pokračovať. Negatívnym trendom posledných rokov je zriaďovanie súkromných vzdelávacích inštitúcií v regióne na všetkých stupňoch vzdelávania a chýbajúci kvalifikovaní pedagógovia pre predmety ako matematika, fyzika či anglický jazyk, nakoľko je o tieto „profesie“ na trhu práce enormný dopyt. Pozornosť je potrebné venovať aj očakávaniam na rastúcu kvalitu vzdelávacieho procesu, k čomu prispeje aj intenzívnejšia spolupráca medzi pedagogickými a nepedagogickými pracovníkmi v regióne v záujme vzájomného zdieľania vedomostí a skúseností. Zážitkové formy vzdelávania a podpora inkluzívneho vzdelávania vie rozvinúť v deťoch a mládeži také hodnoty, ktoré spoločnosť potrebuje kultivovať. Aj z tohto dôvodu by sa ich rozvoju na školách všetkých stupňov mala venovať oveľa väčšia pozornosť.

Opatrenia a typové aktivity

Opatrenia	
1.1.1	Zabezpečovať modernizáciu budov, vybavenia a dobrého spravovania škôl a školských zariadení na všetkých stupňoch vzdelávania
1.1.2	Kvalitným vzdelávaním zvyšovať vedomostnú úroveň a zručnosti žiakov a študentov, a tým ich uplatniteľnosť na trhu práce
1.1.3	Podporovať neformálne a zážitkové vzdelávanie v školskej aj mimoškolskej činnosti
1.1.4	Vytvárať podmienky pre špeciálne a inkluzívne vzdelávanie

Opatrenie 1.1.1

Zabezpečiť modernizáciu budov, vybavenia a dobrého spravovania škôl a školských zariadení na všetkých stupňoch vzdelávania

- ☒ podľa potreby optimalizovať sieť škôl a školských zariadení,
- ☒ zabezpečovať rozširovanie predškolskej výchovy detí od 3 do 5 rokov vrátane rozšírenia kapacity materských škôl,
- ☒ rekonštruovať, modernizovať a stavebne upravovať objekty škôl a školských zariadení a detských jasí s cieľom zlepšiť ich tepelno-izolačné vlastnosti a zvýšiť energetickú efektívnosť budov,
- ☒ na základných a stredných školách budovať a rekonštruovať odborné učebne a laboratória pre polytechnickú výchovu, technické a prírodovedné zameranie, zvyšovanie remeselných zručností, jazykové učebne a učebne IKT,
- ☒ skvalitňovať materiálno-technické vybavenie škôl a školských zariadení a zatriktívňovať školské prostredie,
- ☒ podporovať rekonštrukcie, modernizáciu a zlepšovanie technického vybavenia školských knižníc,
- ☒ revitalizovať areály škôl vrátane detských ihrísk, športových zariadení pre deti a mládež – uzavretých aj otvorených s možnosťou celoročnej prevádzky, záhrad, vrátane prvkov zážitkového a inkluzívneho vzdelávania,
- ☒ racionalizovať systém obslužných činností v oblasti správy škôl a školských zariadení (stravovanie, upratovanie, údržba, obstarávanie tovarov a služieb a pod.),
- ☒ zvyšovať bezpečnosť detí, žiakov, personálu a majetku školských zariadení (napr. kamerové systémy),
- ☒ zlepšovať podmienky pre dochádzanie žiakov a personálu školy do školských zariadení na bicykli (cykloprístrešky).

Opatrenie 1.1.2

Kvalitným vzdelávaním zvyšovať vedomostnú úroveň a zručnosti žiakov a študentov, a tým ich uplatniteľnosť na trhu práce

- ☒ spracovávať koncepčné a strategické dokumenty pre rozvoj regionálneho školstva,
- ☒ podporovať tvorbu, inovácie a realizáciu vzdelávacích programov zameraných na zvýšenie prírodovedných, matematických, environmentálnych, jazykových, IKT zručností vrátane finančnej gramotnosti, podnikateľských vedomostí a ekonomického myslenia,
- ☒ zabezpečovať aktívnu náborovú politiku a zvyšovanie atraktivity učiteľského povolania,
- ☒ zvyšovať profesijné kompetencie pedagogických a odborných zamestnancov škôl v procese odborného vzdelávania a prípravy v súlade s kvalifikačnými požiadavkami, potrebami školy a trhu práce,
- ☒ zabezpečiť spoluprácu medzi materskými, základnými a strednými školami v regióne a fakultami VŠ pripravujúcimi učiteľov vrátane podpory sieťovania vzdelávacích organizácií na všetkých stupňoch vzdelávania,
- ☒ zabezpečovať kontinuálne zlepšovanie kľúčových kompetencií žiakov základných a stredných škôl,
- ☒ v rámci legislatívnych možností upravovať učebné osnovy a obsahy učebných predmetov a čo najviac prepájať teoretické a praktické vzdelávanie na základných a stredných školách s potrebami trhu práce,
- ☒ podporovať vzdelávacie aktivity zamerané na chápanie súvislostí a mäkké zručnosti,
- ☒ podporovať stratifikáciu a transformáciu štruktúry študijných odborov a vzdelávacích programov,
- ☒ podporovať zavádzanie nových študijných a učebných odborov zameraných na odvetvia RIS3 a zelené témy (obehové hospodárstvo, Miestna agenda 21 a pod.), príp. iné odvetvia žiadané na regionálnom trhu práce,
- ☒ podporovať aktivity zamerané na vytvorenie podmienok pre hybridné a dištančné vzdelávanie,
- ☒ podporovať spoluprácu v oblasti výmeny skúseností vo výchovno-vzdelávacom procese,
- ☒ podporovať spolupráce medzi poskytovateľmi vzdelávania so zameraním prípravu, vzdelávanie a profesijnú mobilitu učiteľov, asistentov učiteľov a iného podporného personálu pre vzdelávací proces,
- ☒ vytvárať možnosti pre zvyšovanie kvalifikácie a ďalšieho vzdelávania pedagogických a odborných zamestnancov, dôstojné životné podmienky a dostupnejšie bývanie (nájomné bývanie) pre pedagogických a odborných zamestnancov škôl,
- ☒ zabezpečiť mapovanie kvality poskytovania vzdelávacích služieb vo vybraných oblastiach,
- ☒ vypracovať a aplikovať model komplexného hodnotenia škôl a zavádzania systémov hodnotenia kvality predmetov a učebných a študijných odborov, najmä v odbornom vzdelávaní a príprave,

- ☒ podporovať verejnoprospešné projekty realizované žiakmi a študentmi ZŠ a SŠ pre verejný a súkromný sektor,
- ☒ zintenzívniť propagačné aktivity na podporu stredoškolského vzdelávania,
- ☒ využívať platformu na pravidelnú výmenu informácií o inováciách vo vzdelávaní a najlepšej praxi.

Opatrenie 1.1.3

Podporovať neformálne a zážitkové vzdelávanie v školskej aj v mimoškolskej činnosti

- ☒ adaptovať školské zariadenia na zariadenia s prvkami zážitkového vzdelávania,
- ☒ využívať mimoškolské zariadenia na realizáciu programov zážitkového vzdelávania,
- ☒ organizovať pracovné stretnutia pre učiteľov o programoch kultúrnych inštitúcií a ich využitie na zážitkové učenie pre dané vekové kategórie detí a žiakov,
- ☒ podpora nových foriem a obsahu záujmového vzdelávania.

Opatrenie 1.1.4

Vytvárať podmienky pre špeciálne a inkluzívne vzdelávanie

- ☒ podporovať vypracovanie regionálnych/miestnych akčných plánov inkluzívneho vzdelávania,
- ☒ zabezpečovať asistentov učiteľov a iného podporného personálu pre vzdelávací proces,
- ☒ adaptovať školské zariadenia na zariadenia s prvkami inkluzívneho vzdelávania a modernizovať priestory pre inkluzívne vzdelávanie (triedy, učebne, spoločné priestory, internáty, areály a i.) súvisiace s inováciami vo vzdelávaní,
- ☒ zabezpečovať bezbariérové prostredie v školách a v školských zariadeniach,
- ☒ podporovať tvorbu, resp. inovácie a realizáciu programov kontinuálneho vzdelávania pedagogických a odborných zamestnancov s dôrazom na inkluzívny aspekt,
- ☒ preventívnymi opatreniami znižovať a zabráňovať predčasnému ukončeniu školskej dochádzky najmä u detí a mládeže z MRK a podporovať prístup ku kvalitnému základnému vzdelávaniu pre všetky deti bez rozdielu,
- ☒ podporovať tvorbu, inováciu a realizáciu vzdelávacích programov zameraných na podporu inkluzívneho vzdelávania, napr. realizácia celodenného výchovného systému, pôsobenie pedagogických asistentov a odborných zamestnancov,
- ☒ zvyšovať vzdelanostnú úroveň príslušníkov marginalizovaných komunití, predovšetkým Rómov, na všetkých stupňoch vzdelávania s dôrazom na predprimárne vzdelávanie,
- ☒ sprístupňovať služby infraštruktúry škôl pre integráciu detí so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami,
- ☒ zlepšovať kvalitu, efektívnosť a prístup k terciárnemu a ekvivalentnému vzdelávaniu s cieľom zvýšiť počet študujúcich a úroveň vzdelania, hlavne v prípade znevýhodnených skupín,
- ☒ vytvoriť podmienky na špeciálno-pedagogický poradenský servis.

Kľúčové indikátory úspechu

Povinné	<ul style="list-style-type: none"> • Zapojenie rómskych detí do predprimárneho vzdelávania (miera zaškolenosti detí zo znevýhodneného prostredia, resp. účasť rómskych detí na predprimárnom vzdelávaní) • Výsledky národného testovania študentov – maturita • Počet pracovníkov samosprávy, ktorí sa zúčastňujú pravidelného vzdelávania
Voliteľné	<ul style="list-style-type: none"> • Počet zrekonštruovaných objektov škôl a školských zariadení s cieľom zvýšiť ich energetickú efektívnosť • Primeraná úspešnosť žiakov ZŠ v testovaní 5 a testovaní 9 • Miera predčasného ukončenia ZŠ (%) • Percento absolventov SŠ, ktorí pokračovali v štúdiu na VŠ • Vypracovanie regionálnych a miestnych akčných plánov inkluzívneho vzdelávania • Počet podporených pilotných aktivít a projektov inkluzívneho vzdelávania a zážitkového vzdelávania

Špecifický cieľ 1.2

Vytvárať podmienky pre všestranný rozvoj kreativity a talentu u detí a mládeže a podporovať ich zdravý životný štýl

Východisková situácia: Koncepčná a všestranná práca s talentmi v kultúre a v športe, ako aj všeobecná podpora práce s mládežou významne prispieva k zvyšovaniu kvality života regiónu. Región má v celo-

plošnej systematickej a koncepcnej práci s talentmi a s mládežou výrazné medzery. Zvýšenú pozornosť je potrebné venovať nielen kvalite práce s talentmi, ale aj kvalitnému zázemiu a modernizovanému vybaveniu v súlade so súčasnými trendmi. Je potrebné talentom z regiónu a ich pedagógom v čo najväčšej miere umožniť účasť na medzinárodných podujatiach, aby sa neustále učili a zlepšovali. Zvýšenie atraktivity regiónu pre udržanie mladých ľudí a prilákanie nových vzdelaných, angažovaných a kreatívnych ľudí si vyžaduje nové komplexné prístupy k službám v oblasti vzdelávania, podnikania, informačným a poradenským službám a zabezpečeniu vhodných pracovných príležitostí umožňujúcich podporu talentu a rozvoj nadania.

Opatrenia a typové aktivity

Opatrenia	
1.2.1	Podporovať kultúrne voľnočasové aktivity detí a mládeže prostredníctvom škôl, ZUŠ, CVČ a zapájanie do aktivít záujmových združení
1.2.2	Podporovať športové voľnočasové aktivity detí a mládeže prostredníctvom škôl, CVČ, športových klubov a zapájanie do aktivít záujmových združení
1.2.3	Podporovať mládežnícke projekty, združovanie mladých a ich zapájanie do dobrovoľníckych aktivít

Poznámka: Opatrenia 1.2.1 a 1.2.2 sa týkajú Strategicko-programovej časti pre IÚS UMR Liptov 2030.

Opatrenie 1.2.1

Podporovať kultúrne voľnočasové aktivity detí a mládeže prostredníctvom škôl, ZUŠ, CVČ a zapájanie do aktivít záujmových združení

- ✳ budovať a rekonštruovať odborné učebne v CVČ a ZUŠ,
- ✳ skvalitňovať materiálno-technické vybavenie ZUŠ a CVČ,
- ✳ vytvoriť podmienky pre zjednotenie prevádzok ZUŠ v jednej centrálnej budove,
- ✳ podporovať rozvoj hudobných, tanečných, rytmických, dramatických a estetických činností zameraných na zmysluplné využívanie voľného času detí a mládeže,
- ✳ zapájať deti predškolského veku do činnosti ZUŠ, diagnostika motorických, výtvarných a rytmických schopností a ich následný rozvoj,
- ✳ zabezpečiť poradenstvo pre rodičov pri rozhodovaní o ďalšom štúdiu detí s umeleckým zameraním,
- ✳ zlepšiť informovanosť žiakov, rodičov, pedagógov a verejnosti o kultúrnych a ďalších kreatívnych aktivitách detí a mládeže,
- ✳ implementovať pilotné aktivity a projekty v oblasti podpory mladých kreatívnych talentov a nadania.

Opatrenie 1.2.2

Podporovať športové voľnočasové aktivity detí a mládeže prostredníctvom škôl, CVČ, športových klubov a zapájanie do aktivít záujmových združení

- ✳ revitalizovať areály základných a stredných škôl pre systematickú športovú činnosť na školách, voľnočasové aktivity CVČ, v športových kluboch, prípadne záujmových združeníach,
- ✳ budovať a revitalizovať indoorové a outdoorové športové zariadenia a telocvične pre deti a mládež s možnosťou celoročnej prevádzky,
- ✳ skvalitňovať materiálno-technické vybavenie športových zariadení a telocviční,
- ✳ sprístupniť športoviská a športové areály pre všetky cieľové skupiny obyvateľov, t. j. nielen pre miestne športové organizácie a športovcov, ale aj širokej verejnosti vrátane seniorov a obyvateľov so zdravotným postihnutím,
- ✳ zapájať deti predškolského veku do činnosti športových klubov, diagnostikovať ich pohybové schopnosti a ich následný rozvoj,
- ✳ zabezpečiť poradenstvo pre rodičov pri rozhodovaní o ďalšom športovom zameraní detí a mládeže,
- ✳ zlepšiť informovanosť žiakov, rodičov, pedagógov a verejnosti o športových aktivitách detí a mládeže,
- ✳ implementovať pilotné aktivity a projekty v oblasti podpory mladých športových talentov a nadania.

Opatrenie 1.2.3

Podporovať mládežnícke projekty, združovanie mladých a ich zapájanie do dobrovoľníckych aktivít

- ✳ posilňovať miestne iniciatívy, dobrovoľnícke aktivity a inštitucionálne rámce prostredníctvom programov verejnej správy pre prácu s mládežou (napr. Rada mládeže, mládežnícke parlamenty atď.),
- ✳ obnoviť a udržiavať neformálne stretávanie sa a prácu mládeže v obidvoch mestách (Klub mladých, Študentský parlament a i.),
- ✳ podporovať činnosť a vybrané projekty mladých, ktoré ich motivujú k stretávaniu sa a k spoločným verejnoprospešným aktivitám v spolupráci s vysokými školami, odbornými organizáciami štátnej správy, miestnymi samosprávami a tretím sektorom,

- ☒ podporovať zavedenie nových alebo inovatívnych foriem podpory mladých s cieľom ich vzdelávania, hľadania zamestnania, stáže,
- ☒ stimulovať mladých k medzinárodnej mobilite aj prostredníctvom programov EÚ,
- ☒ integrovať aj vylúčené komunity mladých ľudí, ktorí nie sú zamestnaní, ani nie sú v procese vzdelávania alebo odbornej prípravy na trh práce, vrátane mladých ľudí ohrozených sociálnym vylúčením a mladých ľudí z marginalizovaných komunít,
- ☒ podpora spoločných programov cezhraničnej výmeny a vzdelávania pre študentov a učiteľov v sektore vzdelávacích inštitúcií profesijnej a odbornej prípravy,
- ☒ zlepšiť informovanosť pedagógov, rodičov a verejnosti o aktivitách mládeže,
- ☒ vypracovať medzisektorovú koncepciu systémovej práce s mládežou a podpory mladých ľudí ako súčasť stabilizácie sociálneho kapitálu a vytvárania atraktivity územia pre mladých ľudí v rôznych fázach života (napr. vzdelávanie, kariérne poradenstvo, podpora podnikania, prvá práca, podpora zakladania rodín – dostupné bývanie a verejné služby pre mladé rodiny, komunitné aktivity, dobrovoľníctvo atď.).

Kľúčové indikátory úspechu

Povinné	<ul style="list-style-type: none"> • Pilotné aktivity a projekty pre rozvoj kreativity a talentu detí a mládeže
Voliteľné	<ul style="list-style-type: none"> • Počet pilotných aktivít a projektov v oblasti podpory mladých umeleckých a športových talentov • Podiel detí a mladých ľudí nad 15 rokov (15-30), ktorí využívajú voľnočasovú ponuku CVČ v kontexte celkového počtu (bez ohľadu na vek) účastníkov činností CVČ • Miera spokojnosti žiakov, rodičov, pedagógov a verejnosti s rozsahom informovanosti o športových aktivitách detí a mládeže

Špecifický cieľ 1.3

Budovať a podporovať atraktívny systém celoživotného vzdelávania pre osobný a profesijný rozvoj

Východisková situácia: Obyvatelia regiónu by mali mať lepší prístup k modernému celoživotnému vzdelávaniu vzrastajúcej kvality, aby v každom veku mali možnosť získavať nové vedomosti, zručnosti a skúsenosti, ktoré zvýšia ich šance na trhu práce alebo v podnikaní, prípadne prispievajú k budovaniu kvalitných sociálnych a spoločenských vzťahov. Infraštruktúra a vybavenosť vzdelávacích inštitúcií musí zohľadňovať moderné požiadavky a ponuka ich služieb súčasne štandardy digitálnej doby, aby tieto boli stále dostatočne atraktívne pre svojich užívateľov. Moderná samospráva si vyžaduje aj iný prístup zo strany úradníckeho aparátu k výkonu „služby verejnosti“, k čomu je potrebné vytvoriť a realizovať atraktívne vzdelávacie programy.

Opatrenia a typové aktivity

Opatrenia	
1.3.1	Aktívne vytvárať možnosti pre zvyšovanie kvalifikácie a ďalšieho vzdelávania
1.3.2	Zaviesť a podporovať vzdelávanie pracovníkov samosprávy

Opatrenie 1.3.1

Aktívne vytvárať možnosti pre zvyšovanie kvalifikácie a ďalšieho vzdelávania

- ☒ systematicky mapovať dopyt a ponuku celoživotného vzdelávania,
- ☒ vytvárať možnosti pre zvyšovanie kvalifikácie a ďalšieho vzdelávania vrátane univerzity tretieho veku,
- ☒ zvyšovať atraktívnosť, kvalitu a efektívnosť celoživotného vzdelávania s dôrazom na rozvoj kľúčových kompetencií, prehĺbovanie a zvyšovanie kvalifikácie,
- ☒ podporovať budovanie integrovaných špecializovaných vzdelávacích centier – “kampusov” a zdieľanej vzdelávacej infraštruktúry,
- ☒ podporovať zavedenie modelu individuálnych vzdelávacích účtov ako nástroja podpory ďalšieho vzdelávania jednotlivca, ktorý ho motivuje k rozvoju zručností potrebných napríklad na udržanie si zamestnania, kariérny postup alebo uplatnenie sa v inom zamestnaní,
- ☒ podporiť vytvorenie systému uznávania výsledkov vzdelávania a získavania mikrokvalifikácií,
- ☒ vytvoriť a spravovať platformu na pravidelnú výmenu informácií o inováciách vo vzdelávaní a najlepšej praxi,
- ☒ podpora sieťovania vzdelávacích organizácií na všetkých stupňoch vzdelávania,
- ☒ využívať platformu na pravidelnú výmenu informácií o inováciách vo vzdelávaní a najlepšej praxi,
- ☒ realizovať propagačné aktivity na podporu inovácií vo vzdelávaní.

Opatrenie 1.3.2

Zaviesť a podporovať vzdelávanie pracovníkov samosprávy

- ☒ navrhnuť, implementovať a aktualizovať systém pravidelného vzdelávania pracovníkov samosprávy,
- ☒ poskytnúť pracovníkom samosprávy podporu pri ich zvyšovaní kvalifikácie a zručností.

Kľúčové indikátory úspechu

Povinné	<ul style="list-style-type: none"> • Účasť -64-25ročných na vzdelávaní
Voliteľné	<ul style="list-style-type: none"> • Fungujúca platforma na pravidelnú výmenu informácií o inováciách vo vzdelávaní a najlepšej praxi • Počet pracovníkov samosprávy, ktorí sa zúčastňujú pravidelného vzdelávania

Špecifický cieľ 1.4

Skvalitňovať spoluprácu škôl s podnikateľskou praxou

Východisková situácia: Systematická spolupráca samospráv, najmä oboch jadrových miest, založená na vzájomnej výmene informácií a skúseností s podnikateľskou obcou a hlavnými zamestnávateľmi nie je ideálna. Aj z tohto dôvodu prepojitelnosť vzdelávacích inštitúcií s podnikateľskou praxou v regióne nie je dostatočná a bude potrebné nájsť také nástroje spolupráce, ktoré tento stav zmenia, aby talentovaní absolventi škôl neodchádzali z regiónu za prácou a mohli s inštitucionálnou podporou realizovať svoje podnikateľské aktivity priamo v regióne.

Opatrenia a typové aktivity

Opatrenia	
1.4.1	Podporovať inovácie systému vzdelávania reagujúce na podnety praxe
1.4.2	Zlepšovať vzájomnú informovanosť škôl, podnikateľov a zamestnávateľov

Opatrenie 1.4.1

Podporovať inovácie systému vzdelávania reagujúce na podnety praxe

- ☒ podporovať orientáciu stredných odborných škôl na praktické vyučovanie podľa potrieb zamestnávateľov,
- ☒ podporovať duálne vzdelávanie a užšiu spoluprácu SŠ so zamestnávateľmi,
- ☒ podporovať pilotné projekty spolupráce škôl s podnikateľmi a zamestnávateľmi v záujme zvyšovania kvality odborného vzdelávania a prípravy reflektujúc potreby trhu práce,
- ☒ zabezpečiť vytvorenie platformy na pravidelnú výmenu informácií o potrebe zručností a vzdelávania,
- ☒ budovanie špecializovaných centier odborného vzdelávania a prípravy (COVP) v spolupráci so zamestnávateľmi,
- ☒ zabezpečiť prístup k službám kariérneho poradenstva.

Opatrenie 1.4.2

Zlepšovať vzájomnú informovanosť škôl, podnikateľov a zamestnávateľov

- ☒ zaviesť platformu pravidelného stretávania sa pracovníkov škôl s podnikateľmi a zamestnávateľmi v regióne za účelom výmeny informácií,
- ☒ vytvoriť zoznam podnikateľských subjektov na území mesta s možnosťou školských exkurzií s cieľom oboznámiť sa s reálnym pracovným prostredím,
- ☒ realizovať spoločné projekty aktérov na vytváranie nových pracovných miest pre talenty,
- ☒ implementovať pilotné aktivity a projekty v oblasti zamestnanosti talentov,
- ☒ regionálne koordinovať exkurzie a workshopy pre žiakov základných a stredných škôl u zamestnávateľov so zameraním na praktické zručnosti,
- ☒ koordinovať exkurzie a workshopy pre žiakov základných a stredných škôl u zamestnávateľov.

Kľúčové indikátory úspechu

Povinné	<ul style="list-style-type: none"> • Počet pilotných projektov spolupráce škôl s podnikateľmi a zamestnávateľmi v záujme zvyšovania kvality odborného vzdelávania a prípravy reflektujúc potreby trhu práce
Voliteľné	<ul style="list-style-type: none"> • Podiel výdavkov súkromného sektora na výskum a vývoj • Počet vytvorených miest pre talenty formou spoločných projektov zainteresovaných subjektov

Špecifický cieľ 1.5

Systematicky podporovať investovanie a podnikanie vrátane začínajúcich podnikateľov

Východisková situácia: Podpora podnikania a investovania v regióne je viac-menej záležitosťou vybraných samospráv ako regiónu (najmä oboch jadrových miest a niektorých obcí). Ide skôr o ústretové riešenia pre konkrétne investičné a podnikateľské požiadavky ako o konkrétnu proaktívne riadenú implementáciu regionálnej stratégie podpory podnikania a investovania v regióne. Vo všeobecnosti má samospráva v regióne skôr individualizovaný kontakt s podnikateľmi a investormi. Obidvom mestám chýbajú incentívne (podporné) schémy pre prilákanie investorov a prilákanie podnikateľských príležitostí.

Opatrenia a typové aktivity

Opatrenia	
1.5.1	Podporovať špecializované podnikateľské programy, podujatia, iniciatívy a pilotné projekty vrátane internacionalizácie podnikania
1.5.2	Revitalizovať nevyužívané verejné budovy a pozemky na nový účel pre podnikateľov
1.5.3	Vytvárať podmienky pre príchod a etablovanie investorov

Opatrenie 1.5.1

Podporovať špecializované podnikateľské programy, podujatia, iniciatívy a pilotné projekty vrátane internacionalizácie podnikania

- ☒ podporovať vytváranie multifunkčnej zdieľanej infraštruktúry pre rozvoj talentu a podnikavosti,
- ☒ iniciovať a podporiť založenie Klubu podnikateľov a pravidelné stretávanie sa ich zástupcov so zástupcami samosprávy,
- ☒ podporovať začínajúcich podnikateľov v oblasti startupov a spinoffov,
- ☒ implementovať finančné nástroje na podporu nadaných, talentovaných a podnikavých,
- ☒ podporovať flexibilné formy pre riešenie rôznych životných situácií nadaných, talentovaných a podnikavých (ako napr. podpora bývania, mimoškolskej činnosti detí a i.),
- ☒ vytvárať podmienky pre vznik spoločných platforiem stretávania a zdieľania aktérov pre nadaných, talentovaných a podnikavých,
- ☒ zostaviť, zverejniť a priebežne aktualizovať databázu podnikateľských subjektov a ich aktivít,
- ☒ organizovať osvetu o možnostiach podnikania (vrátane ponuky brownfields) a samozamestnania v regióne,
- ☒ podporovať internacionalizáciu MSP, propagáciu a účasť na podujatiach,
- ☒ realizovať špecializované kontrakčné a prezentačné podujatia,
- ☒ využívať zdieľanú propagáciu mesta a podnikateľských subjektov,
- ☒ podporovať odbúravanie byrokratických prekážok podnikania,
- ☒ organizovať vzdelávacie podujatia vrátane vzdelávania prostredníctvom nových technológií,
- ☒ zavádzať programy budovania podnikateľských zručností a programy podpory inovatívnych foriem podnikania,
- ☒ identifikovať a podporovať inovačný potenciál podnikov pre medzinárodnú spoluprácu,
- ☒ podporovať mobilitu a medzinárodné a cezhraničné spolupráce.

Opatrenie 1.5.2

Revitalizovať nevyužívané verejné budovy a pozemky na nový účel pre podnikateľov

- ☒ vypracovať analýzu objektov a pozemkov vo vlastníctve samosprávy s cieľom ich efektívneho využitia a zhodnotenia pre rozvoj podnikateľských aktivít,
- ☒ vypracovať, zverejniť a priebežne aktualizovať katalóg disponibilných nehnuteľností na podnikanie,
- ☒ majetkovoprávne vysporiadať nehnuteľnosti, ktoré užíva samospráva a ňou riadené organizácie,
- ☒ podporovať vznik coworkingových priestorov a podnikateľských inkubátorov.

Opatrenie 1.5.3

Vytvárať podmienky pre príchod a etablovanie investorov

- ☒ spracovať a zverejniť pravidlá a podmienky podpory investícií,
- ☒ vymedziť a pripraviť nové lokality pre podnikateľské investície (pomoc pri príprave nových území pre investorov),
- ☒ potenciálnym investorom uľahčiť orientáciu v miestnych podmienkach poskytovaním odborného poradenstva,

- ☒ dobudovať prístupové cesty a inžinierske siete k priemyselným areálom, zónam určeným pre výrobu a rozvoj služieb,
- ☒ diferenciaciou podmienok zlepšiť sieť obchodov, služieb a občianskej vybavenosti.

Kľúčové indikátory úspechu

Povinné	<ul style="list-style-type: none"> • Ekonomická aktivita obyvateľov
Voliteľné	<ul style="list-style-type: none"> • Miera zamestnanosti vo výskume, vývoji a inováciách • Podiel právnických a fyzických osôb v odvetviach s vysokou technologickou úrovňou (high-tech) z celkového počtu právnických a fyzických osôb (v %) • Počet vzdelávacích podujatí vrátane počtu podujatí organizovaných prostredníctvom nových technológií • Počet realizovaných mobilit v rámci medzinárodnej a cezhraničnej spolupráce

Špecifický cieľ 1.6

Udržiavať a vytvárať dobré pracovné príležitosti na trhu práce

Východisková situácia: Zamestnanosť je kľúčovým ekonomickým ukazovateľom rozvoja územia a kvality života. Významná závislosť regiónu, najmä okresu Liptovský Mikuláš na jednom odvetví, konkrétne odvetví cestovného ruchu, je pomerne riziková a diverzifikácia je nevyhnutná. V okrese Ružomberok dominancia významného výrobcu papiera a celulózy Mondi SCP, a.s. výrazne ovplyvňuje fungovanie mesta a okolitých obcí.

Z dôvodu starnutia obyvateľstva a legislatívnych opatrení v sociálnej oblasti sa predlžuje obdobie ekonomickej aktivity obyvateľov, čo si vyžaduje nové prístupy k službám zamestnanosti, v prípade regiónu Liptov najmä v cestovnom ruchu. Sociálna ekonomika v regióne je zatiaľ veľmi málo rozvinutá.

Nevyhnutnosťou je systematická a koordinovaná podpora funkčného systému služieb zamestnanosti, informačných služieb a poradenstva zameraného na zlepšenie prístupu pre všetky vekové skupiny a znevýhodnené skupiny obyvateľstva k dobrým pracovným príležitostiam vrátane sociálnej ekonomiky, ktorý bude viesť k zvýšeniu ekonomickej aktivity obyvateľstva a rastu zamestnanosti predovšetkým na vidieku.

Opatrenia a typové aktivity

Opatrenia	
1.6.1	Zlepšovať prístup obyvateľov k službám zamestnanosti
1.6.2	Podporovať vytváranie pracovných príležitostí pre znevýhodnené skupiny obyvateľov a pre sociálnu ekonomiku

Opatrenie 1.6.1

Zlepšovať prístup obyvateľov k službám zamestnanosti

- ☒ participovať na aktivitách ÚPSVaR-u pri zvyšovaní zamestnanosti,
- ☒ podporovať sprístupnenie informácií o voľných pracovných miestach z databázy ÚPSVaR na verejne prístupnom mieste,
- ☒ podporovať pracovné poradenstvo a integrované informačné služby vrátane infraštruktúry,
- ☒ podporovať personalizované služby zamestnanosti a programy „rýchleho nasadenia“ služieb zamestnanosti,
- ☒ podporovať rôzne kombinované formy práce,
- ☒ zavádzať programy na prechod zo školy do zamestnania,
- ☒ zapájať neverejných poskytovateľov pri zlepšení prístupu obyvateľov k službám zamestnanosti s dôrazom na odbornú profiláciu klientov ÚPSVaR.

Opatrenie 1.6.2

Podporovať vytváranie pracovných príležitostí pre znevýhodnené skupiny obyvateľov a pre sociálnu ekonomiku

- ☒ iniciovať a podporovať vytváranie zdieľaných podnikateľských služieb a infraštruktúry,
- ☒ iniciovať a podporovať pilotné aktivity a spoločné projekty a iniciatívy v oblasti zamestnanosti znevýhodnených skupín obyvateľstva,
- ☒ podporovať služby so zameraním na zosúladňovanie rodinného a pracovného života s dôrazom na mladé rodiny,
- ☒ podporovať ekosystém sociálneho podnikania,

- ☒ podporovať miestne dodávateľsko-odberateľské vzťahy od sociálnych podnikateľov v samospráve aj v podnikateľskom prostredí,
- ☒ zavádzať prístup riadenia rozmanitosti (diversity management),
- ☒ spracovať a aktívne prezentovať príklady dobrej praxe vo vytváraní pracovných príležitostí pre znevýhodnené skupiny obyvateľov (napr. so zdravotným postihnutím) a v sociálnom podnikaní.

Kľúčové indikátory úspechu

Povinné	<ul style="list-style-type: none"> • Zamestnanosť • Miera zamestnanosti vo vekovej skupine 50+
Voliteľné	<ul style="list-style-type: none"> • Miera zamestnanosti osôb so zdravotným postihnutím • Podiel dlhodobozamestnaných v celkovej počte nezamestnaných (v %) • Počet realizovaných pilotných aktivít a spoločných projektov a iniciatív v oblasti zamestnanosti znevýhodnených skupín obyvateľstva

Špecifický cieľ 1.7

Podporovať inovačné prístupy a výskumno-inovačné aktivity

Východisková situácia: Potenciál pôsobenia troch vysokoškolských pracovísk v regióne (Katolícka univerzita v Ružomberku, Inštitút Aurela Stodolu Žilinskej univerzity v Liptovskom Mikuláši a Akadémia ozbrojených síl v Liptovskom Mikuláši) nie je dostatočne využívaný pre lepšie spravovanie vecí verejných a podporu kvality podnikateľského prostredia v regióne. Je potrebné túto spoluprácu medzisektorovo rozvíjať, koncepčne nastaviť a systematicky podporovať. Prospešná bude aj spolupráca s Úradom Žilinského samosprávneho kraja pri implementácii inovačnej politiky kraja. Zanedbávaná je a spolupráca pri implementácii konkrétnych inovatívnych, experimentálnych a pilotných riešení na úrovni samosprávy, neziskového sektora a v podnikateľskom prostredí z dôvodu, že nejde o zavedený riadený proces, ale skôr o aktivitu konkrétneho subjektu.

Opatrenia a typové aktivity

Opatrenia	
1.7.1	Podporovať spoluprácu vysokých škôl s výskumnými organizáciami pre potreby lepšieho spravovania vecí verejných a podpory podnikateľského prostredia
1.7.2	Podporovať zavádzanie inovatívnych, experimentálnych a pilotných riešení na úrovni samosprávy, neziskového sektora a v podnikateľskom prostredí

Opatrenie 1.7.1

Podporovať spoluprácu vysokých škôl s výskumnými organizáciami pre potreby lepšieho spravovania vecí verejných a podpory podnikateľského prostredia

- ☒ podporovať modernizáciu a rozvoj infraštruktúry výskumu, vývoja a inovácií najmä na univerzitných, vysokoškolských a výskumných pracoviskách,
- ☒ iniciovať a podporovať činnosť existujúcich a nových odvetvových klastrov a klastrových iniciatív v jednotlivých oblastiach podnikania, ako aj ich sieťovanie v medzinárodnom priestore,
- ☒ podporovať vytváranie spoločných inovačných hubov a pracovísk podnikov a výskumu,
- ☒ podporovať účasť vedecko-výskumných inštitúcií a MSP v schémach Európskej rady pre inovácie (EIC), programu Horizont Európa, vrátane programu Digitálna Európa,
- ☒ podporovať zriadenie regionálnych inovačných centier (RIC) spoločne s univerzitami a vzdelávanie v oblasti transferu technológií a komercializácie v zahraničí,
- ☒ implementovať medzisektorové riešenia a výstupy cezhraničnej spolupráce, napr. v oblasti obehového hospodárstva, zdravia, aplikácie zelených riešení a energetiky a pod.

Opatrenie 1.7.2

Podporovať zavádzanie inovatívnych, experimentálnych a pilotných riešení na úrovni samosprávy, neziskového sektora a v podnikateľskom prostredí

- ☒ identifikovať a podporovať inovačný potenciál podnikov v regióne pre SMART a zelené riešenia,
- ☒ podporovať budovanie partnerstiev zameraných na inovačný rozvoj a medzisektorové riešenia,
- ☒ podporovať investície podnikov do výskumu a inovácií (modernizácia technológií, procesov a postupov),
- ☒ podporovať projekty spolupráce podnikov a výskumných organizácií,

- ☒ podporovať vytváranie inovačných kapacít podnikov a podnikových inovačných hubov,
- ☒ podporovať digitálnu transformáciu,
- ☒ zapájať samosprávu a neziskový sektor do pilotných projektov v oblasti SMART, medzisektorových a zelených riešení.

Kľúčové indikátory úspechu

Povinné	• Počet vytvorených partnerstiev zameraných na inovačný rozvoj a medzisektorové riešenia
Voliteľné	• Vytvorenie spoločných inovačných hubov a pracovísk podnikov a výskumu

Špecifický cieľ 1.8

Skvalitňovať služby občanom a optimalizovať procesy riadenia a komunikácie samosprávy

Východisková situácia: Proces digitalizácie ekonomiky a elektronizácie služieb významne ovplyvňuje aj fungovanie samosprávy a kladie na poskytovanie verejných služieb nové nároky, ktoré je potrebné analyzovať a reflektovať novými riešeniami. Verejnosť vyžaduje čoraz viac otvorené vládnutie a otvorené spravovanie vecí verejných a čo najväčšiu mieru zapájania sa do rozhodovania (participácia s verejnosťou), v čom vie byť digitalizácia veľkým prínosom. Plánovanie rozvoja regiónu a samospráv bez zberu a vyhodnocovania dát je v dnešnej dobe neustálych zmien nevyhnutnosťou. V práci s dátami nemá región Liptov zatiaľ nastavené procesy.

Opatrenia a typové aktivity

Opatrenia	
1.8.1	Zabezpečovať otvorenie samosprávy a podnikania pre nové elektronické služby a digitalizáciu dát
1.8.2	Zefektívňovať spravovanie a využívanie majetku vo vlastníctve mesta
1.8.3	Nastavovať podmienky pre spoluprácu a zlepšovať kvalitu pracovného prostredia pre zamestnancov úradov samosprávy
1.8.4	Efektívne, otvorene a transparentne komunikovať s občanmi

Opatrenie 1.8.1

Zabezpečovať otvorenie samosprávy a podnikania pre nové elektronické služby a digitalizáciu dát

- ☒ pravidelne aktualizovať informačné systémy samosprávy a verejnej správy pre efektívne riadenie a rozhodovanie,
- ☒ zabezpečiť efektívnejšie využívanie existujúcich modulov informačných systémov (IS) samosprávy a verejnej správy,
- ☒ rozširovať oblasti práce s informáciami v samospráve a verejnej správe tak, aby tieto mali podobu otvorených dát a boli komplexne a konzistentne zhromažďované a spracované v jednom IS,
- ☒ podporovať digitálnu transformáciu samosprávy, verejnej správy a nové typy elektronických služieb a zabezpečiť prístup k službám pre všetkých občanov vrátane zdravotne postihnutých a znevýhodnených osôb a umožniť im vybavenie požiadaviek prostredníctvom elektronickej komunikácie,
- ☒ podporovať zavedenie elektronických služieb samosprávy pre podnikateľov,
- ☒ identifikovať a podporovať inovačný potenciál samosprávy a verejnej správy využívaním otvorených dát,
- ☒ vytvárať dátovú základňu a príklady dobrej praxe v koordinácii so Štatistickým úradom SR,
- ☒ podporovať pilotné projekty v oblasti dátového manažmentu a využívania GIS na úrovni regiónu (zdieľané dátové pracovisko),
- ☒ podporovať manažment údajov verejnej správy a kybernetickú bezpečnosť,
- ☒ rozširovať eGovernment v prospech občanov, podnikateľov a ďalších subjektov pôsobiach na území samosprávy,
- ☒ zlepšovať a rozširovať poskytovanie geografických informácií pre verejnosť prostredníctvom GIS portálu,
- ☒ implementovať elektronický, plne automatizovaný portálový systém nahlasovania podnetov a požiadaviek občanov,
- ☒ podporovať digitalizáciu podnikania (tvorba a modernizácia e-shopov, podpora online prezentácie),
- ☒ podporovať spoločné cezhraničné a medzinárodné projekty a SMART prístupy vo verejných službách.

Opatrenie 1.8.2

Zefektívňovať spravovanie a využívanie majetku vo vlastníctve samosprávy

- ☒ spracovať pasportizáciu nehnuteľného majetku samosprávy,
- ☒ posúdiť stav, efektívnosť a účelnosť využívania budov v majetku samosprávy,
- ☒ zmapovať a vysporiadať dubiózny majetok samosprávy,
- ☒ realizovať aktívnu pozemkovú politiku vrátane pozemkových úprav,
- ☒ zaviesť transparentné vykazovanie hospodárenia s majetkom a verejnými zdrojmi,
- ☒ rozširovať a skvalitňovať GIS databázu dát o majetku samosprávy,
- ☒ aplikovať spoločensky zodpovedné a zelené verejné obstarávanie,
- ☒ neustále zlepšovať výber daní a poplatkov a vymáhanie pohľadávok.

Opatrenie 1.8.3

Nastavovať podmienky pre spoluprácu a zlepšovať kvalitu pracovného prostredia pre zamestnancov úradov samosprávy

- ☒ rekonštruovať a modernizovať budovy mestských a obecných úradov (zateplenie a výmena otvorených konštrukcií, výmena elektroinštalácie a počítačových sietí, modernizácia osvetlenia, hydraulické vyregulovanie vykurovacieho systému, klimatizácia a vzduchotechnika priestorov, interiérové vybavenie, hygienické zariadenia, spoločné kuchynky s posedením atď.),
- ☒ zabezpečovať moderné a výkonné technické vybavenie pre spoľahlivú a bezporuchovú prevádzku informačných systémov a prácu zamestnancov,
- ☒ zabezpečovať skvalitnenie a zefektívnenie pracovného prostredia zamestnancov samosprávy (napr. vybudovanie regeneračnej zóny pre zamestnancov so sociálnym zázemím a i.),
- ☒ zvyšovať bezpečnosť a ochranu osôb a majetku samosprávy zavedením monitorovania vnútorných priestorov verejných budov,
- ☒ modernizovať registratúrne pracovisko,
- ☒ vytvoriť digitálny archív dokumentov a zdieľané pracovisko na digitalizáciu dokumentov s dostatočným technickým vybavením (skenery) a personálnym zabezpečením,
- ☒ zefektívniť a sprehľadniť prácu úradníkov,
- ☒ implementovať a udržiavať systém riadenia kvality podľa ISO 9001/2000 a zabezpečovať pravidelné procesné audity úradov samosprávy.

Opatrenie 1.8.4

Efektívne, otvorene a transparentne komunikovať s občanmi

- ☒ zaviesť procesy participácie s verejnosťou (útvar participácie s verejnosťou) najmä v oblasti prípravy a pripomienkovania strategických a koncepčných dokumentov, zapojenia verejnosti do prípravy spoločných projektov,
- ☒ umožniť občanom samosprávy čerpať časť verejných financií v rámci tzv. participatívneho rozpočtu,
- ☒ pravidelne monitorovať spokojnosť občanov so službami samosprávy formou prieskumov a prostredníctvom panelových diskusií na rôzne odborné témy
- ☒ využívať všetky dostupné mediálne kanály na poskytovanie aktuálnych informácií o dianí v samospráve (rozhlas, TV, tlačené a online periodiká, sociálne siete)
- ☒ modernizovať a spravovať vlastné tradičné a online mediálne kanály vo vlastníctve samosprávy,
- ☒ pravidelne organizovať stretnutia s občanmi (mládež, študenti, seniori, podnikatelia atď.) k získavaniu spätnej väzby a zberu podnetov,
- ☒ pravidelne organizovať tlačové brífingy a tlačové konferencie pre zástupcov médií,
- ☒ podporovať zverejňovanie informácií nad rámec zákona na princípe „otvorenej samosprávy“.

Kľúčové indikátory úspechu

Povinné	<ul style="list-style-type: none"> • Počet projektov a aktivít mesta a obcí pripravovaných participatívnym spôsobom
Voliteľné	<ul style="list-style-type: none"> • Rozšírenie poskytovania geografických informácií pre verejnosť prostredníctvom webového GIS portálu • Podiel obyvateľov, ktorí sú spokojní s mierou informovanosti a kvalitou informácií o dôležitých opatreniach, rozhodnutiach a aktivitách mesta • Podiel obyvateľov, ktorí majú pocit, že sa môžu zapojiť do chodu mesta

PRIORITA 2: Životné prostredie

Strategický cieľ 2

Zachovať prírodné hodnoty, tradičný krajinný ráz a biodiverzitu a podporiť adaptáciu na dopady klimatickej zmeny

Špecifické ciele

2.1	Podporovať udržateľné riadenie architektonického a územného rozvoja miest a obcí na princípoch participácie verejnosti
2.2	Podporovať adaptáciu sídiel a krajiny na dopady zmeny klímy
2.3	Zabezpečovať ochranu prírodných hodnôt (biodiverzity, vody, pôdy a ekosystémov)
2.4	Zlepšovať kvalitu ovzdušia a znížiť produkciu skleníkových plynov
2.5	Zavádzať princípy obehového hospodárstva a cirkulárnej ekonomiky a zlepšovať nakladanie s odpadom
2.6	Rozvíjať environmentálnu výchovu, vzdelávanie a osvetu a zvyšovať environmentálne povedomie občanov

Špecifický cieľ 2.1

Podporovať udržateľné riadenie architektonického a územného rozvoja miest a obcí na princípoch participácie verejnosti

Východisková situácia: Intenzifikáciu cestovného ruchu za posledných 10-15 rokov sa v regióne Liptov, najmä v okrese Lipt. Mikuláš, naštartovala silná urbanizácia v rekreačných lokalitách (Demänovská dolina a okolie Liptovskej Mary). Pôsobenie intenzívneho cestovného ruchu a narastajúca nevhodná urbanizácia začali výrazne znehodnocovať tradičné krajinné štruktúry a prírodný kapitál. V dôsledku zástavby dochádza v niektorých lokalitách aj k úbytku poľnohospodárskej pôdy. Konflikt medzi ochranou prírody a krajiny a cestovným ruchom sa za posledné dva roky vyostřil. Tlak na zabránenie nevhodnej urbanizácii si vyžaduje zmenu prístupu k plánovaniu rozvoja cestovného ruchu s cieľom podporiť citlivé formy cestovného ruchu na úkor jeho masovej podoby. Z urbanistického a krajinárskeho hľadiska je potrebné zachovať a podporovať priepustnosť a spojitost' krajiny, zabrániť jej ďalšej fragmentácii, a tým zastaviť pokles biodiverzity a podporovať zachovanie tradičného krajinného rázu.

Opatrenia a typové aktivity

Opatrenia	
2.1.1	Permanentne sledovať a aktualizovať územnoplánovacie a rozvojové dokumenty samospráv v súlade s princípmi udržateľného rozvoja
2.1.2	Venovať zvýšenú pozornosť tvorbe, revitalizácii a estetizácii verejných priestranstiev a aplikovať udržateľné riešenia aj vo voľnej krajine

Poznámka: Opatrenie 2.1.1 sa týka Strategicko-programovej časti pre IÚS UMR Liptov 2030.

Opatrenie 2.1.1

Permanently sledovať a aktualizovať územnoplánovacie a rozvojové dokumenty samospráv v súlade s princípmi udržateľného rozvoja

- aktívne zapájať občanov, odbornú a laickú verejnosť do procesu tvorby a pripomienkovania koncepcných územnoplánovacích podkladov, ako aj dielčích problémov rozvoja jednotlivých zón – lokalít obce a mesta,
- vypracovať a pravidelne podľa potrieb aktualizovať územnoplánovacia dokumentácia miest a obcí, doplniť ju o územné plány zón vytypovaných lokalít, Miestny územný systém ekologickej stability (MÚSES) a Miestnu agendu 21 (MA 21),
- spracovať Plán udržateľnej mobility (PUM) pre región Liptov vrátane dopravného modelu,
- spracovať a aktualizovať Územný generel dopravy ako podklad pre aktualizáciu územného plánu miest a obcí,
- urbanisticky doriešiť a zatriktívniť centrá obcí a miest, revitalizáciu mestských sídlisk a nových mestských aj obecných štvrtí určených na bývanie (osvetlenie, sadové úpravy, zeleň, parkovanie, chodníky, mobiliár, oddychové zóny, čistota a bezpečnosť a i.),
- podporovať revitalizáciu a transformáciu starých priemyselných a iných nevyužívaných areálov,
- spracovať projekty pozemkových úprav,
- vypracovať a implementovať strategický dokument a urbanisticko-krajinársku štúdiu využitia a udržateľného rozvoja Liptovskej Mary na rekreačné účely a cestovný ruch.

Opatrenie 2.1.2

Venovať zvýšenú pozornosť tvorbe, revitalizácii a estetizácii verejných priestranstiev a aplikovať udržateľné riešenia aj vo voľnej krajine

- zvyšovať estetickú hodnotu krajiny prostredníctvom ochrany nosných prvkov estetickej kvality a typického charakteru krajiny,
- vypracovať urbanisticko-architektonické štúdie vytypovaných verejných mestských priestranstiev a krajinných celkov s dôrazom na vodozadržné opatrenia,
- humanizovať sídliská a mestské časti (vybudovať oddychové zóny s kompletným mobiliárom a drobnou architektúrou, budovať komunitné centrá, detské ihriská a občiansku vybavenosť) s ohľadom na riešenie pre znižovanie negatívnych dopadov zmeny klímy,
- vypracovať a implementovať Konceptiu revitalizácie mestského mobiliáru vrátane detských ihrísk a informačných a reklamných nosičov,
- vypracovať a implementovať koncepčný dokument "Zásady tvorby a povoľovania reklamno-informačných prvkov" a "Manuál verejných priestranstiev" pri rešpektovaní architektonicko-výtvarných, ako aj dopravno-bezpečnostných princípov,
- revitalizovať a udržiavať mestský verejný mobiliár, ako aj reklamné a informačné prvky na území mesta,
- revitalizovať a udržiavať existujúce zariadenia na detských ihriskách,
- podporovať umiestňovanie jednotných prvkov drobnej architektúry mestského typu,
- vytvárať nové oddychové a športové zóny pre verejnosť všetkých vekových kategórií v súlade s jednotnou Konceptiou revitalizácie mestského mobiliáru,
- spracovať, schváliť a zverejniť koncepciu povoľovania reklamných, informačných a propagačných zariadení na území obcí a mesta,
- zabezpečiť čistotu miest a obcí a pravidelne zverejňovať harmonogram zimnej údržby, čistenia ulíc a verejných priestranstiev,
- spracovať a zverejniť mapu rozmiestnenia košov na zber psích exkrementov a plôch určených na voľný výbeh psov,
- podporovať realizáciu areálov určených na voľný výbeh psov,
- zlepšovať životné prostredie prostredníctvom malých zelených lokalít v urbanizovanom prostredí (tzv. environmentálna mestská architektúra).

Kľúčové indikátory úspechu

Povinné	<ul style="list-style-type: none">• Koeficient ekologickej stability krajiny
Voliteľné	<ul style="list-style-type: none">• Vypracovaný a schválený plán udržateľnej mobility (PUM) pre región Liptov vrátane dopravného modelu pripravený na realizáciu• Počet vybudovaných oddychových zón s kompletným mobiliárom a drobnou architektúrou s ohľadom na riešenie pre znižovanie negatívnych dopadov zmeny klímy• Vypracovaná a schválená urbanisticko-krajinárska štúdiu využitia a udržateľného rozvoja Liptovskej Mary na rekreačné účely a cestovný ruch

Špecifický cieľ 2.2

Podporovať adaptáciu sídiel a krajiny na dopady zmeny klímy

Východisková situácia: Adaptácia sídiel a krajiny na dopady zmeny klímy sa javí ako nevyhnutnosť a veľká naliehavosť v uplatňovaní strategického prístupu zo strany regiónu a jeho miest a obcí. Silnejúce dopady zmien klímy sa prejavujú nedostatkom vody v krajine (sucho), rastúcimi teplotami v mestách, extrémnymi javmi ako napríklad povodňami, búrlivým vetrom, postupnými zmenami v biodiverzite i produktivite ekosystémov a krajiny atď. Udržateľný rozvoj regiónu je ohrozený predovšetkým obmedzením rozvoja podnikania v odvetviach ako poľnohospodárstvo, lesné hospodárstvo či cestovný ruch a celkovým znížením bezpečnosti a kvality života obyvateľov. Nevhodné regulácie vodných tokov, dopady výstavby vodných nádrží (ich zanášanie a s tým súvisiaca produkcia skleníkových plynov), znižovanie hladiny vôd a zvyšovanie znečistenia vodných tokov, nevhodné leso- i poľnohospodárske postupy a urbanizácia majú významné nepriaznivé vplyvy na stav klímy a kvalitu i potenciálne využitie vody v kraji. Povrchové aj podzemné vody sú ďalej ohrozené priemyselným a komunálnym znečistením (v regióne existujú oblasti, ktoré nie sú odkanalizované – na území UMR Liptov sú to predovšetkým obce v okolí Liptovskej Mary).

Žilinský samosprávny kraj (ZASK) bude riešiť dopady zmeny klímy komplexne, strategicky a účinne, v súlade s požiadavkami udržateľného rozvoja a jeho väčšej odolnosti voči zmenám klímy. Región Liptov sa k týmto riešeniam pridá. Z úrovne ZASK bude vypracovaná „Stratégia adaptácie kraja na dopady zmeny klímy“, ktorá bude vychádzať z národnej stratégie a bude rešpektovať špecifiká regiónov. Stratégia začlení existujúce a pripravované adaptačné opatrenia a zelené riešenia v sídlach aj v krajine, ako napríklad v meste Liptovský Mikuláš implementované riešenia projektom SALUTE a jeho akčný plán. Adaptačné opatrenia zameria najmä na lepšiu distribúciu vody v krajine a tieto bude kombinovať s mitigáčnymi opatreniami v oblasti energetiky, ako je obnova budov, inštalácia OZE a i.

Opatrenia a typové aktivity

Opatrenie	
2.2.1	Navrhovať a implementovať riešenia predchádzania a eliminácie dopadov zmeny klímy v sídlach a v krajine
2.2.2	Podporovať zelené riešenia v urbanizme sídiel, architektúre budov a v dizajne verejných plôch a priestranstiev
2.2.3	Zavádzať systém krízového riadenia a včasného varovania v súvislosti s rôznymi ohrozeniami z dôvodu klimatických zmien

Poznámka: Opatrenie 2.2.2 sa týka Strategicko-programovej časti pre IÚS UMR Liptov 2030.

Opatrenie 2.2.1

Navrhovať a implementovať riešenia predchádzania a eliminácie dopadov zmeny klímy v sídlach a v krajine

- ☼ spracovať a implementovať strategické dokumenty pri riešení dopadov zmeny klímy miest a obcí na regionálnej úrovni vrátane opatrení environmentálnej politiky,
- ☼ zabezpečiť rozvoj partnerskej spolupráce na miestnej, regionálnej a národnej úrovni v oblasti adaptácie na dopady zmeny klímy,
- ☼ podporovať environmentálne komunitné aktivity a aktivity záujmových združení mimovládneho sektora,
- ☼ podporovať cezhraničné a medzinárodné projekty a iniciatívy na riešenie dopadov zmeny klímy na obce a mestá,
- ☼ integrovať princípy a adaptačné riešenia dopadov zmeny klímy do prípravy a realizácie projektov v ďalších oblastiach regionálneho rozvoja.

Opatrenie 2.2.2

Podporovať zelené riešenia v urbanizme sídiel, architektúre budov a v dizajne verejných plôch a priestranstiev

- ☼ podporovať znižovanie emisií CO₂ v oblasti materiálov pre výstavbu, prevádzku, údržbu a odstraňovanie stavieb bytového a nebytového fondu,
- ☼ podporovať vodozádržné opatrenia a zadržiavanie a opätovné využívanie zrážkovej vody v sídlach,
- ☼ zavádzať osobitné zberné systémy na odpadovú a dažďovú vodu, úpravy spevnených plôch za účelom zadržiavania vody v teréne,
- ☼ budovať dažďové nádrže a prečisťovať dažďové vody (ochladzovacie koridory v urbanizovanom prostredí),
- ☼ spracovať a pravidelne aktualizovať Generel zelene a Koncepciu starostlivosti o verejnú zeleň a drevíny,
- ☼ vypracovať štúdie revitalizácie mestských parkov a verejných priestranstiev vrátane sídliskových vnútroblokov,
- ☼ zabezpečiť regeneráciu vnútroblokov sídlisk s uplatnením ekologických princípov tvorby a ochrany zelene,

- ☞ podporovať rozširovanie a budovanie zelených parkov a zelených stien,
- ☞ zabezpečiť dostatok zelene v sídlach, kvalitné sadovnícke úpravy a pravidelnú údržbu,
- ☞ podporovať rozširovanie a revitalizáciu mestskej zelene,
- ☞ realizovať aktivity na zníženie dopadov tepelných ostrovov,
- ☞ zabezpečovať opatrenia na zlepšenie distribúcie vody v krajine a manažment vodných plôch v krajine,
- ☞ zabezpečovať opatrenia proti deštruktívnemu pôsobeniu vody a sucha a prevencia dopadov extrémnych poveternostných udalostí (zosuvy, rýchle povodne, vietor, obnažovanie substrátu atď.),
- ☞ podporovať aktivity v oblasti dopravnej infraštruktúry: zelené koridory pozdĺž cyklotrás (aleje, živé ploty, remízky) v súvislosti s podporou biodiverzity,
- ☞ zakladať komunitné mestské záhrady a ovocné sady.

Opatrenie 2.2.3

Zavádzať systém krízového riadenia a včasného varovania v súvislosti s rôznymi ohrozeniami z dôvodu klimatických zmien

- ☞ navrhnuť, vypracovať a zaviesť systém postupov a opatrení včasného varovania a riešenia krízových situácií v súvislosti s ohrozeniami z dôvodov klimatických zmien,
- ☞ vypracovať a realizovať vzdelávací program na systém včasného varovania pred hrozbami z dôvodu klimatických zmien,
- ☞ systém včasného varovania podporiť digitálnymi riešeniami.

Kľúčové indikátory úspechu

Povinné	<ul style="list-style-type: none"> • Počet projektov adaptačných opatrení
Voliteľné	<ul style="list-style-type: none"> • Vypracovanie a implementovanie Akčného plánu adaptačných opatrení na zmenu klímy pre mesto • Počet partnerov zapojených do partnerskej spolupráce na miestnej, regionálnej a národnej úrovni v oblasti adaptácie na dopady zmeny klímy • Počet realizácií zelených ulíc s obnovou stromov alebo s alternatívnou formou zelene • Počet m² parkovo upravených plôch v priamej správe mesta

Špecifický cieľ 2.3

Zabezpečovať ochranu prírodných hodnôt (biodiverzity, vody, pôdy a ekosystémov)

Východisková situácia: Región Liptov je z pohľadu rozlohy prírodne hodnotných veľkoplošných chránených území jedinečným územím Slovenska. Až 70% jeho územia pokrývajú národné parky. V oblasti udržateľného využívania krajiny s dôrazom na zachovanie prírodných hodnôt má však výrazné rezervy. Pôsobenie intenzívneho cestovného ruchu a narastajúca nevhodná urbanizácia, fragmentácia a straty biotopov dopravnými stavbami, nevhodné lesohospodárske a poľnohospodárske postupy a ďalšie aktivity ohrozujú a znehodnocujú prírodný kapitál. Degradácia významnej časti lesných porastov v dôsledku kombinácie vplyvov nevhodného drevinového zloženia (zvlášť nepôvodné smrečiny), sucha a škodcov má významný vplyv na vodný režim krajiny, klímu a kvalitu pôd s dopadmi na kvalitu života obyvateľov. V dôsledku zástavby dochádza k úbytku poľnohospodárskej pôdy a v dôsledku nevhodného spôsobu obhospodarovania k jej degradácii. Povrchové vody sú ohrozené leso- i poľnohospodárskym (dusičnany, nerozpustné látky), priemyselným a komunálnym znečistením. V regióne jestvujú oblasti, ktoré nie sú odkanalizované, najmä v obciach do 2 000 obyvateľov.

Za posledných 5 rokov vznikol celospoločenský tlak na zabránenie ďalším dopravným stavbám, nevhodnej urbanizácii, intenzívnemu lesnému hospodárstvu a poľnohospodárstvu na hodnotné časti prírody, zmenu prístupu k cestovnému ruchu a rozvoj jeho udržateľných foriem. V tomto smere je kľúčový koordinovaný a komplexný prístup s cieľom zastaviť pokles biodiverzity a podporovať jej zachovanie a rozvoj ekosystémových služieb. Súčasťou je tiež ochrana pôdy, lesov ochranných i lesov osobitného určenia, obnova hospodárskych lesov s nevhodným drevinovým zložením, lesov poškodzovaných pôsobením sucha a škodcov a obmedzenia šírenia invázných a rozpínavých druhov organizmov.

Opatrenia a typové aktivity

Opatrenia	
2.3.1	Podporovať zastavenie poklesu biodiverzity, strát biotopov, poškodzovania ekosystémov a degradácie krajiny
2.3.2	Podporovať ochranu vôd, zásobovanie pitnou vodou a čistenia odpadových vôd
2.3.3	Prispievať k ochrane lesov a poľnohospodárskej pôdy

Poznámka: Opatrenie 2.3.2 sa týka Strategicko-programovej časti pre IÚS UMR Liptov 2030.

Opatrenie 2.3.1**Podporovať zastavenie poklesu biodiverzity, strát biotopov, poškodzovanie ekosystémov a degradácie krajiny**

- ☼ zabrániť ďalšiemu zhoršeniu stavu zachovania významných druhov a stratám prioritných a inak významných biotopov,
- ☼ participatívne vypracovať Integrovaný plán obnovy udržateľnej krajiny a zabrániť ďalšiemu narušovaniu charakteristického rázu liptovskej krajiny,
- ☼ realizovať analýzu problémov, bariér a príležitostí pre integrovaný systém spoločného spravovania prírody a krajiny z pohľadu vlastníkov, správcov a užívateľov územia a ich záujmových skupín,
- ☼ navrhnuť systém pravidelného komplexného monitorovania udržateľnosti územia – prírody, krajiny a ekosystémových služieb,
- ☼ podporovať tvorbu prirodzených krajinných prvkov, ktoré môžu slúžiť ako ekokoridory,
- ☼ metodicky podporovať územný rozvoj samospráv (zmeny a doplnky územných plánov) v zmysle integrovaného manažmentu krajiny vrátane podpory vytvárania krajinnno-ekologických plánov,
- ☼ obnovovať najcennejšie časti prírodného dedičstva (druhových populácií, biotopov, segmentov krajiny),
- ☼ zabezpečiť ochranu krajiny pred šírením invázných a nepôvodných druhov a zabezpečiť odstraňovanie invázných druhov rastlín,
- ☼ zlepšiť spoluprácu so ŠOP SR a správami národných parkov s cieľom zlepšiť manažment národných parkov prostredníctvom rád národných parkov vrátane urýchlenia prijatia zonácií národných parkov.

Opatrenie 2.3.2**Podporovať ochranu vôd, zásobovanie pitnou vodou a čistenia odpadových vôd**

- ☼ spracovať, zverejniť a implementovať koncepciu ochrany, zadržiavania a využívania vôd,
- ☼ spracovať projekt revitalizácie vodných tokov na území sídiel a ich bezprostredného okolia,
- ☼ zabezpečiť dopracovanie projektových dokumentácií pre územia ohrozené povodňami,
- ☼ zrealizovať protipovodňové opatrenia,
- ☼ zabezpečiť ochranu existujúcich zdrojov povrchových a podzemných vôd,
- ☼ rekonštruovať a intenzifikovať existujúce vodárenské zdroje podzemných vôd pri súčasnom zabezpečení splnenia požiadaviek na ich kvalitatívnu a kvantitatívnu ochranu,
- ☼ podporovať budovanie nových vodárenských zdrojov podzemných vôd,
- ☼ zabezpečovať zvýšenie retencie vody v území,
- ☼ zvýšiť podiel zásobovania obyvateľstva pitnou vodou verejnými vodovodmi na základe výsledkov analýzy zásobovania pitnou vodou a zistenia kapacity existujúcich vodojemov,
- ☼ podporovať výstavbu, rekonštrukciu a údržbu verejnej vodárenskej infraštruktúry (riešenie zásobovania pitnou vodou, riešenie čistenia komunálnych odpadových vôd v oblastiach s nízkym podielom odkanalizovania),
- ☼ zavádzať alternatívny spôsob nakladania s odpadovými vodami tam, kde nie je vybudovaná kanalizačná sieť (domové čističky odpadových vôd).

Opatrenie 2.3.3**Prispievať k ochrane lesov a poľnohospodárskej pôdy**

- ☼ pri aktualizácii alebo vypracovaní územno – plánovacích dokumentácií prioritizovať ochranu lesov a poľnohospodárskej pôdy do záväznej časti územných plánov miest a obcí v regióne,
- ☼ zabezpečiť ochranu a udržateľnú obnovu lesa podľa podmienok biotopov, prirodzeného drevinového zloženia, multifunkčného využitia, vhodného manažmentu a očakávaných dopadov zmeny klímy,
- ☼ v lesnom prostredí realizovať protierózne, vodozadržné, brehoochranné a podobné opatrenia,
- ☼ zabezpečiť ochranu poľnohospodárskej pôdy pred zástavbou, nevhodnou urbanizáciou a infraštruktúrou ako skladovacie priestory, dopravné stavby a i.
- ☼ zabrániť vysychaniu poľnohospodárskej pôdy a podporovať napr. zakladanie remízok v poľnohospodárskej krajine,
- ☼ zmierniť povrchový odtok vytváraním vsakovacích území na poľnohospodárskych plochách agro-technickými opatreniami.

Kľúčové indikátory úspechu

Povinné	<ul style="list-style-type: none">• Podiel obyvateľov napojených na kanalizáciu s čistením odpadových vôd• Podiel vodných útvarov v dobrom stave• Podiel poľnohospodárskej pôdy s ekologickým hospodárením
Voliteľné	<ul style="list-style-type: none">• Vypracovaný integrovaný plán obnovy udržateľnej krajiny s osobitným cieľom zachovania charakteristického rázu liptovskej krajiny• Vypracovaný projekt revitalizácie vodných tokov na území sídiel a ich bezprostredného okolia

Špecifický cieľ 2.4

Zlepšovať kvalitu ovzdušia a znížiť produkciu skleníkových plynov

Východisková situácia: Situácia s kvalitou ovzdušia v regióne Liptov, najmä však v okrese a meste Ružomberok, nie je priaznivá, aj keď za posledné roky sa situácia u najväčšieho znečisťovateľa Mondi SCP investovaním do moderných technológií významne zlepšila.

V najbližších rokoch dôjde prijímanými opatreniami proti znečisťovaniu ovzdušia z lokálneho vykurovania, dopravy, priemyselných zdrojov, ťažbou piesku a kameňa k zníženiu existujúcich koncentrácií škodlivín v ovzduší, a tým aj k zníženiu vplyvov na zdravie obyvateľov a zraniteľných ekosystémov. Dôjde tiež k zníženiu produkcie a zvyšovaniu sekvencie skleníkových plynov, ktoré umožní naplnenie požiadaviek zelenej dohody (Green Deal) a ďalších požiadaviek EÚ na obdobie rokov 2021-2027 a zníženie emisií oxidu uhličitého o 55 % do roku 2030 na úroveň z roku 1990 (Fit for 55 v rámci zelenej dohody). Jednou z hlavných oblastí, ktoré tiež prispievajú k očakávanej zmene, je energetika, a to prostredníctvom zmien palivovej základne a energetických úspor vrátane zvýšenia energetickej efektivity budov zvýšením podielu OZE, uskladňovaním elektriny atď.

Kľúčovou úlohou regiónu bude iniciovať spoluprácu v tejto oblasti, monitoring a koordináciu prijímaných opatrení.

Opatrenia a typové aktivity

Opatrenia	
2.4.1	Znižovať emisie zo zdrojov znečistenia ovzdušia
2.4.2	Prispievať k zlepšeniu bilancie skleníkových plynov

Opatrenie 2.4.1

Znižovať emisie zo zdrojov znečistenia ovzdušia

- ☞ zaviesť a udržiavať systém monitorovania kvality ovzdušia a o výsledkoch monitorovania pravidelne informovať obyvateľov,
- ☞ vypracovať, implementovať a vyhodnocovať koncepčný dokument s návrhom systémových opatrení na znížovanie znečistenia ovzdušia,
- ☞ participovať na spoločných projektoch so zapojením krajov/vojvodstiev, univerzít, mimovládnych organizácií, podnikov i verejnosti,
- ☞ spolupracovať na zlepšovaní kvality ovzdušia v oblastiach s riadenou kvalitou ovzdušia s využitím medzinárodných a národných projektov (napríklad program LIFE),
- ☞ podporovať výmeny kotlov na tuhé palivo v domácnostiach vrátane podpory sociálne slabších obyvateľov, ktorí nedosiahnu na štandardné podmienky financovania výmeny kotlov.

Opatrenie 2.4.2

Prispievať k zlepšeniu bilancie skleníkových plynov

- ☞ využívať metodickú podporu a koordináciu v oblasti mitigačných opatrení s cieľom znížovania produkcie skleníkových plynov v sídlach (nízkouhlíková stratégia Žilinského kraja, podpora tvorby SE-CAP, komunitnej energetiky a i.),
- ☞ spracovať a implementovať nízkouhlíkovú stratégiu pre mestá a obce a podporovať princípy prechodu na nízkouhlíkové hospodárstvo,
- ☞ vybudovať a podporovať regionálne centrum udržateľnej energetiky,
- ☞ identifikovať a využívať možnosti zachytávania uhlíka s dôrazom na prírodu blízke opatrenia (ochrana rozsiahlejších starých lesov, mokradí a pod.),
- ☞ zabezpečovať komplexné riešenia na znížovanie emisií oxidu uhličitého a ďalších skleníkových plynov do roku 2030,
- ☞ dosahovať znížovanie produkcie skleníkových plynov pri výrobe energie (zvyšovanie účinnosti pri výrobe energie, zámena palív, energetické využívanie odpadov, uskladňovanie elektriny atď.),

- ☞ podporovať využívanie energií z obnoviteľných zdrojov a zabezpečiť zvyšovanie podielu obnoviteľných zdrojov v domácnostiach a vo verejných objektoch,
- ☞ zvyšovať energetickú efektívnosť verejných budov a dosahovať energetické úspory budov v majetku alebo správe miest a obcí vrátane rozširovania obnoviteľných zdrojov energie (OZE),
- ☞ zabezpečovať výsadbu a regeneráciu izolačnej zelene oddeľujúcej obytnú zástavbu od priemyselných stavieb, komerčných areálov alebo frekventovaných dopravných koridorov,
- ☞ podporovať budovanie protihlukových stien a bariér a realizáciu protihlukovej výsadby v meste,
- ☞ koordinovať riadenie svetelnej signalizácie na križovatkách ako tzv. „zelené vlny“.

Kľúčové indikátory úspechu

Povinné	<ul style="list-style-type: none"> • Oblasť riadenia kvality ovzdušia – ORKO • Emisie znečisťujúcich látok
Voliteľné	<ul style="list-style-type: none"> • Priemerná ročná koncentrácia znečisťujúcej látky NO₂ v ovzduší v mikrogramoch na meter kubický (µg/m³) • Priemerná ročná koncentrácia znečisťujúcej látky PM 2,5 v ovzduší v mikrogramoch na meter kubický (µg/m³) • Priemerná ročná koncentrácia znečisťujúcej látky PM10 v ovzduší v mikrogramoch na meter kubický (µg/m³) • Počet prekročení dennej limitnej hodnoty pre PM10 za rok

Špecifický cieľ 2.5

Zavádzať princípy obehového hospodárstva a cirkulárnej ekonomiky a zlepšovať nakladanie s odpadom

Východisková situácia: Región Liptov je v Žilinskom kraji lídrom v triedení odpadu. V tomto trende treba pokračovať a podporovať recykláciu všetkých komponentov. Najväčším ohrozením je uzavretie skládok tuhého komunálneho odpadu v obidvoch jadrových mestách a vývoz tuhého komunálneho odpadu (TKO) mimo región s uzatvorenými kontraktmi len do roku 2030 (v prípade Liptovského Mikuláša do Martina a v prípade Ružomberka do Prešova). Výstavba nových skládok TKO nie je žiadúca z hľadiska cieľov EÚ v oblasti nakladania s TKO ani kvality životného prostredia. V oboch jadrových mestách územné plány zakazujú budovať zariadenia na splyňovanie TKO. Je potrebné čo najskôr nájsť dlhodobé koncepčné riešenie pre tento problém, rovnako ako podporiť potrebnú zmenu v nakladaní s komunálnym odpadom s cieľom predchádzať vzniku odpadov a znížiť mieru jeho skládkovania v prospech jeho energetického a materiálového zhodnocovania.

Opatrenia a typové aktivity

Opatrenia	
2.5.1	Podporovať predchádzanie vzniku odpadov
2.5.2	Podporovať aktivity a technológie pre opätovné využitie odpadov
2.5.3	Podporovať zhodnocovanie odpadov v súlade s EÚ legislatívou

Poznámka: Opatrenia 2.5.1 a 2.5.2 sa týkajú Strategicko-programovej časti pre IÚS UMR Liptov 2030.

Opatrenie 2.5.1

Podporovať predchádzanie vzniku odpadov

- ☞ viesť informačno-propagačnú kampaň na predchádzanie vzniku odpadu, podporu triedenia odpadu a prípravu na opätovné použitie odpadu,
- ☞ realizovať osvetové aktivity v oblasti predchádzania vzniku biologicky rozložiteľných komunálnych odpadov formou podpory domáceho kompostovania,
- ☞ propagovať a podporovať kompostovanie biologicky rozložiteľného odpadu v domácnostiach, v stravovacích zariadeniach aj v prevádzkach zariadení cestovného ruchu dobudovať, vybaviť technikou a modernizovať miestne kompostárne,
- ☞ rozšíriť systém zberu biologicky rozložiteľného odpadu
- ☞ začleniť zásady obehového hospodárstva do verejného obstarávania samospráv.

Opatrenie 2.5.2

Podporovať aktivity a technológie pre opätovné využitie odpadov

- ☞ zapájať región a samosprávy do inovačných projektov v oblasti obehového hospodárstva,
- ☞ podporovať budovanie siete reuse centier – centier opätovného využitia odpadov.

Opatrenie 2.5.3

Podporovať zhodnocovanie odpadov v súlade s EÚ legislatívou

- ☒ vykonávať pravidelný monitoring množstva a štruktúry odpadov a zverejňovať jeho výsledky,
- ☒ spracovať a zaviesť osobitný systém odmiern motivujúci predchádzať vzniku odpadu a nakladaniu s odpadom v súlade s legislatívou,
- ☒ spracovať a zaviesť systém množstvového zberu odpadov,
- ☒ podporovať prevádzkovateľov skládok pri uzatváraní skládok tuhého komunálneho odpadu v regióne.
- ☒ podporovať riešenia zamerané na znižovanie zneškodňovaného množstva komunálnych odpadov na skládkach odpadov,
- ☒ podporovať budovanie regionálnych centier zhodnocovania odpadu a riešenia problematiky materiálového a energetického zhodnocovaní odpadu (vrátane zariadení na materiálové a energetické zhodnocovanie).
- ☒ pravidelne monitorovať kvalitu životného prostredia, spracovať systém zberu informácií o kvalite životného prostredia, čiernych skládkach a podobne, pravidelne informovať občanov o jeho vývoji,
- ☒ zabezpečiť odstránenie nezákonne uloženého komunálneho odpadu (čiernych skládok),
- ☒ podporovať zber a triedenie odpadov vrátane modernizácie techniky na manipuláciu s odpadom a budovania zberných dvorov, triediacich liniek na zmesový komunálny odpad a recyklačných liniek,
- ☒ dovybaviť domácnosti kontajnermi na triedenie komunálneho odpadu v rodinných domoch,
- ☒ realizovať výstavbu uzamykateľných stojísk na sídliskách pre nádoby na triedenie komunálneho odpadu vrátane siete podzemných a polopodzemných kontajnerov,
- ☒ zefektívniť systém triedeného zberu odpadu z papiera, skla a plastov v podnikateľskej sfére (verejné inštitúcie, školské zariadenia a i.),
- ☒ byť aktívni v likvidácii starých environmentálnych záťaží a regenerácii kontaminovaných lokalít.

Kľúčové indikátory úspechu

Povinné	<ul style="list-style-type: none">• Podiel zmesového komunálneho odpadu ukladaného na skládky• Množstvo zmesového odpadu a množstvo vytriedeného odpadu v kilogramoch na obyvateľa/rok
Voliteľné	<ul style="list-style-type: none">• Podiel triedenia, recyklácie, energetického zhodnotenia a skládkovania v nakladaní s odpadmi• Množstvo zhodnoteného odpadu kompostovaním odpadu

Špecifický cieľ 2.6

Rozvíjať environmentálnu výchovu, vzdelávanie a osvetu a zvyšovať environmentálne povedomie občanov

Východisková situácia: Napriek tomu, že potenciál Liptova je práve v udržateľnom využití prírodného potenciálu, v regióne nie sú vybudované podporné štruktúry pre jeho ochranu a komplexné riadenie tohto využívania. Prijímanie strategických environmentálne udržateľných opatrení pre región si v súčasnosti vyžaduje aktívne zapojenie verejnosti. Je to aj z dôvodu, že veľká časť verejnosti v regióne stále odmieta niektoré zelené riešenia ako energetické využitie komunálneho odpadu, obmedzenie individuálnej automobilovej dopravy a intenzívneho cestovného ruchu z dôvodu ochrany prírody, inštaláciu OZE, zníženie intenzity lesníctva a poľovníctva, niektoré adaptačné opatrenia atď. Ako riešenie je potrebné navrhnúť a realizovať dlhodobú a systematickú osvetu a nastaviť systém pre environmentálne vzdelávanie a výchovu pre všetky vekové kategórie. Takýmto spôsobom sa zabezpečí, že sa verejnosť bude aktívne podieľať na prevencii a riešení kľúčových environmentálnych problémov regiónu.

Opatrenia a typové aktivity

Opatrenia	
2.6.1	Zavádzať a podporovať systém environmentálneho vzdelávania, výchovy a osvetu (EVVO)
2.6.2	Organizovať osvetové aktivity pre verejnosť

Opatrenie 2.6.1

Zavádzať a podporovať systém environmentálneho vzdelávania, výchovy a osvetu (EVVO)

- ☒ využívať metodickú podporu Žilinského kraja podľa koncepcie EVVO Žilinského kraja, podporu miestnej Agendy 21 a podporu environmentálneho manažmentu (napr. EMAS),
- ☒ podporovať vzdelávacie aktivity a osvetu propagujúce zásady udržateľného rozvoja,
- ☒ vytvoriť kooperačné partnerstvá s inými subjektmi zaoberajúcimi sa EVVO (napríklad ŠOP SR, mi-

movládne organizácie, školy a i.) a realizovať spoločné vzdelávacie programy vrátane vybudovania tzv. Environmentálneho centra,

- využívať možnosti cezhraničnej a medzinárodnej spolupráce v oblasti environmentálneho manažmentu, inovácií a zapojenia verejnosti do rozhodovania.

Opatrenie 2.6.2

Organizovať osvetové aktivity pre verejnosť

- podporovať budovanie a zabezpečiť prevádzku ekocentier pre širokú verejnosť,
- metodicky podporovať subjekty aktívne v EVVO oblasti v regióne,
- zvyšovať záujem verejnosti o ochranu a tvorbu životného prostredia,
- dlhodobo a systematicky realizovať informačné kampane v oblastiach, kde sa dá predpokladať nízka miera prijatia riešenia verejnosťou, ako napr. výstavba zariadenia na energetické využitie odpadov, znižovanie ťažby dreva v chránených územiach, odstrel medveďa z dôvodu ohrozenia bezpečnosti civilného obyvateľstva a i.,
- realizovať rôzne typy zážitkových aktivít pre verejnosť (pre školy, pre rodiny s deťmi, pre dospelých),
- podporovať EVVO na školách a v neformálnom vzdelávaní.

Kľúčové indikátory úspechu

Povinné	<ul style="list-style-type: none">• Počet uskutočnených aktivít zameraných na podporu EVVO
Voliteľné	<ul style="list-style-type: none">• Počet uskutočnených aktivít zameraných na podporu EVVO organizovaných organizáciami mesta ročne• Počet uskutočnených aktivít zameraných na podporu EVVO organizovaných v MŠ, ZŠ, SŠ a ďalšími organizáciami (podnikateľský sektor, akademický sektor, verejná správa, tretí sektor) ročne.

PRIORITA 3: Infraštruktúra

Strategický cieľ

Budovať a udržiavať infraštruktúru podporujúcu udržateľnú mobilitu, energetickú efektívnosť a technickú vybavenosť zlepšujúcu kvalitu života

Špecifické ciele

3.1	Zabezpečovať udržateľnú mobilitu v sídlach aj medzi nimi
3.2	Zlepšovať dostupnosť energetickej infraštruktúry
3.3	Zlepšovať digitálnu dostupnosť v sídlach a podporovať rozvoj „informačnej spoločnosti“

Špecifický cieľ 3.1

Zabezpečovať udržateľnú mobilitu v sídlach aj medzi nimi

Východisková situácia: Na území Žilinského kraja sa vykonáva druhý najvyšší objem výkonov cestnej nákladnej dopravy v SR, čo súvisí s polohou kraja, s jeho cezhraničnými väzbami, a čo sa dotýka aj regiónu Liptov v súvislosti s diaľnicou D1.

V regióne Liptov existujú riedko osídlené územia, v ktorých autobusové spoje pravidelnej verejnej dopravy prepravujú minimálne množstvo cestujúcich, aj to len v občasných frekvenciách. V súčasnosti sa neehospodárne autobusové spoje rušia a v budúcnosti budú nahrádzané nízkokapacitnými autobusmi na zavolanie.

Dopyt po železničnej osobnej doprave v Žilinskom kraji mal v období do konca roku 2014 stagnujúcu až klesajúcu tendenciu. Od roku 2015 bol zaznamenaný nárast počtu prepravených osôb v železničnej osobnej doprave, ktorý spôsobilo zavedenie bezplatnej prepravy v novembri 2014. Od roku 2017 vývoj prepravy osôb so zostávajúcimi krajinami stagnuje.

Regionálna cestná sieť sa vyznačuje výskytom bodových a líniových závad, kritických nehodových lokalít a nedoriešenou problematikou kvality existujúcich cestných prietahov cez obce, resp. výstavbou obchvatov na cestách II. a III. triedy.

Očakávané zlepšenie dopravnej dostupnosti nastane realizáciou infraštruktúrnych, prevádzkovo-organizačných projektov cestnej, železničnej a cyklistickej dopravy a realizáciou IDS projektov (projekty integrovaného dopravného systému). V uvedenom kontexte sa za kľúčové považuje: kompletizácia a digitalizácia siete diaľnice D1 a jej odpočívadiel, rekonštrukcie prietahov a realizácie obchvatov na cestách I. až III. triedy, modernizácia železníc a železničných staníc a zabezpečenie pravidelnej regionálnej medzinárodnej leteckej dopravy z Letiska Žilina.

V decembri 2019 bola oznámená európska Zelená dohoda, ktorá reprezentuje stratégiu, prostredníctvom ktorej sa má do roku 2050 dosiahnuť klimatická neutralita. Následný súbor návrhov na revíziu a aktualizáciu právnych predpisov EÚ Fit 55 uvádza záväzok zníženia emisií uhlíka o 55% (1990/2030). Dohody priamo premietne na špecifický cieľ atraktivity nízkoemisnej cestnej dopravy a nemotorovej dopravy.

Proces zmeny je nastavený na zvrátenie dlhodobého trendu poklesu prepravných výkonov verejnej prepravy osôb. V cieľovom stave sa očakáva zníženie dopravnej záťaže na cestnej sieti, zníženie objemov produkcie škodlivín dopravou a v konečnom dôsledku zlepšenie kvality životného prostredia.

V uvedenej kategórii zmien regionálna a mestská samospráva dosiahne požadovaný stav nákupom nízko- alebo bezemisných vozidiel vo verejnej hromadnej preprave osôb, podporou lokalizácie servisnej

vybavenosti pre elektromobilitu, vytváraním priaznivých podmienok pre vznik a fungovanie nízko- a bezemisných zón v osídlení. Sem patrí aj pokračujúca podpora pre cyklistickú a pešiu dopravu výstavbou cyklistických a cyklistických/peších komunikácií v mestských aglomeráciách a cykloturistických tras v extraviláne sídiel.

Vzájomný pomer počtu vozidiel so spaľovacím motorom a vozidiel s elektrickým a hybridným pohonom je značne nevyrovnaný. Viac ako stonásobne viac je osobných automobilov a motorových vozidiel so spaľovacím motorom. Rozvoj nízko- a bezemisnej mobility ovplyvňuje najmä vybavenosť potrebná pre prevádzku vozidiel s alternatívnym pohonom. Vzhľadom na skoro nulové zastúpenie vozidiel s vodíkovým pohonom v premávke v SR ide o infraštruktúru viazanú najmä na elektromobilitu (nabíjacie stanice, servisy pre elektromobily). V európskom porovnaní poskytovania služieb elektromobility (z registrácií elektrických vozidiel, vyspelosti nabíjacej infraštruktúry a z vládnych stimulov) je SR zaradená medzi najmenej pripravené štáty.

Nastane stav uplatnenia mobility vnímanej ako služby založenej na prevádzkovaní vzájomne zosúladeného a previazaného IDS systému (infraštruktúra a služby autobusovej, železničnej, leteckej, cyklistickej a pešej dopravy). Kľúčovým aspektom mobility ako služby je posun spôsobu dopravy od osobného vlastníctva k mobilite poskytovanej ako služba s kombináciou dopravných služieb od poskytovateľov verejnej a súkromnej dopravy, za ktorú môžu zákazníci platiť prostredníctvom jedného účtu. Zavedené bude integrované plánovanie cesty, platby na princípe jedného nákupu a inteligentné prvky riadenia a vzájomného previazania dopravy.

Posledné roky dopravná infraštruktúra v navštevovaných turistických a rekreačných lokalitách nemá dostatočnú priepustnosť a vytvára zápchy. Rovnako problematické je aj parkovanie pri turistických bodoch záujmu. Turistická cyklomobilita sa každoročne zlepšuje, ale je poznačená nedostatkom cyklochodníkov medzi turistickými bodmi záujmu v požadovanom štandarde. Turistickú cyklomobilitu má v agende Oblastná organizácia cestovného ruchu Región Liptov ako súčasť konceptu Cykloreģión Liptov, ktorá okrem obnovy a údržby cykloznačenia a cykloinfraštruktúry podporuje aj vytyčovanie nových cyklotrás a cyklookruhov a budovanie turistickej infraštruktúry pre cykloturistov.

Opatrenia a typové aktivity

Opatrenia	
3.1.1	Priebežne obnovovať, modernizovať a budovať miestne komunikácie a dopravnú infraštruktúru tak, aby podporovala udržateľný rozvoj sídiel
3.1.2	Vytvárať podmienky pre rozvoj parku dopravných prostriedkov na alternatívny pohon
3.1.3	Podporovať zriadenie nízkoemisných a bezemisných zón s použitím systémov inteligentnej mobility
3.1.4	Zvyšovať záujem o nemotorovú cyklistickú dopravu rozširovaním hlavnej a doplnkovej infraštruktúry
3.1.5	Podporovať záujem o využívanie verejnej osobnej dopravy zvyšovaním jej kvality a znižovaním CO ₂
3.1.6	Navrhovať, zavádzať a prioritne podporovať systém intermodálnej dopravy medzi hlavnými turistickými bodmi záujmu a rekreačnými centrami vrátane parkovacej politiky
3.1.7	Zvyšovať bezpečnosť cestnej premávky a pešej dopravy

Poznámka: Opatrenia 3.1.2, 3.1.4 a 3.1.6 sa týkajú Strategicko-programovej časti pre IÚS UMR Liptov 2030.

Opatrenie 3.1.1

Priebežne obnovovať, modernizovať a budovať miestne komunikácie a dopravnú infraštruktúru tak, aby podporovala udržateľný rozvoj sídiel

- ⊗ priebežne monitorovať stav a kvalitu cestných komunikácií,
- ⊗ vypracovať a aktualizovať Generel dopravy miest a centier turizmu a príslušné dopravnoplánovacie a územnoplánovacie dokumenty tak, aby boli v súlade s aktuálnymi územnoplánovacími a strategickými dokumentmi SR a vyššieho územného celku
- ⊗ priebežne obnovovať, modernizovať a budovať miestne komunikácie a dopravnú infraštruktúru, tak aby podporovala udržateľný rozvoj sídiel
- ⊗ podporovať výstavbu diaľnic a rýchlostných ciest s cieľom dobudovania nadradenej cestnej siete, ktorá zabezpečí napojenie regiónu na sieť TEN-T a to najmä D1 a R1 (Banská Bystrica - Ružomberok - Ivachnová);
- ⊗ vypracovať a aktualizovať digitálnu technickú evidenciu miestnych komunikácií a peších chodníkov,
- ⊗ koordinovane vypracovať akčný plán údržby a rekonštrukcie cestných komunikácií v spolupráci s Regionálnou správou ciest, Slovenskou správou ciest a Národnou diaľničnou spoločnosťou (NDS),
- ⊗ investične pripraviť a zrealizovať obchvaty miest a obcí podľa projektových dokumentácií,
- ⊗ priebežne dobudovať, rekonštruovať a opravovať existujúcu cestnú sieť vrátane mostných objektov tak, aby podporovala hospodársky rozvoj miest a zlepšovala priepustnosť cestných komunikácií,
- ⊗ odstraňovať bodové závady a kritické nehodové lokality,
- ⊗ rekonštruovať prietahy ciest cez obce,
- ⊗ realizovať koordináciu a údržbu križovatiek na ceste prvej triedy I/18,

- ⊗ realizovať konštrukčno-technické úpravy úrovňových križovatiek,
- ⊗ osvetľovať priechody pre chodcov,
- ⊗ dobudovať sieť parkovísk a garáží v mestách,
- ⊗ modernizovať dopravné zariadenia,
- ⊗ spracovať a aktualizovať Koncepciu mestskej parkovacej politiky a nastaviť ju tak, aby bola priateľská k občanom a návštevníkom,
- ⊗ spracovať revíziu dopravného značenia a podľa potreby ho dopĺňať a obnovovať vodorovné a zvislé dopravné značenie,
- ⊗ zvyšovať bezpečnosť zraniteľných účastníkov cestnej premávky (odstránenie úzkych miest v pešej doprave, odstraňovanie bariér pri prestupovaní atď.) a cestnej motorovej doprave, minimalizovať jej negatívne vplyvy na obyvateľstvo a životné prostredie,
- ⊗ zabezpečovať bezbariérovosť na miestnych komunikáciách (úpravy priechodov pre chodcov),
- ⊗ dobudovať a rekonštruovať chodníky pre peších v mestách a obciach,
- ⊗ osádzať prvky upokojenia dopravy na vstupných komunikáciách do miest a obytných zón,
- ⊗ zavádzať zariadenia Inteligentných dopravných systémov na cestnej sieti a križovatkách, na železničnej sieti, na termináloch, prestupných bodoch a zastávkach Intermodálneho dopravného systému (IDS).

Opatrenie 3.1.2

Vytvárať podmienky pre rozvoj parku dopravných prostriedkov na alternatívny pohon

- ⊗ podporovať rozvoj servisnej infraštruktúry pre elektromobilitu a vodíkovú mobilitu vrátane nákupu a umiestňovania nabíjajúcich staníc,
- ⊗ podporovať rozvoj servisnej infraštruktúry pre nákladné vozidlá na vodíkový pohon, vodíkové čerpace stanice lokalizované prioritne na cestnej TEN-T,
- ⊗ rozvoj prímestskej, mestskej hromadnej dopravy a nekonvenčných autobusov na zavolanie realizovať na báze vozidiel s alternatívnym pohonom.

Opatrenie 3.1.3

Podporovať zriadenie nízkoemisných a bezemisných zón s použitím systémov inteligentnej mobility

- ⊗ podporovať zriaďovanie nízkoemisných a bezemisných zón v mestách, obciach a v rekreačnom území,
- ⊗ podporovať reštrikcie voči osobným automobily so spaľovacími motorom v nízkoemisných zónach,
- ⊗ podporovať zriadenie obytných zón v mestách a obciach s upraveným dopravným režimom (napr. trendových Zón 30),
- ⊗ podporovať stavebné úpravy obytných ulíc,
- ⊗ podporovať dopravnú obsluhu zón nízkoemisnou a bezemisnou dopravou,
- ⊗ začať využívať dostupné SMART technológie v statickej doprave,
- ⊗ zavádzať do praxe technologické zariadenia a kompletné inteligentné dopravné systémy na sieti ciest a železníc.

Opatrenie 3.1.4

Zvyšovať záujem o nemotorovú cyklistickú dopravu rozširovaním hlavnej a doplnkovej infraštruktúry

- ⊗ vypracovať, implementovať a aktualizovať komplexné strategické a koncepčné dokumenty vrátane projektovej dokumentácie pre oblasť cyklistickej a nemotorovej dopravy v mestách a v regióne v súlade s koncepčným dokumentom kostrovej siete Žilinského kraja,
- ⊗ podporovať, realizovať a udržiavať cyklistické, cyklistické/pešie komunikácie a ich značenie,
- ⊗ zabezpečiť rekonštrukciu, modernizáciu a výstavbu infraštruktúry pre nemotorovú dopravu (cyklistické komunikácie, doplnková cyklistická infraštruktúra a vybavenosť – chránené parkoviská pre bicykle a parkovacie zariadenia typu Park & Ride, odstavné zariadenia, cyklostojany, odpočívadlá, servisné miesta, garáže, systémy automatickej požičovne bicyklov – bike sharing, hygienické zariadenia, nabíjacie stanice pre e-biky, dopravné značenie, informačný systém a i.),
- ⊗ zvyšovať bezpečnosť cyklistickej dopravy,
- ⊗ podporovať budovanie Vážskej cyklomagistrály,
- ⊗ realizovať zariadenia umožňujúce prepravu bicyklov v železničnej a autobusovej doprave,
- ⊗ propagáciou a osvetou zvyšovať atraktivitu cyklistickej dopravy.

Opatrenie 3.1.5

Podporovať záujem o využívanie verejnej osobnej dopravy zvyšovaním jej kvality a znižovaním CO₂

- ⊗ zlepšovať infraštruktúru verejnej osobnej dopravy,
- ⊗ zavádzať kontroly a monitorovania autobusov verejnej hromadnej dopravy,
- ⊗ modernizovať vozidlový park verejnej hromadnej dopravy,
- ⊗ zavádzať autobusy na zavolanie ako súčasť konceptu mobility na zavolanie pre nízkoosídlené lokality,
- ⊗ podporovať, modernizovať, debarierizovať a dekarbonizovať vozový park verejnej hromadnej dopravy,
- ⊗ zabezpečiť vyššiu kvalitu dopravy pre osoby so zníženou schopnosťou pohybu alebo orientácie vrátane debarierizácie,
- ⊗ dopĺňať a modernizovať zastávky verejnej osobnej dopravy,
- ⊗ propagáciou a osvetou zvyšovať atraktivitu verejnej osobnej dopravy,
- ⊗ zavádzať zariadenia Inteligentných dopravných systémov vo vozidlách verejnej osobnej dopravy.

Opatrenie 3.1.6

Navrhovať, zavádzať a prioritne podporovať systém intermodálnej dopravy medzi hlavnými turistickými bodmi záujmu a rekreačnými centrami vrátane parkovacej politiky

- ⊗ realizovať riadiace centrum Intermodálneho dopravného systému (IDS) vrátane parkovacej politiky a inteligentnej mobilnej aplikácie pre koncových užívateľov;
- ⊗ rekonštruovať cestné komunikácie a odstavné plochy vrátane parkovísk zabezpečujúce prístup do turisticky atraktívnych zón, rekreačných oblastí a k turistickým bodom záujmu,
- ⊗ podporovať stavby, modernizácie a elektrifikácie železničných tratí v rámci systému integrovanej intermodálnej dopravy (IDS),
- ⊗ podporovať modernizáciu vozového parku železničnej dopravy,
- ⊗ podporovať rekonštrukciu a modernizáciu železničných tratí, vybavenosti železničných a autobusových staníc a ich bezprostredného okolia,
- ⊗ podporovať a realizovať výstavbu debarierizovaných terminálov IDS ako moderných prestupných bodov integrujúcich prevádzku železničných a autobusových staníc a nástupných cyklistických bodov s dostatkom miest na parkovanie,
- ⊗ podporovať nízkoemisné a bezemisné dopravné riešenia na území národných parkov a lokalít európsky a svetovo významného kultúrneho a prírodného dedičstva,
- ⊗ podporovať a realizovať digitalizovanú výstavbu záchytných, odstavných a parkovacích plôch integrovanej autobusovej dopravy, doplnkovej cyklistickej vybavenosti v mestách a obciach v okolí autobusových a železničných staníc, terminálov a prestupných bodov,
- ⊗ vybudovať, udržiavať a modernizovať systém záchytných parkovísk pre jednodňových návštevníkov v rekreačných zónach a v turistických bodoch záujmu,
- ⊗ dobudovať a rekonštruovať chodníky pre peších v rekreačných lokalitách a lokalitách s turistickým bodom záujmu,
- ⊗ využiť odpočinkové a odstavné miesta na diaľniciach a rýchlostných komunikáciách pre komunikáciu s návštevníkmi regiónu Liptov,
- ⊗ osádzať prvky upokojenia dopravy na vstupných komunikáciách do rekreačných oblastí,
- ⊗ podporovať dobudovanie a rozvoj Letiska Aerodrome Jasná pri obci Gôtovany so statusom verejného medzinárodného letiska,
- ⊗ z úrovne autorít cestovného ruchu v regióne podporovať modernizáciu a bezpečnosť letísk Poprad a Žilina v parametroch určených pre pravidelnú regionálnu medzinárodnú leteckú dopravu.

Kľúčové indikátory úspechu

Povinné	<ul style="list-style-type: none"> • Objem prepravy vo verejnej osobnej doprave (VOD) a integrovanej doprave (ID) Žilinského kraja v regióne Liptov • Monitoring kvality ovzdušia ovplyvnenej dopravou (lokálne znečistenie ovzdušia merané na monitorovacích staniciach v regióne Liptov) • Dĺžka nových komunikácií kostovej siete Žilinského kraja vyhradených pre cyklistickú dopravu v regióne Liptov • Dĺžka nových/modernizovaných úsekov cestnej a železničnej siete v regióne Liptov
Voliteľné	<ul style="list-style-type: none"> • Rozsah Integrovanej dopravy Žilinského kraja na území regiónu Liptov

Špecifický cieľ 3.2

Zlepšovať dostupnosť energetickej infraštruktúry

Východisková situácia: Slovenská republika plní ciele prepojenosti prenosových sústav členských štátov EÚ do roku 2030 prijatých Radou EÚ. V oblasti infraštruktúry prenosu elektriny sú prioritou Slovenska projekty výstavby nových slovensko-maďarských a slovensko-českých cezhraničných prepojení a v oblasti infraštruktúry pre prepravu plynu je prioritným projektom dokončenie slovensko-poľského prepojenia.

Z pohľadu zelených riešení dopadov klímy na životné prostredie, ale aj rizík v distribúcii tepla spojených s vojnovým konfliktom na Ukrajine a najmä závislosti domácností na Liptove na vykurovaní plynom, bude nevyhnutný postupný prechod na obnoviteľné zdroje energie (OZE) v oblasti vykurovania a zásobovania teplom. Mesto Ružomberok, centrálné zásobované teplom v podobe vodnej pary z Mondi SCP, je na túto zmenu pripravené najlepšie. Verejné osvetlenie, ako aj viaceré budovy vo vlastníctve verejnej správy a samosprávy v regióne neprešli znížením ich energetickej náročnosti, preto ich táto úprava v najbližších rokoch čaká. Bytové domy v súkromnom vlastníctve sú v oblasti znižovania energetickej náročnosti na tom lepšie.

Kľúčovými aktérmi pre zabezpečenie energetickej efektívnosti v oblasti elektroenergetiky v SR sú prevádzkovatelia prenosovej a distribučnej sústavy. V regióne Liptov je to spoločnosť Stredoslovenská energetika (SSE) a miestne (lokálne) distribučné sústavy. Pre rozvod plynu je to Slovenský plynárenský priemysel (SPP). Prevádzkovatelia distribučných sústav prispievajú k zvyšovaniu energetickej efektívnosti a znižovaniu strát prostredníctvom realizácie stavebných a technologických opatrení distribučných sústav vrátane budovania nových a obnovy starších vedení pre bezpečnosť a spoľahlivosť dodávok. V prípade plynu a jeho rozvodnej siete po vojnovom konflikte na Ukrajine budú v najbližších rokoch realizované viaceré zmeny.

Opatrenia a typové aktivity

Opatrenia	
3.2.1	Podporovať rozvoj inžinierskych sietí a infraštruktúry prenosu a distribúcie elektriny a plynu
3.2.2	Vytvárať podmienky pre efektívny rozvoj v sektore vykurovania a chladenia
3.2.3	Zvyšovať energetické úspory samosprávy a obyvateľstva aj s využitím OZE

Poznámka: Opatrenie 3.2.3 sa týka Strategicko-programovej časti pre IÚS UMR Liptov 2030.

Opatrenie 3.2.1

Podporovať rozvoj inžinierskych sietí a infraštruktúry prenosu a distribúcie elektriny a plynu

- ☒ podporovať realizáciu trás a zdrojov diverzifikujúcich plynárenskú sústavu,
- ☒ podporovať projekty infraštruktúry vybudovanej na napätovej úrovni 400 kV,
- ☒ podporovať obnovu a modernizáciu prenosovej sústavy v zmysle princípu primeranosti,
- ☒ podporovať obnovu, modernizáciu a rozširovanie distribučnej sústavy v zmysle princípu primeranosti,
- ☒ podporovať projekty infraštruktúry spoločného záujmu prenosu,
- ☒ podporovať obnovu, modernizáciu a rozširovanie plynárenskej sústavy.

Opatrenie 3.2.2

Vytvárať podmienky pre efektívny rozvoj v sektore vykurovania a chladenia

- ☒ podporovať výstavbu nových systémov diaľkového vykurovania a chladenia,
- ☒ modernizovať systémy diaľkového vykurovania a chladenia,
- ☒ navrhnuť a realizovať pilotné projekty na využitie geotermálnej energie na diaľkové vykurovanie,
- ☒ podporovať rozširovanie centrálného zásobovania teplom, zdroje tepla na báze biomasy a geotermálnej energie,
- ☒ podporovať získavanie solárnej energie vo verejných budovách vlastnených samosprávou,
- ☒ budovať a rekonštruovať v mestských objektoch tepelné hospodárstvo.

Opatrenie 3.2.3

Zvyšovať energetické úspory samosprávy a obyvateľstva aj s využitím OZE

- ☒ vypracovať a realizovať Koncepciu obnovy bytového fondu na území mesta,
- ☒ podporovať výstavbu nízkoenergetických budov na území obcí a miest,
- ☒ vypracovať energetické audity objektov vo vlastníctve samosprávy,

- ⊗ projekčne pripravovať a realizovať zníženie energetickej spotreby v budovách vo vlastníctve samosprávy,
- ⊗ podporovať projekty zlepšovania tepelno-technických vlastností bytových domov a verejných budov vo vlastníctve samosprávy formou zateplenia obvodových múrov a striech a výmeny okien s cieľom odstránenia systémových porúch bytových domov,
- ⊗ modernizovať vykurovacie systémy vrátane rozvodov a hydraulického vyregulovania, inštalácie termoregulačných ventilov, inštalácie systémov merania a riadenia za účelom zníženia spotreby energie,
- ⊗ podporovať modernizácie bytových domov – osvetlenie a rekonštrukcie výťahov za účelom zníženia spotreby energie,
- ⊗ zabezpečiť modernizáciu, ekologizáciu a rozširovanie verejného osvetlenia vrátane rekonštrukcie rozvodov a výmeny výbojkových svietidiel za úsporné osvetlenie, napr. LED svietidlá,
- ⊗ zefektívniť prevádzkový systém verejného osvetlenia.

Kľúčové indikátory úspechu

Povinné	<ul style="list-style-type: none"> • Podiel energie z OZE na konečnej energetickej spotrebe samosprávy (%)
Voliteľné	<ul style="list-style-type: none"> • Výdavky samosprávy na podporu OZE v eurách • Nové realizované projekty prenosovej a distribučnej elektrifikačnej sústavy v regióne • Dosiahnutá miera energetických úspor v bytových domoch • Energetická certifikácia významne obnovených budov – počet obnovených budov samosprávy s energetickým certifikátom/vyčíslené úspory na energiách

Špecifický cieľ 3.3

Zlepšovať digitálnu dostupnosť v sídlach a podporovať rozvoj „informačnej spoločnosti“

Východisková situácia: Víziou EÚ je verejná správa, ktorá bude otvorená, efektívna a inkluzívna a ktorá bude poskytovať cezhraničné, personalizované a používateľsky prívetivé elektronické verejné služby všetkým občanom a podnikateľom v EÚ. Pri dizajne a poskytovaní lepších služieb sa budú využívať inovatívne prístupy a moderné digitálne technológie v súlade s potrebami a požiadavkami občanov a podnikateľov.

Súčasný pokrytie územia SR bezdrôtovým širokopásmovým pripojením na internet je dominantne zabezpečené na úrovni siete 4G, v riedko osídlených oblastiach na úrovni siete 3G, prípadne bez pokrytia signálom. Z pohľadu rastúcich nárokov na digitalizáciu spoločnosti, ekonomiky a verejných služieb je potrebné budovať a udržiavať v prevádzke bezpečné, pevné a bezdrôtové siete širokopásmového pripojenia na internet. Postupné zvyšovanie produktivity služieb bude spojené s prenosom väčších objemov dát a využívaním nových technológií a metód umelej inteligencie, ktoré sú náročné na kvalitu digitálnej infraštruktúry, čo zvýši nároky na širokopásmové pripojenie na internet ešte viac, ako aj vyvolá prechod na úrovne 5G a vyššie, zároveň i pevné siete poslednej míle pripojenia na internet. Primárna zmena súčasného stavu sa uskutoční v oblasti kvalitatívnych parametrov širokopásmového pripojenia umožňujúceho rýchly, bezpečný a nekomplikovaný prenos veľkých objemov dát s nízkou úrovňou latencie.

Opatrenia a typové aktivity

Opatrenia	
3.3.1	Podporovať rozvoj a skvalitnenie prenosovej kapacity infraštruktúry internetu, a tým zlepšovať prístup k informáciám a komunikačným technológiám
3.3.2	Skvalitňovať existujúce informačné služby samospráv a rozširovať ich služby digitálnym spôsobom

Opatrenie 3.3.1

Podporovať rozvoj a skvalitnenie prenosovej kapacity infraštruktúry internetu, a tým zlepšovať prístup k informáciám a komunikačným technológiám

- ⊗ podporovať rozvoj pevných optických chrbticových sietí a sietí poslednej míle pripojenia na internet,
- ⊗ podporovať zriadenie a rozširovanie metropolitnej siete,
- ⊗ podporovať skvalitnenie súčasného plošného pokrytia vidieckeho územia mobilným širokopásmovým pripojením na internet signálom siete 4G,
- ⊗ podporovať rozvoj pokrytia územia kraja mobilným širokopásmovým pripojením na internet signálom siete 5G a následných sietí,
- ⊗ pri zachovaní vysokej triedy bezpečnosti zabezpečiť pre sieť a informačné systémy samosprávy aplikácie využívajúce „internet vecí“,
- ⊗ realizovať a rozširovať verejnú Wi-Fi sieť vo verejných inštitúciách a vo verejnej hromadnej doprave.

Opatrenie 3.3.2

Skvalitňovať existujúce informačné služby samospráv a rozširovať ich služby digitálnym spôsobom

- modernizovať technické a softvérové vybavenie zasadacích miestností a kontaktných miest s občanmi,
- skvalitňovať, zefektívňovať a integrovať poskytovanie služieb v Centre služieb občanom (CSO) a v Turistických informačných centrách (TIC),
- zlepšiť dostupnosť služieb pre občanov v CSO a návštevníkov v TIC zvýšením počtu parkovacích miest, zlepšením možnosti parkovania bicyklov a i.,
- vybudovať zóny pre občanov v CSO a v TIC s prístupom na internet.

Kľúčové indikátory úspechu

Povinné	• Rýchly a superrýchly širokopásmový prístup domácností regiónu Liptov na internet a podiel na ŽSK
Voliteľné	

PRIORITA 4: Sociálna stabilita

Strategický cieľ

Dosiahnuť udržateľnú kvalitu života podporenú dostupnosťou sociálnych a zdravotných služieb, služieb bývania a bezpečným prostredím

Špecifické ciele

4.1	Zabezpečovať moderné, dostupné, kvalitné a efektívne sociálne služby
4.2	Zabezpečovať moderné, dostupné, kvalitné a efektívne služby zdravotnej starostlivosti
4.3	Vytvárať zodpovedajúce podmienky pre bývanie pre všetky skupiny obyvateľov
4.4	Zvyšovať bezpečnosť obyvateľov a návštevníkov a zlepšovať ochranu ich života, zdravia a majetku

Špecifický cieľ 4.1

Zabezpečovať moderné, dostupné, kvalitné a efektívne sociálne služby

Východisková situácia: Demografické starnutie obyvateľstva a s tým súvisiace sociálne služby čaká v budúcnosti viacero zmien. Jednou z požadovaných zmien je vybudovanie moderných, kvalitných a dostupných sociálnych služieb. Prioritne je potrebné zvýšiť úroveň a dostupnosť služieb s dôrazom na prácu s komunitou a zaviesť komplexný prístup v riešení sociálnych problémov prostredníctvom spolupráce: zapájaním do spolupráce špecializovaných kľúčových aktérov v regióne, podporou dobrovoľníckej služby a zohľadňovaním individuálnych potrieb pri poskytovaní sociálnych služieb.

Problematickou v oblasti sociálnych služieb je tiež potreba zvyšovania úrovne a dostupnosti sociálnych služieb s dôrazom na seniorov; slabá orientácia na prácu s komunitou; nízka úroveň spolupráce kľúčových aktérov pre zvýšenie komplexného prístupu v riešení sociálnych problémov, v predchádzaní sociálno-patologických javov a v prevencii telesného a duševného zdravia; chýbajúce zohľadnenie individuálnych potrieb pri poskytovaní sociálnych služieb; nedostatok služieb pre ľudí so špecifickými potrebami (marginalizované komunity s dôrazom na marginalizované rómske komunity); nedostatok pracovníkov pre terénne služby a nízka úroveň informovanosti občanov o poskytovaných sociálnych službách a súvisiacich zdravotných službách a ich poskytovateľoch v regióne.

Opatrenia a typové aktivity

Opatrenia	
4.1.1	Skvalitňovať a rozvíjať infraštruktúru sociálnych služieb
4.1.2	Udržiavať a rozširovať služby pre seniorov, znevýhodnené osoby a ľudí v nepriaznivej sociálnej situácii a kontinuálne zvyšovať ich kvalitu
4.1.3	Zvyšovať kvalitu života MRK nachádzajúcich sa v nepriaznivých životných situáciách
4.1.4	Posilňovať prevenciu a podporu duševného a telesného zdravia
4.1.5	Rozširovať možnosti a vytvárať príležitosti pre podporu dobrovoľníctva
4.1.6	Zvyšovať atraktivnosť práce v sociálnych službách
4.1.7	Podporovať a posilňovať spoluprácu aktérov v oblasti komunitných služieb a komunitnej práce

Opatrenie 4.1.1

Skvalitňovať a rozvíjať infraštruktúru sociálnych služieb

- ✳ investovať do výstavby a modernizácie stavieb a vybavenia zariadení sociálnych služieb,
- ✳ rekonštruovať budovy a modernizovať vybavenie denných centier pre seniorov,
- ✳ rozvíjať infraštruktúru potrebnú pre poskytovanie nových a moderných druhov sociálnych služieb vrátane rodinných druhov služieb,
- ✳ vybaviť zariadenia sociálnych služieb tradičnými a inovatívnymi pomôckami (kreslá pre imobilných, antidekubitné matrace, evakuačné pomôcky a pod.),
- ✳ rekonštruovať existujúce zariadenia na zariadenia komunitného typu za účelom deinštitucionalizácie pobytových sociálnych služieb, služieb sociálno-právnej ochrany a sociálnej kurately,
- ✳ podporovať infraštruktúru pre špecializované služby,
- ✳ rekonštruovať, rozširovať a modernizovať vhodné stavebné objekty pre vytvorenie priestorových podmienok na poskytovanie a zabezpečenie komunitnej starostlivosti v súlade s princípmi deinštitucionalizácie,
- ✳ rekonštruovať a rozšíriť ubytovne pre sociálne slabých,
- ✳ zriadiť a prevádzkovať zariadenia núdzového bývania pre matky s deťmi, útulku pre ženy a matky s deťmi a ďalšie skupiny sociálne odkázaných obyvateľov,
- ✳ budovať a rozvíjať zázemie terénnych a ambulantných sociálnych služieb,
- ✳ podporovať výstavbu, rekonštrukciu a modernizáciu zariadení služieb starostlivosti o dieťa do troch rokov veku (jasle) v záujme zosúladenia rodinného a pracovného života s cieľom zvýšenia energetickej hospodárnosti budovy a zlepšenia materiálno-technického vybavenia,
- ✳ podporovať zariadenia a služby pre deti za účelom zosúladenia rodinného a pracovného života (jasle, škôlky, opatrovatel'ky detí),
- ✳ vytvárať a implementovať efektívne nástroje pre začleňovanie rodičov s malými deťmi na trh práce po návrate z rodičovskej dovolenky,
- ✳ podporovať transformáciu veľkokapacitných zariadení pre poskytovanie sociálnych služieb sociálno-právnej ochrany detí a sociálnej kurately SPODaSK s celoročným pobytom a rozvoj alternatívnych sociálnych služieb komunitného charakteru.

Opatrenie 4.1.2

Udržiavať a rozširovať služby pre seniorov, znevýhodnené osoby a ľudí v nepriaznivej sociálnej situácii a kontinuálne zvyšovať ich kvalitu

- ✳ zabezpečenie nástrojov na pravidelný monitoring a vyhodnocovania potrieb občanov, požiadaviek seniorov, znevýhodnených osôb a ľudí v nepriaznivej sociálnej situácii,
- ✳ poskytovať podporu vo forme poskytnutia priestorov na činnosť a finančných príspevkov pre kluby zdravotne postihnutých a kluby seniorov,
- ✳ podporovať využívanie moderných technológií v sociálnych službách,
- ✳ podporovať vznik partnerstiev na miestnej a regionálnej úrovni pri plánovaní opatrení v sociálnej oblasti,
- ✳ podporovať zrovnoprávnenie financovania verejných a neverejných poskytovateľov sociálnych služieb a vyššia miera zapájania neverejných poskytovateľov do poskytovania sociálnych služieb,
- ✳ podporovať integráciu poskytovaných sociálnych služieb s inými druhmi verejných služieb (ako napr. služby zamestnanosti, zdravotnej služby atď.) za účelom realizácie tzv. case managementu,
- ✳ podporovať inovatívne typy pobytových služieb na komunitnej úrovni,
- ✳ podporovať zriadenie integrovaného poradenského centra právnych služieb v oblasti sociálnych služieb a zdravotnej starostlivosti,
- ✳ podporovať vznik a fungovanie poskytovateľov schopných zabezpečovať potrebné spektrum sociálnych služieb, služieb sociálnoprávnej ochrany a sociálnej kurately,
- ✳ posilňovať prácu s komunitou a scitlivosť verejnosti k prijímateľom sociálnych služieb,
- ✳ podporovať a rozvíjať terénne formy sociálnych služieb, napĺňanie a využívanie informačného systému o poskytovaní sociálnych služieb,
- ✳ riešiť debarierizáciu a odstraňovať bariéry pre telesne, zrakovo, sluchovo a inak postihnutých vo verejných budovách a na verejných priestranstvách,
- ✳ podporovať prepravnú službu (sociálny taxík),
- ✳ podporovať projekty zabezpečujúce pomoc pre občanov bez prístrešia,
- ✳ organizovať prednášky v denných centrách a kluboch ZŤP osôb,

- ☒ podporovať prechod poskytovania sociálnych služieb sociálno-právnej ochrany detí a sociálnej kurately (SPODaSK) v zariadení na komunitnú formu a podporovať vytváranie vhodných priestorových podmienok pre poskytovanie tohto druhu služby,
- ☒ zlepšovať kvalitu služieb SPODaSK vrátane vzdelávania zamestnancov, prípravy prijímateľov, prípravy komunity a riešenia priestorových podmienok, v ktorých sa poskytuje príslušná starostlivosť.

Opatrenie 4.1.3

Zvyšovať kvalitu života MRK nachádzajúcich sa v nepriaznivých životných situáciách

- ☒ podporovať terénnu sociálnu prácu v MRK komunitách formou zriaďovania a prevádzkovania komunitných centier s potrebným vybavením a zázemím pre terénne pracovníčky,
- ☒ realizácia projektov zameraných na osvetu v oblasti starostlivosti o zdravie, zvýšenie kultúrnej a národnej identity Rómov,
- ☒ rozvíjať spoluprácu a podporovať činnosť organizácií a združení zameraných na prácu s Rómami,
- ☒ zvýšiť finančnú gramotnosť, zamestnateľnosť a zamestnanosť príslušníkov MRK,
- ☒ podporiť prístup k zdravotnej starostlivosti a verejnému zdraviu vrátane preventívnej zdravotnej starostlivosti, zdravotníckej osvetu a k zlepšeniu štandardov hygieny bývania,
- ☒ podporovať zriaďovanie a fungovanie MOPS (miestnej občianskej poriadkovej služby).

Opatrenie 4.1.4

Posilňovať prevenciu a podporu duševného a telesného zdravia

- ☒ podporovať zriadenie zdravotníckych centier prevencie podpory duševného a telesného zdravia,
- ☒ podporovať skvalitnenie vzdelávania a výchovy k zdravému životnému štýlu (vo všetkých vekových kategóriách obyvateľov vrátane výchovy k zdraviu na školách),
- ☒ zabezpečiť pravidelný monitoring a hodnotenie zdravotného stavu obyvateľov,
- ☒ zaviesť pozície školských a komunitných sestier,
- ☒ realizovať preventívne a terapeutické programy v oblasti duševného a telesného zdravia,
- ☒ podporovať rozvoj športu a športových aktivít ako preventívneho modelu podpory zdravia.

Opatrenie 4.1.5

Rozširovať možnosti a vytvárať príležitosti pre podporu dobrovoľníctva

- ☒ dobudovať a modernizovať zariadenia/priestory pre dobrovoľnícke aktivity,
- ☒ zaviesť systematickú podporu dobrovoľníctva,
- ☒ podporovať rozvíjanie spoločenskej zodpovednosti súkromného sektora,
- ☒ nastaviť finančné schémy na podporu dobrovoľníctva,
- ☒ podporovať budovanie kapacít aktérov realizujúcich dobrovoľnícke aktivity.

Opatrenie 4.1.6

Zvyšovať atraktivnosť práce v sociálnych službách

- ☒ spracovať analýzu potrieb pracovníkov v zariadeniach sociálnych služieb,
- ☒ zabezpečiť investície do zlepšenia pracovného prostredia pracovníkov v sociálnych službách,
- ☒ podporovať rozširovanie kapacít o nových pracovníkov sociálnych služieb,
- ☒ zaviesť systém duálneho vzdelávania v sociálnych službách a sociálnych zariadeniach,
- ☒ zaviesť systém odborného celoživotného vzdelávania pre sociálnych pracovníkov.

Opatrenie 4.1.7

Podporovať a posilňovať spoluprácu aktérov v oblasti komunitných služieb a komunitnej práce

- ☒ vytvoriť finančné a nefinančné nástroje na podporu miestneho rozvoja vedeného komunitou, spolupráce komunit a dobrovoľníctva (napr. mikrogranty, regrantingové schémy),
- ☒ podporovať modernizáciu infraštruktúry pre voľnočasové aktivity v komunite,
- ☒ investovať do revitalizácie nevyužívaných objektov vo vlastníctve samosprávy v prospech iniciatív a projektov podporujúcich komunitný život vrátane kultúrnych služieb (knižnice, čítárne, kluby a pod.),

- ☒ dobudovať a modernizovať zariadenia/priestory pre športové aktivity a záujmovú činnosť,
- ☒ podporovať vznik partnerstiev na miestnej a regionálnej úrovni pri plánovaní a poskytovaní služieb pre komunitu,
- ☒ nastaviť finančné schémy na podporu komunitného života na miestnej úrovni,
- ☒ zaviesť nové formy práce s komunitou,
- ☒ podporovať budovanie kapacít aktérov realizujúcich aktivity na posilnenie komunity,
- ☒ podporovať ekosystém pre fungovanie sociálnej ekonomiky.

Kľúčové indikátory úspechu

Povinné	<ul style="list-style-type: none"> • Podiel obyvateľov ohrozených chudobou alebo sociálnym vylúčením • Pomer klientov zo zariadení zapojených do procesu DI, ktorí zostali v zariadení, voči klientom, ktorí bývajú samostatne
Voliteľné	<ul style="list-style-type: none"> • Podiel obyvateľov, ktorí sú informovaní o sociálnej politike samosprávy • Podiel obyvateľov, ktorí sa aktívne zapájajú do mestského a obecného diania prostredníctvom dobrovoľníckych aktivít • Počet kompletne bezbariérových služieb v meste (obci) • Kapacity terénnych, ambulatných a pobytových sociálnych služieb (počet klientov) • Počet poberateľov pomoci v hmotnej núdzi

Špecifický cieľ 4.2

Zabezpečiť moderné, dostupné, kvalitné a efektívne služby zdravotnej starostlivosti

Východisková situácia: Demografické starnutie obyvateľstva a zhoršujúci sa zdravotný stav obyvateľstva v regióne predpokladá v budúcnosti viacero zmien. Jednou z požadovaných zmien je vybudovanie modernej, kvalitnej, dostupnej a integrovanej zdravotnej starostlivosti. Stav zdravotníctva vo všeobecnosti bol významne preverený pandémiou Covid-19, z ktorej je potrebné sa poučiť v prípade, ak by sa takéto globálne ohrozenie zdravia opätovne vyskytlo. Zdravotníctvo tiež očakáva opatrenia na zastabilizovanie a motivovanie kvalifikovaných personálnych kapacít. S ohľadom na zdravotný stav obyvateľstva poznačený civilizáčnymi chorobami je kľúčové venovať pozornosť prevencii a osvete v oblasti zdravia, čo sa následne priaznivo prejaví v znížení nárokov na lekárske a medicínske výkony.

V oblasti zdravotnej starostlivosti je kľúčové nájsť riešenia, ako modernizovať existujúcu sieť zdravotníckych zariadení a zlepšovať poskytované zdravotnícke služby, zlepšiť nedostatočne saturovanú sieť poskytovateľov zdravotnej starostlivosti pre všeobecnú ambulatnú a špecializovanú starostlivosť; vyriešiť nedostatočné kapacity pre niektoré služby – paliatívna starostlivosť, hospicová starostlivosť, domáca ošetrovateľská starostlivosť; ako zvýšiť atraktivitu niektorých lokalít pre výkon zdravotníckych povolání; aplikovať telemedicínske technológie do praxe; rozšíriť objemy rehabilitačných a terapeutických služieb; dobudovať viaceré typy zdravotníckych zariadení, napr. pre pacientov s neurodegeneratívnymi ochoreniami či pre stavy vyžadujúce intenzívnu starostlivosť vrátane zariadení opatrovateľskej starostlivosti a pod.

Opatrenia a typové aktivity

Opatrenia	
4.2.1	Skvalitňovať a rozvíjať infraštruktúru zdravotníckych zariadení a poskytovania zdravotníckych služieb
4.2.2	Zvyšovať atraktivitu zdravotníckeho povolania a práce v zdravotníctve
4.2.3	Nastavovať systém krízového riadenia u samospráv na základe skúseností s riešením pandémie Covid-19

Opatrenie 4.2.1

Skvalitňovať a rozvíjať infraštruktúru zdravotníckych zariadení a poskytovania zdravotníckych služieb

- ☒ podporovať investície do výstavby a modernizácie infraštruktúry zdravotnej starostlivosti,
- ☒ podporovať modernizáciu vybavenia existujúcich a rozvoj novovznikajúcich zdravotníckych zariadení,
- ☒ podporovať etablovanie inovatívnych zdravotníckych zariadení a foriem poskytovanej starostlivosti, napr. neurorehabilitačné centrá, centrá pre pacientov s neurodegeneratívnymi ochoreniami, centrá pre stavy vyžadujúce intenzívnu starostlivosť, centrá podpory, zariadenia pre poskytovanie rehabilitačných a terapeutických služieb a pod.,
- ☒ podporovať integráciu a využívanie telemedicínskych technológií a digitalizácie do praxe v zdravotníctve,
- ☒ podporovať ambulatnú lekársku starostlivosť s cieľom jej lepšej dostupnosti,
- ☒ podporovať a rozvíjať terénne formy zdravotnej starostlivosti,

- ☒ sústrediť pozornosť na aktivity vedúce k prevencii a podpore zdravia obyvateľstva,
- ☒ budovať zariadenia opatrovateľskej starostlivosti so zdravotníckymi službami.

Opatrenie 4.2.2

Zvyšovať atraktivitu zdravotníckeho povolania a práce v zdravotníctve

- ☒ zabezpečovať vytváranie podmienok na zvýšenie atraktivity regiónu Liptov pre výkon zdravotníckych povolání,
- ☒ vytvárať podmienky a podporné modely pre udržanie a stabilizáciu ľudských zdrojov v zdravotníctve,
- ☒ zaviesť a skvalitňovať systém duálneho vzdelávania do zdravotníckych zariadení,
- ☒ podporovať odborné vzdelávanie zdravotníckych pracovníkov.

Opatrenie 4.2.3

Nastavovať systém krízového riadenia u samospráv na základe skúseností s riešením pandémie Covid-19

- ☒ vypracovať manuál dobrej praxe spojenej so skúsenosťami a účinnými postupmi v regióne pri riešení globálnej pandémie spôsobenej koronavírusom Covid-19,
- ☒ vyvinúť a zaviesť vzdelávací program pre zainteresovaných vo veci poučenia sa z riešenia pandemickej situácie spôsobenej koronavírusom Covid-19.

Kľúčové indikátory úspechu

Povinné	<ul style="list-style-type: none"> • Počet zastabilizovaných poskytovateľov zdravotnej starostlivosti na území regiónu Liptov podľa aktuálnych potrieb a kritérií na dostupnosť
Voliteľné	

Špecifický cieľ 4.3

Vytvárať zodpovedajúce podmienky pre bývanie pre všetky skupiny obyvateľov

Východisková situácia: Starostlivosť o existujúce kapacity na bývanie vrátane verejnej infraštruktúry a dostatok nových kapacít pre bývanie formou IBV alebo HBV je pre každé sídlo základom prosperity a rastu. V prípade dostupných pozemkov alebo budov vo vlastníctve samosprávy je potrebné postarať sa aj o kapacity nájomného bývania vrátane nájomného bývania pre zraniteľné skupiny obyvateľstva. Pri riešení nájomného bývania je pre zlepšenie kvality a dostupnosti nájomného bývania potrebné okrem zabezpečovania samotných investičných aktivít zameraných na výstavbu dostupných nájomných bytov zároveň zlepšiť spoluprácu a koordináciu socio-ekonomických aktérov pri riešení dostupnosti bývania.

Opatrenia a typové aktivity

Opatrenia	
4.3.1	Zvyšovať kvalitu a dostupnosť bývania formou výstavby alebo kúpy nových nájomných bytov bežného a nižšieho štandardu
4.3.2	Zabezpečovať postupné dobudovanie a revitalizáciu existujúcich mestských a miestnych obytných zón
4.3.3	Pripravovať podmienky pre individuálnu a hromadnú bytovú výstavbu (IBV a HBV)

Opatrenie 4.3.1

Zvyšovať kvalitu a dostupnosť bývania formou výstavby alebo kúpy nových nájomných bytov bežného a nižšieho štandardu

- ☒ spracovať a aktualizovať koncepciu rozvoja bývania, ktorou sa zabezpečia zodpovedajúce podmienky pre bývanie pre všetky skupiny obyvateľstva,
- ☒ spracovať a aktualizovať komplexný pasport bytového fondu (prehľad fondu budov),
- ☒ podporovať rozširovanie, modernizáciu a výstavbu dostupných mestských a obecných nájomných bytových domov alebo odkúpenie bytových jednotiek bežného alebo nižšieho štandardu spolu s prislúchajúcou technickou vybavenosťou na účely nájomného bývania podľa koncepcie rozvoja bytovej politiky,
- ☒ budovať alebo prenajímať malometrážne a nízkoštandardné byty pre sociálne znevýhodnené skupiny obyvateľstva,
- ☒ zlepšiť podmienky v prístupe k pitnej vode a kanalizácii vo vybraných oblastiach a v súvislosti s vybranými cieľovými skupinami,
- ☒ nastaviť podmienky spolupráce a koordinovať aktérov pri riešení dostupnosti bývania.

Opatrenie 4.3.2

Zabezpečovať postupné dobudovanie a revitalizáciu existujúcich mestských a miestnych obytných zón

- ✳ spracovať a aktualizovať pasport lokalít bývania a ich vybavenosti,
- ✳ vypracovať zásady (regulatívy) architektonických štandardov jednotlivých obytných zón s prihliadnutím na miestnu tradíciu, kultúru a históriu,
- ✳ podporovať revitalizáciu obytných zón (občianska vybavenosť, cesty, MHD, zeleň, ihriská atď.).

Opatrenie 4.3.3

Pripravovať podmienky pre individuálnu a hromadnú bytovú výstavbu (IBV a HBV)

- ✳ vyčleniť a pripraviť plochy pre výstavbu IBV,
- ✳ budovať inžinierske siete pre rozvoj bytovej výstavby,
- ✳ rekonštruovať inžinierske siete v obciach a mestách, primárne v ich obytných zónach,
- ✳ podporovať výstavbu bytových domov podľa koncepcie rozvoja bytovej politiky,
- ✳ prijímať opatrenia v súvislosti s výstavbou nízkoenergetických rodinných domov (IBV) na úkor bytových domov (HBV).

Kľúčové indikátory úspechu

Povinné	<ul style="list-style-type: none">• Počet dokončených bytov vrátane nájomných bytov za rok (celkovo)
Voliteľné	<ul style="list-style-type: none">• Počet bytov v správe mesta (obce), ktoré je možné poskytnúť na nájomné bývanie• Podiel osôb zo sociálne znevýhodnených skupín a osôb v bytovej núdzi, ktorým samospráva poskytla bývanie• Napojenosť % obyvateľstva z celkového počtu domácností a iných objektov napojených na infraštruktúru pre zásobovanie pitnou vodou• Spotreba pitnej vody v domácnostiach v litroch na obyvateľa a deň (l/obyv./deň)

Špecifický cieľ 4.4

Zvyšovať bezpečnosť obyvateľov a návštevníkov a zlepšovať ochranu ich života, zdravia a majetku

Východisková situácia: Úroveň bezpečnosti a zabezpečovania prevencie proti kriminalite a negatívnym javom v spoločnosti je významným atribútom hodnotenia kvality života a samospráva by túto oblasť nemala podceňovať, ale skôr naopak, venovať jej náležitú pozornosť.

Mestské polície obidvoch jadrových miest v regióne venujú oblasti zabezpečovania verejného poriadku a osvete ako kľúčovému opatreniu predchádzania kriminality a sociálno-patologických javov adekvátnu pozornosť. Rovnako dobre organizované sú dobrovoľné hasičské zbory pri riešení mimoriadnych situácií a predchádzaní mimoriadnym situáciám. Držia krok s aktuálnymi poznatkami a trendmi aj v oblasti vybavenosti policajných a hasičských staníc, pre riešenie mimoriadnych situácií, pre monitorovanie verejných a súkromných priestorov a zabezpečenie požadovaných výkonov. Súčasnú požiadavku na digitalizáciu služieb a potreba znižovania emisií skleníkových plynov bude mať dopad aj na zlepšenie vybavenia potrebného na poskytovanie služieb mestských polícii a hasičských zborov. Kľúčové bude dovybaviť záchranné zložky systémami včasného varovania najmä v súvislosti s hrozbami, ktorá prináša klimatická zmena.

K zvýšenej úrovni bezpečnosti by mali v budúcnosti prispieť efektívne preventívne programy za účasti všetkých kľúčových aktérov, novovytvorený jednotný a zdieľaný systém zberu dát o trestnej a protispoločenskej činnosti, ako aj zavedenie monitoringu ohrozených skupín obyvateľstva. Narastajúcim negatívnym javom v spoločnosti, s ktorým by sa mali zaoberať tieto programy prevencie, je zvýšenie nárastu trestnej činnosti mladistvých pod vplyvom návykových látok a negatívneho vplyvu sociálnych sietí. Aj z tohto dôvodu je potrebné angažovať viac kvalifikovaných pracovníkov, resp. dobrovoľníkov pôsobiacich v oblasti prevencie kriminality.

Opatrenia a typové aktivity

Opatrenia	
4.4.1	Zabezpečovať verejný poriadok a predchádzanie kriminalite
4.4.2	Vytvárať podmienky na predchádzanie mimoriadnych udalostí a riešenie mimoriadnych situácií
4.4.3	Zlepšovať prevenciu sociálno-patologických javov

Opatrenie 4.4.1**Zabezpečovať verejný poriadok a predchádzanie kriminalite**

- ✿ vytvoriť jednotný informačný systém zberu údajov o trestnej a inej protispoločenskej činnosti,
- ✿ zvyšovať bezpečnosť obyvateľov a návštevníkov mesta a ochranu ich majetku rozširovaním a modernizáciou kamerového systému a rozširovaním možností pripojenia na Pult centrálnej ochrany,
- ✿ dobudovať pripojenie elektronického monitorovacieho zariadenia pre monitoring seniorov a osamelých ľudí,
- ✿ prijať preventívne opatrenia na zníženie kriminality a vandalizmu monitorovaním verejných priestranstiev,
- ✿ zabezpečovať verejný poriadok v rizikových lokalitách zvýšenou hliadkovou činnosťou a monitorovaním,
- ✿ vytvárať a podporovať partnerstvá v oblasti prevencie kriminality a inej protispoločenskej činnosti,
- ✿ budovať kapacity poskytovateľov služieb pri ochrane zdravia, života a majetku obyvateľov a návštevníkov,
- ✿ prepájať verejných a neverejných poskytovateľov služieb pri ochrane zdravia, života a majetku obyvateľov a návštevníkov,
- ✿ vytvárať podmienky pre vznik a činnosť poskytovateľov služieb pri ochrane zdravia, života a majetku obyvateľov a návštevníkov,
- ✿ ochraňovať občanov rizikových skupín pred tým, aby sa stali obeťou trestnej činnosti, prednáškovou a preventívnou činnosťou v predškolských zariadeniach, školách, kluboch dôchodcov a iných zariadeniach,
- ✿ pre zvyšovanie bezpečnosti chodcov, cyklistov a in-line korčuliarov na území mesta organizovať dopravnú výchovu a praktickú výchovu na dopravnom ihrisku,
- ✿ zvyšovať vzdelanie, odbornú prípravu a zručnosti pracovníkov mestskej polície,
- ✿ organizovať prednáškovú a preventívnu činnosť v predškolských zariadeniach, školách, kluboch dôchodcov a iných zariadeniach, viesť informačné a osvetové kampane.

Opatrenie 4.4.2**Vytvárať podmienky na predchádzanie mimoriadnych udalostí a riešenie mimoriadnych situácií**

- ✿ zabezpečovať hlásnu a informačnú službu,
- ✿ zabezpečovať ochranu pred požiarimi a prírodnými hrozbami,
- ✿ podporovať činnosti a organizácie pôsobiace v oblasti ochrany zdravia a bezpečnosti – protipožiarna ochrana, protipovodňová ochrana, civilná ochrana (CO),
- ✿ podporovať aktivity hasičov a záchranárov a vytvárať podmienky pre ich činnosť vrátane budovania kapacít a modernizácie vybavenia,
- ✿ z pohľadu prevencie zlepšovať protipožiarnu ochranu na verejných budovách a v domácnostiach,
- ✿ realizovať chýbajúce protipovodňové opatrenia,
- ✿ v prípade mimoriadnych udalostí viesť krízový štáb,
- ✿ v prípade mimoriadnych udalostí podporovať záchranné, lokalizačné a likvidačné práce, ktoré spočívajú hlavne v záchrane osôb, poskytnutí predlekárskej a lekárskej pomoci, vyslobodzovaní osôb a v odsune zranených,
- ✿ v prípade mimoriadnych udalostí a potreby poskytovať núdzové zásobovanie a ubytovanie, zabezpečovať CO úkryty a evakuácie, vykonávať protiradiačné a protichemické opatrenia, organizovať prípravu síl a prostriedkov civilnej ochrany a prípravu občanov na sebaobranu a vzájomnú pomoc,
- ✿ vykonávať edičnú a osvetovú činnosť v civilnej ochrane.

Opatrenie 4.4.3**Zlepšovať prevenciu sociálno-patologických javov**

- ✿ zabezpečovať pravidelný monitoring subjektívneho vnímania bezpečnosti občanmi s dôrazom na rizikové skupiny obyvateľstva,
- ✿ podporovať občiansku participáciu a deradikalizáciu v rámci prevencie kriminality a inej protispoločenskej činnosti,
- ✿ podporovať preventívne programy zamerané na vybrané socio-patologické javy na školách a u ďalších rizikových skupín obyvateľstva s dôrazom na minoritné skupiny obyvateľstva,

- podporovať vytváranie nízkoprahových centier pre deti a mládež,
- viesť informačné a osvetové kampane a zabezpečovať vzdelávanie.

Kľúčové indikátory úspechu

Povinné	<ul style="list-style-type: none"> • Počet evidovaných trestných činov a inej protispoločenskej činnosti za rok • Počet nových lokalít monitorovaných kamerovým systémom
Voliteľné	<ul style="list-style-type: none"> • Vybudovaný a fungujúci systém pripojenia elektronického monitorovacieho zariadenia pre monitoring seniorov a osamelých ľudí • Objem finančných prostriedkov samosprávy určených na podporu aktivít podporujúcich komunitný život za rok • Počet evidovaných trestných činov maloletých a mladistvých páchatelov za rok • Počet vyriešených mimoriadnych situácií záchrannými zločkami za rok

PRIORITA 5: Identita a sebestačnosť

Strategický cieľ

Budovať atraktívny, konkurencieschopný, odolný a udržateľný región Liptov prostredníctvom spolupráce a podporou partnerstiev

Špecifické ciele	
5.1	Zachovávať a zhodnocovať kultúrne a historické dedičstvo, podporovať kreativitu a rozvíjať živú kultúru
5.2	Vytvárať podmienky pre aktívne športové vyžitie všetkých občanov a podporovať rozvoj športových tradícií regiónu
5.3	Udržateľne rozvíjať miestnu ekonomiku a miestne podnikanie podporou ekosystémových služieb
5.4	Profesionalizovať riadenie cestovného ruchu prostredníctvom podpory destinačného manažmentu a destinačného marketingu v spolupráci s partnermi
5.5	Budovať a podporovať miestne, regionálne, nadregionálne, cezhraničné a medzinárodné partnerstvá pre územnú spoluprácu

Špecifický cieľ 5.1

Zachovávať a zhodnocovať kultúrne a historické dedičstvo, podporovať kreativitu a rozvíjať živú kultúru

Východisková situácia: Celosvetovo rastie ekonomický a spoločenský význam kreatívneho a kultúrneho priemyslu pre miestnu ekonomiku a miestne komunity. Aj v celoeurópskom kontexte sa kultúrna politika čoraz viac zameriava na budovanie partnerstiev a podporu komunit miestnych kultúrnych operátorov a kultúrnych inštitúcií, podporuje aktívne využívanie verejných priestorov a objektov pre kultúru a najnovšie kultúra preniká aj do zavádzania udržateľnosti v urbanizme a architektúre (koncept „Nový európsky Bauhaus“).

Región Liptov je regiónom s najväčším počtom rozmanitých národných kultúrnych pamiatok a zároveň regiónom s bohatým zastúpením profesionálnych aj neprofesionálnych kultúrnych inštitúcií a spolkov v oblasti zriaďovanej i nezriaďovanej kultúry. Miera ich spolupráce na regionálnej úrovni však nie je systematizovaná a chýba synergické prepájanie oblastí umenia, dizajnu, architektúry, urbanizmu, tvorby verejných priestorov, socio-ekonomických aktivít, tvorby a zachovania tradičnej krajiny. Ak by sa v regióne podarilo takúto spoluprácu kultúrnych operátorov naštartovať a naviazať ju na komercionalizáciu služieb, tradičných produktov a inovatívnych zážitkov v dnes už rozvinutom cestovnom ruchu, región by výrazne pozdvihol svoju prosperitu aj v oblastiach kultúrneho a kreatívneho priemyslu.

Pre rozvoj kultúry je žiadúce udržiavať a zvyšovať záujem miestnych obyvateľov o rôzne formy kultúry, pretože to významne súvisí s generovaním základného dopytu po službách, produktoch a zážitkoch v kultúre, samotným rozvojom miestnych komunit, posilňovaním identity regiónu a budovaním vzťahu miestnych ľudí k tradičným a súčasným hodnotám.

Opatrenia a typové aktivity

Opatrenia	
5.1.1	Citlivo obnovovať a renovovať kultúrne pamiatky a miestne pamätihodnosti
5.1.2	Podporovať rozvoj kultúrneho a kreatívneho priemyslu a jeho operátorov
5.1.3	Zhodnocovať a oživovať kultúrne dedičstvo prostredníctvom kultúrneho turizmu, a tak podporovať jeho zachovanie a ochranu
5.1.4	Revitalizovať tradičné kultúrne inštitúcie a skvalitňovať ich ponuku

Poznámka: Opatrenia 5.1.1, 5.1.2 a 5.1.3 sa týkajú Strategicko-programovej časti pre IÚS UMR Liptov 2030.

Opatrenie 5.1.1

Citlivo obnovovať a renovovať kultúrne pamiatky a miestne pamätihodnosti

- ☘ vypracovať odborné odporúčania pre urbanizmus, architektúru, záchranu tradičnej architektúry a obnovu krajiny a ich súlad s miestne jedinečnými hodnotami krajiny i urbanizovaného územia so zámerom podporovať lokálny „genius loci“,
- ☘ zmapovať a spracovať pasport aktuálneho stavu kultúrnych pamiatok vrátane technických a vojenských pamiatok a miestnych pamätihodností a označiť ich aj s využitím digitálnych technológií,
- ☘ obnovovať, rekonštruovať a revitalizovať pamiatkové objekty a miestne pamätihodnosti vo vlastníctve samosprávy, cirkvi, neziskového sektora atď. s možnosťou ich využitia pre rôzne kultúrno-spoločenské a osvetové účely, na poskytovanie vzdelávania a atraktívne trávenie voľného času a s tým spojené obstaranie vybavenia, vrátane IKT vybavenia,
- ☘ renovovať, kreatívne zhodnocovať a oživovať nevyužívanú infraštruktúru a rôzne zanedbané domy, objekty a areály v mestách a obciach, využívať ich na rôzne kultúrne, komunitné i podnikateľské aktivity,
- ☘ obnovovať a udržiavať hroby a náhrobky významných osobností a dejateľov na mestských i miestnych cintorínoch,
- ☘ medzisektorovo rozvinúť program Nový európsky Bauhaus v podmienkach regiónu.

Opatrenie 5.1.2

Podporovať rozvoj kultúrneho a kreatívneho priemyslu a jeho operátorov

- ☘ stimulovať podporu udržateľnej zamestnanosti a tvorby pracovných miest v kultúrnom a kreatívnom priemysle prostredníctvom vytvorenia priaznivého prostredia pre rozvoj kreatívneho talentu napríklad formou zriaďovania kreatívnych inkubátorov pre začínajúcich podnikateľov a kultúrnych operátorov,
- ☘ podporovať kultúrne huby, iniciatívy, coworkingové a kreatívne centrá, prepájať kultúrno-kreatívny priemysel s podporou podnikania a budovať verejne zdieľanú infraštruktúru,
- ☘ podporiť vznik kreatívneho kultúrno-umeleckého centra v obidvoch mestách so zdieľanými službami kreatívcov, priestormi na umelecké rezidencie a coworkingové priestory,
- ☘ vytvárať podmienky na presadenie technologických a netechnologických inovácií v kultúre,
- ☘ zriaďovať moderné múzeá postavené na jedinečnosti regiónu a jeho lokalít a interpretujúce identitu interaktívnou formou (Múzeum slovenskej fotografie v Ružomberku, Múzeum židovskej kultúry v Liptovskom Mikuláši a pod.),
- ☘ vytvoriť jednu elektronickú platformu pre lepšiu spoluprácu kultúrnych operátorov rôznych zriaďovateľov v regióne a rozšíriť tak možnosti ich vzájomnej propagácie,
- ☘ klásť dôraz na budovanie kapacít kultúrno-kreatívneho priemyslu a rozvoj ľudských zdrojov v kultúrnych zariadeniach ako najvýznamnejšieho faktora rozvoja kultúry smerom k cieľovým skupinám všetkých vekových kategórií,
- ☘ vypracovať a realizovať program celoživotného vzdelávania kapacít pre potreby kultúrno-kreatívneho priemyslu a jeho operátorov,
- ☘ stimulovať zapájanie a prepájanie sa kultúrnych operátorov do projektov medzisektorovej spolupráce s cieľom podporovať aktivity tvorivých pracovníkov, výmenu skúseností a zviditeľňovania produktov a služieb kreatívnej tvorby, a to aj v rámci cezhraničnej spolupráce.

Opatrenie 5.1.3

Zhodnocovať a oživovať kultúrne dedičstvo prostredníctvom kultúrneho turizmu, a tak podporovať jeho zachovanie a ochranu

- ☘ vypracovať systém záchranu a obnovy hmotného a nehmotného kultúrneho dedičstva ako súčasti produktov cestovného ruchu a miestnej ekonomiky,

- ☼ zavádzať nové a inovatívne formy poskytovania kultúrnych zážitkov,
- ☼ podporovať živú kultúru ako súčasť posilňovania identity, miestnej ekonomiky a mobilizácie potenciálu záujmových komunit,
- ☼ zavádzať digitalizáciu do prezentácie a interpretácie kultúrneho dedičstva s využitím moderných inovatívnych prístupov,
- ☼ budovať zážitkové a náučné chodníky o miestnej histórii a osobnostiach pre všetky vekové kategórie,
- ☼ pravidelne realizovať prieskum potrieb občanov v oblasti kultúry,
- ☼ sprístupňovať históriu a podporovať tradície regiónu formou tematických interaktívnych aktivít s využitím multimediálnych prezentácií a moderných interpretačných technológií tak, aby sa stali súčasťou ponuky kultúrneho turizmu,
- ☼ zlepšiť spoluprácu osady Vlkolínece a lokalitami UNESCO pri zdieľaní a výmene skúseností,
- ☼ zabezpečiť medziodvetvovú spoluprácu a prepájať živú kultúru s komunitným životom a produktami cestovného ruchu,
- ☼ zachraňovať, vhodne využívať a rozvíjať jedinečné oblasti miestnej kultúry ako súčasti identity územia a miestnej ekonomiky,
- ☼ podporiť v centrách miest ponuku dizajnových, remeselných a tradičných výrobkov na jednom mieste.

Opatrenie 5.1.4

Revitalizovať tradičné kultúrne inštitúcie a skvalitňovať ich ponuku

- ☼ rekonštruovať a modernizovať budovy a vybavenie tradičných domov kultúry (kultúrnych domov) vrátane obstarania modernej audiovizuálnej techniky a vybavenia súvisiaceho s organizáciou podujatí aj vo vonkajšom priestore,
- ☼ modernizovať expozície s využitím najmodernejších trendov a techniky vrátane ich sprístupnenia obyvateľom a návštevníkom s rôznym zdravotným postihnutím,
- ☼ podporovať budovanie moderných depozitárov zbierkových predmetov múzeí a galérií s odbornou regulačnou a meracou technikou a digitalizačné pracoviská pre digitalizáciu zbierkového fondu,
- ☼ zavádzať technologické, procesné a sociálne inovácie do riadenia tradičných kultúrnych inštitúcií vrátane SMART riešení,
- ☼ podporiť vznik zdieľaného audiovizuálneho archívu v regióne (pre múzejné inštitúcie, knižnice a pod.),
- ☼ podporovať činnosť etablovaných divadelných súborov, folklórnych súborov, tanečných a hudobných zoskupení, umeleckých spolkov atď.,
- ☼ podporovať tradičné a etablované podujatia regionálneho, nadregionálneho a národného významu,
- ☼ podporovať vydávanie hudobných nosičov s tradičnou hudbou a odborných monografií,
- ☼ podporovať prezentáciu zbierkových predmetov a výsledkov vedecko-výskumnej činnosti modernou interaktívnou formou prostredníctvom múzejnej pedagogiky,
- ☼ podieľať sa na modernizácii mestských a obecných knižníc a obnove knižného fondu s cieľom zvyšovania čitateľskej gramotnosti u detí a mládeže a zvyšovania záujmu o literatúru a písanie,
- ☼ zlepšiť dostupnosť kultúry pre širokú verejnosť, osobitne pre obyvateľov mimo hlavného centra a pre ľudí so zdravotným postihnutím.

Kľúčové indikátory úspechu

Povinné	<ul style="list-style-type: none"> • Počet návštevníkov kultúrnych zariadení v regióne Liptov za rok • Počet podporených projektov na záchranu a obnovu kultúrneho dedičstva
Voliteľné	<ul style="list-style-type: none"> • Počet podporených projektov na záchranu a rozvoj tradičnej ľudovej kultúry • Počet podporených projektov zameraných na podporu miestnej ekonomiky • Percento respondentov spokojných s kvalitou a dostupnosťou ponuky kultúrnych organizácií • Percento kapitálových výdavkov mestského (obecného) rozpočtu investovaných do kultúrnych pamiatok vo vlastníctve samosprávy národného, európskeho alebo svetového významu • Percento bežných výdavkov mestského (obecného) rozpočtu investovaných do kultúrnych pamiatok vo vlastníctve samosprávy národného, európskeho alebo svetového významu • Výdavky samosprávy na kultúru na obyvateľa v eurách • Vývoj tržieb v kreatívnom priemysle

Špecifický cieľ 5.2

Vytvárať podmienky pre aktívne športové vyžitie všetkých občanov a podporovať rozvoj športových tradícií regiónu

Východisková situácia: Šport je pre región Liptov oblasťou, ktorá si vyžaduje oveľa väčšiu systematickú pozornosť ako doteraz. Úspechy profesionálnych športovcov pochádzajúcich z regiónu aj v medzinárodnom meradle a najmä ich skúsenosti môžu byť výborným odrazovým mostíkom. Aktívny životný štýl väčšiny obyvateľov regiónu a ich záujem o šport, najmä v súvislosti s polohou a možnosťami športového vyžitia v regióne, je významným atribútom konkurencieschopnosti regiónu aj čo sa týka bývania a perspektívne aj v tzv. športovom cestovnom ruchu. Pre posilnenie a rozvoj služieb v oblasti športu je potrebných niekoľko kľúčových zmien. Sú nimi zlepšenie dostupnosti a modernizácia infraštruktúry a vybavenia pre voľnočasové aktivity a športové aktivity, systematická a koordinovaná práca s ľudskými zdrojmi angažovanými v oblasti športu prostredníctvom vzdelávacích programov a nástrojov motivácie a zavedenie finančných nástrojov na podporu športu na miestnej a regionálnej úrovni pre všetky vekové kategórie, čo ešte zvýši záujem o trávenie voľného času športom.

Opatrenia a typové aktivity

Opatrenia	
5.2.1	Vytvárať fungujúcu a spolupracujúcu sieť športových zariadení, športových klubov a organizácií so zameraním na podporu športu
5.2.2	Efektívne budovať, renovovať a modernizovať športovú infraštruktúru a jej vybavenie
5.2.3	Podporovať šport ako súčasť zdravého životného štýlu bez ohľadu na vek

Poznámka: Opatrenia 5.2.1 a 5.2.2 sa týkajú Strategicko-programovej časti pre IÚS UMR Liptov 2030.

Opatrenie 5.2.1

Vytvárať fungujúcu a spolupracujúcu sieť športových zariadení, športových klubov a organizácií so zameraním na podporu športu

- ☼ participatívne nastaviť a realizovať systematickú podporu prevádzky a činnosti športových klubov a združení zo strany samosprávy pre masové prioritné športy v regióne (hokej, futbal, vodný slalom, lyžovanie, basketbal) a pre ostatné organizované športy vrátane športov vyhľadávaných mladými ľuďmi,
- ☼ vypracovať a realizovať program celoživotného a neformálneho vzdelávania pre športových profesionálov etablovaných v regióne,
- ☼ vypracovať a pravidelne realizovať odborné monitorovanie talentovaných detí a mládeže v športe v záujme efektívnej práce s ich talentom,
- ☼ vytvárať podmienky pre podporu organizovania športových podujatí regionálneho, nadregionálneho, národného a medzinárodného významu v záujme zvyšovania záujmu o šport u verejnosti a podpory návštevnosti regiónu,
- ☼ systematicky podporovať účasť reprezentantov regiónu na športových podujatiach regionálneho, nadregionálneho, národného a medzinárodného významu,
- ☼ stimulovať projektové partnerstvá na úrovni regiónu v podpore športového manažmentu a rozvoja športových talentov.

Opatrenie 5.2.2

Efektívne budovať, renovovať a modernizovať športovú infraštruktúru a jej vybavenie

- ☼ podporovať budovanie, modernizáciu, obnovu a údržbu športových areálov a športovísk pre amatérsky a profesionálny šport vrátane ich vybavenia,
- ☼ podporovať budovanie moderných, funkčných a bezpečných atletických areálov, ktoré bude zodpovedať požiadavkám pre usporiadanie štandardizovaných atletických disciplín,
- ☼ podporovať budovanie moderných multišportových hál na všestranný rozvoj pohybu pre všetky vekové kategórie, vrátane moderných športovísk ako napríklad trampolíny, pump track, moderný skatepark, umelá vodná vlna a pod.,
- ☼ rekonštruovať, modernizovať a dovybaviť školské telocvične a športové areály škôl, vnútorné a vonkajšie športoviská vo vlastníctve samosprávy podľa požiadaviek športových klubov tak, aby sa jednotlivé športoviská vzájomne podporovali,
- ☼ podporovať budovanie a údržbu bežeckých lyžiarskych stôp v zimnom období a legalizovaných cyklotrás a peších turistických trás v letnom období, ktoré prepájajú turisticky významné a vyhľadávané lokality.

Opatrenie 5.2.3

Podporovať šport ako súčasť zdravého životného štýlu bez ohľadu na vek

- ☼ organizovať športové podujatia zamerané na rozvoj telesných a pohybových zručností pre laickú verejnosť pod dohľadom športových profesionálov,
- ☼ zlepšiť informovanosť širokej verejnosti o organizácii športových podujatí v regióne.

Kľúčové indikátory úspechu

Povinné	<ul style="list-style-type: none"> • Počet športovcov reprezentujúcich región na športových súťažiach a podujatiach regionálneho, nadregionálneho, národného a medzinárodného významu ročne • Počet zrekonštruovaných, zmodernizovaných a dovybavených školských telocviční a športových areálov škôl, vnútorných a vonkajších športovísk vo vlastníctve samosprávy podľa požiadaviek športových klubov
Voliteľné	<ul style="list-style-type: none"> • Podiel športovísk a telocviční v areáloch a budovách verejných škôl, ktoré majú otváracie hodiny pre verejnosť • Spokojnosť obyvateľov s dostupnosťou športovej infraštruktúry • Počet podporených projektov zameraných na podporu miestnej ekonomiky

Špecifický cieľ 5.3**Udržiateľne rozvíjať miestnu ekonomiku a miestne podnikanie podporou ekosystémových služieb**

Východisková situácia: Región Liptov má mimoriadne vysoký endogénny potenciál prírodného a kultúrneho bohatstva a ekosystémových služieb v podobe produkčných služieb lesníctva, poľnohospodárstva, služieb v oblasti kultúry, rekreácie v prírode, udržateľných foriem turizmu a morálnych vzťahov k prírode a krajine. V miestnej ekonomike však nie je dostatočne využitý. Práve orientácia regiónu na podporu miestnej ekonomiky významne zvyšuje odolnosť voči hrozbám negatívnych dopadov klimatickej zmeny, podporuje potravinovú a energetickú sebestačnosť, posilňuje súdržnosť komunit, prispieva k zachovaniu tradičného rázu krajiny a tradičných zvyklostí a postupov, vytvára miestne podnikateľské a pracovné príležitosti (aj pre mladých ľudí) prostredníctvom synergií miestnych spoluprác, a tým prinaša na vidiek prosperitu.

Vzhľadom na prírodné hodnoty územia regiónu Liptov by miestna ekonomika mala byť viac orientovaná na udržateľné využívanie prírodných zdrojov a vďaka atraktivnosti značky Liptov ako turistickej destinácie, svojej kvalite a jedinečnosti by miestne produkty a služby mohli byť pomerne rýchlo celoslovensky rozlíšiteľné a niektoré perspektívne vhodné aj na export do zahraničia, čo zvýši ich pridanú hodnotu pre miestnu ekonomiku. Pre rozvoj tohto zámeru je potrebné podporovať napríklad vytváranie komplexných regionálnych a miestnych potravinových reťazcov, zaradenie miestnych kultúrnych a prírodných špecifik do ponuky cestovného ruchu, ekologizáciu výroby a spracovania produktov pôdohospodárstva a potravinárstva, zachovanie biodiverzity prostredníctvom jej zážitkového spoznávania a pod.

Opatrenia a typové aktivity

Opatrenia	
5.3.1	Ekologizovať a udržateľným spôsobom rozvíjať kľúčové odvetvia miestnej ekonomiky (cestovný ruch, agrolesníctvo, poľnohospodárstvo, potravinárstvo, spracovanie dreva, remeslá a i.)
5.3.2	Zvyšovať podiel udržateľného cestovného ruchu v miestnej ekonomike
5.3.3	Podporovať export miestnych výrobkov mimo región Liptov

Poznámka: Opatrenie 5.3.2 sa týka Strategicko-programovej časti pre IÚS UMR Liptov 2030.

Opatrenie 5.3.1

Ekologizovať a udržateľným spôsobom rozvíjať kľúčové odvetvia miestnej ekonomiky (cestovný ruch, agrolesníctvo, poľnohospodárstvo, potravinárstvo, spracovanie dreva, remeslá a i.)

- ☼ spracovať pasport sektorov miestnej ekonomiky a návrh vytvárania zdieľanej verejnej infraštruktúry na podporu podnikania v sektoroch miestnej ekonomiky (podpora podnikania, transfer inovácií, inkubátory, huby, ekosystémové služby atď.) v mestskom aj vidieckom prostredí,
- ☼ zvyšovať podiel miestnych fariem v systéme ekologického poľnohospodárstva a spotreby produktov ekologického poľnohospodárstva,
- ☼ podporovať revitalizáciu a zachovanie ekologických foriem obhospodarovania pôdy, tradičnej rastlinnej a živočíšnej výroby a produkcie tradičných výrobkov,
- ☼ zavádzať opatrenia s cieľom zvyšovania biodiverzity a efektivity, podpora welfare prístupu v chove hospodárskych zvierat a v agrolesníctve,
- ☼ podporovať zavádzanie multifunkčného využitia lesov a transformácie na udržateľné obhospodarovanie a zhodnocovanie ekosystémových služieb lesa u štátnych aj neštátnych vlastníkov lesa,

- ☼ podporovať revitalizáciu rozmanitej drevovýroby, zvyšovanie zhodnocovania dreva vo výrobkoch dlhodobej spotreby vyšším využívaním dreva v architektúre, stavebníctve, nábytkárstve a pod.,
- ☼ podporovať digitalizáciu v sektore pôdohospodárstva, ako napr. presné poľnohospodárstvo, digitalizácia lesného hospodárstva a ochrany lesov, digitalizácia dodávateľsko-odberateľských vzťahov, využívanie sociálnych médií a pod.,
- ☼ vytvárať podmienky pre stimulovanie vzniku malých miestnych výrobných a prevádzok s vhodnými environmentálne priaznivými parametrami,
- ☼ vytypovať lokality pre umiestnenie mestských a obecných tržníc a pravidelne organizovať trhy na predaj miestnych výrobkov,
- ☼ podporovať vytváranie krátkych dodávateľsko-odberateľských vzťahov v rámci mikroregiónov, regionálnych a miestnych potravinových systémov, potravinovej banky a i.,
- ☼ podporovať regionálnych výrobcov a spracovateľov nákupom technológií a vybavenia prevádzok,
- ☼ zapojiť samosprávy do vytvárania a zdieľaného manažmentu potravinových reťazcov (napr. stravovacie zariadenia v školských, zdravotníckych a sociálnych zariadeniach) a zavedenie spoločensky zodpovedného a zeleného obstarávania tovarov a služieb s preferenciou spotreby miestnych produktov, programy podpory zdravia obyvateľstva, potreby miestnych produktov a pod.,
- ☼ vytvárať partnerstvá aktérov a integrovaných modelov spolupráce na podporu miestnej ekonomiky na územnej, sektorovej a medzisektorovej úrovni s inštitúciami vyššieho vzdelávania, vedy a výskumu, nezávislými odborníkmi v oblasti lesníctva, ekológie, spracovania dreva a stavebníctva, potravinárstva, poľnohospodárstva, cestovného ruchu, regionálneho rozvoja atď.

Opatrenie 5.3.2

Zvyšovať podiel udržateľného cestovného ruchu v miestnej ekonomike

- ☼ navrhnuť model spolupráce aktérov v regióne pri interpretácii hodnôt chránených oblastí vrátane využitia ekosystémových služieb prírodného turizmu, ekoturizmu a ekologickej produkcie pôdohospodárstva pre podporu miestneho rozvoja,
- ☼ podporovať vybrané podnikateľské aktivity v oblasti agroturizmu, prírodného turizmu a ekoturizmu,
- ☼ vytvárať a posilňovať partnerstvá a modely spolupráce aktérov územnej spolupráce na podporu udržateľného cestovného ruchu v prepojení na ďalšie odvetvia miestnej ekonomiky,
- ☼ organizovať interpretačné školenia a tréningy pre sprievodcov a zástupcov inštitúcií zapojených do aktivít súvisiacich s ochranou prírodného a kultúrneho dedičstva,
- ☼ znižovať negatívne dopady masového cestovného ruchu zvlášť v chránených a prírodne hodnotných územiach zavedením systému monitoringu, regulácie a manažmentu návštevnosti,
- ☼ zavádzať ekologickú dopravu v exponovaných centrách cestovného ruchu.

Opatrenie 5.3.3

Podporovať export miestnych výrobkov mimo región Liptov

- ☼ podporovať regionálnych výrobcov a spracovateľov jednotným systémom regionálneho značenia, označovania kvality, pôvodu a originality,
- ☼ podporovať vytváranie diverzifikovaných predajných kanálov, distribučných a logistických uzlov v regióne aj mimo región,
- ☼ realizovať propagáciu domácich podnikateľských subjektov a miestnych výrobkov mimo regiónu, cezhranične a v zahraničí.

Kľúčové indikátory úspechu

Povinné	<ul style="list-style-type: none"> • Podiel na tržbách za vlastné výkony v sektore poľnohospodárstva a lesníctva v SR • Počet podporených projektov zameraných na rozvoj miestnej ekonomiky
Voliteľné	<ul style="list-style-type: none"> • Počet novovytvorených miestnych fariem v systéme ekologického poľnohospodárstva a spotreby produktov ekologického poľnohospodárstva • Počet nových malých miestnych výrobných a prevádzok s vhodnými environmentálne priaznivými parametrami • Počet zorganizovaných interpretačných školení a tréningov pre sprievodcov a zástupcov inštitúcií zapojených do aktivít súvisiacich s ochranou prírodného a kultúrneho dedičstva

Špecifický cieľ 5.4

Profesionalizovať riadenie cestovného ruchu prostredníctvom podpory destinačného manažmentu a destinačného marketingu v spolupráci s partnermi

Východisková situácia: Turistická destinácia Liptov je jednou z najrýchlejšie rastúcich destinácií na Slovensku, a to aj v ukazovateli návštevnosti, aj v ukazovateli poskytovaných ubytovacích kapacít, ako aj rozsahom turistickej ponuky. Zavedený destinačný manažment zabezpečovaný prostredníctvom Obľúbenej organizácie cestovného ruchu OOCR Región Liptov ako organizácie destinačného manažmentu však potrebuje neustálu profesionalizáciu, a to vo všetkých oblastiach: (1) práca s miestnym obyvateľstvom pre generovanie miestneho dopytu po ponuke cestovného ruchu, (2) budovanie a obnova turistickej infraštruktúry, (3) budovanie a inovácie turistického produktu (4) strategické plánovanie a práca s dátami, (5) manažment kvality a (6) destinačný marketing, ktorého súčasťou je aj destinačný branding (budovanie značky regiónu).

Čo sa týka strategického nastavenia rozvoja turistickej destinácie Liptov v budúcnosti, pôjde skôr o kvalitatívny rast ako kvantitatívny rast turistickej ponuky v regióne, a tým bude stratégia udržania návštevnosti z rekordného roku 2019 a profilácia na nového bonitnejšieho návštevníka z nových príjazdových trhov.

Opatrenia a typové aktivity

Opatrenia	
5.4.1	Navrhovať, tvoriť a inovovať produkty cestovného ruchu podľa požiadaviek návštevníkov a súčasných trendov a s ohľadom na ich celoročnosť
5.4.2	Systémovo budovať a revitalizovať infraštruktúru cestovného ruchu na turistických bodoch záujmu a v rekreačných centrách podľa požiadaviek návštevníkov a súčasných trendov
5.4.3	Výkonnostne a hodnotovo orientovať destinačný marketing a branding podľa súčasných trendov
5.4.4	Podporovať mobilitu miestnych obyvateľov Liptova po turistických bodoch záujmu

Poznámka: Opatrenie 5.4.4 sa týka Strategicko-programovej časti pre IÚS UMR Liptov 2030.

Opatrenie 5.4.1

Navrhovať, tvoriť a inovovať produkty cestovného ruchu podľa požiadaviek návštevníkov a súčasných trendov a s ohľadom na ich celoročnosť

- ☘ podporovať tvorbu a inovácie autentických produktov v historických centrách miest a na turistických bodoch záujmu, ktorá umožní rozptýlenie návštevníkov z najfrekventovanejších lokalít do menej navštevovaných miest a poskytne pestrý a hodnotný zážitok,
- ☘ podporovať zatriktívnenie miest vhodných na nenáročnú turistiku najmä pre rodiny s deťmi,
- ☘ v spolupráci s partnermi rozširovať ponuku produktov pre rodiny s deťmi a podporovať kultúrne a spoločenské podujatia zamerané aj na detského diváka,
- ☘ vyvíjať a podporovať turisticky atraktívne podujatia,
- ☘ podporovať vytváranie ponuky vidieckeho cestovného ruchu diverzifikáciou podnikania farmárov do nepoľnohospodárskych činností,
- ☘ podporovať regionálne gastroprodukty a tradičné regionálne výrobky a vytvárať partnerstvá s ich výrobcami,
- ☘ podporovať tvorbu ucelených tematických produktov založených na využívaní autentického kultúrneho a prírodného dedičstva regiónu,
- ☘ vytvárať podmienky pre rozvoj ponuky kongresového a incentívneho cestovného ruchu najmä v medzisezónnom období.

Opatrenie 5.4.2

Systémovo budovať a revitalizovať infraštruktúru cestovného ruchu na turistických bodoch záujmu a v rekreačných centrách podľa požiadaviek návštevníkov a súčasných trendov

- ☘ pri významnejších investíciách do cestovného ruchu pripravovať vopred komplexné dopadové štúdie a uplatňovať integrované plánovanie,
- ☘ zabezpečovať ekologickú dostupnosť turistických bodov záujmu a vybudovať celoročný integrovaný dopravný systém orientovaný na prepravu turistov medzi jednotlivými turistickými destináciami,
- ☘ podporovať budovanie vyhlídkových bodov na zelených trasách (greenways), prírodných náučných chodníkoch, tematických kultúrnych trasách, peších turistických a vychádzkových trasách,
- ☘ tvorba nových tematických prehliadkových trás historickými centrami miest venovaných rôznym oblastiam histórie a súčasnosti,

- ☼ v spolupráci so štátnymi orgánmi zaviesť program evidencie ubytovaných návštevníkov (napr. e-visitor, prípadne iné), realizovať podporu legálnych ubytovateľov a koordinovaný postup voči nelegálnym ubytovacím zariadeniam,
- ☼ dobudovať vhodné priestory so zázemím pre organizovanie kultúrnych a spoločenských akcií v centrách miest,
- ☼ podporovať vybudovanie detských zón a detských mestečiek v blízkosti centier miest a turistických obcí,
- ☼ koordinovane zlepšovať prístup ku kultúrnym pamiatkam, prírodným pamiatkam a iným turistickým bodom záujmu (jednotná navigácia, jednotné značenie, hnedé tabule, oddychové zóny, vybavenosť a pod.),
- ☼ dobudovať nevyhnutnú infraštruktúru cestovného ruchu vrátane doplnkových služieb, akými sú napr. hygienické zariadenia, parkovacie a logistické systémy, doplnková infraštruktúra trás, návštevnícke centrá a pod.,
- ☼ implementovať Manažmentový plán UNESCO lokality Vlkolíneec,
- ☼ doplniť novú turistickú infraštruktúru v UNESCO lokalite Vlkolíneec (informačné stredisko – Dom UNESCO, zázemie pre organizovanie podujatí, záchytné parkovisko a i.) a túto realizovať výlučne mimo lokality UNESCO,
- ☼ zaviesť jednotné vizuálne štandardy v centrách miest na umiestňovanie vývesných tabúl a označenie na fasády historických budov s cieľom eliminovať vizuálny smog,
- ☼ podporovať budovanie priestorov na poskytovanie vzdelávania a organizovanie seminárov, firemných stretnutí, konferencií a kongresov,
- ☼ systematicky zveľaďovať a podporovať budovanie stravovacích prevádzok, oddychových miest, infobodov, fotopointov, systémov zberu a triedenia odpadu a hygienického zázemia na najnavštevovanejších turistických bodoch záujmu vrátane tých, ktoré nemajú správcu alebo správcu na to sám nestačí, ako napr. okolie kostolíka na Liptovskej Mare a ďalšie, a vybaviť ich potrebnou turistickou infraštruktúrou.

Opatrenie 5.4.3

Výkonnostne a hodnotovo orientovať destinačný marketing a branding podľa súčasných trendov

- ☼ vypracovať odborné odporúčania pre manažerov značiek, ako vytvoriť systémový rámec (integrovanej) marketingovej komunikácie prostredníctvom zadenovania typológie a previazaného systému územných a destinačných značiek v regióne, ktorá bude podporovať synergiu marketingovej komunikácie regiónu,
- ☼ vytvoriť sieť jednotných a imidžotvorných miest prvého kontaktu s návštevníkom po regióne (informačné centrá, infobody a informačné terminály),
- ☼ zavádzať moderné inovatívne komunikačné prostriedky do marketingovej komunikácie založené na zbere a analýze marketingových dát,
- ☼ pravidelne vydávať online aj offline informačný magazín o turistickej ponuke a dianí v regióne určený pre návštevníkov,
- ☼ podporovať digitalizáciu destinačných služieb a zavádzanie nových technológií na zlepšenie komunikácie s návštevníkom počas jeho pobytu v destinácii (audioguidy, gamifikácia, mobilné aplikácie, e-produkty, chatboty a i.), vrátane digitalizácie interpretácie prírody, kultúry, technických pamiatok, verejných priestranstiev, objektov,
- ☼ realizovať kreatívne, efektívne a inovatívne kampane pre cieľové návštevnícke segmenty na cieľových trhoch v online prostredí (s využitím crowdsourcing-u, user generated content-u atď.).

Opatrenie 5.4.4

Podporovať mobilitu miestnych obyvateľov Liptova po turistických bodoch záujmu

- ☼ vypracovať a podporovať systém mobility žiakov ZŠ a študentov SŠ z regiónu v rámci regionálnej výchovy po kultúrnych inštitúciách a kultúrnych pamiatkach,
- ☼ zlepšiť informovanosť miestnych obyvateľov o turistickej ponuke v regióne,
- ☼ vypracovať vernostný systém pre obyvateľov Liptova, ktorý bude motivovať miestnych spoznávať zaujímavosti vlastného regiónu.

Kľúčové indikátory úspechu

Povinné

- Počet prenocovaní v ubytovacích zariadeniach regiónu Liptov za rok

Voliteľné

- Počet domácich návštevníkov v ubytovacích zariadeniach regiónu Liptov za rok
- Počet zahraničných návštevníkov v ubytovacích zariadeniach regiónu Liptov za rok
- Schválenie stratégie udržateľného cestovného ruchu
- Vybudovaný celoročný integrovaný dopravný systém orientovaný na prepravu turistov medzi jednotlivými turistickými bodmi záujmu

Špecifický cieľ 5.5

Budovať a podporovať miestne, regionálne, nadregionálne, cezhraničné a medzinárodné partnerstvá

Východisková situácia: V regióne Liptov by mala po vzore a s využitím skúseností spôsobu organizovania sa v odvetví cestovného ruchu (OOCR – Oblastná organizácia cestovného ruchu) a v rozvoji vidieka (MAS – Miestna akčná skupina) nastať významná zmena v oblasti vytvárania integrovaného systému územnej spolupráce, najmä podporou a angažovaním aktívnych komunit, budovaním projektových partnerstiev, zlepšením koordinácie medzi inštitúciami verejnej správy, inštitúciami celoživotného vzdelávania a poradenstva, strednými odbornými školami, inštitúciami vysokoškolského vzdelávania, inštitúciami vedy, výskumu a inovácií, podnikateľskými subjektmi a subjektmi neziskového sektora na vytvorenie územného partnerstva pre udržateľný rozvoj regiónu. Príležitosťou na posilnenie udržateľného rozvoja je využitie jeho strategickej polohy pre posilňovanie cezhraničnej spolupráce s Poľskom a Českou republikou, zapájanie sa do medzinárodných iniciatív a projektových spoluprác, ako aj prehlbovanie medzinárodných spoluprác v oblastiach posilňujúcich udržateľný rozvoj.

Súčasťou systému územnej spolupráce by malo byť vytváranie a udržanie zdieľaných kapacít pre riadenie regionálneho a miestneho rozvoja so špecializáciou pre všetky sféry sociálneho a hospodárskeho života regiónu vrátane environmentálnych výziev a spoločného spravovania krajiny.

Opatrenia a typové aktivity

Opatrenie	
5.5.1	Posilňovať miestnu a regionálnu spoluprácu aktérov územnej spolupráce
5.5.2	Posilňovať nadregionálnu, cezhraničnú a medzinárodnú spoluprácu aktérov územnej spolupráce

Poznámka: Opatrenie 5.5.1 sa týka Strategicko-programovej časti pre IÚS UMR Liptov 2030.

Opatrenie 5.5.1**Posilňovať miestnu a regionálnu spoluprácu aktérov územnej spolupráce**

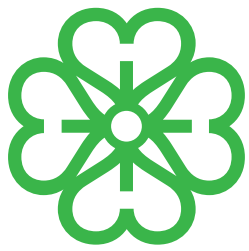
- vytvoriť a udržať zdieľané kapacity pre riadenie regionálneho a miestneho rozvoja na území UMR Liptov,
- podporovať systém spolupráce a transferu know-how pre zavádzanie inovácií vrátane sociálnych inovácií do regionálneho rozvoja a tvorby politík,
- podporovať vznik klastrov, záujmových združení a sieťovania na miestnej a regionálnej úrovni,
- podporovať existujúce miestne záujmové združenia (MAS, OOCR, mikroregióny a i.),
- pravidelne organizovať územné a tematické stretnutia aktérov územnej spolupráce v rámci kľúčových sektorov regionálneho rozvoja.

Opatrenie 5.5.2**Posilňovať nadregionálnu, cezhraničnú a medzinárodnú spoluprácu aktérov územnej spolupráce**

- posilniť kapacity územnej a záujmovej samosprávy pre medzinárodnú spoluprácu,
- podporovať vznik klastrov, záujmových združení a sieťovania na nadregionálnej a medzinárodnej úrovni,
- podporovať prioritné a kľúčové rozvojové projekty a iniciatívy cezhraničnej spolupráce s Poľskou republikou a Českou republikou,
- aktívne vyhľadávať cezhraničných a medzinárodných projektových partnerov pre aktérov územnej spolupráce a organizovať s nimi pracovné stretnutia,
- byť aktívni v účasti na cezhraničných a medzinárodných odborných podujatiach k prenosu know-how a skúseností zo zahraničia do regiónu,
- podporovať spoluprácu s členskými krajinami Karpatského dohovoru (aktivity v rámci jednotlivých protokolov) v kontexte podpory budúcej európskej makroregionálnej stratégie pre karpatský región.

Kľúčové indikátory úspechu

Povinné	<ul style="list-style-type: none">Počet nových medzisektorových partnerstiev na miestnej, regionálnej, cezhraničnej a medzinárodnej územnej spolupráci v regióne Liptov
Voliteľné	<ul style="list-style-type: none">Počet aktérov, ktorí sú súčasťou partnerstiev územnej spoluprácePočet zrealizovaných podujatí s regionálnymi partnermiPočet projektov realizovaných s regionálnymi partnermiPočet nových medzinárodných partnerstievPočet realizovaných medzinárodných podujatíPočet cezhraničných projektov

REALIZAČNO- FINANČNÁ ČASŤ

REALIZAČNO-FINANČNÁ ČASŤ

Východiská realizačnej časti

Realizačno-finančná časť strategického dokumentu rozvoja Liptov 2030 je návodom na prácu s dokumentom, jeho implementáciu a financovanie jednotlivých projektových zámerov, ktoré sú súčasťou projektového zásobníka.

Implementácia strategického dokumentu bude o to náročnejšia, že tento dokument v sebe prepája tri strategické dokumenty, ktoré boli historicky po prvýkrát vypracované na princípoch územnej integrácie, a to:

1. Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja (PHSR) mesta Ružomberok do roku 2030;
2. Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja (PHSR) mesta Liptovský Mikuláš do roku 2030;
3. Integrovaná územná stratégia (IÚS) pre územie UMR Ružomberok – Liptovský Mikuláš do roku 2030 a z nej vyplývajúce integrované územné investície (IÚI) ako nástroj integrovaného územného rozvoja s využitím fondov EÚ.

Podmienkou kvalitnej implementácie všetkých troch strategických dokumentov bude ich pravidelné vyhodnocovanie a sledovanie (monitorovanie) plnenia jednotlivých opatrení na princípe participácie, spolupráce, partnerstva a komunikácie pri získavaní potrebných informácií a dát.

To si vyžaduje nastavenie procesov pre zber a vyhodnocovanie dát a informácií a vytvorenie kapacít, ktoré tieto procesy budú strážiť a budú za ne zodpovedať. Ideálnym scenárom bude vytvorenie inštitucionálnych odborných kapacít tzv. **Strategicko-analytickej jednotky Liptov 2030** pre prirodzený región Liptov, ktorá bude plne zodpovedať za implementáciu integrovanej územnej stratégie pre územie udržateľného mestského rozvoja IÚS UMR Liptov, a to po obsahovej aj procesnej stránke, a bude zároveň úzko spolupracovať s oddeleniami obidvoch mestských úradov, ktoré budú zodpovedať za implementáciu PHSR na roky 2023-2030. Dôležitosť zriadenia strategicko-analytickej jednotky podčiarkuje aj potreba iniciácie a realizácie projektových zámerov v území UMR Liptov, ale tiež prirodzeného regiónu Liptov. Zriadenie a fungovanie strategicko-analytickej jednotky by malo byť koordinované v úzkej spolupráci a súčinnosti s Odborom regionálneho rozvoja Žilinského samosprávneho kraja.

Integrovaná územná stratégia Žilinského samosprávneho kraja 2021+ radí stratégiu územia udržateľného mestského rozvoja UMR Liptov medzi základné územné piliere pre jej naplnenie a aj z toho dôvodu sme previazanosti obidvoch strategických dokumentov venovali značnú pozornosť.

S prípravou a implementáciou strategického dokumentu pre územie, ktoré sa týka viacerých samospráv, majú v prirodzenom regióne Liptov skúsenosti MAS Horný Liptov a MAS Dolný Liptov a ich členské samosprávy. Členská základňa MAS Dolný Liptov čiastočne kopíruje subjekty územnej spolupráce UMR Liptov. Obce okresu Liptovský Mikuláš v UMR Liptov takúto skúsenosť nemajú a bude potrebné s nimi o to viac pracovať. Prenos skúseností samospráv okresu Ružomberok v UMR Liptov pomohol k nastaveniu tejto realizačno-finančnej časti strategického dokumentu.

Programy hospodárskeho a sociálneho rozvoja obidvoch miest na roky 2015-2022 ako programy rozvoja obce boli vypracované v zmysle zákona č. 539/2008 Z. z. o podpore regionálneho rozvoja a boli formálne schválené mestskými zastupiteľstvami v Liptovskom Mikuláši dňa 10. 12. 2015 a v Ružomberku 8. 7. 2015. Následne boli každoročne formálne vyhodnocované a monitorovacie správy boli predkladané na ročnej báze na vedomie poslancom mestského zastupiteľstva. PHSR obidvoch miest tvorili rámec a východisko pre vypracovanie sektorových stratégií. V meste Ružomberok bol 10. 7. 2019 dokonca mestským zastupiteľstvom zriadený Monitorovací výbor pre PHSR.

Proces implementácie a vyhodnocovania PHSR jadrových miest na roky 2030-2023

Implementácia, vyhodnocovanie a sledovanie plnenia PHSR obidvoch jadrových miest na roky 2023-2030 bude prebiehať na ročnej báze v každom meste samostatne, prostredníctvom zodpovedných pracovníkov mestských úradov, vedenia miest a poslancov mestského zastupiteľstva. Monitorovanie a vyhodnocovanie bude vykonávané formou prerokovania „Správy o implementácii PHSR na roky 2023-2030“. Sledované by malo byť plnenie 45 povinných kľúčových indikátorov úspechu pre jednotlivé špecifické ciele, ktoré tvoria Prílohu 1 tohto dokumentu, a tým aj plnenie jednotlivých opatrení definovaných v strategicko-programovej časti tohto strategického dokumentu rozvoja Liptov 2030.

Proces implementácie a vyhodnocovania IÚS UMR Liptov 2030

Zásadným orgánom pre implementáciu, sledovanie a vyhodnocovanie plnenia strategického dokumentu rozvoja Liptov 2030 je Kooperačná rada UMR Liptov, ktorá má v zmysle štatútu zodpovedať za jeho integrovaný územný rozvoj. Plnenie bude monitorované Technickým sekretariátom UMR Liptov priebežne a vyhodnocované na ročnej báze formou „Správy o implementácii IÚS UMR Liptov na roky 2020-2030“. Rovnako ako v prípade PHSR obidvoch miest bude sledované aj napĺňanie povinných kľúčových indikátorov úspechu pre jednotlivé špecifické ciele, ako je uvedené v Prílohe 1 s dôrazom na tie, ktoré sa týkajú 5 strategických pilierov IÚS UMR Liptov.

System monitorovania PHSR a IÚS UMR Liptov na roky 2030-2023

Ako uvádzame vyššie, systém monitorovania je zabezpečovaný aj cez sledovanie sústavy povinných a voliteľných kľúčových indikátorov úspechu navrhnutých pre jednotlivé špecifické ciele v strategicko-programovej časti tohto dokumentu a podrobnejšie pre **45 povinných indikátorov úspechu** aj v **Prílohe 1**, z toho 7 povinných indikátorov sa týka implementácie IÚS UMR Liptov. Indikátory sú zrozumiteľné a dobre sledovateľné. Ku každému z povinných indikátorov je uvedený jeho popis a zdroj pre čerpanie informácií. Mnohé indikátory nemali stanovené východiskové hodnoty, ktoré ani neboli dohľadateľné. Ich stanovenie bude úvodnou implementačnou prácou Technického sekretariátu UMR s odbornými pracovníkmi obidvoch jadrových miest. Ich spoločná úvodná implementačná práca sa týka aj zavedenia procesov pre zber a spracovanie dát ako podkladu pre priebežné napĺňanie vlastného informačného systému UMR Liptov. Vyhodnocovanie plnenia indikátorov bude súčasťou Správy o implementácii PHSR jadrových miest a IÚS UMR Liptov.

Východiskom pre stanovenie indikátorov bol PHSR vyššieho stupňa, a to PHSR VÚC Žilinského samosprávneho kraja, ktorý vychádza z piatich cieľov politiky súdržnosti EÚ stanovených Európskou komisiou v roku 2018: (1) Inteligentnejšia Európa – inovatívna a inteligentná transformácia hospodárstva; (2) Ekologickejšia, nízkouhlíková Európa; (3) Prepojenejšia Európa – mobilita a regionálna pripojiteľnosť IKT; (4) Sociálnejšia Európa – vykonávanie Európskeho piliera sociálnych práv; (5) Európa bližšie k občanom – udržateľný a integrovaný rozvoj mestských, vidieckych a pobrežných oblastí prostredníctvom miestnych iniciatív. Je to aj z toho dôvodu, že na implementácii stratégie integrovaného územného rozvoja územia UMR Liptov a mestského rozvoja jadrových miest Liptovský Mikuláš a Ružomberok sa vo výraznej miere budú podieľať finančné zdroje z Európskych štrukturálnych a investičných fondov (EŠIF), ktorých smerovanie určuje Partnerská dohoda SR na roky 2021-2027.

Stanovené cieľové hodnoty indikátorov sú nastavené k reálnemu potenciálu jadrových miest a obcí UMR Liptov na ich napĺňanie a vychádzajú z analytickej časti strategického dokumentu.

Správa o implementácii PHSR jadrových miest a IÚS UMR Liptov bude spracovaná 1x ročne. Bude ju v prípade PHSR jadrových miest schvaľovať mestské zastupiteľstvo príslušného mesta a v prípade IÚS UMR 2030 ju bude schvaľovať Kooperačná rada UMR Liptov. Pre naplnenie zásad transparentnosti a otvorenosti verejnej správy bude správa zverejňovaná na webových sídlach jadrových miest a pre IÚS UMR Liptov na webstránke www.liptov2030.sk. Správa by mala obsahovať nasledovné časti:

1. Odborné zhrnutie plnenia stratégie mestského rozvoja v PHSR jadrového mesta alebo integrovanej územnej stratégie IÚS UMR Liptov po špecifických cieľoch stratégií vrátane porovnania vývoja s predchádzajúcim rokom a plnenia stanovených opatrení v predchádzajúcom roku;
2. Prehľad projektov/aktivít realizovaných v danom roku a ich odborné zhodnotenie ako súčasť plnenia Akčného plánu PHSR miest a vývoja v zásobníku projektov;
3. Hlavné zistenia a návrhy kľúčových opatrení na nasledujúci rok;
4. Zhodnotenie plnenia povinných kľúčových indikátorov úspechu.

Prvé správy o implementácii PHSR jadrových miest a IÚS UMR Liptov budú vypracované za rok 2022 najneskôr do 28. 2. 2023. Ideálne, ak budú tieto Správy schválené skôr než Správa o implementácii PHSR ZŠK 2021+, aby tieto boli jej relevantným podkladom, čo si bude vyžadovať koordináciu smerom zhora nadol aj zdola nahor.

Riadenie zmien: V priebehu implementácie strategického dokumentu môže dôjsť k potrebe čiastkovej zmeny vo forme úpravy cieľa, opatrenia alebo indikátora, čo môže byť spôsobené rozhodnutiami vlády alebo EÚ, alebo to vyvstane ako zistenie v priebehu priebežného monitorovania plnenia stratégií ako dôsledok nevhodne navrhnutého cieľa a opatrenia alebo nežiadúceho vývoja indikátora. Potreba rozhodnutia o zmene by mala byť navrhnutá v Správe o implementácii a v rámci nej prerokovaná.

Ex-post evaluácia plnenia stratégií: Pred ukončením výhľadového obdobia strategického dokumentu PHSR jadrových miest a IÚS UMR Liptov 2030 by mala byť odborne spracovaná komplexná ex-post evaluácia zameraná na vyhodnotenie plnenia stratégie ako celku, ktorá bude základným vstupným podkladom pre tvorbu nového strategického dokumentu.

Riadenie rizík: Pri nastavovaní aj posudzovaní plnenia stratégií je kľúčové zaoberať sa identifikáciou a analýzou rizík a ich dopadov na plnenie cieľov stratégie či už v pozitívnom, alebo negatívnom smere, a samozrejme prijímať opatrenia, ktoré riziká minimalizujú alebo znižujú ich nežiadúci vplyv. Identifikovaným rizikám je vhodné priradiť stupeň vplyvu rizika: 1 – zanedbateľný, 2 – nízky, 3 – neutrálny, 4 – významný, 5 – neprijateľný, a tým riziká prioritizovať. Časť identifikácie a hodnotenia rizík by mala byť súčasťou Správy o implementácii.

Pred prípravou tohto strategického dokumentu rozvoja Liptov 2030 sme identifikovali nasledovné riziká, ktoré môžu mať vplyv na implementáciu stratégií v jadrových mestách a na území UMR Liptov.

Identifikované riziko	Opatrenie na zmiernenie
1. Nechoťa socio-ekonomických partnerov zapojiť sa do spracovania a implementácie strategického dokumentu.	Priebežná komunikácia v procese spracovania a implementácie strategického dokumentu a výzvy k zapojeniu.
2. Nedostatok finančných zdrojov na zozbierané projektové zámery v zásobníku projektov.	Prepojenie dokumentu s IÚS ZASK a vzájomné zdieľanie zásobníkov projektov.
3. Územná nevyváženosť projektových zámerov v území UMR Liptov pri implementácii strategického dokumentu.	Zodpovednosť prenesená na Kooperačnú radu UMR Liptov na rešpektovanie odporúčanej vyváženej finančných alokácií na projektové zámery.
4. Chýbajúce odborné kapacity pre implementáciu strategického dokumentu.	Zriadenie strategicko-analytickej jednotky a transparentné výberové konania pri náboře interných a externých odborných kapacít do strategicko-analytickej jednotky.

Zdroj: Vlastné spracovanie.

Nepredvídateľné zmeny: Situácia spojená so zdravotným rizikom vyvolaná šírením pandémie koronavírusu Covid-19, ako aj zhoršenie bezpečnostnej situácie v Európe a porušovanie ľudských práv vyplývajúce z vojnového konfliktu na Ukrajine (bezpečnostné riziko) a tiež následná plynová kríza z ohrozenia dodávok plynu z Ruska do Európy ukázali, že systém implementácie stratégie by mal byť dostatočne flexibilný na zapracovanie takýchto nepredvídateľných okolností a ich možných dopadov, ktoré významne ovplyvnia implementáciu stratégií rozvoja. Tejto téme je potrebné venovať pozornosť aj v Správe o implementácii v časti „Riadenie rizík“, pokiaľ sa nepredvídateľné zmeny z titulu vyššej moci v predchádzajúcom roku vyskytnú, alebo sa v procese prípravy Správy o implementácii dejú. Ako dôsledok vojnového konfliktu na Ukrajine je možné, že zo strany Európskej komisie dôjde k prehodnoteniu kohéznej politiky EÚ a zmene národných priorit. Ak si to mimoriadna situácia vyžaduje, je možné spracovať Mimoriadnu správu o implementácii strategického dokumentu, ktorá bude reflektovať zmenené vonkajšie okolnosti s dopadom na udržateľný rozvoj jadrových miest, ako aj územia UMR Liptov.

Akčné plány PHSR a zásobník projektov UMR Liptov

Akčný plán pre PHSR obidvoch jadrových miest slúži na podporu realizácie PHSR jadrových miest, ako aj IÚS stratégie UMR Liptov na roky 2023-2030. Je previazaný so zásobníkom projektov za územie UMR Liptov. Tento zásobník obsahuje zoznam projektov, ktoré sú realizované na území jadrových miest aj v obciach zaradených do UMR Liptov podľa kategórie žiadateľa: (1) jadrové mesto Liptovský Mikuláš, (2) jadrové mesto Ružomberok, (3) obce UMR, (4) podnikateľský sektor a (5) tretí sektor, ktoré sú súčasťou územia UMR Liptov. Zásobník projektov obsahuje projekty, s ktorými sa počíta do Integrovaných územných investícií (IÚI) a integrovaných projektových balíčkov.

Akčný plán a zásobník projektov obsahujú nasledovné informácie:

- Číslovanie projektu;
- Názov a stručný popis projektu;
- Žiadateľ projektu a jeho odborný garant;
- Kategória žiadateľa (samospráva, podnikateľ, tretí sektor, verejná správa);
- Väzba na špecifický cieľ strategického dokumentu rozvoja Liptov 2030;
- Väzba na strategický pilier IÚS UMR Liptov 2030 (P1 – P5), ak je to relevantné;
- Uvedenie plánovaných zdrojov financovania;
- Odhadované náklady na realizáciu;
- Predpokladaný termín realizácie;
- Stav pripravenosti projektu (zámer/projekt v príprave/projekt v realizácii/dokončený projekt).

Prvotný zásobník projektov bol tvorený z viacerých zdrojov. Využili sme existujúci zásobník projektov na VÚC Žilinskom samosprávnom kraji a získali odtiaľ projektové zámery za obidve jadrové mestá a obce združené v UMR Liptov. Tiež sme oslovili obidva mestské úrady jadrových miest a požiadali ich o ich projektové zásobníky, podobne ako sme to urobili aj s OOCR Región Liptov. Projektové zámery obcí, ktoré neboli súčasťou zásobníka VÚC Žilinský kraj, sme získali počas osobných stretnutí so starostami. Viaceré projektové zámery vygenerovala expertná skupina zriadená k príprave tohto strategického dokumentu počas svojich rokovaní (tzv. spoločné projekty). Išlo najmä o také projekty, ktoré boli spoločné pre celé územie UMR Liptov. Odborná a laická verejnosť mala tiež možnosť prostredníctvom formulára na webstránke www.liptov2030.sk prispieť do dotazníka svojimi projektovými zámermi, alebo tam prispievala aj počas rokovaní tematických pracovných skupín (zoznam účastníkov je uvedený v Prílohe 3). Takto sme získali **282 projektových zámerov** v celkovej predbežnej finančnej hodnote 835 mil. EUR. Ich prehľad uvádza nasledovná tabuľka.

Prehľad stavu zásobníka projektov za UMR Liptov k 31. 7. 2022				
Územná príslušnosť žiadateľa	Kategória žiadateľa	Počet projektov v zásobníku	Alokovaná suma – hrubý odhad	
Mesto Liptovský Mikuláš	Samospráva	63	545 987 191 €	
	Podnikatelia	9	9 650 000 €	
	Tretí sektor	9	9 082 000 €	
	Verejný sektor	4	4 850 000 €	
	SPOLU	85	569 569 191 €	68,21%
Mesto Ružomberok	Samospráva	50	40 914 200 €	
	Podnikatelia	3	950 000 €	
	Tretí sektor	12	167 445 400 €	
	Verejný sektor	16	0 €	
	SPOLU	81	209 309 600 €	25,07%
Obce UMR	Samospráva	76	30 057 000 €	
	Podnikatelia	1	250 000 €	
	Tretí sektor	4	7 244 000 €	
	Verejný sektor	1	0 €	
	SPOLU	82	37 551 000 €	4,5%
Spoločné projekty za územie UMR	UMR	24	5 586 000 €	
	Podnikatelia	2	1 610 000 €	
	Tretí sektor	9	11 350 000 €	
	Verejný sektor	0	0 €	
	SPOLU	35	18 546 000 €	2,22%
CELKOM	Samospráva	189	620 709 391 €	
	spoločné UMR	24	4 586 000 €	
	Podnikatelia	15	12 460 000 €	
	Tretí sektor	34	195 121 400 €	
	Verejný sektor	21	4 850 000 €	
	SPOLU	283	834 975 791 €	100,00%

Zdroj: Vlastné spracovanie.

Poznámka: Finančné údaje v tejto tabuľke sú len hrubo odhadnuté. Niektoré projektové zámery boli predložené bez vyčíslenia finančných nárokov a z toho dôvodu sú napríklad kumulované údaje za verejný sektor nulové.

Práca s akčným plánom a zásobníkom projektov je priebežná. Zásobník je permanentne otvorený a kontinuálne dopĺňaný a aktualizovaný o nové projektové zámery, čo má na zodpovednosti Technický sekretariát pri Kooperačnej rade UMR. Tento tiež koordinuje spájanie projektov do balíkov tzv. integrovaných územných investícií (IUI). Technický sekretariát komunikuje so žiadateľmi a garantmi projektových zámerov, aktualizuje stav pripravenosti projektov, ich odhadované náklady na realizáciu a termín realizácie.

Pri rozhodovaní o podpore aktivít a projektov zo zásobníka projektov by mali mať prednosť tie, ktoré najpozitívnejšie prispievajú k napĺňaniu špecifických cieľov a opatrení definovaných v strategickom dokumente a v prípade integrovanej územnej stratégie UMR Liptov sú zároveň v súlade s 5 strategickými piliermi rozvoja UMR Liptov.

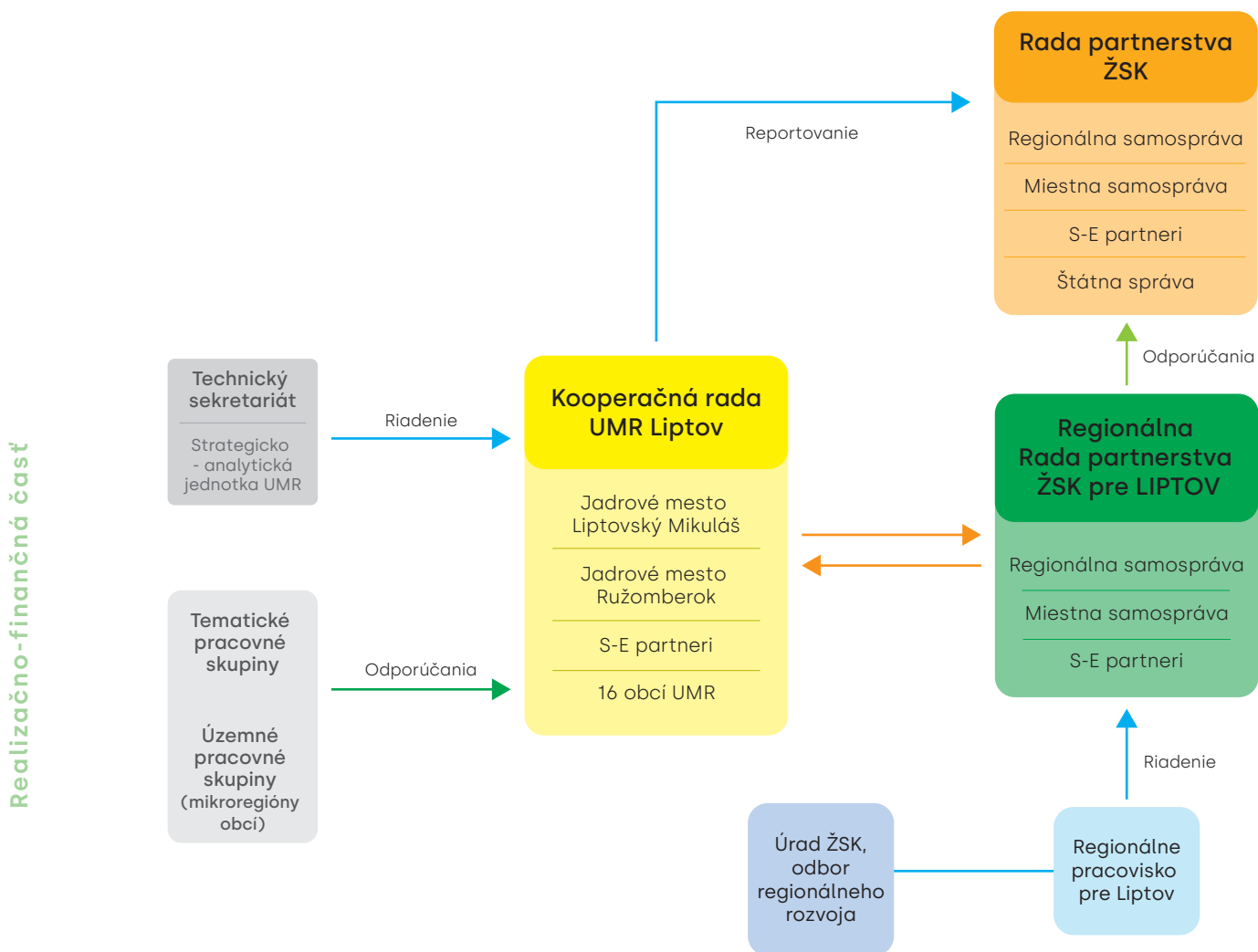
Pre posúdenie relevantnosti projektov v zásobníku projektov za 4 oblasti územnej príslušnosti žiadateľov (mesto Liptovský Mikuláš, mesto Ružomberok, 16 obcí UMR a spoločné projekty územia UMR) **a ich prioritizáciu** sme využili expertné hodnotenie 10 odborníkov na regionálny rozvoj (6 členov expertnej skupiny a 4 členovia spracovateľského tímu). Hodnotiace kritéria, ktoré boli posudzované expertmi: (1) Integrovanosť projektu (územne a tematicky) a komplexnosť projektu; (2) Inovativnosť projektu; (3) Podpora zdieľanej ekonomiky; (4) Verejnoprospešnosť; (5) Naliehavosť; (6) Finančná udržateľnosť; (7) Pripravenosť projektu. Každý expert mohol pre projekt prideliť od 0 po 2 body podľa toho, ako projekt spĺňal hodnotené kritérium. Prehľad bodového hodnotenia projektov v zásobníku projektov je uvedený v **Prilohe 2** tohto strategického dokumentu a bude podkladom pre rokovanie Kooperačnej rady UMR Liptov o výbere projektov na financovanie z finančnej alokácie vyčlenenej pre UMR Liptov vo výške 25,5 mil. EUR. Finančné hodnoty jednotlivých projektov sú len odhadované a budú upresnené pred rokovaním Kooperačnej rady UMR Liptov.

Integrované územné investície (IÚI) spoločne s **integrovanými projektovými balíčkami** sú kľúčovými nástrojmi synergie opatrení a aktivít implementácie integrovaných rozvojových stratégií, vytvárané podľa jednotného metodického rámca pre prípravu Integrovaných územných stratégií a investícií v SR v programovom období 2021-2027. IÚI vznikajú prepojením minimálne jednej kľúčovej aktivity/projektu s jednou doplnkovou aktivitou/projektom zo zásobníka projektov, ktoré sú financované z EŠIF v programovom období 2021-2027 z Programu Slovensko. Ak je doplnková aktivita financovaná z iného zdroja ako EŠIF, napr. z CLLD stratégie, vlastných rozpočtov samospráv, projektov cezhraničnej spolupráce Interreg a pod., ide o integrovaný projektový balíček. Návrhy na vytváranie integrovaných územných investícií a integrovaných projektových balíčkov spoločne so socio-ekonomickými partnermi a samosprávami v území budú jednou z prioritných aktivít implementácie tohto strategického dokumentu zo strany Strategicko-analytickej jednotky a Technického sekretariátu Kooperačnej rady.

Kooperačná rada udržateľného mestského rozvoja UMR Liptov

Kooperačné rady UMR sú kľúčovým inštitucionálnym mechanizmom pre rozvoj mestského územia UMR prostredníctvom IÚS UMR a ich implementáciu v rámci Programu Slovensko. Sú špecifickým typom strategicko-plánovacieho regiónu (SPR), pričom Kooperačná rada UMR nie je komorou Rady partnerstva pre implementáciu IÚS Žilinského samosprávneho kraja 2021+. Predsedom Kooperačnej rady UMR je primátor jadrového mesta regiónu, ktorý koordinuje a informuje o činnosti Kooperačnej rady UMR komory Rady partnerstva pre implementáciu Integrovaného územného rozvoja Žilinského samosprávneho kraja. Kooperačná rada nie je inštitucionalizovaná a riadi sa aktuálne platným štatútom, ktorý vychádza z usmernení MIRRI, a mala by byť zárukou nezávislého rozhodovania v prospech vyváženého územného rozvoja na území UMR Liptov do roku 2030. Kooperačná rada si môže vytvárať vlastné tematické alebo územné pracovné skupiny z miestnych expertov, ktorých závery z rokovaní majú pre Kooperačnú radu odporúčací charakter. Mali by sa podieľať na vypracovaní plánov mestského rozvoja aj integrovanej územnej stratégie UMR Liptov vo svojej tematickej alebo územnej oblasti (mikroregión viacerých obcí), na navrhovaní aktivít a na hodnotení realizácie projektov v zásobníku projektov.

Model koordinácie procesov strategického plánovania pre UMR Liptov

Zdroj: Vlastné spracovanie.

Východiská finančnej časti

Zhodnotenie programového obdobia EŠIF 2020-2014

Z dokumentu spracovanom MIRRI "Informácia o stave implementácie európskych štrukturálnych a investičných fondov v programovom období 2014-2020" vyplýva, že celková alokácia pre programové obdobie 2014-2020 v Slovenskej republike predstavovala k 31. 12. 2021 sumu 16,68 mld. EUR pre: (1) 6 operačných programov (OP): OP Ľudské zdroje, OP Integrovaná infraštruktúra, OP Kvalita životného prostredia, Integrovaný regionálny OP, OP Efektívna verejná správa, OP Technická pomoc; (2) OP Rybné hospodárstvo; (3) Program rozvoja vidieka (PRV); (4) Program spolupráce Interreg V-A Slovenská republika – Česká republika (Interreg V-A SK-CZ), Program spolupráce Interreg V-A Slovenská republika – Rakúsko (Interreg V-A SK-AT); (7) Program spolupráce Interact III (PS Interact III).

Iniciatíva REACT-EU je balíčkom podpory Európskej komisie na eliminovanie dopadov pandémie Covid-19 na Slovensku. Celková dodatočná alokácia REACT-EU predstavuje 745,18 mil. EUR.

V nadväznosti na krízu v dôsledku pandémie bola schválená realokácia nezazmluvnených finančných prostriedkov EŠIF na opatrenia v boji proti pandémie Covid-19 a na zmierňovanie jej následkov v celkovej výške 1,11 mld. EUR.

Absorčná schopnosť Žilinského samosprávneho kraja čerpať EŠIF v programovom období 2014-2022¹ v porovnaní s ostatnými samosprávnymi krajinami SK8 na základe analýzy dostupných otvorených dát na portáli ITMS2014+ je pomerne nízka. V počte 2618 podaných žiadostí v sume 1,52 mld. EUR je na 6. mieste, v počte 1562 schválených žiadostí v sume 0,69 mld. EUR na 5. mieste. Pomerom schválených žiadostí voči podaným žiadostiam bol ZASK na 3. mieste, pričom tento pomer predstavoval 59,7%. Priemerná úspešnosť schvaľovania žiadostí za všetky kraje bola na úrovni 58%, pričom v najlepšom Prešovskom kraji predstavovala 62,1% a v druhom najlepšom, Košickom kraji to bolo 60,6%.

V Žilinskom kraji boli schválené žiadosti vo výške 998,99 EUR na obyvateľa, kým v najúspešnejšom Bratislavskom kraji to bolo 16 453,04 EUR na obyvateľa. Žilinský kraj sa tak radí k trom slovenským krajom s najnižšou čiastkou na obyvateľa spoločne s Trenčianskym krajom (930,21 EUR na obyvateľa) a Trnavským krajom (813,43 EUR na obyvateľa).

Najviac žiadostí bolo podaných v rámci OP Životné prostredie (613 žiadostí s úspešnosťou 58,7%) a najmenej v OP Efektívna verejná správa (16 žiadostí s úspešnosťou 56,25%). Najúspešnejšie žiadosti boli v OP Ľudské zdroje na úrovni 67,05% pri 348 schválených žiadostiach. Najviac zamietnutých žiadostí bolo v programe cezhraničnej spolupráce Interreg V-A SK-CZ (80 zamietnutých žiadostí zo 116 podaných).

Programové obdobie EŠIF 2027-2021

Dve stratégie mestského rozvoja, tzv. Programy hospodárskeho a sociálneho rozvoja mesta Ružomberok a mesta Liptovský Mikuláš na roky 2023-2030 a Integrovaná územná stratégia IÚS UMR Liptov 2030, riešia problémy územia komplexne prostredníctvom všetkých 5 cieľov politiky súdržnosti EÚ a budú financované z Európskych štrukturálnych a investičných fondov (EŠIF). Komplementárnymi finančnými nástrojmi bude aj podpora opatrení prostredníctvom miestneho rozvoja vedeného komunitou (financovanie prostredníctvom EPFRV v rámci nástroja LEADER) a tiež Plán obnovy a odolnosti a iné komunitárne programy a finančné iniciatívy EÚ.

Komunitárne programy a finančné iniciatívy Európskej únie

Centrálne riadené európske programy: Okrem štrukturálnych fondov (EŠIF) existuje druhý spôsob financovania z EÚ, a to prostredníctvom fondov, ktoré sú spravované centrálnou, priamo Európskou komisiou alebo ňou poverenými inštitúciami – tzv. centrálné riadené programy, ktorých finančné alokácie v programovom období 2021-2027 porastú. Žiadosti o ich čerpanie sú však náročné na prípravu z dôvodu celoeurópskej konkurencie a ich zamerania, ktoré musí spĺňať atribúty inovatívnej a kreativity, udržateľnosti a prenositeľnosti znalostí v kontexte EÚ. Ide o týchto 11 centrálnych programov:

1. **Horizont Európa/Horizon Europe** (veda, konkurencieschopnosť, inovácia);
2. **Connecting Europe Facility – CEF** (Nástroj pre prepojenie Európy – transeurópska dopravná, energetická a digitálna infraštruktúra);
3. **Erasmus+** (vzdelávanie/odborná príprava, mládež, šport);
4. **Kreatívna Európa/Creative Europe** (delí sa na dve časti: Kultúra a Média; kultúrna a jazyková rozmanitosť, kultúrne dedičstvo a konkurencieschopnosť, audiovizuálna tvorba);
5. **CERV/Citizenship, Equality, Rights and Values – Práva a hodnoty** (nahradil program Europe for Citizens/Európa pre občanov, podporuje európske práva, hodnoty, rovnosť a participáciu občanov);
6. **LIFE** (životné prostredie, zmena klímy);
7. **Program pre jednotný trh** (bezpečnosť potravín, ochrana spotrebiteľa, konkurencieschopnosť MSP, efektívny jednotný trh, európske štatistiky, účinné štandardy);
8. **Program na podporu reforiem** (správa verejných rozpočtov, podnikateľské prostredie, vzdelávanie a odborná príprava/sociálna oblasť, životné prostredie/energetika);

¹ Podľa prepočtov spracovateľov PHSR Žilinský kraj 2021+ k 7. 1. 2022.

9. **InvestEU** (udržateľná infraštruktúra, výskum/inovácia/digitalizácia, malé a stredné podniky – MSP, sociálne podnikanie a zručnosti);
10. **Digitálna Európa** (výkonná výpočtová technika, umelá inteligencia, kybernetická bezpečnosť a dôvera, pokročilé digitálne zručnosti, využitie digitálnych kapacít a interoperabilita);
11. **European Solidarity Corps** (solidarita a podpora tretím krajinám).

Okrem komunitárnych programov existujú aj ďalšie zdroje a **finančné iniciatívy podporované EK** a zamerané na určitú oblasť alebo cieľovú skupinu. Príkladom je program **European Urban Initiative (EUI)** alebo program **European City Facility (EUCF)**, kde môže byť žiadateľom iba mesto, ktoré zostaví vlastné partnerstvo na lokálnej, regionálnej, národnej či nadnárodnej úrovni na základe potrieb riešeného projektu.

Iniciatíva European Urban Initiative (EUI), ktorá nahrádza predošlú iniciatívu Urban Innovative Actions (UIA), pomáha mestám a ich inováciám. V období rokov 2021-2027 je pomoc smerovaná na podporu inovatívnych akcií, budovanie kapacít, znalostí a hodnotenia územného vplyvu, rozvoj politiky a komunikácie. Prvé vyhlásenie výzvy je plánované na august 2022. Inšpiráciou je slovenský projekt Košice 2.0², ktorý riešil ekonomickú transformáciu na digitálne a kreatívne mesto, nízku občiansku angažovanosť a infraštruktúru kreatívneho priemyslu v digitálnom veku. Do projektu bola zapojená okrem samotného mesta aj Technická univerzita Košice, neziskové organizácie, podniky a ďalší partneri. Zaujímavý je tiež český projekt CLAIRO – Clear AIR a klimatická adaptácia v Ostrave a ďalších mestách, do ktorého bol zapojený aj Moravskosliezsky kraj, niekoľko univerzít vrátane Univerzity Palackého v Olomouci a ďalší partneri.

European City Facility/EUCF poskytuje podporu investičným projektom v oblasti udržateľnej energie, ktoré prispievajú k zlepšeniu energetickej náročnosti a dosiahnutiu energetických úspor. O grant vo výške 60 000 EUR na rozvoj investičnej koncepcie v oblasti udržateľnej energie môžu žiadať mestá a obce v EÚ, ktoré majú schválený SEAP/SECAP alebo obdobný záväzný dokument. Prostredníctvom grantu je možné financovať činnosti nevyhnutné pre rozvoj investičných koncepcií (napr. štúdie uskutočniteľnosti, právne analýzy, sociálne štúdie, štúdie trhu, finančné analýzy a pod.). Nástroj pre európske mestá sa zameriava aj na: (1) zlepšenie účinnosti zariadení/vývoj a využívanie integrovaných obnoviteľných zdrojov budov – verejné, obytné budovy a terciárne (mimoobecné) budovy; (2) modernizáciu diaľkového vykurovania alebo prechod na obnoviteľné zdroje; (3) smart grids; (4) udržateľnú mestskú mobilitu (napr. verejná doprava, nabíjacie stanice atď.); (5) inovatívnu energetickú infraštruktúru (napr. občianske energetické spoločenstvá); (6) inovatívne prístupy k verejnému osvetleniu, čistiarne odpadových vôd atď. EUCF nepodporuje investície do energetických projektov závislých od fosílnych palív.

Medzinárodný Vyšehradský fond (Visegrad Fund): Je medzinárodná donorská organizácia založená v roku 2000 vládami krajín V4 (Slovenska, Česka, Maďarska a Poľska) na podporu regionálnej spolupráce medzi krajinami V4 a medzi regiónom V4 a ďalšími krajinami (regiónom západného Balkánu a Východného partnerstva). Fond z príspevkov členských krajín V4 poskytuje 8 miliónov EUR prostredníctvom grantov, podporou mobilit a štipendií. Ostatné darcovské krajiny (Kanada, Nemecko, Holandsko, Južná Kórea, Švédsko, Švajčiarsko, Spojené štáty americké) poskytli ďalších 10 miliónov EUR prostredníctvom rôznych grantových programov vedených fondom od roku 2012. Fond podporuje nasledovné oblasti: (1.) Kultúrna a spoločná identita; (2.) Vzdelávanie a budovanie kapacít; (3.) Regionálny rozvoj, životné prostredie a turizmus; (4.) Verejná politika a inštitucionálne partnerstvo; (5.) Inovácia, výskum, vývoj, podnikanie; (6.) Demokratické hodnoty a médiá; (7.) Sociálny rozvoj.

Fondy EHP a Nórska: Slovenská republika je od roku 2004 príjemcom podpory z Nórskeho finančného mechanizmu (EEA grants), ktorý doteraz zafinancoval podporu pre projekty v hodnote 263 mil. EUR. V rokoch 2014-2021 boli sumou približne 113 mil. EUR podporené projekty zamerané na oblasť kultúry, občianskej spoločnosti, dobrej správy vecí verejných, základných práv a slobôd a ďalej na oblasť životného prostredia, energetiky, zmeny klímy a nízkouhlíkového hospodárstva. V nasledujúcom období do roku 2027 je možné opätovne počítať s týmito fondmi.

Plán obnovy a odolnosti: Jednotlivé komponenty programu majú vyviešť slovenskú ekonomiku z krízy vyvolanej pandémiou Covid-19, akcelerovať digitálnu a zelenú tranzíciu (transformáciu) ekonomiky, prispieť k splneniu európskych reformných a investičných požiadaviek, a tým zabezpečiť základ pre dlhodobý ekonomický rozvoj SR. Z plánu obnovy bude možné čerpať 6 miliárd EUR, k dispozícii je však aj nevyčerpaných 8 miliárd EUR z EŠIF 2014-2020.

Komponent	Popis	Finančná alokácia
Zelená ekonomika	Obnoviteľné zdroje energie a energetická infraštruktúra; obnova budov; udržateľná doprava; dekarbonizácia priemyslu; adaptácia na zmenu klímy.	2,3 mld. EUR
Vzdelávanie	Dostupnosť, rozvoj a kvalita inkluzívneho vzdelávania na všetkých stupňoch; vzdelávanie pre 21. storočie; zvýšenie výkonnosti slovenských vysokých škôl.	0,9 mld. EUR
Veda, výskum, inovácie	Efektívnejšie riadenie a posilnenie financovania výskumu, vývoja, inovácií a digitálnej ekonomiky; lákanie a udržanie talentov.	0,7 mld. EUR

² <https://www.cike.sk/project/urban-innovative-action/>

Komponent	Popis	Finančná alokácia
Zdravie	Moderná a dostupná zdravotná starostlivosť; humánna, moderná a dostupná starostlivosť o duševné zdravie; dostupná a kvalitná dlhodobá sociálno-zdravotná starostlivosť.	1,5 mld. EUR
Efektívna verejná správa a digitalizácia	Zlepšenie podnikateľského prostredia; reforma justície; boj proti korupcii a praniu špinavých peňazí; bezpečnosť a ochrana obyvateľstva; zdravé verejné financie; digitálne Slovensko – štát v mobile; kybernetická bezpečnosť; rýchly internet pre každého; digitálna ekonomika.	1,1 mld. EUR
Spolu		6,5 mld. EUR

Zdroj: Plán obnovy a odolnosti SR.

EPC financovanie: Hlavným predmetom energetických služieb so zaručeným výsledkom (Energy Performance Contracting – EPC) je návrh, projektovanie a realizácia investičných úsporných opatrení v existujúcej budove, areáli alebo inej prevádzkovej jednotke vrátane energetického manažmentu. Investičné náklady hradí dodávateľ, úsporné opatrenia sú niekoľko rokov splácané z dosiahnutých úspor. Pre celý projekt je len jeden dodávateľ (poskytovateľ energetických služieb/ESCO), ktorý na seba berie väčšinu finančných aj technických rizík. Metóda EPC je všeobecne vhodná pre objekty s vysokou spotrebou energie a s horšou energetickou účinnosťou. Výhody tejto metódy financovania sú: záruka úspešnosti projektu, dlhodobo dosahované zníženie spotreby energie, jeden dodávateľ, rovnaká motivácia dodávateľa i zákazníka, možnosť zaistenia financovania projektu, zlepšenie kvality pracovného a životného prostredia. Táto metóda je predovšetkým vhodná pre štátne inštitúcie a organizácie, pre kraje, mestá, obce a ich príspevkové organizácie.

Modernizačný fond: Hlavným cieľom je podporiť členské štáty EÚ modernizáciu a dekarbonizáciu ich energetických systémov. Fond bude podporovať projekty, ktoré pomôžu splniť ciele pre znížovanie emisií skleníkových plynov, zvyšovanie energetickej účinnosti a rozvoj obnoviteľných zdrojov energie. Podpora z fondu bude dopĺňať podporu z Programu Slovensko tak, aby sa neprekrývali, a zároveň aby bola podpora prístupná čo najširšiemu okruhu žiadateľov a ich technologickým riešeniam.

React EÚ: Ide o pomoc pri obnove v rámci politiky súdržnosti a pri obnove území po pandémie koronavírusu v Európe ako rozšírenej reakcie na krízu a na opatrenia na zmiernenie a nápravu dôsledkov tejto krízy. Prispieje k zelenej, digitálnej a odolnej obnove hospodárstva. Slovensko by z európskeho protikrizového nástroja malo dostať až 780 miliónov EUR.

Programy cezhraničnej spolupráce Interreg Europe a nadnárodnej spolupráce Central Europe a Interreg Danube: Zameriavajú sa na zlepšenie regionálnych politík prostredníctvom výmeny skúseností, inováčných postupov a budovania kapacít medzi subjektmi podieľajúcimi sa na implementácii a príprave regionálnych politík. Ide o projekty mäkkého charakteru, kde môžu byť realizované pilotné investičné aktivity v obmedzenom rozsahu. Podpora je zameraná od výskumu a inovácií, životného prostredia, klimatických zmien, sociálnej problematiky, dopravy a mobility až k previazaným oblastiam integrovaného rozvoja.

INTERREG Poľsko – Slovensko 2021-2027

Oprávnená oblasť sa rozprestiera na oboch stranách Karpát, prevažne v horských oblastiach. Niekedy práve tieto horské podmienky sťažujú obyvateľom pohraničia a návštevníkom rýchle a pohodlné cestovanie. Rozloha programovej oblasti je viac ako 39 tisíc km², z čoho sa takmer 60% nachádza na poľskej strane. Na Slovensku programová oblasť zahŕňa Žilinský samosprávny kraj, Prešovský samosprávny kraj a okres Spišská Nová Ves v Košickom samosprávnom kraji. V roku 2018 dosiahol počet obyvateľov programovej oblasti takmer 5,2 miliónov, z ktorých približne 70% žilo na poľskej strane. Riadiacim orgánom pre programové obdobie 2021-2027 bude Ministerstvo fondov a regionálnej politiky Poľskej republiky. MIRRI SR bude národným implementačným orgánom. Miera spolufinancovania bude 80%.

Priorita	Špecifické ciele	Finančná alokácia bez tech. pomoci
K prírode ohľaduplné a bezpečné pohraničie	Podpora adaptácie na zmenu klímy a prevencie rizika katastrof a odolnosti s prihliadnutím na ekosystémové prístupy Posilnenie ochrany a zachovania prírody, biodiverzity a zelenej infraštruktúry, a to aj v mestských oblastiach, a zníženie všetkých foriem znečistenia	24 830 251 EUR
Prepojenejšie pohraničie	Rozvoj a posilňovanie udržateľnej, inteligentnej a intermodálnej vnútroštátnej, regionálnej a miestnej mobility odolnej proti zmene klímy vrátane zlepšeného prístupu k TEN-T a cezhraničnej mobilite	23 005 741 EUR
Tvorivé a turisticky atraktívne pohraničie	Posilnenie úlohy kultúry a udržateľného cestovného ruchu v oblasti hospodárskeho rozvoja, sociálneho začlenenia a sociálnej inovácie	62 649 562 EUR
Spolupráca medzi inštitúciami a obyvateľmi pohraničia	Posilňovanie inštitucionálnej kapacity orgánov verejnej moci, najmä tých, ktoré sú oprávnené riadiť osobitné územie, ako aj zainteresovaných strán Budovanie vzájomnej dôvery, najmä propagáciou akcií typu „ľudia ľuďom“	10 342 917 EUR
Spolu		120 828 471 EUR

Zdroj: Program cezhraničnej spolupráce Interreg 2021-2027 Poľsko – Slovensko (verzia december 2021).

INTERREG Slovensko – Česko 2027-2021

Programovou oblasťou na Slovensku sú regióny NUTS III Trnavský samosprávny kraj, Trenčiansky samosprávny kraj a Žilinský samosprávny kraj, v Českej republike je to Juhomoravský kraj, Zlínsky kraj a Moravskosliezsky kraj. V programovom období 2021-2027 bude program riadiť Ministerstvo investícií, regionálneho rozvoja a informatizácie Slovenskej republiky (MIRRI SR), ktoré pôsobí ako riadiaci orgán, a Spoločný technický sekretariát. Miera spolufinancovania bude 80%.

Priorita	Špecifické ciele	Finančná alokácia bez tech. pomoci
1.1 Životné prostredie	Podpora adaptácie na zmenu klímy a prevencie rizika katastrof a odolnosti s prihliadnutím na ekosystémové prístupy Posilnenie ochrany a zachovania prírody, biodiverzity a zelenej infraštruktúry, a to aj v mestských oblastiach, a zníženie všetkých foriem znečistenia	19 935 420 EUR
2.1 Vzdelávanie	Zlepšenie rovného prístupu k inkluzívnym a kvalitným službám v oblasti vzdelávania, odbornej prípravy a celoživotného vzdelávania rozvíjaním dostupnej infraštruktúry vrátane posilňovania odolnosti pre dištančné a online vzdelávanie a odbornú prípravu	7 176 751 EUR
2.2 Kultúra a cestovný ruch	Posilnenie úlohy kultúry a udržateľného cestovného ruchu v oblasti hospodárskeho rozvoja, sociálneho začlenenia a sociálnej inovácie	43 060 507 EUR
3.1 Inštitucionálna spolupráca	Zvyšovanie efektivity verejnej správy podporou právnej a administratívnej spolupráce a spolupráce medzi občanmi, aktérmi občianskej spoločnosti a inštitúciami, najmä s ohľadom na riešenie právnych a iných prekážok v pohraničných regiónoch	4 784 501 EUR
3.2 Miestne iniciatívy	Budovanie vzájomnej dôvery, najmä propagáciou akcií typu „ľudia ľuďom“	4 784 501 EUR
Spolu		79 741 680 EUR

Zdroj: Program cezhraničnej spolupráce Interreg Slovensko – Česko 2021-2027 (verzia 4. 4. 2022).

Indikatívny časový plán čerpania programov cezhraničnej spolupráce v rokoch 2021-2027 vrátane technickej pomoci v EUR								
Program	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	SPOLU
Interreg Poľsko – Slovensko	17 390 306	17 738 112	18 092 874	18 454 732	18 823 827	19 200 303	19 584 309	129 284 462
Interreg Slovensko – Česko	11 477 044	11 706 585	11 940 717	12 179 531	12 423 121	12 671 584	12 925 016	85 323 597
SPOLU	28 867 350	29 444 697	30 033 591	30 634 263	31 246 948	31 871 887	32 509 325	214 608 059

Zdroj: PHSR Žilinský kraj 2021+.

Národné operačné programy

V zmysle partnerskej dohody SR na roky 2021-2027 budú operácie financované z EFRR (cieľa Investovanie pre rast a zamestnanosť), ESF+, KF a FST realizované prostredníctvom jedného **Programu Slovensko** (OP Slovensko). Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR (MPRV SR) bude riadiacim orgánom pre Strategický plán SPP 2023-2027 a bude zodpovedné za jeho prípravu, ako aj za implementáciu ENRAF a zároveň riadiacim orgánom pre Operačný program Rybné hospodárstvo na roky 2021-2027.

Celková alokácia Programu Slovensko na programové obdobie 2021-2027 činí **12,59 mld. EUR**, čo je v programe rozdelené v rámci 5 cieľov politik a ich jednotlivých priorít. Najväčšia finančná alokácia je pridelená na prioritu 3P1 Doprava (2,18 mld. EUR) a prioritu 2P2 Životné prostredie (2,03 mld. EUR). Pre Fond na spravodlivú transformáciu v prioritě 6 bolo vyčlenených celkom 0,44 mld. EUR.

Priorita Programu Slovensko	Finančná alokácia	podiel	
Cieľ politiky 1: KONKURENCIESCHOPNEJŠIA A INTELIGENTNEJŠIA EURÓPA na presadzovanie inovatívnej a inteligentnej transformácie hospodárstva a regionálnej prepojenosti IKT	1 890 150 000 €	15,01%	
1P1: Veda, výskum a inovácie	1 778 050 000 €		14,12%
1P2: Digitálna pripojiteľnosť	112 100 000 €		0,89%
Cieľ politiky 2: ZELEŇŠIA EURÓPA podporujúca prechod z ekologickejšieho, nízkouhlíkového hospodárstva na hospodárstvo s nulovou bilanciou uhlíka a odolnú Európu vďaka presadzovaniu čistej a spravodlivej energetickej transformácie, zelených a modrých investícií, obehového hospodárstva, zmiernenia zmeny klímy a adaptácie na ňu, predchádzania rizikám a ich riadenia a udržateľnej mestskej mobility	4 227 647 279 €	33,57%	
2P1: Energetická efektívnosť a dekarbonizácia	1 306 549 999 €		10,37%

Priorita Programu Slovensko	Finančná alokácia	podiel	
2P2: Životné prostredie	2 030 497 280 €		16,12%
2P3: Udržateľná mestská mobilita	890 600 000 €		7,07%
Cieľ politiky 3: PREPOJENEJŠIA EURÓPA vďaka posilneniu mobility	1 999 903 170 €	15,88%	
3P1: Doprava	1 999 903 170 €		15,88%
Cieľ politiky 4: SOCIÁLNEJŠIA A INLUZÍVNEJŠIA EURÓPA implementujúca Európsky pilier sociálnych práv	3 251 604 336 €	25,82%	
4P1: Adaptabilný a prístupný trh práce	527 471 548 €		4,19%
4P2: Kvalitné a inkluzívne vzdelávanie	623 293 550 €		4,95%
4P3: Zručnosti pre lepšiu adaptabilitu a inklúziu	241 606 000 €		1,92%
4P4: Záruka pre mladých	283 969 292 €		2,25%
4P5: Aktívne začlenenie a dostupné služby	1 169 957 946 €		9,29%
4P6: Aktívne začlenenie rómskych komunit	269 000 000 €		2,14%
4P7: Sociálne inovácie a experimenty	68 153 000 €		0,54%
4P8: Potravinová a materiálna deprivácia	68 153 000 €		0,54%
Cieľ politiky 5: EURÓPA BLIŽŠIE K OBČANOM vďaka podpore udržateľného a integrovaného rozvoja všetkých typov území a miestnych iniciatív	4 03 637 715 €	3,21%	
5P1: Moderné regióny	403 637 715 €		3,21%
Priorita 6: Fond na spravodlivú transformáciu	4 40 658 242 €	3,50%	
6P1: Fond na spravodlivú transformáciu	440 658 242 €		3,50%
Priorita 7: Technická pomoc	380 134 191 €	3,02%	
7P1-7P4: Technická pomoc	380 134 191 €		3,02%
CELKOM	12 593 734 933 €	100%	100%

Zdroj: Program Slovensko (schválený vládou SR dňa 28. júna 2022).

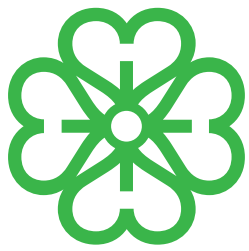
Indikatívny časový plán čerpania EŠIF z Programu Slovensko 2027-2021 v EUR							
2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	SPOLU
0	2 110 774 072	2 178 968 551	2 131 671 778	2 219 229 074	1 927 707 085	2 025 384 373	12 593 734 933

Zdroj: PHSR Žilinský kraj 2021+ podľa Program Slovensko verzia 1.0 (december 2021).

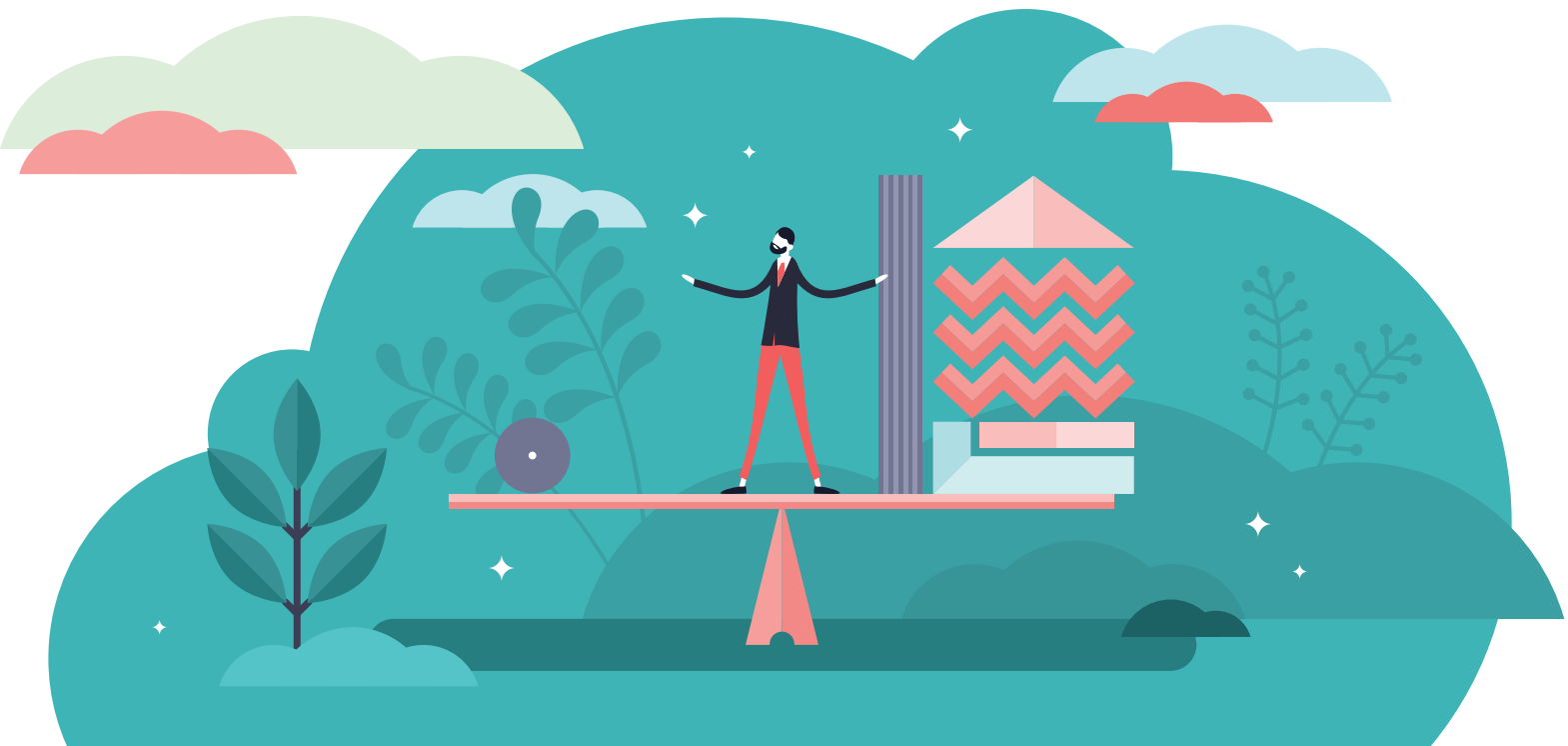
V nasledujúcej tabuľke je orientačne znázornené prepojenie jednotlivých priorít Programu Slovensko na špecifické ciele strategického dokumentu rozvoja Liptov 2030.

Priorita		Špecifický cieľ	Priorita Programu Slovensko
1. Vzdelávanie, ekonomika a inovácie	1.1	Vytvárať podmienky pre moderné a adaptabilné vzdelávanie	4P2: Kvalitné a inkluzívne vzdelávanie 4P3: Zručnosti pre lepšiu adaptabilitu a inklúziu
	1.2	Vytvárať podmienky pre všestranný rozvoj kreativity a talentu u detí a mládeže a podporovať ich zdravý životný štýl	1P1: Veda, výskum a inovácie 4P5: Aktívne začlenenie a dostupné služby 4P6: Aktívne začlenenie rómskych komunit 4P4: Záruka pre mladých
	1.3	Budovať a podporovať atraktívny systém celoživotného vzdelávania pre osobný a profesijný rozvoj	4P2: Kvalitné a inkluzívne vzdelávanie 4P3: Zručnosti pre lepšiu adaptabilitu a inklúziu
	1.4	Skvalitňovať spoluprácu škôl s podnikateľskou praxou	4P1: Adaptabilný a prístupný trh práce
	1.5	Systematicky podporovať investovanie a podnikanie vrátane začínajúcich podnikateľov	4P1: Adaptabilný a prístupný trh práce 1P1: Veda, výskum a inovácie
	1.6	Udržiavať a vytvárať dobré pracovné príležitosti na trhu práce	4P1: Adaptabilný a prístupný trh práce 4P3: Zručnosti pre lepšiu adaptabilitu a inklúziu 4P5: Aktívne začlenenie a dostupné služby 4P6: Aktívne začlenenie rómskych komunit 4P7: Sociálne inovácie a experimenty

Priorita		Špecifický cieľ	Priorita Programu Slovensko
1. Vzdelávanie, ekonomika a inovácie	1.7	Podporovať inovačné prístupy a výskumno-inovačné aktivity	1P1: Veda, výskum a inovácie
	1.8	Skvalitňovať služby občanom a optimalizovať procesy riadenia a komunikácie samosprávy	1P2: Digitálna pripojiteľnosť
2. Životné prostredie	2.1	Podporovať udržateľné riadenie architektonického a územného rozvoja miest a obcí na princípoch participácie verejnosti	2P2: Životné prostredie 5P1: Moderné regióny
	2.2	Podporovať adaptáciu sídiel a krajiny na dopady zmeny klímy	2P2: Životné prostredie
	2.3	Zabezpečovať ochranu prírodných hodnôt (biodiverzity, vody, pôdy a ekosystémov)	2P2: Životné prostredie
	2.4	Zlepšovať kvalitu ovzdušia a znížiť produkciu skleníkových plynov	2P2: Životné prostredie 2P1: Energetická efektívnosť a dekarbonizácia
	2.5	Zavádzať princípy obehového hospodárstva a cirkulárnej ekonomiky a zlepšovať nakladanie s odpadom	2P2: Životné prostredie 2P1: Energetická efektívnosť a dekarbonizácia
	2.6	Rozvíjať environmentálnu výchovu, vzdelávanie a osvetu a zvyšovať environmentálne povedomie občanov	2P2: Životné prostredie 4P4: Záruka pre mladých
3. Infraštruktúra	3.1	Zabezpečovať udržateľnú mobilitu v sídlach aj medzi nimi	3P1: Doprava 2P3: Udržateľná mestská mobilita
	3.2	Zlepšovať dostupnosť energetickej infraštruktúry	2P1: Energetická efektívnosť a dekarbonizácia
	3.3	Zlepšovať digitálnu dostupnosť v sídlach a podporovať rozvoj „informačnej spoločnosti“	1P2: Digitálna pripojiteľnosť 1P1: Veda, výskum a inovácie
4. Sociálna stabilita	4.1	Zabezpečovať moderné, dostupné, kvalitné a efektívne sociálne služby	4P5: Aktívne začlenenie a dostupné služby 4P6: Aktívne začlenenie rómskych komunít 4P8: Potravinová a materiálna deprivácia
	4.2	Zabezpečovať moderné, dostupné, kvalitné a efektívne služby zdravotnej starostlivosti	4P5: Aktívne začlenenie a dostupné služby 4P6: Aktívne začlenenie rómskych komunít
	4.3	Vytvárať zodpovedajúce podmienky pre bývanie pre všetky skupiny obyvateľov	4P5: Aktívne začlenenie a dostupné služby 4P6: Aktívne začlenenie rómskych komunít
	4.4	Zvyšovať bezpečnosť obyvateľov a návštevníkov a zlepšovať ochranu ich života, zdravia a majetku	4P5: Aktívne začlenenie a dostupné služby 4P6: Aktívne začlenenie rómskych komunít 1P2: Digitálna pripojiteľnosť 2P1: Energetická efektívnosť a dekarbonizácia
5. Identita a sebestačnosť	5.1	Zachovávať a zhodnocovať kultúrne a historické dedičstvo, podporovať kreativitu a rozvíjať živú kultúru	5P1: Moderné regióny 4P4: Záruka pre mladých
	5.2	Vytvárať podmienky pre aktívne športové vyžitie všetkých občanov a podporovať rozvoj športových tradícií regiónu	2P3: Udržateľná mestská mobilita 5P1: Moderné regióny 4P5: Aktívne začlenenie a dostupné služby 4P4: Záruka pre mladých
	5.3	Udržateľne rozvíjať miestnu ekonomiku a miestne podnikanie podporou ekosystémových služieb	5P1: Moderné regióny 4P1: Adaptabilný a prístupný trh práce 4P7: Sociálne inovácie a experimenty 2P2: Životné prostredie
	5.4	Profesionalizovať riadenie cestovného ruchu prostredníctvom podpory destinačného manažmentu a destinačného marketingu v spolupráci s partnermi	5P1: Moderné regióny 3P1: Doprava 2P3: Udržateľná mestská mobilita
	5.5	Budovať a podporovať miestne, regionálne, nadregionálne, cezhraničné a medzinárodné partnerstvá	5P1: Moderné regióny

PRÍLOHY

PRÍLOHA 1: Prehľad indikátorov

Priorita	Relevantné pre hlavný cieľ	Relevantné pre strategické piliere UMR	Špecifický cieľ	Hlavný kľúčový indikátor úspechu	Druh indikátora	Merná jednotka	Územie	Východiskový údaj 2020	Východiskový údaj 2021	Východiskový údaj 2022	Expertný návrh vývoja indikátora pre roky 2023-2030	
Hlavný cieľ	ÁNO		1	Migračné saldo	výsledok	osoba	okres LM okres RK				Priemerný medziročný rast od roku 2025 o 30 osôb.	
	ÁNO		2	HDP na obyvateľa v bežných cenách	výsledok	EUR	okres LM okres RK				Priemerný medziročný rast o 3%.	
			3	1.1 Vytvárať podmienky pre moderné a adaptabilné vzdelávanie	Zapojenie rómskych detí do predprimárneho vzdelávania (miera zúčastnenosti detí zo znevýhodneného prostredia, resp. účasť rómskych detí na predprimárnom vzdelávaní)	výstup	%	okres LM okres RK				Medziročný priemerný rast indikátora o 20%.
	ÁNO		4		Výsledky národného testovania študentov – maturita	výsledok	%	okres LM okres RK				Zastabilizovanie indikátora na min. 50% priemeru Slovenska.
			5	1.2 Vytvárať podmienky pre všestranný rozvoj kreativity a talentu u detí a mládeže a podporovať ich zdravý životný štýl	Pilotné aktivity a projekty pre rozvoj kreativity a talentu detí a mládeže	výstup	počet	okres LM okres RK				Medziročný priemerný rast indikátora o 20%.
			6	1.3 Budovať a podporovať atraktívny systém celoživotného vzdelávania pre osobný a profesijný rozvoj	Účasť 25-64-ročných na vzdelávaní	výstup	%	okres LM okres RK				Medziročný priemerný rast indikátora o 20%.
			7		Počet pracovníkov samosprávy, ktorí sa zúčastňujú pravidelného vzdelávania	výsledok	počet	okres LM okres RK				Medziročný priemerný rast indikátora o 20%.
			8	1.4 Skvalitňovať spoluprácu škôl s podnikateľskou praxou	Pilotné aktivity a projekty spolupráce škôl s podnikateľmi	výstup	počet	okres LM okres RK				Medziročný priemerný rast indikátora o 20%.
			9	1.5 Systematicky podporovať investovanie a podnikanie vrátane začínajúcich podnikateľov	Ekonomická aktivita obyvateľov	výsledok	%	okres LM okres RK				Medziročný priemerný rast ukazovateľa o 5%.
			10	1.6 Udržiavať a vytvárať dobré pracovné príležitosti na trhu práce	Zamestnanosť	výsledok	%	okres LM okres RK				Medziročný priemerný rast ukazovateľa o 5%.
			11		Zamestnanosť vo vekovej skupine 50+	výsledok	%	okres LM okres RK				Medziročný priemerný rast ukazovateľa o 5%.
			12	1.7 Podporovať inovačné prístupy a výskumno-inovačné aktivity	Počet vytvorených partnerstiev zameraných na inovačný rozvoj a medzisektorové riešenia	výstup	počet	okres LM okres RK				Medziročný priemerný rast indikátora o 20%.
			13	1.8 Skvalitniť služby občanom a optimalizovať procesy riadenia a komunikácie samosprávy	Počet projektov pripravovaných participatívnym spôsobom	výstup	počet	okres LM okres RK				Medziročný priemerný rast indikátora o 20%.
	2 Životné prostredie	ÁNO		14	Koeficient ekologickej stability krajiny	dopad	kategória	okres LM okres RK				Positívna zmena indikátora prepočítaného pre rok 2022, ktorý momentálne nie je k dispozícii a bude zadáný na odborný prepočet.

Priorita	Relevantné pre hlavný cieľ	Relevantné pre strategické piliere UMR	Špecifický cieľ	Hlavný kľúčový indikátor úspechu	Druh indikátora	Merná jednotka	Územie	Východiskový údaj			Expertný návrh vývoja indikátora pre roky 2023-2030	
								2020	2021	2022		
2 Životné prostredie		ANO	2.2 Podporovať adaptáciu sídiel a krajiny na dopady zmeny klímy	Počet projektov adaptačných opatrení	výstup	počet	okres LM okres RK				Medziročný priemerný rast indikátora o 20%.	
			2.3 Zabezpečiť ochranu prírodných hodnôt (biodiverzity, vody, pôdy a ekosystémov)	Podiel obyvateľov napojených na kanalizáciu s čistením odpadových vôd	výstup	%	okres LM okres RK				Medziročný priemerný rast indikátora o 10%.	
				Podiel vodných útvarov v dobrom stave	výstup	%	okres LM okres RK				Medziročný priemerný rast indikátora o 20%.	
				Podiel poľnohospodárskej pôdy v ekologickom hospodarení	výstup	%	okres LM okres RK				Medziročný priemerný rast indikátora o 20%.	
			2.4 Zlepšiť kvalitu ovzdušia a znížiť produkciu skleníkových plynov	Oblasť riadenia kvality ovzdušia – ORKO	dopad	počet zaradených okresov		okres LM okres RK			každoročné zlepšenie pozície obidvoch okresov v rámci Slovenska.	
				Emisie znečisťujúcich látok	výstup	t/rok (CO ₂ , NO _x , SO ₂ , pre tuhé látky)		okres LM okres RK			Medziročný priemerný pokles nameraných hodnôt o 5%.	
			2.5 Zavádzať princípy obehového hospodárstva a cirkulárnej ekonomiky a zlepšiť nakladanie s odpadom	Podiel zmesového komunálneho odpadu ukladaného na skládky	výstup	%		okres LM okres RK			Medziročný priemerný pokles indikátora o 10%.	
		ANO		Množstvo zmesového odpadu a množstvo vytriedeného odpadu v kilogramoch na obyvateľa za rok	výsledok	kg		okres LM okres RK			Medziročný priemerný pokles indikátora o 10%.	
3 Infraštruktúra			2.6 Rozvíjať environmentálnu výchovu, vzdelávanie a osvetu a zvyšovať environmentálne povedomie občanov	Počet uskutočnených aktivít zameraných na podporu EVO	výstup	počet	okres LM okres RK				Medziročný priemerný rast počtu aktivít o 20%.	
		ANO	3.1 Zabezpečiť udržateľnú mobilitu v sídlach aj medzi nimi	Objem prepravy vo verejnej osobnej doprave (VOD) a integrovanej doprave (ID) Žilinského kraja v regióne Liptov	výsledok	počet osôb	okres LM okres RK				Medziročný priemerný rast indikátora o 10%.	
				Dĺžka nových/modernizovaných úsekov cestnej a železničnej siete v regióne Liptov	výsledok	km		okres LM okres RK			Medziročný priemerný rast indikátora o 10%.	
		ANO		Dĺžka nových komunikácií kostravej siete Žilinského kraja vyhradených pre cyklistickú dopravu v regióne Liptov	výsledok	km		okres LM okres RK			Medziročný priemerný rast indikátora o 20%.	
				Monitoring kvality ovzdušia ovplyvnenej dopravou (lokálne znečistenie ovzdušia merané na monitorovacích stáciách v regióne Liptov)	dopad	% zníženia priemerných ročných koncentrácií znečisťujúcich látok dopravy voči referenčnému roku 2022		okres LM okres RK			Medziročný priemerný pokles indikátora o 5-10%.	
		ANO	3.2 Zlepšiť dostupnosť energetickej infraštruktúry	Podiel energie z OZE na konečnej energetickej spotrebe samosprávy	výstup	%		okres LM okres RK				Medziročný priemerný rast indikátora o 10%.

PRÍLOHA 1: Prehľad indikátorov

Priorita	Relevantné pre hlavný cieľ	Relevantné pre strategické piliere UMR	Špecifický cieľ	Hlavný kľúčový indikátor úspechu	Druh indikátora	Merná jednotka	Územie	Východiskový údaj	2020	2021	2022	Expertný návrh vývoja indikátora pre roky 2023-2030
3 Infraštruktúra				29	Nové realizované projekty prenosovej a distribučnej elektrifikačnej sústavy v regióne Liptov	výsledok	okres LM okres RK					Medziročný priemerný rast indikátora o 10%.
				30	Počet obnovených budov samosprávy s energetickým certifikátom/vyčíslené úspory na energiách	výsledok	okres LM okres RK					Medziročný priemerný rast indikátora o 20%.
			3.3 Zlepšiť digitálnu dostupnosť v sídlach a podporovať rozvoj „informačnej spoločnosti“	31	Rýchly a superýchly širokopásmový prístup domácnosti regiónu Liptov na internet a podiel na ŽSK	výsledok	okres LM okres RK					Medziročný priemerný rast indikátora o 10%.
	ANO		4.1 Zabezpečiť moderné, dostupné, kvalitné a efektívne sociálne služby	32	Podiel obyvateľov ohrozených chudobou alebo sociálnym vylúčením	výsledok	okres LM okres RK					Udržanie indikátora na 14% priemeru Slovenska.
4 Sociálna stabilita				33	Pomer klientov zo zariadení zapojených do procesu DI, ktorí zostali v zariadení, voči klientom, ktorí bývajú samostatne	výsledok	okres LM okres RK					Medziročný priemerný rast ukazovateľa o 10%.
			4.2 Zabezpečiť moderné, dostupné, kvalitné a efektívne služby zdravotnej starostlivosti	34	Počet zastabilizovaných poskytovateľov zdravotnej starostlivosti na území regiónu Liptov podľa aktuálnych potrieb a kritérií na dostupnosť	dopad	počet	okres LM okres RK				Zastabilizovanie indikátora za rok 2022 a jeho postupné zlepšovanie.
			4.3 Vytvárať zodpovedajúce podmienky pre bývanie pre všetky skupiny obyvateľov	35	Počet dokončených bytov vrátane nájomných bytov za rok (celkovo)	výsledok	počet	okres LM okres RK				Medziročný priemerný rast indikátora o 5%.
			4.4 Zvyšovať bezpečnosť obyvateľov a návštevníkov a zlepšovať ochranu ich života, zdravia a majetku	36	Počet nových lokalít monitorovaných kamerovým systémom	výsledok	počet	okres LM okres RK				Medziročný priemerný rast indikátora o 10%.
5 Identita a sebestačnosť				37	Počet evidovaných trestných činov a inej protispoločenskej činnosti za rok	dopad	počet	okres LM okres RK				Medziročný pokles indikátora o 10%.
			5.1 Zachovávať a zhodnocovať kultúrne a historické dedičstvo, podporovať kreativitu a rozvíjať živú kultúru	38	Počet návštevníkov kultúrnych zariadení v regióne Liptov za rok	výsledok	počet	okres LM okres RK				Medziročný priemerný rast indikátora o 5%
		ANO		39	Počet podporených projektov na zachranu a obnovu kultúrneho dedičstva	výsledok	počet	okres LM okres RK				Medziročný priemerný rast indikátora o 20%.
			5.2 Vytvárať podmienky pre aktívne športové výtzie všetkých občanov a podporovať rozvoj športových tradícií regiónu	40	Počet športovcov reprezentujúcich región na športových súťažach a podujatiach regionálneho, nadregionálneho, národného a medzinárodného významu ročne	výsledok	počet	okres LM okres RK				Medziročný priemerný rast indikátora o 5%.
		ANO		41	Počet zrekonštruovaných, zmodernizovaných a dovybavených školských telocvičňi a športových areálov škôl, vnútorných a vonkajších športovísk vo vlastníctve samosprávy podľa požiadaviek športových klubov	výsledok	počet	okres LM okres RK				Medziročný priemerný rast indikátora o 20%.
			5.3 Udržiateľne rozvíjať miestnu ekonomiku a miestne podnikanie podporou ekosystémových služieb	42	Podiel na tržbách za vlastné výkony v sektore poľnohospodárstva a lesníctva v SR	výsledok	%	okres LM okres RK				Medziročný priemerný rast indikátora o 5%.

Priorita	Relevantné pre hlavný cieľ	Relevantné pre strategické piliere UMR	Špecifický cieľ	Hlavný kľúčový indikátor úspechu	Druh indikátora	Merná jednotka	Územie	Výhodiskový údaj			Expertný návrh vývoja indikátora pre roky 2023-2030
								2020	2021	2022	
5 Identita a sebestačnosť				Počet podporených projektov na rozvoj miestnej ekonomiky	výsledok	počet	okres LM okres RK				Medziročný priemerný rast indikátora o 20%.
			5.4 Profesionalizovať riadenie cestovného ruchu prostredníctvom podpory destinácieho manažmentu a destinácieho marketingu v spolupráci s partnermi	43			okres LM				Medziročný priemerný rast indikátora o 20%.
			5.5 Budovať a podporovať miestne, regionálne, nadregionálne, cezhraničné a medzinárodné partnerstvá pre územnú spoluprácu	44	Počet nových medzisektorových partnerstiev na miestnej, regionálnej, cezhraničnej a medzinárodnej úrovni spolupráci v regióne Liptov	výsledok	počet	okres LM okres RK			Medziročný priemerný rast indikátora o 3%.
				45	výsledok	počet	okres LM okres RK				Medziročný priemerný rast indikátora o 20%.

POPIS INDIKÁTOROV		Popis indikátora		Zdroj
1	Migračné saldo		Pozitívne saldo migrácie v rokoch 2020-2030 pri zachovaní stability počtu ekonomicky aktívnych obyvateľov v pomere k celkovej populácii a nárast podielu detí vo veku 0-14 rokov.	Štatistický úrad SR
2	HDP na obyvateľa v bežných cenách		Cieľom je podporiť udržanie Žilinského kraja v top 3 najrýchlejšie rastúcich regionálnych ekonomikách v rozmedzí rokov 2020-2030 na Slovensku v HDP na 1000 obyvateľov (v bežných cenách). Priemerný rast odhadom 3% ročne.	Štatistický úrad SR
3	Zapojenie rómskych detí do predprimárneho vzdelávania (miera zaškolenosti detí zo znevýhodneného prostredia, resp. účasť rómskych detí na predprimárnom vzdelávaní)		Ukazovateľ je ukazovateľom založeným na zápise a dochádzke dieťaťa do akejkoľvek formy predškolského vzdelávania v súlade s normatívom financovania.	CVTI SR (2019); Štatistická ročenka – materské školy
4	Výsledky národného testovania študentov – maturita		V rámci indikátora sa budú porovnávať výsledky v rámci národného testovania študentov – maturitná skúška (matematika a slovenský jazyk) – voči priemeru SR a priemeru za Žilinský kraj. Poznámka: NÚCEM každoročne meria a porovnáva vedomosti a zručnosti maturantov pomocou jednotného testovacieho nástroja o. i. v predmetoch matematika a slovenský jazyk a literatúra. V rámci tohto merania je možné určiť úspešnosť študentov porovnateľnú medzi jednotlivými krajinami a priemerom SR.	NÚCEM
5	Pilotné aktivity a projekty pre rozvoj kreativity a talentu detí a mládeže		Hodnotenie aktivity aktérov v oblasti podpory kreativity, mladých talentovaných a nadaných ľudí realizujúcich rôzne programy, podujatia a projekty pilotného charakteru pre vybrané cieľové skupiny.	Vlastný informačný systém UMR Liptov
6	Účasť 25-64-ročných na vzdelávaní		Tento ukazovateľ zahŕňa účasť na formálnom a neformálnom vzdelávaní a odbornej príprave. Ukazovateľ určuje účasť v štyroch týždňoch predchádzajúcich prieskumu u dospelých vo veku 25 až 64 rokov.	Štatistický úrad SR, EUROSTAT
7	Počet pracovníkov samospráv, ktorí sa zúčastňujú pravidelného vzdelávania		Tento údaj definuje schopnosť samospráv zvyšovať kvalifikáciu a zlepšovať zručnosti u svojich pracovníkov.	Vlastný informačný systém UMR Liptov
8	Pilotné aktivity a projekty spolupráce škôl s podnikateľmi		Počet aktivít a projektov, ktoré sú realizované v regióne a zamerané na podporu spolupráce škôl s podnikateľmi.	Vlastný informačný systém UMR Liptov
9	Ekonomická aktivita obyvateľov		Miera ekonomickej aktivity – v percentách vyjadrený podiel ekonomicky aktívneho obyvateľstva z obyvateľstva vo veku od 15 do 89 rokov (do roku 2020 od 15 rokov).	Štatistický úrad SR
10	Zamestnanosť		Miera zamestnanosti – v percentách vyjadrený podiel počtu pracujúcich osôb z obyvateľstva vo veku od 15 do 89 rokov (do roku 2020 od 15 rokov).	Štatistický úrad SR

PRÍLOHA 1: Prehľad indikátorov

POPIS INDIKÁTOROV		Popis indikátora	Zdroj
11	Hlavný kľúčový indikátor úspechu Zamestnanosť vo vekovej skupine 50+	Miera zamestnanosti – v percentách vyjadrený podiel počtu pracujúcich osôb z obyvateľstva vo veku od 50 rokov na počte obyvateľov od 15 do 89 rokov (do roku 2020 od 15 rokov).	Štatistický úrad SR
12	Počet vytvorených partnerstiev zameraných na inovačný rozvoj a medzisektorové riešenia	Počet projektov, ktoré sú realizované v regióne a zamerané na podporu adaptácie na inovačný rozvoj a medzisektorové riešenia.	Vlastný informačný systém UMR Liptov
13	Počet projektov pripravovaných participatívnym spôsobom	Hodnotenie aktivity aktérov v oblasti podpory z participatívneho rozpočtu samosprávy.	Vlastný informačný systém UMR Liptov
14	Koeficient ekologickej stability krajiny	Ide o číselnú hodnotu, ktorá hovorí o zaradení krajiny do určitého stupňa ekologickej stability. Najčastejšie je interval KES rozdelený na tri až päť stupňov. Stanovenie stupňa KES predstavuje kľúčový prvok pre návrh opatrení v rámci tvorby krajiny MUSES.	Vlastný informačný systém UMR Liptov podľa zvolenej metodiky výpočtu
15	Počet projektov adaptačných opatrení	Počet projektov, ktoré sú zamerané na podporu adaptácie na dopady zmeny klímy (znižovanie rozlohy tepelotných ostrovov, adaptácia budov, zelené strechy, využívanie zrážkovej vody, retencie a pod.) a realizované v regióne.	Vlastný informačný systém UMR Liptov
16	Podiel obyvateľov napojených na kanalizáciu s čistením odpadových vôd	Podiel obyvateľov napojených na kanalizáciu s čistením odpadových vôd vypovedá o potenciálnych negatívnych vplyvoch ľudskej činnosti na vodné prostredie, prevažne na vodné toky. Znižujúci sa podiel nenapojených obyvateľov znamená tiež znížené množstvo vypuštěných znečistených odpadových vôd do vodných tokov.	Vlastný informačný systém UMR Liptov v spolupráci s vodárenskými spoločnosťami
17	Podiel vodných útvarov v dobrom stave	Ide o údaj, ktorý definuje stav vodných tokov a mieru starostlivosti o tieto toky v zmysle metodiky Hodnotenie stavu útvarov povrchových vôd od Ministerstva životného prostredia SR a Výskumného ústavu vodného hospodárstva (VUVH).	Vlastný informačný systém UMR Liptov v spolupráci so správcami vodných tokov
18	Podiel poľnohospodárskej pôdy v ekologickom hospodárení	Ide o údaj, ktorý určí intenzitu ekologickeho poľnohospodárstva na poľnohospodárskej pôde a mal by rásť.	Vlastný informačný systém UMR Liptov v spolupráci s obhospodarovateľmi
19	Oblasť riadenia kvality ovzdušia – ORKO	Oblasť riadenia kvality ovzdušia (ORKO) sa navrhuje s cieľom identifikovať lokality, kam je potrebné prioritne zamerať opatrenia na zlepšenie kvality ovzdušia. Keďže monitorovacie stanice nemôžu svojim meraním pokryť celú krajinu s tak členitým terénom, ako Slovensko má, je potrebné vymedziť ORKO nielen tam, kde sa zistilo znečistenie prekračujúce limitné hodnoty alebo cieľové hodnoty niektorých znečisťujúcich látok na základe merania (zohľadňujú sa najmenej ostatné 3 roky), ale do ORKO treba zahrnúť aj rizikové oblasti, kde zhoršená kvalita ovzdušia vychádza na základe modelovania.	SHMÚ
20	Emisie znečisťujúcich látok	Indikátor vypovedá o produkcii vybraných škodlivých látok na území kraja. Ide o hlavné škodliviny, ktoré budú sledované každoročne v kilotonách. Predpoklad je, že pokles emisií bude mať dopad aj na kvalitu ovzdušia, no medzi hodnotami nie je priama úmera, pretože výsledný stav ovzdušia je ovplyvnený radom ďalších faktorov (napr. stav ekonomiky a počasie ovplyvňujú dopyt po energiách v priemysle aj v domácnostiach).	Štatistický úrad SR
21	Podiel zmesového komunálneho odpadu ukladaného na skládky	Podiel komunálneho odpadu ukladaného na skládky je dôležitým indikátorom, ktorý popisuje, ako sa región blíži k splneniu tohto cieľa EÚ, zakotveného v legislatíve SR, do roku 2030.	Štatistický úrad SR
22	Množstvo zmesového odpadu a množstvo vytriedeného odpadu v kilogramoch na obyvateľa/rok	Ukazovateľom sa posudzuje schopnosť domácností redukovat' zmesový odpad a triediť ho podľa jednotlivých komodít.	Štatistický úrad SR, sledovanie samospráv
23	Počet uskutočnených aktivít zameraných na podporu EVVO	Počet projektov, ktoré sú zamerané na podporu EVVO (vydanie publikácií a osvetových materiálov, podporené programy pre deti a mládež, konkrétne osvetové aktivity podporujúce Deň Zeme, Deň bez áut a pod.).	Vlastný informačný systém UMR Liptov v spolupráci so ŠOP, Správcami inštrumentálnych parkov a i.
24	Objem prepravy vo verejnej osobnej doprave (VOD) a integrovanej doprave (ID) Žilinského kraja v regióne Liptov	Počet prepravených osôb VOD, z toho ID Žilinského kraja, v rámci disponibilít dát dopravcov, členenie na autobusovú a železničnú dopravu.	ID Žilinského kraja a zapojení dopravcovia
25	Dĺžka nových/modernizovaných úsekov cestovnej a železničnej siete v regióne Liptov	Dĺžka nových úsekov diaľnic a rýchlostných ciest, dĺžka úsekov rekonštruovaných/opravených úsekov ciest I. tr., dĺžka úsekov súvislých opráv ciest II. a III. tr., dĺžka úsekov modernizovaných železničných tratí.	Štatistický úrad SR, NDS, SSC, ŽSR, Správa ciest ŽSK, mestá a obce
26	Dĺžka nových komunikácií kostrovej siete Žilinského kraja vyhradených pre cyklistickú dopravu v regióne Liptov	Dĺžka nových realizovaných cyklistických komunikácií v intravilánoch a extravilánoch osídlenia.	Vlastný informačný systém UMR Liptov

POPIS INDIKÁTOROV		Popis indikátora	Zdroj
	Hlavný kľúčový indikátor úspechu		
27	Monitoring kvality ovzdušia ovplyvnenej dopravou (lokálne znečistenie ovzdušia merané na monitorovacích staniciach v regióne Liptov)	Priemerné ročné koncentrácie znečisťujúcich látok z dopravy (podľa disponibility zo Zdroja čerpania dát) namerané na monitorovacích staniciach SHMU v regióne.	SHMÚ, Odbor monitorovania kvality ovzdušia
28	Podiel energie z OZE na konečnej energetickej spotrebe samosprávy	Podiel energie z obnoviteľných zdrojov energie sa vypočíta ako hrubá konečná spotreba energie z obnoviteľných zdrojov energie vydelená hrubou konečnou spotrebou energie zo všetkých zdrojov energie, pričom výsledok je vyjadrený v percentách.	Štatistický úrad SR
29	Nové realizované projekty prenosovej a distribučnej elektrifikačnej sústavy v regióne Liptov	Počet nových realizovaných projektov prenosovej a distribučnej elektrifikačnej sústavy v regióne.	Vlastný informačný systém UMR Liptov v spolupráci so SSE a SPP
30	Počet obnovených budov samosprávy s energetickým certifikátom/výčíslené úspory na energiách	Samospráva postupne realizuje projekty revitalizácie a obnovy verejných budov vo svojom vlastníctve s cieľom znížiť ich energetickú náročnosť.	Vlastný informačný systém UMR Liptov
31	Rýchly a superrychlý širokopásmový prístup domácností regiónu Liptov na internet a podiel na ŽSK	% domácností v regióne a podiel na ŽSK a SR s rýchlym a superrychlým prístupom na širokopásmový internet v pevnej sieti a v bezdrôtových sieťach 4G a 5G.	ŠÚ SR a prevádzkovatelia sietí
32	Podiel obyvateľov ohrozených chudobou alebo sociálnym vylúčením	Zachovať mieru ohrozenia chudobou nižšiu než je priemer Slovenska a podporiť Žilinský kraj v zámere zostať medzi top 3 regiónmi SR s najnižšou mierou ohrozenia chudobou.	Štatistický úrad SR, EUROSTAT
33	Pomer klientov zo zariadení zapojených do procesu DI, ktorí zostali v zariadení, voči klientom, ktorí bývajú samostatne	Klienti sociálnych služieb v nepriaznivej sociálnej situácii, odkázaní na sociálnu pomoc. Ide o klientov zo zariadení zapojených do procesu DI a klientov, ktorí bývajú samostatne.	Vlastný informačný systém UMR Liptov v spolupráci s MPSVaR SR
34	Počet zastabilizovaných poskytovateľov zdravotnej starostlivosti na území regiónu Liptov podľa aktuálnych potrieb a kritérií na dostupnosť	Poskytovateľ zdravotnej starostlivosti (legislatívna skratka poskytovateľ) je: <ul style="list-style-type: none"> a) fyzická osoba-podnikateľ alebo právnická osoba, ktorá poskytuje zdravotnú starostlivosť na základe: <ul style="list-style-type: none"> • povolenia Ministerstva zdravotníctva SR (pre ambulancie zdravotnej služby, špecializované nemocnice, zariadenia biomedicínskeho výskumu, tkanivové zariadenia, referenčné laboratória, ambulancie pevnej ambulancie pohotovostnej služby a ambulancie doplnkovej ambulancie pohotovostnej služby); alebo • povolenia samosprávneho kraja (pre ostatné ambulancie, zariadenia na poskytovanie jednotlivej zdravotnej starostlivosti, stacionárne, polikliniky, agentúry domácej ošetrovateľskej starostlivosti, zariadenia spoločných vyšetrovacích a liečebných zložiek, všeobecné nemocnice, lečebne, hospice, domy ošetrovateľskej starostlivosti, mobilné hospice) alebo • povolenia na poskytovanie lekárskej starostlivosti podľa zákona č. 362/2011 Z. z. o liekoch a zdravotníckych pomôckach, alebo • živnostenského oprávnenia podľa živnostenského zákona (napr. pre živnosti zubná technika a očná optika), alebo b) fyzická osoba-podnikateľ, ktorá poskytuje zdravotnú starostlivosť na základe licencie na výkon samostatnej zdravotníckej praxe (tá sa vydáva lekárom, zubným lekárom, sestram, pôrodným asistentkám, fyzioterapeutom, liečebným pedagógom, logopédom, psychologom a masérom), alebo c) fyzická osoba-podnikateľ alebo právnická osoba, ktorá poskytuje zdravotnú starostlivosť na základe povolenia na prevádzkovanie prírodných liečebných kúpeľov alebo povolenia na prevádzkovanie kúpeľnej liečebne podľa § 9a zákona č. 576/2004 Z. z. o zdravotnej starostlivosti a službách súvisiacich s poskytovaním zdravotnej starostlivosti. 	Vlastný informačný systém UMR Liptov v spolupráci s Úradom Žilinského kraja
35	Počet dokončených bytov vrátane nájomných bytov za rok (celkovo)	Samospráva monitoruje vývoj bytovej situácie na území mesta/obce a má prehľad o počte dostupných bytov a) z oficiálnych štatistických údajov. Zároveň realizuje vlastné projekty výstavby nájomných bytov.	Vlastný informačný systém UMR Liptov
36	Počet nových lokalít monitorovaných kamerovým systémom	Ide o nové lokality, ktoré samospráva v spolupráci s mestskými a obecnými policiami z dôvodu bezpečnosti verejných priestorov alebo súkromného majetku monitorujú kamerovým systémom.	Vlastný informačný systém UMR Liptov v spolupráci s mestskými policiami

PRÍLOHA 1: Prehľad indikátorov

POPIS INDIKÁTOROV		Zdroj
Hlavný kľúčový indikátor úspechu		
37	Počet evidovaných trestných činov a inej protispoločenskej činnosti za rok	Vlastný informačný systém UMR Liptov v spolupráci s MV SR
	<p>Popis indikátora</p> <p>Celková kriminalita zahŕňa všetky políciou zistené trestné činy jednotlivcov a skupín osôb podľa príslušných ustanovení zákona č. 300/2005 Z.z. (Trestný zákon). Údaje o kriminalite zahŕňajú dokonané trestné činy aj pokusy trestných činov. Celkovú kriminalitu rozdeľujeme na tieto tri základné skupiny: (1) Všeobecná kriminalita, (2) Hospodárska (resp. ekonomická kriminalita), (3) Zostávajúca kriminalita.</p> <p>1. Všeobecná kriminalita zahŕňa trestné činy majetkové, násilné, mravnostné, ostatné všeobecné. Medzi majetkové trestné činy zaradujeme krádeže (na osobách, vľamaním, motorových vozidlách a pod.), ale aj poškodzovanie majetku. Pod pojem násilná kriminalita sa zaraďujú násilné trestné činy ako vražda, lúpež, úmyselné ublíženie na zdraví, nebezpečné vyhroždenie, únos, hrubý nátlak, týranie a pod. Mravnostnú kriminalitu reprezentujú najmä trestné činy ako znásilnenie, sexuálne zneužívanie, detská pornografia alebo kuplarstvo. Medzi ostatné všeobecné trestné činy patrí napríklad výtržnictvo, nedovolená výroba omamných a psychotropných látok, ale aj marenie výkonu úradného rozhodnutia.</p> <p>2. Ekonomická (resp. hospodárska) kriminalita je špecifický druh kriminality, ktorý spôsobuje ekonomické škody štátu, právnickým a fyzickým osobám. Medzi tzv. hospodárske trestné činy patrí napríklad sprenevera, podvod, ohrozenie životného prostredia alebo pytlactvo.</p> <p>3. Zostávajúca kriminalita zahŕňa trestné činy ako zanedbanie povinnej výživy, ublíženie na zdraví z nedbanlivosti, dopravné nehody, týranie zvierat a pod. Súčet počtu všeobecných, hospodárskych a zostávajúcich trestných činov je menší ako celkový počet trestných činov, pretože do celkovej kriminality sa zaraďujú aj vojenské trestné činy. Údaje o vojenských trestných činoch (v samostatnej kategórii) sa v tabuľke neuvažujú. Medzi vojenské trestné činy patria trestné činy ako napríklad vyhýbanie sa služobnému úkonu či neuposlušnosť rozkazu, ale aj trestné činy proti bezpečnosti, republike a pod. Páchatelia trestných činov sú osoby, ktoré boli stíhané a vyšetrované políciou. Štatistické údaje o páchateloch sú agregované informácie, ktoré sa pri policajnom vyšetrovaní podarilo o páchateloch zistiť a zaevidovať. Recidivista je osoba, ktorá sa opakovane dopustila spáchania trestného činu rovnakej povahy. Maloletý páchatel je osoba, ktorá trestný čin spáchala pred dovŕšením veku 14 rokov. Osoba, ktorá trestný čin spáchala po dovŕšení 14. roku života a zároveň ešte nedovŕšila vek 19 rokov, je mladistvý páchatel. Ukazovateľ mladiství a maloletí páchatelia (0-18 rokov) reprezentuje súčet počtu páchatelov v oboch vekových kohortách. Objasnenosť trestného činu je stav, keď polícia objasní, kto trestný čin spáchal, t. j. odhalí páchatela.</p> <p>Na území Liptova pôsobi niekoľko rôznych typov zariadení kultúry – galéria, múzeá, divadlá, knižnice, nezávislí kultúrni operátori a i. Ich snahou je zvýšenie návštevnosti. Túto sledujú na ročnej báze ako počet návštevníkov ich zariadení.</p> <p>Ide o investičné a neinvestičné projekty zamerania na kultúrne dedičstvo podporené finančne z rôznych grantových a dotačných zdrojov vrátane vlastných zdrojov samosprávy na území UMR Liptov.</p> <p>Na území Liptova pôsobi niekoľko aktívnych amatérskych a profesionálnych športových klubov, ktorých členovia sa zúčastňujú počas roka športových súťaží a podujatí rôzneho zamerania.</p> <p>Ide o investičné a neinvestičné projekty športového zamerania podporené finančne z rôznych grantových a dotačných zdrojov vrátane vlastných zdrojov samosprávy na území UMR Liptov.</p> <p>Podpora podnikateľského prostredia v sektore, spolupráca aktérov, daňová legislatíva, dostupnosť financovania, inovácií a poradenských služieb. Navrhovaný ukazovateľ však nepokrýva všetky typy podnikania na vidieku, preto je vhodné ho doplniť aj o iné ukazovatele v oblasti podnikania.</p>	
38	Počet návštevníkov kultúrnych zariadení v regióne Liptov za rok	Vlastný informačný systém UMR Liptov
39	Počet podporených projektov na záchranu a obnovu kultúrneho dedičstva	Vlastný informačný systém UMR Liptov v spolupráci so samosprávami a kultúrnymi operátormi
40	Počet športovcov reprezentujúcich región na športových súťažiach a podujatiach regionálneho, nadregionálneho, národného a medzinárodného významu ročne	Vlastný informačný systém UMR Liptov
41	Počet zrekonštruovaných, zmodernizovaných a dovýbavených školských telocviční a športových areálov škôl, vnútorných a vonkajších športovísk vo vlastníctve samosprávy podľa požiadaviek športových klubov	Vlastný informačný systém UMR Liptov v spolupráci so samosprávami
42	Podiel na tržbách za vlastné výkony v sektore poľnohospodárstva a lesníctva v SR	Štatistický úrad SR

POPIS INDIKÁTOROV		
	Hlavný kľúčový indikátor úspechu	Popis indikátora
43	Počet podporených projektov na rozvoj miestnej ekonomiky	Ide o investičné a neinvestičné projekty miestnych podnikateľov s prevádzkami na území UMR Liptov podporené finančne z rôznych grantových a dotačných zdrojov.
44	Počet prenocovaní v ubytovacích zariadeniach regiónu Liptov za rok	Podpora systémových opatrení na rozvoj miestnej ekonomiky, kultúry a územnej spolupráce môže viesť k zvýšeniu návštevnosti regiónu a zvýšeniu počtu prenocovaní v regióne.
45	Počet nových medzisektorových partnerstiev na miestnej, regionálnej, cezhraničnej a medzinárodnej úrovni spolupráci v regióne Liptov	Strategické medzisektorové implementačné partnerstvá sú súčasťou systému územnej spolupráce, tvorby a implementácie strategických sektorových a integrovaných rozvojových politík a územnej spolupráce.
		Zdroj Vlastný informačný systém UMR Liptov
		Štatistický úrad SR
		Vlastný informačný systém UMR Liptov

Príloha 2: UMR Zásobník hodnotenia projektov

Vzhľadom na komplexnosť a rozsiahlosť prílohy č. 2 – UMR zásobník hodnotenia projektov bude pripojená ako externý súbor vo formáte XLS, ktorý bude dostupný na webovom sídle miest Liptovský Mikuláš a Ružomberok.

Príloha 3: Osoby participujúce na príprave strategického dokumentu

Okres	Obec	Zástupca
Ružomberok	Likavka	Ing. Marián Javorka – starosta
	Lisková	Ing. Jozef Murina – starosta
	Turík	Vladimír Hatiar – starosta
	Liptovská Teplá	Milan Kašák – starosta
	Bešeňová	Ing. Martin Baran – starosta
	Štiavnička	Ladislav Zvara – starosta
	Liptovské Sliache	Mgr. Milan Frič – starosta
	Ivachnová	Vladimír Guoth – starosta
Liptovský Mikuláš	Bobrovník	Mgr. Jana Bážiková – starostka
	Demänovská Dolina	Richard Bros – zástupca starostu
	Galovany	Miroslav Kubáň – starosta
	Gôtovany	Jozef Cút – starosta
	Liptovská Sielnica	Igor Guráň – starosta
	Liptovský Trnovec	Ing. Karol Maťko – starosta
	Vlachy	Róbert Klubica – starosta
	Prosiek	Mgr. Peter Hamráček – starosta

Tematické stretnutie	Organizácia	Zástupca
Bezpečnosť a civilná ochrana	Mesto Liptovský Mikuláš – Organizačný odbor	Ing. Ľubomír Klobušiak
	Mestská polícia Liptovský Mikuláš	JUDr. Marián Jančuška
	Mestská polícia Liptovský Mikuláš	Ing. Igor Petra
	Mesto Ružomberok – Referát krízového riadenia a CO	Mgr. Tomáš Mojš
	Mestská polícia Ružomberok	Ing. Ivan Stromko
	Mestská polícia Ružomberok	Ing. Libor Kraft
	Dobrovoľná požiarna ochrana SR	Patrik Ferjanc
Cestovný ruch	Mesto Liptovský Mikuláš – Odbor rozvoja mesta	Ing. Soňa Višňovská
	Mesto Liptovský Mikuláš – Odbor správy mesta	Ing. Anežka Makovická
	Mesto Liptovský Mikuláš – Referát MaP	Bc. Tomáš Agnet
	Mesto Ružomberok – Referát cestovného ruchu a kultúry	Bc. Marek Masarik
	OOCR Región Liptov	Ing. Darina Bartková
	OOCR Región Liptov	Mgr. Katarína Guothová
	OOCR Región Liptov	Ing. Veronika Košťalová
	Data Roads Consulting, s. r. o.	Ing. Michal Homola
	Liptovský cyklistický spolok	Miroslav Klíma
	Liptovský cyklistický spolok	Roman Hruška
	Tatry Mountain Resorts, a. s.	Ing. Matej Hulej
	Tatry Mountain Resorts, a. s.	Ing. Ivana Gežiková
	ZDD	Štefan Červeň

Tematické stretnutie	Organizácia	Zástupca
Doprava	Mesto Liptovský Mikuláš – Odbor dopravy, životného prostredia a výstavby	Ing. Gabriel Lengyel
	Data Roads Consulting, s. r. o.	Ing. Mgr. Andrej Medla
	DOPRAVOPROJEKT, a. s.	Ing. Ivan Gábryš
Kultúra	Mesto Ružomberok – Oddelenie regionálnej politiky	Ing. Gabriela Demčáková
	Mesto Ružomberok – Referát projektov a grantov	PhDr. Miroslav Žabenský
	OZ Vlkolíneec	Ing. Jozef Bašáry
	Mesto Liptovský Mikuláš	PhDr. Dana Guráňová
	Liptovské múzeum	Bc. Tomáš Mišík
	Galéria Ľudovíta Fullu	PhDr. Zuzana Gažíková
	Galéria Ľudovíta Fullu, OZ Fotobežka	Mgr. art. Zuzana Hrušková
	Mestská knižnica Ružomberok	Ing. Tatiana Babincová
	Liptovské kultúrne stredisko v Liptovskom Mikuláši	Mgr. art. Miroslava Palanová
	Múzeum Janka Kráľa	Mgr. Jaroslav Hric
	KC Diera do sveta	Alica Paličková Antášová
	Folklórny súbor Liptov	Mgr. Igor Littva
Životné prostredie	Mesto Liptovský Mikuláš – Odbor dopravy, životného prostredia a výstavby	RNDr. Mária Lošonská
	Mesto Liptovský Mikuláš – Odbor dopravy, životného prostredia a výstavby	Ing. Gabriel Lengyel
	Mesto Ružomberok – Referát ochrany životného prostredia	Ing. Ingrid Okálová
	Mesto Ružomberok – Referát ochrany životného prostredia	RNDr. Michal Matis
	Komunálne služby mesta Ružomberok	Ing. Jozef Bašáry
	Mesto Ružomberok – poslanec	Juraj Burgan
	Slovenské múzeum ochrany prírody a jaskyniarstva	Mgr. Peter Laučík, PhD.
	Verejnoprospešné služby Liptovský Mikuláš	Ing. Martin Kögel
	Správa NAPANT – Lipt. Hrádok	Ing. Mikuláš Hančín
	OZ Agarikon	Ing. Maroš Pejger
	ŠOP SR, Slovenská správa jaskýň	Pavel Herich
	ŠOP SR, Slovenská správa jaskýň	Ing. Peter Gažík
OZ Pre Dolinu	Bc. Peter Jariabka	
Sociálne služby a zdravotníctvo	Mesto Ružomberok – Oddelenie sociálnych služieb a zdravotníctva	Ing. Dagmar Majeriková
	Mesto Ružomberok – Oddelenie sociálnych služieb a zdravotníctva	Mgr. Daniela Lazíková
	Mesto Ružomberok – Oddelenie sociálnych služieb a zdravotníctva	Mgr. Zdenka Mračková
	Mesto Ružomberok – Oddelenie sociálnych služieb a zdravotníctva	Mgr. Dušan Schnierer
	Mesto Ružomberok – Oddelenie sociálnych služieb a zdravotníctva	PhDr. Jaroslav Rakučák
	Mesto Ružomberok – Oddelenie sociálnych služieb a zdravotníctva	Mgr. Stanislava Sališová
	MsZ Ružomberok	Mgr. Janka Halušková

Tematické stretnutie	Organizácia	Zástupca
Sociálne služby a zdravotníctvo	MsZ Ružomberok	Adriana Stolárová
	MsZ Ružomberok	PhDr. Janka Štreitová
	Mesto Liptovský Mikuláš – Odbor sociálny	Mgr. Erika Sabaková
	Komunitné centrum Úsmev Ružomberok	Martina Ištoková
	Mesto Ružomberok – 1. viceprimátor mesta	Mgr. Michal Lazár
Školstvo	Mesto Ružomberok – Oddelenie školstva a športu	PaedDr. Janka Lokajová
	Mesto Ružomberok – Oddelenie školstva a športu	Mgr. Ingrid Pavlinská
	Mesto Ružomberok – Oddelenie školstva a športu	Mgr. Zuzana Legerská
	Mesto Liptovský Mikuláš	Mgr. Mária Boltžiarová
	Mesto Liptovský Mikuláš	Mgr. Lívia Drenková
	Katolícka univerzita v Ružomberku	prof. RNDr. Mária Kozová, CSc.
	ZŠ s MŠ Okoličianska, Liptovský Mikuláš	Mgr. Ivanová Mária
	Akadémia ozbrojených síl generála M.R.Štefánika, Liptovský Mikuláš	Ing. Dušan Mesároš
	Súkromná základná škola Štiavnická cesta 80, Ružomberok	Mgr. Ján Ondřík
Šport	Mesto Liptovský Mikuláš – zástupca primátora	L'uboš Trizna
	Mesto Liptovský Mikuláš – vedúca Referátu školstva, športu a kultúry	PhDr. Dana Guráňová
	Mesto Ružomberok – vedúca Oddelenia školstva a športu	PaedDr. Janka Lokajová
	Mesto Ružomberok – Oddelenie školstva a športu	Mgr. Zuzana Legerská
	CVČ Liptovský Mikuláš	PhDr. Roman Králik
	Kanoe Tatra Klub	Ivan Cibák
	ŽSK Jasná	Anton Považský
	Komunitná nadácia Liptov	Ing. Jana Mrlianová
	Športový klub stolného tenisu Ružomberok	Ing. Marek Dorník
	Kids Fun Academy, o. z.	Mgr. Juraj Sabol
	JL aréna, s. r. o.	Ján Laco
	Snowboardová asociácia Slovenska	Július Hermély
	Klub adrenalínových športov	Marek Hliničan
	TK Ružomberok	Dušan Dujava
	TK Ružomberok	Jozef Virág
	LK Ružomberok	Ján Grib
	VK ONE Ružomberok	Tomáš Varga
	Liptovský športový inštitút	Eva Piatriková, Ph.D.
	Liptovský športový inštitút/MBK Liptovský Mikuláš	Mgr. Barbora Žiaková
	MFK Tatran Liptovský Mikuláš	Ján Papaj
	MHK Ružomberok	Peter Matejka
	BMX TEAM LIPTOV	Peter Palásthy
	BMX TEAM LIPTOV	Zuzana Palásthy
	Hangarpark	Jana Harbach
	Hangarpark	Zuzana Rúčková

Tematické stretnutie	Organizácia	Zástupca
Energetika a technická infraštruktúra	Mesto Liptovský Mikuláš – Odbor dopravy, životného prostredia a výstavby	Ing. Gabriel Lengyel
	Mesto Liptovský Mikuláš – Odbor dopravy, životného prostredia a výstavby	Ing. Pavol Starek
	Mesto Ružomberok – referent technickej infraštruktúry	Ing. Pavel Mišík
	Komunálne služby mesta Ružomberok	Ing. Jozef Bašáry
	Vodárenská spoločnosť Ružomberok, a. s.	Ing. Atila Žilík
	CZT Ružomberok, s. r. o.	Ing. Ján Rosinský
	ŠEBEŇ s. r. o. – konateľ	Ing. Ján Šebeň
	Mondi SCP	Ing. Ján Fris
	PROENERGY s. r. o. – riaditeľ	Ing. Ľubomír Španko
	DHI SLOVAKIA, s. r. o.	Ing. Ivan Mrnčo
Podnikatelia a zamestnávateľia – Liptovský Mikuláš	Mesto Liptovský Mikuláš	Ing. Rudolf Urbanovič
	Mesto Liptovský Mikuláš	Ing. Jana Kormaniková
	ALCONET, s. r. o.	Ing. Branislav Brťka
	CBA VEREX, a. s.	Ing. Jakub Frackowiak
	Akadémia vzdelávania Tatry, s. r. o.	RNDr. Rastislav Haraga
	Realitná kancelária SPIRIT	Mgr. Dušan Štric
	CD - profil, s. r. o.	Lucia Cukerová
	SlovTan Contract Tannery, s. r. o.	Jana Antoškova
SlovTan Contract Tannery, s. r. o.	Ivan Hric	
Podnikatelia a zamestnávateľia – Ružomberok	Mesto Ružomberok – 2. zástupca primátora	Ing. Ján Bednárík
	Mesto Ružomberok – Referát projektov a grantov	Ing. Jana Tkáčiková
	Nelly Consulting	Tomáš Kajúch
	Nelly Consulting	JUDr. Tomáš Klopta
	Liptovská stavebná spoločnosť, s. r. o.	Ing. Patrik Habo
	R Press, s. r. o.	Miroslav Parobek

VÝCHODISKOVÉ DOKUMENTY

- ☼ Partnerská dohoda Slovenskej republiky na roky 2021-2027
- ☼ Program Slovensko 2021-2027
- ☼ Národná stratégia regionálneho rozvoja SR (NSRR) 2014-2030
- ☼ Stratégia ochrany pamiatkového fondu na roky 2017 – 2022
- ☼ Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja Žilinského samosprávneho kraja 2022-2030
- ☼ Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja mesta Liptovský Mikuláš na roky 2015-2022 s výhľadom do roku 2030
- ☼ Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja mesta Ružomberok na roky 2015-2022
- ☼ Konceptcia rozvoja mesta Liptovský Mikuláš v oblasti tepelnej energetiky
- ☼ Nízkouhlíková stratégia mesta Liptovský Mikuláš 2022-2036
- ☼ Územný generel dopravy mesta Liptovský Mikuláš (2008)
- ☼ Usmernenia pre odpadové hospodárstvo mesta Liptovský Mikuláš
- ☼ Dokument starostlivosti o dreviny v meste Liptovský Mikuláš
- ☼ Komunitný plán sociálnych služieb mesta Liptovský Mikuláš na obdobie rokov 2021-2025
- ☼ Komunitný plán sociálnych služieb mesta Ružomberok na roky 2018-2022
- ☼ Komplexná stratégia rómskej problematiky v meste Liptovský Mikuláš
- ☼ Informácia mesta Liptovský Mikuláš o pláne ochrany obyvateľstva v zmysle zákona č. 42/1994 Z.z. o civilnej ochrane obyvateľstva
- ☼ Stratégia cestovného ruchu mesta Ružomberok (február – máj 2010)
- ☼ Manažmentový plán pamiatkovej rezervácie ľudovej architektúry Vlkolíneec (marec 2009)
- ☼ Konceptcia rozvoja bytovej politiky v meste Ružomberok (november 2011)
- ☼ Manažmentový plán 2022-2031 pre lokalitu svetového dedičstva UNESCO Vlkolíneec, 1. časť: Charakteristika lokality a analytická časť, december 2021
- ☼ Manažmentový plán 2022-2031 pre lokalitu svetového dedičstva UNESCO Vlkolíneec, 2. časť: Akčný plán – návrhová časť manažmentového plánu, december 2021
- ☼ Konceptcia rozvoja mesta Ružomberok v oblasti tepelnej energetiky (december 2010)
- ☼ Konceptcia rozvoja SMART city mesta Liptovský Mikuláš, 2020
- ☼ Územný plán mesta Liptovský Mikuláš a jeho Zmeny a doplnky (ZaD)
- ☼ Územný plán mesta Ružomberok a jeho Zmeny a doplnky (ZaD)
- ☼ Štatút mestskej časti Ružomberok – Vlkolíneec (máj 2012)
- ☼ Krajinná štúdia Vlkolíneec (2019)

VYSVETLENIE POUŽITÝCH SKRATIEK

SR	Slovenská republika
ČR	Česká republika
PL	Poľská republika

Samosprávne kraje:

ŽSK	Žilinský samosprávny kraj
ZASK	Žilinský samosprávny kraj

Okresy:

ZA	Okres Žilina
LM	Okres Liptovský Mikuláš
RK	Okres Ružomberok

Ministerstvá:

MŠVVaŠ SR	Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky
MVSR	Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky
MŽPSR	Ministerstvo životného prostredia Slovenskej republiky
MDaVSR	Ministerstvo dopravy a výstavby Slovenskej republiky
MFSR	Ministerstvo financií Slovenskej republiky
MHSR	Ministerstvo hospodárstva Slovenskej republiky
MIRRI	Ministerstvo investícií, regionálneho rozvoja a informatizácie Slovenskej republiky
MKSR	Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky
MPaRV	Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka Slovenskej republiky
MPSVaR	Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky
MSSR	Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky
MZVSR	Ministerstvo zahraničných vecí a európskych záležitostí Slovenskej republiky
MZSR	Ministerstvo zdravotníctva Slovenskej republiky

Zdroje

FinStat	Webový portál – zdroje dát
SKNACE	Štatistická klasifikácia ekonomických činností
ŠÚSR	Štatistický úrad Slovenskej republiky
UPSVaR	Úrad práce sociálnych vecí a rodiny
ISEZ	Informačný systém environmentálnych záťaží

Inštitúcie:

AOS	Akadémia ozbrojených síl
CVČ	Centrum voľného času
CVTI	Centrum vedeckých a technických informácií
EIC	Európska rada pre inovácie
EK	Európska komisia
EÚ	Európska únia
EZÚS	Európske zoskupenie územnej spolupráce
H2020	Program EÚ Horizont 2020
IAS	Inštitút Aurela Stodolu
INEKO	Inštitút pre ekonomické a sociálne reformy

IoT	Internet vecí
ISEMI	Inštitút pre medzinárodnú bezpečnosť a krízové riadenie
IVPR	Inštitút pre výskum práce a rodiny
JŠ	Jazyková škola
KOZ	Kultúrno-osvetové zariadenia
KU	Katolícka univerzita
MOPS	Miestna občianska poriadková služba
MŠ	Materská škola
NBS	Národná banka Slovenska
ODI	Okresný dopravný inšpektorát
OECD	Organizácia pre ekonomickú spoluprácu a rozvoj
OOCR	Oblasťná organizácia cestovného ruchu
OOCR Re- gión Liptov	Oblasťná organizácia cestovného ruchu Región Liptov
SBA	Slovak Business Agency
SAV	Slovenská akadémia vied
SIEA	Slovenská inovačná a energetická agentúra
SOŠ	Stredná odborná škola
SPODaSK	Sociálnoprávna ochrana detí a sociálna kuratela
SŠ	Stredná škola
TIC	Turistické informačné centrum
UNESCO	Organizácia Spojených národov pre vzdelávanie, vedu a kultúru
V4	Neformálne združenie krajín Poľsko, Slovensko, Česká republika a Maďarsko
VÚC	Vyšší územný celok
ZMOS	Združenie miest a obcí Slovenska
ZŠ	Základná škola
ZUŠ	Základná umelecká škola
ŽU/UNIZA	Žilinská univerzita
ŠFRB	Štátny fond rozvoja bývania

Iné použité skratky

I.tr.	Cesta I. triedy
a i.	a iné
a pod.	a podobne
a. s.	Akčiová spoločnosť
atď.	a tak ďalej
BRO	Biologicky rozložiteľný odpad
B2B	Vzťahy medzi podnikateľmi
B2C	Vzťahy medzi podnikateľmi a klientmi
CD	Cestná doprava
CLLD	Miestny rozvoj vedený komunitou
CO	Civilná ochrana
CO2	Oxid uhličitý
COVP	Centrá odborného vzdelávania a prípravy
CR	Cestovný ruch
CSO	Centrum služieb občanom
ČOV	Čistička odpadových vôd
Čsl.	Československej
D1	Diaľnica, súčasť vetvy „A“, 5. paneurópskeho koridoru a európskych ciest E50

DHZ	Dobrovoľný hasičský zbor	Okres RK	Okres Ružomberok
DHZM	Dobrovoľný hasičský zbor mesta Liptovský Mikuláš	OP	Operačný program
DK	Dom kultúry	ORKO	Oblasť riadenia kvality ovzdušia
EFRR	Európsky fond regionálneho rozvoja	OZ	Občianske združenie
EMAS	Schéma pre environmentálne manažérstvo a audit	OZE	Obnoviteľné zdroje energie
EO	Ekvivalentných obyvateľov	PHSR	Plán hospodárskeho rozvoja a sociálneho rozvoja
ENRAF	Európsky námorný, rybolovný a akvakultúrny fond	UMR Liptov	Územie udržateľného mestského rozvoja Ružomberok – Liptovský Mikuláš
EPFRV	Európsky poľnohospodársky fond pre rozvoj vidieka	PO	Právnická osoba
EPC	Energy Performance Contracting	PRV	Program rozvoja vidieka
ESF+	Európsky sociálny fond	PUM	Plán udržateľnej mobility
EŠIF	Európske štrukturálne a investičné fondy	Región Liptov	Prírodný región Liptov ako ho definuje PHSR Žilinského kraja 2021+
EUI	European Urban Initiative		Geograficky vymedzené územie 2 okresov: Liptovský Mikuláš a Ružomberok
EUCF	European City Facility	RIC	Regionálne inovačné centrum
EUR	Euro – spoločná európska mena	RIÚS	Regionálna integrovaná územná stratégia
EVVO	Environmentálne vzdelávanie, výchova a osвета	RÚSES	Regionálny územný systém ekologickej stability
EZ	Environmentálne záťaž	SEAP	Akčný plán v oblasti udržateľnej energetiky
FO	Fyzická osoba	SECAP	Akčný plán v oblasti udržateľnej energetiky a klímy
FST	Fond na spravodlivú transformáciu	SPJ	Strategická plánovacia jednotka
GIS	Geografický informačný systém	SPP	Slovenský plynárenský priemysel
HBV	Hromadná bytová výstavba	s. r. o.	Spoločnosť s ručením obmedzeným
CHVO	Chránená vodohospodárska oblasť	SSE	Stredoslovenská energetika
IBV	Individuálna bytová výstavba	SZČO	Samostatne zárobkovo činná osoba
IDS	Integrovaný dopravný systém	ŠOP	Štátna ochrana prírody Slovenskej republiky
IKT	Informačne a komunikačné technológie	TKO	Tuhý komunálny odpad
IROP	Integrovaný regionálny operačný program	TV	Televízia
IS	Informačné systémy	TEN-T	Transeurópska dopravná sieť
ISO	Systém riadenia kvality podľa Medzinárodnej organizácie pre štandardizáciu	UIA	Urban Innovative Actions
IÚI	Integrované územné investície	ÚPN	Územný plán
UMR	Udržateľný mestský rozvoj	ÚPN - Z	Územný plán zóny
IÚS	Integrovaná územná stratégia	územie UMR	Územie udržateľného mestského rozvoja
IÚS UMR	Integrovaná územná stratégia pre územie Liptov 2030 UMR Ružomberok – Liptovský Mikuláš	UMR Liptov	Územie udržateľného mestského rozvoja 16 obcí okresov Ružomberok a Liptovský Mikuláš
IZS	Integrovaný záchranný systém	UMR RK-LM	Udržateľný mestský rozvoj miest Ružomberok a Liptovský Mikuláš
KURS	Koncepcie územného rozvoja SR	VVTL	Veľmi vysokotlakový
KO	Komunálny odpad	VZN	Všeobecne záväzné nariadenie
LED	Svetlo vyžarujúca dióda (skratka z anglického light-emitting diode)	ŽP	Životné prostredie
MA 21	Miestna agenda 21	ZŽP	Osoba zdravotne ťažko postihnutá
MAD	Mestská autobusová doprava		
MAS	Miestna akčná skupina		
MHD	Mestská hromadná doprava		
mld.	Miliarda		
MRK	Marginalizovaná rómska komunita		
MSP	Malé a stredné podnikanie		
MsZ	Mestské zastupiteľstvo		
MÚSES	Miestny územný systém ekologickej stability		
NDS	Národná diaľničná spoločnosť		
NP	Národný park		
NUTS 3	územná jednotka na úrovni VÚC		
Obce UMR Liptov	Obce Územia udržateľného mestského rozvoja Ružomberok – Liptovský Mikuláš		
Okres LM	Okres Liptovský Mikuláš		